

ДЕЯНИЯТА НА АПОСТОЛИТЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Заглавие. От древни времена тази книга е известна като „Деяния на апостолите“, но заглавието не се появява в самата книга.

В най-ранния съществуващ (но непълен) екземпляр на книгата, известен като Папирус 45 (виж том V, стр. 116), и в Синайския кодекс заглавието е дадено просто като „Деяния“, без да се споменават апостолите. Това е разумно, тъй като книгата не е пълна история на всички тези мъже. Няколко глави описват делото на Петър и Йоан, докато останалата част от книгата описва обръщането във вярата и служението на Павел до първото му римско затворничество.

Следователно книгата не обхваща напълно делото на нито един от апостолите и всъщност мълчи за повечето от тях. От дванадесетте само Петър, Яков и Йоан играят водещи роли в повествованието, но голяма част от книгата е посветена на Павел, който, макар и апостол, не е бил един от първите ученици. Следователно заглавието „Деяния“ би изглеждало достатъчно.

От II век нататък се появява поток от разкази, които претендират да разкажат за живота и преживяванията на апостолите (вж. „Доникейските отци“, том 8; вж. Евсевий, Църковна история, iii. 25. 4–7). Тези писания са наричани още „Деяния“. Вероятно, за да се разграничат каноничните Деяния от тези апокрифни имитации, името на библейската книга е било разработено по различен начин като „Деяния на апостолите“, „Деяния на всички апостоли“ или „Деяния на апостолите“.

2. Авторство. Въведението към книгата Деяния (гл. 1:1–4) ясно показва, че Евангелието от Лука и книгата Деяния на апостолите са написани от един и същ автор. За подробно обсъждане на авторството както на Лука, така и на Деяния вижте том V, стр. 175–179, 663–665.

Ранната църква никога не е поставяла сериозно под въпрос каноничността на книгата и скоро спечели сигурно място сред новозаветните писания.

3. Историческа обстановка. Римската империя се радваше на своя разцвет. Август беше положил солидна административна основа, върху която по-добрите му наследници успяха да градят, а по-слабите не можаха да разрушат. Ползите, които римската цивилизация донесе на жителите на империята, продължиха да се ползват от тях, дори когато самият владетел беше слаб или тираничен, или и двете. Така, през периода, обхванат от книгата Деяния на апостолите, около 31–63 г. сл. Хр., императорите бяха Тиберий (14–37), Калигула (37–41), Клавдий (41–54) и Нерон (54–68). От тях Тиберий и Клавдий използвали способностите си за доброто на своите отдалечени владения, докато Калигула и Нерон не правили почти нищо друго освен вреда. И все пак, въпреки това противоречиво ръководство, империята поддържала условия, благоприятстващи разпространението на евангелието. Сравнително стабилно управление, обща административна система, римско правосъдие, разширяващо се гражданство, мир, поддържан от дисциплинирани легиони, пътища, водещи до всеки ъгъл на тогавашния познат свят, език (гръцки), който бил почти универсално разбираем – това били фактори, които благоприятствали програмата, предприета от апостолите.

В началото новата религия се възползвала от връзките си с юдаизма. Избраната раса била разпръсната по много краища на империята и основните ѝ вярвания в крайна сметка били толерирани от римляните. Християнството, като разклонение на по-старата вяра, споделяло тази толерантност. Но юдаизмът изпаднал в немилост. Неговите последователи били изгонени от Рим по време на управлението на Клавдий (Деяния 18:2), а силните еврейски национални стремежи довели до бунт в Палестина и до катастрофалните войни от 66 до 70 г. сл. Хр., които завършили с разрушаването на Йерусалим през 70 г. С влошаването на положението на юдаизма, положението на

Християнството ставало все по-опасно. То било религия без правен статут и членовете му били без защита в очите на закона. Когато възникнали проблеми, като например когато Рим опожарен през 64 г. сл. Хр. , било лесно християнската общност да бъде превърната в изкупителна жертва, а последвалото преследване създавало ужасен прецедент, който бил следван твърде стриктно през следващите години.

Именно на този фон Лука е подготвил своята история на ранната църква и е написал Деяния на апостолите. За по-пълно обсъждане на темата вижте том V, стр. 46–73, 664, 665 и Vol. VI, с. 22–33, 71–84, 89–95.

4. Тема. Лука заявява (Деяния 1:1), че неговият „придирчив трактат“ разглежда „всичко, което Исус е започнал да прави и да поучава“. С ясна историческа проникателност той осъзнава, че делото на Исус на земята е само начало, което начало той записва в своето Евангелие. Но той знае, че историята му би била непълна без разказ за това, което Исус е направил чрез младата църква след Неговото възнесение. Затова той се заема да опише продължаването на Христовото дело чрез служението на Неговите ученици. Той прави това по подреден начин, като приема Деяния 1:8 като тема, около която се развиват делата на апостолите. В подчинение на заповедта на своя Учител, учениците свидетелстват (1) в Йерусалим, (2) в цяла Юдея, (3) в Самария и (4) в най-отдалечените краища на земята. Докато Лука проследява движенията им, неговият разказ естествено попада в тези разделения и по този начин книгата му проследява географския растеж на ранната църква.

Той също така отбелязва друго важно развитие. Църквата е била еврейска по произход, но никога не би могла да изпълни световна мисия, ако остане в рамките на изключителна религия като юдаизма. Тя трябваше да се освободи от такава изключителност. Лука очертава стъпките, които водят до свободата. Неговият разказ описва растежа на християнството от еврейска секта до международна религия, до времето, когато Павел може да каже, че евангелието „беше проповядвано на всяко създание, което е под небето“ (Кол. 1:23). Лука записва, че хиляди евреи, включително свещеници, рано приели евангелието (Деяния 6:7); и че гоненията скоро подтикнали Филип да евангелизира самаряните и частично юдейизирания етиопец (гл. 8). Той разказва как Петър достигнал до римския стотник Корнилий (гл. 10). Той подчертава как мъже от Кириеня и Кипър проповядвали на неевреи за първи път (гл. 11); как, след като пътят бил отворен, Павел и неговите сътрудници евангелизирали езичниците в голям брой (гл. 13; 14); как те всъщност успяха, с помощта на Петър и Яков, да осигурят за новопокръстените езичници свобода от подчинение на еврейските ритуали (гл. 15).

Неговият разказ завършва с ярка картина на разпространението на евангелието в целия източен римски свят (гл. 16 до 28). Той вижда как християнството се превръща до голяма степен в езическа религия.

Лука е бил особено подходящ да бъде историк на подобно движение. Смята се, че е бил езичник. Той е проявявал дълбок интерес към служението сред неевреи (виж том V, стр. 663, 664). Колко уместно е тогава той да бъде избран да разкаже историята за провъзгласяването на евангелието на езическия свят!

Авторът на Деяния напълно признава ролята на Светия Дух в растежа на младата църква. От деня, в който Исус „чрез Светия Дух даде заповеди на апостолите“ (гл. 1:2), Духът се явява като съветник на водачите и техните сътрудници. Чрез чудото на Петдесетница „всички те се изпълниха със Светия Дух и започнаха да говорят на други езици, както Духът им даваше да говорят“ (гл. 2:4). Малко по-късно вярващите също се „изпълниха със Светия Дух и говориха словото Божие с дързост“ (гл. 4:31). Седемте мъже, избрани за дякони, бяха „пълни със Светия Дух и мъдрост“ (гл. 6:3) и едни от най-видните сред тях,

Стефан беше „пълнен с вяра и със Светия Дух“ (ст. 5). С напредването на повествованието Духът продължава да ни ръководи – в ситуации като ръкополагането на Савел (гл. 9:17), приемането на езичници в църквата (гл. 10:44–47), отделянето на Варнава и Савел за мисионерска работа (гл. 13:2–4), Йерусалимския събор (гл. 15:28) и мисионерските пътувания на Павел (гл. 16:6, 7). Следователно може да се каже, че книгата Деяния е частичен запис на постиженията на Духа чрез апостолите и техните последователи.

5. Очертание.

I. Въведение, 1:1–11.

А. „Предишният трактат“ на Лука, Евангелието, 1:1.

Б. Евангелската поръчка, 1:2–8.

В. Възнесението на Христос, 1:9–11.

II. Служение в Йерусалим, 1:12 до 7:60.

А. Чакайки силата на Духа, 1:12–26.

1. Завръщането на апостолите в Йерусалим, 1:12, 13.

2. Молитвеният сезон, 1:14.

3. Смъртта на Юда, 1:15–20.

4. Назначаването на Матия за наследник на Юда, 1:21–26.

Б. Силата на Духа, 2:1–47.

1. Изливането на Духа, 2:1–13.

2. Проповедта на Петър, 2:14–36.

3. Резултати от проповедта, 2:37–41.

4. Предаността и растежът на младата църква, 2:42–47.

В. Изцелението на куция, 3:1 до 4:31.

1. Чудото на изцелението, извършено в името на Христос, 3:1–11.

2. Обръщението на Петър, 3:12–

26. а. Обвинение срещу юдеите, 3:12–18. б.

Призив за покаяние, 3:19–26.

3. Арестуването на Петър и Йоан, 4:1–4.

4. Съдът и освобождаването на апостолите, 4:5–22.

5. Хвалебната служба на църквата, 4:23–31.

Г. Ранната християнска общност, 4:32 до 6:7.

1. Общност на богатата, 4:32 до 5:11. а.

Вярващите споделят притежанията си, 4:32–37. б.

Измамата и смъртта на Анания и Сапфира, 5:1–11.

2. Официална опозиция, 5:12–40. а.

Чудеса на изцеление, 5:12–16. б.

Арестът, бягството и повторното задържане на апостолите, 5:17–

28. в. Защитата на Петър, 5:29–32. г.

Молбата на Гамалиил за умереност, 5:33–40.

3. Проповядване от къща на къща, 5:41, 42.

4. Назначаване на дякони, 6:1–7.

Д. Арестът и смъртта на Стефан, 6:8 до 7:60.

1. Проповедта на Стефан, един от дяконите, 6:8–10.

2. Арестът и съдът на Стефан, 6:11 до 7:53. а.

Арестът, 6:11–14.

6. Просветлението на Стефан, 6:15. в.

Неговата защита, 7:1–53.

3. Смъртта на Стефан, 7:54–60.

III. Служение в Палестина и Сирия, 8:1 до 12:23.

A. Разпръскване на църквата при преследване, 8:1–4.

Б. Филип, Петър и Йоан в Самария, 8:5–25.

1. Успешното служение на Филип, 8:5–13.

2. Симон и неговата симония, порицани от Петър, 8:14–25.

В. По-нататъшното служение на Филип, 8:26–40.

1. Филип и етиопецът, 8:26–39.

2. Филип в Азот и Кесария, 8:40.

Г. Обръщането на Саул във вярата, 9:1–31.

1. Савел от Тарс, преследвачът, 9:1, 2.

2. Видението на Христос от Саул и последвалото обръщане във вярата, 9:3–17.

3. Неговото кръщение и първата му проповед, 9:18–22.

4. Юдеите кроят план да го убият, 9:23, 24.

5. Бягството му в Йерусалим с Варнава и завръщането му в Тарс, 9:25–30.

6. Църквата има почивка от гонение, 9:31.

Д. По-късното служение на Петър, 9:32 до 10:48.

1. Чудеса на изцелението, 9:32–42. а.

Еней е излекуван от парализа, 9:32–35. б.

Дорка е възкръснала, 9:36–42.

2. Обръщането на Корнилий, 9:43 до 10:48. а. Корнилий

се обръща към Петър в Йопия, 9:43 до 10:8. б. Видението на

Петър относно чистото и нечистото, 10:9–16. в. Петър отива в Кесария

и напътства Корнилий, 10:17–43. г. Корнилий и неговата компания са

кръстени, 10:44–48.

Е. Евангелието към езичниците, 11:1–30.

1. Петър защитава езичното си служение пред апостолите, 11:1–18.

2. Евангелието до евреите отвъд Палестина, 11:19–21.

3. Варнава и Павел в Антиохия, 11:22–26.

4. Гладът в Юдея, облекчен от християните в Антиохия, 11:27–30.

Ж. Преследването на Яков и Петър, 12:1–23.

1. Затварянето и екзекуцията на Яков от Ирод Агрипа I, 12:1, 2.

2. Затварянето и чудотворното освобождаване на Петър, 12:3–9.

3. Смъртта на Ирод Агрипа I, 12:20–23.

IV. Първото мисионерско пътуване на Павел, 12:24 до 14:28.

A. Павел и Варнава в Антиохия, 12:24, 25.

Б. Павел и Варнава, упълномощени от пророците и учителите на Антиохия, 13:1–3.

В. Тяхното служение, 13:4 до 14:28.

1. Кипър, 13:4–12.

2. Перга; заминаването на Йоан Марк, 13:13.

3. Антиохия от Писидия, 13:14–50.

4. Икония, 13:51 до 14:5.

5. Листра, 14:6–19.

6. Дерва и връщане през Писидия, 14:20–23.

- 7. Завръщането в Антиохия, 14:24–28.
- V. Йерусалимският събор, 15:1–35.
 - A. Проблеми с юдаистите, 15:1, 5.
 - Б. Делегати на съвета, 15:2–4.
 - В. Дискусията, 15:6–18.
 - Г. Решението, 15:19–29.
 - Д. Решението, обявено в Антиохия, 15:30–33.
 - Е. Сила, Павел и Варнава остават в Антиохия, 15:34, 35.
- VI. Второто мисионерско пътуване на Павел, 15:36 до 18:22.
 - A. Раздор между Павел и Варнава, 15:36–39.
 - Б. Павел и Сила тръгват за Киликия, 15–40, 41.
 - В. Призоваването на Тимотей в Листра, 16:1–3.
 - Г. Служението в Галатия, 16:4–10.
 - 1. Грижата за църквите, 16:4, 5.
 - 2. Въздържанието на Духа относно Азия и Витиния, 16:6, 7.
 - 3. Призив към македонците в Троада, 16:8–10.
- Д. Евангелието в Европа, 16:11 до 18:17.
 - 1. Филипи, 16:11–40.
 - 2. Солун, 17:1–9.
 - 3. Берея, 17:10–14.
 - 4. Атина, 17:15–34.
 - 5. Коринт, 18:1–17. а.
- Трудът на Павел, 18:1–5. б.
- Изгонването от синагогата, 18:6–11. в. Намесата на Галион, 18:12–17.
- Е. Завръщане в Антиохия, 18:18–22.
- VII. Третото мисионерско пътуване на Павел, 18:23 до 21:17.
 - A. Служение в Галатия и Фригия, 18:23.
 - Б. Аполос в Ефес и Коринт, 18:24–28.
 - В. Павел кръщава отново новопокръстените от Йоан Кръстител, 19:1–7.
 - Г. Евангелизация на Ефес, 19:8–41.
 - Д. Служение в Македония и Гърция, 20:1–5.
 - Е. Срещата на първия ден в Троада, 20:6–12.
 - Ж. Среща със старейшините на Ефес в Милет, 20:13–38.
- З. Пътуването до Йерусалим, 21:1–17.
- VIII. Арестът и съдебните процеси на Павел, 21:18 до 26:32.
 - A. Докладът на Павел до апостолите и пречистването в храма, 21:18–26.
 - Б. Бунтът, 21:27–32.
 - В. Задържането на Павел, 21:33–39.
 - Г. Неговата защита пред множеството, 21:40 до 22:22.
 - Д. Първото затворничество на Павел, 22:22 до 26:32.
 - 1. Върнато за изслушване, 22:22–30.
 - 2. Защита пред Синедриона, 23:1–10.
 - 3. Видението на Павел, 23:11.
 - 4. Юдейският заговор срещу Павел, 23:12–22.
 - 5. Преселването на Павел в Кесария, 23:23–35.

6. Задържането под управлението на Феликс, 24:1–27.
7. Апелът на Павел от Фест до Цезар, 25:1–12.
8. Фест се съветва с Ирод Агрипа II, 25:13–27.
9. Защитата на Павел пред Агрипа и Фест, 26:1–19.
10. Невинността му е потвърдена, 26:30–32.
- IX. Пътуване до Рим и затвор, 27:1 до 28:31.
- A. Пътуването, 27:1 до 28:16.
 1. От Кесария до Мира, 27:1–5.
 2. От Мира до хубавите пристанища, 27:6–12.
 3. От Крит до корабкрушението, 27:13–44. а. Бурята, 27:12–20. б. Уверението на Павел за окончателна безопасност, 27:21–26. в. Корабкрушението, 27:27–44.
4. Кацане на Мелита, 28:1–10.
5. Завършване на пътуването до Рим, 28:11–16.
- Б. Защитата на Павел пред римските евреи, 28:17–29.
- В. Двете години на Павел в Рим, 28:30, 31.

ГЛАВА 1

1 Христос, подготвяйки апостолите си за възнесението си, ги събира на Елеонския хълм, заповядва им да очакват в Йерусалим изпращането на Светия Дух, обещава им след няколко дни да го изпрати, чрез което те ще бъдат негови свидетели дори до крайните краища на земята. 9 След възнесението си те са предупредени от двама ангели да си тръгнат и да се съсредоточат върху второто му пришествие. 12 Те се връщат и, отдавайки се на молитва, избират Матия за апостол на мястото на Юда.

1. Бивш. Буквално „първи“, което показва, че настоящата творба е втората от поредица. Евангелието според Лука очевидно е „предишният трактат“ (виж том V, стр. 663).

Теофил. Вижте Лука 1:3.

Всичко. Евангелието от Лука е по същество пълно описание на „всичко от самото начало“ (Лука 1:3). Лука записва основните факти, а не всички подробности (виж стр. 114). Това може да се види чрез сравнение с Евангелието от Йоан, което съдържа много пропуснати от Лука неща. И все пак Йоан пропуска много (виж Йоан 20:30; 21:25). В Писанието думата „всички“ (или „много“) често се използва в общ смисъл (виж Мат. 2:3; 3:5; Деян. 2:5; Деян. 12:11; Рим. 11:26; Кол. 1:6; 1 Тим. 1:16; Яков 1:2).

Започна. Гръцката дума *archomai*, „започвам“, е характерна за Евангелието от Лука, в което се среща около 30 пъти. Присъствието ѝ в Деяния на апостолите предоставя непроучено доказателство за авторството на Лука.

Делото на евангелието, започнато лично от Исус, е продължено в Деяния от Исус чрез Светия Дух в делото на църквата.

Да върши и да поучава. Исус беше „силен на дело и на слово“ (Лука 24:19). Делата, за които се говори, са Неговите чудеса (Деяния 10:38). Думите и делата на Исус бяха еднакво изпълнени с „власт“ и „сила“ (вижте върху Лука 4:32). Авторът напуска, че тази двойна дейност ще бъде открита и в книгата, която е на път да напише.

2. До деня. Тоест, 40-ия ден след Неговото възкресение (виж стих 3).

Беше вдигнат. Страдателната форма на глагола, както е използвана тук и в стихове 9, 11 и Лука. 24:51, предполага, че възнесението на Исус е било проявление на силата на Отца.

Чрез Светия Дух. Този израз може да се разбира като означаващ или Светият Дух е трябвало да води учениците към цялата истина (Йоан 16:13), или че Исус, както преди, така и след разпятието Си, е говорил като човек, обладан от Светия Дух. Последното трябва да е било предвидено, защото всичко, свързано с живота на Христос на земята, е било извършено чрез силата на Духа: (а) Неговото зачеване (Лука 1:35); (б) Неговото кръщение (гл. 3:21, 22); (в) Неговото оправдание, тоест проявлението на Неговия праведен живот (1 Тим. 3:16); (г) Неговото ръководство в Неговия живот на служение (Лука 4:1; вижте гл. 2:49); (д) Неговите чудеса (Мат. 12:28); (е) Неговото възкресение (1 Петр. 3:18).

Беше дал заповеди. По-добре „като е заповядал“, с особен акцент върху евангелското поръчение от нашия Господ (вж. Матей 28:18–20).

Апостоли. Гръцки *apostoloi*, „тези, които са изпратени“, от *apo*, „далеч“, „далеч“ и *stelō*, „до“ изпращам.“ В класическия гръцки език апостолос (мн.ч., *apostoloi*) често се е свързвал с изпращането на кораб или военноморска експедиция, а също така се е използвал за командира на ескадра и за посланик. Тези две общи приложения, както за неща, така и за лица, са пренесени в гръцкия койне. Така египетски папирус от II или III век сл. Хр. говори за „разказа за кораба [*apostolos*] на Триаделф“ (JH Моултън и Г. Милиган, „Речникът на гръцкия Нов завет“, стр. 70). Папирусите показват също, че от самия кораб значението на думата е било пренесено върху товара му, защото той също е бил „изпратен“. Не само товарът е бил наричан апостол, но и документите, които са представлявали кораба и неговия товар, така че думата може да се отнася до заповед за изпращане на кораб, коносамент или дори лиценз за износ. В същото време, в койне, както и в класическия гръцки, апостол може да се отнася до човек, както Йосиф Флавий го използва за посланици, изпратени от евреите в Рим (Древности xvii. 11. 1).

Нито една от тези употреби обаче не изглежда да хвърля пряка светлина върху произхода на думата „апостол“, както е била използвана в ранното християнство. Павел е първият новозаветен писател, който използва думата (1 Сол. 2:6), и за него тя очевидно вече е била технически термин, обозначаващ специфична група мъже, изпълняващи с власт общопризнати функции в църквата (виж 1 Кор. 4:9; 9:1, 2). Фактът, че в тази най-ранна християнска литература такова специфично значение на думата вече е било приемано за даденост, предполага, че тя вероятно е имала някакво по-ранно авторитетно учредяване. Пишейки на гръцки, години след смъртта на Исус, Лука и Йоан използват думата *apostolos* (Лука 6:13; 11:49; Йоан 13:16 [„този, който е изпратен“]). Длъжността апостол в ранната църква очевидно произтича от ръкополагането и назначението на дванадесетте ученици от Исус.

Когато нарича учениците Си „апостоли“, Исус вероятно е използвал арамейската дума *sheliah*, еквивалент на еврейското причастие *shaluah*, „изпратен“. Изглежда, че тези думи са имали техническа употреба както сред евреите, така и сред християните. Равинската литература е използвала термина *shaluah* (или, в друга форма, *shaliah*) за различни авторитетни пратеници. Юстин Мъченик казва (ок. 146 г. сл. Хр.), че юдеите изпратили пратеници по целия свят, които разпространявали богохулства срещу Христос (Диалог с Трифон 17, 108). Евсевий, църковният историк от IV век, заявява, че писания, които вече са древни по негово време, са записали, че еврейските свещеници и старейшини са изпращали мъже по целия свят, за да предупредят народа си срещу християнството. Той продължава, наричайки тези юдеи „апостоли“ и казва, че по негово време те

пътува из цялото разпръскване с енциклични писма (Commentaria in Isaiam xviii.

1, 2). Епифаний (починал през 403 г. сл. Хр.) записва, че тези „апостоли“ са се консултирали с водещи евреи и са пътували сред евреите извън Палестина, възстановявайки мира в безредните събрания и събирайки десетъци и първи плодове – функции, които имат поразителни паралели с апостолството на Павел (виж Деяния 11:27–30; Рим. 15:25–28; 1 Кор. 16:1; Епифаний срещу ересите i. 2., Ерес xxx. 4, 11). Теодосийският кодекс (438 г. сл. Хр.) отбелязва: „Част от това безполезно суеверие е, че евреите имат началници на синагогите си, или старейшини, или лица, които наричат апостоли, които са назначени от патриарха в определено време да събират злато и сребро“ (Теодосийски кодекс xvi. 8. 14; превод в Адолф Харнак, Мисията и разширяването на християнството, том 1, стр. 329).

Следователно, въпреки че не може да се докаже, че думата апостолос е била използвана в новозаветни времена на еврейски пратеници до Разпръскването, доказателствата сочат, че е било така, и че конкретната употреба на тази дума от ранната християнска църква е произлязла от донякъде подобен обичай сред евреите.

Когато Той беше избрал. Вижте Марк 3:13–19.

3. Яви се жив. Вижте допълнителната бележка върху Матей 28.

Страст. По-скоро „страдание“.

Безпогрешни доказателства. Гръцки *tekmēria*, „доказателства“, които носят със себе си сигурност на убеждението, за разлика от това, което е само вероятно или косвено. Тези „безпогрешни доказателства“ са били явяванията на Христос след възкресението, а не чудесата, които учениците са видели Исус да извършва (гл. 2:22). Те потвърждават коронясващото чудо на възкресението. Тези доказателства се състоят от: (1) Неговото ядене и пиене с учениците (Лука 24:41–43; Йоан 21:4–13); (2) Неговото истинско тяло, до което Той им е позволил да се докоснат (Мат. 28:5–9; Йоан 20:27); (3) Неговите многократни видими явявания пред до 500 души едновременно (Мат. 28:7, 10, 16, 17; Лука 24:36–48; Йоан 20:19–29; 1 Кор. 15:6); (4) Неговото поучение за природата и доктрините на царството (Лука 24:25–27, 44–47; Йоан 20:17, 21–23; 21:15–17; Деяния 1:8). Сигурността на възкресението придаде динамична сила на посланието на апостолите (Деяния 2:32, 36, 37; 3:15; 4:10; 5:28, 30–33). Това беше основата на великолепия аргумент на Павел за сигурността на телесното възкресение на изкупените (вижте 1 Коринтяни 15:3–23).

Четиридесет дни. Буквално „през“ или „по време на“ 40 дни. Исус не остана с тях непрекъснато, но се е проявявал многократно през периода след възкресението (вижте Допълнителна бележка върху Матей 28). Няма противоречие между тези 40 дни и много съкращения разказ на Лука в Евангелието (вижте Лука 1:24).

Нещата. Тук изразът включва (1) правилното тълкуване на месианските пророчества (Лука 24:27, 44, 45); (2) разширяването на мисията на църквата до целия свят и допускането на спасените в царството чрез кръщение (Матей 28:19); (3) обещанието за свръхестествена сила и божествена защита (Марк 16:15–18); и (4) обещанието за вечното присъствие на Христос в Неговата църква (Матей 28:20). Вижте върху Матей 4:17; 5:3.

4. Събрани заедно. Гр. *sunalizō*, буквално „да се солят“, следователно „да се яде с“ или „да се съберат“, „да се съберат“. Това вероятно се отнася до срещата в Галилея (Мат. 28:16–18), защото последната среща, на която учениците видели Исус да се възнеса, не е представена до стих 6 от Деяния 1.

Не да напускат Йерусалим. Те трябваше да се върнат в столицата, мястото, където Спасителят толкова често е служил и където най-накрая е страдал, бил погребан и възкръснал от мъртвите. Там Неговите ученици трябваше да бъдат овластени и там трябваше да започнат своето свидетелство (АА 31, 32).

Чакайте. Сравнете Лука 24:49. Задачата, пред която са изправени учениците, не можеше да бъде изпълнена само с човешки средства. Те трябваше да чакат (1) до определеното време, (2) на определеното място, Йерусалим, мястото на най-голяма опасност и най-голямо предизвикателство. Учениците трябваше да „чакат“, а не да „ходят на риболов“, както Петър и други бяха направили малко преди това (Йоан 21:3). Трябваше да има (1) благочестиво очакване на великата Божия сила; (2) дълбок копнеж за тази сила и за годност да я получат; (3) и искрена, обединена молитва Бог да изпълни обещанието Си.

Обещание на Отца. Тоест, обещанието относно дара на Светия Дух (вж. Йоан 14:16; 16:7–13).

От мен. Тоест, от мен. Обещанието беше изречено от Исус, но изпълнението му беше към идват съвместно от Отца и Сина (виж Йоан 14:16, 26; 15:26; 16:7–15).

5. Йоан наистина кръсти. Тоест, Йоан Кръстител (вижте Матей 3:1–11).

Със Светия Дух. Такова кръщение е било обещано от Йоан Кръстител (виж Матей 3:11). Обещанието (Деяния 1:4) е изисквало кръщение не с вода (виж върху Матей 3:6, 11), а с Духа, „не много дни“ след като обещанието е било дадено – на Петдесетница.

6. Съберете се. Тоест, в Йерусалим, в послушание на Господната воля (ст. 4) и чрез съгласие помежду си. Самият Исус беше с тях, макар че не се споменава за неочаквано, свръхестествено явление. Това беше последната среща на учениците с техния Господ, защото беше денят на Неговото възнесение (Марк 16:19; Лука 24:50, 51; 1 Коринтяни 15:7).

Те го питаха. Гъркът предполага, че са го питали многократно.

Ще възстановиш ли в това време? По-скоро „В това време ли възстановяваш?“ Учениците все още не разбираха природата на Христовото царство. Той не беше обещал вида възстановяване, което очакваха (вижте върху Лука 4:19). Те смятаха, че Исус „трябваше да изкупи Израел“ (Лука 24:21), тоест от римляните. Петър и другите ученици намериха различно изкупление на Петдесетница (Деяния 2:37–39). Възнесението и последвалото преживяване на Петдесетница им дадоха ново разбиране; те най-накрая осъзнаха духовната природа на царството на своя Учител.

Юдеите били изпълнени с месианска надежда. В Псалмите на Соломон, апокрифно произведение, написано малко преди християнската ера (виж том V, стр. 90), тази идея е изразена многократно. Следната молитва е типична: „Ето, Господи, и въздигни им техния цар, сина Давидов, във времето, в което виждаш, Боже, да царува над Израеля, Твоя слуга. И го препаши със сила, за да строши несправедните владетели и да очисти Йерусалим от народите, които го тъпчат до разруха... И ще очисти Йерусалим, като го освети както от древността; така че народи от краищата на земята ще дойдат, за да видят славата Му, носейки като дарове отслабналите му синове и да видят славата на Господа, с която Бог го е прославил“ (Псалмите на Соломон 17:23–35; цитирано в RH Charles, Апокрифите и псевдографите, том 2, стр. 649, 650). Подобни мисли е много вероятно да са накарвали учениците да се надяват, че е дошло времето за установяване на обещаното владичество и да са породили въпроса им.

Израел. Дори тогава учениците не бяха схванали концепцията за духовното царство от всички народи (Мат. 8:11, 12), съставено от истинския Израел на обрзаното сърце

(Рим. 2:28, 29). Те също така не осъзнаваха, че когато еврейският народ отхвърли Исус, той се откъсна от корена и лозата на истинския Израел, към който християнските обърнати във вярата, както евреи, така и езичници, не трябваше да бъдат присадени (виж Рим. 11). Очевидно те все още очакваха месианското царство на Давид да бъде установено в царския народ Юдея, сред буквалния еврейски народ. Виж том IV, стр. 26–36.

Използването на термина „Израел“ от учениците в значението на „Юда“ не представлява затруднение. Вярно е че „Израел“ често означава северните племена, за разлика от Юда. Но често се прилага и за целите дванадесет племена и дори за Юда в частност, както и за избрания Божи народ без племенно обозначение (вижте например Исая 9:8). Контекстът трябва да показва употребата във всеки даден случай. Следователно не е изненадващо, че откриваме, че Новият завет последователно прилага термина „Израел“ към еврейския народ. Въпреки че евреите по това време са били предимно от племето на Юда, те са били в пряката и законна линия на наследяване не само от пост-пленническата провинция Юда (която е била продължение на по-ранното царство на Юда), но и от първоначалния обединен народ Израел.

Юдеите от времето на Христос са били наследници на старата теокрация, управлявана от божествено назначената Давидова династия, съсредоточена в божествено предписаното храмово поклонение и основана на националния завет между Бога и Неговия избран народ. Павел нарича своите събратя евреи „израилтяни“, на които по плът принадлежат „заветите, законодаването, богослужението и обещанията; чии са бащите, и от които по плът дойде Христос“ (Рим. 9:4, 5; вж. ст. 3; вижте също гл. 3:1, 2; 11:1).

Следователно тези ученици не са били неразумни в убеждението си, че пророчествата и обещанията, дадени на ранния Израел, принадлежали на евреите като наследници на старото Давидово царство, а не на „Израил“ от десетте племена, които се били отделили от дома на Давид. Защото тези племена се били отделили не само от Юда, но и от Храма и истинското поклонение на Бога, а следователно и от националния завет. Към факта за царското наследство на Юда се добавил и фактът, че южната нация, от времето на разделянето под управлението на Йеровоам, е включвала многобройни членове на северните племена, които са желали да останат верни на Йехова (2 Лет. 11:13–16; 15:9; вж. гл. 16:1). Тези факти обясняват многократната употреба на термина Израел както за царството Юда, така и след Плена, за еврейската общност, възстановена като провинция Юда, към която принадлежали всички, от всяко племе, които се завърнали от изгнание (виж Ездра 2:70; 3:1; 4:3; 7:7, 13; 8:29; 9:1; 10:5; Неемия 1:6; 9:1, 2; 10:39; 11:3, 20; Езек. 14:1, 22; 17:2, 12; 37:15–

19; Дан. 1:3; Зах. 8:13; мал. 1:1).

Освен това, еврейският народ от времето на Исус представлявал другите племена на Израел не само по население (виж Лука 2:36), но и по територия (том V, стр. 45, 46). Той е наричан Израел от Йоан Кръстител (Йоан 1:31), от Симеон (Лука 2:32, 34), от самия Исус (Мат. 8:10; Лука 7:9; Йоан 3:10), от учениците и другите в Юдея (Мат. 2:20–22; 9:33; Лука 24:21; Деяния 1:6; 2:22, 23; 3:12; 4:8, 27; 5:31; 21:28), от Гамалиил (Деяния 5:35), от Лука (Лука 1:80) и от Павел (Деяния 13:16, 17, 23, 24; Рим. 9:4, 6, 31; 11:1; 1 Кор. 10:18; 2 Кор. 11:22; Фил. 3:5).

По този начин месианското царуване, пророкувано за Израел, все още беше търсено от тези ученици като възстановяване на еврейския национален суверенитет. Всъщност, царството на Месията щеше да принадлежи на евреите, ако не го бяха загубили, като отхвърлиха Сина на Давид, защото Той дойде, предлагайки царство на всеобща праведност, вместо еврейско завоевание.

Отхвърлянето на нацията като избран народ, статут, който е бил условен от самото начало (Изм. 19:5, 6; Ер. 18:6–10; Мат. 8:11, 12; 21:33–45), е било твърде скорошно, за да го разберат учениците. Те добре знаели, че старото северно царство Израел се е отделило безвъзвратно от истинския Израел на завета, освен ако отделните му членове не изберат да се присъединят отново към избрания народ. Това, което те все още не виждали, бил фактът, че еврейският народ също, след като е отхвърлил управлението на Сина Давидов, вече не е избраният народ, въпреки че отделни евреи могли да бъдат присадени към корена на истинския Израел, църквата на Исус Христос (вижте том IV, стр. 25–38), в която няма разлика по раса, националност или положение (Гал. 3:28, 29; Кол. 3:11).

7. Той каза. Христос не даде директен отговор на въпроса на учениците Си. Вместо това, Той ги насочи към работата, която предстоеше.

Времена или сезони. Гръцки *chronoi* ē *kairoi*. *Chronoi* се отнася до хронологично „време“, мислено просто като такова, в общ смисъл, а *kairoi* до специфични, кулминационни моменти от времето, с акцент върху това, което се случва. Така че под „времена“ Исус тук очевидно се отнася до привидно безкрайното шествие на вековете, а под „сезони“ – до кулминационните събития, които ще се случат в края на века (вижте върху Матей 24:3). Сякаш Исус е казал: „Не е ваша работа да знаете датата или точния начин, по който ще се установи царството.“ Живеейки като човек сред хората, Исус не е знаел нито деня, нито часа на Своето идване (вижте върху Матей 24:36). Ето едно нежно укорение към мъжете (1), които все още не са готови да приемат цялото знание (Йоан 16:12), но (2) които знаят достатъчно, за да изпълнят поръчението на своя Господ (Матей 28:19, 20), и (3) които ще бъдат водени от знамения и от Духа (Матей 24:32, 33; Марк 16:17, 18; Йоан 16:13).

Вложен в собствената си сила. По-скоро „определен чрез собствената си власт“. Гръцката дума, използвана тук за „сила“ или „авторитет“ (*exousia*), се различава от използваната за „сила“ (*dunamis*) в стих 8 (вижте върху Йоан 1:12). Бог не е слуга на времето, а негов Господар. Неговото знание надхвърля времето, защото Той е всезнаещ, знаещ всичко (Пс. 139:1–6; Прит. 15:3; Евр. 4:13). Неговото предумисъл е доказателство за Неговата божественост (Исая 46:9, 10). Той споделя това, което иска, с онези, които Му служат (Второзаконие 29:29; Пс. 25:14; Йоан 15:15; 16:25).

8. Сила. Гръцки *dunamis*, „сила“, „способност“, „мощ“ (виж върху Йоан 1:12). Английската дума „динамит“ произлиза от *dunamis*. Тук Лука се отнася до свръхестествена „сила“, получена само от онези, върху които слиза Светият Дух (виж върху Лука 1:35; 24:49). Тази сила е за свидетелстване: тя дава (1) сила вътре в себе си, (2) сила да се провъзгласява евангелието, (3) сила да се водят другите към Бога. Чрез учениците, така овластени, Исус ще продължи делото, което е започнал на земята, и ще бъдат извършени дори „по-големи дела“ от тези (Йоан 14:12). Това свидетелство, дадено от Духа, ще бъде отличителен белег на християнската църква.

Свидетели. Гръцки: мъченици, тези, които потвърждават или могат да потвърдят това, което самите те са видели, чули или узнали по някакъв друг начин. Думата се използва 13 пъти в Деяния. Като „свидетели“ апостолите са знаели, че Христос е Месията на пророчеството и Изкупителят на човечеството. Те са могли също да свидетелстват за Неговото обещание да се завърне. Като свидетели, учениците са били първата и най-важна връзка между видимите доказателства между разпнатия, възкръснал и възнесен Господ и света, който чрез тяхното свидетелство е могъл да повярва (вижте върху Йоан 1:12). Йоан пише: „Това, което видяхме и чухме, ви го възвестяваме“ (1 Йоан 1:3). Последователите на Христос днес са призовани по подобен начин да дават лично свидетелство за делата.

и ученията на Исус, за целта на Бог да спаси света чрез Своя Син и за ефективността на евангелието в собствените им сърца. Не може да се даде по-убедително свидетелство. Без личен опит не може да има истинско християнско свидетелство. Смелото изявление на Петър след изцелението на куция (Деяния 4:10) е отличен пример за свидетелстване в апостолски времена.

В Йерусалим. Божественият план беше избраният народ да има пръв възможността да се възползва от служението на апостолите (вижте върху Лука 14:21–24). През това кратко време хиляди евреи повярваха (вижте Деяния 2:41, 47; 4:4, 32, 33; 5:14; 6:1, 7; Допълнителни материали на EGW върху гл. 2:1, 4, 14, 41). Когато евреите отхвърлиха тази привилегия и хвърлиха камъни върху Стефан (гл. 7), добрата новина се разпространи по-далеч.

В Самария. Самаряните били смесена раса, винаги във вражда с евреите (вижте на Йоан 4:9). За личното служение на Исус сред народа на Самария вижте Лука 10:1, 33; 17:16; Йоан 4:39–42. След убиването с камъни на Стефан, те първо били посетени от дякона Филип (Деяния 6:5; 8:5), след това от Петър и Йоан, които отишли на помощ на Филип (гл. 8:14). В Самария имало добра реколта.

Най-важното. Учениците трябвало да отидат „по целия свят“ (Марк 16:15), „до всички народи“ (Матей 24:14). Световното дело било започнато от разпръснати представители на евангелието, които проповядвали на евреи във Финикия, Кипър, Сирийска Антиохия (Деяния 8:4; 11:19), и от Савел от Тарс в Сирия и Киликия (Деяния 9:15, 30; 11:25; Гал. 1:21, 23). Скоро то било енергично разширено чрез големите мисионерски пътувания на Павел (Деяния 13 до 28). Павел бил вдъхновен да заяви, че по негово време евангелието „беше проповядвано на всяко създание, което е под небето“ (Кол. 1:23; вж. Тит 2:11). За разлика от задачата, дадена, когато Христос за първи път изпратил дванадесетте (вж. върху Мат. 10:5, 6), това дело трябвало да бъде не национално, а вселенско. Това е началото на това световно дело, което Лука описва в Деяния. Този книга не е сборник от биографии на апостолите, нито дори на определени апостоли, нито пък се отнася изключително до апостолите, а за това, което е било направено от всички вярващи, за да прогласят евангелието „до края на земята“. Когато това дело най-накрая бъде завършено, Христос ще дойде (Матей 24:14).

Тук Лука дава очертаванията на книгата Деяния: Провъзгласяването на евангелието до (1) Йерусалим и Юдея (гл. 1 до 7), (2) Самария (гл. 8 до 10), (3) и до края на земята (гл. 11 до 28).

9. Когато Той проговори. Вижте Лука 24:50.

Докато те гледаха. Никой вярващ не беше виждал Спасителя да възкръсва от мъртвите, но на единадесетте ученици и майката на Исус (EW 191) беше позволено да Го видят да се възнася на небето. Така те станаха надеждни свидетели на факта на възнесението.

Възнесено. Тук възнесението е разказано като прост исторически факт. Оттук нататък в Новия завет то не се споменава често, но имплицитно се приема като кардинална истина на историческото християнство. То е било предсказано от Исус (Йоан 6:62). Събитието е разказано отново от Петър (Деяния 3:21) и по-късно е споменато от Павел (1 Тим. 3:16).

Възнесението беше подходяща кулминация на Христовото служение на земята. Нашият Спасител беше слезъл от небето, за да извърши спасението на човека (Йоан 3:13, 16). Когато земното Му дело беше завършено, Той планираше да се върне в небесния Си дом (Йоан 14:2), за да ходатайства за човека (1 Тим. 2:5; Евр. 7:25; 8:1, 2, 6; 1 Йоан 2:1) до второто Си пришествие (Йоан 14:3).

Облак. Този облак беше ангелско войнство (виж DA 831). Завръщането на Христос също ще бъде „с облаци“ (Мат. 24:30; 26:64; Откр. 1:7). Огромни тълпи от ангели ще

да придружават своя Господ, когато Той се яви в слава (Матей 25:31). Той „ще дойде по същия начин“ (Деяния 1:11).

Далеч от погледа им. Буквално „далеч от очите им“.

10. Гледаха втренчено натам. Буквално „взираха се в“ – с обърнати нагоре лица.

Докато се изкачваше. По-скоро „като отиваше“. Исус се изкачваше постепенно. Нямаше внезапно изчезване, както в Емаус (Лука 24:31).

Двама мъже. Относно самоличността на единия от тези два ангела вижте Лука 1:19.

Въпреки че са наричани „мъже“, защото в човешка форма, те са били ангели (ДА 831, 832).

Сравнете двамата ангели, облечени „в бяло“, които поздравиха Мария при гроба (Йоан 20:12, 13), единият от които е наречен „млад мъж“ (Марк 16:5).

Стояха настрана. По-скоро „стояха настрана“; те вече бяха там, когато учениците ги забелязаха.

Бели дрехи. В своето Евангелие Лука описва ангелите на възкресението като „двама мъже... в блестящи дрехи“ (Лука 24:4). Вижте също Деяния 10:30; вж. гл. 11:13.

11. Галилейски мъже. Буквално „галиейски мъже“. Всички ученици, с изключение може би на Юда (вж. върху Марк 3:19) са били родом от Галилея и са се отличавали с галилейския си език (вж. Мат. 26:73; вж. върху Деяния 4:13). Но ангелите познавали тези мъже без да се позовават на езика им, точно както познавали живота на други хора (вж. гл. 10:3–6).

Защо стоите и се взирайте? Възторжените ученици сякаш не можеха да откъснат поглед от мястото, където техният любим Учител беше изчезнал от погледа им. Дватама ангели развалят магията с въпрос: Възнесеният е Бог Син; Той ви е казал плановете Си, Той ще дойде отново – „защо стоите и се взирайте?“ Той ви е дал работа, която да свършите, за да се подготвите за Неговото завръщане. Сравнете въпроса на ангела при възкресението: „Защо търсите живия между мъртвите?“ (Лука 24:5). Има смисъл, в който християните винаги трябва да се взират в небето (вижте Филипяни 3:20).

Същият този Исус. Исус, когото учениците познаваха отблизо през предходните три години и половина. Въпреки че беше възкръснал от мъртвите и се възнесъл на небето като Божия Син, Той все още запази човешката Си природа (вижте ДА 23–25).

Ще стане така. Второто пришествие на Христос е неразривно свързано с възкресението и възнесението като обещано събитие, обвързано с исторически събития. Писанието разкрива (1) Христос Съзателят (Кол. 1:16; Евр. 1:2; виж върху Йоан 1:1–3); (2) Христос Въплътеният (Фил. 2:7; Евр. 2:14, 15; виж върху Йоан 1:14); (3) Христос Разпнатият (Деян. 17:3; 1 Кор. 15:3, 4; виж върху Мат. 27:31–56; Йоан 19:17–37); (4) Христос Възкръсналият (Рим.

1:3, 4; 1 Кор. 15:3–22; виж върху Мат. 28:1–15; Йоан 20:1–18); (5) Христос, Идващият Цар (Мат. 24:30; Откр. 11:15; 19:11–16; виж върху Мат. 25:31). Тези откровения, нито едно от които не смеем да пропуснем, представляват единно представяне на Божия Син в последователни и свързани фази на Неговото велико дело по спасяването на хората за Неговото царство. Във всички тези фази Той е „същият този Исус“. „същият вчера, днес и довеки“ (Евр. 13:8).

По подобен начин. Чрез това обещание, Неговото завръщане трябва да бъде (1) лично – „същият този Исус“ (вижте ДА 832); (2) видим — „видяхте Го да отива“; (3) с облаци — „облак Го прие“; (4) сигурен — „така ще дойде“. Това тихо, но тържествено обещание на ангелските съветници внася в доктрината за второто пришествие на Христос абсолютна сигурност, подкрепена от реалността на възнесението. Всичко е истина, събитие и обещание, или нищо от това не е истина. Без второто пришествие, цялата предходна работа в плана на спасението би била толкова суетна, колкото сеитбата и отглеждането на посеви без реколта.

12. Върнаха се те. Учениците се отвърнаха от кръста в дълбока скръб и пълно разочарование. След всяко от възкресенията на Учителя те оставаха обзети от объркана надежда. Сега обаче, след като видяха своя Господ възнесен на небето, те се завърнаха с радост, с непоклатима увереност, че Той ще се върне отново.

Към Йерусалим. В подчинение на заповедта от стих 4.

Елеонски хълм. Мястото на възнесението, Елеонската планина, разположена на изток от Йерусалим към Витания и на половината път към това село (виж Мат. 21:1). Витания е на 15 стадия (на гр. стадии, виж том V, стр. 50), тоест на около 2 мили (около 3 км) от Йерусалим (Йоан 11:18). Лука обяснява, че след последната среща с учениците в Йерусалим, Исус „ги завел чак до Витания“ (Лука 24:50), вероятно защото това било в старата позната обстановка, която Той толкова обичал. Оттам, кратка разходка обратно през „планината, наречена Елеонски хълм“, щела да ги върне обратно в Йерусалим.

Пътуване в съботния ден. Фраза, срещаща се в Писанието само тук, описваща разстоянието от Йерусалим до Елеонската планина (вижте Изх. 16:29; вижте том V, стр. 50).

Това разстояние е измерено от Йосиф Флавий като 5 или 6 стадия или фурлонга (Древности хх. 8. 6; Война в. 2. 3 [70]), или около две трети от милята (около 1 км). Мишна е съгласна с тези цифри, защото определя „границата на съботата“ като 2000 кубически метра. В нея се казва: „Ако човек, на когото е било позволено да го направи, излезе отвъд границата на съботата и след това му бъде казано, че действието [което е възнамерявал да извърши] вече е извършено, той има право да се премести в рамките на две хиляди лакътя във всяка посока. Ако е бил в рамките на границата на съботата, се счита, че не е излязъл. Всички, които излизат, за да спасят живота си, могат да се върнат на първоначалните си места“ („Ерубин 4. 3, изд. Сончино. от Талмуда, стр. 306).

Имаше предвидени начини за преодоляване на неудобството, причинено от такова „ограничение“. „Ако човек, който е бил на път [към дома], бъде застигнат от здрач и знае за дърво или стена и каже: „Нека моята съботна основа бъде под нея“, думите му са безполезни. Ако обаче каже: „Нека моята съботна основа бъде при корена й“, той може да извърви от мястото, където стои, до корена й разстояние от две хиляди лакътя, а от корена й до къщата си още две хиляди лакътя. Така той може да извърви четири хиляди лакътя след здрач.“

Ако не познава никакво дърво или стена... и каже: „Нека настоящото ми положение бъде моята съботна основа“, позицията му придобива за него правото на движение в радиус от две хиляди лакътя във всяка посока. ... Мъдреците обаче постановиха: Разстоянията трябва да бъдат квадратирани във формата на квадратна плоча, така че той да може да спечели площта на ъглите“

(Мишна 'Ерубин 4.7, 8, изд. Сончино на Талмуда, стр. 343, 344).

„Мъдреците не са приели закона, за да добавят ограничения, а за да ги облекчат“

(пак там, 5, 5, издание на Сончино на Талмуда, стр. 411).

Твърди се, че произходът на мярката от 2000 кубически метра се крие в преданието, че разстоянието от най-отдалечения шатър в пустинния лагер на израилтяните до шатрата на срещането или скинията (вж. Числа 35:5) е най-голямото разстояние, което един евреин може да измине, без да се казва, че е излязъл „от мястото си на седмия ден“ (Изх. 16:29).

По-вероятно е това да е било разстоянието, определено от Исус Навин между народа и левитите, носещи ковчега, при преминаването на Йордан (Исус Навин 3:4).

Златоуст (Омилия III, Деяния 1:12) предполага, че възнесението трябва да е било в събота, за да обясни споменаването тук на „пътуване в съботен ден“. Такова заключение не е необходимо. Възнесението вероятно се е състояло в четвъртък (вижте Допълнителна бележка върху Матей 28).

13. Горна стая. По-скоро „горната стая“. Не в Храма (Лука 24:53), където учениците все още са се покланяли (вж. Деяния 3:1), а на горния етаж на частна къща, под плоския покрив, където ще има уединение (вж. върху Матей 26:18; Марк 14:15; Лука 24:33; Йоан 20:19).

И двамата Петър. За списъка на апостолите вижте Матей 10:2–5; Марк 3:13–19.

14. Продължиха с единодушие. По-скоро тук и в гл. 2:46 „устояха с единодушие ум.“ Какъв контраст с духа на съревнование, проявен по време на Тайната вечеря (Лука 22:24). Колко различен в своята спокойна, тържествена радост беше този период на чакане. Тук е началото на „съглашението“, което даде такива динамични резултати няколко дни по-късно (Деяния 2:1, 41).

В молитва. Гръцки *te proseuchē*. Това може да се тълкува поне две пъти: (1) „в молитва“; или (2) „на мястото на молитвата“, в който смисъл се среща в гл. 16:16. Някои коментатори предполагат, че учениците не са оставали постоянно в „горната стая“, а са ходили от време на време в синагога, и че такива посещения са включени в Лука 24:53, „И бяха постоянно в храма“.

И молба. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи. Фактът за единството на учениците в молитвата обаче остава. В дните преди Петдесетница 120-те (ст. 15) благоговейно настояваха за изпълнението на обещанието, че Духът, Утешителят, ще дойде (Йоан 14:16) със сила (Деяния 1:8) „след не много дни“ (ст. 5). Вижте АА 36, 37.

Този текст съдържа отлична формула за ефективна молитва: (1) Молбата – те се молеха; (2) постоянството – те продължаваха в молитва; (3) единодушието – те се молеха единодушно. Вижте върху Матей 18:19, 20; Лука 18:1–8.

С жените. По-скоро „с жени“, което може да се отнася до съпругите на събраните там мъже. Това се подкрепя от факта, че „Мария, майката на Исус“, която не е била съпруга на никой от присъстващите мъже, е спомената отделно. Обичайното тълкуване обаче е в „жените“ да се вижда препратка към онези, които са служили на Христос, сред които са били Мария Магдалена, Йоанна, Сузана „и много други“ (вижте Допълнителна бележка върху Лука 7; вижте върху Лука 8:2, 3).

Мария. Това споменаване на майката на Исус е поучително. Нейната уникална връзка с възнесения Господ оправдава това да бъде отделена за специално споменаване, но не ѝ е отдадено никакво прекомерно превъзходство. В това, последното ѝ появяване в Писанието, тя е част от обединената група, която „пребъдва единодушно в молитва и молба“. Легендите относно по-късния ѝ живот и положение след смъртта нямат библийска или фактическа основа.

Неговите братя. Това бяха Яков, Йосия, Симон и Юда (Мат. 13:55; вижте върху Мат. 12:46; Марк 6:3). Те са стояли настрана от Исус (Йоан 7:5; ДА 450, 451) и не са споменати сред онези, които са се събрали около кръста (Йоан 19:25–27). Но последните сцени от земния живот на Христос са довели до тяхното обръщане във вярата и сега те са причислени към Неговите последователи. Повече не се чува за Симон и Йосия, но Яков вероятно е този, който е станал лидер в църквата (виж върху Деяния 12:17; виж Деяния 15:13; 1 Коринтяни 15:7; Гал. 1:19; Том V, стр. 71) и мнозина го смятат за автор на Посланието на Яков (виж Въведение към Посланието на Яков, Том VII). Юда може би е Юда, който е написал краткото послание, носещо неговото име (виж върху Марк 6:3; виж Въведение към Посланието на Юда, Том VII).

15. Тези дни. Между възнесението и Петдесетница. Възнесението е станало четиридесет дни след възкресението (ст. 3). Така оставали десет дни до Петдесетница, „петдесетата“, денят на Празника на седмиците (виж върху Лев. 23:16; Деяния 2:1). Вижте том V, стр. 233.

Петър. За неговото призвание, позиция и характер вижте Марк 3:14–16. Уроците, които е получил от Исус (Лука 22:32; Йоан 21:15–17; вижте DA 812, 815), сега дават добри плодове. Неговите естествени дарби са осветени чрез обръщане във вярата и той се очертава като лидер в църквата. Но в неговото ръководство няма нищо диктаторско. Той стимулира братята си към съгласувани действия и последващите решения идват от цялата група, а не от един човек. Той взема видно участие в ранните църковни дела. Неговата проповед на Петдесетница е единствената записана (Деяния 2:14–40), а други негови проповеди получават специално внимание (гл. 3:12–26; 4:8–12; 10:34–43). Той, заедно с Йоан, извършва първото чудо на изцелението, записано в Деяния (гл. 3:1–11), а чудотворните му сили са специално споменати (гл. 5:15; 9:32–41). Той играе главната роля в порицанието на Анания и Сапфира (гл. 5:3–11). Ясно е, че е заемал водеща позиция в ранната църква, но той изчезва от летописа на Лука след гл. 15:7 и тогава вниманието е насочено към Павел. За обсъждане на предполагаемото върховенство на Петър вижте Мат. 14:28; 16:16–19.

Учениците. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за четенето „братята“ (да не се ограничава само до Христовите братя, както в стих 14, защото присъстваха около 120 души). Поводът очевидно е бил официално събрание, свикано за избирането на дванадесети апостол, който да заеме мястото на Юда Искариотски.

Брой имена. Буквално „тълпа от имена“, тоест група хора.

Сто и двадесет. Думата „около“ показва, че това е приблизителна цифра, но групата е достатъчно голяма, за да формира солидна основа за младата църква в Йерусалим. Числото не включва всички, които са повярвали, защото „над петстотин братя“ са видели Христос след Неговото възкресение (1 Кор. 15:6).

16. Братя и мъже. Буквално „братя и мъже“. Някои предполагат, че Петър обърна се особено към мъжете в групата и че само те са участвали в избирането на дванадесетия апостол.

Това писание. По-скоро „писанието“, което е цитирано в стих 20. Обърнете внимание как от самото си начало апостолската църква се е обръщала към Стария завет за неговия авторитет.

Необходимите неща. Не че събитията са били проектирани така, че да отговарят на писанието, а че писанието, вдъхновено от Светия Дух, е предвидило събитията. Матей има много донякъде подобни употреби на цитати от Стария завет (вижте Матей 1:22).

Свети Дух. Тук Петър разкрива убежденията на учениците относно вдъхновението на Давидовите псалми. Те вярвали, че Давид е говорил (или писал) като уста на Духа. Това учение е в съответствие с 2 Тим. 3:16 и 2 Петрово 1:21.

Юда. Обърнете внимание на начина, по който апостолът използва Писанието. Той вижда изпълнението му след събитието и смело го прилага към един човек, Юда, въпреки че Давид не споменава предателя по име.

Кое то беше водач. Буквално „стана водач“ (вижте върху Матей 26:3, 14, 47). Каква страшна промяна в професията! Този, който беше ръкоположен да води хората към Христос, за да могат да бъдат спасени, избра да води хората към Христос, за да може Спасителят да бъде унищожен. Но обърнете внимание на съдържаността в описанието на Юда. Въпреки ужаса, който Петър и неговите събратя апостоли сигурно са изпитвали, няма обвинения. Той оставя съда на Юда в ръцете на Бог.

17. Причислени към нас. Считани за един от апостолската група (Мат. 10:4; Марк 3:19; Лука 6:16). Няма сведения за това, че е бил призван за ученичество; той сам се е предложил за присъединяване към Дванадесетте (вижте ЖП 293, 294).

Получено. По-скоро „получено чрез жребий“ или „получено чрез божествено разпределение“, което подчертава приемането му от Христос за ученик.

Част. Гръцки klēros, „жребий“, „отреден дял“ или „дял“. От това произлиза и нашата дума „духовенство“.

Служение. Гръцки diakonia, „служение“, „служение“, което по-късно става „дяконат“.

Работниците в ранната църква силно чувствали отговорността на служението (диакония) на евангелието (Деяния 12:25; 20:24; 1 Кор. 16:15; Кол. 4:17; 2 Тим. 4:5).

18. Този човек купи. Стихове 18, 19 може да са обяснението на Лука, вмъкнато в това на Петър реч; Петър едва ли би трябвало да дава на 120-те подробности относно смъртта на Юда. От този текст не е нужно да се заключава, че Лука вярва, че Юда е купил „кръвната нива“ преди смъртта си. Парите на Юда, спечелени нечестно, купиха нивата и погребението му в нея беше награда за неговото беззаконие. Разказът на Матей е ясен: Когато Юда видя, че Исус е осъден на разпятие и не прави никакви усилия да се спаси, той почувства разкаяние за предателството си. Той върна 30-те сребърника на свещениците, с които беше сключил зловещата си сделка, и след това се обеси. С парите главните свещеници купиха грънчарска нива, където бяха изхвърлени отпадъците от грънчарските работилници, и там погребяха Юда. Поради това или защото парите бяха цената на „невинната кръв“, мястото беше наречено „кръвната нива“ (вижте върху Матей 27:3-10; вижте Ж. В. 722). Разликата между разказите на Матей и Лука е риторична, а не фактическа: всичко, което Юда получи като награда, беше позорно погребение в безплодно парче земя.

Падайки стремглаво. Има някои доказателства, че думите, преведени по този начин, трябва да бъдат разбира се вместо това като „подуване“. Доказателствата обаче са недостатъчни, за да се препоръча категорично такъв превод. Юда, може би най-амбициозният от учениците на Исус, се е стремил да достигне големи висоти на светска власт, като се е идентифицирал с царството, което според него Исус щеше да установи на земята. Ужасната му смърт изглежда поразително значима за трагичните резултати от подобна амбиция. Вместо да постигне висините, към които коварно се е стремил, „падайки стремглаво“, той загива.

19. Известно на всички. По-скоро „стана известно“. С разпространението на новината за предателството на Юда и самоубийствената му смърт, тя вероятно е повлияла на жителите на Йерусалим в полза на Христос, защото те са осъзнали, че Той е жертва на свещенически заговори и предателство от страна на ученик. Освен това, сцените на разпятието са били свидетели на тълпи (Лука 23:27, 35; Йоан 19:19, 20; ДА 741, 775-777). Тези, които са възкръснали от гроба след голямото земетресение, са се явили на мнозина (Матей 27:52, 53; ДА 786). Събитията, съпътстващи жертвата на Христос за грешниците, не са се случили тайно; те не са били скрити в някой ъгъл (Деяния 26:26).

Нарича се. Някои предполагат, че употребата на глаголната форма „нарича се“ предоставя непроучени доказателства, че Лука е написал Деяния преди разрушението на Йерусалим през 70 г. сл. Хр., след което имената на местата, с изключение на най-значимите, до голяма степен ще бъдат изгубени от поглед.

Техният собствен език. Буквално „техният собствен диалект [dialektos]“. Това би предполагало че арамейският не е родният език на Лука и че той не е евреин.

Акелдама. Транслитерация на гръцки език на арамейското „ chaqel dema“, „полето“.

на кръв.“ Преданието го свързва с Хак ед-Дум, на южния бряг на долината Еном, южно от Йерусалим (вижте Матей 5:22). Нивата, купена с 30-те сребърника, е била използвана за погребване на непознати, които са нямали роднини или приятели, които да ги погребат (Матей 27:6–10; вж. Захария 11:12, 13).

20. Написано е. Връзката със стих 17 трябва да се отбележи и поддържа. След обяснението на стих 18, 19 Петър цитира Пс. 69:25 (от LXX, с някои промени) и Пс. 109:8 (също от LXX). Пс. 69 включва проклетия срещу враговете на Давид, но също така съдържа пророчески изказвания, които се отнасят до Месията, както може да се види от стих. 7–21. Стих 25 е предимно проклетие срещу враговете на Давид и в разширен смисъл срещу враговете на Месията и следователно е приложим за Юда. Псалом 109 също е проклетие, дори с по-горчив израз от другия, а стих 8 е молба, че съставният враг, който бива прокълнат, може да има кратък живот и да бъде освободен от отговорността си (вижте върху Псалом 69; 109).

Юда и неговите ужасни дела са еквиваленти на това, което описват псалмите, а заслужената му съдба съответства на тази на враговете, описани в тези пасаж. Това е вид екзегеза, често използвана в Новия завет за тълкуване и прилагане на Стария завет (вж. 1 Петрово 1:10, 11; вж. Втор. 18:15).

Тук Петър е взел цитата и го е приложил към нивата, която Юда е купил (виж стих 18), предвиждайки, че тя няма да бъде обитавана.

Епископ. Гръцки episkopē, „надзор“, „отговорност“, „длъжност“, правилен превод на

Евр. requddah. Думата „епископство“ би трябвало да се чете по-скоро като „надзор“. Епископите са били управляващите служители в Англиканската църква през 1611 г., когато е преведен KJV, и е психологически разбираемо, че англиканските преводачи са разчели в гръцката дума, която означава „надзор“ или „ръководство“, много по-късно и по-силно църковно значение. Сравнете споменаването на „Великден“ в гл. 12:4, където гръцката дума означава „пасха“. Калвинисткият отказ да се признае който и да е църковен служител с по-висока власт от „старейшина“ (гр. presbuteros) не е отразен в англиканския превод от 1611 г., въпреки че се е появил в Женевската Библия от 1560 г. в превода „задължение“.

За новозаветното значение на гръцките думи presbuteros, „старейшина“, и episkopos, „епископ“, вижте стр. 26, 38. В Новия завет „старейшините“ понякога са били наричани „епископи“, тоест „надзорници“, но само тук в Писанието апостолите са дори косвено наричани „епископи“.

Следователно, преводът „отговорност“ или „длъжност“ е за предпочитане тук. Вижте стр. 26, 38.

Апостолът използва Пс. 109:8 като авторитет за избирането на друг, който да заеме мястото, оставено от Юда.

21. Тези мъже. Изглежда е имало няколко сред вярващите, които са изпълнили квалификацията, необходима на наследника на Юда, въпреки че е бил избран само един.

Придружени от нас. Петър описва необходимите качества на кандидата. Той сигурно е бил с учениците през цялото земно служение на Господа – от дните на Йоан Кръстител до деня на Христовото възнесение.

Влизаше и излизаше. Еврейски език, отнасящ се до ежедневни дейности, като например дейностите на Исус и споделените с учениците Му.

22. Начало. Сравнете „началото“ (Марк 1:1).

Кръщението на Йоан. Това може да се отнася или до дните, когато Йоан е проповядвал и кръщавал, или до конкретния ден, когато Йоан е кръстил Исус.

Трябва. Гръцки *dei*, „необходимо е“ (вж. ст. 16). Петър очевидно е смятал, че първоначалният брой на учениците трябва да се запази. Апостолите несъмнено са имали представа за 12 като за пълен брой, по примера на 12-те племена на Израел. Всъщност им е било обещано 12 престола, от които да управляват племената (Мат. 19:28), обещание, което напомня за 12-те звезди в короната на църквата (Откр. 12:1) и 12-те основи на стените на Новия Йерусалим, с имената на 12-те апостоли върху тях (Откр. 12:14).

Исус беше определил група от 12 души, един от които се изгуби. Петър разсъждаваше: „Необходим е пълният брой, за да се даде свидетелство относно всички аспекти на живота и делата на Господа; пред апостолите стои велика задача и за нейното изпълнение е необходим пълният брой свидетели.“

Числото 12 е нарушено от мъченическата смърт на Яков около 44 г. сл. Хр. (гл. 12:2), но не четем за назначаването на наследник.

Ръкоположен. Гръцки *gipotaí*, „да стана“. Някои смятат, че изразът „да бъде ръкоположен“ също силно отразява принципите на църковното управление, спазвани от преводачите на KJV. Това предположение не е необходимо, тъй като Дванадесетте са били „ръкоположени“ от своя Учител (вижте върху Марк 3:14; вижте DA 296) и би било уместно избраният да бъде по подобен начин отделен за служението.

Свидетел. Вижте стих 8. Акцентът е върху свидетелството за историческия факт на възкресението (вижте Лука 24:48).

23. Те. Това вероятно показва цялата група от 120 души, въпреки че непосредственият контекст на стихове 21, 22 би могъл да подсказва ограничаване на препратката само до единадесетте апостоли.

Назначиха двама. Гръцки *estēsan duo*; тези думи могат да бъдат преведени или като „те поставиха двама напред“, или като „двама застанаха“. В първия смисъл този пасаж би означавал, че Йосиф и Матия са били предложени от учениците като кандидати, върху които да бъде хвърлен жребий. Ако глаголът трябва да се разбира в последния смисъл, това би означавало, че когато Петър е посочил необходимите качества за човека, който да заеме мястото на Юда, той е попитал дали има такива присъстващи, а Йосиф и Матия са се изправили.

Йосиф. Често срещано еврейско име (вижте върху Бит. 30:24).

Варсава. Гр. *barsabas*, транслитерация от арамейски, може би *bar shabba'*

означава „син на съботата“, тоест този, който е роден в събота, или бар саба', „син на старците“.

Някои са се опитали да идентифицират този Варсава с Варнава, левитът от Кипър, който станал спътник на Павел (гл. 4:36; 9:27; 11:22, 24), но няма библейско потвърждение за това. Възможно е той да е бил брат на Юда Варсава, споменат в гл. 15:22.

Юстус. Латинско фамилно име. В римско време много евреи са приемали такива имена.

Матия. Вероятно съкратена форма на Мататия, което е от евр.

Матития, „дар от Йехова“. Той не се споменава отново, освен в стих 26, и няма надеждно предание относно неговата кариера. Евсевий („Църковна история“ i. 12. 3; iii. 25. 6) го включва сред седемдесетте и споменава апокрифно евангелие, приписвано на него. Твърди се, че е бил мъченически убит в Етиопия или в Юдея (виж стр. 36).

24. Те се молеха. Каква молитва е била това, извираща току-що от едно просто настоятелна вяра. Във всеки велик момент от зараждащата се църква молитвата е била спонтанно прибегвана. Това не е било просто по навик, макар че навикът е бил добър; нито като ритуал, защото това все още не е станало формализирано за богослужението на църквата, а защото на апостолите им се е струвало също толкова естествено да говорят чрез молитва с техния Господ на небето, колкото е било да говорят лице в лице с Исус на земята. Така е трябвало да бъде винаги в опита на църквата и така трябва да бъде и сега.

Господ. Доколкото Исус е инструктирал учениците Си да отправят молбите си към Отца, в Негово (Исусово) име, трябва да се предположи, че думата „Господ“ тук се отнася до Отца.

Познаваш сърцата. Сравни 1 Царе 16:7; Пс. 139:1–4; Йоан 2:25.

Шоу. 120-те бяха проявили най-добрата си преценка, като предложиха имената на Варсава и Матия. Сега те призоваха Господа да направи окончателния избор.

25. Част. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) „място“.

Служение и апостолство. Апостолите силно осъзнаваха духовното си достойнство на тяхното призвание (вижте на стих 17).

Чрез прегрешение падна. По-скоро „отклони се“. „прегреша“.

Неговото собствено място. Господ беше помолен да избере някой, който да замести този, който беше избрал отстъпничеството и който беше намерил „своето собствено място“ в бедствие и смърт. Такова място беше собствено на Юда, по негов собствен избор. Събитията бяха доказали това, което Господ вече беше предвидил (Йоан 6:70, 71; Йоан 13:2, 21, 26), че място сред Дванадесетте не принадлежи по право на Юда.

26. Хвърлиха жребия си. Буквално „хвърлиха жребий за [или „на“] тях“. Това може да означава или (1) компанията тегли жребий от името на двамата мъже, или (2) самите кандидати теглиха жребий. Който и метод да беше използван, той доведе до избирането на Матия.

Юдеите са били добре запознати с жребия като стандартен старозаветен метод за вземане на решения:

(1) при избора на козите в изключително важните церемонии на еврейския Ден на изкуплението (Лев. 16:5–10);

(2) при разпределянето на земя в Ханаан на племената (Чис. 26:55; Исус Навин 18:10) и при завръщането от изгнание (Неем. 10:34; 11:1);

(3) при уреждането на наказателни дела, когато е имало несигурност (Исус Навин 7:14, 18; 1 Царе 14:41, 42);

(4) при избора на сили за битка (Съдии 20:8–10);

(5) при назначаването на високи длъжности (1 Царе 10:19–21);

и (6) при разпределянето на градовете на свещениците и левитите

(1 Лет. 6:54–65). Методът е показан в действие в 1 Лет. 24 до 26. Разбирало се е, че Господ е последният,

който разпределя жребия (Пр. 16:33). Войниците хвърлят жребий на Голгота за безшевната дреха на Господа

(Мат. 27:35; вижте Йоан 19:23, 24). Но изборът на Матия чрез жребий е единственият записан случай сред

християните в Новия завет. За предпазливост срещу разчитането на подобни методи днес вижте Исус

Навин 7:14; Притчи 16:33.

Доколкото показват записите, предложението на Петър да се използва жребий е прието без оспорване или дискусия. Изглежда, че след Петдесетница прякото ръководство на Светия Дух прави хвърлянето на жребий излишно (Деяния 5:3; 11:15–18; 13:2; 16:6–9). Пример за жребия в постапостолската църква е разпоредбата за използването му при избора на епископ в третия канон на Събора в Барселона в Испания през 599 г. сл. Хр .

Той беше номериран. Гръцки sugkatapsēphizomai, от слънце, „с“, ката, „надолу“ и

psēphos, „камъче“, отнасящо се до древния метод за избиране на човек чрез хвърляне на камъче в урна.

Думата може да се преведе като „гласуван“ или „записан“.

С единадесетте. В очите на света Матия беше заел много скромна позиция – позиция на лидер в незначителна група от скромни хора, които скоро щяха да бъдат преследвани. Но за вярващите позицията, на която беше назначен Матия, криеше неизмерими възможности за бъдещето. Няма причина да се отрича достойнството му като заместник в апостолското тяло. Ако се твърди, че в Писанието не се казва нищо за по-късната работа на Матия, нека се помни, че там не се казва нищо за по-късната работа на Андрей, Филип (Филип от гл. 8 беше дяконът), Тома, Вартоломей, Матей, Яков Малкия, Симон Зилот и Юда Левбей Тадей.

Няма сведения, че учениците са положили ръце върху Матия (вж. гл. 6:6; 13:3). Очевидно църквата е вярвала, че Светият Дух е показал одобрението Си при избора чрез жребий. В този избор на Матия имаме ранни и значими доказателства за църковна организация: (1) официално събрание на вярващите, (2) обсъждане на важен въпрос от църковния живот, (3) решението и неговото изпълнение. Църквата е била организирана и сега е очаквала божествена сила.

Някои биха направили Павел дванадесетия апостол. Но въпреки че Павел многократно се е наричал апостол (Рим. 1:1; 1 Кор. 1:1; 2 Кор. 1:1 и в други послания), той никога не е твърдял, че е един от Дванадесетте, нито пък е определян като такъв. Всъщност той е знаел и е подчертавал разликата по този въпрос (1 Кор. 15:5, 8). Той е заявил ясно, че не е получил знанието си за евангелието от Дванадесетте (Гал. 1:11, 12, 15–19). Той е следвал програма, различна от тяхната (Рим. 15:20, 21). В EW 199 и AA 102 се казва, че Павел е заел мястото на Стефан.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

3 ЗА 26; EW 189; FE 535

5 ML 57

5–7AA 30

6, 7 CP 241

7 Ев 702; TM 55

8 AA 17, 31, 107; GW 273, 284; LS 336; ML 47; TM 65, 198, 267; 7T 273; 8T 15, 56

9 EW 190

9–11DA 831; EW 191

10, 11 AA 33; LS 50; 1T 41; 2T 194

11 EW 110; GC 301, 339

14 EW 191; TM 170; 5T 158; 6T 140; 7T 32, 213

16–18DA 722

21–69T 263

24 1T 333

ГЛАВА 2

1 Апостолите, изпълнени със Светия Дух и говорещи разни езици, са възхищавани от едни, а други им се присмиват. 14 Когато Петър опровергава и показва, че апостолите са говорили чрез силата на Светия Дух, че Исус е възкръснал от мъртвите, възнесъл се на небето, излял е същия Свети Дух и е Месията, човек, познат им като одобрен от Бога чрез Своите чудеса, знамения и знамения, а не разпнат без Неговия определен съвет и предумисъл, 37 той кръщава голям брой обърнати във вярата. 41 Които след това благочестиво и с любов разговарят помежду си, като апостолите вършат много чудеса, а Бог ежедневно умножава църквата Си.

1. Ден. Равинската власт разреши на палестинските евреи един ден за честване на Петдесетница, но на евреите от разпръснатото население бяха дадени два дни за празника.

Петдесетница. Гръцки *pentēkostēs*, от прилагателното, означаващо „петдесети“, препратка към петдесетте дни между началото на Празника на безквасните хлябове и Празника на първите плодове (Празник на седмиците или Петдесетница). Първите известни употреби на тази гръцка дума за еврейския Празник на седмиците се срещат в Товит 2:1 (написано около 200 г. пр.н.е. и 2 Макавеи 12:32), което показва, че думата е била използвана сред евреите в продължение на много години преди християнската ера. За по-пълно обсъждане на Петдесетница и нейното място в еврейския календар вижте Изх. 23:16; Лев. 23:16; вж. Том I, стр. 709; Том II, стр. 106, 108; Възкресение до Възнесение. Следва кратко обобщение на съответните факти и тяхната връзка с даването на Светия Дух по това време: Датирането на Петдесетница зависи от датата на Пасхата.

Пасхата се е провеждала на 14 Нисан. 15-ти отбелязва началото на Празника на безквасните хлябове, а на 16-ти пред Господа се размахва сноп от първите плодове (от ечемичената реколта) (Лев. 23:5–11). От 16-ти, седем седмици и един ден, 50 дни по общото смятане, са били брояни до Празника на първите плодове (от пшеничната жетва), който е бил известен още като Празник на седмиците, заради седемте седмици, които са се намесвали (Лев. 23:15, 16). Именно този празник е станал известен като Петдесетница.

Тъй като в годината на разпятието, 16 Нисан се е паднал в неделя (вижте Допълнителни бележки Според Матей 26, Бележка 1), Петдесетница, идваща 50 дни включително по-късно (седем седмици и един ден), също би се паднала в неделя през тази година. Няма обаче библийска подкрепа за приписването на святост на неделята поради тази причина (вж. Матей 28:1).

Петдесетница, от всички празници на еврейската година, привлича най-голям брой поклонници от далечни земи. Опасностите от пътуването по море и суша в ранна пролет и късна есен (виж Деяния 27:9) предотвратяват идването на хора от чужбина в голям брой на Пасхата или на Празника на шатрите. Но сезонът на Петдесетница е благоприятен и на никой друг празник в Йерусалим не биха присъствали представители на толкова много народи. Няма друго време, в което дарът на Духа да е могъл да произведе такива преки, незабавни и дългосрочни последици. Също така, характерът на приношенията, които са били главно на мир и посвещение, е слагал радостен печат на деня. Дори хлябът е бил квасен, което показва нов дух на освобождение и общение, действащ чрез празнуващите, докато са се радвали заедно. Петдесетница е имала много от атмосферата на празник на жътвата. Дори Павел, най-малко заинтересован от честванията като такива (Римляни 14:5), е бил нетърпелив да отпразнува Петдесетница в Йерусалим, въпреки мисионерските си пътувания в Азия и Гърция (Деяния 18:21; 20:16).

Всеки аспект на стария Празник на седмиците е представлял символично значение, което го е правило типичен за делото, което предстои да се извърши. Като Празник на първите плодове, е било уместно той да бъде повод за първото голямо събиране от нивите, които „вече бяха бели за жътва“ (Изх. 23:16; Йоан 4:35). На този празник израилтяните, спомняйки си, че са били роби в Египет, можеха отново да почувстват свободата, която Изходът им е дал (Втор. 16:9–12), и да бъдат освободени от робски труд (Лев. 23:21). Следователно това е било подходящо време за изливането на Божия Дух; и „където е Духът Господен, там е свобода“ (2 Кор. 3:17). Този Дух е трябвало да води църквата към истината, която прави всички, които я приемат, наистина свободни (Йоан 8:32).

Интересно е да се припомни, че равините, които са изчислили интервала между първите Пасхата и даването на закона на Синай заключиха, че Бог е говорил закона на

хора (Изм. 20:1) в деня, който по-късно е отбелязан като Петдесетница. Чрез тази традиция се смята, че празникът е придобил възпоменателен характер.

Петдесетница беше велик ден в израилтянската история и подходящо беше прототип на по-великия ден, който направи Божия Дух достъпен за всички, които се подготвиха за Него.

Беше напълно дошъл. Буквално „беше изпълнен“ или „изпълнен“. Думите изглеждат са избрани, за да изразят факта, че денят е бил в ход, може би за да обозначат ранния сутрешен час.

Те. Вероятно 120-те и други вярващи, които може да са се присъединили към тях.

С единодушие. За четене могат да бъдат цитирани важни текстови доказателства (вж. стр. 10) „заедно“. Тук авторът просто заявява, че „всички те бяха заедно“.

Въпреки че гръцката дума не казва, че е имало „съгласие“, очевидно е, че Сред учениците съществуваше единство. Завистта, разкрита в неуспеха им да излекуват обладаното от демон момче (Марк 9:14–29; ДА 427, 429–431), в стремежа им към висока позиция (Лука 22:24) и в отказа им да си мият краката (вж. Йоан 13:3–17; ДА 643, 644), всички бяха пометени от сърцата им от агонията на разпятието, славата на възкресението и величието на възнесението. Техният Учител беше възкръснал в деня на принасянето на снопа ечемик, който символизираше Него самия, Първите плодове. В продължение на 40 дни Той беше имал многократен контакт с тях на земята. Оставаха още десет дни до този ден, докато те очакваха „обещанието на Отца“. Какво щеше да донесе това обещание? Десетте дни на очакване бяха десет дни на усърдна молитва (Деяния 1:14), принесена в единство на желанието (АА 36, 37). Това е единството, което трябва да характеризира Божия народ, когато се стреми към специално преживяване със своя Господ или очаква от Него проявление на сила. Всичко, което пречи на такова единство, трябва да бъде премахнато, иначе ще възпрепятства Духа, Който върши Божието дело за Своя народ.

На едно място. Може би същата голяма горница, в която е била изядена Господната вечеря (Лука 22:11–14), която може да е била същата, в която учениците са били укрити след разпятието и в която са се върнали, след като Исус се е възнесъл (вижте Деяния 1:13). Някои смятат, че учениците може би са се събирали в една от стаите на Храма, която Йосиф Флавий (Древности viii. 3. 2 [65, 66]) нарича οἰκοί, „къщи“, и която е могла да се използва от групи приятели или членове на сдружение по време на празник. Но изглежда малко вероятно учениците да рискуват да бъдат видени заедно на толкова публично място като храмовите предели.

2. Внезапно. Без предупреждение, неочаквано. 120-те може би не са имали и най-малка представа за начина, по който ще дойде Утешителят.

Звук. Гръцки ἔσχος, „звук“ или „шум“, откъдето идва и думата ни „ехо“. Използвана е от Лука в неговото Евангелие (гл. 21:25), за да опише „ревянето“ на морето и вълните, и от автора на Посланието до евреите (гл. 12:19) за „звука“ на тръба от Синай.

От небето. Буквално „от небето“, мястото, откъдето Светият Дух дошъл да слезе върху Исус при Неговото кръщение (Мат. 3:16; Лука 3:21, 22).

Бърз силен вятър. Буквално „силен вятър, носен напред“. Обърнете внимание, че всъщност не е бил вятър, а „като“ или „подобно на“ вятър. Сетивното впечатление, което е направено върху преживяващите, е било като вятър. Думата, преведена като „вятър“ (ρποε), се използва в Новия завет само тук и в гл. 17:25, където означава

„дъх“. Използва се в същия смисъл в LXX. Лука може да е избрал ρποε тук като

описвайки свръхестественото „дишане“, което учениците щяха да изпитат, и което сигурно им е напомнило за усещанията им, когато Господ „духна върху тях“ и каза: „Приемете Светия Дух“ (Йоан 20:22). Сега те отново усетиха божественото въздействие на вдъхващото страхопочитание, божествено „дишане“.

То се изпълни. Не е посочен подлог на глагола и контекстът не пояснява какво се отнася до „изпълване“. „То“ може да се отнася до „звука“ или до „вятъра“. Много коментатори обаче твърдят, че „то“ се отнася до вятъра, тоест до Светия Дух (вж. Йоан 3:8).

Цялата къща. По-скоро „цялата къща“, тоест „едното място“ от стих 1. Звукът или вятърът имат способността бързо да изпълнят всяко кътче и пукнатина на сградата. По същия начин идването на Духа изпълни мястото, където тези християни бяха събрани.

Седяхме. Рано през деня (виж стих 15), вероятно очаквайки часа за молитва.

3. Яви им се. Буквално „яви им се“. Те току-що бяха получили звуков намек за идването на Духа (ст. 2); сега те имаха видимо доказателство за Неговото пристигане.

Разделени езици. По-точно „езици, които се раздават“ или „езици, които се раздават“. Гръцкият език предава картина на първоначално огнено тяло, което се разделя на много малки езици, които след това се установяват върху всеки член на чакащото събрание. Образът на „езици“ е подходящ с оглед на дара на речта, който Духът е дал на вярващите.

Огън. Не че бяха истински пламъци от огън, а „като огън“, тоест „приличащи на огън“ (вж. „като силен вятър, който се втурва“, ст. 2). Божествеността и огънят често са свързвани в Писанието (вж. Изх. 3:2; Втор. 5:4; Пс. 50:3; Мал. 3:2), несъмнено заради силата, славата и пречистващото действие на огъня. Йоан Кръстител е обещал, че Христос ще кръщава „със Светия Дух и с огън“ (Мат. 3:11).

Диаспората: Разселване на евреите по света, първи век сл. Хр.

¹

¹ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с ексегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 1:1). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

То седна. Има две възможни тълкувания на тази конструкция. Подлогът в единствено число „то“ може да се отнася или до всеки един от отделните езици, или да гледа напред към стих 4 и да се отнася до Светия Дух. Гръцкият глагол за „седна“ показва установяване върху, докато времето предполага моментно, а не непрекъснато действие. Въпреки че огнено изглеждащите езици останаха върху вярващите само за кратко време, ефектите от посещението продължиха през целия живот на верните християни, които приеха Духа.

4. Всички бяха изпълнени. Ето изпълнението на „обещанието на Отца“ (вижте на гл. 1:4, 5) и плодът на десет дни молитвено чакане. Учениците бяха научени да се молят за Духа (Лука 11:13). В нощта след възкресението Христос „духна върху тях“ и заяви: „Приемете Светия Дух“ (Йоан 20:22). Изпълвайки вътрешните дълбини на съществата им и подтиквайки всяка тяхна способност към интензивна дейност, обещаният Дух слезе върху тях. Сега те навлязоха в опита на пророците, мислейки мисли и, с дара на езиците, говорейки думи, които не бяха техни собствени (вж. 2 Петрово 1:21).

Не бива да се мисли, че това изпълнение е било ограничено само до апостолите. Думите и контекстът карат читателя да повярва, че всички събрани, без изключение на жените, са участвали в това разпределение на дара на Светия Дух. Ако това не беше така, Петър едва ли би могъл да приложи пророчеството на Йоил по начина, по който го е приложил (Деяния 2:16–18).

Свети Дух. В Стария завет има много ясни препратки към Божия Дух (Числа 24:2; Съдии 6:34; 1 Царе 16:13; 2 Царе 23:2; 2 Летописи 24:20; Пс. 51:11; Ис. 48:16; Езек. 11:5; Йоил 2:28, 29; и др.). Но никое проявление на Духа в Стария завет не може да се сравни с това, направено на учениците на Петдесетница: (1) в безпогрешното идентифициране на Агента, (2) в пълнотата на изливането и (3) в последвалите резултати. Следователно този ден е

често наричан рожденият ден на църквата. Великите епизоди от въплътения живот на Исус, Неговото раждане, Неговото кръщение и приемане на Светия Дух, Неговото разпятие, Неговото възкресение, Неговото възнесение, бяха от изключителна важност и централни за разгръщащия се план на спасението. Но изливането на Духа в деня на Петдесетница последва небесното приемане на великата жертва на Христос и Неговото възкачване на трона с Отца (виж АА 38, 39). Чрез това изливане църквата беше овластена да направи за Христос това, което никога преди не беше опитвано - да проповядва благата вест за спасението на всички народи.

Това не беше просто „движение“ на Духа. Не беше просто „дъх“ на Духа. Това беше изпълване на учениците, пълното им обсебване от Светия дух. Оттогава нататък църквата беше инструмент на Духа. В по-късните записи няма нищо, което да подсказва, че някой от обсебените от Духа в този паметен ден някога е губил това обсебване. Следващите поколения християни, все по-отдалечени от преживяването на Петдесетница, ставаха все по-малко възприемчиви към божествения дар и в резултат на това се стигна до отстъпничество. Вярващите, които сега вярват, могат да се възползват от този сериозен факт от ранната църковна история.

Започна. Това отбелязва непосредствения ефект от сливането на Духа върху учениците. Нямахме чакане, нямаше период на чиракуване; те „започнаха да говорят“ веднага.

Други езици. Или „различни езици“, тоест езици, различни от родния им език. Гръцката дума, преведена като „езици“ (glōssai) тук и в стих 11, се отнася предимно до органа на речта, но често се използва и по отношение на езика.

Способността да се говорят чужди езици е дар, даден на учениците със специалната цел да разпространяват евангелското послание по целия свят. Поклонници от четирите краища на земята (вижте стихове 9–11) са били събрани в Йерусалим за празника Петдесетница. Те, бидейки евреи от разпръснатостта (виж Диаспората; том V, стр. 59–61), може да са разбирали достатъчно иврит, за да се наслаждават на храмовите служби, но може да не са били в състояние да се справят с арамейския, на който учениците обикновено са говорили. Заради тях и заради онези, които щяха да получат посланието чрез тях, Светият Дух дал възможност на учениците да провъзгласяват евангелието свободно на родните езици на поклонниците. Това беше голямо чудо и изпълни едно от последните обещания на Господа (вижте върху Марк 16:17). То улесни жътвата на голяма реколта в този ден (Деяния 2:41) и имаше световни последици през следващите години. Вижте също върху Деяния 10:45, 46; 1 Коринтяни 14.

В летописа не се казва изрично, че този дар за говорене на други езици е бил постоянен, но трябва да се има предвид, че това, което Духът някога е извършил, Той е бил напълно способен да повтаря винаги, когато е имало нужда (вж. АА 40).

Като Духа. Духът даде на учениците не само дара да говорят на други езици, но и тяхното послание. Те говореха под прякото ръководство на Духа.

Даде. Времето на гръцкия глагол предполага „продължаваше да дава“, което извиква картина на Духа, който дава думи на всеки от говорещите, когато възникне нужда. Възможно е учениците да са се обръщали към различните езикови групи на свой ред и че проповедта на Петър (ст. 14–36), даден на цялото множество, обобщи техните послания.

Издаване. Гръцки *apophtheggomai*, „да говоря“. В LXX тази дума се използва, за да опише пророкуване (1 Лет. 25:1; Езек. 13:19; Зах. 10:2). Тук тя се използва, за да предаде идеята за ясна, възвишена, енергична реч, която е довела до обръщането на 3000 души за един ден. За връзката между деня на Петдесетница и „ранния дъжд“ вижте Йоил 2:23.

5. Пребиваване в Йерусалим. Повдигнат е въпросът как чужденците, изброени в стихове 9–11, могат да се считат за „живеещи“ в Йерусалим. Възможни са две обяснения. Юдеите, споменати тук, може да са дошли в града на бащите си за продължителен престой, може би по работа; или може би, като Павел, за да учат (гл. 22:3), или някои може да са били мъже в оттегляне от активен живот. От друга страна, не е невъзможно да се разбере, че „живеенето“ им означава временен престой, особено предвид факта, че някои са наречени „жители в Месопотамия“ (гл. 2:9), а други – „чужденци от Рим“ (ст. 10).

Благочестив. Думата се използва за Симеон (Лука 2:25). Основното значение е едно от предпазливост, нагласата, която борави със свещените неща внимателно, благочестиво и с поклонение. В това значение може да включва както прозелити, така и евреи по рождение. Изразът „от всеки народ под небето“ прави такова включване необходимост. Думата се появява отново в Деяния 8:2.

От всеки народ. Ирод Агрипа II, в известната си реч, произнесена две поколения по-късно в опит да попречи на евреите да се разбунтуват срещу римляните, заявява, че „няма народ на света, който да не съдържа част от нашата раса“ (Йосиф Флавий).

ii. 16. 4 [399]), а Яков адресира вдъхновеното си послание „до дванадесетте племена, които са разпръснати“ (Яков 1:1). Това разпръскване на евреите се дължи главно на големите пленници, които са претърпели: (1) десетте племена в Асирия и Мидия през 722 г. пр.н.е. (4 Царе 17:6); (2) племето на Юда във Вавилония, в три отделни преселвания, започващи през 605 г. (вижте 2 Лет. 36:1–21; Йер. 52:1–30; Дан. 1:1–7); (3) големият брой в Египет от македонския Птолемей Сотер (Йосиф Флавий, Древности , xii. 1. 1 [6, 7]). В допълнение към евреите, които са били разпръснати от пленниците, хиляди от тях са били привлечени във всички части на света чрез търговски дейности.

6. Когато това се разнесе шум. Или „този шум се чу“. Гръцката дума за „шум“ или „звук“, *rhōnē*, често се превежда като „глас“. В Йоан 3:8 тя се използва за „шума“ на вятъра, за да илюстрира движенията на Духа. Тук думата има две възможни значения: (1) „шумът от небето, като от дуващ силен вятър“ (Деяния 2:2); (2) звукът, създаден от смесената реч на учениците (ст. 4). Тъй като *rhōnē* е в единствено число, изглежда най-вероятно да се отнася до божествения звук, който е възможно да се е чул извън къщата, където са били вярващите, но може да се отнася и до многото гласове от стих 4.

Множеството. Тоест, тълпите от хора в Йерусалим, включително по-специално посетители от чужди земи.

Бяха объркани. Гръцки *sugchunō*, „да излея заедно“. Думата е специфична за Деяния, където се използва пет пъти. По-добре е да се преведе като „объркан“ или „объркан“. Множеството, естествено, беше изненадано, когато пристигна на мястото, откъдето идваше шумът, да чуе говорещи, използващи толкова много различни езици.

Чух ги да говорят. Понякога се повдига въпросът дали дарбата е действала тук върху апостолите, давайки им силата да говорят на други езици, или върху слушателите, давайки им разбиране на казаното от апостолите. Въпреки че е вярно, че Павел по-късно признава съществуването на дарбата за тълкуване на езици (виж 1 Кор. 12:30; 14:13, 27), дарбата на Петдесетница изглежда съвсем ясно дадена на апостолите, защото именно върху тях дойде Духът (Деяния 2:3, 4; виж АА 40; ДА 821).

Език. Гръцки *dilektos* (виж на гл. 1:19). Следващият списък (гл. 2:9–11) се отнася до езикови групи. Вероятно всеки говорител е използвал различен език според групата, към която се е обръщал. Закъснелите за събранието несъмнено са се местили, докато не са намерили групата, където се е говорил техният език. По този начин са били обслужвани едновременно много националности.

7. Удивен и възхитен. Гръцката дума, преведена като „удивен“, буквално означава „да „изпъква извън себе си“ и се отнася до първото широко отворено удивление, което обзе онези, чули чудото на езиците. Сравнете употребата му в Марк 3:21: „Той е извън себе си“. Гръцката дума за „удивлява се“ съдържа идеята за приемственост, „да се удивляваш“, защото удивлението им ставаше все по-голямо, колкото повече слушаха.

Галилеяни. Това описание на евангелските пратеници може да се отнася предимно до апостолите, които всички са били от Галилея (вижте Марк 3:14), ако Матия се счита за произхождащ от тази област. В общи линии това може да е вярно и за 120-те, много от които несъмнено са дошли от Галилея.

Титлата „галилеяни“ изглежда е била използвана презрително, защото жителите на Галилея са били лишени от култура (вж. върху Матей 2:22; 4:15; 26:73; вижте ДА 232). Затова е било още по-изненадващо да се открият мъже от Галилея, говорещи свободно чужди езици.

8. Чуваме, всеки човек. Очевидно е сложно твърдение, в което авторът въплъщава множество забележки от представители на различните изброени по-долу националности. Фактът, заявен от тези изумени слушатели, е едновременно предвкушане и залог за даването на евангелието на целия свят, въпреки многото езици, които се използват.

Където сме родени ние. Много от присъстващите, макар и евреи по религия, са родени в други земи и са израснали, говорейки езиците на различните си родни места. Следващият списък разкрива опитния историк, който е проучил внимателно народите, представени на това велико събитие, който самият той по-късно е присъствал на поне една Петдесетница (гл. 21:15) и следователно е познавал вида тълпа, която се е събрала по време на Петдесетницата. Лука следва своеобразна последователност при назоваването на народите, сякаш прави мислен поглед от птичи поглед към Римската империя. С Палестина като център, той гледа първо на изток, след което преминава на север, запад и юг в този ред. По този начин позоваването на „всеки народ под небето“ (гл. 2:5) е оправдано. Юдеите от разпръскването (виж том V, стр. 59, 60; Йоан 7:35; Деяния 6:1) изглежда като цяло са били разделени на четири класа. Тези класове, заедно с някои от съставните им части, за които Лука говори, са: (1) тези от Вавилония и други източни области: парти, мидийци, еламити; жители на Месопотамия; (2) тези от Сирия и Мала Азия: Юдея, Кападокия, Понт, Азия, Фригия, Памфилия; (3) тези от Северна Африка: Египет, части от Либия около Кирена; (4) тези от Рим: чужденци от Рим. Следователно изглежда, че списъкът е даден по общоизвестна схема. За географското положение на различните споменати народи вижте „Римският свят при раждането на Исус“; „Диаспората“.

9. Партяни. Списъкът започва на изток с великото Партско царство, което все още е било, както е било и по времето на победения римски генерал Крас век по-рано, главният враг на римското правителство. То се е намирало на юг от Каспийско море, от Тигър до Инд. Езикът е бил персийски, както вероятно е бил и езикът на мидийците.

Мидийци. Страната на мидийците се намирала югозападно от Каспийско море, източно от региона на Асирия. Именно в Мидия бяха отведени в плен някои от десетте племена (4 Царе 17:6). Вижте върху Бит. 10:2; Дан. 2:39.

Еламити. Тези хора са живели в царство, граничещо с Партия на изток, Мидия на север и Вавилония на запад. Персийският залив се намирал на юг. Вижте Бит. 10:22; Естир 1:2; Дан. 8:2. Жителите на Елам са наричани „перси“ в LXX, но еламитският език е бил различен от този на Персия.

Жители на Месопотамия. Месопотамия се е намирала „между реките“, т.е. между Тигър и Ефрат (виж върху Бит. 24:10). „Жителите“ биха включвали няколко езикови групи, които биха говорили варианти на арамейски (виж том I, стр. 30; виж върху Дан. 2:4).

Юдея. Библейските изследователи озадачават факта, че Лука е посочил Юдея тук, вместо да я приема за даденост. Някои предполагат, че е грешка с Индия или Идумея. Но би било естествено езичникът Лука да спомене Юдея, фокусната точка на неговата история. Нейното присъствие прави списъка по-пълнен. „Юдея“ може да се разбира и в по-широк смисъл, като включва цяла Палестина.

Кападокия. Докато се движи в летописа си от изток на запад, Лука назовава след това провинцията, разположена северозападно от Месопотамия. Кападокия се е намирала в източната част на днешна Турция, граничеща с Армения на изток, с Черно (Евксинско) море и провинция Понт на север, Галатия на запад и Киликия, страната на Павел (гл. 21:39), на юг. Не е известно какъв език се е говорил. Може би е бил подобен на „говора на Ликаония“ (гл. 14:11).

Понт. Този регион се е намирал на южния бряг на Черно море, северно от Кападокия. Подобно на съседния си град, той е бил под римско управление. Родният му език не е известен.

Азия. Това не е съвременна Азия, а римска провинция, разположена в западния край на Мала Азия, обхващаща голяма част от западната част на съвременна Турция. Ефес е бил нейният главен град. Светият Дух попречил на Павел по време на второто му мисионерско пътуване да влезе в този регион. Той често е бил наричан Йония и е бил с подчертано гръцко население. Седемте писма от Откровение 1:2, 3 са адресирани до градовете в провинция Азия. Въпреки че гръцкият език е бил разбираем от мнозинството в този и следващите региони, обикновените хора несъмнено са използвали собствените си местни езици.

10. Фригия и Памфилия. Две малки области югоизточно от римска „Азия“.

Египет. Повече от хилядолетие и половина е имало връзка между Египет и евреите. Посетете пребиваването там на Яков и семейството му, поробването на еврейските племена и по-късните египетски нашествия в Палестина (вижте върху 1 Царе 14:25). По времето на Йеремия в Юдея е имало силна проегипетска партия и много от тях, включително самият Йеремия, са били отведени там, докато Юдея падала в ръцете на вавилонците (Йеремия 42:13 до 43:7). Хиляди евреи са били отведени в Египет от Птолемей, а други отишли там по време на борбите на Макавеите срещу селевкидските царе. Евреите са съставлявали около една трета от населението на Александрия по времето на Лука и са били управлявани от собствен етнарх („Йосиф Флавий, Древности“, xiv. 7. 2 [117]). Страната е била елинизирана, но местният език е бил коптски, развитие на древния египетски, писан до голяма степен с гръцка азбука и модифициран от демотически (опростена египетска писменост) влияния.

Либия. Име, използвано в древността за цяла позната Африка, с евентуалното изключение на Египет, но тук трябва да се разбира като приблизително същата територия като

съвременна Либия, като Кирена е главният ѝ град на средиземноморския бряг. Културата ѝ е била силно елинистична, но е притежавала голяма еврейска колония, резултат от депортиране от Палестина при Птолемей I (Йосиф срещу Апион ii. 4 [44]). От Кирена произхожда Симон, който е носил кръста на Исус (Матей 27:32), и именно оттам мисионерски настроени мъже евангелизират Антиохия Сирийска, постигайки такъв успех, че Варнава и Савел от Тарс отиват да им помогнат (Деяния 11:19–26). Вижте върху Бит. 10:13.

Непознати на Рим. Гр. *epidēmountes Rhōmaioi*, „пребиваващи римляни“. *Rhōmaioi*, обикновено означава „римски граждани“, а не „жители на Рим“. Следователно фразата „чужденци от Рим“ би се отнасяла до евреи, които са живели в Рим като пришълци, или до римски евреи, временно пребиваващи в Йерусалим. Евреите са били толкова многобройни в Рим, че когато Вар е одобрил изпращането им на посолство при Август, към 50-те посланици са се присъединили повече от 8000 техни сънародници, живеещи в града (Йосиф Флавий, *Антики* xvii. 11. 1). Евреите са били прогонени от Италия от Тиберий през 19 г. сл. Хр. Този указ сигурно е изпратил няколко хиляди хора в търсене на убежище и естествено много от тях са се върнали в Палестина. Тиберий отменя този указ, но много римски евреи е възможно да са останали в Йерусалим (виж том V, стр. 65, 66).

Юдеи и прозелити. Думите могат да се приложат към целия предходен списък или да се четат като бележка, особено подчертаваща важноста на римските прозелити сред това космополитно множество от поклонници.

Естествено е езичникът Лука (виж том V, стр. 664), пишейки до езичника Теофил (виж върху Лука 1:3), да споменава посетители от столицата на Римската империя. За „прозелити“ виж върху Матей 23:15.

11. Критяни и араби. Изглежда, че двете имена са добавени към предходния списък и това е цитирано като илюстрация на истинския характер на разказа на Лука, сякаш Лука предава това, което очевидец му е казал неофициално. Остров Крит, южно от Гърция, е имал голямо еврейско население. Арабия, граничеща с Палестина, е била дом на много хиляди евреи.

Проучване на страните, споменати в стихове 9–11, разкрива, че много имена, които може би са били очаквани, липсват, а някои по-маловажни са включени. Това може да се приеме като допълнително доказателство, че Лука не е измислил списъка, а го е получил от онези, които действително са били свидетели на чудото на Петдесетница. Списъкът обаче не бива да се разглежда като точен опис на всички, които са били в Йерусалим. Той е по-скоро опит да се опише космополитният характер на онези, на които учениците са говорили, и многото различни езици, използвани по този начин.

Чудесните дела. По-скоро „великите неща“ или „величието“. Терминът би обхващал Божиите провидения, които са се проявявали през целия живот и дело на Исус.

12. Удивен. Вижте стих 7.

Съмнение. Гръцки *diaporeō*, „да бъде объркан“. Лука е единственият новозаветен писател, който използва думата.

Какво означава това? Слушателите бяха искрено озадачени от феномена и развълнувано обсъждаха значението му.

13. Други. Гръцки *heteroi*, „други от различен вид“, не *alloi*, „други от същия вид“ „вид.“ Това предполага различен клас говорещи от споменатите в стихове 5–12.

Вероятно тези хетерои са били местни жители на Йерусалим или Палестина, които не са разбирали нито един от езиците, които учениците са използвали. Вероятно са били повлияни от много клеветнически неща, които са били казани за Христос. Юдеите са

приписват някои от чудесата на нашия Господ на силата на началника на бесовете (Лука 11:15), а Фест обявява Павел за луд (Деяния 26:24). Свещениците се подиграват на Христос на кръста (Матей 27:41–43) и са способни да подбудят долни слухове, за да обяснят това чудо на езиците, за да не отслаби свещеническата им власт над народа (вж. АА 40).

Ново вино. Гръцки *gleukos*, „сладко вино“, а не „младо вино“, тъй като Петдесетница се е паднала през юни, а прясното грозде е узряло чак през август. Очевидно тук се има предвид опияняваща напитка. Обвинението на присмивачите би подсказало, че в начина и тона на учениците е имало елемент на вълнение. Наистина би било странно, ако бяха говорили съвсем спокойно или непринудено. Великата Божия сила беше върху тях, а темата им беше от огромно значение.

14. Петър. Забележителна промяна е настъпила с апостола през няколкото седмици след отричането му. Той е обърнат във вратата. Умът му е отворен от Господните наставления, за да може да разбира Писанията (Лука 24:45). Той е надарен с прозрение и сила от Светия Дух. В резултат на това той се откроява като осветен водач на хората. Вместо несигурност, има убеждение; вместо страх, смелост; вместо прибързани думи, както в Евангелията, има подробна, добре обоснована беседа. Пророчествата относно Христос са разкрити с метод и яснота. Това е едно непроучено доказателство за истинност. Изобретител на истории едва ли би се осмелил да покаже такава промяна в характера, каквато Лука показва в Петър.

С единадесетте. Петър не говори изолирано. Той е представител на своите братя. Те са се обръщали поотделно към различните национални групи, но Петър се обръща към множеството и слага край на тази голяма евангелизаторска среща. „Единадесетте“ разкриват, че Матия е сред апостолите и по този начин бързо е поел отговорностите си.

Въздигнат. Въпреки че този израз се среща в LXX и в класическия гръцки език, той е също е еврейски израз (Бит. 21:16; 27:38) и предполага повишаване на глас, вик на глас. Това е било необходимо, за да може Петър да бъде чул от голямата тълпа.

Казано. Гръцки *apophtheggomai*, „да говоря“ (вж. ст. 4). Употребата на тази дума добавя колорит към факта, че Петър е говорил с дара на Духа. Апостолът не просто е „казвал“; той е „изразявал“ това, което Духът му е дал.

Мъже от Юдея. Тази част от стих 14 буквално гласи „Мъже, юдеи и жители на Йерусалим“. Изглежда, че Петър първо е говорил на местни юдеи (виж стих 13), за разлика от юдеите от стихове 5–11, които са били от Отчаянието.

Живей в Йерусалим. Тази фраза може да се тълкува и в местния смисъл, като отнасяща се до тези, чийто дом беше в столицата. Думите на Петър обаче щяха да достигнат до цялото събрание и от стих 22 става ясно, че апостолът в крайна сметка се обръща към по-широката група.

Слушай. Буквално „вслушай се“. Това е друг еврейски език и е възможно да показва, че Петър е говорил на арамейски. Мненията по този въпрос са разделени, тъй като много еврейски изрази са пренесени в гръцкия език на LXX, а цитатите от Писанието са от LXX.

15. Те не са пияни. Петър се обръща към здравия разум на слушателите си. Бяха учениците вероятно са били пияни сутринта на празника Петдесетница, след нощ, прекарана в молитва, и когато всички почтени евреи са постили? Пиянството е било присъщо на нощта (1 Сол. 5:7). Белег на изключителна грубост е било за мъжете „да стават рано сутринта, за да следват силни напитки“ (Ис. 5:11; вж. Екл. 10:16, 17). Основавайки своите

Според традиционната практика в Изх. 16:8, евреите яли хляб сутрин и месо вечер; и евреите с добри навици не пиели вино до късно през деня.

Както предполагате. Апостолът се отнася тактично към неоснователното обвинение в пиянство и приема, че са допуснали грешка, а не злонамерено обвинение.

Трети час. Тоест, около 9:00 ч. сутринта. За новозаветното изчисляване на времето вижте том V, стр. 50; вижте върху Матей 27:45. Третият час беше времето за сутрешна молитва.

16. Това е. Петър не подхожда плахо към темата си. Той смело определя проповедта като изпълнение на пророчеството. Той може да си го позволи, тъй като е бил научен от Господа и е вдъхновен от Духа. Под това двойно ръководство той започва първото публично изложение на живота и делата на Месията след Неговото възнесение. Следващите стихове свидетелстват убедително за новооткритата способност на апостола.

Йоил. Петър не се впуска в спорове относно Исус. Той първо използва старозаветните писания, на които те вярват, за да одобри феномена, на който са свидетели дори тогава. Това привлича вниманието им, помага им да приемат неговите разсъждения и ги подготвя за по-късните му препратки към Христос. Пророчеството на Йоил се смята от някои за най-старата пророческа книга в Библията (виж том IV, стр. 20, 21). Под темата за идващия „ден Господен“ Йоил призовава Израел към покаяние и обещава изливане на Духа в някое бъдещо време, идентифицирано само като „после“ (виж върху Йоил 2:28–32; виж том IV, стр.

937, 938). Очакването за подобно изливане на Светия Дух е било силно сред благочестивите мъже на Стария завет (вижте върху Деяния 2:3). Стихове 17–21 са цитирани от Йоил 2:28–32, следвайки доста плътно LXX.

17. Да се сбъдне. Изводът е, че това, което е било бъдеще за Йоил, сега е настояще. Слушателите виждат как пророчеството се изпълнява пред очите им.

В последните дни. Вижте върху Йоил 2:28; вж. върху Исаия 2:2.

Бог казва. Това не се появява в текста на Йоил. Това е вмъкване от Петър с допустими проповеднически цели и идентифицира Дарителя на обещанието, което следва.

На моя Дух. Вижте гл. 3:19.

Върху всяка плът. Тоест, върху всички хора, дарявайки слабото човечество с божествена способност. Дарът не е насочен към евреите или към която и да е класа или пол, въпреки че на този етап умът на Петър несъмнено би го ограничил до собствения си народ.

Ще пророкува. Приложението на пророчеството на Йоил от Петър към настоящия опит на Петдесетница сякаш свързва дара на пророчеството с дара на езиците (вижте върху Йоил 2:28).

Пророчеството също така заявява, че жените, както и мъжете, ще имат дара. Лука записва изпълнението на това обещание в Деяния 9:10–16; 11:27, 28; 13:1–3; 16:6, 7; 18:9, 10; 21:9–

11; 22:17, 18; 27:10, 22–25. Вижте също Лука 2:36. Дарбите на Духа винаги са се разкривали в действията на успешните Божии служители, особено в критични моменти.

Вашите млади мъже. Многократно е било показано, че мъжете, все още в по-младите си години години имат както идеалите, така и енергията да видят бъдещето и да опитат привидно невъзможното. Изглежда, че повечето, може би всички, ученици на Исус са били млади. Повечето религиозни движения и много политически и граждански начинания са били инициирани от млади мъже.

Вижте видения. За обсъждане на „видения“ и „сънища“ вижте Числа 12:6; 1 Царе.

3:1. Младите мъже трябва да видят дадени от Духа видения, съдържащи стимул и напътствия за настоящето и бъдещето.

Старци. В Йоил те са споменати преди „младите мъже“.

Сънища. Тоест, откровения, получени в съня, за разлика от „виденията“, които отнасят се до визуалните откровения като цяло.

18. Моите слуги. Пасажът, от който е цитирано това (Йоил 2:29), казва просто „слуги“ или „робини“, както на еврейски, така и на LXX. Това дава уверение, че Божият Дух не е запазен за висшите и могъщите, а трябва да бъде приет и от мъже и жени на най-ниските нива на обществото (вижте върху Йоил 2:28). Но в настоящия контекст Петър сякаш прави разширено приложение на тези думи. В стих 17 той говори за „вашия син“, „вашия дъщерин“, „вашия юноша“, „вашия старец“. След това в началото на стих 18 той прави фина промяна спрямо Стария завет. Неговото изявление, преведено буквално, е: „и наистина върху Моите слуги и върху Моите слугини“. Това добавяне на думите „наистина“ и „моите“ към старозаветния текст изглежда би означавало, че Петър разглежда „слугите“ и „служителите“ не като допълнителна категория от онези, които биха получили Духа, а по-скоро като обобщение на всички, които вече са били споменати. Твоите синове, дъщерини, млади мъже и старци, всъщност целият Израел (виж на стих 17), трябваше да бъдат Мои слуги и слугини, истински слуги на Бога.

В онези дни. Тоест, „в последните дни“ (ст. 17).

На моя Дух. Вижте гл. 3:19.

Ще пророкува. Вижте стих 17. Думите тук не се появяват в съответния пасаж в Йоил 2:29.

19. Ще покажа. Буквално „ще дам“.

Чудеса. Гръцки *terata*, „знамения“, „чудеса“ (виж том V, стр. 208).

На небето. В съзнанието на Петър непосредственото приложение на това пророчество може би е било дарът на Духа от небето. Но цитатът е важен и за последните дни (вижте на стих 20).

Знаци. Гръцки *sēmeia*, „знаци“, „чудеса“. Тази дума или нейният еквивалент не се появява.

в еврейския или LXX на Йоил, но често се използва с *terata* (вижте по-горе за „чудеса“) в Новия завет и винаги в множествено число (Йоан 4:48; Деяния 4:30; Римляни 15:19; и др.).

На земята. Това може би се отнася директно до говоренето на други езици, но както показват следващите фрази, истинското му значение принадлежи на последните дни. Нито „горе“, нито „долу“ се срещат в Йоил; това са думи, добавени от Петър, за да се изостри контрастът между „небето“ и „земята“.

Кръв. „Кръв“, „огън“ и „дим“ – ужасните спътници на войната.

Пара. Това следва LXX. В еврейския текст на Йоил има „стълбове“ или „колони“.

20. Слънцето. За конкретното изпълнение на знаменията, споменати в този стих, вижте Йоил 2:10; Матей 24:29.

Преди. Намеквайки, че чудесата и знаменията предшестват „деня Господен“ и са самите те не са част от него.

Забележително. Гръцки *eriphanēs*, „явен“, „славен“ или „славен“. Еврейският текст от Йоил 2:31 обаче буквално означава „страшен“, „ярък“, „славен“.

Изразът „велик и забележителен ден“ е в съответствие с LXX, но последната част от Деяния 2:20 може да се преведе като „преди да дойде денят Господен, великият и явен ден“ (PCV).

Ден Господен. Вижте Исая 13:6; Йоил 1:15; 2:1. Денят ще бъде ужасен за враговете на Бога (Йоил 2:1, 2; Амос 5:18–20; Откровение 6:15–17; и др.), но добре дошъл за онези, които приемат Господния призив (Исая 25:9; Йоил 2:32).

21. Който и да е. Това би се отнасяло първо за слушателите на Петър, но в по-широк смисъл обхваща цялото човечество и подчертава универсалността на евангелската привлекателност.

Призив. „Призовавам името Господне“ е често срещан еврейски израз, свързан с онези, които се покланят на Бога (виж Бит. 12:8; виж върху гл. 4:26). Лука и Павел използват тази конструкция (Деяния 7:59; 9:14; 22:16; Рим. 10:12; 1 Кор. 1:2). В Деяния се използва и в смисъл на обжалване от по-нисш към по-висш съд (гл. 11, 12, 21, 25).

Молитвата на вярата ще доведе до дух на спокойна увереност сред ужасите на Господния ден. Вярно е също, че онези, които по всяко време искрено призовават Господното име, по този начин намират пътя към спасението. гл. 4:12.

Петър повдига въпроса за великото заключение, към което работи, а именно, че Исус е Господ и Христос (гл. 2:36). Той е взел едно старозаветно пророчество, което говори за Яхве, Йехова (виж т. I, стр. 172, 173) и го приложил към Исус. Титлата Куриос, „Господ“, използвана в LXX за Яхве, е дадена на възнесения Учител. Това е смела стъпка. Тя показва как убеждението за Христовата божественост е било ключовият камък в мисленето и доктрината на Петър.

Толкова често думата „име“ се среща във връзка с Господа в книгата на Деяния, че това представлява тема. Името Господне стана символ за учениците на славния характер и неограничената сила на Този, с Когото бяха ходили в Палестина.

Ще бъдат спасени. Това има двойно приложение – спасени от греха и от Божиите съдби на земята. Що се отнася до съдбите, християните от 1-ви век, като се подчинявали на съвета на Исус, даден в Матей 24:15–20, били спасени от разрушението на Йерусалим от ръцете на римляните (Евсевий, Църковна история, iii. 5. 3; вижте върху Матей 24:16). В края на времето истинските християни, като следват съветите на Господа като Спасител и идващ Цар, ще бъдат спасени от катастрофите на последните дни.

Главното приложение на думите на този стих обаче е към спасението от греха.

22. Израилтяни. Буквално „израилтяни“. Терминът „Израил“ предполага заветна връзка (вижте Бит. 32:28).

Чуйте тези думи. Завладяваща фраза, отбелязваща разделение в аргумента на Петър. Петър е дал пророческия контекст и сега навлиза в основната си тема – божествеността на Исус.

Исус от Назарет. Първата част от титлата, прикрепена към кръста (вж. Йоан 19:19). Седем седмици по-късно името е използвано, за да представи Този, за когото Петър показва, че е „и Господ, и Христос“ (Деяния 2:36). Употребата на името едва ли е била случайна.

Човек. Петър започва спора си с човешкия Исус, Човека, който е живял и се е движил сред тях, открито и публично, и е доказал чрез живота и делата Си, че е всичко, което Петър сега ще претендира за Него.

Одобрен от Бога. Тоест, признат от Бога.

Сред вас. По-скоро „към вас“.

Чудеса, чудеса и знамения. За „чудеса“ се чете буквално „сили“ или „могъщи дела“. „Чудеса“ и „знамения“ може да се връщат към думите на Йоил, цитирани в стих 19. Трите думи са синоними, изразяващи различни аспекти на един и същ факт, а не щателна класификация на делата на Христос.

Бог го направи. Петър постулира Божията власт и одобрение за чудесата на Исус.

Вие самите. Публиката едва ли би могла да оспори твърденията на Петър, защото те знаеха, че са истинни, въз основа на дела, извършени сред тях.

23. Него. Буквално „този“, тоест Исус от Назарет (ст. 22).

Освободен. Тоест, предаден от Юда. За да даде възможност на Сатана да демонстрира злините на своето управление, Бог допуска да се случват много неща, противни на крайната Му цел. Въпреки това, в Своята божествена мъдрост Той отменя всичко за Своя слава.

Определете съвет. Петър е развил духовната си проникателност до такава степен, че сега може да види изпълнението на Божията цел, в хармония с Божието предумишление, в трагичните събития, свързани със смъртта на Христос (вж. гл. 1:16). Вижте върху Ис. 53:10; вж. Лука 22:22.

Вие сте взели. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

От нечестиви ръце. Буквално „от ръката на беззаконни [хора]“.

Разпнат и убит. Буквално „приковавайки [към кръста] убихте“. Петър тук включва слушателите си сред виновните за смъртта на своя Учител. Това е ужасно обвинение предвид заключението му (ст. 36).

24. Когато Бог е възкресил. Вероятно е разказ за възкресението на Исус беше намерило пътя си сред хората и беше посрещнато от лъжливата история, записана в Матей 28:11–15. Но това е първото публично свидетелство за това събитие, дадено от един от последователите на Исус.

Болки. Буквално „родилни мъки“. Думата за „болки“ е същата като тази за „скръби“ в Матей 24:8.

Не е възможно. Убедението на Петър се основава отчасти на сигурните пророчески думи, цитирани в стихове 25–28, които предсказват триумфа на Месията над смъртта. Но има и други причини: (1) безгрешността на Христос (Йоан 8:46; 1 Петрово 2:22; вижте върху Матей 4:1–11; вижте Допълнителна бележка върху Йоан 1) – смъртта не може да задържи Невинния; (2) Дарителят на Живота не може да бъде задържан от смъртта (Йоан 5:26; 10:17, 18).

25. Относно него. Без това обяснение Пс. 16 може да изглежда като надежда само за собственото избавление на Давид от враговете му. Фактът на възкресението придаде ново значение на пророчествата, които сами по себе си не биха го предполагали, но които бяха непълни без него.

Предвидях. Това може да се преведе и като „Видях пред себе си“.

Господ. Бог Отец.

От дясната ми ръка. Препратката може да е към бойна сцена, в която войник, застанал до дясната ръка на приятеля си, го защитава от нападение. Може също да представлява защитник до клиента му. Цитатът подчертава непоколебимата подкрепа на Отца към Сина.

26. Сърце, радвай се. Единството с Бога е най-великият източник на щастие.

Езикът ми. Вижте Пс. 16:9.

Моята плът. Тоест, „тялото ми“.

Ще си почине. Буквално „ще пребивава в скиния“ или „ще обитава като в скиния“ (вижте върху 2 Петрово 1:13, 14). Еврейският текст от Псалом 16 говори за сигурността на Давид в този живот, но Петър прилага думите на псалмиста към възкресението.

27. Душа. Вижте върху Пс. 16:10; Мат. 10:28.

Ад. Гръцки *hadēs*, „гробът“ (вижте върху Пс. 16:10; Мат. 11:23). Смъртта на Христос беше истинска смърт, но Неговото възкресение осигури победа над нея, смърт, която Той беше вкусил за всеки човек (Евр. 2:9).

Свети. Гръцки *hōsios*, „чист“, „благочестив“, „свят“. Тази дума предава идеята за лично благочестие и благочестие (Евр. 7:26; Откр. 15:4) и по този начин се различава от *hagios*,

което се отнася до посвещение или отдаване на почит (виж Марк 1:24). Вижте Допълнителна бележка върху Псалм 36.

Поквара. В еврейския текст на цитирания стих думата е shachath, „яма“, т.е. „гроб“ (виж върху Пс. 16:10). Лука несъмнено е следвал LXX от Пс. 16:10, който гласи „поквара“.

28. Начини на живот. Това е в съответствие с LXX, който е много свободен превод на Еврейски (вижте върху Пс. 16:11).

Радост. Гръцки euphrosunē, „добронамереност“, „веселие“, „веселост“.

С лицето ти. Божието лице, тоест Неговото присъствие, е източник на веселие и радост.

29. Братя и мъже. Буквално „братя и мъже“. Петър поддържа убедителните си форми на обръщение.

Нека говоря свободно. Вместо това, „позволено ми е да говоря свободно“. Тези, на които апостолът е говорил, не са могли да оспорят фактите за смъртта и погребението на Давид. Следователно току-що цитираното пророчество трябва да има друго приложение.

Патриарх. Използва се в основния си смисъл, на основателя на семейство или династия. В Новия завет използва се също и за 12-те синове на Яков (гл. 7:8) и на Авраам (Евр. 7:4).

Неговият гроб. Цар Давид е погребан в Йерусалим, „в града Давид“ (вижте върху 1 Царе 2:10; 3:1).

30. Да бъдеш пророк. Необичайно описание на цар Давид, но оправдано, защото Пс. 16 надхвърля личния опит на Давид и става месиански.

Бог се беше закле. Вижте 2 Царе 7:12–14, 16. Клетвата е спомената в Пс. 132:11, който Петър цитира.

Според плътта. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на думите „според плътта ще въздигне Христос“, така че пасажът да гласи: „Бог му се закле с клетва да постави на престола му един от плода на чреслата му“. Това би съответствало по-точно на Пс. 132:11.

31. Виждайки това преди. Това приписва пророческо видение на Давид, но не означава че той лично е разбирал, че пророчеството се отнася до възкресението на Месията (виж 1 Петрово 1:11).

Душа. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „той не беше оставен в ада“ вместо „душата му не беше оставена в ада“. Вижте стих 27 за коментар относно „ад“ и „тление“; за „душа“ вижте Пс. 16:10; Мат. 10:28.

32. Този Исус. Исус от Назарет, Разпнатият, от стихове 22, 23.

Бог възкреси. Христос възкръсна по призив на Бог Отец, който изпрати ангели да призове Сина Си да възкръсне от мъртвите (Матей 28:2–6; Римляни 8:11; ДА 785).

Свидетели. Вижте гл. 1:8, 22.

33. От дясната страна. Или „от дясната страна“. Такава позиция е била почетна (виж Мат. 20:21; 25:33) и е изобразена като тази, заета от Христос при Неговото прославяне (Мат. 26:64; Евр. 1:3; вж. Деяния 2:34).

Възвишен. Вижте върху Йоан 1:1–3, 14; вижте Допълнителна бележка върху Йоан 1.

Обещание за Светия Дух. Вижте върху Йоан 14:16, 26; 15:26.

Проля. По-скоро „изля“.

Сега. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тази дума.

34. Не се е възнесъл. По-скоро „не се е възнесъл“. Аргументът на Петър е ясен. Давид е умрял и е бил погребан (вижте на стих 29). Следователно твърдението от Пс. 16:10: „Няма да

„остави душата ми в ада“ (вж. върху Деяния 2:27), не може да се отнася за него. Ето ясно доказателство, че Петър е вярвал, че човекът не се възнася на небето след смъртта (вж. 1 Сол. 4:14–17; вж. върху 2 Царе 12:23; 22:6; Йов 7:9).

Той казва. Петър цитира Пс. 110:1. Този псалм е най-цитиран в Новия завет (виж Мат. 22:44; 1 Кор. 15:25; Евр. 1:13; 5:6; Евр. 7:17, 21; Евр. 10:13). Този псалм е бил смятан за месиански от юдеите и е бил тълкуван така от Исус (Мат. 22:41–46). Вижте върху Пс. 110:1.

Господ. В настоящия контекст тази титла се отнася до Бог Отец (вижте върху Пс. 110:1).

Господи мой. В настоящия контекст това се отнася за Христос (виж Пс. 110:1).

Седни. Тези думи предполагат признаването на Христос като заемащ уникална позиция (виж Еф. 1:20; срв. Фил. 2:10, 11).

35. Твоите врагове. Христос е победител във великата борба със Сатана и неговите войнства. В крайната победа над злото, „последният враг, който ще бъде унищожен, е смъртта“ (1 Кор. 15:26).

Подножие. Царят, седнал на власт на сигурен трон, е стъпил на подножие (вижте върху Пс. 99:5). Да поставиш враг на позорното място на подножието е знак за пълен триумф (вижте върху Исус Навин 10:24). Христос един ден ще победи напълно всичките Си врагове и Неговото царство ще бъде установено във вечна слава (Откр. 11:15). В този момент на триумф Синът ще предаде вселенското царство на Отца (1 Кор. 15:24–28).

36. Домът Израилев. Петър възнамерява думите му да отидат отвъд непосредствения кръг на слушателите му до „целия“ Израел. Въпреки това, досегашното му виждане очевидно е ограничено до еврейската раса, както е било вярно и за другите ученици. Това е видно от преживяването на Петър с Корнилий (виж гл. 10:9–16; 11:1–18).

Същият този Исус. По-скоро „този сам Исус“ (вж. ст. 22, 23).

Разпнахте. Местоимението „вие“ (humeis), което обикновено не се използва в гръцкия език, подчертава контраста между отношението на юдеите към Исус и признанието, което Той беше получил от Отца. В гръцкия език думата „разпнат“ идва в края на изречението и прави най-тържествено заключение. Петър смело обвинява юдеите за престъплението. Той неуморно настоява за вината им и по този начин подготвя пътя за последиците, описани в стих 37.

Господ и Христос. Думата „Господ“ отразява мисълта на псалма, цитиран в стих 34. „Христос“ идентифицира Исус като Месия (вижте върху Пс. 2:2; Мат. 1:1). Оригиналният словоред притежава сила, която английският език не може да предаде: „И Господ, и Христос е Бог създал този Исус.“

37. Когато чуа. Бог е постановил проповядването на Неговото слово да бъде едно от най-ефективните средства за донасяне на убеждение – и вяра – на човека (виж Рим. 10:17; 1 Кор. 1:21).

Убоден. Гръцки katanussomai, „пробивам“ и метафорично „причинявам психическа болка“. Тук е дълбоката вътрешна скръб, която трябва да съпътства истинското покаяние (2 Кор. 7:9–11).

Апостоли. Те сигурно са били наблизо, подкрепяйки Петър в неговото динамично служение.

Братя и мъже. Самият термин, който учениците използваха помежду си (гл. 1:16), и с което Петър се обърна към множеството в гл. 2:29. Вдъхновената от Духа проповед накара хората да съчувстват на апостолиите.

Какво да правим? Истинският вик на разкаяните сърца (вж. гл. 16:30; 22:10).

38. Покайте се. За обсъждане на значението на тази дума вижте Матей 3:2; 4:17. Това е посланието, което Христос е заповядал да бъде проповядвано (Лука 24:47).

Бъдете кръстени. Вижте Матей 3:6; Марк 16:16. Това е трябвало да бъде неразделна част от служението на апостолите (Матей 28:19).

Всеки един. Петър не допуска освобождаване от кръщението. Въпреки че то не е спасителен акт, то е външният знак за смъртта на стария живот и началото на новия и е задължителен за всички.

В името. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това и тълкуването „върху името“, т.е. върху изповядването на името на Исус. Такова тълкуване би подходило на контекста, който разглежда Исус като „Господ и Христос“ (ст. 36).

Възниква въпросът: Защо в този случай и в гл. 10:48; 19:5 е само името на Исус, споменат във връзка с кръщението, а не тройното име, дадено в Мат. 28:19? Дадени са различни обяснения. Най-задоволителното решение изглежда е, че Лука не записва формулата за кръщение, а увещанието на Петър към онези, които са готови да изповядат Исус като Христос. Беше съвсем логично понякога за християнското кръщение да се говори само с едното име, тъй като от лицата на Божеството, именно Христос е този, към когото сочи кръщението. Това е илюстрирано в ранната християнска литература, както в Новия завет, така и по-късно. Така Дидахе, или Учението на дванадесетте апостоли (7; 9), използва както едното име, така и трите имена във връзка с кръщението. Това ранно отношение е демонстрирано от Амвросий (починал през 397 г. сл. Хр.), който заявява относно кръщелната формула: „Този, който казва „един“, означава Троицата. Ако казвате „Христос“, вие посочвате също така Бог Отец, от когото Синът е бил помазан, а също и Сина, Самия Този, Който е бил помазан, и Светия Дух, чрез когото Той е бил помазан“ (De Spiritu Sancto i. 3; JР Migne, ed., Patrologia Latina, vol. XVI, col. 743).

Слушателите на Петър вече вярвали в Бог Отец; истинският тест, що се отнася до тях, бил дали ще приемат Исус като Месия.

Както Христос беше заповядал, кръщението вече се даваше „в името“, в жизненоважна връзка с личността на Исус Христос. Само като Го разпознаят, обърнатият във вярата можеше да стигне до кръщение. Учениците току-що бяха преживели дара на Светия Дух и по този начин бяха в състояние да разпознаят значението на пророчеството на Йоан Кръстител, че Христос ще ги кръсти „със Светия Дух и с огън“ (Мат. 3:11). Мистичният съюз между вярващия и неговия Господ, осъществен от Духа, е сигнализиран в обреда на кръщението.

Грехове. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „греховете ви“. Това прави прошката е много личен въпрос (вижте Матей 1:21; 3:6; 26:28; Лука 3:3).

Дарът на Светия Дух. Тези думи могат да се разбират като определящи дара и така може да се прочете „дар, който е Светият Дух“. Гръцката дума *dōrea*, „дар“, е общ термин и се различава от *charizma*, термин, прилаган към по-специфичните дарове на Духа (1 Кор. 12:4). Апостолът обещава присъствието на Божия Дух като лично притежание за всеки вярващ. Тук той не се занимава с даването на чудотворни сили.

Обърнете внимание на стъпките в благословеното преживяване на това да станете християнин, както е посочено в този стих: (1) покаяние, (2) кръщение, (3) опрощение на греховете, (4) приемане на Светия Дух.

39. Обещание. Вижте гл. 1:4.

На вас. На самите онези, които бяха участвали в разпъването на Господа. Тяхното деца също бяха свободни да се възползват от обещанието (вж. Мат. 27:25).

В далечината. Разпръснатите евреи (виж том V, стр. 59–61), до които апостолът пише по-късно (1 Петрово 1:1, 2), и вероятно също езическите народи, сред които са живели разпръснатите евреи (вж. Еф. 2:13, 17). Чрез вдъхновение Петър може би тук предсказва навлизането на езичници в църквата (виж Мат. 28:19).

Господ, нашият Бог. Бог Отец, на когото юдеите твърдяха, че служат.

Ще призовем. По-скоро „може да Го призовем“. Божият призив е към всеки. Всеки има възможност да бъде спасен. В смисъл на покана, „призиваните“ са много; „избраните“ са тези, които откликват на призива (вижте Матей 22:14); това са „призиваните“ в крайния смисъл. За допълнителен коментар вижте Римляни 8:28–30.

40. Много други думи. Сега Лука обобщава останалата част от обръщението на Петър, цитирайки само последния му апел (вж. Йоан 21:25).

... свидетелстваше и увещаваше. Вместо това „тържествено протестираше и продължаваше да увещава“.

Спасете себе си. Буквално „бъдете спасени“. Хората не могат да спасят себе си; те могат само да приемат или отхвърлят Божиите мерки за спасение.

Несклонен. По-скоро „крив“, както в Лука 3:5; Фил. 2:15. Сравни с Втор. 32:5.

41. С удоволствие. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на тази дума.

Добавено. До онези, които вече са изповядали Христос (вижте на гл. 1:15).

Три хиляди. Поради големия брой на тези хора е било настоятелно предложено Кръщението е било чрез обливане или поръсване, а не чрез потапяне. Такова предположение не е необходимо (вижте Матей 3:6). В Йерусалим и околностите му е имало достатъчно количество вода, за да се осигури кръщението на голям брой хора, като например басейните във Витезда (вижте Йоан 5:2) и Силоам (вижте Йоан 9:7), както и Соломоновите басейни. Освен това, не е нужно да се мисли, че отслужването на обряда е било непременно ограничено до Дванадесетте. Следващите глави показват, че много обърнати във вярата са били измежду елинистическите евреи, присъствали на празника (Деяния 6:1) и че малцина, ако изобщо има такива, от обърнатите във вярата са били от местната управляваща класа (гл. 4:1). Някои от тези обърнати във вярата са се върнали в градовете, откъдето са дошли, и може би са били вече неизвестните основатели на църквите на места като Дамаск, Александрия или самия Рим.

Души. Гръцка дума *psuchai*, „души“, използвана тук в смисъл на „лица“, както в Деяния 2:43; 3:23; Рим. 13:1; и др.; виж върху Мат. 10:28.

42. Продължава непоколебимо. Гр. *proskarterō*, „да упорствам“, „да обръщам постоянно внимание на“. Това отвежда историята отвъд деня на Петдесетница и включва поведението на вярващите в последвалите дни (вижте на гл. 3:1).

Доктрина. Тоест „учение“. Новокръстените християни бяха чули проповедта на Петър и отделни групи се бяха облагодетелствали от посланията, дадени на много езици. В следващите дни това първо наставление щеше да бъде допълнено от допълнителни уроци относно Христос. Всички такива наставления могат да бъдат включени в термина „учение“. Трудно е да се повярва, че апостолите вече бяха формулирали нещо като „символ на вярата“.

Общение. Гръцки *κοινωνία*; въпреки че тази дума се превежда най-често като „общение“

(1 Кор. 1:9; Фил. 1:5; 3:10; Йоан 1:3, 6, 7; и др.), в 1 Кор. 10:16; 2 Кор. 13:14 е преведено като „общение“, а в Рим. 15:26; 2 Кор. 9:13; Евр. 13:16 се отнася до благотворителни дарения. Изглежда ясно, че в настоящия случай думата се отнася до братството, което се е развило между апостолите и техните обърнати във вярата.

Преломяване на хляб. Вероятно това е включвало както Господната вечеря (виж 1 Кор. 10:16), така и обикновени общи хранения (виж стр. 45; Деяния 2:44, 46).

Изразът „преломяване на хляб“ или подобен на него се среща в Матей 14:19; 15:36; Марк 8:6, 19; Лука 24:30, 35, за ястия, които очевидно не са били празнувания на Господната вечеря. „Да преломяваш хляб“ е често срещан еврейски идиом, означаващ „да ядеш“. В Матей 26:26; Марк 14:22; Лука 22:19; 1 Кор. 10:16; 11:24 се използва конкретно за Господната вечеря. В Деяния 2:42, 46; 20:7, 11 може да се посочи и едното, и другото. Фактът, че чашата не се споменава във връзка с хляба, не изключва непременно възможността тук да се говори за Господната вечеря. Въпреки че контекстът не оправдава догматично заключение, може да се отбележи, че изразът „преломяване на хляб“ се появява в поредица от описания на религиозни дейности. Стих 41 говори за това как вярващите получават „словото“, как биват „кръстени“ и как биват „прибавени“ към църквата. Съответно, може да е разумно да се заключи, че „преломяването на хляб“, за което се говори тук, също е имало специфично религиозно значение. Вижте върху Деяния 20:7; 1 Коринтяни 11:20, 21.

Молитви. Вижте гл. 1:14. Ето четири основни елемента в живота на новото християнско общество: (1) Вярващите са растели в познанието на истината чрез учението на апостолите. (2) Те са били съзнателни за общение с Христос и помежду си в актове на общо поклонение и взаимна доброта и благосклонност. (3) Те са участвали в „преломяването на хляба“, вероятно включително и в Господната вечеря. (4) Те са се занимавали с молитва, както лична, така и обща.

43. Страх. Тоест, благоговейно благоговение.

Дойде. По-скоро „продължи да идва“.

Всяка душа. Страхопочитание сигурно е обзело както вярващите, така и невярващите. През предходните два месеца Йерусалим е преживял трудни времена. Беше настъпила кулминацията на делото на Исус, като общественото внимание беше насочено към Него. Той беше разпнат и възкръсна от мъртвите. Учениците смело провъзгласиха Неговото възкресение и възнесение. След това дойдоха забележителните събития от деня на Петдесетница. Изливането на Светия Дух беше представено като доказателство за приемането на Христос на небето. Въздействието на християнската общност върху невярващите доведе до обръщането във вярата и кръщението на хиляди. Това беше достатъчно основание за страхопочитание в сърцата на жителите на Йерусалим.

Много чудеса и знамения. Това беше още една причина за страхопочитание. Духът се прояви Себе Си, като е дал на апостолите голяма сила не само в проповядването, но и в вършенето на чудеса, точно както Исус им е обещал (вижте Марк 16:14–18).

Готово. По-скоро „продължаваше да се прави“.

44. Заедно. Това може да се отнася или до физическото събиране на вярващите, или до тяхното единство в духа.

Всичко общо. Да имаш общи неща не е било необичайно в еврейския живот на... време. Посетителите на годишните празници често са били задоволени от своите нужди от приятели в Йерусалим. Ясно е обаче, че в изказването на Лука се подразбира нещо повече от това. Християните били хвърлени обратно върху себе си и била създадена нова, християнска икономика. Това обаче не означава институцията на това, което се нарича християнски социализъм. Вероятно е било продължение и разширяване на „торбата“ или общата кесия от Йоан 12:6; 13:29. Новопокръстените биха били по-склонни да споделят материалните си притежания поради новооткритата си любов към Христос и един към друг, както и искрените си очаквания за скорошното завръщане на Господа (Деяния 1:11). Нямало нищо

задължително относно споделянето (гл. 5:4). Това беше буквално изпълнение на думите на нашия Господ (Лука 12:33) и много естествен акт за общество, основано не на закона за личния интерес и конкуренцията, а на закона за състраданието и себеотрицанието. Божият Дух показваше силата Си не само в специфичните дарове, но и по пътя на любовта.

Няма доказателства, че този начин на живот е продължил в църквата за какъвто и да е период от време. време, освен в милостивата благосклонност, която църквата несъмнено проявяваше при всяка възможност. В същото време обаче църквата се научи да разграничава в своето стопанство (2 Сол. 3:10; 1 Тим. 5:8, 16). Църквата в Йерусалим многократно ставаше зависима от щедростта на езическите църкви, както се вижда в Деяния 11:29. Не е нужно обаче да се мисли, че Йерусалимската църква се е оказала в такава нужда поради разточителството на своята благосклонност в по-ранните години, а по-скоро поради тежкото гонение и глад, които е преживяла (вижте върху Деяния 11:27–30; Рим. 15:26; 1 Кор. 16:1–3).

45. Продадени. По-скоро „продаваха“ или „продаваха“. Продажбите се извършваха като специални Случаите на затруднение изискваха изразходване на средства за подпомагане на нуждаещите се.

Притежания. Гръцки *ktēmata*, „притежания“, в смисъл на неподвижна собственост, като например земя.

Стоки. Гръцки *huparxeis*, „притежания“, в смисъл на движимо имущество, лични вещи.

Разделиха. Тоест, „разделиха“, „разпределиха“. Те разпределиха приходите от продажбата на имуществото си.

На всички. Тоест, на всички вярващи.

Както всеки човек е имал нужда. По-скоро „според нуждата на всеки“. Думите предполагат разумна дискриминация. Помощта зависеше от степента на нужда. Скоро беше подготвена за систематична помощ (виж гл. 6:1–6).

46. Продължавайки ежедневно. Новите вярващи бяха постоянни в своите публични молитви.

С единодушие. Сравни с гл. 1:14.

В храма. Може да се помисли, че последователите на Този, когото владетелите бяха осъдили до смърт биха избягвали Храма. Но те го посещавали често дори преди деня на Петдесетница (Лука 24:53). Той щеше да им бъде по-ценен, отколкото в дните преди да познаят своя Господ като Месия. Чрез Него те се бяха научили истински да познават Бога на Храма. Може да изглежда странно също, че им е било позволено да се покланят и да поучават в Храма. По-късно наистина им беше забранено да го правят. Но трябва да се помни, че дворовете на Храма бяха отворени за всички израилтяни, които не нарушаваха мира му, отчасти, може би, защото в Синедриона имаше хора, като Никодим, Йосиф от Ариматея и Гамалиил, които бяха на границата на вярата. Освен това църквата може би е придобила известна популярност чрез святостта на живота си и щедрото си даване на милостиня.

Що се отнася до учениците, те не смятали религията си за отстъпничество от юдаизма, а по-скоро за негово изпълнение. Затова християните се покланяли заедно със своите еврейски кръвни братя (Деяния 3:1), не само по навик и желание, но и с надеждата да ги видят спечелени за евангелието. Вижте също гл. 3:1.

Разчупване на хляб. Вижте на стих 42.

От къща на къща. Или „у дома“. Християните са се покланяли в Храма, но специфичните характеристики на техния общ живот, разчупването на хляба и споделянето на храната помежду им са се случвали в домовете им.

Ядяха месото им. По-скоро „ядяха храна“. Очевидно е, че разчупването на хляба беше тясно свързано с ежедневието на християните (вж. върху Деяния 2:42; 1 Кор. 11:20–22).

Радост. Гръцки *agalliasis*, „ликуване“, „изключителна радост“. Те се радваха на привилегиите да бъдат християни.

Безмятежност. Гръцката дума *aphelotēs* буквално означава „без камъни“, отнасяща се до гладка почва, но тук означаваща простота на характера, чиста доброжелателност, щедрост. Тези емоции естествено биха били очевидни у ранните християни.

47. Хвала на Бога. Фраза, често използвана от Лука (вж. Лука 2:13, 20; 19:37; Деяния 3:8, 9). Радостта от новооткритата им вяра естествено ги е водила до хвала на Отца. Истинското Божие дете винаги намира достатъчно причина да хвали Господа.

Благосклонност. Исус е бил популярен сред хората; църквата сега се радваше на подобна благосклонност, вероятно защото са хвалели Бога и са били доброжелателни.

Господ. Църквата призна, че големите присъединявания към вярата се дължат на Господ, а не на себе си.

Добавено. По-скоро „добавяше“ или „продължаваше да добавя“, което дава идеята за приемственост отвъд деня на Петдесетница. Това се подсилва от употребата на думата „ежедневен“.

Към църквата. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

Такива, които трябва да бъдат спасени. Гръцки *hoi sōzomenoi*, „тези, които са били спасявани“. Преводът „трябва да бъдат спасени“ вероятно несъзнателно е отразявал богословските убеждения на преводачите, но няма подкрепа в гръцкия език.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 ДА 827; Изд. 95; МЛ 58; ММ 201; 8Т 191
1, 2 АА 37, 39; СОЛ 120; Ед 95; Ев 697; ТМ 170; 5Т 252
1-4GC ix; SR 242; ТМ 66; 7Т 31
1-47АА 35-46; SR 241-247; 9Т 196
2 7Т 213
2-4МЛ 60; 8Т 15
3-5АА 39
4 ДА 821; ЕВ 24; 7Т 213; 8Т 26
5 АА 87
5-8SR 243
6-8, 13АА 40
13-16ТМ 66
14-18АА 41
17 ЕВ 78; GC 611
19 ПП 110
21 ГК 611; МЛ 62
22-25АА 41
23 FE 535
25-27SR 244
26, 27, 29 АА 42
29 ГК 546
30 1Т 203
31, 32 АА 42
34 ГК 546
36 АА 165
37, 38 СР 245

37–39AA 43 38

SC 23 38, 39

GC ix 39 8T 57 41

AA 22, 44;

COL 120; DA 275, 770, 827; Ev 35, 699; ML 61; SR 245; 8T 15, 21, 26 41–47WM 271 43 Ev 35 46 AA 45 46, 47 MB 137; 5T

239 47 COL

121; EW 174;

GC 379; 7T 32 ГЛАВА 3

1 Петър, проповядвайки на хората, дошли да видят един куц човек, възстановен на крака, 12 изповядва, че изцелението не е било извършено от негова или Йоанова собствена сила или святост, а от Бога и Неговия Син Исус, и чрез вяра в Неговото име: 13 като същевременно ги укорява за разпъването на Исус. 17 Защото са го направили от невежество, и че по този начин са се изпълнили определеният Божий съвет и Писанията: 19 той ги увещава чрез покаяние и вяра да търсят прощение на греховете си и спасение в същия Исус.

1. Сега. Гръцки *de*, дума, предполагаща логическа връзка с предходното, а не времеви елемент. Не се дава информация за интервала от време, изминал от деня на Петдесетница. Вероятно гл. 2:42–47 обобщава постепенен напредък без никакви забележителни инциденти и може да обхваща период от няколко месеца. Забележително е, че Лука, който набляга толкова на хронологичните данни в Евангелието (Лука 3:1; 6:1), дава толкова малко в Деяния. Очевидно Светият Дух, който е ръководил перото му, не е сметнал за уместно да просветли ума му по тези въпроси за датите.

Петър и Йоан. Това съчетание на двамата апостоли поставя разказа на Евангелията в интересна връзка с този на Деянията. Тези двама мъже отдавна са били тясно свързани. Те са били партньори като рибари в Галилейското езеро (виж Лука 5:10).

Петър, Йоан и Яков се радвали на доверителни отношения с Господ (виж Марк 5:37; 9:2; 13:3; 14:33). Петър и Йоан били изпратени заедно да приготвят Пасхата, която Исус искал да яде с учениците Си (Лука 22:8). В нощта на съда над Исус Йоан, бидейки познат на дома на първосвещеника, завел Петър в двореца на първосвещеника (Йоан 18:15, 16). По-късно Йоан и Петър трябвало да бъдат изпратени да помогнат на Филип в мисията в Самария (Деяния 8:14) и заедно с Яков трябвало да одобрят делото, извършено от Павел и Варнава сред езичниците (Гал. 2:9). По този начин появата им тук е типична за характерното другарство на двамата апостоли, Петър и Йоан.

Издигнаха се. По-скоро „издигаха се“. Инцидентът, който ще бъде разказан, се е случил, когато двамата апостоли бяха на път към храма, за да се поклонят.

В храма. Гръцки *hieron*, който включваше не само светилището, но и двора и целият комплекс от сгради, свързани с Храма (виж върху Матей 4:5). Апостоли били „непрестанно в храма, хваляйки и благославяйки Бога“ (Лука 24:53; виж Деяния 2:46). Юдеите, приели християнството, нямали църковни сгради, в които да се срещат, и още не им било хрумвало, че службите на Храма вече нямат специално духовно значение за християните.

Часът на молитвата. Тоест, деветият час, около три часа следобед (виж върху гл. 2:15; виж върху том V, стр. 50). Това е било времето на вечерната жертва (виж Йосиф Флавий Древности xiv. 4. 3 [65]). Било е известно както като „час на молитвата“, така и като „време на каденето на тамян“ (виж Лука 1:9, 10). Сутрешните и вечерните жертви са били принасяни с тамян в третия и деветия час на деня (около 9:00 ч. сутринта и 15:00 ч. следобед), като по това време благочестивите са се молили в дворовете на Храма. Изглежда, че молитва по обяд също е била обичайна, поне за някои (виж Пс. 55:17; виж върху Дан. 6:10; Деяния 10:9). Известно е, че през II век сл. Хр. се е провеждала трета ежедневна молитва около залез слънце и това може да е било обичайно и по-рано. Равинските писания показват, че е била допускана известна свобода на действие в точното време на тези молитви. Практиката да се молим три пъти на ден се появява в християнската църква със сигурност още през II век, практика, вероятно пренесена директно от еврейската синагога (Дидахе 8). В началото на III век тричасовата молитва очевидно е била спазвана от много християни (виж Климент Александрийски, „Строматите“ vii. 7).

2. От утробата на майка му. Внимателният запис на продължителността на мъжкия

Страданието е доста характерно за Лука (виж гл. 9:33; 14:8). Сакатият е бил на около 40 години по време на изцелението си (виж гл. 4:22).

Беше носен. По-точно „беше носен“ или „биваше носен“. Гръцката дума може да се разбира тук като обозначение или на това, че куцийят мъж е бил носен до мястото му за просия, когато се е обърнал към апостолите, или че той вече е седял там, когато са се появили Петър и Йоан. В онези дни не е имало нито болници, нито домове за бедни; така че, за да му се помогне, куцийят мъж трябва да бъде поставен там, където добронамерени хора могат да видят състоянието му (виж Марк 10:46; Лука 16:20; 18:35). Тълпите, отиващи към Храма, биха били склонни да помогнат, водени от религиозното чувство на момента.

Порта ... наречена Красива. Не е известна другаде в Библията или в еврейската литература порта с това име. Мнението на учените е разделено по отношение на това дали тази порта трябва да се идентифицира с портата Суза в най-външната стена от източната страна на района на Храма или с портата Никанор, която вероятно е водила от Двора на езициниците към Двора на жените. Някои поставят тази последна порта между Двора на жените и Двора на мъжете. Дали Красивата порта е представлявала част от външната стена или е била между дворовете, изглежда зависи до голяма степен от маршрута, по който се смята, че са изминали апостолите в настоящия разказ. Лука записва, че те са стигнали до портата, изцелили мъжа, влезли в Храма и очевидно след като са се помолили, са срещнали тълпа от хора в Соломоновия трем, които са били привлечени от чудото. Доколкото Соломоновият трем изглежда е бил точно във вътрешността на източната външна стена (вижте стих 11), Красивата порта може да е била външната, Сузанска порта, защото ако беше вътрешна порта между дворовете, апостолите щеше да е необходимо да излязат отново през нея, за да стигнат до Соломоновия трем. Изглежда обаче доста трудно да се обясни защо Петър и Йоан са използвали такава порта в началото, защото тя водеше от Елеонската планина и едва ли би била в посоката, от която биха влезли в Храма, живеейки в града. В сравнение с други порти, водещи директно от града към Храма, тя сигурно е била малко използвана и едва ли би била място, където просяк обичайно да седи. Поради тези очевидни трудности много учени предпочитат да предполагат, че апостолите наистина са излезли отново през Красивата порта, преди да се срещнат с тълпата в Соломоновия трем, и че тази порта трябва да се идентифицира с Никаноровата порта, разположена вероятно между Двора на езициниците и Двора на...

жените. Йосиф Флавий описва тази порта по следния начин: „Една, която беше извън светилището, беше от коринтски бронз и далеч превъзхождаше по стойност онези, позлатени със сребро“ („Война ст. 5. 3 [201]“). Относно същата тази порта Мишна заявява: „Всички оригинални порти бяха заменени със златни, с изключение на портите на Никанор, защото с тях беше извършено чудо; някои обаче казват, че това е било, защото медта им блестела [като злато]“ (Мишна Мидот 2. 3, Сончино, издание на Талмуда, стр. 7, 8). Като се вземат всички доказателства заедно, изглежда вероятно Красивата порта да се идентифицира с портата на Никанор.

Да се проси милостиня. Подходите към Храма, като тези на съвременна джамия и някои от големите катедрали в Европа, несъмнено са били търпени от слепи, куци, деформирани и просяци от всякакъв вид.

3. Влезте в храма. Фактът, че апостолите щяха да влязат в Храма, вероятно за да се поклонят, несъмнено ги е представил на куция мъж като благочестиви мъже, от които той може да очаква милостиня.

Помолил за милостиня. В нуждата си куцият не можел да вижда отвъд видимите нужди и средства. Дори най-благочестивият човек, какъвто се оказал куцият, когато бил изцелен (ст. 8), може да не разпознае божествените източници поради непосредствените си физически нужди. Петър и Йоан нямали външни доказателства, че са проводници на божествена сила. От друга страна, този куци човек, ежедневен свидетел на храмовите служби и може би разпространител на клюки, едва ли е могъл да не знае за вълнуващите събития, съпътстващи неотдашното разпятие и възкресение на Исус.

4. Затваряйки очи. Или „след като се взря“ (вижте върху Деяния 1:10; Лука 4:20).

Погледнете ни. Петър и Йоан не са искали да кажат, че куцият човек трябва да си помисли, че те сами по себе си имат силата да го излекуват (вижте стих 6). Но те се стремяха да съсредоточат вниманието му върху себе си, за да могат след това да го насочат към Христос.

5. Очакване. Надеждата на мъжа не се простираше по-далеч от временното задоволяване на физическа нужда, която малко пари биха могли да осигурят.

6. Сребро и злато. Разказите в гл. 2:45; 5:2 показват, че апостолите са били пазителите на средствата, предоставени на ръководството на църквата от щедростта на християнската общност. Човек би могъл да разбере, че Петър и Йоан не са имали собствени пари, но защо не са дали на куция мъж от съкровищницата на църквата? Или не са имали никакви тези средства със себе си в момента, или по някаква причина са смятали, че тези пари трябва да бъдат запазени в полза на членовете на християнското общество. Но те са имали повече от пари за даване, дар, който църквата в по-късното си богатство не е показвала, че притежава. Разказва се забележителен анекдот за Тома Аквински, който посетил папа Инокентий IV, когато имал много голяма сума пари на масата пред себе си. Папата му каза: „Виждаш, Тома, че Църквата вече не може да каже, както е могла ранната Църква: „Сребро и злато нямам.“ „Да, Свети Отче“, отговори Тома Аквински, „но тя не може да каже и както е направил Петър на един сакат човек: „Стани и ходи.“

Такова, каквото имам аз. По-скоро „това, което имам“. Лука вече е споменал „чудеса и знамения“, извършени от апостолите преди това събитие (гл. 2:43); така че това може да не е първото чудо на Петър след Петдесетница. Този пасаж го показва да говори с твърда увереност. В присъствието на това велико събитие всеки християнин трябва да се запита: Какво имам да дам? Човек не може да даде това, което не е получил, нито може наистина да даде от нещедро сърце. Той не може да даде от Христос, когато не притежава Христос. Но когато има Христос, той го знае и не може твърде бързо да сподели ценния си дар с другите.

В името. Името Исус Христос, помазаният Спасител, съдържа описанието на личността и характера на неговия божествен носител. Благоговейното призоваване на името е довело до демонстрация на Неговата сила. Признаването и призоваването на силата на това име е често срещано в книгата Деяния (виж гл. 4:10, 12; 9:14; 16:18; 19:5, 13; 22:16).

Пълното доверие, с което името беше произнесено от Петър по време на изцелителния акт, беше израз на проста вяра в обещанието на неговия Учител (Марк 16:18). Вижте върху Деяния 3:16.

Исус Христос от Назарет. Името вероятно не е било ново за сакатия. Някога е имало сънлив човек, който е прогледал в Силоамската къпалня (Йоан 9:7, 8). Може би изцелението на сакатия във Витезда (Йоан 5:2-9) е било известно и на този страдащ от подобна болест.

Назарет е било място с лоша репутация (виж Йоан 1:46). Според разказа на Йоан, Назарет е бил наречен върху надписа на кръста (гл. 19:19). Не само галилейският произход на Исус (гл. 7:40-42), но и фактът, че Той е дошъл от Назарет, е бил препъни камък за юдеите. Сигурно е било голямо изпитание на вярата за куция мъж да отговори на призива на Петър. Само няколко седмици по-рано Този, който е носил това име, е бил посрамен и е умрял на кръста, като някой, който е измамил хората. Но произнасянето на името с вяра е отворило пътя за действието на Божията сила. „Щом името на Исус се спомене с любов и нежност, тогава Божи ангели се приближават, за да смекчат и смирят сърцето“ (СМ 112).

Стани и ходи. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) относно това дали този пасаж трябва да се чете както тук, или просто „Ходи!“ Този човек никога не беше ходил, или ако изобщо беше ходил, то много колебливо, защото беше сакат от раждането си (ст. 2). Заповедта на Петър беше да бъдем послушни в Божията сила, без оглед на условия. Послушанието във вяра означаваше здраве.

7. Вдигна го. Жестът на Петър дойде като любезна помощ на детското и може би едва сега прозряващата вяра на куция мъж. Това беше преходна помощ, преодоляваща моментната пропаст между последния момент на безпомощност на човека и първия момент на приемането чрез вяра на факта, че с него е било извършено чудо. Както е направил Петър, така трябва да правят и Божиите деца: „Укрепете... слабите ръце и укрепете немощните колена“ (Исая 35:3).

Глезени. По-скоро „глезени“. Лука е бил лекар (Кол. 4:14) и затова тук писател с медицински опит описва точно какво се е случило с куция мъж.

Получиха сила. По-скоро „бяха укрепени“. Слабите и отпуснати сухожилия и мускулите станаха силни и активни.

8. Скори, изправи се и тръгна. „Ходеше“ вероятно е по-добре да се преведе като „започна да ходи“. Щом силата дойде при човека, той направи скок нагоре; тогава той се оказа способен да се изправи за първи път в живота си. Той ходеше стъпка по стъпка и редуваше стъпките с радостни подскоци.

В храма. Колко ли е копнеел този човек през годините за физическата свобода да влезе в Храма, за да се покланя, както правеха другите. Сега, способен да го направи, той влезе веднага. В този час, часът за молитва, дворовете на Храма бяха изпълнени с поклонници.

Какво ли е било удивлението на множеството, когато го е видяло „да ходи, да скача и да хвали Бога“.

9. Хората го видяха. Това чудо не се случи „в ъгъла“. Свидетели на реалността Опасенията за изцелението бяха многобройни и сред тях сигурно е имало много такива, които от години са познавали този човек като инвалид. Това еврейските власти признаха помежду си (гл. 4:16).

Подробният и обстоятелствен разказ, който Лука дава тук, е убедителен при четене. Той несъмнено е основан на разказите на очевидци, които е интервюирал и чиято автентичност е потвърдена от Вдъхновението. Богът, който е създал, може да пресъздава и го прави по свое желание.

10. Те знаеха. По-скоро „те разпознаха“. Хората знаеха, че човекът наистина е бил куц и не е бил самозванец. Те знаеха, че сега е изцелен. Те можеха да видят, че е влязъл в Храма, скачайки и радвайки се на здраве и хваляйки Бога.

При Красивата порта. Вижте стих 2.

11. Държали Петър и Йоан. Има някои текстови доказателства (вж. стр. 10) за тълкуването, „Когато Петър и Йоан излизаха, Той вървеше, като ги държеше; а онези, които бяха смаяни, стояха в притвора, наречен Соломонов.“ Такова тълкуване помага да се реши проблемът с местоположението на Красивата порта и макар вероятно да не е оригинално, изглежда е ранно доказателство в полза на това да бъде идентифицирана като Никаноровата порта (вижте стих 2).

Веранда. От гр. stoa, „портик“, „манастир“. В оригиналния разказ за построяването на първия храм не се споменава за веранда, „наречена Соломонова“. Йосиф Флавий (Древности хх. 9. 7) локализира тази веранда от източната страна на района на Храма. Той казва (Война ст. 5. 2 [190]), че се е отличавал с два реда колони с височина приблизително 37 фута (10,6 м). Този портик е кръстен на Соломон, вероятно защото е включвал следи от по-старата сграда от времето на Зоровавел. Когато Ирод Агрипа I завършвал работата на дядо си, хората се опитали да го убедят да разруши този портик и да го построи отново, но той отказал да го направи.

Голямо чудо. Именно от Соломоновия трем, само няколко месеца по-рано, на празника на освещаването (Йоан 10:22, 23), Исус проповядваше на хората за Божиите дела. Споменът за казаното тогава сигурно е останал в съзнанието на двамата ученици. Хората се оплакваха, защото Исус не заяви откровено дали е Христос (Йоан 10:24–26), но въпреки това бяха готови да Го убият с камъни, когато Той твърдеше, че е едно с Отца (Йоан 10:30–33). Сега Го чуват да бъде провъзгласен за „Святия и Праведния“, за „Княза на живота“, за самия Христос, Месията на пророчеството (Деяния 3:14, 15, 18).

12. Защо се чудите? Това е подобно на въпроса на ангела: „Защо стоите и се взираете?“ (гл. 1:11). И на двете места идеята е, че свидетелите на чудото не бива да бъдат толкова изумени от събитието, колкото очевидно са били.

Защо ни гледате толкова сериозно? Буквално „защо ни гледате?“ (вижте гл. 1:10). Не обикновени хора като Петър и Йоан, а само божествена сила, трябва да бъдат заслушвани за чудото.

Святост. По-скоро „благочестие“ или „преданост“. Думите на Петър ни напомнят за популярния теория, че ако човек е достатъчно благочестив, Бог ще го чуе и ще последват големи резултати (виж Йоан 9:31). Тук апостолът отхвърля всяка подобна идея. Никаква негова собствена чистота не би била от полза за Петър; само силата Божия, проявена в името на Исус от Назарет, би могла да свърши работата.

13. Богът на Авраам. Това е ехо от собственото учение и фразеология на нашия Господ (виж Мат. 22:32), въпреки че фразата е от Стария завет (Изм. 3:6, 15). Като твърди, че Исус е Синът на Бога на Авраам, Петър уверява своите юдейски слушатели, че не проповядва нов Бог, а че свързва Исус с Бога на техните бащи.

Син. Гръцки *país*, дума, която може да означава или „дете“, или „слуга“. В последния смисъл се използва в LXX в по-късните глави на Исаия за „слугата на Йехова“. Всъщност,

Настоящият пасаж силно напомня на Исая 52:13. В Новия завет думата „rais“ се прилага към Христос в Матей 12:18; Деяния 3:26; 4:27, 30. Тези пасажи предполагат, че Матей и Лука са разбирали страдащия Слуга на Исая като фигура, приложима към Христос. Вижте върху Исая 41:8.

Предадени. Или „предадени“. Петър е откровен и смел, като обвинява Смъртта на Исус върху юдеите, както апостолите винаги са правили оттогава нататък. Отрече му се. Вижте Йоан 19:15.

Решен. Или „решил“. Пилат правилно е решил да освободи Исус като невинен (Йоан 19:4), но юдеите, за техен по-голям срам и вина, го убедили да осъди Христос на смърт.

14. Светият. Това е поразително обозначение, вероятно не ново за слушателите на Петър, защото се появява в междузаветната еврейска литература (виж върху Йоан 6:69). Бесният го е използвал за Христос (Марк 1:24). На съда Си Исус е бил обявен за невинен по всички обвинения (Марк 15:10; Лука 23:4). Както Пилат, така и жена му са дали категорично свидетелство за невинността на Исус (Матей 27:19, 24). Същото направиха и разкаляят се разбойник (Лука 23:41) и стотникът (ст. 47). Вижте върху Деяния 2:27.

Справедлив. Или „праведен“ (виж 1 Петрово 3:18; 1 Йоан 2:1; виж върху Деяния 7:52). Желаше убиец. Тоест, Варава (виж Марк 15:7; Лука 23:19).

15. Княз на живота. Гръцки archēgos tēs zōēs, което е по-добре да се преведе като „автор на живота“ (вж. Евр. 12:2; в гл. 2:10 archēgos се превежда като „капитан“). Христос е създателят на живота. „В Христос е животът, първоначален, незаимстван, непроизведен“ (Жан. 530). „Князът на живота“, „капитанът на... спасението“ (Евр. 2:10), е съответно Този, от когото произтичат животът и спасението. Христос е ясно посочен като Автор на целия живот. Самият Той многократно е правил същото категорично твърдение (виж Йоан 3:14, 15; 5:26, 40; 6:48, 51). Юдеите бяха избрали да запазят жив убиец, отнемащ живот, и да убият Автора и Дарителя на живота.

Бог възкреси. Че Отец е този, който възкреси Христос от мъртвите, се потвърждава многократно. заявено в Новия завет (Деяния 2:24; Римляни 6:4; 8:11). В същото време Исус заявява, че Той самият има власт да даде живота Си и да го вземе отново (Йоан 10:18). Тези две твърдения относно възкресението не си противоречат. Въпреки че Христос имаше живот в Себе Си, като възплътен Син, Който „прие образ на слуга“ (Фил. 2:7), Той „не можеше да направи нищо от Себе Си“ (Йоан 5:19). Исус упражняваше божествената Си сила само по заповед на Отца. Така, въпреки че „Спасителят излезе от гроба чрез живота, който беше в Него“ (ДА 785), Той го направи по призив на Бог, Своя Отец.

От което. Тоест, „от когото“. Петър отново свидетелства за единствения основен факт, че апостолите са знаели за какво говорят. Те са познавали Господа, са Го видели да умира и са Го видели да възкръсва.

16. Неговото име. Многократно в Новия завет, и особено в Деянията на апостолите, името на Исус е изложени като средство, чрез което се извършват чудеса и се постига спасение (Деяния 3:6; 4:10, 12, 17, 18; 16:18; Марк 9:38; Лука 10:17). Употребата на думата „име“ в тази връзка трябва да се разбира от гледна точка на богатата конотация, която тя носи в Новия завет. Вижте Деяния 2:21.

Учените посочват, че в древността някои имена са били смятани за притежаващи особена святост и особена ефикасност. Така сред евреите от периода след изгнанието,

Божественото име Яхве (Йехова) се е пазило като тайна, известна само на първосвещеника, и истинското му произношение в крайна сметка е било напълно загубено. Смятало се е, че произнасянето на други имена е особено мощно за извършване на чудеса. Йосиф Флавий (Древности viii. 2. 5 [46–49]) разказва как е видял мъж на име Елеазар, за когото се твърди, че е изгонвал демони, използвайки името на Соломон. Използването на името на Исус за същата цел е било опитано от седемте синове на Скева в Ефес (гл. 19:13, 14). Те са смятали, че има магическа сила само в използването на името. Несъмнено много от онези, които са наблюдавали чудесата, които учениците на Исус са вършили в Негово име, са смятали, че ефикасността на тези чудеса се крие просто в използването на магическо име. Вижте том I, стр. 170–173.

Въпреки това е ясно без съмнение, че учениците, вършейки чудеса, не са използвали името на Христос с представа, че в произнасянето му се крие магическа сила. В Стария завет еврейската дума шем, „име“, понякога се използва в смисъл на „характер“ (виж Йер. 14:7, 21) и може да бъде почти синоним на самия човек (виж Пс. 18:49).

Тази тясна връзка между име и характер е илюстрирана от богатството от имена в Стария завет, които показват характера на техните носители или очакването, което родителите са изразявали за личностите на своите деца. Същата идея за „характер“ вероятно е значението на думата „име“ в апокрифното произведение Енох (гл. 48:7), където за Човешкия Син се казва: „Защото в Неговото име те [праведните] се спасяват.“

Друг аспект на това развитие се наблюдава в новозаветните времена, когато гръцката дума за „име“ (онома) може да означава „човек“. Така в египетски папирус от 13 г. сл. Хр. се среща фразата „от името, написано по-долу“, което означава, разбира се, „от долуподписания човек“. Подобна употреба се среща в Деяния 1:15; Откровение 3:4; 11:18.

Всичко това показва, че използвайки името на Исус, за да вършат чудеса и да провъзгласяват спасение, апостолите са заявявали, че лечебната и спасителната сила са били упражнявани в жизненоважна връзка с личността и характера на Исус Христос. Изявлението на Петър в настоящия пасаж, че „Неговото име... е направило този човек силен“, е било твърдение, че самият Христос е извършил чудото, а не магическо заклинание, действащо механично върху куция човек. Силата на Христос е достъпна за всички, но тя трябва да бъде приета чрез жизнена вяра в Него.

Виждале и знаете. Тук нямаше никаква неяснота, никакъв шанс за измама. Нямаше подмяна на здрав човек под претекст, че куц е бил изцелен. Всички знаеха, че човекът е бил куц, а сега го видяха изцелен.

Чрез него. Или „чрез него“, тоест, Христос. Вижте 1 Петрово 1:21. Вярата, която беше едновременно в лечителя Петър и в изцеления човек, самият той беше извършен във всеки от тях чрез силата на Христос. Петър беше получател на Божията сила чрез вяра; човекът също получи вяра, която го направи способен да приеме телесно изцеление. Лечебната вяра сама по себе си е дар (Рим. 12:3; 1 Кор. 12:9).

Свършена здравина. Или „пълнота“.

17. Знае. Архаичен израз, означаващ „Знае“.

Чрез невежество. Невежеството е опасно както в духовните, така и в други области.

Хората могат да грешат поради невежество, както в настоящия случай, но невежеството не е валидно оправдание за смекчаване на греха. Дори в човешкото управление невежеството на закон не извинява неговото нарушаване. Греховете за невежество трябва да бъдат разкайвани толкова искрено, колкото и всички други грехове. Особено виновни са хората, които са невежи, защото допускат предразсъдъци и

чувство, което да им попречи да узнаят онези неща, за които разумът и съвестта свидетелстват. Сравни Лука 23:34.

18. Пророци. Вижте Лука 24:25–27. Както в Деяния 1:16; 2:23, и тук Петър подчертава факта, че старозаветните пророци са предсказали делото на Христос. Целта на цялото Писание е да изложи плана за спасението на хората чрез изкупителното страдание на Христос. От първото евангелско обещание (Бит. 3:15) има непрекъсната нишка от свидетелства през Стария завет, сочеща към заместническото изкупление чрез Исус Христос. Особено важни сред месианските старозаветни писания са Пс. 22:18 (вижте Мат. 27:35); Дан. 9:26; Зах. 11:13 (вижте Мат. 27:9, 10); Ис. 53.

Че Христос трябва да страда. Доколкото е известно, юдеите никога не са прилагали пророчеството на Исаия за страдащия слуга към Месията. Доктрината за страдащия Месия е била в пълно противоречие с възгледите на юдеите, разпространени в апостолската епоха, и едва ли е била разбираана дори от учениците на Христос до Неговото възкресение. Самият Петър протестира, когато Христос ясно изложил пред учениците Си страданията, които ще понесе, и бил строго порицан за нежеланието си да приеме тази перспектива (Матей 16:21–23). Настоящият пасаж разкрива забележителна промяна в разбирането на Петър. Сега той потвърждава, че страданията на Христос са били в съответствие с божествения план. Без съмнение това просветление е дошло до апостолите чрез учението на Исус след възкресението (виж Лука 24:44–48) и чрез просветлението на Светия Дух на Петдесетница. По-късно Петър отново демонстрира разбирането си за това фундаментално учение, когато пише за Спасителя, понесъл греха (1 Петрово 2:23, 24).

Така изпълнено. Тези думи бележат кулминацията на аргумента на Петър и основата за неговия призив към покаяние. Силата на неговата логика се криеше във факта, че той проповядва изпълнено пророчество.

19. Покайте се. Гръцки *metanoeō*, „да промените ума“ и в духовен смисъл „да се покаете“ (вижте върху Матей 3:2). Този призив към покаяние е логичният завършек на суровия укор на Петър срещу неговите опоненти. Нямаше да има смисъл от такъв укор, ако не беше предназначен да предизвика покаяние. Така е наистина с всяко евангелско проповядване.

Обърни се. Гръцко *epistrephō*, „да се обърнеш“. В LXX тази дума се използва често за превод на еврейското *shub*, „да се върнеш“, дума, която често има духовния смисъл на завръщане към Бога (виж върху Езекиил 18:30). *Epistrephō* е особено подходяща дума за промяната, която се случва, когато човек приеме Христос като Спасител и Цар, и Лука я използва многократно в този смисъл (виж Деяния 9:35; 11:21; 26:20). Обръщането е основата на истинското християнско преживяване. То се различава от новородението (Йоан 3:3, 5) само по това, че може да се разглежда като акт на човек, който се отвърща от стария си греховен живот, докато новородението или прераждането е дело на Светия Дух, действащ върху човека едновременно с неговото обръщане. Нито една от фазите на преживяването не може да бъде реалност без Светия Дух. Но Светият Дух не може да върши Своето дело, докато човек не е готов да позволи на Бог да поеме контрола над живота му (виж Откр. 3:20).

Заличен. Или „изтрит“. Многократно в Писанието прошката на греха е изобразена като измиване (виж Йоан 13:10; Откр. 1:5; виж върху Откр. 22:14). Мисълта за заличаване на греха е подобна. Образът, който може да стои в основата на думите тук, е този на обвинителен акт, който каталогизира греховете на каещия се, които прощаващата любов на Отца отменя (виж Ис. 43:25; Кол. 2:14; виж върху Мат. 1:21; 3:6; 26:28; Лука 3:3).

Непосредственият резултат за онези, които приеха призива на Петър за покаяние, беше прошка на греховете им. В този смисъл заличаването на греховете им може да се счита за незабавно. В крайния смисъл обаче окончателното заличаване на греха се случва точно преди второто пришествие на Христос във връзка с края на Христовото дело като Първосвещеник (вижте по-долу под „кога“). Вината за конкретни грехове се анулира, когато те бъдат изповядани и простени; те се заличават от запис в деня на съда (вж. Езекиил 3:20; 18:24; 33:13; ВЦ 485).

Когато. Гръцки *horōs an*, „така че“. Лексикографите и граматиките са единодушни, че „*horōs an*“ показва цел, а не време. „*Horōs*“, със или без „*an*“ (значението не е разграничено), се среща 56 пъти в Новия завет и само тук е преведено „когато“. На други места се превежда като „как“ (Мат. 22:15; Лука 24:20), „така че“ (Лука 16:26), „защото“ (Деяния 20:16), но най-често се превежда като „че“ или с някакъв друг израз на цел (Деяния 8:15; 9:12, 17, 24; Рим. 3:4; и др.). Никъде преводачите на KJV не въвеждат времеви елемент, освен в Деяния 3:19. Следователно настоящият пасаж трябва да гласи „така че“, а не „когато“. Четенето на KJV изглежда е възникнало по следния начин: Най-ранните латински версии изглежда са превели *horōs an* правилно като *ut*, което на латински, когато се използва като съюз, често означава „така че“.

Въпреки това, *ut* е донякъде двусмислено, защото във времево изречение може да означава „когато“.

По-късните писари, четящи този пасаж, очевидно са се съмнявали какво значение има, но трябва да се даде тук. Някои, мислейки, че е било предвидено наречното значение, или са променили думата на *cum*, „когато“, или са добавили *cum* в полето, за да насочат читателя при тълкуването на стиха. Така някои латински текстове четат *cum*, „когато“, вместо него. Други, включително общоприетите издания на Вулгата, имат обединено четене, *ut cum*, „така че когато“, което вероятно е възникнало от включването на маргиналната глосировка, *cum*, в текста

без да се отказва. Такова четене обаче няма добър граматически смисъл.

Въпреки това се среща в повечето от по-късните средновековни латински текстове и от тях е взета в най-ранната английска Библия. Така преводът на Уиклиф (1382 г.), направен от Вулгата, гласи: „За да се отървете от греховете си, когато времената за освежаване дойдат от лицето на Господа.“ Този неудобен превод е отразен и в превода на Дюе-Реймс (1582 г.): „За да се отърват греховете ви, когато дойдат времената за освежаване чрез погледа на нашия Господ.“ Тиндейл (1534 г.) е направил добър граматически превод на пасажа, но е дал грешен превод. „За да се отървете от греховете си, когато дойде времето за освежаване, което ще имаме от присъствието на Господа.“ Този превод на *horōs* като „когато“ е влязъл в KJV. Гръцкият превод обаче би трябвало да се преведе като „за да се заличат греховете ви, за да дойдат освежителни времена от присъствието на Господа“ (RSV).

Обръщането на грешниците ще има силата да ускори изпълнението на Божиите цели и съответно да ускори идването на Неговото царство в неговата пълнота.

Макар че е вярно, че гръцкият език на този пасаж не съдържа темпоралното качество, което предполага преводът на KJV, въпреки това изучаването на свързани стихове разкрива, че тук Петър е посочил определена времева последователност. Той призовава слушателите си да се „покаят“ и

„обърнете се.“ Тези действия, каза той, ще бъдат последвани от (1) заличаване на греховете им, (2) настъпването на „времената на освежаване“ и (3) славното пришествие на Исус Христос.

При всяко обсъждане на времевата последователност в думите на Петър, трябва да се имат предвид два момента ум: (1) Както и другите ученици, Петър не знаеше „времената или сезоните“ (Деяния 1:7; вж. Йоан 21:20–23). Той имаше ограничен поглед върху бъдещето и с радост се надяваше на много скорошното завръщане на своя Господ (вж. Допълнителна бележка към Рим. 13).

(2) Чрез божествено просветление Петър видял, че някои пророчества за „последните дни“ се изпълняват в неговото време. Всъщност, просветлението му може би му е позволило да види само това непосредствено и това, което се оказва ограничено изпълнение, макар че този момент не е от съществено значение за тази дискусия. Например, в деня на Петдесетница той заявил, че пророчеството на Йоил, че в „последните дни“ Бог ще излее от Духа Си върху всяка плът, тогава се изпълнява (Деяния 2:14–18). Наистина е имало ограничено изпълнение на пророчеството за божествено изливане. Вярно е също, както вече беше посочено, че в един смисъл на думата греховете на обрнатите мъже тогава са били заличени, защото са били покрити от спасителната кръв на Исус Христос.

Но от гледна точка на разкриващите се Божии планове, особено на изпълняващите се пророчества, ние Сега можем да видим, че в най-буквалния и пълен смисъл „последните дни“ са нашите настоящи дни и че сега с право можем да очакваме идването на Христос. По същия начин виждаме, че голямото изливане на Божия дух, могъщите „времена на освежаване“, принадлежат най-вече на нашите дни, дните на „късния дъжд“ (вижте върху Йоил 2:23). Със същата уместност можем – и всъщност трябва – да разглеждаме заличаването на греховете като принадлежащо на нашето време. Защо да го разделяме широко от другите две събития, за които Петър е казал, че ще се случат?

Наистина, когато изучаваме темата за заличаването на греховете в контекста на Христовото дело в небесното светилище (виж Дан. 8:14), откриваме, че действителното заличаване на греховете се случва в последните дни на земната история, непосредствено преди идването на Христос (виж РР 357, 358; ГС 421, 422; виж Езек. 18:24). Свързаността на тези три събития е още по-ясна от RSV: „Покайте се, прочее, и се обърнете, за да се заличат греховете ви, за да дойдат освежителни времена от присъствието на Господа и Той да изпрати Христа“ (Деяния 3:19, 20).

Следователно става очевидно, че изказването на Петър (ст. 19), взето като цяло, съдържа най-определеният времеви елемент. Очевидно Петър, говорейки чрез вдъхновение и следователно отвъд собственото си ограничено разбиране, говори накратко за две велики събития от последните дни на земята – (1) могъщото изливане на Божия Дух и (2) окончателното заличаване на греховете на праведните – които са свързани с трето кулминационно събитие, второто пришествие на Христос.

От присъствието. Буквално „от лицето“. „Освежението“ идва директно от Божия трон.

20. Той ще изпрати. Доминиращата тема на новозаветните писатели е завръщането на Христос. Вижте стих 19.

Преди да бъде проповядвано. Текстовите доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „беше определен“, а не „преди да бъде проповядвано“. Следователно пасажът би гласял „който беше определен за вас“. В Божия ум планът за изкупление е бил заложен от вечността (вж. Мат. 25:34; Еф. 1:4; Откр. 13:8) и е бил изпълнен въпреки съпротивата на Сатана и грешните хора. Остава за тези, които участват в плана, да изпълнят условията му чрез послушание (вж. Лука 22:42; Евр. 10:7).

21. Небето трябва да приеме. Учениците бяха свидетели на възнесението на Христос (гл. 1:9, 10) и осъзнаха, че Той трябва да остане на небето до второто Си пришествие. Исус беше казал на учениците Си, че е необходимо да ги напусне (Йоан 14:1–6), но дори те не разбраха, докато не Го видяха да се възнеса и не научиха, че трябва да очакват Неговото завръщане.

Реституция. Или „възстановяване“. Христос умря като Изкупител на света и следователно обещаното възстановяване стана възможно чрез Неговото разпятие.

Тук Петър дава в зародиш идеята, че той се развива напълно и по най-директен начин във 2 Петрово 3:7–13. Новото небе и новата земя от последния пасаж са възстановяване, възстановяване от греха и деградацията, които в резултат на грехопадението на човека са унищожили красотата и съвършенството на първоначалното творение (вижте върху Исаия 65:17–25; Михей 4:8).

Този пасаж не учи, както някои са си мислили, че всички хора в крайна сметка ще бъдат спасени. Това не е обещано в Писанието. Но той изразява идеята за крайно състояние, в което праведността, а не грехът, ще има господство над изкупения и пресъздаден свят. Той представя изключително ценна цел за християнския опит, произтичаща от истинско покаяние и обръщане във вярата, и предлага дори по-широка надежда за възможностите за растеж в мъдрост и святост в идния свят, отколкото християнският свят понякога е бил склонен да подчертава.

Което Бог е говорил. Това изречение може да се разбира като отнасящо се или до „времената на реституция“, тоест божественият акт на възстановяване, предсказан пророчески, или на „всички неща“, като в този случай това сочи към факта на изпълнението на Божиите обещания чрез пророците. Тук е ясно твърдение, че изказванията на пророците са Божиите послания. Бог е говорил чрез пророците (вижте 2 Петрово 1:21). Настоящият пасаж е практически идентичен с Лука 1:70.

Всички. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на тази дума.

Откакто светът е започнал. Или „от древността“. Тези думи обхващат многото непроменящи се обещания, изявени в пророците, които са озарявали надеждите на Божия народ през вековете. Захария видя началото на изпълнението на тези обещания с раждането на сина си Йоан (Лука 1:70). Планът за спасение е установен още преди „създаването на света“ (Откр. 13:8).

22. Моисей наистина каза. Или „Моисей наистина каза“. Линията от истински пророци, предложена тук и в стих 24, разкрива очакването за идването на някой велик пророк, който ще превъзхожда всички останали, както е илюстрирано във въпроса, зададен на Йоан Кръстител: „Ти ли си този пророк?“ (Йоан 1:21). Никой от водачите, следващи Моисей, не е бил напълно „като“ него (виж Втор. 18:15; виж по-долу под „като мен“). Неговото дело бележи нова епоха, проявлението на Божията слава чрез теокрация, с нейния божествено постановен закон и служба на поклонение. Идването на Исус бележи началото на друга нова епоха, с Неговото царство, установено в „новите“ сърца на отделните хора (виж Йер.

31:31–34; Евр. 8:8–12).

До отците. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

2

² Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с ексегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 2:4).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Като мен. Моисей цитира обещанието на Господа към него, че пророкът, който ще дойде, ще бъде „като теб“ (Второзаконие 18:18). Но паралелът спира, защото Моисей не е бил нито единородният Божи Син, нито заместващо страдащият Изкупител, и двете от които е бил Исус.

Него ще слушате. Тоест, Него ще покорявате (вижте върху Йоан 6:60).

Той ще каже. Тук Петър леко променя цитата си от Втор. 18:18, за да го превърне в заповед към слушателите си.

23. Душа. Гръцки *psuchē* (виж върху Мат. 10:28; срв. Деяния 2:41).

Ще бъде унищожен. Пасажът от Стария завет (Второзаконие 18:19), който Петър цитира, гласи свободно следното: в този момент „Ще го изискам от него“. Думите, които Петър замества, повтарят познатия старозаветен израз: „този човек ще бъде отнет измежду народа си“ (виж Лев. 17:4, 9; срв. Изх. 12:15, 19).

24. От Самуил. Самуил е посочен тук вероятно защото при него пророците на Израел се появяват за първи път като група, особено във връзка с училищата на пророците. През 3-ти век сл. Хр. Юда ха-Наси, съставителят на Мишна, нарича Самуил „учителя на пророците“ (вж. Щрак и Билербек, „Коментар към новия завет“, том 2, стр. 627) и това може би представлява гледна точка, разпространена по времето на Петър.

В наши дни. Не е ясно дали Петър говори тук за „времената на възстановяване“ (ст. 21) или за забележителните времена, в които той и неговите слушатели са живели тогава. Възможно е той наистина да е обединил двете в мисленето си, вярвайки, че събитията, на които е бил свидетел, най-накрая ще доведат до заключителните сцени (вж. гл. 2:17).

25. Деца на пророците. Пророците, със своите послания, бяха изпратени специално на израилтяните (виж Рим. 3:2).

На завета. Тук Петър отъждествява Авраамовия завет (Бит. 12:3) с завет на спасение по същия начин, както прави Павел (Гал. 3:8). Въпреки духовната светлина и привилегии, на които се радваха юдеите, те не успяха да разпознаят Исус като Месия. Във всяка епоха, и особено сега, онези, които се радват на специални духовни привилегии, може да са виновни за същия провал.

В твоето потомство. Позовавайки се на Бит. 12:3, Павел прави Христос „потомството“ и всички верни в Христос, наследници на Авраам (Гал. 3:16, 29). Петър не използва пасажа толкова изрично, но цитирайки го, той ясно го отнася към Христос.

26. Първо към вас. Това предимство на юдеина като получател на евангелието е забележително. Петър все още не е знаел условията, при които евангелието трябва да бъде проповядвано на езичниците, но думите му предполагат ясно разбиране, че посланието трябва да отиде първо към юдеите. Тази последователност е използвана и от Павел: „Първо към юдеина, а после и към гърка“ (Рим. 1:16; вж. гл. 2:9, 10). Той я е следвал толкова често в евангелското си проповядване, че тя се е превърнала във формула (Деяния 13:46; вж. гл. 9:19, 20; 14:1; 17:1–3).

Сравнете том IV, стр. 29, 30.

Син. Гръцки *pais* (виж на стих 13).

Исус. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на тази дума.

Да ви благословя. Благословението, за което се говори тук, следва възкресението и включва силата на Христос, която дава възможност на човек да се обърне от греха към новия живот, който е в Него. Този нов живот на вярващия е възможен чрез възкресението (вижте Ефесяни 2:4–6; Кол. 2:12, 13).

Обръщайки се. Гръцкият глагол тук, *apostrephō*, подобно на сродния глагол *epistrepō*, е използвано често в LXX за превод на еврейската дума „шуб“ (виж на стих 19). Този пасаж е двусмислен. Може да се разбира или като означаващо, че Исус отвърща хората от беззаконието, или като че ги благославя, когато те се отвърнат от беззаконието. В известен смисъл и двете са верни. Благословиите на спасението могат да дойдат само чрез възстановяващата сила на Светия Дух, следваща необходимото отвърщане от греха, с покаяние и обръщане в вярата.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1, 2 AA 57
1-6SR 248
1-26AA 57-60; SR 248-250
2 EW 192
4-11AA 58
7-10SR 249
8, 9 EW 192
12 AA 59; CP 249
12-16EW 192
14, 15 TM 268
14-19AA 59
15 AA 61
16-18SR 249
19 Ev 702; EW 71, 86, 271; GC 613; ML 58; MYP 74; PP 358; SC 23; 1T 183, 619; 4T 40; 8C 103; 9C 155, 216, 268
19, 20 ГК 485, 612
21 DA 769; GC 301
22 ДА 34, 52, 193
22, 23 FE 405
25, 26 AA 60

ГЛАВА 4

1 Юдейските управници, обидени от проповедта на Петър, 4 (въпреки че хиляди от народа, който чу словото, се обърнаха във вярата), хвърлиха него и Йоан в затвора. 5 След като след разпит Петър смело заяви, че куцийят ще бъде изцелен чрез името на Исус и че само чрез същия Исус ние трябва да бъдем спасени завинаги, 13 те заповядаха на него и на Йоан да не проповядват повече в това име, като добавиха и заплаха, 23 след което църквата се втурна към молитва. 31 И Бог, като премести мястото, където бяха събрани, засвидетелства, че е чул молитвата им: утвърждавайки църквата с дара на Светия Дух и с взаимна любов и милосърдие.

1. Докато говореха. По това време, а и след това, дейността на апостолите беше въпрос от дълбок и неприятелски интерес за еврейските власти. Очевидно новината за изцелението на куция мъж се беше разпространила бързо из града и за първи път след разпятието водачите на Синедриона, които осъдиха Господа, отново се бяха докоснали до християнството. Бяха изминали само няколко седмици от разпятието. През това време еврейските водачи несъмнено са се поздравявали, че са се отървали от Исус заради безопасността на нацията, както им е посъветвал Каиафа (Йоан 11:49, 50). Те знаели, че гробът на Исус е бил намерен празен и, отказвайки да повярват във възкресението,

Те усърдно разпространяваха слуха, че учениците са откраднали тялото Му (Матей 28:13–15).
Не е известно дали някои от еврейските водачи са присъствали по време на преживяването на деня на Петдесетница, но със сигурност са чували за събитията от този ден и за растежа на новата църква. Двама главни говорители на християните бяха открити да поучават открито в самите порти на Храма.

Свещеници. Отговарящи, като клас, за храмовите служби (виж 1 Лет. 24:1–19) и естествено първите, които се обидиха от множествата, които с удивление бяха свидетели на изцелението на куция мъж.

Капитан. Очевидно един от същите офицери, присъстващи при ареста на Исус (виж Лука 22:52): Старият завет споменава служител, чиято титла е била „управителят на Божия дом“ (1 Лет. 9:11; 2 Лет. 31:13; Неем. 11:11). Вениаминец е споменат във 2 Макавеи 3:4 като „управител на храма“. Лука многократно споменава „капитана“ на храма (Лука 22:52; Деяния 5:24, 26), а Йосиф Флавий също споменава този служител (Война II. 17. 2 [409]; Древности XX. 9. 3). Служителят, споменат от Йосиф Флавий, е съвсем очевидно този, споменат от Лука, и може да е идентичен с тези, споменати в Стария завет и 2 Макавеи. В по-късни еврейски писания се споменават няколко служители, които биха могли да отговарят на „капитана на храма“ в настоящия пасаж. Един от тях бил „иш хар хабайт“, „служителят на храмовия хълм“ (Мишна Мидот 1.2, издание на Сончино на Талмуда, стр. 1). Този човек не бил от войниците, но е надзиравал охраната от свещеници и левити, които са охранявали Храма, особено през нощта. Като инспектор той е правил нощните си обиколки, посещавайки всички порти и събуждайки всички спящи. Изглежда е имал особена отговорност за външния двор, района, в който Петър току-що е произнесъл речта си. Друг служител, който е по-вероятно да бъде отъждествен с „капитана“ в настоящия пасаж, е сеган хаккоханам, „префектът на свещениците“. Той е бил следващ първосвещеника, помагал му е в официалните му функции и е имал обща отговорност за храмовите служби и поддържането на реда в цялата храмова зона.

Садукеи. Вижте том V, стр. 52, 53. Садукеите не се споменават често в евангелската история. В гл. 23:8 те са описани като казващи, „че няма възкресение, нито ангел, нито дух“. Именно когато доктрината за възкресението и бъдещия живот е била подчертана от Исус и Неговите апостоли, садукеите се появяват като противници, както в Матей 22:23–33 и в настоящия случай.

Когато намериха учениците Му да проповядват възкресението, садукеите реагираха към тях, както те бяха към Самия Господ и станаха гонители на църквата. В Новия завет няма сведения за някой садукей, който да е приел евангелието. Не е така с фарисеите, някои от които се изповядвали за вярващи (виж Деяния 15:5; вж. гл. 23:6).

Нападнаха ги. Тоест, за да ги арестуват.

2. Да бъдеш наскърбен. Или „да бъдеш раздразнен“, „да бъдеш развълнуван“. Този глагол се използва, за да опише чувството на Павел, когато младата жена дойде след него, плачейки във Филипи (гл. 16:18). Юдейските водачи били раздразнени не само защото учениците проповядвали доктрината за възкресението, толкова противоположна на мисленето на главните свещеници, които били садукеи, но и защото проповядвали, без да са били обучени или упълномощени да го правят, както правел Исус (Йоан 7:14, 15). Не е било необичайно мъже на църковна власт да възразяват срещу служението на онези, които не са били упълномощени от самите тях. Мъже с известна власт в ръцете си лесно могат да си въобразят, че само те могат да инструктират другите как да се изявяват публично.

Че те поучаваха. Едно от възраженията, които властите повдигнаха срещу апостолите, несъмнено беше, че те са „неучени и невежи хора“ (ст. 13) и следователно негодни да поучават хората.

Проповядвали чрез Исус възкресението. По-скоро „провъзгласявайки в Исус възкресението“. Апостолите проповядвали доктрината за възкресението „в Исус“, тоест по отношение на Неговото възкресение, което служило като доказателство за всеобщото възкресение на мъртвите, доктрина, отхвърлена от садукееите. Вижте гл. 23:8. По-късно Павел подчертава, че възкресението на Христос е залог, че всички праведни ще възкръснат от мъртвите (1 Кор. 15:16–23; Фил. 3:10, 11).

3. Задържани. Или „под стража“. Това преживяване въвежда първото преследване на апостолите.

Вечер. Ще си припомним, че историята за изцелението на куция започва около 3:00 часа следобед (вижте гл. 3:1). След изцелението на този човек Петър произнася речта си и след това той и Йоан са арестувани. По това време е било „вечер“, което несъмнено е започвало около залез слънце или 12-ия час. Тъй като на евреите е било забранено да съдят на нощно заседание и денят им е приключвал с 12-ия час, вече е било твърде късно за съдебно производство (вижте Допълнителни бележки към Матей 26, Бележка 2). Равините са поставили това ограничение върху нощните процеси заради Йеремиа 21:12: „Доме Давидов, така казва Господ: Извършвайте съд сутрин.“ Те са прилагали това дори към обсъжданията относно обявяването на празника на новолунието (Мишна Рош Хашана 3:1, Сончино, издание на Талмуда, стр. 113).

4. Обаче. Или „но“. Новите вярващи не били обезкуражени от ареста на апостолите.

Мнозина... повярваха. Тоест, в Исус, когото Петър беше посочил като пророк, за когото Моисей беше говорил. Всеки, който повярва, по този начин се присъединяваше към нарастващата мрежа от новоповярвали, присъединяващи се към църквата.

Мъже. Гръцки ἀνὴρ, „мъжки“, „мъж“ в контраст с жена. Очевидно само мъжете бяха преброени (вижте Матей 14:21).

Беше около пет хиляди. Или „стана около пет хиляди“. Лука вероятно има предвид тук, че това е общият брой на учениците, а не само тези, които са се обърнали във вратата в деня на изцелението на куция мъж. Три хиляди са се обърнали във вратата на Петдесетница и оттогава към църквата са се добавяли все повече вярващи ежедневно (гл. 2:47).

5. На следващия ден. Това беше първата възможност за еврейските водачи да проведат съдебно разследване (вижте стих 3).

Управители. Това вероятно е препратка към „свещениците“ или „върховните свещеници“, споменати в стих. 1.

Старейшини. Споменатата тук група несъмнено са били известни на еврейски като зекеним. Те представлявали мирянския елемент на Синедриона, за разлика от книжниците и свещениците.

Книжници. Третата съставна група в Синедриона се състоеше от книжници, които бяха професионални юристи и признати тълкуватели на закона (вж. том V, стр. 55, 56). Разбираемо е, че те биха се възмутили от ново учение, представено от привидно неквалифицирани мъже (вж. Мат. 7:29).

6. Анна. Този човек (наречен Анан от Йосиф Флавий), син на Сет, станал първосвещеник около 6 г. сл. Хр. по назначаване от римския управител Квириний (Цирений) и е бил

свален около 14 г. сл. Хр. (Йосиф Флавий, Древности xviii. 2. 1, 2). Христос е бил доведен първо пред Анна (Йоан 18:13) и след това е бил изпратен от него на тогавашния първосвещеник Каяфа. Това би означавало, че макар тогава всъщност да не е бил първосвещеник, Анна е заемал позиция с голямо влияние сред евреите. Това е особено разбираемо, като се има предвид фактът, че Каяфа е бил зет на Анна. Вероятно сега е невъзможно да се установят точно функциите на двамата мъже Анна и Каяфа. Очевидно е било обичайно тези, които някога са заемали длъжността първосвещеник, да продължат да носят титлата, след като са престанали да служат. По времето на смъртта на Анна петима от синовете му са били първосвещеници (пак там хх. 9. 1). Но старостта му е помрачена от зверствата, извършени в Храма от бунтовници по време на войната от 66-73 г. сл. Хр. (виж Йосиф Флавий, Война iv. 3. 78 [151–157]).

Каяфа. Каяфа е бил назначен около 18 или 19 г. сл. Хр. и е бил свален от длъжност около 36 г. сл. Хр. В Евангелията той е изобразен като човек на политиката и целесъобразността (Йоан 18:14. Вижте по-горе под „Анна“).

Йоан. Това може да е бил Йоханан (тоест Йоан) бен Закай, еврейски водач, който е Твърди се, че е бил в разцвета на влиянието си 40 години преди разрушаването на Храма през 70 г. сл. Хр. След юдейско-римската война той е основател и председател на Съвета в Ямния (виж том V, стр. 78). Идентификацията му обаче е много несигурна. Друга възможност, предложена от един древен ръкопис, в който пише „Йонатан“, е, че този човек е синът на Анна, Йонатан, който става първосвещеник за кратко време след Каяфа и отново по времето на Феликс (ок. 52 – ок. 60 г. сл. Хр.).

Александър. Не е възможно да се установи със сигурност самоличността на този мъж.

Роднина на първосвещеника. Талмудът (Песахим 57а, изд. Сончино, стр. 285) споменава няколко видни семейства, от които обикновено са произхождали първосвещениците по това време. Сегашният първосвещеник, Каяфа, е имал няколко роднини, които са били на високо положение (вижте по-горе под „Анна“) и вероятно няколко от тези мъже са присъствали на процеса срещу Петър и Йоан, записан тук. Вижте върху Матей 2:4.

Бяха събрани. Очевидно срещата е била свикана, подобно на тази от Матей 26:3, 4, за да се проучи какъв курс трябва да се следва с оглед на новата криза. Тази среща, разбира се, щеше да включва както фарисеи, така и садукее, но по това време садукееите контролираха Синедриона.

7. В средата. Синедрионът седеше в полукръг (виж Мишна Синедрион 4.3, издание на Сончино на Талмуда, стр. 230). Очевидно Петър и Йоан бяха поставени в центъра.

С каква сила? Гръцки *en roia dunamei*, „в каква сила?“ Думата *dunamis*, „Сила“, използвана тук, често се прилага към чудесата на Христос и често се превежда като „могущи дела“ (виж Матей 11:20; Марк 6:14; Лука 19:37). Юдейските водачи признават, че куцият мъж е бил изцелен чрез чудно проявление на сила; това е твърде очевидно, за да се отрече (виж върху Деяния 4:16). Но въпросът им предполага подозрение, че това е резултат от сила отдолу, намек, подобен на обвинението, отправено някога срещу Исус (виж Лука 11:15; вж. Йоан 8:48).

С какво име? Или „в какво име?“ Вижте гл. 3:16. Юдейските водачи несъмнено знаели, че именно в името на Исус Петър и Йоан били изцелили куция мъж. За тях Исус бил човек, който наскоро бил разпнат като престъпник. Оттук и техният презрителен въпрос.

8. Петър. Няколко седмици преди това Петър трепереше пред слугите и войниците в двора на дома на първосвещеника и се беше отрекъл от своя Господ. Но оттогава Божият Дух беше слязъл върху него и го беше променил „в друг човек“ (вижте върху 1 Царе 10:6; срв. Матей 10:19, 20). Стойки сега пред най-висшия съд на юдеите, той говори с език на уважение, но и на непоколебима смелост. С горчив плач Петър се беше разкалял за отричането си от своя Господ (Лука 22:54–62). Едно доказателство за истинско покаяние е стремежът да се поправи злото, произтичащо от прегрешението, за което се беше разкалял. Петър беше донесъл безчестие на своя Учител и Неговото дело, в присъствието на юдеите. Сега, в същия град, в присъствието на същите хора, които бяха замесени в осъждането на Исус, Петър радостно свидетелства за божествената мисия на Спасителя, от когото някога се беше отрекъл. Тук той демонстрира валидността на по-късния си съвет: „Бъдете винаги готови да отговаряте на всеки, който ви пита за вашата надежда, с кротост и страхопочитание“ (1 Петрово 3:15).

Вие, началници на народа. Сравнете това почтително поздравление с по-познатото „Братя и мъже“ на Павел (гл. 23:1, 6). Несъмнено Павел е познавал лично няколко членове на двора и затова е изпитвал по-малко страхопочитание към тях (вижте гл. 9:1). От христианина се изисква уважение към мъжете с власт (Мат. 22:21; Рим. 13:7; 1 Петрово 2:13–17).

Старейшини на Израел. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това и четенето просто „старейшини“. Вижте стих 5.

9. Разглеждан. Гръцки *anakrinō*. Тази дума често има техническото значение на съдебен разпит, както в Лука 23:14. В Новия завет се използва само от Павел и Лука (Деяния 12:19; 24:8; 1 Кор. 2:14, 15; 4:3, 4).

Доброто дело. Този пасаж може да се прочете като „добро дело, извършено на безсилен човек“. И двете съществителни са без член. Петър подчертава безспорно „доброто дело“, което Господ е извършил чрез Йоан и него. По този начин той ясно показва неразумността на изпитанието, на което той и Йоан са били подложени. Думите му може да подсказват, че е предвиждал възможността срещу тях да бъде повдигнато и друго обвинение, произтичащо от неговата проповед (гл. 3:12–26), както в случая със Стефан, който е обвинен в богохулство „против това свято място [Храма] и закона“ (гл. 6:13).

Той. Или „този [човек]“. Формулировката предполага, че изцеленият човек също е присъствал пред Синедриона (виж стих 14).

Изцелен. Гръцки *sōzō*, „да спася“, физически или духовно. Тази дума има силно скрито значение, предполагащо както духовно, така и телесно възстановяване (виж Марк 10:52; Лука 7:50).

10. До всички хора. Петър иска всички хора да знаят важния свидетел, който е той ще носи както на водачите, така и на народа (виж гл. 2:14).

Чрез името. Или „в името“. Вижте на гл. 3:16.

Когато вие разпнахте. В това изявление има поразителна смелост. Петър не се колебае да подчертае факта, че въпреки че Пилат е произнесъл официалната присъда, именно те, самите мъже, които са го разпитвали, са разпнали своя Цар. Той не се колебае да изповяда Назарянина като Месия. Петър провъзгласява, че Христос е възкръснал от мъртвите и продължава да лекува, както когато е бил на земята.

11. Камъкът. Този стих е свободен цитат от Пс. 118:22. Някои от членовете на Синедрионът, на когото Петър говореше, беше чул Христос да цитира и прилага тези думи към скептичните юдеи (Мат. 21:42–44). В слепотата си те тогава си бяха помислили, че могат да се противопоставят на предизвикателството и предупреждението на Христос. Въпреки че по призвание бяха

строителите на църквата на Израел (вижте върху Деяния 7:38), те отхвърлиха камъка, който Бог беше избрал за главен крайъгълен камък (вижте Ефесяни 2:20). Същата мисъл е доминираща нотка в едно от посланията на Петър, че църквата е построена от живи камъни върху основата на Исус Христос като „глава на ъгъла“ (1 Петрово 2:6–8).

12. Няма и спасение. Петър намеква, че физическото изцеление на куция е външен индикатор за силата на Исус за спасение на душата, която куцият мъж също е получил. Очевидците е трябвало да заключат от резултатите, произтичащи от заповедта „Стани и ходи“, че същата сила може също толкова сигурно да донесе по-голямата благословия на духовното спасение (виж Матей 9:5). Спасението, за което Петър говореше, беше точно това, което управниците твърдеха, че търсят. Твърдението на Петър, че Христос е единственият Спасител е точно в съответствие с твърденията на самия Исус относно Неговата уникалност (виж Йоан 3:16; 14:6).

Няма друго име. Вижте гл. 3:16. Петър се беше научил да се привързва към мисълта за името на пълната личност и сила на притежателя на името. За онези, които Го познаваха и приемаха, името на Исус Христос от Назарет беше единственият истински източник на избавление и спасение.

Трябва да бъдем спасени. Христос е единственият път, чрез който по необходимост трябва да търсим спасение, ако искаме да бъдем спасени (вижте Йоан 14:6; 17:3). Планът на спасение, предлаган чрез Исус Христос (1) прославя Бога като морален владетел, (2) поддържа Божия закон като правило на управление, (3) показва белега на неговия източник в божественото откровение, (4) осигурява, чрез заместническото изкупление, нуждите на хората като грешници, които иначе са под Божието осъждане. Христос е единственият посредник между човека и Бога (1 Тим. 2:5).

13. Когато видяха. Гръцката дума означава „разглеждане“, както и „съзерцаване“.

Смелост. Гръцка *parresia*, от думите *rap*, „всички“, и *rhēsis*, „реч“; по този начин думата означава „свобода на словото“ и следователно „смелост“. Думата предполага свобода и готовност на словото, каквато не би се очаквала от човек, необучен в преподаването.

Паресията е била характерна за Господното учение, което се е извършвало „открито“ (Марк 8:32). Отсега нататък тя е трябвало да бъде и отличителна черта на делото на апостолите, както е при Петър тук и при Павел (виж Деяния 28:31; 2 Коринтяни 7:4). Паресията е била характерна за Йоан в увереността, която е проявявал, обръщайки се към Бога (1 Йоан 4:17; 1 Йоан 5:14).

Петър и Йоан. Доколкото е записано, Йоан не е говорил, но несъмнено по външния вид и държанието си, а може би и по думите, които не са записани, той очевидно е показвал подобна смелост.

Необразован. Гръцки *agrammatos*, „неграмотен“, т.е. „необразован“, от гледна точка на на буквите и традициите на евреите. Книжниците, от друга страна, били известни като граматисти, „писмени хора“. Юдейските водачи, отбелязвайки, че Петър и Йоан не са били образовани като книжници, естествено биха заключили, че такива невежи хора не са квалифицирани да бъдат религиозни учители.

Невеж. Гръцки *idiōtēs*, от *idios*, „своествен“. Думата тук се отнася до обикновен човек, частно лице, за разлика от такъв на официална позиция. Учениците не са имали признат ранг на религиозни учители. Те не са имали определена длъжност или призвание, нито културата, необходима за такова призвание. Думата *idiōtēs* има любопитна по-късна история. Латинският език е възпроизвеждал *idiōtēs*, с почти никаква промяна в правописа, като *idiota*. Оттам тя е преминала в съвременните европейски езици като термин, описващ невежеството и неспособността.

прикрепен към него. Оттук идва и сегашната ни дума „идиот“. Както е използвана от Лука, тази дума не означава, че Петър и Йоан са били хора, лишени от интелект, а по-скоро, че не са били публични личности. Ето защо членовете на Синедриона са се чувствали възмутени, че апостолите се опитват да вършат работата на религиозни учители.

Приел знание. По-скоро „разпознал“, „започнал да осъзнава“. Петър вече бил ясно заявил на Синедриона, че силата му идва от Исус от Назарет. Сега, докато юдейските водачи се опитвали да обяснят смелостта на апостолите в поучаването им въпреки липсата на формално обучение, те осъзнали, че начинът на говорене на Петър е и този на Исус.

Не само силата му да лекува, но и посланието му и начинът, по който го представя, произлизат от Христос. За Синедриона това сигурно е било сякаш Исус отново живее пред очите им, в лицето на двамата Си ученици. Така би трябвало да бъде и с всички онези, които истински следват Христос. За християнина, който говори от името на своя Учител днес, най-силното убеждение и сила идват от това, че е бил с Исус в молитва, в медитация и в другарство във всички дейности на живота. Този вид общение с божествения Господ носи безценна привилегия, преобразяваща сила и сериозна отговорност в службата на Христос.

14. Те не можеха да кажат нищо. Буквално „нямаха какво да оспорят“. Доказателствата не можеха да бъдат оспорени. Юдейските водачи не можеха да обвинят в измама, както се бяха опитали да направят по въпроса за възкресението на Господа, защото същият въпросният човек стоеше пред тях изцелен (вижте стих 16). Съдейки по последвалите събития, вероятно в тази августейска компания е имало мъже, които наистина са смятали, че Бог действа чрез апостолите.

Не след дълго след това събитие Гамалиил предложил тази възможност (вж. гл. 5:34–39). Не е малко вероятно да е имало и други, които, макар и мълчали, се страхували, че и те могат „да се окажат воюващи против Бога“ (ст. 39; вж. ст. 40).

15. Съветът. Тоест, Синедрионът. Двамата ученици и вероятно куцийят мъж бяха изведени от заседателната зала, докато членовете на Синедриона обсъждаха какво трябва да направят.

16. Какво да правим? Въпросът изобщо не е трябвало да се обсъжда. Синедрионът заседаваше като съд и присъдата трябваше да бъде произнесена в полза или против обвиняемия, според доказателствата. Куцийят мъж беше изцелен. Те го бяха видели. Двамата мъже, които бяха човешките инструменти в изцелението, стояха пред тях и очакваха решението им. Членовете на Синедриона изоставиха съдебната си длъжност и започнаха да обсъждат какъв курс да следват, въз основа на целесъобразността. Цялата тази процедура е изключително характерна за Каяфа (виж Йоан 11:49, 50).

Чудо. Гръцки *sēmeion*, „знамение“ и в по-широк смисъл „чудо“ (виж том V, стр. 208; вж. (в Исая 7:14). Юдейските власти признаха, че сред тях се е появило забележително знамение.

Явно за всички. Тъй като куцийят просяк на портата на храма бил толкова широко известен, можело да има само две основания, на които апостолите биха могли да бъдат сметени за достойни за наказание: (1) ако чудото е било измама, но никой в съвета не е вярвал в това или не е смее да намекне; или (2) ако чудото е било извършено чрез някаква магия или други незаконни средства (Второзаконие 13:1–5). Въпросът на Синедриона „С каква сила... сте направили това?“ може да подсказва второто. Но от самото начало (Деяния 3:13) Петър е приписал случилото се на „Бога на Авраам, Исаак и Яков“ и е настоявал, че Бог чрез Исус Христос е направил човека здрав.

Следователно, срещу тях не можеше да бъде повдигнато обвинение.

Не можем да го отречем. Самата форма на твърдението издава не само желанието да се отрече но също така и признание за липсата на каквато и да е сила при тези обстоятелства да го направят. Те имаха доказателствата, но отказаха да ги последват до логичния им край и да приемат Христос, който беше показал силата. Такъв отказ е по-лош от това никога да не са узнавали истината.

17. Това се разпространява. Еврейските водачи се страхували, че историята за чудото ще се разчуе из целия град и провинцията, с цел хората да приемат Исус Христос като Месия и божествен Божий Син. Това би бил логичният резултат и несъмнено мнозина са били доведени по този начин до вяра в Исус.

Строго заплашвам. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на думата „строго“.

В това име. Или „относно това име“ или „въз основа на това име“ (вижте на гл. 3:16). Учениците вече не трябваше да проповядват за Исус или за Неговия авторитет.

18. Те ги повикаха. Петър и Йоан бяха отново повикани в съвещателната зала да се запознаят с резултатите от обсъждането.

Да не говорят изобщо. Или „абсолютно да не говорят“. Самото име на Исус не трябваше да излиза от устните им.

В името. Вижте стих 17.

19. Петър и Йоан. И двамата апостоли сега се обединиха, изразявайки решимостта си да провъзгласят словото за живота, смъртта и възкресението на Христос. Възможно е всеки от тях да е бил призван поотделно от съвета да се въздържи и всеки да е обещал решимост да продължи въпреки предупреждението на съвета. За подобна твърдост сравнете опита на верните евреи във 2 Макавеи 7:30.

Дали е правилно. Тук се предлага важен принцип. Тези думи въвеждат твърдение за правото на съвестта да се съпротивлява на човешкия авторитет, когато той противоречи на божествения. Призивът на апостолите „Съдете“ показва, че те са претендирали за това право като аксиоматично. На практика обаче често възниква трудност при установяването дали човек, който претендира за такъв божествен авторитет, наистина го притежава. В случаи като настоящия, където въпросът е за свидетелство за факти, ако хората вярват, че са упълномощени от Бог да декларират тези факти, те не смеят да подправят истината, дори от страх да не обидят хората.

В спор с гражданска власт, човекът с религиозни убеждения трябва да поеме тежестта на доказване, че неговите убеждения произтичат от божествена власт. Ако иска случаят му да е валиден, той трябва да убеди слушателите си, че убежденията му са основателни. Петър и Йоан знаеха, че имат властта на Светия Дух, вече демонстрирана чрез чудеса и чрез обръщания във вярата; и тяхното убеждение в истината беше трайно, демонстрирано в проповядването им и резултатите от него. В тази ситуация те не можеха да се съгласят да се подчиняват на човек, а не на Бог (виж гл. 5:29). Апостолите имаха заповед да проповядват, заповед от Христос, който им даваше силата. Никое друго съображение не би могло да бъде валидно в такава ситуация. Вижте АА 68, 69.

Винаги, когато човек е изправен пред такъв избор между искреното си убеждение относно Божиите волята за него и заповедите на хората, той може да си позволи да следва само това, което вярва, че е Божията воля. Ако се опита да служи на двама господари, няма да успее да задоволи нито един от тях и ще продаде душата си в името на изгодата. Но ако той непоколебимо признае предишното Божие право на пълна вяроност, никой човек не може да го нарече нечестен и душата му е в безопасност.

Съдете. Изправени пред такива неоспорими доказателства за тяхната невинност, апостолите смело предизвикали юдейските водачи да признаят фактите. Това, че Синедрионът освободил Петър и Йоан, без да ги накаже, било мълчаливо признание, че те са невинни.

20. Не можем да не говорим. Гръцкият език набляга на местоимението „ние“. Те, като апостоли на Исус, бяха специално упълномощени да свидетелстват за Него (Мат. 28:19, 20; Деяния 1:8).

Видял и чул. Свидетелството на апостолите се основаваше на личните им преживявания с Исус. Много години по-късно, в своите послания, както Петър, така и Йоан подчертават важността на това, че са били очевидци на истините, които са проповядвали (2 Петрово 1:16–18; 1 Йоан 1:1–3). За християнина днес личният опит с присъствието на Христос в живота му представлява едно от най-убедителните доказателства за практическата реалност на християнската истина.

21. Допълнително заплашен. Повече от това Синедрионът не смееше да предприеме, защото Всички знаеха, че куцийт мъж е бил изцелен и че срещу апостолите не може да се повдигне обвинение, достойно за наказание. След като изцеленият мъж бил известен на всички, те не можели да твърдят, че историята за чудото е невярна. И тъй като това било добро дело, непокатимо удостоверено, то не можело да бъде наказано. Нито пък можели оправдано да накажат апостолите за твърдението, че изцелението им е извършено в името на Исус.

Те можеха да накажат. Въпреки че някои от юдейските водачи несъмнено бяха склонни да подкрепят апостолите (вижте стих 14), като цяло усещането беше разочарование, че не можаха да намерят претекст за налагане на наказание, без да разгневят хората.

И тук целесъобразността изглежда е била важен фактор в техните разсъждения и решения (виж Йоан 11:49, 50).

Прославиха Бога. Или „прославяха Бога“, изобразявайки настоящата реакция на хората към чудото. Речта на Петър в храма ясно показва източника на силата, чрез която човекът беше изцелен (гл. 3:12–16).

22. Над четиридесет години. Сравнението с гл. 3:2 показва, че мъжът е бил осакатен през цялото това време. Такава дългогодишна неспособност прави чудото още по-забележително. Лука многократно отбелязва продължителността на болестта или на осакатяваща болест, излекувана по чудо (виж Лука 8:42, 43; 13:11; Деяния 9:33; 14:8). Твърде много е да се каже, че всички тези алюзии се дължат на факта, че той е бил лекар (Кол. 4:14), въпреки че някои може да са били такива, тъй като същата тази практика е била често срещана и сред други, немедицински, писатели, когато разказват за чудотворни изцеления (Марк 5:25; 9:21; Йоан 5:5; 9:1). Вероятно новозаветните писатели са дали тази информация главно, защото е помогнала да се покаже мащабът на извършеното чудо.

Това чудо на изцеление беше показано. По-скоро „този знак [sēmeion] на изцеление беше „да се сбъдне.“ За значението на думата „смейон“, тук преведена като „чудо“, вижте стих 16. Преводът на Кралския джентълмен (KJV) се е опитал да представи идеята за чудо като знак, използвайки думата „показа“.

23. Тяхна собствена компания. Гръцки hoí idioi, „тяхна собствена“. Еврейски автори, пишещи на гръцки използвайте този израз за свои събратя войници и сънародници; Павел го използва за роднини (виж 1 Тим. 5:8; вж. Деяния 24:23), употреба, която е засвидетелствана и от папирусите; а Йоан използва този израз за учениците на Исус (Йоан 13:1). В настоящия пасаж „техните“ несъмнено се отнася до събратята на апостолите по вяра. Очевидно те не са имали постоянно място за срещи; на Петдесетница вероятно са били в горната стая (виж Деяния

1:13; 2:1). С разрастването на църквата те се срещали ежедневно в Храма, а също и по домовете си (гл. 2:46; 12:12). Така за Петър и Йоан не било трудно да намерят своите събратя апостоли и вярващи в група.

Докладвано е всичко. Докладът е направен за слава Божия, а не за тази на апостоли, които разказаха историята (виж гл. 15:3, 4).

Главни свещеници и старейшини. Вижте стих 1.

24. Издигнаха глас. След като чува доклада на апостоли, събралите се християни издигнаха гласове си в хвала и преклонение към Бога, който се беше намесил по такъв забележителен начин. Следващите фрази предполагат хвалебствено песнопение, различно от обикновената реч. Това вероятно е бил химн и може да е бил произнесен от Петър, докато другите са се присъединили към казането на „Амин“, или може да са го повтаряли фраза по фраза след него. Изглежда съмнително, че християнската общност вече би съставила и запомнила такъв химн като част от своята литургия. Този пасаж се отличава с това, че е първото записано изказване на общо поклонение в християнската история.

Господ. Гръцки *despotēs*, „господар“, за разлика от слуга. Тази дума се използва, но рядко за Господа в Новия завет, появявайки се с такова позоваване само шест пъти. Интересно е да се отбележи, че две от тях са в писанията на Петър и Йоан (2 Петрово 2:1; Откровение 6:10), учениците, които несъмнено са водили в настоящия акт на хваление и поклонение.

Бог на изкуството. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи. Мисълта на пасажа обаче остава същата. Фактът, че Бог е Създател, е вечна основа за хвала и послушание на Неговите творения (вж. Ис. 44:23–27; Евр. 1:1–5).

Небето, земята и морето. Както много други псалми, това възхваляване започва с излагане на славата на Бога като Създател.

25. Чрез устата. Най-ранните ръкописи на този пасаж представят труден гръцки текст, който изглежда е бил изкривен. По-късните ръкописи съдържат редица варианти, които очевидно са опити на книжници да поправят текста. Най-ранният запазен текст вероятно е най-добре преведен като „Който чрез устата на баща ни Давид, Твоя слуга, чрез Светия Дух, каза...” или може би „Който чрез баща ни Давид, Твоя слуга, устата на Светия Дух, каза...”

Езическата ярост. Цитатът в стихове 25, 26 е от Пс. 2:1, 2, който несъмнено е имал основното му приложение към някакъв бунт срещу цар на Израел. По време на царуването на Давид се споменават подобни конфликти със сирийци, моавци, амонци и други, участващи в напразен бунт (2 Царе 8). Тук псалмът е представен като паралел с борбата на еврейските водачи срещу Господа на църквата. Древно еврейско приложение на Пс. 2:1, вероятно поне от II век сл. Хр., тълкува „езичниците“ като Гог и Магог, които според еврейското мислене е трябвало да се противопоставят на Месията, когато Той дойде (Талмуд „Абода Зара 36, изд. Сончино, стр. 8, 9). Ако подобно приложение на този стих е било актуално по времето на апостоли, както е възможно да е било, разбираемо е, че Пс. 2:1 може да бъде приложен по подходящ начин от апостоли към онези, които вече са се противопоставяли на Месията.

26. Царете. В този случай римляните (вижте на стих 27).

Христос. Гр. Христос, правилно „помазан“. LXX използва тази дума, за да преведе еврейското *mashiach*, „помазан“, което в Стария завет се е прилагало към царе (Пс. 18:50; Ис. 45:1), свещеници (Лев. 4:3) и най-вече към идващия Спасител. Следователно Той е известен с англизираната форма на думата Месия. Тези, които са последвали Исус

разпознах Го като този Спасител и вследствие на това Го нарекоха Христос, „Христос“.

Доколкото настоящият пасаж е цитат от LXX, Христос тук вероятно е най-добре преведен в старозаветния му смисъл, като „помазан“.

В основното си приложение в Пс. 2:2, думата „машиах“ несъмнено се отнася до царя на Израел. Но фактът, че думата може да се използва и за Месията, направи този пасаж поразителен за апостолите да го приложат към Христос. Че те съзнателно са направили това приложение, е показано от Деяния 4:27, където говорят за Христос като за Този, „Когото си помазал“.

27. Наистина. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) добавянето на думите „в този град“. Подобно твърдение би било най-естествено, доколкото апостолът тук прилага езика на псалмиста към събитията, предшествващи разпятието.

Дете. Гръцка дума *país*, която може да означава или „дете“, или „слуга“ (виж на гл. 3:13).

Думата е същата като използваната за Давид в стих 25 и тъй като несъмнено означава „слуга“ там, вероятно е най-добре да се тълкува в този смисъл тук. Така разбрана, тя напомня за слугата Господен в Исаия 52:13.

Ирод. Двата граждански владетели, пред които е съден Исус, цар Ирод и управителят Пилат, са споменати като забележителни примери за „царете“ и „управниците“ от стих 26 (от Пс. 2:2). За по-нататъшно обсъждане на Ирод Антипа вижте том V, стр. 64, 65. Интересно е да се отбележи, че Лука, авторът на настоящия разказ, е и единственият евангелист, който записва ролята на Ирод в процеса срещу Исус (Лука 23:7–15).

Понтий Пилат. За обсъждане на този римски управител вижте том V, стр. 67, 68. езичници. Това несъмнено се отнася за римляните, които споделяли с евреите бремето на вина за престъплението на разпятието.

Народът на Израел. Последователността Ирод, Понтий Пилат, езичници, Израел допълва паралелизма с предишната поредица езичници, народ, царе и владетели (ст. 25, 26).

Това е обърнат паралелизъм, характерна еврейска поетична форма (виж том III, стр. 23–27).

28. Каквото и да е ръката ти. Апостолите бяха цитирали от втория псалом и го бяха приложили към разпятието на Христос. Сега те осъзнаваха, че дори в греха си срещу Божия Син, юдеите и римляните са помогнали за изпълнението на Божията цел за Христос в Неговото дело на спасение. Божествената воля се проявява в управлението на света и спасението на отделните души. Това не изключва свободната воля на човека. Историята, особено свещената история, свидетелства, че волята на всеки действащ е свободна и че всеки човек стои или пада според ролята, която е взел в разгръщания се план на изкуплението. Вижте върху Дан. 4:17.

Човекът, който е предаден на Бога, работи, за да изпълни Неговата божествена воля. Този, който е Непредадени така, се оказват в ситуация, в която работят срещу Бог, Който, въпреки човешкото непокорство, изпълнява Своята божествена, крайна воля. Бунтовни, зли и непокорни хора играят в ръцете на Бог. „Наистина човешкият гняв ще Те хвали“ (Пс. 76:10).

29. Господи, ето. Контекстът показва, че молитвата на църквата е отправена към Бога Отец. Под заплахите на юдейските водачи апостолите не се обезсърчили, а се приближили до Бога, Който можел да им помогне във всяка опасност, с която се сблъскали. Заплахите на юдеите в крайна сметка били насочени срещу Бога (вижте гл. 9:4, 5).

Слуги. Гр. *douloi*, „роби“.

Смелост. Гръцки *parrësia* (виж на стих 13). Апостолите бяха показали „смелост в словото“ пред Синедриона (ст. 13) и сега тяхната молитва, сякаш показваща съзнание за естествена слабост, е за още по-нататъшно даряване на този дар на смелостта (виж Лука 21:15).
Те осъзнаха, че сега е по-нужно от всякога, както за самите тях, така и за цялата църква.

Говори словото си. Не е достатъчно християнинът да живее благочестив живот като свидетелство за силата на Христос. Учението за спасението в Исус Христос също трябва да бъде изказано (виж Рим. 10:13–17).

30. Като се протягаш напред. По-скоро „докато ти се протягаш напред“. Бог беше този, който направи това могъщи дела, за които настоящото чудо е пример. Никодим, самият той член на Синедриона, беше казал, че никой не може да върши такива дела, освен ако „Бог не бъде с него“ (Йоан 3:2).

Знамения и чудеса. За обсъждане на тези думи вижте том V, стр. 208; вижте върху Деяния 4:16; 2 Кор. 12:12.

По името. Вижте гл. 3:16.

Дете. По-скоро „слуга“. Вижте гл. 3:13; 4:27.

31. Те се бяха молили. Постоянно повтарящо се упражнение в църквата (виж гл. 1:14, 24; 2:42; 6:4).

Мястото беше разтърсено. С оглед на по-нататъшни забележителни прояви на могъщия присъствието на Божия Дух, може да се заключи, че това разтърсване не е било земетресение, а свръхестествено преживяване. Това е било подновяване на чудото от деня на Петдесетница, но очевидно без появата на огнени езици. Така християните веднага разбраха, че Богът на цялата природа, към когото се бяха обърнали (ст. 24), е сред тях. С оглед на пряката им нужда Бог им даде незабавен отговор като знак, че е чул молитвите им.

Всички бяха изпълнени. Вижте гл. 2:4. Както в деня на Петдесетница, учениците отново почувстваха изпълване със силата на Духа. Това им даде увереност, че могат да говорят със смелост думите, които им беше възложено да провъзгласяват. Фактът, че учениците бяха получили Духа на Петдесетница, не означаваше, че не може да бъде дадено по-нататъшно помазание във времена на особена нужда. Всъщност, първичното даряване на Духа ги беше подготвило за такива по-нататъшни излияния. Така е и с християнина днес; животът, започнат в Духа, както е обозначено с кръщението, зависи за своето продължаване от постоянното общение и непрекъснато обновяващите се запаси с духовна благодат.

Те говореха... с дързост. Надарени с дързост чрез силата на Духа, защото за което се бяха молили, отсега нататък апостолите провъзгласявали евангелието винаги и където и да им се намирала възможност, отказвайки да бъдат спрени от каквито и да било заплахи.

32. От едно сърце. Могат да се цитират и текстови доказателства (вж. стр. 10) за интересното допълнение „И нямаше никаква разлика между тях“. Както при подобни двойки изрази, „сърце“ и „душа“ често се припокриват по значение и тук трябва да се разбират като израз на цялостност на характера, а не на някакви дребни различия. Единството на сърцето в еврейската мисъл е означавало пълно съгласие (вж. Йер. 32:39; вж. 1 Лет. 12:38). Не само Петър, Йоан и другите апостоли, но и цялото множество вярващи са участвали в това съгласие.

Нито един от двамата не каза нищо. Всеки човек чувстваше, че притежанията му са му поверени като нещо, поверено от Бога, което може да се откаже при поискване. Това можеше да бъде само резултат от дълбока любов един към друг, предсказана от Христос като белег на Неговите ученици (Йоан 13:35).

Идеалистите, които са се опитвали да си представят на теория перфектно общество, както Платон в своята „Държава“ и сър Томас Мор в своята „Утопия“, са предложили като условие за своята съвършена общност общност от блага, подобна на тази, практикувана в ранната църква. За да успее, такава общност изисква съвършенство в своите участници.

Несъмнено очакването на вярващите за скорошното завръщане на техния Господ, заедно с единството на мислите и чувствата им, ги е направило склонни да се разделят с материалните си притежания. Въпреки това, както е показано в случая с Анания (виж Деяния 5:4), те не са били принудени да го правят.

Всичко е общо. Това твърдение е успоредно на гл. 2:44, както всъщност стихове 32–35 от настоящата глава преповтарят общо взето записаното в гл. 2:43–45. Това преизказване вероятно е направено от Лука, за да осигури контекст за неговата история за щедростта на Варнава (ст. 36, 37) и егоизма на Анания (гл. 5:1–11). Лука с удоволствие се спира на тази общност от блага като идеален израз на равенството и братството, проявени в ранната църква. Правата на собственост са били доброволно преустановени от спонтанното поведение на членовете на християнската общност, под действието на закона на любовта. Тяхната благосклонност е била свободна и пълна, без надежда за материална награда. Те са мислили за себе си не като за собственици за себе си, а като за стопани за доброто на другите.

33. С голяма сила. Свидетелството на апостолите беше представено не със собствената им сила, а със сила, която те никога не биха могли да породят в себе си. Тяхното беше захранвано от Божествения Дух.

Дал. Гръцки *apodidōmi*, „да предам [това, което се дължи]“. Формата на глагола, използван тук може да се разбира като означаващо, че апостолите „продължили да предават“ свидетелството, което вече били дали на Петдесетница и в Храма. Апостолите се чувствали под вътрешен подтик да свидетелстват. Те били видели чудните дела на Исус. Те Го видели да умира. Те били видели това, което не били вярвали, че може да се случи – Господ е възкръснал от мъртвите. Това върховно чудо представлявало кулминацията на апостолската проповед. Апостолите можели да разкажат историята като очевидци на възкръсналия Господ и да я разкажат „с голяма сила“.

Благодат. Гръцки *charis* (виж Рим. 3:24). Тук *charis* може да се тълкува в смисъл на „благоволение“ (както в Лука 2:52) и по този начин показват, че благоволението на хората към християните все още е продължило. Въпреки това, с оглед на контекста, който подчертава духовния дар на силата, който са получили, вероятно е по-добре да се разбира харис в по-техническият ѝ смисъл на божествена благодат (както в Лука 2:40).

34. Това, което липсваше. По-скоро „това, което беше в нужда“. Гръцкият превод сякаш свързва този стих с предишния чрез съюза *gar*, „защото“, който не е преведен в KJV.

Гар подсказва тясната връзка, която е съществувала между щедростта на християните и благодатта, на която са се радвали (вижте стих 33).

Притежатели на земи. Някои от новите християни бяха хора със значителни средства. Искреността на тяхната братска любов се проявяваше в саможертва за благополучието на техните по-нещастно поставени братя.

Продаден... донесен. Формите на глаголите, използвани тук, подсказват, че това е било събитие, което се е случвало многократно, тъй като един след друг вярващите са се разделяли с имуществото си за общото благо на църквата. Правейки това, мотивите им са били любов и импулсите на доброжелателност. Въпреки че Лука не споменава за това,

Съществува също така възможност християните да са били впечатлени от предупрежденията на своя Господ за войни и предстоящи беди (Мат. 24:5–12) и следователно от факта, че земните притежания са нестабилни. Със сигурност земята и имуществото в Палестина често са били безценни, когато бедите, за които Господ е пророкувал, са се сбъднали. Точно както Йеремия е показал вярата си в бъдещото възстановяване на народа си в Палестина, като е купил нива в Анатот (Йер. 32:6–15), така и християните са показали чрез обратен процес при продажбата на имота си доказателство за вярата си в сигурността на посланието, на което са свидетелствали.

35. Положиха ги. Полагането на резултатите от продажбите в краката на учениците е било значим акт, показващ, че те са дали на апостолите пълен контрол над приходите. За подобна употреба на този израз вижте Пс. 8:6. Цицерон използва същата фигура, когато говори за дарове, поставени „пред краката на претора“ (Pro Flacco xxvii. 68). Думите очевидно отразяват обичая, когато дарове или приноси са били правени на цар, свещеник или учител, те не са били поставяни в ръцете му, а в краката му.

Както имаше нужда. Или „както всеки имаше нужда“. Без съмнение много от християните не бяха в нужда и се грижеха сами. Бенефициентите биха били онези, които не са могли да си изкарват прехраната поради болест и може би поради загуба на работа поради промяна на религиозната си вяра (виж Йоан 9:22, където онези, които приеха Христос, бяха заплашени с отлъчване), вдовици и новодошли, които все още не бяха се установили в града. Възможно е да е имало и такива, на които апостолите са се чувствали оправдани да окажат материална подкрепа заради духовната им дейност в разпространението на вярата, въпреки че Лука не споменава конкретно това. Това е било едно мъдро, планирано материално служение за телесните нужди, което винаги е било заслуга за църквата, когато е било провеждано по този начин (виж 1 Тим. 5:5–16, 21).

36. Йосиф. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за четенето „Йосиф“.

Варнава. Това е първото споменаване на Варнава, човекът, който ще пътува с апостол Павел по време на първото му мисионерско пътуване. Името Варнава се тълкува от Лука като означаващо на гръцки *huios paraklēseōs*, което може да се преведе като „син на утеха“ или „син на увещание“. Учените не са единодушни относно еврейските или арамейските думи, представени от това име. Възможно е да са били *bar nebu'ah*, „син на пророчество“. Във всеки случай фамилното му име би означавало, че Варнава се е характеризирал с дарбата си на увещаване (виж гл. 11:23). Кога Варнава е станал християнин, не е известно. Тъй като е бил левит, е възможно да е участвал в службата на Храма и може да е чувал Господ или апостолите да проповядват там. Той е бил роднина на Йоан Марк (Кол. 4:10), който е живял в Йерусалим (Деяния 12:12). Предание, записано от Климент Александрийски („Стромата“ , ii. 20), посочва Варнава като един от седемдесетте, изпратени от Исус (Лука 10:1; виж също Деяния 9:27).

Запазено е послание, носещо името Варнава, което християнските писатели от 3-ти век Климент Александрийски и Ориген смятат, че е написано от този апостол. Съдържанието на посланието обаче показва, че това не е вярно. То се състои главно от антиюдейски, алегорични тълкувания на старозаветни разкази. Посланието заема позиция срещу седмия ден, съботата, и в полза на спазването на „осмия ден“, неделята. Вероятно е написано от неизвестен сега човек около средата на 2-ри век сл. Хр.

Кипър. Островът, който все още се нарича така, в източната част на Средиземно море. Евреи са били заселени там поне още през периода на Макавеите (1 Макавеи 15:23).

Християнските учители били прогонени от Йерусалим поради преследването, което съпътствало смъртта на Стефан (Деяния 11:19). По време на първото си мисионерско пътуване Павел и Варнава посетили Кипър, вероятно по молба на Варнава.

37. Земя. Или „нива“. В ранния еврейски държавен строй левитите не са притежавали частна собственост, а са живели в градове и на обща земя и са били издържани от десетъци, плащани от народа (Числа 18:20, 21). Но случаят с Йеремиа (Йеремиа 32:7–12) показва, че нищо не е пречило на свещеник или левит да придобие земя чрез покупка или наследство. Също така, Варнава може да е притежавал земя чрез брак. Не сме информирани за местоположението на нивата, която Варнава е продал. Лелята на Варнава, Мария, също е имала собственост и въпреки че не е продала къщата си, тя я е предоставила за ползване от християнската общност (Деяния 12:12).

След това Варнава изглежда е работил, за да си осигури прехраната, както е правил и Павел (1 Кор. 9:6). Варнава може да е бил избран като пример за щедростта на ранното християнско тяло поради нещо необичайно в вида на дара или в естеството на жертвата, която е направил.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1, 2 AA 60
1–3SR 250
1–37AA 60–71; SR 250–253
3 AA 61
3–6EW 193
5, 6 AA 62
5–7SR 250
7 AA 63
8 CP 251
10–12AA 63; EW 193; SR 251
11 AA 64
12 AA 594; COL 264; CT 62; DA 175, 806; GC 74; MB 149; MH 179; PP 73, 431; SC 19
13 AA 45, 64, 208, 579; COL 130; CT 478, 509; DA 250, 354; Ед 95; EW 194; FE 242, 456, 514; MB 28; MH 512; SC 75; IT 132; 2T 343; 4T 378, 634; 5T 225, 487; 6T 47, 70, 401, 421; 8C 174, 191; 9C 146
13–16SR 252
16 EW 194
18–20SL 61; 5T 713
18–21SR 253
19 AA 68, 69
19, 20 AA 66; EW 194; 6T 395
21 AA 67
22 AA 57
24–30AA 67
29–31EW 24
31 AA 71
31, 32 ГК 379; 6C 140
32 AA 45, 70; Ед 95; Ev 698; WM 271
32, 33 КОЛ. 121; 8T 20
32–34DA 551; MB 137

33 AA 48, 68; ML 61; TM 67

34, 35 AA 70

36 AA 166

ГЛАВА 5

1 След това Ананий и жена му Сапфира паднаха мъртви, поради лицемерието си при смърянето на Петър, 12 и че останалите апостоли бяха извършили много чудеса, 14 за увеличаване на вярата: 17 апостолите отново бяха затворени, 19 но предадени от ангел, който им заповяда да проповядват открито на всички: 21 когато, след като поучаваха съответно в храма, 29 и пред синедриона, 33 бяха в опасност да бъдат убити, по съвета на Гамалиил, велик съветник сред юдеите, те бяха запазени живи, 40 и само бити; за което те прославяха Бога и не преставаха да проповядват нито ден.

1. Но. Има рязък контраст между любезната щедрост на Варнава (гл. 4:36, 37) и алчността на Анания и Сапфира (гл. 5:1–11).

Определен човек. Само честен разказвач би разказал историята на Анания и Сапфира. в този момент. Но точно както е имало Юда сред дванадесетте ученици, така и в младата църква, колкото и чиста и ревностна да е била тя, са се намерили двама, които са предпочели подлостта пред щедростта и лицемерието пред честността. И все пак историята е разказана спокойно и безстрастно, а читателят е напътстван и трогнат от преразказването на ясните факти.

Анания. Означава „Йехова е милостив“. Това е често срещано име, принадлежащо и на човекът, който се сприятелил със Савел от Тарс, когато той за първи път се обърнал във вярата (гл. 23:2; 24:1). Съответства на еврейското име Анания в Йер. 28:1; Дан. 1:6, 7.

Сапфира. Това име вероятно представлява арамейското „шапира“, „красива“.

въпреки че някои го извеждат от гръцкото sappheiros, „сапфир“.

Притежание. Вижте гл. 2:45. Имотът е бил земя (виж гл. 5:3).

2. Задържан. Гр. posphizō, във формата, използвана тук, „отделил за себе си“. В Тит 2:10 този глагол е преведен като „кражба“. Използва се в LXX (Исус Навин 7:1) за греха на Ахан. Самото задържане от Анания на част от продажната цена на земята само по себе си не е било грях. Всъщност той не е бил принуден да дава каквото и да било. Той е заявил готовност да даде, но не е бил задължен да дава фиксирана сума. Парите са били негови, да ги даде изцяло или частично. Но частта е била донесена, сякаш е цялото.

Това беше измамата. Беше престорена лъжа.

Одобрението, с което Лука разказва историята за саможертвата на Варнава, сигурно е отразявало одобрението на църквата. Анания очевидно е смятал, че може да получи същото одобрение, но с по-малко жертви от своя страна. Желанието да се угоди е било достатъчно силно, за да постигне частична победа над алчността. Но алчността е била достатъчно силна, за да триумфира над честността. Импулсът за продажба идва от Божия Дух; импулсът да се задържи част от цената е бил зло. Деянието е било опит да се служи едновременно на Бога и на мамона. Грехът е бил в някои отношения подобен на този на Гиезий (вижте върху 4 Царе 5:20–27), но гледан на фона на чудесата на Петдесетница и изключителния напредък на църквата под ръководството на Духа, той е бил по-отвратителен и е бил наказан с по-тежко наказание.

Съпругата му, Сапфира, очевидно е била доброволен съучастник. Тяхното престъпление е било планирано.

3. Петър. Говорителят на църквата.

Защо? Ако Анания беше пожелал, той би могъл да устои на изкушението. Ако беше устоял, изкушителят щеше да избяга от него (Яков 4:7).

Сатана изпълни сърцето ти. Петър проследи злото до неговия източник. Неговото познание за това какво правеха Анания и Сапфира дойде от дара на проникателността (1 Кор. 2:14; 12:10). В тъжен контраст с това, Анания беше отворил сърцето си за Сатана, докато умът му се изпълни с алчни и измамни мисли.

Свети Дух. Духът беше даден, за да напътства вярващите към всяка истина (Йоан 16:13), но Анания се опитваше напразно да измами Духа на истината (вижте върху Йоан 14:17, 26; 16:13).

4. Остана. Анания не беше принуден да продаде земята; очакваше се само той честно да донесе от приходите това, което е обещал. Изводът е, че църквата не е задължавала никого да дава в общия фонд, но ако някой обещаше да даде, той трябваше да даде това, което е обещал. На всеки етап Анания беше свободен да действа както смята за най-добро. Частта, която се опитваше да задържи, можеше да не е голяма; можеше да задържи много повече, ако го беше направил честно. Но този опит да си спечели репутация на щедър, без реалността на жертвоприношението, го правеше виновен за светотатство.

Замислил това нещо. Буквално „постави този акт“. Това предполага обмислен план за ролята на Анания. Не ставаше въпрос за това да се поддаде на внезапно изкушение, а да приеме в сърцето си план, който, никога не правилен, се превърна в зло деяние. Сатана беше влязъл в сърцето му чрез този план и не беше изгонен.

Излъга... Богу. Това не означава, че Анания изобщо не е лъгал хората, а че Неговото прегрешение се състоеше главно във факта, че си беше позволил да измами Бога. Всеки грях в крайна сметка е против Бога, макар че той засяга тежко и хората. Давид беше осъзнал това, защото каза: „Само против Теб съгреших“ (Пс. 51:4). Анания или беше пренебрегнал Бога, или си мислеше, че може да Го измами, както се надяваше да измами своите събратя. И в двата случая той съгрешаваше против Бога и Петър правилно отдава на това значение.

Употребата на думата „Бог“ хвърля светлина върху библейското учение относно Светия Дух. В Деяния 5:3 грехът на Анания е идентифициран като лъжа „към Светия Дух“, а тук е описан като лъжа „към Бога“. Това подсказва единството, което съществува между Духа и Отца, и служи като предупреждение на христианина за гнусността на лицемерната лъжа (вижте върху Матей 12:31).

5. Предадох се. Гръцки *ekprocho*, „да издъхна“, термин, който се среща в медицинската литература. Смъртта не е била съвпадение. Имало е тясна връзка между осъждането на греха от Петър и смъртта на грешника. Всяко съмнение по този въпрос се премахва, като се разгледа смъртта на Сапфира (ст. 7–10), която е била предсказана от Петър след разкриването на измамата. Сравнете съда над Надав и Авиуд (Лев. 10:2) и над Ахан (Исус Навин 7:20–26); вижте върху 2 Лет. 22:8. Сравнете върху Мат. 27:50.

Това беше ужасен съд, но не е нужно да се чудим на него. Анания и Сапфира бяха членове на младата църква. Те се бяха приближили до Бога. Несъмнено бяха вкусили от някои от небесните дарове на спасението. Може би бяха получили някои от даровете на Духа. Но чрез лъжлив дух те бяха извършили акт на светотатство. Ако не бяха поразително и видимо посрещнати в тези ранни дни на църквата, подобни действия на измама можеха да подкопаят делото на апостолите. Бог се намеси тук, за да спаси църквата Си от по-големи опасности и злини. Преживяването ни дава урок: „Ако някой присъства на конгрес или религиозна служба и пее с плам: „Всичко е на олтара“, когато не е, той извършва греха на Анания и Сапфира.“ – Г. КЕМБЪЛ МОРГАН.

Голям страх. Лука често свързва чудесата със страх в сърцата на зрителите (виж Лука 1:12, 65; 5:26; 7:16; 8:37; Деяния 2:43; 19:17). Но тук очевидно става въпрос за нещо повече от

благоевешното страхопочитание от Деяния 2:43. В голяма група е възможно да е имало и други нечестни хора, върху които е могъл да падне някакъв вид ужас. Останалите сигурно са изпитали по-дълбоко благоговение пред Бога, който по този начин би защитил собствената Си праведност. Страхът е бил незабавен. Той е достигнал до вярващите, преди Сапфира да е чула за смъртта на съпруга си. Страх от този вид би бил възпиращ фактор за всеки, който не е бил напълно искрен в изповядването на християнството си.

Тези неща. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

6. Млади мъже. Буквално „по-млади мъже“.

Навили го. Или „го увили“, вероятно в дрехата, която носеше в момента. Обичайно е било тялото да се увива в чаршаф, последвано от незабавно погребение извън стените на града. Сред евреите контактът с труп е водил до церемониално оскверняване (вижте Числа 19:11). Това, съчетано с желанието да се избегнат скъпите методи за балсамиране, е изисквало бързо погребение.

Погребали го. Както се вижда от погребенията на Лазар (виж върху Йоан 11:38) и Исус (виж В Матей 27:60) мъртвите били полагани в пещери или гробници, които били затворени с големи камъни. По този начин за погребението на Анания било необходимо малко време. За еврейското внимание към погребалните обреди вижте Деяния 8:2.

7. Интервал от три часа. Буквално „интервал от около три часа“, вероятно до следващия час за молитва. Това време беше достатъчно за погребението на тялото на Анания, но новината все още не беше достигнала до Сапфира.

Влязох. В стаята, където Петър и останалата част от конгрегацията току-що бяха свидетелствали смъртта и отстраняването на съпруга й.

8. Отговори й. Вероятно „се обърна към нея“. Въпросът на Петър не беше да хване в капан заговорник, а за да даде на Сапфира възможност да покаже разкаяние. Тя можеше да предотврати прегрешението на съпруга си, но не го направи. Сега имаше възможност да изчисти съвестта си чрез изповед. Беше злоупотребила с предишната възможност; сега отново се провали.

Кажи ми. Откровеният въпрос на Петър може би е предупредил Сапфира, че планът им е известен, но тя поддържаше лъжата, за която се бяха съгласили със съпруга си. Тя отговори леко: „Да, за толкова.“ Петър може би е споменал сумата, която Анания е донесъл.

9. Съгласни заедно. Престъплението е особено отвратително, защото включва предумишлена измама.

Искушавам Духа. Тоест, да „изпитам“ или да „изпитам“ дали Светият Дух наистина е разпознавач на тайните на човешките сърца. Изразът „Дух Господен“ вероятно се използва в старозаветния си смисъл, като Духът на Йехова (вж. 2 Царе 2:16; Исая 61:1; и др.). Комбинацията е рядка в Новия завет, среща се само тук и във 2 Коринтяни 3:17.

Ще те изведе. Петър говори не като съдия, а като пророк. Светият Дух вече ги беше осъдил. В този случай предстоящият съд е предсказан и съобщението едва предшества изпълнението му. На Петър дарът му на прозрение показва, че младите мъже, чиито стъпки е чул да се връщат от погребението на Анания, много скоро ще имат друга задача от подобна природа.

10. Веднага. Смъртта й беше също толкова незабавна, колкото и тази на съпруга й.

Предаде призрака. Вижте стих 5.

Намерих я мъртва. В изпълнение на пророчеството на Петър.

Погребяха я. Нямаше погребална церемония по повод тази двойна трагедия, каквито и грижи да са били полагани за мъртвите в други моменти (вж. Лука 23:55, 56).

11. Голям страх. Вижте стих 5.

Църквата. С изключение на съмнителното тълкуване в гл. 2:47, това е първото срещане на думата в Деяния. Нейното присъствие показва развитие в организацията. Вижте върху Мат. 18:17. Стресащата смърт на Анания и Сапфира ще даде ново значение на обществото и неговите водачи.

Толкова много, колкото чуха. Те бяха извън църквата, но чуха за силата упражнявани сред неговите членове.

12. Чрез ръцете. Това може да е само еврейският начин за изразяване на действие (вж. Изх. 35:29; Лев. 8:36; и др.). Но в Новия завет ръцете на Христос често са изобразявани като инструмент на Неговите чудеса (виж Марк 6:2, 5; Лука 4:40; и др.). Обещанието към последователите на Христос е било: „Ще полагат ръце на болните и те ще оздравяват“ (Марк 16:18). Следователно изразът тук може да е буквален, въпреки че Деяния 5:15 показва, че хората са вярвали, че изцеления могат да се извършват и без използването на ръцете на апостолите.

Знамения и чудеса. Вижте Марк 16:17, 18; Йоан 14:12; Деяния 2:22. Ранната църква се е родила, дори когато е било провеждано служението на Христос, в обстановката на чудеса. Трагедията на Анания и Сапфира е последвана от чудеса на изцеление и благословение.

Изковани. По-скоро „биха изковани“, с други думи, отново и отново, при многократни случаи.

С еднородие. Вижте гл. 1:14; 4:24. Лука изпитва голямо удоволствие да подчертава единството на учениците. Тъй като се споменава Соломоновият трем, това описание може да се отнася до срещи, провеждани от апостолите в обичайните часове за молитва, около 9:00 ч. сутринта и 15:00 ч. следобед.

Соломоновият портик. Вижте Йоан 10:23 и Деяния 3:2; 11. Това е било любимо място за учителите да се събират със своите слушатели. Няма обаче доказателства, че християните са заели този портик като редовно място за своето изключително богослужение (вж. гл. 3:11).

13. И. Или „но“, подчертавайки контраста между вярващите в стих 12 и тези, които не повярваха, в стих 13.

Останалото. Коментаторите предлагат няколко обяснения на този пасаж. Привидният контраст с „хората“ в последната част на стиха предполага, че може да се има предвид висшата, управляваща класа.

Никой не смееше. Страхът от споделяне на съдбата на Анания и Сапфира възпираше онези, които не бяха готови всеотдайно да следват Христос.

Съединявам. Гръцки *kollaō*, „да залепя“, „да скрепя здраво заедно“. Сравни с гл. 9:26.

Но. Това, от друга страна, подчертава благоприятната реакция на „хората“.

Възвеличи ги. По-точно преведено, „високо ги почиташе [тоест, апостолите]“.

14. Добавен. По-скоро „продължаваше да бъде добавян“. Обръщането във вярата се случваше почти ежедневно.

На Господа. Граматически, на гръцки, тези думи могат да бъдат прикрепени към „продължаваше да бъде добавен“ или към „вярващи“, давайки „вярващи в Господа“.

Мъже и жени. Конкретното споменаване на жените предполага, че е имало голям брой броят им, влизачи в църквата. За важноста на жените в разказите на Лука вижте Лука 8:2. Лука също споменава жените като страдащи от преследването, което възникна след смъртта на Стефан (Деяния 8:3).

15. Дотолкова, че. Мисълта е продължение от първата част на стих 12, като междинните изречения са в скоби.

Извеждаше болните. Сравнете Марк 1:32-34. Не беше достатъчно учениците да лекуват на обществени места и по домовете; роднини на болните ги извеждаха по улиците, за да им се обърне по-бързо внимание. Цялото удивително дело на изцеление се извършваше по възможно най-публичния начин. Не само в целия град Йерусалим, но и в околните градове (Деяния 5:16) се разпространи новината за необикновените дейности на апостолите и техните събратя по вяра и голяма беше жетвата от души.

Сянката на Петър. Тук се споменава само Петър и може би той е извършил по-голямата част от лечебната работа. В стих 12 обаче на всички апостоли е ясно посочено участието в извършването на чудесата. Изцелените хора са имали вяра не в Петър и неговите спътници, а в Господа, когото апостолите са представлявали.

16. До Йерусалим. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на „до“. Жителите на околните градове извеждали болните си, но не е задължително да ги носели в Йерусалим. Стихът може да обхваща доста дълъг период от време, през който апостолите биха могли да посетят значителен брой „градовете около“ Йерусалим.

Раздразнен. Гръцкият глагол, преведен тук като „раздразнен“, се среща в Новия завет само тук и в Лука 6:18, но се използва често в произведенията на гръцките медицински писатели. Следователно това е точно такава дума, каквато човек би очаквал да използва лекарят Лука.

Нечисти духове. Вижте Матей 12:43, 44. Христос даде на учениците Си сила да изгонват такива зли духове (вижте Матей 10:1). Седемдесетте вече бяха упражнили тази сила (Лука 10:17) и дванадесетте несъмнено бяха извършили подобни чудеса. Но сега, в пълната сила на Светия Дух, те вършеха „по-великите дела“, които Исус беше обещал (Йоан 14:12; Марк 16:17).

Изцели всички. Сравнете Матей 8:16; 12:15; ДА 241 относно подобни резултати, произтичащи от медицинското служение на Христос. Колко необикновено е било да се видят цели семейства и евентуално цели общности, освободени от болести. Славата на църквата и нейните водачи се разпространи надлъж и нашир.

17. Тогава. Вместо това, „но“, посочвайки контраста между множествата, стигащи се към учениците за изцеление, и първосвещеника, който се готви да подложи учениците на второ гонение.

Първосвещеник Анна (виж гл. 4:6).

Тези, които бяха с него. Може би по-обширен израз от този, използван в гл. 4:6: „всички, които бяха от рода на първосвещеника“ (вижте на гл. 4:6). Противопоставянето беше имало време да събере по-големи сили.

От сл. гр. *hairesis*, „избор“, следователно „мнение“, в по-широк смисъл „партия“ или „фракция“. Думата е навлязла в английския език като „ерес“, но първоначално не е притежавала нежеланото значение, което скоро ѝ е приписано от църковните власти. В гл. 15:5; 26:5 *hairesis* се прилага, по неуничижителен начин, към фарисеите. В гл. 24:5; 28:22 се прилага към назаряните (християните) в унижение към тях.

Садукеите. Вижте гл. 4:1.

Възмущение. Гръцки *zēlos*, „ревност“, а в лош смисъл, както тук, „ревност“ или „завист“.

И двете значения могат да бъдат приложени тук. Тук имаше интензивен изблик на силни партийни чувства. Имаше безпокойство какво биха могли да направят последователите на Назарянина. И двете

Фарисеите и садукееите може би изпитваха това чувство. Имаше негодувание, защото необразованите апостоли си мислеха, че учат хората. Както фарисеите, така и садукееите изпитваха това негодувание. Но садукееите изпитваха особен антагонизъм, защото апостолите учеха, че има бъдещ живот – вяра, която садукееите отхвърляха.

Фактът, че фарисеите са били съгласни с апостолите по този въпрос, не е харесал на садукееите (вж. том V, стр. 51–53).

18. Положиха ръце върху. садукеейските власти бяха напълно развълнувани и апостолите - вероятно всичките дванадесет - бяха заловени. Това показва, че макар Лука да споменава като цяло само речите на Петър, с известно внимание към дейностите на Йоан, останалите апостоли са били публично активни.

В общия затвор. Гръцки *en tērēsei dēmosia*, което може да се преведе или „в „публичен затвор“ или „в обществен затвор“. По-късно, равинското използване на думата *dēmosia* като „затвор“ е в полза на втория превод.

19. Но. Подчертавайки контраста със стих 18. Властите затвориха апостолите, ангелът ги освободи. Изглежда сякаш това беше божествен протест срещу действията на садукееите, които учеха, че няма „нито ангел, нито дух“ (гл. 23:8).

Ангел. Люк очевидно записва това, което той смята за свръхестествено явление. Тези, които не приемат това мнение и въпреки това желаят да запазят историчността на повествованието, са принудени да твърдят, че „ангелът“ е бил някакъв ревностен и смел ученик; и че апостолите, в тъмнината на нощта и възмущението от освобождението си, погрешно са приписали спасението си на намесата на ангел. Но няма възможност думите на Лука да бъдат адекватно обяснени по друг начин, освен с чудотворно избавление. Човешката помощ на Гамалиил, в по-късен час, е свободно и открито описана (ст. 34–39). Но тук помощта е откровено описана като свръхестествена. Въпреки че апостолите са арестувани отново само няколко часа по-късно (ст. 26), Бог е демонстрирал Своята сила, апостолите са имали утехата от небесна намеса от тяхно име, а на садукееите е била дадена възможност да узнаят, че се борят срещу свръхестествени сили.

Със сигурност ангелите са „служебни духове, изпращани да служат на онези, които ще наследят спасение“ (Евр. 1:14).

През нощта. По-скоро „през нощта“.

Отвори вратите на затвора. Вратите, дори здраво заключените врати на затворите, не са проблем за Божиите ангели. Апостолите бяха изведени изпод самите погледи на пазачите, или под прикритието на дълбока тъмнина, или защото очите на стражите бяха „задържани“ (вж. гл. 12:6, 7). Вратите бяха оставени заключени или бяха заключени отново, оставяйки всичко както е било преди идването на ангела (вж. гл. 5:23).

Изведе ги. Сравни гл. 12:10.

20. Застанете. Идеята е, че те трябваше да се представят публично и смело, защото Храмът беше най-публичното място. Там те бяха арестувани за първи път (гл. 3:1, 11; 4:1–3).

Думи на този живот. Прилагателното „този“ е важно. То се отнася до живота, който апостолите са защитавали – живот в Христос. Този живот започва в настоящия свят и продължава във вечността (вж. Йоан 17:3). Това учение е било особено неприемливо за садукееите поради тяхното неверие в загробен живот. Вижте том V, стр. 53.

21. Когато чуа. Обърнете внимание на незабавното послушание на апостолите.

Рано сутринта. По-скоро „около зазоряване“. Мишна показва, че жертвоприношенията започвали да се принасят в Храма сутринта веднага щом небето се разсветлявало

(Йома, 3.1, издание на Талмуда от Сончино, стр. 131; Тамид, 3.2, издание на Талмуда от Сончино, стр. 18).

Учен. Това е, което садукееите на съвета бяха забранили на апостолите да правят (гл. 4:17, 18). Тези надменни владетели бяха разгневени от факта, че необучените и неупълномощени галилеяни проповядваха, че проповядваха възкресението и че свидетелстваха за Исус Христос като за Този, Който, след като беше разпнат, е възкръснал от мъртвите. Но апостолите са били под божествена заповед. Църквата има да изпълнява проповедническа мисия, мисията да представи евангелието на Господ Исус Христос на един болен от грях свят. Тази задача тя никога не бива да пренебрегва.

Първосвещеникът дойде. Тоест, в съборната зала, за да реши какво да се прави с затворените апостоли. Съветът все още не беше узнал за мистериозното им освобождаване.

Те, които. За коментар вижте стих 17.

Съвет. Тоест, Синедрионът (виж том V, стр. 67). Очевидно случаят пред тях беше смятано за толкова важно, че не бяха положени никакви усилия да се събере възможно най-пълнен брой членове. Присъствието на Гамалиил показва, че не само садукееи, но и фарисеи и други са били призвани на тази среща (виж стих 34).

Сенат. Гръцки *gerousia*, името на събранието на старейшини в Спарта. Думата е била използвана за Синедриона в Йерусалим (виж том V, стр. 67). Тук това е официална група старейшини, квалифицирани по възраст и опит да дават съвети при специални поводи. Възможно е това да е било събрание, съответстващо на „цялото съсловие на старейшините“ от гл. 22:5.

Затвор. Гръцки *desmōtērion*, „място, където се държат вързани мъже“. Това е различна дума от използваната в стих 18, което вероятно предполага, че апостолите са били вързани скоро след ареста им.

22. Офицери. Гръцки *hupēretai*, буквално „подгребци“ на галера; по-късно „слуги“ и след това „служители“, служещи под ръководството на Синедриона. Вижте също Лука 4:20; Деяния 4:1.

Не ги намерих. Нямаше външни доказателства за бягството им от затвора (вижте стихове 19, 23).

23. Намерихме ги затворени. Ако ангелът беше отключил вратите, той ги беше заключил, след като освободи апостолите. Стражите на портите изглежда не са знаели, че затворниците са избягали. Сравнете освобождаването на Петър (гл. 12:6-10), но сравнете яростта и драмата от преживяването на Павел и Сила във Филипи (гл. 16:25-30).

24. Първосвещеник. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на този израз. Капитане. Вижте Лука 22:4; Деяния 4:1.

Главни свещеници. Вероятно главите на 24-те свещенически класа и да не се бъркат с първосвещеника.

Тези неща. По-скоро „тези думи“, отнасящи се до доклада, който полицията беше донесла.

Съмнявал се. По-скоро „объркан“, „в недоумение“ и не без причина. Репресивните усилия на еврейските водачи се бяха провалили, чудо беше освободило жертвите им и християнският път набираще популярност.

25. Тогава дойде един. По това време сутринта сигурно е била доста напреднала. Синедрионът беше свикан и се събра, но все още не знаеше къде се намират апостолите. Междувременно новината за дейността на апостолите се беше разпространила и сега беше съобщена на Синедриона.

Вие ги хвърлихте в затвора. Това прозвуча почти като подигравка към еврейските водачи: Вие ги хвърлихте в затвора, но те са заети да вършат в Храма това, което си им забранил да правят навсякъде.

Правостоящи. Изречението буквално гласи „В храма прави и поучава“, отнасяйки се до по заповед на ангела (ст. 20). Те действаха като хора, които знаеха каква работа трябва да вършат, работа, която е била временно прекъсната, но към която се върнаха възможно най-бързо. Тяхното поучаване на хората беше прегрешението, което толкова много разгневи садукееите. Ако апостолите просто се бяха покланяли, пазейки новооткритата си вяра за себе си, може би щяха да останат необезпокоявани. Но те бяха получили задача и бяха подтикнати да я изпълнят. Те трябва да разпространяват вярата си. Да понасяш преследване за споделяне на съкровището на вярата е много по-добре, отколкото да страдаш от виновна съвест, че го криеш „под шишче“ (Матей 5:15).

26. Капитанът с офицерите. Вижте гл. 4:1; 5:22.

Без насилие. Апостолите дадоха пример за непротивопоставяне на съгласие, въпреки че с вълната от чувства, очевидно в тяхна полза, лесно можеха да предизвикат народен бунт. Чудесата, извършени наскоро чрез тях, и идеалният им общостен живот помогнаха да се спечели благоволенieto на новата вяра. В отношението си на непротивопоставяне те последваха примера на своя Учител. Като застанаха мирно пред Синедриона, те имаха най-добрата възможност да прогласят евангелието на уши, които иначе никога не биха чули спасителната вест.

Страхуваше се от хората. Сравнете с Матей 21:26, 46. Имаше изобилие от доказателства за благоволенieto, с което хората се радваха на вярващите по това време.

Убит с камъни. Очевидно хората бяха също толкова готови да убият с камъни служителите, колкото свещениците бяха готови да убият с камъни апостолите.

27. Първосвещеникът попита. Доколкото показва протоколът, Синедрионът избягваше темата за освобождаването на апостолите. Те или не вярваха, че в този случай е имало свръхестествена намеса, или се въздържаха да я споменат. Тяхното отношение не е изненадващо, защото те вече бяха отказали да повярват в по-голямо чудо – възкресението на Този, когото бяха разпнали.

28. Строго ви заповядвам. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „ние ви заповядахме със заповед“. Този израз е ехо от често срещан еврейски идиом и предполага, че Лука може би дава буквален превод на въпрос, първоначално зададен на арамейски. Заповедта е била дадена само на Петър и Йоан (гл. 4:18), но мълвата за нея е стигнала до всичките дванадесет. Апостолите са заявили, че няма да се подчинят на заповедта и са продължили да проповядват смело (гл. 4:19, 20, 31). Те са се подчинявали на по-висша власт, своя Господ (Мат. 28:19, 20; Деяния 1:8).

Не поучавай в това име. Сравни с гл. 3:16; 4:17. Това беше голямото прегрешение на апостолите. Юдеите бяха заповядали името дори да не се споменава. Това беше името на Този, за когото знаеха, че са разпнали, който сега беше провъзгласен за жив и чиито последователи вършеха могъщи дела, които не можеха да бъдат отречени. Това име и дейността, съсредоточена около него, беше целта на атаката на садукееите.

Напълниха Йерусалим. Това беше несъзнателно свидетелство от самите им врагове, че апостолите са работили верно и успешно, за да изпълнят първата част от Христовата заповед (вж. гл. 1:8), като са провъзгласявали евангелието в Йерусалим.

Учение. По-скоро „учение“, същата дума в оригинала, която е преведена като „учение“ в Матей 7:28. Но „учението“ като цяло бързо придобива качеството и значението на доктрината в съвременния смисъл, както е илюстрирано в 1 Тим. 4:16.

Намерете. По-скоро „вие искате“. Това не беше вярно. Петър искаше тяхното спасение, а не тяхното осъждане.

Кръвта на този човек. Те избягваха да споменават името на Исус. Това може би е било чрез презрение, защото презираха разпнатия галилеянин, или чрез вина, защото знаеха отговорността си за Неговата смърт, или чрез страх, защото знаеха колко мощно се е оказало името. Петър предварително и без колебание ги беше обвинил да разпнат този Исус (гл. 2:36; 3:13–15; 4:10), правейки презрението им празно, а страхът им – разумен. Ако позицията им беше справедлива, тези свещенически съдии щяха да раздават наказания; но те се оказаха в позицията на виновници, очакващи обвинение. В ушите им сигурно е отеквал ужасният вик, който издадоха в съдебната зала на Пилат: „Кръвта Му да бъде върху нас и върху децата ни“ (Мат. 27:25). Те вече бяха навлекли „кръвта на Тоя Човек“ върху себе си.

29. Петър и другите апостоли. Буквално „Петър и апостолите“. Формулировката „Петър и апостолите“ не означава нито че Петър е бил изключен от апостолите, нито че е бил по-висш от тях. Несъмнено той е бил най-активният във всички предходни сцени и името и личността му естествено са на видно място в повествованието.

Трябва да се подчиняваме на Бога. По-скоро „Трябва“, с чувство за морална принуда (вж. гл. 1:16). Това е още по-ясно изложение на аргумента, използван преди това от Петър и Йоан (гл. 4:19), с още по-голям акцент върху факта, че те не са могли да направят нищо друго, освен да изберат да се подчиняват на Бога, независимо от последствията. Те са имали заповедта на Исус във Великото поръчение и предизвикателството да бъдат свидетели за Него (гл. 1:8), а по-късно и изричната заповед на ангела (гл. 5:20). Исус е установил принципа, че трябва да се подчиняват както на Цезаря, така и на Бога. Цезарят трябва да бъде подчинен по отношение на това, което му се полага, и Бог по отношение на това, което му се полага (Мат. 22:21). Но християнинът не може да служи на двама господари (Мат. 6:24; Лука 16:13). Тъй като само един господар може да получи върховна вяност, този господар трябва да бъде Бог. Този основен принцип Петър изяснява много ясно. Точно както водачите на Синедриона не са благоволили да споменат името на Исус, така и Петър не споменава имената им във формулировката на този принцип. Той просто казва „мъже“, дори такива мъже с власт, каквито са тези, пред които стои. Той смята членовете на Синедриона за мъже, които някога са били Божии представители, но сега са загубили от поглед дълга си към Бога.

3

На събора във Вормс Лутер заявява: „Съвестта ми е пленена от Божието слово и аз нито съм способен, нито желая да се отрека, тъй като не е нито безопасно, нито правилно да действам против съвестта си. Бог да ми е на помощ. Амин“ (цитирано в Е. Г. Швиберт, „Лутер и неговите времена“, стр. 505). Това са благородни думи, илюстриращи благороден принцип, разкриващи благороден опит. Нека съвременните християни им подражават.

30. Бог на нашите бащи. Апостолите не се отделиха от Израел.

Те служеха на същия Бог, на когото Синедрионът твърдеше, че служи (вж. гл. 3:13).

³ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 3:23).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Въздигнат. Има две възможни тълкувания на тези думи. Те могат да се отнасят до Божият дар на Христос във Въплъщението (вж. гл. 3:22), или могат да се отнасят до Божия акт при възкресението на Христос от мъртвите (вж. гл. 10:40; 13:37). И двете тълкувания са допустими.

Вие убихте. На гръцки „вие“ е емфатично, противопоставяйки действието им на това, което Господ бяха направили. Думата „убиха“ подсказва, че вината за разпятието е била толкова силна върху евреите, сякаш самите те са извършили деянието.

Обесени. Фразата гласи буквално „убихте, като обесихте на дърво“. Изразът описва римския начин на екзекуция, а не еврейския. Тази формулировка се среща в LXX на Втор. 21:23, където се използва в по-широк смисъл, включително такива форми на наказание като обесване или набиване на кол. Юдеите обаче бесели само онези, които вече били мъртви (Втор. 21:22, 23; Исус Навин 10:26). Фразата „обесени на дърво“, използвана отново от Петър (Деяния 10:39), не се среща отново в Новия завет. Въпреки това, в описанието си на заместническото изкупление (1 Петрово 2:24), Петър използва думата „дърво“ вместо „кръст“: „Който Сам понесе греховете ни в тялото Си на дървото“. Вижте върху Деяния 16:24; вж. Гал. 3:13.

Но грешникът, търсещ своя Господ, знае, че вината не може да бъде приписана на юдеин или римлянин, а по-скоро, че неговите собствени грехове са убили неговия Господ. Христос, който не е познавал грях, стана грях за нас, за да можем чрез безценна благодатна размяна да получим Божията правда чрез Него (2 Кор. 5:21).

31. Възвишен. Гръцки *hupsoō*, дума, използвана в Йоан 3:14; 12:32 в смисъла на „въздигнат“, а във Фил. 2:9 и LXX на Ис. 52:13, със значението „възвишен“. Петър се е позовавал на тези две определения (вж. Деяния 2:33) и сега преминава към второто.

С дясната си ръка. Или „от дясната си ръка“ (вижте на гл. 2:33). Дясната ръка е често срещана библийска фигура за власт и мощ (вж. Изх. 15:6).

Княз. Вижте гл. 3:15. Титлата за суверенитет е тясно свързана с титлата, която обещава спасение. Христос желае да управлява над хората, за да може да бъде техен Спасител. Не можем да Го имаме за наш Спасител, освен ако Той не управлява над нас, а ако Той управлява живота ни, Той ще ни спаси. Двете Му длъжности са неразделни.

Спасител. За значението на тази титла вижте Матей 1:21.

Да даде покаяние. Обърнете внимание на основното единство на учението на апостолите с това на Йоан Кръстител и на Исус (вижте върху Матей 3:2; 4:17). Разказът за апостолското учение представя по-пълно откровение за начина, по който е била осигурена прошка – чрез заместническа смърт на Спасителя.

Прошка на греховете. По-скоро „отнемане на грехове“ (виж върху гл. 2:38). Покаянието е необходима прелюдия към прошката. Прошката е съвместен дар от Отца и Сина (виж върху Марк 2:7–11). Праведният и честният Бог не може да приеме грешник в Своето присъствие, освен ако грешникът чрез вяра не познае Исус Христос като носител на греха (1 Петрово 2:24) и Го приеме като свой личен Спасител (Римляни 3:23–26). Чрез Неговото дело като носител на греха греховете на покаялия се опрощават или се отнемат (виж върху Йоан 1:29) и той стои оправдан в Неговите очи.

32. Неговите свидетели. Могат да се цитират текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускане на „неговия“, както и за добавяне на „в него“ или „към него“. Вижте върху гл. 1:8. „Тези неща“ се отнася до великите факти на спасението – смъртта, погребението и възкресението на Исус – както е споменато в гл. 5:30, 31.

Също и Светият Дух. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на „също“. Христос е заявил, докато е бил на земята, че Светият Дух „ще свидетелства за Мен“ (Йоан 15:26; вижте върху Йоан 16:13, 14). Светият Дух е направил това за апостолите, като е довел „всичко“ до техните

„спомен“ (Йоан 14:26) и като им дава просветление за това как преживяването на Христос на земята е изпълнило пророчествата. Светият Дух обаче също така свидетелства за Христос чрез силите, които са притежавали апостолите след изливането Му на Петдесетница. Духът също така дава вътрешно свидетелство за възкресението, в сърцата на вярващите. Вижте върху Деяния 4:33.

Бог е дал. Апостолите разбирали, че Духът идва от Отца (вижте на Йоан 14:26; 15:26; Деяния 1:4).

До онези, които му се подчиняват. Не само до апостолите, но и до всички, които искрено следват Божиите напътствия и следователно Му се подчиняват. Послушанието на творението към Създателя е основата и същността на правилните отношения с Бога. Ангелите се подчиняват на Бога (Пс. 103:20, 21), но с любов, а не със студена, законова формалност (МВ 109). Хората трябва да се подчиняват (Пс. 103:17, 18; Екл. 12:13), но с любов (Йоан 14:15). Послушанието е по-добро от всяка жертва (1 Царе 14:15). 15:22). Истината (Рим. 2:8), правилното учение (Рим. 6:17) и евангелието (2 Сол. 1:8; 1 Петр. 4:17) трябва да бъдат послушвани. Вечното спасение, предлагано по благодат и получено чрез вяра (Еф. 2:5, 8), е достъпно за онези, които се подчиняват, които са покорни на Божията воля (Евр. 5:9). Сравнете с Деяния 5:29. Истинското послушание се разкрива чрез любящо послушание на светите Божии заповеди (1 Йоан 5:3).

33. Пронизва сърцето. Гръцки *diaridō*, „разрязвам“, т.е. с ярост, както в гл. 7:54, единственото друго място в Новия завет, където се среща този глагол. Тяхната ярост красноречиво свидетелства за истинността на смелите обвинения на апостолите.

Съветвах се. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това и текста „пожелах“. Вече отговорни за кръвта на Исус, те сега искаха да отнемат живота на дванадесетте Му главни последователи.

Да убият. Те искаха да осъдят апостолите на смърт за неподчинение на Синедриона и за обвинявайки го в смъртта на Христос.

34. Тогава. По-скоро „но“ (вж. на ст. 13).

Фарисеи. За разлика от партията на първосвещеника, която беше садукее (ст. 17), двете религиозни групи бяха противоположни една на друга.

Гамалиил. Произлиза от еврейското *Gamli'el*, „моята награда е Бог“. Гамалиил е внук на известния Хилел (виж том V, стр. 97) и сам е бил известен учител и виден фарисей. Изглежда, че мантията на Хилел е паднала върху раменете му и той е упражнявал лидерство в своята партия от около 25 до 50 г. сл. Хр. Изглежда има малко основания за твърдението, че той е бил един от четиримата президенти на Великия Синедрион в Йерусалим, тъй като върховният пост винаги е бил заеман от първосвещеника във времената преди 70 г. сл. Хр. (виж стих 27). Но няма съмнение, че той е бил влиятелен човек и е бил силно почитан от евреите. Той е първият, получил титлата Рабан. Това показва уважението, което сънародниците му са му отдавали. Еврейската традиция го разкрива като идеалния фарисей, достоен представител на школата на Хилел, която е била по-толерантна и по-малко легалистична от противоположната школа на Шамай. Павел е имал привилегията да учи при него (гл. 22:3). Влиянието на учителя може би се проследи в развитието на неговия известен ученик. Този Гамалиил е бил известен като Хаз-Закен, „По-старият“, за да го различава от внука му, „По-младия“, който процъфтява около 90 г. сл. Хр.

Доктор. Тоест, учител.

Апостоли. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това и тълкуването „мъже“, което би съответствало по-точно на думите на Гамалиил. Гамалиил искаше те да бъдат

извън стаята на съвета, докато той и колегите му обсъждаха свободно какво трябва да се направи. Практиката за подобно обсъждане в отсъствието на обвиняемия изглежда е била често срещана (вж. гл. 4:15). Съобщението за случилото се, докато апостолите са били извън стаята, може да е дошло до Лука от някой член на съвета, като например Никодим (АА 104, 105), или директно чрез вдъхновение.

35. Израилтяни. Позната и убедителна форма на обръщение, използвана при говорене с равни на себе си (вж. гл. 2:22). Сравнете подхода на Петър, когато се обръща към същата група мъже (гл. 4:8).

Пазете се. Или „бъдете внимателни“. Не за да предупредите за предстояща опасност, а за да... показват необходимостта от мисъл преди действие. Но сравнете употребата на същата формула от Господ (Мат. 6:1; 7:15; 10:17) и тази от Павел (1 Тим. 1:4; 4:13; Тит 1:14).

36. Тевдас. Вероятно съкращение на гръцкото име Теодор, „дар Божий“.

Единственото известно небиблейско споменаване на човек с това име идва от Йосиф Флавий. Той разказва за въстание, водено от Тевда, който, твърдейки, че е пророк, убедил „голяма част от народа“ да го последва. Той обещал да раздели река Йордан и да им осигури лесно преминаване. Прокураторът Куспий Фадус (44 или 45 г. сл. Хр.) бързо потушил въстанието, заловил и екзекутирал водача му и изпратил главата му в Йерусалим (Древности хх. 5. 1).

Според Гамалиил, цитиран от Лука, Тевда е дошъл преди Юда Галилея (ст. 37), която се разбунтува „в дните на преброяването“, т.е. през 6 или 7 г. сл. Хр. Следователно не е възможно разказите на Лука и Йосиф Флавий да се отнасят до едно и също събитие. Малко учени биха приписали грешка на Йосиф Флавий в този момент и няма основателна причина да обвиняваме Лука във фактическа грешка тук. Лука, цитирайки Гамалиил, говори за 400 мъже, които се присъединили към Тевда, докато Йосиф Флавий ясно споменава, че „голяма част от народа“ е последвала лъжепророка. Някои виждат в това предположение, че двамата писатели говорят за различни събития.

37. След този човек. Тоест, след бунта на Тевда.

Юда от Галилея. Имало такъв бунтовник, когото Йосиф Флавий („Древности“ хviii. 1. 1) нарича галонит, т.е. от страната на изток от Галилея. Но в други пасажии (пак там, хх. 5. 2; Война ii. 8. 1 [118]) той е наречен галилеянин, така че тук няма конфликт между Лука и Йосиф Флавий. Въстанието на Юда, което имаше за цел пълната независимост на Израел от Рим, беше сериозно. Движението забраняваше плащането на данъци на Цезар. Всякакви оръжия можеха да бъдат използвани за каузата на свободата. Войната беше описана като религиозна война. Юда и неговите последователи бяха свързани с фарисеите и неговото движение, макар и победено, а водачът убит, даде началото на сектата или партията на zelotite (виж том V, стр. 54, 55).

Облагане с данъци. По-скоро „записване“ или „преброяване“. Вижте Лука 2:1. Това не беше този споменат в Лука 2:2. Бунтът на Юда станал около седем години по-късно („Йосиф Флавий“, „Древности“, хviii. 1. 1; вж. том V, стр. 241). Юда заявил, че това данъчно облагане е началото на робството и призовал целия народ да отстоява свободата си.

Много хора. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между „много хора“, „много хора“ и просто „хора“.

Загинали. Йосиф Флавий не описва съдбата на Юда и неговата група, но Гамалиил можел е знаел края му и е бил квалифициран да даде подробностите, запазени в този стих.

38. Въздържайте се. Буквално „отстъпете“. Аргументът на Гамалиил беше достатъчно логичен. Съпротивата срещу движението, представено от апостолите, беше или ненужна, или безнадеждна. Ако е ненужно, защо да хабим енергия? Ако е безнадеждно, защо да се излагаме на риска?

Да се превърне в нищо. По-скоро „да бъдеш съборен“. Това също така служи за подчертаване на повторението на същия глагол в следващото изречение в стих 39.

39. За Бога. Типично равинският съвет на Гамалиил поне оставя място за божественото произходът на делото на апостолите.

Борба срещу Бога. Гръцки theomachoi, „борци срещу Бога“.

40. Те се съгласиха. Садукеите вероятно биха предпочели по-енергичен подход, но в Синедриона имаше много фарисеи и средният подход, който Гамалиил беше препоръчал, беше приет.

Призова апостолите. Тоест, обратно в съдебната зала.

Бил ги е. Вероятно с 39 удара (виж Втор. 25:1-3; 2 Кор. 11:24), болезнено изпитание. Синедрионът очевидно е счел апостолите за достойни за наказание, или за неподчинение на заповедта от Деяния 4:18, или за нарушаване на мира чрез проповядване в Храма (гл. 5:25), или за бягство от затвора – или по всички обвинения. Това изглежда е първият опит за физическо страдание, понесен от църквата.

Не бива да говори. Същата забрана като в гл. 4:18, с добавеното ужилване с камшик, за да я подчертае.

В името. Вижте гл. 2:38; 3:6, 16; 4:12. Юдейските водачи се учели да се страхуват от силата, която съпътствала това име.

41. Тръгна си. Не обратно в затвора, а на свобода.

Радвайки се. По този начин проявявайки духа на последното блаженство, Матей 5:11, 12. В противоречие с обичайните емоции, те се радваха да страдат; всъщност, те се чувстваха поласкани да страдат за Христовото дело. Този дух вдъхновяваше безброй мъченици, които ги последваха. Дванадесетте не бяха неподготвени за подобно отношение. Те сигурно са си спомняли предупреждението на своя Учител, записано в Матей 10:17-20.

Неговото име. По-скоро „името“ (вижте на гл. 4:12).

42. Ежедневно. Буквално „Всеки ден“.

В храма. Обърнете внимание на тяхната смелост. Те се върнаха на мястото, където бяха арестувани два пъти (гл. 3:11; 4:3; 5:26).

Във всяка къща. Гръцки kat' oikon, „къща по къща“ или „у дома“, „насаме“. Това вероятно се отнася до християнските събрания, провеждани в частни домове.

Не преставаха. Те не се нуждаеха от подтик в делото си на свидетелство.

Учи и проповядвай. По-скоро „учи и проповядвай“, с акцент върху приемствеността.

Думата за „проповядвам“ буквално е „евангелизирам“, както в Деяния 8:4, 12, 25; Римляни 10:15.

Исус Христос. Буквално „Христос Исус“. Те учеха и проповядваха, че Месията беше дошъл в лицето на Исус от Назарет. Това беше постоянното съдържание на посланието, давано от ранната църква.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1, 2 2C 128; 4C 462

1-3GC 44

1-4AA 72

1-11CS 312; SR 255; 1T 529

1-42AA 71-86
3 4T 470; 5T 103
3, 4 4T 463
4, 5, 7-11AA 73
8 1T 221
12 AA 78
14 TM 68
14-18AA 78
16 MX 139
17, 18 TM 68
17-205T 713
18 SL 62
18, 19 EW 194
19 AA 79
19, 20 TM 69
19-21SR 255
20 SL 62; TM 268; 6T 434
20, 21 AA 80
20-23EW 195
20-26TM 71
22, 23 AA 81
25-28AA 81; EW 195; SR 256
27-34TM 72
28 DA 672; GW 284
28-33TM 268
29 AH 293; GC 204, 594; 1T 201, 361
29-32EW 195; SR 257
29-34AA 82
31 COL 120, 264; DA 175; SC 26; TM 20
35-39SR 257
35-41AA 83
38-40TM 72
38-42EW 196
40-42SR 258; TM 73
41 ДА 508; 3Т 406; 5Т 87, 213

ГЛАВА 6

1 Апостолите, желаеи да се грижи за бедните заради телесната им прехрана, както и да се грижат сами да раздават Божието слово, храната на душата, 3 назначиха дяконска служба на седем избрани мъже. 5 Един от които е Стефан, човек пълен с вяра и със Светия Дух. 12 Взет е измежду онези, които той обърка в спор, 13 и след това лъжливо ги обвини в богохулство против закона и храма.

1. И по-скоро „но“, защото стихът сочи контраст с гл. 5:42.

В онези дни. Тоест, дните на гл. 5:41, 42. Лука борави с историческите си материали със забележителна гладкост. Той е показал растежа на църквата под силата на Светия Дух и големия приток на нови вярващи. Той е показал как църковната икономика, поне за известно време, е приела общностна форма. Глава 6 показва някои от

трудности, произтичащи от тази уговорка, но от своя страна е въведение към преживяването на Стефан, което само по себе си е въведение към обръщането на Савел от Тарс и последвалите му мисионерски дейности. Разказът е очевидно исторически. Разказът от гл. 6 е тясно свързан с този от гл. 5:14, но продължителността на интервала между двете събития е несигурна.

Ученици. За първи път това име се използва за християни в Деяния. Учениците на Евангелията са станали апостоли, а терминът „ученици“ е преминал към обикновения вярващ.

Умножени. Фразата може би е по-добре да се преведе като „когато учениците се увеличаваха на брой“, тоест с почти ежедневни добавки. Такова увеличение естествено би довело до нови проблеми. Беше лесно да се грижиш за нуждите на апостолското семейство от кесията, която носеше Юда. Беше по-сложно, макар и не невъзможно, да се грижиш за ранната група вярващи на Петдесетница. Но членството в християнското общество сега се беше увеличило толкова много, че грижата за нуждаещите се отнемаше цялото време на апостолите, изключвайки по-висшите задължения.

Мърморене. Не просто дребнаво оплакване, а протест, достатъчно гласен, за да предизвика сериозно безпокойство. В доклада не се вменява вина върху апостолите, защото те не заслужаваха такава. Внезапният ръст на членовете надмина ресурсите им и ускори трудността.

Гърци. Гр. Hellenistai, „елинисти“, т.е. гръцкоговорящи евреи или „гръцки евреи“ (RV). Употребата в Новия Завет прави внимателно разграничение между тях и елините, които са били гърци по раса (Йоан 12:20). Елинистите са били евреи от разпръскването (вижте том V, стр. 59, 60; вижте върху Йоан 7:35; Деяния 2:8), които не само са говорили гръцки, но и са усвоили гръцка култура. Те биха могли да бъдат евреи, родени в земи, където гръцкият е бил разпространен език и затова не са знаели иврит или арамейски, и вместо да се включат в еврейските служби в Палестина, са имали свои собствени синагоги в Йерусалим. Те биха могли да бъдат гръцкоговорящи прозелити. И в двата случая те са били обърнати във вярата от юдаизма, защото до този момент евангелието не е било представено на езичниците. Много от новопокръстените в деня на Петдесетница сигурно са принадлежали към тази група, както и Варнава (гл. 4:36) и други, чиито имена са конкретно споменати в повествованието (гл. 6:5).

Тези елинистични евреи четат версията на Стария завет LXX, версията, която се използва най-често цитирано в Новия завет. Те обикновено били най-ревностни, за разлика от много от местните евреи. Те идвали с големи жертви, за да се поклонят на свещените места на Йерусалим, докато за палестинските евреи районите на Храма твърде често ставали нещо обичайно (вж. гл.

21:27, 28). Еврейската равинска традиция е предвидила изказването на Шема, еврейското изповедание на Йехова (Второзаконие 6:4), на елинистичен гръцки език. Вижте том V, стр. 57.

евреи. Това са били евреи, които, за разлика от елинистите, са били родени в Палестина и които са живели там и са говорили езика (арамейски), който Новият завет нарича еврейски (виж гл. 22:2). Виж том I, стр. 30.

Техните вдовици. Тоест, на елинистите. Тъй като палестинските евреи са били мнозинство В зараждащата се църква нуждаещите се сред елинистите може би без лоши намерения са били оставени без помощ поради различия в езика и обичаите. Грижата за вдовиците е подчертана в Писанието (вижте Изх. 22:22; Втор. 14:29; Ис. 1:17; Лука 18:3). Тук може да се има предвид грижата за всички бедни и зависими хора. Очевидно е, че общностната икономика в църквата е изисквала някакъв вид организиран надзор на общия фонд.

която беше създадена (Деяния 4:32). По-късно църквата формулира правила за грижата за своите вдовици (1 Тим. 5:3-16).

Служение. Гръцката диакона, „служение“, „служение“, преведено като „разпределение“ на RSV и „облекчение“ в гл. 11:29. Думата е свързана с *diakonos*, „служител“ или „дякон“. Тази помощ се е предоставяла ежедневно. Поради неотложни нужди и може би липса на място за съхранение, несъмнено е било необходимо помощта да се разпределя всеки ден и вероятно от различни точки на града. Вероятно е имало непрекъснат поток от дарения и дарения. Изчерпването на времето на апостолите сигурно е било голямо. Но няма никакъв намек, че апостолите са били виновни за фаворизиране или пренебрежение, нито че е имало някакво негодувание срещу тях.

2. Дванадесетте. Матия очевидно е бил дванадесетият апостол (вижте гл. 1:24-26).

Призова множеството. Когато апостолите чуа оплакванията и осъзнаха своите сериозност, те очевидно не се спряха, за да се реабилитират. Действаха бързо. Може би са си спомнили прецедента, поставен от Моисей (Исх. 18:25), и подобно на него са решили да делегират власт. Под „множеството на учениците“ не трябва да се предполага, че всеки отделен християнин в Йерусалим и околностите му е трябвало да бъде събран на среща, а че е било свикано специално събрание, на което са дошли всички, които са могли, и на което апостолите са представили проблема и своя план. Фондът, относно чието разпределение е възникнало оплакване, е бил дарен от мнозина и следователно мнозина са били правилно консултирани. От тази процедура на едно централно място естествено е възникнала представителната форма на църковно управление (AA 96).

Причина. Гръцки *areston*, „приятен“, предава идеята, че не е било „правилно“ апостолите да прекарват толкова много време в справяне с материални и бизнес въпроси.

Оставям. Гръцки *kataleipo*, „да изоставя“, „да изоставя“. Гръцката дума е емфатична, и предполага, че апостолите са отделяли много време за грижа за нуждаещите се.

Словото. Дванадесетте осъзнаха своята основна отговорност – да служат словото на Бог чрез проповядване и поучение.

Сервирайте масите. В еврейските синагоги трима мъже бяха назначени да се грижат за бедните.

3. Затова. По-скоро „но“.

Внимавайте. Дванадесетте поставиха отговорността изцяло върху плещите на вярващите, които трябваше да направят избор измежду себе си.

Седем мъже. Беше разумно апостолите да мислят за числото седем. Сред евреите е имало общо благоговение към това число. Поне в по-късни времена седем е бил броят на лицата, призвани да управляват обществените дела в еврейските градове (Талмуд Мегила 26а, изд. Сончино, стр. 157). По-просто казано, може би по това време са били необходими само седем мъже.

Така назначените мъже не са наречени „дякони“ в Новия завет. Когато се споменават отново, това е като „седемте“ (гл. 21:8), почти сякаш са отделна група. Но те са произходът на класа, наречен „дякони“ (AA 89, 90), и техните функции са очевидно аналогични на тези на дяконите, описани по-късно от Павел (виж 1 Тим. 3:8-13). В някои църкви, както в Рим, броят на дяконите по-късно е определен на седем (Евсевий, Църковна история, vi. 43. 11). Съборът в Неокесария (314 г. сл. Хр.; Канон 14) призовава за седем дякони в дадена местност. Много коментатори смятат, че седемте мъже тук

избраните съответстват на „старейшините“, споменати в Деяния 11:30; 14:23 и нататък. Вижте стр. 25; АА 89, 90.

С честна репутация. Буквално „усвидетелствани“ или „имащи свидетелство“, т.е. добре дошли сред своите събратя (вж. 1 Тим. 5:10). Думата е преведена като „с добра репутация“ в Деяния 10:22. Ситуацията по никакъв начин не би се подобрила, освен ако мъже с безупречно положение не бъдат призвани към задачата за по-справедливо разпределение. Те трябва да бъдат мъже с честност и ефикасност и приемливи за своите събратя. За вдъхновения списък с квалификации на дяконите, както и на старейшините (епископите), вижте 1 Тим. 3:1–14; Тит 1:5–11.

Пълен със Светия Дух. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „пълен с Дух“. Стих 5 обаче заявява, че един от седемте, Стефан, е бил пълен със Светия Дух, така че изразът тук може да се приеме и като отнасящ се до Светия Дух. Най-важно е било за това първо разширяване на организацията на църквата отвъд апостолството да бъдат избрани правилните мъже. Освен добра репутация, от всеки се е очаквало да бъде изпълнен със Светия Дух. Очевидно апостолите са схващали действието на Духа като по-широко от просто дара на пророчеството и говоренето на езици.

Мъдрост. Мъжете не само трябва да могат да се грижат за духовните нужди на бедните; Те трябваше да проявяват благоразумие, дискретност, пестеливост и мъдрост в работата си. Павел оцени мъдростта като дар от Духа (1 Кор. 12:8). Яков я подчертава като дар от Бога (Яков 1:5), който трябва да бъде придружен от добро поведение или „разговор“ (Яков 3:13). В Деяния, освен в този стих, думата „мъдрост“ се използва само в (Деяния 6:10) или от Стефан (гл. 7:10, 22).

За него също така е специално казано, че е „пълен с вяра“ (гл. 6:5).

Когато можем да назначим. Буквално „когато ще поставим над него“. Апостолите били склонни да назначат мъжете, избрани от „братята“. Подобно отношение насърчавало взаимното доверие между водачите и хората.

4. Но ние. В рязък контраст със седемте.

Отдаваме се непрекъснато. Или „упорстваме“. Същата дума се използва няколко пъти в описвайки сериозното поведение на ранните християни (вж. гл. 1:14; 2:42, 46).

Към молитвата. Тези благочестиви мъже, с все още свеж спомен за молитвения живот на Христос в съзнанието си, поставиха нуждата от молитва на първо място в списъка си. Но трябва да се помни, че молитвата включва публичното богослужение на църквата, както и личното благочестие.

Служение. Гръцки *diakonia*, същата дума, използвана в стих 1. Седемте трябвало да служат за материални благословии, докато дванадесетте трябвало да бъдат оставени свободни да служат за духовните облаги, произтичащи от Божието Слово. Те щали да правят това чрез проповядване и различни форми на поучение. Това ясно обяснява какво се има предвид под „оставете Божието слово“ (ст. 2).

5. Доволен. Очевидно не е имало намерение да се лиши или пренебрегне някого и сега има всеобща радост, че проблемът е разпознат и е предложено приемливо решение.

Те избраха. Вижте върху стих 3. Имената на избраните седем са били елинистични и е възможно носителите на имената да са били елинисти (вижте върху стих 1). Много евреи обаче са носили гръцки имена, дори сред апостолите, като Андрей и Филип (вижте върху Марк 3:18). Освен това няма доказателства, че седемте са ограничавали служението си до елинистическите вярващи. Що се отнася до по-късната им дейност, чуваме отново само за Стефан и Филип.

Стефан. Гр. Стефанос, „венец“, „корона“, „венец на победата“. Това име беше не е необичайно и се появява в древни надписи.

Преданието разказва, че Стефан и Филип били от Седемдесетте, изпратени във всеки град и село, за да обявят, че Месията е дошъл (Лука 10:1–11). Възможно е това

Самария е била мястото на тяхното служение (вижте върху Лука 10:1). Елинистическите евреи вероятно са били по-добре приети в Самария, отколкото палестинските евреи, и това може да обясни изпращането на Филип като евангелист при самаряните (Деяния 8:5).

Филип. Гр. Филипос, „любител на коне“ (виж Марк 3:18). Името е било и това на един от дванадесетте и от двама от синовете на Ирод Велики. Това е било често срещано явление в управляващия дом на Македония през предходните векове. Нищо не е известно за предишната история на Филип, съществува само преданието, че е принадлежал към седемдесетте (виж по-горе, под „Стефан“). Павел го посещава в Кесария (Деяния 21:8) и вероятно дълго време е бил водач на църквата там. Фактът, че Филип е имал четири пораснали дъщери по време на посещението на Павел, предполага, че той вече е бил женен по време на назначаването си.

Прохор, Никанор, Тимон и Пармен. За тези четирима нищо не е известно, нито има нещо, върху което да се изгради предположение.

Николас. Гр. Николаос, „господар на народа“. Първият християнин, който не е еврейски, чието име е записано.

Прозелит. Несъмнено Николай е бил „прозелит на праведността“, човек, който е приел напълно юдаизма. Като такъв той би трябвало да е добре запознат с юдейската религия. Вижте том V, стр. 62. Относно преданието, че този Николай е бил основател на сектата на николаитите, вижте том VI, стр. 58; вижте върху Откр. 2:15.

Антиохия. Този сирийски град, с многобройните си евреи, е имал тесни връзки с Палестина. Ирод Велики е построил великолепно колонида по цялата дължина на главната му улица. Специален интерес представлява фактът, че Николай е произхождал от Антиохия, тъй като това е мястото, където християните са получили името си (гл. 11:26). По-късно градът става седалище на ранната мисионерска работа на църквата (виж гл. 11:19).

6. Кого са поставили. Вероятно за изпит, обучение и, разбира се, за ръкополагане.

Молил се. Гръцкият текст ясно показва, че апостолите са се молили, преди да положат ръце върху седемте избрани мъже. Ранната църква не е предприемала нито една важна стъпка, без първо да се е помолила (вижте гл. 1:14, 24; 2:42).

Положиха ръце. Това е първото споменаване на действието в Новия завет. В Стария завет обаче то вече е било използвано за действието на благословия (виж върху Бит. 48:13, 14), при освещаването на свещениците (виж върху Числа 8:10) и при посвещаването на Исус Навин за лидер (виж върху Числа 27:18, 23). Следователно значението на действието не е било непознато за верния юдеин. За християнина е имало допълнително значение, тъй като Учителят често е лекувал болните, като е полагал ръце върху тях (Марк 6:5; Лука 4:40; 13:13; срв. Марк 16:18). По подобен начин Той е благославял децата (Мат. 19:15). Апостолите следователно са имали добър прецедент за благославяне и посвещаване на седемте апостоли чрез полагане на ръце. Те са продължили да използват този метод в подобни ситуации, както може да се види в Деяния 8:17; 13:3; 19:6. В апостолската църква ръце са били полагани върху мъже при ръкополагане за служение (1 Тим. 4:14; 5:22; 2 Тим. 1:6). От Евр. 6:2 става ясно, че практиката се е превърнала в приета процедура в църковния устройствен режим. Тя би трябвало да означава тясна духовна връзка между Господа и този, върху когото са положени ръцете (АА 161, 162).

7. Увеличаваше се. По-скоро „продължаваше да расте“, което показва постепенен, но непрекъснат растеж. Твърдението предполага повече от численото увеличение, споменато в следващото изречение. Божието слово беше това, което се увеличи. „Божие слово“ тук се отнася до ученията на Христос, както са изложени от апостолите. Следващите стихове показват, че седемте апостоли са били активни в делото на поучаване. Делото на дяконите, и особено на Стефан, бележи определено разширяване и развитие на християнската проповед (виж гл. 6:8; 8:5).

Броят на учениците. Растежът на църквата беше изключителен: „Тези бяха прибавени ... около три хиляди души“ (гл. 2:41); „Господ прибавяше към църквата всеки ден“ (ст. 47); „много от тях ... повярваха; ... около пет хиляди“ (гл. 4:4); „вярващите се прибавяха още повече“ (гл. 5:14). Сега броят на членовете на църквата „се умножи значително в Йерусалим“.

Компанията на свещениците. Фактът, посочен тук, е важен. Доколкото е известно, никой Един от непосредствените последователи на Христос е бил свещеник, а сред ранните обърнати във вярата не се споменава нито един свещеник. Човек би очаквал, че някои от ясните думи на апостолите и дяконите биха предизвикали ожесточена враждебност у всички свещеници. И несъмнено много от тях наистина са станали враждебни. Но под силата на Светия Дух, подобно проповядване е привлякло „голямо множество“ от тях към Христос.

Послушен. По-скоро „продължаваше да бъде послушен“, което предполага непрекъснат поток от свещенически новопокръстени. За необходимото послушание вижте гл. 5:32.

Вяра. Мненията относно правилното тълкуване на фразата „послушни на вярата“ са разделени. Обективният възглед твърди, че „вяра“ се отнася до съвкупността от християнски доктрини, на които свещениците са дали съгласието си и чрез които са уреждали живота си (вж. Деяния 13:8; 14:22; 16:5; Гал. 1:23). Много коментатори обаче смятат, че „вяра“ тук се използва в субективния си смисъл и че Лука говори за свещениците, проявяващи „вяра в Исус Христос“. Това е в хармония с общата употреба в Новия завет (вж. Деяния 24:24; Рим. 1:5; 16:26; Гал. 3:2). Такава вяра обхваща християнското учение, защото именно такова учение дава възможност на хората да проявяват разумна вяра в Исус. Сравнете с Рим. 1:5.

8. Пълен с вяра и сила. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочита „пълен с благодат и сила“, въпреки че стих 5 казва, че Стефан е бил „пълен с вяра“. „Благодатта“ не е била само божественото качество (вж. Йоан 1:14, 16), но и благодатта и красотата на духа, с които е представял евангелското послание (вж. Лука 4:22). „Силата“ е била тази да върши чудеса. Изглежда, че Стефан е притежавал толкова пълноценно даровете на Духа, колкото и дванадесетте.

Чудеса и знамения. Или „чудеса и знамения“ (вижте гл. 2:19). Тези чудеса демонстрираха силата, с която беше изпълнен Стефан. Няма начин да се знае колко време е минало между ръкополагането на Стефан за дякон и мъченическата му смърт, но не е възможно да е било дълго.

9. Стана. Вижте гл. 5:17.

Синагога. Вижте том V, стр. 56, 57. Синагога може да бъде основана от десет възрастни. В По-късно в Тиберия е имало 12 синагоги, а преданието, с голямо преувеличение, приписва 480 на Йерусалим. Колкото и ненадеждна да е тази последна цифра, тя поне подсказва големия брой в столицата.

Либертини. Настоящият пасаж е двусмислен по отношение на произхода на евреите, които съставляваха „синагогата на либертинците“. Пасажът може да се преведе като „синагогата, наречена [синагога] на либертинците, на киренейците и на александрийците“. Това може да означава, че е имало само една синагога, някои от чиито поклонници са били освободени хора, а другите от Кирена и Александрия. Този превод обаче може да се разбира като означаващ, че синагогата е била съставена само от либертинци, а останалите споменати са били групи евреи, които не са били организирани като синагоги, а са били класифицирани по местата си на произход. Ако някое от тълкуванията на този превод е правилно, либертинците може да са били деца на евреи, които са били

отведени в плен от Палестина в Рим от Помпей през 63 г. пр.н.е. и които по-късно са направени освободени хора (libertini) от своите похитители.

Възможен е обаче и друг превод на този пасаж: „синагогата, наречена [the синагога] на либертинците, както киренейци, така и александрийци.“ Това би идентифицирало либертинците, съставляващи тази синагога, като произхождащи от Кирена и Александрия, и двете места, в които е имало необичайно голямо еврейско население.

Археологически доказателства сочат, че преди 70 г. сл. Хр. в Йерусалим е имало поне една синагога, специално предназначена за елинистически евреи. В Йерусалим е открит гръцки надпис, разказващ за построяването на синагога от някой си Теодот, предназначена специално за евреи от разпръснатото население. Надписът гласи следното: „Теодот, [син на] Ветен, свещеник и управител на синагогата, син на управител на синагогата, внук на управител на синагогата, построи синагогата за четене на Закона и за поучаване на заповедите, както и стоята за гости, стаите и водоснабдяването, за подслон на нуждаещите се от чужди земи, която [синагогата] основаха неговите бащи, старейшините и Симонид.“

(виж Адолф Дайсман, „Светлина от Древния Изток“, [стр.](#) 439–441).

Въпреки че не може да се докаже, възможно е тази синагога да е била на либертинците, споменати в настоящия пасаж. Независимо дали това е вярно или не, надписът свидетелства за съществуването на такава елинистична синагога в Йерусалим, като тази, с чиито членове Стефан е влязъл в конфликт.

Киренеи. По-скоро „от киренейците“. В Кирена, на северния бряг на Африка, между Египет и Картаген, е имало голямо еврейско население. Йосиф Флавий (Древности xiv. 7. 2 [115]) цитира Страбон, класическия географ, който твърди, че в държавата Кирена е имало четири класа граждани, една от които са били евреите. Киренските евреи били известни с щедрите си дарове, които изпращали на храма в Йерусалим, и се обърнали към Цезар Август за защита срещу нередности в данъците, налагани от управителите на провинцията, които се опитали да прихванат даренията им (пак там, xvi. 6. 5). Симон Киринеец, който носил Христовия кръст, очевидно е бил такъв евреин (вижте Матей 27:32).

Киринейските евреи са присъствали на Петдесетница (Деяния 2:10) и такива евреи са споменати като проповядващи евангелието на езичници в Антиохия, Сирия (гл. 11:20).

Александрийци. По-скоро „от александрийците“. Вероятно в никой друг град на империята, с изключение на Йерусалим и може би Рим, евреите не са били по-многобройни и влиятелни, отколкото в град Александрия (виж том V, стр. 59). Еврейското население там по времето на апостолите се оценява на 100 000. Те са имали свой собствен квартал, съставен от един от петте района, на които е бил разделен град Александрия. Те са били управлявани от собствен етнарх (Йосиф Флавий, Древности xiv. 7. 2 [117]), сякаш са представлявали автономна република. Римските им владетели са ги признавали за граждани (пак там 10. 1 [188]).

Именно в Александрия Старият завет е бил преведен на гръцки език (виж том I, стр. 39). Филон, еврейският философ и писател, е живял там през първия християнски век, а градът е бил и родното място на Аполос (гл. 18:24).

Киликия. В югоизточния ъгъл на Мала Азия, с Тарс като един от главните градове, Киликия е била родната земя на Павел. Тук са живели много евреи, потомци на 2000 семейства, които Антиох Велики е довел в Мала Азия („Древности на Йосиф Флавий“)

xii. 3. 4 [149, 150]), за да си осигури лоялността на провинцията и може би да помогне в нейната защита. От гл. 7:58–60 става ясно, че Савел от Тарс е бил в Йерусалим по това време и изглежда е бил един от онези, които са спорили със Стефан. Без съмнение

Силните аргументи на Стефан доведоха Саул до остра опозиция, въпреки че има доказателства, че той несъзнателно беше привлечен от тях (АА 101).

Азия. В Новия завет това се отнася до римската провинция, разположена в днешна Мала Азия. Включвала е области, които преди са били известни като Лидия и Йония, с Ефес като главен град. Евреи от Азия са присъствали на Петдесетница (гл. 2:9). По-късно тези евреи са демонстрирали ревността си в защита на светостта на Храма (гл. 21:27).

Спор. Буквално „търсят заедно“, „разпитват“, „спорят“. Спорът е инициран от евреите от разпръснатото население. Това са мъже, дошли в Йерусалим с интензивен дух на преданост, защото колкото по-далеч са хората от центъра на своята преданост, толкова по-ревностни понякога са. Сигурно е имало нещо в ученията на Стефан, което ги е карало да чувстват, че той намалява, ако не и измества, единственото духовно значение на Храма в Йерусалим (вижте гл. 6:13; 7:1). Спорниците, идващи от синагогите си, биха били добре подготвени да обсъждат богословски въпроси с християните.

10. Неспособни да се съпротивляваме. Буквално „не бяхме силни да се противопоставим“. Това преживяване изпълни обещанието на Христос към Неговите последователи (Лука 21:15).

Мъдрост. Сравнете със стих 3. В Евангелията мъдростта се приписва на Господа (Мат. 13:54; Лука 2:40, 52), а Матей 12:42 говори за „мъдростта на Соломон“. Но Стефан е първият учител в новото общество, на когото мъдростта е била приписвана по този начин. За такъв внимателен писател като Лука, думата трябва да има специфично значение. Тя предполага, че Стефан е притежавал изключително ясна визия за истината и способност да изважда наяве истини, неразбирани преди това.

Дух. Основният позоваване тук е на вдъхновената енергия, с която Стефан е говорил. Сравнете с Йоан Кръстител, който е действал „в духа и силата на Илия“ (Лука 1:17).

11. Подбуден. Гръцки *hupoballō*, „да подчиня“. Думата понякога се е използвала за действието по наемане, подстрекаване или инструктиране на таен агент. Сравнете RSV, „те тайно подбудиха“.

Богохулни думи. Вижте върху Матей 12:31. Обвинението е по-ясно формулирано в Деяния 6:13. Обвинението е изградено върху изопачаване на истината, както беше и това срещу Исус. Христос е обвинен в богохулство (виж върху Матей 26:65), защото се е нарекъл Син Божий, е направил Себе Си равен с Бога (Матей 26:63, 64; Йоан 5:18) и е заплашил да „разруши храма“ (Матей 26:61). Всяко от тези обвинения в обвинителния акт е изградено от думи, които Исус действително е казал. Стефан може да е казал неща, които сякаш дават основание за обвиненията. Той може да е учил, че нуждата от храм е престанала (вж. Деяния 7:48), точно както Исус е заключил, разговаряйки със самарянката (Йоан 4:21). Това би атакувало самите основи на юдаизма и естествено би предизвикало силна опозиция. В лицето на такова учение садукееите и фарисеите биха се обединили в опозиция. Наказанието за богохулство е било смърт чрез убиване с камъни (Левит 24:16).

Мойсей. Тоест, системите, които Мойсей е установил, както е записано в Петокнижието. Забележка че Мойсей е споменат пред Бога. Легалистите са били по-загрижени за своите церемонии, отколкото за своя Бог.

12. Разбунтуваха. Буквално „те предизвикаха смут“. Чрез тези лъжливи обвинения те провокираха хората, сред които Стефан беше извършил чудеса (вж. ст. 8).

Старейшини. Те вече бяха разгневени срещу апостолите (гл. 4:5–7) и нямаше нужда от много насърчение, за да се обърнат срещу Стефан.

Срещнаха го. Неочаквано, внезапно, както книжниците и фарисеите срещнаха Исус в храма (Лука 20:1).

Хванаха го. Или „сграбчиха го“.

Съвет. Както при Исус, изслушването пред съвета предшествах насилствен край (гл. 7:57). Обърнете внимание колко тясно преживяването на мъченичеството на Стефан е подобно на това на неговия Учител. 13. Лъжесвидетели. Вижте стих 11.

Този мъж. Говорено презрително, вероятно с подигравка.

Богохулни думи. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на думата „богохулно“.

Срещу това свято място. Тоест, Храма и непосредствената му околност (виж гл. 3:1).

Законът. Стефан сигурно е настоявал, както е правил Исус (Мат. 5:17–19) и както по-късно е правил Павел (Деяния 24:14–16; 25:8), че християнството няма да въведе промяна в основните морални принципи на закона, който евреите толкова обичали. Въпреки това е било ясно, че провъзгласяването за Божия Агнец предполага края на жертвоприношението, както е очертано в закона. Такова проповядване би било тълкувано като разрушително за практически всичко, което е било скъпо на евреите.

14. Чувал съм го да казва. Ученията на Стефан може да са били погрешно разбрани от честните хора и очевидно са били приложени неправилно от нечестните. Това не е рядкост по въпроси, които водят до религиозни спорове.

Този Исус. Отново презрително споменаване, макар че на християнски уста името трябва да звучало красиво (вж. гл. 2:22). Обърнете внимание как лъжесвидетелите приписват на Стефан продължението на проповядването на Христос.

Ще разрушат това място. Сравнете с Матей 24:2; 26:61; 27:40. Думите на Христос, вероятно повторени от Стефан, очевидно са оставили трайно впечатление в съзнанието на обвинителите. Освен това, въпреки че са смятали Христос за мъртъв, те са били загрижени за това, че Той ще разруши Храма и ще промени обичаите в бъдеще.

Променете обичаите. Това обвинение вероятно е било повдигнато от фарисеите, тъй като се отнася до „обичаи“ (вижте том V, стр. 51, 52). Обвинението, макар и отправено срещу Стефан, все още е свързано с Исус от Назарет и Неговите учения. Те вече бяха обвинили Стефан относно Храма и закона (ст. 13). Сега го обвиняват относно „обичаите“, които са се събрали около Храма и закона. Те твърдят, че те са им били дадени от Моисей, но подобно твърдение не е вярно. На хората са били наложени досадни ограничения, главно след завръщането им през 536 г. пр.н.е., близо хиляда години след времето на Моисей (вижте върху Марк 7:1–23, особено върху стих 3). Именно тези традиции Исус е осъдил остро (Матей 15:1–13).

15. Твърдо. Думата е характерна за Лука (виж върху Деяния 1:10). Обвинителите на Стефан естествено биха се взирали в него, чудейки се какво ще каже в своя защита. Членовете на съвета бяха изненадани от видяното и чутото.

Лице на ангел. Не е достатъчно да се каже, че изражението на лицето на Стивън беше, защото на естествено достойнство на израза или дори защото Стефан беше удивително спокоен и необезпокояван в присъствието на сериозна опасност за себе си. Сигурно лицето му е било озарено с божествен блясък. Яркостта на ангелските пратеници е описана отново и отново в Писанието, както при ангелския „млад мъж“ от Марк 16:5.

Лицето на Моисей сияеше, когато слизаше от планината Синай, където беше в самото присъствие на Бога (Изх. 34:28–35). Въпреки това лицето на Стефан беше озарено поради близостта му до Христос и от светлината на видението, което предстоеше да има за Исус, стоящ отдалечено на Бога (Деяния 7:56).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 AA 87, 88
1–4SR 259
1–6WM 275
1–15AA, 87–99; SR 259–264; 7T 252
2 4T 356
2–7AA 89
3 AA 91
4 Ев 91
7 ДА 266
7, 8 EW 197; SR 260
8–10AA 97; SR 262
11 CP 263
12, 13 EW 197
13 AA 98
14, 15 AA 99; EW 198
15 AA 116, 495; COL 218; MB 33; PP 329; SL 91; SR 263

ГЛАВА 7

1 Стефан, на когото е позволено да отговори на обвинението в богохулство, 2 показва, че Авраам почитали правилно Бога и как Бог избрал бащите 20 преди да се роди Моисей и преди да бъдат построени скинията и храмът: 37 че самият Моисей свидетелствал за Христос: 44 и че всички външни церемонии са били постановени според небесния образец, за да траят само за известно време: 51 изобличавайки техния бунт и убийството на Христос, Праведния, за когото пророците предсказаха, че ще дойде на света. 54 След което го убиват с камъни, който поверява душата си на Исус и смиренно се моли за тях.

1. Така ли е това? Въпросът на първосвещеника прекъсна учудването на минувачите, когато видяха лицето на Стефан, но това беше нормално за началото на официален процес и аналогично на въпроса, зададен на Господа (Матей 26:62). Обвиненият беше призван да се признае за виновен или невинен, а защитата на Стивън следва.

2. Той каза. Отговорът на Стефан беше декларация на вяра. Той беше и обвинителен акт срещу него обвинители. Вижте допълнителните бележки в края на главата, бележка 1.

Братя и бащи. Обръщението на Стефан е достойно, но на по-непринудена основа от това на Петър (вж. гл. 4:8). Обвиненият се обръща към еврейските водачи като към братя и отдава почит на старейшините. Павел използва същите думи, когато се обръща към тълпата от стълбите на замъка (гл. 22:1).

Бог на славата. Буквално „Бог на славата“, тоест Богът, изявен на Израел в слава на стълбовете от облак и огън и на Шекина (Изх. 13:21, 22; Изх. 40:34, 35). Славата на Бога е Неговият характер (вижте Изх. 34:6). Това беше впечатляващо разкрито в живота и делото на Исус Христос (вижте Ис. 40:5; Йоан 1:14; вж. Яков 2:1). Фразата „Бог на славата“ представлява мъдро начало на речта на Стефан. Тя опровергава обвинението в богохулство и подготвя пътя за нова концепция за Бога, на когото евреите твърдяха, че се покланят.

Появи се. Показвайки, че Бог се е явил преди съществуването на Храма. Битие изброява пет явления към Авраам, освен тези, свързани с призивите да напусне семейството и родината си (гл. 12:1–3; 15:7): обещанието (гл. 12:7), заветът (гл. 13:14–17), запечатаният завет (гл. 15), заветът на обрязването (гл. 17:10), заветът, подновен в Мамврий (гл. 18:1).

Месопотамия. Буквално „между реките“, името, използвано за страната, разположена между реките Тигър и Ефрат (вж. Бит. 24:10). Стефан изглежда ограничава името до южната област, над Персийския залив. Родовият дом на Авраам се нарича „Ур Халдейски“ (Бит. 11:31; вж. Деяния 7:4) и се говори за него като за „от другата страна на потока“ (Исус Навин 24:2, 3), тоест отвъд Ефрат. Мястото на Ур все още не е идентифицирано със сигурност.

Харан. Гръцката форма на старозаветното име Харан (вижте върху Бит. 11:31). Стефан изглежда отделят Харан от Месопотамия, въпреки че градът всъщност се е намирал в северозападната част на това, което е общоприето като Месопотамия.

3. Излез. Стефан цитира от Бит. 12:1, но пропуска „от бащиния си дом“ вероятно защото той прилага пасажата към заминаването на Авраам с бащиното му семейство от Ур, докато Битие го отнася до оставянето на роднините му в Харан от Авраам.

4. Земя на халдейците. Приблизително земята на Вавилония (виж върху Бит. 10:22).

Когато баща му почина. За обсъждане на връзката между това твърдение и Бит. 11:26, 32; 12:1 вижте върху Бит. 11:26. Тара почина на 205 години; Авраам тогава беше на 75 години.

Той го отстрани. Тоест, Бог отстрани Авраам или го накара да емигрира. Гръцкият текст е по-малко неясен от английския. Смяната на темата (вж. гл. 6:6) може да се отбележи като по-естествена при говорещ, отколкото при писател. Това подкрепя мнението, че гл. 7 е действителен пренос на речта на Стефан.

5. Няма наследство. Този факт се потвърждава, а не се оспорва от покупката на гробно място в Махпеллах от Авраам (Битие 23), тъй като притежанието на гробно място трудно може да се нарече наследство. Всъщност, ако беше придобил владение, нямаше да е необходимо да купува гробно място. Той използваше до голяма степен незаети пасища в централен и южен Ханаан за големите си стада добитък, но тази земя не беше изключително негова и със сигурност не беше наследство.

Кракът му. Фразата буквално гласи „дори не е широка и на стъпало“.

И все пак той обеща. По-скоро „но той обеща“. Вижте Бит. 12:7; 13:15, 16.

За притежание. По-скоро „в притежание“.

Нямаше дете. Авраам беше на 75 години, когато напусна Харан (Битие 12:4), и на 100 години, когато се роди Исаак (Битие 21:5).

6. Бог говори. Думите са по същество същите като в LXX от Бит. 15:13, 14.

В чужда земя. Отнася се както за Ханаан, така и за Египет (вижте Бит. 15:13).

Четиристотин години. Вижте върху Бит. 15:13; Изх. 12:40.

7. Ще излязат ли те? С естествената свобода на повествованието Стивън съчетава обещание към Авраам с свободно изпълнение на обещанието, дадено на Моисей (Изх. 3:12).

8. Заветът на обрязването. Тоест, завет, чието начало е било обрязването знамение (вижте върху Бит. 17:10–14).

Роди Исаак. Раждането на Исаак представлява обективно доказателство, че Бог наистина ще изпълни завета Си с Авраам. Като обряза Исаак, Авраам продължи да изпълнява отговорностите си по същия завет.

Патриарси. За термина вижте гл. 2:29. Тук изразът се прилага към дванадесетте синове на Яков, всеки от които е бил основател на семейство.

9. Воден от завист. Записът е, че братята му „го мразеха“ (Битие 37:4, 5) и „му завиждаха“ (ст. 11). Това е първата стъпка в аргумента на Стефан, че Божиите пратеници винаги са били противопоставяни на онези, които за даден период от време са били представители на еврейския народ.

Продадоха Йосиф в Египет. Всъщност Йосиф беше продаден на мадиамците и исмаилтяните (Бит. 37:25, 28), но тъй като резултатът е бил робството на Йосиф в Египет, възражението срещу формулировката на Стефан е тривиално. Самият Йосиф казал на братята си: „Вие ме продадохте тук“ (Бит. 45:5).

Но Бог. По-скоро „и Бог“. Това отразява разказа в Бит. 39:2, 21, 23. Божията присъствието не е ограничено, защото Господ беше с Йосиф дори в езически Египет. Споменът за този факт сигурно е донесъл утеха на Стефан по време на процеса му.

10. Избавен. Гръцки *exaireō*, „да изтръгна“, „да избира“, „да спася“. Избавлението на Йосиф не беше от Египет, а от страданията му в Египет. Така е и с Божието избавление на Неговия народ. Бог им дава сила да триумфират над своите проблеми и страдания.

Управител. Вижте Бит. 41:38–45.

11. Не намери храна. По-скоро „не можа да намери храна“. Думата, преведена като „храна“, обикновено се използва за „храна“ за добитък (виж LXX от Бит. 24:25, 32). Но повече от храната за добитъка е била засегната от глада и следователно терминът трябва да се приема като отнасящ се както за хора, така и за животни.

12. Царевица. Гръцки *sitia*, „храна“, „провизии“. „Царевица“ или малко твърдо зърно като пшеница, е *sitos*. Това не е „царевица“ на Северна Америка, която правилно се нарича „царевица“.

Нашите бащи. Тоест, десетте сина, които Яков първо изпрати в Египет (Бит. 42:1–3). Ако Стефан прави нещо повече от това да разгърне историческа последователност, той се стреми да покаже, че точно тези, които са измъчвали Йосиф, са станали зависими от щедростта, произтичаща от неговата мъдрост. И така, евреите от времето на Стефан непременно трябва да се обърнат за духовна подкрепа към Исус Христос, когото са измъчвали.

13. Втори път. Вижте Бит. 45:1–4.

Беше разкрито. Тази фраза се появява два пъти в този стих в KJV. Във втория Например, гръцкият оригинал е различен и би трябвало да се преведе като „стана явен“.

Род. Гръцки *genos*, „раса“. Йосиф не се е опитвал да скрие еврейския си произход (Бит. 41:12), но до тази криза това не беше общоизвестно. Сега самият фараон беше наясно с това (Битие 45:16).

14. Род. Гръцка дума *suggeneia*, „род“ или „семејство“, използвана също в стих 3 и Лука 1:61.

Седемдесет и петнадесет души. Вижте върху Бит. 47:26, 27. Има много еврейски предания относно броя на онези, които са слезли в Египет (вижте Талмуд Баба Батра 123а, 123b, изд. Сончино, стр. 511, 512).

15. Яков слезе. Сега започва 215-годишното пребиваване (вижте върху Бит. 15:13; Изх. 12:40) на евреите в Египет, далеч от Обетованата земя.

Умря. По-скоро „и той самият умря“. Някои коментатори приемат това като отнасящо се до Йосиф, а не Яков.

16. Бяха пренесени. Освен погребението на костите на Йосиф в Сихем (Бит. 50:25; Изх. 13:19; Исус Навин 24:32) в Писанието няма сведения за пренасянето на телата на патриарсите в Ханаан. Йосиф Флавий казва: „Телата им бяха пренесени известно време по-късно от потомците им [и синовете им] в Хеврон и погребани там“ (Древности ii. 8. 2 [199]; изд. на Льоб, том 4, стр. 251). Древна еврейска традиция разказва как телата на патриарсите са изнесени от Египет заедно с напускащите израилтяни.

В Сихем. Този Сихем е Сихем от Стария завет (вижте върху Бит. 12:6).

Авраам купи. Покупката от Авраам на пещерата Махпелah, на изток от Мамврий, близо до Хеврон, е единствената записана сделка от този вид (вижте върху Бит. 23:3–20). Тук са били погребани Авраам, Сара, Исаак, Ребека и Лия. Областта Сихем обаче е била мястото на първото заселване на Авраам при влизането му в Ханаан и там той построил олтар (Битие 12:6, 7). Възможно е да е купил земя за тази цел, въпреки че няма записи за покупката.

Купуването на нивата от Яков в Сихем е единствената записана сделка, в която синовете на Емор се появяват като продавачи (Бит. 33:19). Тук е издигнат олтар (Бит. 33:20) и костите на Йосиф са погребани, но няма данни, че е бил погребално място за братята му („нашите бащи“, Деяния 7:15). Йероним, християнски писател от IV век, заявява (86-то послание, бенедиктинско издание), че гробниците на 12-те патриарси са били показани в Сихем по негово време и това съответства на самарянска традиция, запазена в продължение на много векове. Това може да съвпада с информацията, достъпна за Стефан, но неизвестна на нас днес.

Емор. Гръцката форма на старозаветното име Емор.

Баща на Сихем. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „в Сихем [Сихем]“.

17. Но когато. По-скоро „но както“, което предполага, че времето приближава, а не че е дошло.

Време на обещанието. Тоест, времето на неговото изпълнение, при Изхода на израилтяните от Египет (вижте върху Бит. 15:13, 14; Изх. 12:40; вижте Том I, стр. 188–195). Бащите „всички умряха с вяра, без да са получили обещанията, а само като са ги видели отдалеч“ (Евр. 11:13).

Приближаваше се. По-скоро „се приближаваше“, което е в хармония с „но както“.

Бог се беше заклел. По-скоро „се беше заклел“.

Растеше и се умножаваше. Вижте Изх. 1:7; 12:37.

18. Възкръснал е друг цар. Могат да се цитират текстови доказателства (вж. стр. 10) за добавянето на думите „над Египет“. Не просто допълнителен цар, а различен вид цар (вж. върху Изх. 1:8) и със сигурност имащ различно отношение към евреите.

Не е знаел. По-скоро „не е знаел“. Това може да означава, че новият владетел е бил невеж за големите заслуги на Йосиф към Египет или че умишлено ги е игнорирал (вж. употребата на „да знае“ в Матей 7:23; 25:12).

19. Хитро. Или „хитро“ (вижте Изх. 1:10).

Злото е било умолявано. Архаичен израз за „отнасяло се зло“. Йосиф Флавий („Древности“, ii. 9. 1 [203]) казва, че египтяните са накарали израилтяните да изкопаят канали и диги за Нил.

Те изгонват. По-скоро „като изгонват малките си деца“. Фразата се отнася до това, което фараонът е направил с омразните евреи (вижте Изх. 1:22).

20. В което време. Докато бебетата са били изложени.

Изключително красив. Буквално „красив пред Бога“ (вижте върху Изх. 2:2). Йосиф Флавий (пак там, 9.6 [231]) описва красотата на бебето Моисей като такава, че онези, които го срещали, се обръщали, за да го гледат с възхищение.

21. Изгонена. Йохаведа, майката на Моисей, изпълнила царската заповед и едновременно с това осъществила собствения си план (вижте Изх. 2:3).

Вдигна го. Буквално „го вдигна“, отнасящо се или до това как Моисей е бил изваден от Нил, или по-вероятно до това как е бил осиновен от дъщерята на фараона. Коренната форма на глагола означава „избирам“ и е използвана така във Филипияни 1:22. Силата му е изяснена в следващата фраза.

Нейният собствен син. Вижте Изх. 2:5, 10. Йосиф Флавий (пак там, iib. ii. 9. 7 [232–237]) заявява, че според еврейската традиция управляващият тогава фараон не е имал син и Моисей е бил избран за наследник.

22. Учен. По-скоро „обучен“ или „инструктиран“. Старият завет не заявява това ясно, но това се подразбира от връзката на Моисей с дома на фараона.

Мъдростта на египтяните. Вижте върху Изх. 2:11; 3 Царе 4:30. Има много легенди за първите 40 години от живота на Моисей. Филон (Животът на Моисей i. 5) твърди, че дава подробности относно учебната програма, която Моисей е следвал, но Библията мълчи по темата.

Могъщ в думите. Това се отнася предимно за речта на Моисей, докато великият водач беше в египетския двор и не противоречи на по-късното му изявление: „Аз не съм красноречив, ...

„Болен съм в говоренето“ (вижте Изх. 4:10), което е изречено след 40-годишното му пребиваване в Мадиям.

В дела. Няма библейски запис на делата му, но би било странно, ако този, който се е доказал като толкова способен в по-късен етап от живота си, не е проявил и големи дарби в ранната си зряла възраст (вижте Изх. 2:11).

23. Навършил четиридесет години. Буквално „когато му се изпълниха четиридесет години“, т.е. когато беше на около четиридесет години. Старият завет не дава информация за възрастта му в този момент. Той показва, че Моисей е бил на 80 години, когато е бил изпратен при фараона (Изх. 7:7), и че е бил на 120, когато е починал (Втор. 34:7). Древната еврейска традиция разделя живота на Моисей на три 40-годишни периода (Мидраш Раба, върху Бит. 50:22, изд. Сончино, стр. 1001), а Стефан следва подобно разделение: (1) 40-те години в Египет, (2) 40-те години като пастир в пустинята, (3) 40-те години, през които е водил народа си от Египет до границите на Ханаан.

Да посещавам. Гръцки episkeptomai, „да гледам“, за да видя как се справя човек, „да инспектира“ (вж. Изх. 4:31; Лука 7:16; Яков 1:27). Моисей беше решен да помага на сънародниците си (вж. върху Изх. 2:11).

24. Да понасяш несправедливост. Чрез побой или удари (вж. Изх. 2:11).

Отмъсти му. Буквално „извърши отмъщение“ и по този начин предприе това, което трябва са оставени на Господа.

Удари египтянина. Тоест, уби го (вижте Изх. 2:12).

25. Защото той предполагаше. По-скоро „но той предполагаше“, дори когато уби египтянина. Той приел за даденост, че евреите ще разберат деянието му и неговите мотиви. Бързо се разочаровал. Това прозрение за ума на Моисей не е извлечено от Стария завет, а би могло да бъде дадено на Стефан от Светия Дух. Възможно е говорещият да предлага и сравнение между Моисей и Исус, които и двамата били отхвърлени от хората, на които се опитвали да помогнат.

Чрез неговата ръка. Очевидно на Моисей е било разкрито, че трябва да избави Израел, но той е бил с погрешното схващане, че делото ще бъде извършено по същия начин, който египтяните обикновено са използвали, за да наложат властта си.

Те не разбраха. Кратка, но ефективна фраза, подчертаваща неразумността на избрания народ. Божият народ твърде често не разбира и е неподготвен за Божиите дела на избавление (вж. еврейското отношение към Христос, Йоан 1:11).

26. Докато се караха. Тоест, двама мъже от евреите (Изх. 2:13).

Сближи ги. Буквално „ги въвеждаше в мир“, тоест, помиряваше ги.

Господа. По-скоро „мъже“. Новосъбуденото му братско чувство е толкова силно, че Моисей сякаш не е в състояние да толерира нищо по-малко от братско единство сред евреите, докато страдат заедно.

27. Кой те е поставил управник? Както е показано в стих 35, Стефан набляга на това ранно предизвикателство на авторитета на Мойсей, за да покаже, че цялата история на Израел е била белязана от отхвърлянето на Божиите пратеници, които са били изпратени за доброто на нацията. Отхвърлянето на Исус е било кулминационното отхвърляне.

28. Искаш ли? Сравни с Изх. 2:14.

29. Тогава Моисей избяга. Бързият поглед на Стефан не обърна внимание на факта, че фараонът е разбрал какво се е случило и е търсил Моисей. Йосиф Флавий (Древности) ii. 11. 1 [254–256]) приписва бягството на Мойсей на завистта на египтяните, които се страхували, че той ще поведе бунт.

Беше странник. Буквално „стана пришълец“, тоест, чужденец.

Мадан. Гр. Мадан, за евр. Мидан, „Мадан“ (вижте Изход 2:15, 16).

Той роди двама сина. Герсам и Елиезер. Майка му беше Сепфора, дъщеря на Иотор (вижте Изх. 4:20; 18:2–4).

30. Четиридесет години. С 40-те години, споменати в стих 23, това прави Моисей 80 години възраст, когато е бил призван да избави Израел (вижте Изх. 7:7).

Планината Сина. Старозаветната форма е „Синай“, която често е наричана „Хорив“ (вижте Изх. 3:1).

Ангел Господен. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на думите „на Господа“. Споменаването на преживяването на Моисей при горящия храст от страна на Стефан е косвен отговор на обвинението, което той отправи срещу Моисей, защото тук той му отдава пълна почит като човек, който е имал личен опит със своя Бог. За идентифицирането на ангела като Господ вижте Изх. 3:2.

Пламък от огън. Вижте Изх. 3:2.

Храст. Гръцки *batos*, „трънен храст“ или „къпина“. Не е възможно да се идентифицира точно този храст.

31. Да гледаш. Сравни Изх. 3:3.

Гласът Господен. Вижте Изх. 3:2.

32. Бог на Авраам. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на „Бога на“ пред имената Исаак и Яков. Ако, както твърди преданието, Стефан е бил един от Седемдесетте (вижте гл. 6:5), той несъмнено е чул тези думи, цитирани от Господа като свидетелство срещу неверието на садукееите относно възкресението (Мат. 22:32). Ако някой от тези садукееи беше в съвета, щеше да си спомни за цитата, когато Стефан се обърна към тях. Величествените думи щяха да им напомнят за обещанието за възкресението и неговото доказателство във възкресението на Исус от мъртвите.

33. Събуй обувките си. В Изх. 3 тази заповед съвсем логично идва преди Бог да се разкрие пред Моисей, който едва ли би се нуждаел от напътствия, след като веднъж е разпознал Божието присъствие. Използването на това преживяване от Стефан би подчертало истинското му уважение към светите места и би показало, че Божието присъствие не е ограничено до пределите на Йерусалимския храм (вижте Изх. 3:5).

34. Видях. Повторението на тази фраза е отражение, на гръцки, на емфатична еврейска конструкция и е добре предадено като „Наистина видях“ в Изх. 3:7. Този стих е съкратен и съставен цитат, взет от Изх. 3:7, 8, 10.

Ще те изпратя. Стефан може би е използвал настоящия стих, за да внуши на слушателите си начинът, по който Христос, подобно на Моисей, е бил изпратен в отговор на молитва, за да облекчи страданието и да избави Своя народ (вижте на стих 35).

35. Този Моисей. Този пасаж е формулиран, за да подчертае, че именно Моисей е бил почитаният човек, на когото се е явил Господ.

Когато те отхвърлиха. Тук отново се набляга на отхвърлянето на Моисей от еврейския народ, въпреки че той е бил толкова добре засвидетелстван като Божи пратеник. Може би Стефан е намеквал, че слушателите му са действали по подобен начин, отхвърляйки Исус Христос.

Избавител. Гръцки *lutrōtēs*, „освободител“, „изкупител“. Тази дума не се среща другаде в Новия завет, но се появява в LXX като превод на еврейския термин *go'el* (виж върху Пс. 19:14; вж. върху Рут 2:20). По този начин, макар че има основното значение на „освободител“, в библейската употреба то носи обертонове на значение, свързани с еврейската идея за роднина-изкупител. Мойсей освободи и по този начин изкупи народа си от Египет, но Христос освобождава, изкупва народа си от греха и смъртта.

Чрез ръката на ангела. Буквално „с ръката на ангел“. Думата „с“ подчертава, че делото на Моисей е било извършено в сътрудничество с небесните сили. За самоличността на ангела вижте Изх. 3:2; вж. Деяния 7:30.

36. Изведе ги. Моисей успя да направи това, имайки Божията сила със себе си (вижте Изх. 3:12).

Чудеса и знамения. Вижте гл. 2:19, 22; 6:8; вж. том V, стр. 208.

Червено море. Това е името, дадено от гърците на водата, която евреите наричали Море от тръстика (вижте Изх. 10:19). Причината за двете имена не може да бъде окончателно установена.

Четиридесет години. Вижте Числа 14:33; Втор. 29:5.

37. Пророк. Стефан, подобно на Петър (виж гл. 3:22), се позовава на пророчеството, дадено във Втор. 18:15–18. Подобно на Петър, той вижда то изпълнено в Исус. Сега той е решен да се изправи пред Синедриона с този Пророк в лицето на Исус, когото бяха разпнали.

Него ще слушате. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на тези думи. Те обаче са добре засвидетелствани в цитата на същия пасаж в гл. 3:22.

38. Това е той. Все още се говори за Моисей.

Църквата. Гръцки *ekklēsia*, „събрание“ или „събрание“ (вижте върху Матей 18:17).

В пустинята. Стефан има предвид събирането на еврейския народ на планината. Синай преди даването на закона (Изх. 19).

С ангела. Както в стих 35, ангелът е самият Господ, както и в стих 31 гласът това, което говореше, се нарича „гласът Господен“.

Който получи. Тоест, Моисей.

Живи оракули. Гръцки *logia zōnta*, „живи оракули“. *Logia* е умалителното от *logos*, „слово“. В LXX се използва за Божиите думи (Числа 24:4, 16), а във Филон (виж том V, стр. 93) за Декалога. В KJV *logia* се превежда като „оракул“ (Римляни 3:2; Евр. 5:12; 1 Петрово 4:11). Тук се има предвид законът, получен от Моисей и предаден на следващите поколения. Тези оракули са описани като „живи“, тоест живи, в смисъл, че пребъдват и продължават от поколение на поколение (вж. Евр. 4:12; 1 Петрово 1:23).

39. Не искаха да се подчиняват. Буквално „не искаха да станат послушни“. Този бунт на израилтяните избухна един месец след избавлението им при Червено море и преди да стигнат до Синай (Изх. 16:2, 3). Докато Моисей беше на планината, недоволството им доведе до отстъпничество (Изх. 32:1), както е посочено от Стефан в следващите стихове. Чрез заключение той представя паралел между отношението на израилтяните към Моисей и отношението на евреите към Христос. Хората от двете епохи бяха непокорни на своя предполагаем изкупител. За послушание вижте Деяния 5:32.

В сърцата си. Те всъщност не се върнаха, а копнееха за така наречените блага, на които се бяха радвали в страната на пленничеството си (вижте Изх. 16:3; срв. Чис. 11:4–6). И така, жената на Лот погледна назад към Содом и умря (Бит. 19:26). Господ осъжда човека, който, след като е сложил ръката си на плуга, поглежда назад (Лука 9:62).

Обърна се обратно. Или просто „обърна се“. Непосредствената препратка към думите на Стефан е към преживяванията, записани в Изх. 16:2, 3; 32:1–6, но е имало и много други (Изх. 17:1–3; Чис. 11:1–5; 14:1–4; и др.).

40. Направи ни богове. Вижте Изх. 32:1. Стефан показва как липсата им на вяра в Моисей водачеството довело израилтяните до една от най-лошите форми на грях – идолопоклонството.

41. Те направиха теле. Вижте Изх. 32:4, 5. Евреите вероятно са видели египтяните да се покланят на бика Мневис в Хелиополис или на бика Апис в Мемфис и са желали подобен образ на звяр, който да представя великия Бог на вселената.

Идол. Евреите твърдяли, че златният телец е бог (виж Изх. 32:4), но Стефан правилно го нарича „идол“.

Радвах се. По-скоро „радвах се“, тоест, те продължиха в идолопоклонството си и неговото съпътстващи оргии. Глаголът по-специално изразява радостта от пиршество, както в Лука 15:23, 24, 29 (вж. Изх. 32:5, 6). Мойсей чу не виковете на борбата, а „шума на пеещите“ (Изх. 32:18).

Дела на собствените им ръце. Поклонението пред изображение не само е отричане на Бога, но, което е по-лошо, то поставя на Негово място предмет, направен от човека. Идолопоклонникът обръща гръб на своя Създател и вместо това се покланя на това, което самият той е създал. Вижте Осия 6:6.

42. Тогава Бог се обърна. По-скоро „Но Бог се обърна“. Израел се беше обърнал от Моисей, Божия представител, а сега Бог се обръща от тях (вж. Исус Навин 24:20). Хората са стигнали до страшно състояние, когато Бог трябва да ги изостави (вж. върху Осия 4:17; 5:6). Именно това ужасяващо състояние Павел описва в Рим. 1:24, 26, 28.

Да се покланям. Гръцко *latreuō*, „да служат срещу заплащане“ и, в по-широк смисъл, „да отдавам религиозни обноси“ служба“, „да се покланяш“.

Небесното войнство. Вижте Втор. 4:19; Соф. 1:5. Израел е бил предупрежден срещу подобно поклонение като форма на идолопоклонство (Втор. 4:19; 17:3). Но както историците (4 Царе 17:16; 23:5; 2 Лет. 33:3, 5), така и пророците (Ер. 8:2; 19:3; Соф. 1:5) записват, че

Предупреждението беше напразно. Това поклонение на небесните тела е известно като сабаизъм. За него се загатва в подобни препратки към астрологията в Новия Завет, като тази.

Книгата на пророците. Тоест, пророците от Стария завет (вижте върху Лука 24:44). Юдеите обикновено смятали писанията на дванадесетте така наречени малки пророци за една книга. Стефан, следвайки общоприетия обичай, не посочва автора на цитата си.

Принесохте ли жертви? По-скоро, с акцент върху гръцкия словоред, „Принесохте ли Ми заклани животни и жертви четиридесет години в пустинята, доме Израилев?“ Цитатът е, с малки промени, от LXX на Амос 5:25, 26. От гледна точка на историческия факт, на въпроса трябва да се отговори утвърдително, защото жертви са били принасяни на Бога по време на скитанията в пустинята. Но духовно отговорът е отрицателен, защото много от хората, макар и да правеха жертви, също се покланяха на фалшиви богове и Господ отхвърли разделеното им поклонение.

43. Взехте. По-скоро „и взехте“. Този стих е цитат, с няколко вариации, от Амос 5:26, както е посочен в LXX, който в този момент е доста различен от масоретския еврейски текст. Пасажът свързва неприемливото поклонение на Израел и тяхната преданост към идолите. В своите скитания Израел е трябвало да „вземе“ само скиинята Господня, но твърде често те „вземат“ и скиинята, или палатката, в която се помещава езически образ.

Молох. Гръцката форма на името на бога, познато в Стария завет като Молох, Милком, Малхам (виж върху Лев. 18:21; 20:2; Йер. 7:31). В тези текстове почитането на Молох е строго забранено. Но забраната е била напразна (виж 4 Царе 16:2, 3; 23:10; Йер. 7:31; 32:35; Езек. 23:37; и др.).

Ремфан. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между прочитанията Ремфан, Ремфам, Ремфа, Ромфа, Раифан и Рефан. LXX на Амос 5:26, от който е взет този стих, използва Раифан, което изглежда е било възприето като еквивалент на еврейското קינן или כִּיּוּן (KJV, „Chiun“), предполагаемо от много учени, че е еврейски термин за планетата Сатурн, чието Раифан е било коптското или египетското име. Но не е известна египетска дума, подобна на гръцкия термин. Амос, когото Стефан цитира, обаче ясно осъжда поклонението пред звездите. Следователно Стефан е напълно оправдан да осъди древните евреи като идолопоклонници.

Отвѣд Вавилон. В Амос 5:26, от който е цитиран настоящият стих, както еврейският, така и LXX преводът използват „Дамаск“. До времето на Амос Сирия, представена от Дамаск, е била сериозен враг както на Израел, така и на Юдея. Вавилонският плен тогава не се е състоял, но когато Стефан поглежда назад, именно Вавилон се откроява като заклет враг на евреите и несъмнено поради тази причина той, по вдъхновение, е заменил „Дамаск“ с „Вавилон“. В стихове 37–43 Стефан посочва отстъпничеството на евреите, които се обърнали срещу Бога, като се обърнали срещу Моисей, а по времето на Стефан също се обърнали срещу Бога, като се обърнали срещу Исус.

44. Скиинята на свидетелството. Вижте върху Изх. 25:8; Числа 9:15.

Назначен. Клаузата гласи буквално „както е назначил Онзи, Който е говорил на Моисей“. Виж върху Изх. 25:8, 9.

Според модата. По-скоро „според образа“, както в Евр. 8:5 (вижте върху Изх. 25:9). Аргументът на Стефан предполага, че небесното светилище е важната и централна институция и по този начин подчертава временния характер на скиинята като фокусна точка в поклонението пред Бога.

45. Това дойде след. Гр. diadechomai, „да получат на свой ред“, т.е. те наследиха скиинята от бащите си. Поколениято след Изхода беше това, което пренесе скиинята в Ханаан, защото всички, които излязоха от Египет, с изключение на Халев и Исус Навин, умряха в пустинята.

Исус. Гръцки Исус, еквивалент на еврейското Йешуа, „Исус“ (вижте върху Матей 1:1). Тук Очевидно става дума за Исус Навин, който довел израилтяните и скиинята в Ханаан.

Във владението. Буквално „във владението“.

Езичници. Тоест „народи“ или „езичници“, с особен акцент върху ханаанците.

Когато Бог изгони. Вижте Втор. 9:3; Пс. 44:2.

Дните на Давид. Тази фраза може да има две приложения: (1) първоначалното ханаанско население на Палестина не е било напълно завладяно до времето на Давид; (2) скиинята е била център на израилтянската религия до царуването на Давид включително. След неговото време Храмът заел мястото на скиинята.

46. Намери благоволение. Давид, благоволен от Бога, искаше да построи Храма, но Бог не би му позволил да го направи (вижте 2 Царе 7:1–17; 1 Лет. 22:6–10).

Желано. По-скоро „поискано“.

Намерете скииня. Тези думи, които изглеждат необичайни в настоящия контекст, са взето от LXX на Пс. 132:5. Тук гръцката дума, преведена като „скииня“,

(skēpōta) може би е по-добре да се преведе като „жилище“, тъй като скиинята (skēpē) е съществувала още от времето на Моисей, а Давид е искал да построи постоянен храм.

Бог на Яков. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между четенията „Бог на Яков“ и „дом на Яков“, но контекстът е в полза на текста такъв, какъвто е в KJV. LXX на Пс. 132:5, от който са извлечени тези думи, гласи „Бог на Яков“.

47. Соломон построи. Вижте върху 1 Царе 6:1.

48. Въпреки това. Тоест, но, от друга страна. Това показва контраста между непосредствено предхождащите стихове, които говорят за скиинята и Храма като места за срещи на Бог с хората, и стихове 48, 49, които подчертават, че Бог не обитава в построени от човека сгради.

Всевишният. Тъй като, освен статията, заглавието е само една дума на гръцки, Думата „най-много“ трябва да се пише с главна буква. За коментар относно заглавието вижте Бит. 14:18.

Не обитава. Изречението може да се преведе като „не обитава в ръкоделни неща“ (вж. Евр. 9:11, 24), защото в оригинала няма дума за „храм“. Юдеите не би трябвало да се нуждаят от това напомняне за вездесъщността на Бога, защото са били добре инструктирани относно този аспект от Неговата природа (вж. 1 Царе 8:27; Пс. 139:7–13). Но те се бяха съсредоточили върху истината, че Той е обещал да благослови Храма с присъствието Си, докато мисълта им не Го ограничи в неговите предели. Още по-лошо, те започнаха да изпитват по-голямо благоговение към сградата, отколкото към Този, за когото е построена сградата.

По този начин те се направиха негодни да разпознаят и приемат Бога, „явления в плът“ (1 Тим. 3:16), когато Той се въплъти и живееше сред тях.

Павел, който беше чул защитата на Стефан, използва подобен аргумент, говорейки с философи от Атина (Деяния 17:24, 25).

Казва пророкът. Цитатът е от евангелския пророк Исая (гл. 66:1, 2), който видя Бога в Неговия небесен храм (гл. 6:1–7).

49. Небето е моят трон. Стефан цитира LXX почти дословно. За коментар върху ст. 49, 50 вижте върху Исаия 66:1, 2. Исаия посочва, че Всевишният не може да бъде ограничен в човешките ограничения, а ще обитава с онези, които са „бедни и с разкаян дух“. Тези думи бяха укор към юдеите, които ги чува. С поклонението си, съсредоточено върху земния храм, те далеч не бяха „бедни и с разкаян дух“. Неизказаният призив на Стефан е да приеме Божествения, който е ходил сред тях толкова смиренно и им е показал прекрасния характер на небесния им Отец. Много от свещениците вече бяха приели евангелието (вижте Деяния 6:7); още повече щяха да го направят. Тези обърнати във вярата от старата типична система изграждаха духовен храм в сърцата на хората.

51. Вие, твърдоглави. Внезапната промяна в тона на обръщението на Стивън несъмнено е да се обясни с нарастващото външение на Синедриона и негодуванието, предизвикано от думите му (вж. АА 100; Мат. 26:65). Очевидно осъзнавайки, че краят му е близо и че никакво понататъшно обсъждане няма да повлияе на въпроса, Стефан избухна в строг укор. Прилагателните, които използваше, бяха приложени към греховете на древен Израел: „коравовратен“ в Изх. 33:3, 5; 34:9 и „необрязан“ в Лев. 26:41. „Коравовратен“ се прилага към упорити волове (вижте върху Изх. 32:8). Самият израз „необрязани по сърце“ беше използван от Езекиил (гл. 44:7) за „чужденци“. Сега, точно в момента, когато Стефан им казваше, че почитането им на Храма е прекомерно и безполезно, той ги постави в класата на езичниците. Никаква по-лоша обида не можеше да бъде отправена срещу тези разярени хора.

Винаги се съпротивлявайте на Светия Дух. Точно историческо обобщение, защото от дните на Моисей, на когото бащите им не се подчиниха, до дните на Исус Христос, когото разпнаха, народът на Израел се е съпротивлявал на Светия Дух. Гръцката дума за „съпротивлявам се“ (antipipto) предполага активно, енергично противопоставяне.

52. Кой от пророците? Това е ехо от думите на самия Христос (Мат. 5:12; Лука 11:47; 13:34). За коментар върху историята на подобни преследвания на пророци вижте Мат. 5:12; 23:37 (вж. 1 Сол. 2:15; вж. 2 Лет. 36:16).

Показано. По-скоро „обявено“.

Праведният. Или „Праведният“. Тази висока титла се използва и за Господ в гл. 3:14; 22:14. Името вече е било използвано в еврейската литература за очаквания Месия (Енох 38:2) и може би е било внушено от Исаия 11:4, 5. Съпругата на Пилат използвала описанието, говорейки за Исус (Матей 27:19). Ранната църква изглежда го е приела и пример за неговото приложение може да се види в 1 Йоан 2:1, където гръцката дума за „праведен“ е същата като използваната тук за „Праведния“. Христос, който бил осъден като злодей, бил отличаван от всички хора като „Праведния“, „Справедливия“. Чрез придаване на същата тази праведност, Стефан се откроявал в контраст с мъжете, които щяли да го екзекутират в нечестива ярост.

Бях. По-скоро „станах“.

Предатели и убийци. Четейки по лицата на мъчителите си съдбата, която скоро ще за да бъдат негови, Стефан им напомня за предишните им действия по отношение на Христос.

53. Които са получили. Подчертана форма „Вие, които сте получили“.

Чрез разположението на ангелите. По-буквално, „като повеления на ангелите“. Христос, Божият Син, е дал закона на планината Синай (вижте Изх. 20:2). Той е бил и Ангелът на завета (вижте Изх. 23:20). Но множество ангели са били с Господа на планината Синай (вж. Втор. 33:2; Пс. 68:17; Гал. 3:19; Евр. 2:2). LXX на Втор. 33:2 гласи: „на Неговия

„ангели от дясната му страна бяха с него“ и Йосиф Флавий („Древности хв. 5. 3“) представя същата идея.

Не сте го спазили. По-скоро „Вие не сте го спазили“. Това е казано в драматичен контраст с Предишната фраза „приеа закона“ сигурно е нанесла тежък удар на онези, които са го чули. Те не са спазили нито буквата на закона, нито неговото намерение. Законът, даден от ангели, можеше да бъде тяхна слава; неговото изопачаване водеше до техния срам и унищожение.

54. Когато чуа. Вместо това: „Докато слушаха.“

Пронизано до сърцето. Вижте гл. 5:33. Използваната дума описва по-силна болка от „убоден“ от гл. 2:37 и това вече не е породило покаяние, а яростен гняв.

Скърцаха със зъби срещу него. Буквално „скърцаха със зъби срещу него“. Преносният израз е не рядко (Мат. 8:12; 13:42; и др.). Тук обаче това е буквално проявление на гняв. Юдеите бяха позволили на яростта си да излезе отвъд контрол. Онемели от гняв, те искаха да го разкъсат, както груби зверове биха разкъсали плячката си със зъби.

55. Но той. Посочвайки простия, ярък контраст с възторжените си опоненти.

Да бъдеш пълен. Което не предполага внезапно вдъхновение, а продължаващо преживяване. Както при началото (гл. 6:5), така че в края Стефан е „пълен със Светия Дух“.

Погледна втренчено нагоре. Вижте гл. 1:10.

В небето. Стефан видя „небесата отворени“ (Деяния 7:56; вж. Исайа 6:1). Никой от зрителите не видя славата на небесата, която се отвори по този начин, и твърдението, че Стефан е видял тази слава, им се стори, че утежнява вината му. Но само пророците могат да ни кажат дали това, което виждат, е с вътрешното духовно око или чрез разширението на физическото чувство (вж. Матей 3:16; 2 Коринтяни 12:1–6).

Видя славата Божия. Сравни с Бит. 3:24; Изх. 13:21; Йоан 1:14; Деяния 7:2.

Речта на Стефан започва с препратка към „Бога на славата“ и завършва с разказ за видение на божествена слава, което сияе в ума му. С какво запленило изражение е трябвало да се визира в тази слава. Той забрави смъртоносната опасност на момента и се отдаде изцяло на небесното видение.

Исус стои. За Христос обикновено се говори, че седи отдясно на Бога.

Дясната ръка на Бога. Вижте Матей 26:64. Тази гледка на Отца и Сина укрепи техен верен страдащ слуга.

56. Син човешки. В Новия завет извън Евангелията само тук и в Откр. 1:13; 14:14.

Стефан може би го е чул от самите Господни уста или може би го е научил от ранната църква, тъй като речта му е била произнесена преди да бъдат написани евангелията. Членовете на Синедриона вероятно са си спомняли, че самият Христос е използвал тази фраза по време на процеса Си пред тях (Мат. 26:64). Тогава те са осъдили твърденията на Господа като богохулни. За коментар върху заглавието вижте Марк 2:10; вж. том V, стр. 917.

57. Тогава те извикаха. По-скоро „Но те извикаха“, тоест, в опит да накарат Стефан да млъкне, вместо да слушат и да бъдат осъдени в присъствието на Божията слава.

Спрях. Гръцки *synescho*, „да свия“, „да задържам заедно“. Те гледаха на Стефан думите като богохулни и не пожелаха да чуят повече. По този начин те доказаха, че заслужават описанието, дадено в стих 51. Те, а не Стефан, бяха богохулниците.

Нахвърлили се върху него. По-скоро „се нахвърлили върху него еднородно“. Сатана бил внесъл в Синедриона онзи вид единство, изискван от Закона (Второзаконие 13:9, 10), когато човек трябвало да бъде екзекутиран. Нямамо чакане на официална присъда; те били еднородни в своето

желание и решение. За съдебните аспекти на подобни бързи производства вижте Матей 26:59.

58. Изгонете го. Според Лев. 24:14 онзи, който ще бъде убит с камъни, трябва да бъде изведен навън. лагерът, което по времето на Стефан е означавало извън стените на Йерусалим.

Убиха го с камъни. Буквално „убиваха го с камъни“, сякаш екзекуцията е продължавала, докато мъченикът се е молил (ст. 59, 60). Убиването с камъни е било наказанието за богохулство според Моисеевия закон (Лев. 24:14–16; виж върху Йоан 8:7). Но колкото и стриктно да е спазвал Синедрионът този закон, при римляните те нямали право да отнемат живот, особено ако Стефан е бил римски гражданин (виж върху Деяния 6:5). Но римските служители могли да бъдат подкупени за удобно мълчание (АА 98, 101). Пилат, който все още бил прокуратор (виж том...).

V, стр. 67, 68), може да е бил извън града по това време, но е малко вероятно да се е намесил в нападението срещу Стефан след унижителното му преживяване на процеса срещу Исус.

Сложиха дрехите си. Законът изискваше обвинителят да бъде първият, който използва смъртоносните камъни (Втор. 17:7; вж. Йоан 8:7). Широките, развяващи се наметала, носени като върхни дрехи, биха възпрепятствали свободното действие на ръцете на изпълнителите и затова бяха оставени настрана (вж. Деяния 22:20).

Младеч. Гръцката дума *neanias*, „младост“, се използва с голяма свобода за мъже между 20 и 40 години. Следователно терминът не помага за определяне на хронологията на живота на Павел (вж. Филимон 9:1). За евентуална датировка на мъченическата смърт на Стефан вижте стр. 99.

Саул. За значението на името вижте 1 Царе 9:2. За коментар относно предишната история на Саул, присъствието му при мъченическата смърт на Стефан и последвалата промяна на името на Павел вижте Допълнителна бележка 2 в края на главата.

59. Те хвърляха камъни. По-скоро „както хвърляха камъни“. Стефан се молеше, докато беше хвърлян камъни.

Призив към Бога. Както е посочено с курсив в KJV, думата „Бог“ не е в оригинала. Самата молитва показва, че Стефан е призовал Господ Исус, когото току-що е видял да стои отдясно на Бога (ст. 56).

Приеми духа ми. Вижте Матей 27:50; Лука 8:55; Деяния 7:60. Обърнете внимание как Лука също е записана подобна молитва от страна на Исус, докато умираше (Лука 23:46).

60. Коленичи. В молитва и преклонение пред Този, когото беше видял на дясната ръка на Бог, макар че несъмнено е бил принуден да коленичи от убиването с камъни.

Не им вменявай този грях. Буквално „не им вменявай този грях“. Стефан не можеше да направи много по отношение на миналите грехове на своите преследвачи, но той имаше лично право да поиска прошка за настоящите им прегрешения. Като се молеше за тях, той разкри колко напълно е придобил прощаващия дух, който характеризираше неговия Учител (вж. Лука 23:34).

Заспа. Вижте Марк 5:39; Йоан 11:11. В цялата си защита поведението на Стефан е в рязък контраст с това на неговите обвинители. Те са изпълнени с отмъстителна ярост, но той запазва спокойствие, каквото е обзел Христос в съдебната зала. Сега Лука, завършвайки разказа си за служението на мъченика, запазва тази свята атмосфера в последната си фраза: „той заспа“. Битката е приключила, победата е спечелена; верният Божий воин напуска суматохата и тихо спи до деня на възкресението. Следващите глави показват, че смъртта му не е била напразна.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ ПО ГЛАВА 7

Забележка 1

Речта на Стефан представя някои трудности по отношение на целта си, представените въпроси и фактическите въпроси. При разглеждането на тези проблеми е необходимо да се вземат предвид някои съображения.

Трябва да се има предвид следното: (1) Речта е предадена не така, както Лука би могъл да разбере нейния смисъл и значение 30 години по-късно, когато е писал Деяния, а вероятно така, както му е била предадена от един или повече от слушателите, като например Савел (Павел) или един от обърнатите във вярата свещеници (гл. 6:7). Разбира се, трябва да се помни, че Бог е могъл да даде знание за проповедта директно на Лука. (2) Речта никога не е била завършена, защото слушателите му са се нахвърлили върху него в ярост, извели са го извън града и са го убили с камъни. (3) Речта на Стефан е историческа, както са били речите на Петър преди него (гл. 2; 3) и на Павел след това (гл. 13; 22; 26) и до тази степен документира малко от неговото богословско мислене. Богословието на Стефан, такова каквото се е развило до този момент, трябва да се разглежда в последиците от историята, която той е проследил, и в обвиненията на неговите врагове. (4) Неговата реч несъмнено е продължение на евангелското послание, дадено от седемте след тяхното ръкополагане (гл. 6:7–10), и на представянето на евангелието, което Стефан е правил в синагогите на елинистите (вижте на стих 9). Следователно неговата защита приема за даденост много от това, което би било полезно за съвременния изследовател при анализа и оценката му. (5) Някои от историческите и екзегетичните трудности, които неговата реч изглежда представя – като например въпроса, че Авраам не е напуснал Харан до смъртта на Тара (гл. 7:4); 75-те души като общ брой на еврейския клан с Йосиф в Египет (ст. 14); парцелът земя, за който се твърди, че е закупен в Сихем от Авраам (ст. 16); погребението на Яков в този парцел земя (ст. 15, 16); цитатът от Амос 5:26, 27, в който Стефан замества „Вавилон“ с „Дамаск“; и имената на споменатите езически божества (Деяния 7:43) – могат да се разглеждат като произтичащи, частично или изцяло, от липсата на информация, която може да е била известна на Стефан.

Могат да се изведат три сравнително очевидни цели на речта на Стефан: 1.

- Да спечели одобрение или по-скоро да смекчи неодобрението, като покаже на Синедриона, че е запознат с еврейската история, и да осигури основа за доказване на неговата ортодоксалност.
2. Да покаже исторически как Бог се е стремил да води евреите и колко упорито са отхвърляли това лидерство, дадено чрез Моисей, пророците и отдавна предсказания Месия.
3. Да покаже естеството и значението на поклонението, което Бог е предписал за патриарси и за Неговия избран народ, във връзка, както трябва да се признае, с новооткритото дело на Христос отясно на Бога. Това може да се счита за най-важната, но най-малко ясно заявена цел. Във връзка с това трябва да се отбележат четири факта: а. Когато дяконите, от които Стефан се очертава като водещ евангелизатор, започнаха публичното си служение, „голямо множество свещеници“, както се отбелязва за първи път, „бяха послушни на вярата“ (гл. 6:7). Този резултат може да е възникнал от особен акцент в представянето на евангелието от Стефан и другите дякони.
- б. Сериозното обвинение беше повдигнато срещу Стефан, че е проповядвал нещо, което е противно на „това свято място“, тоест на Храма; на „закона“; и на „обичаите“ (гл. 6:13, 14).
- в. Стефан набляга на призива на Авраам и Божиата провиденческа грижа за Яков и неговите потомци (гл. 7:2–17); освобождението на евреите от Египет под ръководството на Моисей (ст. 18–36); свидетелството на Моисей към бъдещ пророк за църквата в пустинята (ст. 37, 38); лъжливото поклонение и неосветените жертви на евреите (ст. 39–43); скинията в пустинята, построена според образа, показан на Моисей (ст. 44, 45); Соломоновият храм (ст. 46, 47); и фактът, че Бог няма нужда от храмове, построени от човека (ст. 48–50). Този акцент върху поклонението би подсказал, че Стефан е водил към темата за Христовото служение на небето.

г. Преживяването на Стефан има разпознаваема връзка с пророчеството за 70-те седмици (Дан. 9:24–27), които започнаха през 457 г. пр.н.е., в последната седмица на които Месията трябваше да бъде посечен „не за себе си“, а типичната земна жертвена система трябваше да приключи като ефективно средство за ходатайство, което би означавало и края на земното свещенство.

Този коментар приема гледната точка, че разпятието се е случило през 31 г. сл. Хр. (виж том V, стр. 251–265), „по средата на седмицата“. Следователно последната от 70-те пророчески седмици трябва да завърши през 34 г. сл. Хр. По този начин служението на Стефан може да се разглежда като драматичен символ на Божия призив към Неговия избран народ през последната пророческа седмица, преди евангелието да бъде предложено на езичниците. Съответно, изглежда разумно мъченичеството на Стефан да се датира през 34 г. сл. Хр., защото убийството на Стефан може да се разглежда като последен акт на отхвърляне на евангелието от евреите като нация.

Когато речта на Стивън се разглежда на този фон, тя се възприема като драматична, жизненоважен епизод в критичен период от ранната църковна история.

Забележка 2

Младият мъж, Саул, представен в гл. 7:58, играе толкова важна роля в новозаветната сцена, че заслужава внимателно внимание още от първото споменаване на името му. Преките биографични подробности са оскъдни, но косвените препратки позволяват сравнително сигурна реконструкция на ранния му живот.

Освен косвеното споменаване на майка му (Гал. 1:15) и общите препратки към еврейските му предци (Деян. 24:14; Гал. 1:14; 2 Тим. 1:3), Писанията не дават никаква представа за произхода на Савел. Че той не е бил единствено дете, става ясно от Деян. 23:16, където е представен „синът на сестрата на Павел“. Възможно е семейството му, смятайки го за отстъпник, когато става християнин, да се е отчуждило и да е прекъснало всички връзки с него (виж Фил. 3:8) и това да е направило споменаването им болезнено за него, въпреки че Рим. 16:7 може да се разбира като означаващо, че някои от роднините му са били християни.

Едно предание от II век, записано за първи път от Йероним, гласи, че родителите на Савел първоначално са живели в Гишала, Галилея. Около 4 г. пр.н.е. се предполага, че са били пленени и отведени като роби в Тарс, главния град на Киликия, в Мала Азия, където в крайна сметка са получили свободата си, са просперирали и са станали римски граждани. По-късно там им се ражда син, Савел.

Животът на Саул започна в Тарс (Деяния 22:3), където на осмия ден беше обрязан (Фил. 3:5) и, според обичая, наречен (виж върху Лука 1:59). Тъй като е бил от племето на Вениамин (Рим. 11:1; Фил. 3:5), е възможно да е бил кръстен на първия цар на Израел, който е произлязъл от същия дом.

От раждането си той притежавал определени завидни привилегии. Роден е като римски гражданин (Деяния 22:28). През 1 век сл. Хр. римското гражданство все още е било ревниво пазено и е вероятно семейството на Савел да е било с известна длъжност и над средното богатство. Притежателят на такова гражданство е имал всички основания да се гордее и естествено би бил благосклонен към имперски Рим. Но освен това Савел е бил лоялен към собствения си изтъкнат град. Той е бил гражданин на Тарс (гл. 21:39). Това означава, че не е бил просто жител там, а е притежавал граждански права. Тази привилегия вероятно е била използвана от него заради услугите, оказани на града от семейството му.

Освен тези социални привилегии обаче, Саул ценил расовото и религиозното си наследство. Той се хвалел с описанието „еврей от евреите“ (Фил. 3:5; вж. 2 Кор. 11:22) и ревнувал за традициите на своите предци. Това било напълно съвместимо с гордостта му от римско и тарзийско гражданство, тъй като до 70 г. сл. Хр., когато Веспасиан премахва тяхното

законните права, на евреите е било позволено да запазят своята отличителна националност, дори в езическата римска среда. Към това удовлетворение от религиозния си произход той добавял и особена гордост от своя фарисейство. Той „живял като фарисей“ „според най-строгата [еврейска] секта“ на своята религия (Деяния 26:5; вж. гл. 23:6; Фил. 3:5). Някои коментатори предполагат, че този фарисейство е наследен от баща му, но е също толкова възможно да е станал фарисей поради обучението си при Гамалиил (вж. Деяния 5:34).

В ранна възраст, вероятно когато е бил на 12 години, Савел е изпратен в Йерусалим (гл. 26:4), където е образован от известния Гамалиил I (гл. 22:3; виж върху гл. 5:34). Той е обучен в „съвършения начин на закона“, „вярвайки на всичко, което е писано в закона и в пророците“, като расте в „ревност към Бога“ и „по-ревностен за преданията“ на бащите си (Деяния 22:3; 24:14; Гал. 1:14). Изглежда, че той става по-фанатичен поддръжник на своята секта, отколкото неговият учител (вж. върху Деяния 5:34). По този начин той полага основите за бъдещия си енергичен кръстоносен поход срещу християнската църква (гл.

8:1, 3; 22:4, 5; 26:9–12). С този фон и в тази обстановка, Савел влиза в повествованието на книгата Деяния (гл. 7:58). Като ревностен член на най-строгата част от юдаизма, той придава тежестта и съгласието на присъствието си на смъртта на Стефан, който изглежда е критик на юдаизма. Неговото присъствие подсказва, че е продължил да живее в Йерусалим. Следователно той би бил добре запознат със служението и смъртта на Христос и с все по-силното апостолско свидетелство, което последва. Но тъй като споменава само свръхестествената си среща с Исус на пътя за Дамаск (Деяния 22:7, 8; 26:14, 15; 1 Кор. 15:8), е малко вероятно някога да Го е срещал лично. Въпреки това, Савел е бил добре екипиран като антихристиянски гонител и няма нищо аномално в участието му в първата мъченическа смърт.

Значителна дискусия се е съсредоточила върху промяната на името, която се случва около средата на книгата Деяния. Глава 13:9 говори за „Савел (който е наричан и Павел)“ или, за да дадем вариант на превода, „Савел, иначе Павел“. Защо тук трябва да се въвежда второ име, когато „Савел“ вече е използвано 18 пъти между гл. 7:58 и 13:9? От времето на Йероним нововъведеното име се свързва с това на Сергей Павел, наместникът (проконсул) на Кипър. Предполага се, че Савел е приел името Павел в този момент, за да почете обръщането на наместника към християнската вяра. Такова обяснение изглежда невероятно, защото има сериозни причини да се заключи, че Савел трябва да е имал повече от едно име от най-ранните си години.

Саул е роден в многоезичен свят. Хетерогенно население е говорело удивителен хаос от различни езици, но всяка група имаше свой собствен роден език. Върху тази основа се наслаждаваше гръцкият език, лингва франка на цивилизования свят (виж том. V, стр. 103) и латински, официалният език на Римската империя. В резултат на това много мъже от онова време говорели не само родния си език, но и гръцки и латински. Поради това много от тях започнали да имат повече от едно име или различни форми на едно и също име според езика или обществото, в което то се използвало. В други случаи те носели имена, които нямали езикови връзки помежду си – тоест, не били преводи от един език на друг. В случая на Савел процесът може да е протичал по следния начин: При обръщането му било дадено еврейско име Савел, но тъй като живеял в езическа общност, носел и не рядко латинско име Павел. Могат да се цитират много примери за двойни имена: Валтасасар-Даниил, Естир-Адаса, Йоан Марк (вж. Деяния 1:23; 13:1; Кол. 4:11). Лука показва, че е запознат с двете имена на апостола – Савел и Павел.

Преди Деяния 13:9 той го е изобразявал в предимно еврейска среда и

следователно е използвал еврейското си име Савел. Сега, в гл. 13:9, Лука го вижда лице в лице с римски чиновник, който естествено би му задал въпроси като: „Как се казваш?“ „Къде е домът ти?“ На такива въпроси римският гражданин не би отговорил: „Савел, фарисей от Йерусалим“, а „Павел, римски гражданин от Тарс“. Следователно изглежда, че разкритието на Лука за другото име на героя му е особено сполучливо – то е вярно на обстоятелствата и едва ли се нуждае от друго обяснение. От този момент нататък Лука използва езическото име, с изключение на три напомнящи препратки към „Савел“ (гл. 22:7, 13; 26:14), които показват колко точно Лука е предал речите на Павел. Това е напълно уместно, тъй като служението на Павел през втората половина на Деяния е почти изцяло за неевреи. По този начин името Павел е преплетено със служението му на езичниците. Това получава най-силната възможна подкрепа от неизменната употреба на думата „Павел“ от самия апостол в неговите послания (Рим. 1:1; 1 Кор. 1:12; 2 Кор. 10:1; Гал. 5:2; Кол. 4:18; и др.).

Едно друго тълкуване заслужава внимание. Латинската дума *paulus* (гръцкият ѝ еквивалент е *rauios*) означава „малък“ или „дребен“ и е била възприета като описание на ръста на Савел. Идеята получава известна подкрепа от апокрифните Деяния на Павел и Текла, които датират от 160–180 г. сл. Хр. и макар и да не са напълно надеждни, е възможно да отразяват истинска традиция относно външния вид на великия апостол. Съответният пасаж гласи: „Мъж дребен на ръст, плешив, кривокрак, добре сложен, със съединяващи се вежди, доста дълъг нос, пълен с грация. Защото понякога изглеждаше като човек, а понякога имаше лице на ангел“ (ANF, том 8, стр. 487). Трябва да се признае обаче, че подобно обяснение включва приемането на по-късна дата за името Павел, тъй като то не би могло да бъде дадено, докато не бъдат изразени физическите характеристики.

Какъвто и да е произходът на алтернативното име на Савел, самото име е римско и е било изключително подходящо за крайната цел на апостола да отнесе евангелието в имперската столица (вж. Деяния 19:21; Римляни 1:15). Освен това, когато Лука навлиза в основната тема на книгата си, езическите служби на Павел, той последователно използва само римското име на апостола име.

За предварителна хронология на живота на Савел, иначе и по-известен като Павел, вижте стр. 97–102.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–60AA 99–102; SR 264–267

4 ПП 127

5 ПП 169

6 8T 207

22 СТ 406, 417; Ед 62; FE 342, 360, 393; МН 474; PP 245; SR 108; 4T 343

23–25СТ 407

25 ПП 246

29, 30 FE 360, 423; МН 508

37 AA 99

44 ПП 357

48 EW 198

48–50AA 99; SR 264

51, 52 EW 198

51–55AA 100

51–56SR 265

55 AA 115

55, 56 EW 198, 208; SL 91

56 AA 116; ML 67; MYP 113; SR 270

56-60AA 101

57, 58 EW 199

58-60PK 699

59 AA 575, 597; 4T 525

59, 60 ML 67; SR 206

60 EW 199; MB 33

ГЛАВА 8

1 Поради гонението в Йерусалим, когато църквата се основаваше в Самария, 5 от Филип дякон, който проповядваше, вършеше чудеса и кръщаваше мнозина, между които и Симон магьосник, голям измамник на народа, 14 Петър и Йоан дойдоха, за да утвърдят и разширят църквата; където, чрез молитва и полагане на ръце, давайки Светия Дух, 18 когато Симон искаше да придобие същата сила от тях, 20 Петър строго изобличи лицемерието и алчността му и го увещаваше към покаяние, заедно с Йоан, проповядвайки словото Господне, се върнаха в Йерусалим. 26 Но ангелът изпрати Филип да поучава и да кръсти етиопския евнух.

1. Савел се съгласяваше. Много източници поставят това първо изречение в края на гл. 7, за да завършат разказа за мъченичеството на Стефан с описание на отношението на Савел към него. Савел бил съгласен с направеното, въпреки че самият той не участвал в убиването с камъни. Без съмнение безстрашното свидетелство на Стефан развълнувало ума на Савел по-дълбоко, отколкото той осъзнавал. Това довело до вътрешен конфликт между собствения му фарисейски фанатизъм и убеждението в правотата на каузата на Стефан. Последницата от този конфликт била нарастваща горчивина срещу християните и засилено преследване (AA 101, 102, 112, 113). По това време той бил възнаграден за участието си в мъченичеството, като бил приет за член на Синедриона (AA 102; виж върху 1 Кор. 7:7). В по-късни дни той с разкажание признал ролята, която е изиграл в смъртта на Стефан (вж. Деяния 22:20).

По това време. Буквално „в онзи ден“. Убиването с камъни на Стефан бележи началото на организирано преследване на църквата. След като стигнаха дотам, че да убият Стефан, еврейските водачи насочиха яростта си към всички християни.

Голямо гонение. Църквата отново е преследвана от еврейските власти, както вече е било в по-малък мащаб след изцелението на куция (гл. 4:1-7) и след смъртта на Анания и Сапфира (гл. 5:17, 18). Това гонение се отличава от предшествениците си, като е наречено „голямо“ – голямо по обхват и суровост. Вижте Служението на Филип.

Това става ясно от това, от стих 3 и от по-късните описания на Павел (вж. гл. 22:4; 26:10, 11), че преследването е включвало много страдания, включително лишаване от свобода.

Църквата. Тоест, конгрегацията, която е израснала в столицата след Петдесетница (вижте Матей 18:17). Това предполага, че е имало и други клонове на църквата извън Йерусалим, което показва окуражаващ растеж.

Разпръснат Гр. *diaspeirō*, „разпръсквам като зърно“, „разпръсквам“. Така яростта на враговете успяла само да накара църквата да изпълни предсказаното от Христос (гл. 1:8). „Всички“ не е задължително да включва всички членове (виж гл. 1:1), а само по-страхливите, или по-активните, или тези, които преследвачите познаваха лично. Но вярващите, както мъже, така и жени, все още бяха останали в града (виж гл. 8:3).

Юдея и Самария. Градове и села като Хеврон, Газа, Лида и Йопа могат да се превърнали в градове-убежища за християните. На този приток на християни и на проповедите на Филип (виж ст. 40) може да се отдаде ранното съществуване на християнски общности в някои от тези места (вж. гл. 9:32, 36). Някои избягали в Самария, несъмнено поради омразата на този народ към евреите – човек, бягащ от свещениците и управниците на Йерусалим, вероятно би бил добре дошъл там. Вторият регион, споменат в гл. 1:8, бил достиган. Това може да е послужило като първа стъпка в разрушаването на антипатията към самаряните и в крайна сметка към езичниците.

С изключение на апостолите. Посочени са три възможни причини за оставането на апостолите: (1) Дванадесетте са научили от своя Учител, че „наемникът бяга, защото е наемник“ (Йоан 10:13) и са отказали да изоставят отговорностите си. (2) Дванадесетте желаели да останат в Йерусалим въпреки всички преследвания, защото градът бил смятан за седалище на християните и бегълците щяли да търсят там напътствие и помощ. (3) Това преследване очевидно е било насочено по-специално срещу онези, които подобно на Стефан проповядвали преходния характер на обичаите (вижте върху Деяния 6:14), на които наблюдавали фарисеите. Апостолите очевидно продължили като поклонници в Храма, пазейки се в ритуална чистота (гл. 10:14) и се държали настрана от общуване с езичници (ст. 28). Голямата част от обикновените хора вероятно гледала на тях със значителна благосклонност и уважение. Следователно преследването може да е било насочено повече към елинистическите ученици. Със сигурност именно този клас бил най-активен в предприемането на следващата голяма стъпка в разширяването на църквата. Не може да се вземе догматично решение в полза на нито една от тези три причини, предложени от коментатори и църковни историци.

2. Благочестив. Гръцко *eulabēs*, „държейки се здраво“ и, в по-широк смисъл, „предпазливост“, „благочестив“ (виж върху гл. 2:5). Анания, който довел Павел до кръщение, е характеризиран с това прилагателно (гл. 22:21). Тъй като хората, склонни към юдаизма, са описани като „благочестиви“ (гл. 13:50; 17:4, 17), някои са заключили, че тези мъже са били прозелити. Гръцката дума, преведена като „благочестив“ в тези препратки, обаче не е *eulabēs*, а *sebotēnos*. Изказва се също така предположението, че тези „благочестиви“ са били група, която е почитала мъртвия Стефан, без да защитава напълно истината, която той е представил, когато е бил жив, както са направили Никодим и Йосиф от Ариматея в случая с Христос след разпятието.

Този стих всъщност представлява заключение на гл. 7.

Носен. По-скоро „погребан“, тъй като думата обхваща цялата церемония по погребение.

Голямо оплакване. Сравнете с Бит. 23:2; Йов 1:20; 2:12; Марк 5:38, 39.

Значителна смелост сигурно е била необходима, за да се извършат погребалните обреди за Стефан, който е паднал пред яростта на Синедриона. Всъщност, всеки, който е бил убит с камъни до смърт по обвинение в богохулство, обикновено не е имал погребални почести (Мишна Синедрион 6.5.6, издание на Сончино на Талмуда, стр. 305). Публичното оплакване от страна на „благочестивите“ може да е имало характер на протест срещу онези, които са причинили смъртта на Стефан.

3. Що се отнася до. По-скоро „но“. Този стих продължава повествованието, започнато в стих 1.

Направил хаос. Гръцки *lutainō*, „да опустоша“, „да опустоша“, „да разрушавам“. Думата се използва в LXX от Пс. 80:13 за опустошенията на дива свиня. Времето, използвано тук, може да означава продължаващо преследване. Павел заявява, че е „преследвал по този начин до смърт“ (Деяния

22:4; вж. гл. 26:10). Както по-късно той призна (гл. 26:11), в насилието му се четеше някаква безумна свирепост.

Църква. В Йерусалим. Вижте върху стих 1; вж. гл. 26:10.

Всяка къща. От гл. 26:11 става ясно, че Савел първо е влизал в синагогите в търсене на жертви, а след това е преследвал християните от къща на къща. Възможно е тези къщи да са били и местата им за срещи.

Халинг. Тоест, влаченето или завличането им в съда.

Мъже и жени. Фактът, че сред страдащите е имало и жени, предполага, че те са били видни в църквата (вж. Лука 8:2, 3; Деяния 1:14). През цялата история на църквата те са доказали непоколебимост при преследване.

Затвор. Тоест, за да изчакат съдебни действия. Броят им беше твърде голям, за да бъдат изправени пред незабавен съд всички.

4. Ходех навсякъде. Гръцки *dierchomai*, „минавам през“, любима дума на Лука за мисионерска работа (вж. Лука 9:6; Деяния 8:40; 9:32; 11:19; 13:6). В този случай опитът да се унищожи новата вяра и даде по-широк обхват на действие, както Господ беше желал (Деяния 1:8), и я принуди да премине отвъд границите, до които иначе би могла да бъде ограничена за много по-дълъг период на чакане. Тогава, както по-късно, кръвта на мъчениците беше семето на църквата.

Проповядване. Гръцки *euaggelizomai*, за което има много буквален и живописен превод „да евангелизират“. Това графично представя делото, извършено от тези преследвани християни – те носеха евангелието, или добрата новина (вижте Марк 1:1), до многото места, където бяха разпръснати.

Слово. Това трябва да се разбира в най-широкия му смисъл като отнасящо се до цялото учение относно Христос. Голяма част от това би дошло от Стария завет, но голяма част от „словото“ все още не е било записано и е зависело от устните послания на доброволните евангелисти.

5. Филип. Това не може да се отнася за апостол Филип, тъй като стих 1 изрично заявява, че апостолите останаха в Йерусалим. Следователно, позоваването трябва да е за дякона с това име (виж гл. 6:5). Тъй като той е бил видно място в това ранно евангелизиране, по-късно е бил известен като евангелистът Филип (гл. 21:8).

Град Самария. Мненията са разделени относно това дали това се отнася за Себастиа (преди това известна като Самария), столицата на Самария или до неидентифициран град (вж. ст. 9). Каквото и да е било точното място, семето вече е било посято в Самария (вижте Йоан 4:4–42). В резултат на това нивите „вече са били бели за жетва“ (Йоан 4:35).

Министерство на Филип

4

⁴ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 5:30).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Проповядвал. Гръцка дума *kērussō*, различна от използваната в стих 4, и означаваща „да провъзгласявам [като глшатай]“, което предполага по-формално, съзнателно проповядване от това на неръкоположените вярващи. Думата се използва за проповядването както на Йоан Кръстител, така и на Христос (Мат. 3:1; 4:17). Времето на глагола предполага, че Филип е продължил да проповядва.

Христос. По-скоро „Христос“, Помазаникът или Месията. Йоан 4:25 предполага, че Очакването на Месията беше силно сред самаряните, както и сред евреите, и затова задачата на Филип беше да прогласи, че дългоочакваният е дошъл, че Исус от Назарет е Христос, Божият Син.

6. Хора. По-скоро „множества“, което дава представа за големи конгрегации. Единодушно. Вижте на гл. 1:14.

Внимавах. Гръцки *prosechō*, „да се придържам към“, „да прилагам [ум] към“, следователно „да дам доверие на“ (Деяния 8:10, 11; 16:14; 1 Тим. 1:4; 3:8; 4:1, 13; 2 Петрово 1:19). Текстът предполага, че тълпи от хора са приели новото учение. Готовността, с която са го направили, показва, че въпреки неблагоприятното влияние на Симон Маг (Деяния 8:9–11), което е дошло, откакто нашият Господ е проповядвал там, Неговото дело не е било напразно.

Чуване. Буквално „чувайки ги“, тоест думите на Филип. Самаряните първоначално повярвали просто в резултат на това, че чули проповедта на Христос (Йоан 4:39–42), без „знамения“ (вж. Матей 12:38–42). Чудесата, извършени сега, не били основа, а укрепване на тяхната вяра. Знаменията премахнали всяко съмнение относно силата, действаща чрез Филип. Несъмнено те били и коректив срещу влиянието на Симон Магьосник (Деяния 8:9–11).

7. Нечисти духове. Мненията относно най-добрия превод на първата половина на това са разделени стих. Може да се преведе като: „Защото нечисти духове, викайки със силен глас, излизаха от обладаните.“ Обърнете внимание как лекарят Лука разграничава обладаните от демони от тези с други болести. Относно „нечистите духове“ вижте гл. 5:16; вижте Допълнителна бележка върху Марк 1.

8. Голяма радост. Радостта в този самарянски град илюстрира колко благосклонно е била приета работата на християнските емисари от народа на Самария.

9. Симон. Вижте Йоан 1:42. За този човек обикновено се говори като за Симон Магьосник, от Гръцки *magos*, „магьосник“ или „магьосник“. Според Юстин Мъченик (Първа апология 26) той е роден в Гито, село в Самария. По-късни сведения в Отците на църквата го описват като човек, който постоянно е бил враждебен към Петър, когото е последвал в Рим, за да се противопостави на учението му там. Повечето легенди са с изключително съмнителна авторитетност. Симон е бил типичен представител на класа евреи, които са търгували с престижа на своята раса и лековерието на езичниците. Такива са били Елима в Кипър (Деяния 13:8); скитниците еврейски екзорсисти в Ефес (гл. 19:13); и Симон Кипърски, освен ако не е бил същият човек като самарянина (Йосиф Флавий, Древности хх. 7. 2). Вижте том V, стр. 912; том VI, стр. 34.

Същият град. Споменат в стих 5. Отделното споменаване на „Самария“ в стих 9 предполага, че терминът се отнася до провинцията, а не до столицата.

Използвал магьосничество. По-скоро „който преди е практикувал магия в града“. „Магия“ отнася се до изкуствата, практикувани от влъхвите на Изтока, които твърждали, че са чародеи, астролози, гадатели и тълкуватели на сънища. Симон може да е имал не повече от елементарни познания по химия, чрез които първоначално е привлякъл вниманието, а след това е използвал лековерието на онези, които са дошли да се консултират с него. Юдеите са знаели за подобни неща от времето на престоя си в Египет и в традиционната им литература част от „мъдростта“ на Мойсей е погрешно описана като такава (вж. Деяния 7:22; вж. Дан. 1:20).

Омагьоса хората. По-скоро „изумиха народа“, тоест населението на Самария бяха суеверно впечатлени от така наречените чудеса на този прехвален „велик“ Саймън Магус.

Някакъв велик. Стих 10 по-ясно определя естеството на твърдението. Викът на Твърдението на хората, че Симон е „великата Божия сила“, несъмнено е ехо от собствените му претенции. По някакъв неопределен начин той е твърдял, че е възплъщение на божествената сила. Вероятно се е свързал с Месията. Юдейските месиански надежди са дали пример за самозванците и са им помогнали да си осигурят последователи. За разлика от Филип (ст. 5), който проповядвал Христос, а не себе си.

10. Всички обърнаха внимание. Вижте стих 6. Неговите измами се радваха на голям успех, защото всяка група хора вярваше в него. Магьосникът се появява като един от най-ранните от онези, които идват с лъжливи знамения и чудеса, за да заблудят, ако е възможно, и избраните (вж. Мат. 24:24; 2 Сол. 2:9).

Велика Божия сила. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „Божията сила, която се нарича Велика“. Ириней („Срещу ересите“ i. 23; ANF, том 1 стр. 348) казва за Симон Маг, че „той беше прославян от мнозина, сякаш беше бог. ... С една дума, той се представяше като най-възвишената от всички сили“.

11. Имаше внимание. Гръцко *prosechō* (виж на стих 6).

Омагьосан. Вижте стих 9. „Дългото време“, през което е била упражнявана тази зла магия, би довело началото на магьосничеството на Симон близо до времето на служението на нашия Господ в Самария около шест или седем години по-рано.

12. Проповядване. Вижте стих 5. Тогава, както и сега, хората се спасяваха чрез проповядване (вижте 1 Коринтяни 1:21). Силата на посланието на Филип се оказа по-силна от очарованието на магията на Симон.

Божие царство. Вижте върху Матей 4:17; Лука 17:20, 21; Деяния 1:6. Като поле на евангелието С разширяването на труда посланието на учениците стана по-ясно. То беше всеобхватно и конкретно; водеше до кръщението на слушателите си.

Името на Исус Христос. Вижте гл. 2:21; 3:16.

Бяха кръстени. Вижте Матей 3:6. Времето на гръцкия глагол тук предполага не един голямо кръщение, а поредица от новопокръстени, както мъже, така и жени, които по този начин бяха приети в църквата.

13. След това самият Симон. По-скоро, предавайки ударението на гръцкия текст, „дори самият Симон“.

Вярвал. Без съмнение той бил впечатлен от чудесата, които Филип извършил (ст. 6); Чувстваше се в присъствието на Сила, безкрайно по-висша от неговата собствена. Но той приемаше твърденията на Филип относно смъртта и възкресението на Христос, без да развива лична вяра. Неговата вяра беше от вида вяра, за която говори Яков (Яков 2:14, 19). Подобна несъвършена вяра е описана в Йоан 8:31, където някои юдеи са описани като вярващи в Исус, докато останалата част от главата показва, че тяхната вяра не е спасителна. И все пак Симон разбираше достатъчно, за да бъде кръстен, въпреки че, както показва по-късното му отношение, кръщението му не би могло да представлява ново раждане за по-висш живот. Той все още оставаше в „беззаконието“ (Деяния 8:23). Лука прави разлика между вярата на самаряните и тази на Симон: хората бяха спечелени от проповедите на Филип, но Симон беше привлечен от чудесата, които видя. Въпреки това Бог не отхвърли тази несъвършена вяра. Той я прие като основа, върху която да изгради по-приемлива вяра. Когато Симон отпадна, Петър го призова (ст. 22) да се покае и да се моли за прошка.

Чудеше се, гледаше. По-скоро изречението би трябвало да гласи: „виждайки знамения и големи чудеса, които се случваха, той се смая“ (вижте стих 9). Сега нещата бяха обърнати. Магьосникът, който беше изумен, се поддаде на магия, по-могъща от неговата, и от своя страна беше изумен, когато видя силата, която съпътстваше провъзгласяването на евангелието.

14. Апостолите. Те бяха останали в Йерусалим (ст. 1), ръководейки дейностите на църква. Господ някога беше поставил географско ограничение върху проповядването на посланието на царството (Матей 10:5). Той беше отменил тези ограничения чрез евангелското поръчение (Матей 28:19, 20) и чрез напътствието в Деяния 1:8. Вестта за успеха на Филип в Самария стигна до дванадесетте като доказателство, че премахването на ограниченията е факт. Сега беше дошло времето да се свидетелства за Христос в Самария.

Чух. Въпреки преследването, комуникацията между разпръснатите работници и Щабът изглежда е бил вярно поддържан.

Самария. Посланието на Филип се разпространяваше из цялата област чрез ентузиазирания му новопопярвалите.

Божие слово. Изразът е използван тук от Лука, както и в неговото Евангелие, за цялата същност и съдържание на евангелието на Христос (вж. Лука 5:1; 8:11, 21).

Петър и Йоан. Очевидно в онези ранни дни не е имало особено превъзходство, отредено на някой от Дванадесетте. По решение на целия апостолат, Петър и Йоан

бяха изпратени на самарянската си мисия. Беше логично да изберат тези двамата, защото те бяха най-активни в началото на делото на църквата (вж. гл. 1:15; 2:14; 3:1; 4:8; и др.).

Тук няма доказателства за върховенството на Петър; той е бил под ръководството на апостолското тяло, което го е „изпратило“ него и Йоан на тази мисия. Йоан, който някога се е опитвал да призове огън върху самаряните (Лука 9:54), сега, с любов, е искал да им донесе кръщението със Светия Дух и с огън (Матей 3:11). Предположението, че споменатият тук Йоан може да е бил Йоан Марк (вижте върху Деяния 13:5, 13), едва ли е оправдано. Ако Йоан Марк вече е преминал през преживяванията, описани в следващите стихове, той едва ли би се отвърнал от Павел и Варнава (гл. 13:13).

15. Молиха се. Това беше първото действие на двамата апостоли. Те не дадоха Светия Дух на новокръстените самаряни, а умоляваха Господ да им даде Духа като продължение на кръщението им (вж. гл. 2:38) и като доказателство, че са приети от Бога.

16. Той беше паднал. Този стих прави ясно разграничение между водното кръщение, отслужено от Филип, и приемането на Светия Дух чрез служението на Петър и Йоан. Глаголът, преведен като „паднал“, се използва за дара на Духа в гл. 10:44; 11:15 и за транс на Петър в гл. 10:10.

Само те бяха кръстени. По-скоро „те бяха само кръстени“. Водното кръщение бяха отдавани от Филип, но даровете на Духа не паднаха, докато Петър и Йоан не пристигнаха.

В името. Или „в името“. Това показва тясната връзка, с която е свързано новото Обърнатите към вярата били свързани с Христос чрез кръщение.

17. Ръце върху тях. Вижте гл. 6:6.

Приет. Обърнете внимание на трите стъпки, които позволиха на самаряните да получат Светия Дух: (1) Тяхното собствено изповядване на вярата чрез кръщение (ст. 12), (2) молитвата на апостоли (ст. 15) и (3) полагаането на ръце от апостоли (ст. 17).

18. Симон видя. Той беше кръстен от Филип, както и другите самаряни, но ръцете на апостоли не бяха положени върху него и той не беше получил Духа, който беше милостиво даден на другите вярващи. Трябва да е имало причина за това; може би истинската му природа вече беше ясно разбрана. Разликата, направена между него и неговите сънародници, обаче събуди желанието му. Той видя доказателства за приемането на Духа от тяхна страна. Мъжете се бяха променили; може би бяха започнали да говорят на езици и да пророкуват; поне беше очевидно, че Светият Дух беше влязъл в живота им.

Предложил им пари. Видял, че неговите събратя са надарени със способности далеч по-голям от неговия собствен и въпреки че не притежаваше Светия Дух, той желаше силата, която подобно обладаване би му донесло. Затова той предложи пари на Петър и Йоан, надявайки се, че ще може да купи това, което не беше получил безплатно. Подобно поведение разкрива погрешния характер на неговата вяра и разкрива мотивите, които са го контролирали. Предложението му за пари е дало името си на голям клас църковни прегрешения. Всеки опит за закупуване на духовни сили или длъжности се нарича „симония“.

19. Дай ми. Характерът на човека сега беше напълно разкрит. Той не желаше Светия Дух за себе си като духовен дар, за да запечата кръщението си, но за да може да използва силата, за да доминира над другите. Той искаше външната сила, без да е претърпял вътрешната промяна, която би оправдала такъв дар. Възможно е той да е възнамерявал да печели пари от тази надеждна способност да предава Светия Дух на другите, както би желал.

20. Парите ти да погинат с тебе. Буквално: „Среброто ти да бъде с тебе за погибел.“ Така Петър изрази отвращението си от предложението на Симон. Той осъзна, че ако човекът не се промени, ще бъде унищожен. Но не смяташе състоянието на Симон за безнадеждно, защото в стих 22 го призоваваше да се покае и да му бъде простено.

Дар от Бога. Изречението може да се преведе като „защото си помислил да придобиеш дара от Бога с пари“. Отношението на Симон издаваше фундаментално погрешно разбиране за Божия характер и даровете на Духа. Той все още не беше научил, че най-ценните неща в живота не могат да се купят с пари.

21. Нито част, нито жребий. Това не е произволно изказване, а преценка, основана на известното състояние на сърцето на Симон. Той не принадлежеше истински към Божието семейство, така че не беше достоен да споделя неговите привилегии и отговорности. За коментар относно „жребий“ вижте гл. 1:26.

Този въпрос. Или „това слово“. Този израз най-очевидно се отнася до обсъжданата тема, а именно силата да се предава Светият Дух чрез полагане на ръце (ст. 19). Но ако се приеме буквалният превод „това слово“, препратката е към стих 14, където се казва: „Самария беше приела словото Божие“.

Правилно. Гръцки euthus, „прав“ и в по-широк смисъл, в морален смисъл, „праволинеен“, „честен“, „истински“, „искрен“. Думата е рядко срещана в Новия завет, но подобно на много от изговорените думи на Петър, се среща отново в едно от неговите послания (2 Петрово 2:15).

22. Покайте се. Вижте Матей 3:2. Това е първото условие за получаване на прошка и избягвайки заслужено наказание. Обърнете внимание, че въпреки че отношението на Симон е описано като „нечестие“, молбата на Петър показва, че спасението все още е било достъпно за него.

Молете се на Бога. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) четенето „Господ“ вместо „Бог“. Това би било специално позоваване на Господ Исус, срещу когото беше извършено прегрешението на Симон.

Ако може би. Това предполага съмнение, не в Божията готовност да прости, а в тази на Симон. готовност за покаяние. Петър може също да е смятал, че грехът на Симон е приблизително равностойен на непростимия грях срещу Светия Дух (виж върху Матей 12:31). В този случай употребата на такива думи от Петър, след като Христос е дал на апостолите голяма дисциплинарна власт (Йоан 20:23), би била наистина много сериозна.

Мисъл. Гръцки epiñoia, „цел“, „намерение“, дава идеята за узрял план. Това прави престъплението още по-сериозно. Апостолът вижда как умът на Симон е бил изцяло зает с неговия план и макар че той няма да заяви, че за него няма надежда, неговата алчност, граничеща с идолопоклонство, прави покаянието почти невъзможно. Бог винаги е готов да прости, но човекът често не е готов за прошка (виж върху Пс. 32:1; 130:4).

23. Разбирам. С истинско прозрение Петър прецени какво се въртеше в сърцето на Симон.

Жлъчка на горчивината. Тоест, „жлъчката, която е горчивина“, а в следващата фраза „жлъчката, която е горчивина“ „...окови, които са беззаконие.“ Петър вижда човека потопен в горчивина и окован в беззаконие. Симон е позволил на завистта и алчността да огорчат душата му, а на злото да се превърне в траен навик, докато не се е превърнал в затворник на тези злини.

24. Молете се ... за мен. Симон показва от естеството на молбата си, че не е развълнуван от искрено покаяние. Той не показва скръб. Не вижда нужда от характер. Той моли само да бъде освободен от заплахата от наказание. Неговата молба може да се сравни с често повтаряната молба на фараона към Моисей: „Умолявай се на Господа“ (Исх. 8:8, 28; 9:28; 10:17), която отразява просто страха му и не води до промяна в поведението. Няма данни за

последващо покаяние от страна на Симон и следователно може да се предположи, че той е останал необърнат.

Това е краят на разказа на Симон в книгата Деяния, но ранната църковна история са запазени много легенди за него. Тези легенди го представят като самопровъзгласил се лидер на упадъчна форма на християнство, която непрекъснато воюва срещу ортодоксалните вярвания. Неназидателната история може да бъде проследена в „Псевдо-Климентови проповеди“, ii. 18–39, „Разпознавания“, ii. 5–16; „Юстин Мъченик“, Първа апология, 26, 56; „Ириней срещу ересите“, i. 23; Евсевий, Църковна история, ii. 13. 13–18; 14. 1–6; 15. 1. Тези писания изобразяват Симон като предшественик на гностическите еретици, учител, чиято система се основава до голяма степен на астрология, ангелология и непоколебима вяра в собствените му божествени сили. Вижте том.

V, стр. 912; Том VI, стр. 34.

25. И те. Това със сигурност показва апостолите Петър и Йоан. Някои Коментаторите смятат, че това включва Филип. Вижте обаче AA 107.

Свидетелствал. Гръцки *diamarturomai*, „свидетелствам искрено“.

Проповядвал. Гръцко *laleo*, „да говоря“, „да казвам“.

Върна се. Гръцката форма на глагола тук може да се преведе като „започна да се връща“.

Те продължиха да проповядват евангелието, докато се връщаха в Йерусалим.

Това завършва вдъхновения разказ за християнството в Самария, с изключение на едно мимолетно препратка в гл. 15:3.

26. Ангелът. По-скоро „ангел“. Лука е наблюдател на ангелското служение (вж. Лука 1:38 и Деяния 10:7; Лука 2:9 и Деяния 12:7; Лука 24:4 и Деяния 1:10; 10:30). Гръцката конструкция предполага, че ангел е говорил на Филип, докато Петър и Йоан са вършили своята евангелизаторска работа. Свръхестественото призвание е възможно да е дошло във видение (вж. Корнилий, Деяния 10:3).

Юг. Гръцки *mesēmbria*, обикновено се превежда като „пладне“ или „пладне“. В Северното полукълбо обаче слънцето е на юг, когато достигне своя меридиан; оттук думата започва да означава и местност, т.е. „юг“. Някои авторитети предпочитат превода „пладне“.

Към пътя. По-скоро „по пътя“ или „по пътя“.

Газа. Това име е гръцката транслитерация на еврейското „Аза“, което означава „силен“. Газа (наричана още Аза във Втор. 2:23; 3 Царе 4:24; Йер. 25:20) е бил южен граничен град на ранните ханаанци (Бит. 10:19). Първо е бил окупиран от авимите, а след това от кафторимите (Втор. 2:23). Исус Навин не успява да го покори (Исус Навин 10:41; 11:22).

Юда го държала за кратък период (Съдии 1:18), но скоро го загубила от филистимците (Исус Навин 13:3; Съдии 3:3), които го направили най-южния от петте си големи града. Градът бил сцена на унижението и смъртта на Самсон (Съдии 16) и продължил да бъде държан от филистимците по времето на Самуил и нататък (1 Царе 6:17). Соломон (1 Царе 4:21, 24), а по-късно и Езекия (4 Царе 18:8), го нападнали. Той се съпротивлявал на Александър Велики в продължение на пет месеца, но в крайна сметка бил превзет и се превърнал във важен военен пост по време на борбите между Птолемеите и Селевкидите, както и във войните на Макавеите (1 Макавеи 11:61).

Около 96 г. пр.н.е. Газа е разрушена, а жителите ѝ са избити от Александър Яней („Йосиф Флавий“, „Древности“, xiii. 13. 3 [358–364]), но е построена отново от проконсула Габиний (пак там, xiv. 5. 3 [88]), въпреки че се казва, че възстановеният град е бил по-близо до морето от древния. Имало е повече от един път от Йерусалим до Газа, на около 50 мили до...

югозапад. Северен път минаваше близо до Лида, след което вървеше успоредно на брега на юг през Азот до Газа. Друг водеше на юг до Хеврон, след това право на запад през пустинна местност до град Газа. Последният е по-вероятният маршрут в повествованието, особено ако *mesēmbria* се превежда като „юг“.

Пустиня. Изречението буквално гласи, сякаш е отделно изречение, „Това е пустиня“. Няма нищо, което да показва дали това са думите на ангела или обяснителна бележка, добавена от Лука. Също така не е ясно дали „това“ се отнася до „пътя“ или до „града“, въпреки че е малко вероятно Лука да посочи град и след това да го опише като „пустиня“. RSV го превежда като „Това е пустинен път“. С проста вяра Филип трябваше да тръгне по по-малко посещения, по-необещаващ маршрут от Йерусалим до Газа, без да знае, че по пътя ще срещне пътник, чието обръщане във вярата щеше да стане толкова запомнящо се.

27. Той стана и си тръгна. Неговото незабавно послушание разкрива липсата на каквото и да е съмнение относно автентичността на полученото послание.

Етиопия. Етиопия, подобно на Куш в Стария завет, е общо наименование, дадено на страната южно от първия водопад на Нил и простираща се до съвременна Етиопия. Северната ѝ част е била великото царство Мерое в горната долина на Нил, което е било управлявано от царици в продължение на дълъг период и най-вероятно от това царство е дошъл евнухът. Връзката ѝ с еврейския народ представлява много интересни точки. Според Писмото на Аристей 13, по време на управлението на един от фараоните на име Псамтик (вероятно Псамтик II, 594–588 г. пр.н.е.) група евреи са изпратени в Египет, за да помогнат в кампания срещу Етиопия. Еврейското влияние със сигурност е действало в този регион от векове. Това може да се отрази в смелото дело на ранен етиопски евнух Авдемелех по времето на Йеремиа (гл. 38:7–13; 39:15–18). Още по-рано евреите очаквали и видели приемането на етиопци в своята държава (Пс. 68:31); 87:4).

Евнух. Вижте върху Естир 1:10; 2:3; Матей 19:12.

Голям авторитет. Гръцки *dunastēs*, „княз“, „владелец“, „висш чиновник“. Буквата от Второзаконния закон (виж върху Втор. 23:1) е изрично забранено на евнузите да влизат в Божието светилище, но това несъмнено е било променено на практика. Допускането на пазителите на съботата евнузи в редиците на Божия народ е обещано от Исаия (гл. 56:4). Рангът, расата и физическото състояние не са фактори за допускане до семейството на нашия небесен Отец (Гал. 3:28, 29; Кол. 3:10, 11).

Кандакия. Изглежда, че това е било династично име или титла, като фараон или Птолемей в Египет и Цезар сред римляните, а не лично име на отделна царица. Името се среща в „География“ на Страбон, xvii. 1. 54; и в „История“ на Дио Касий, liv. 5.

4–6. Според Евсевий (ок. 325 г. сл. Хр.) Етиопия все още е била под управлението на царица по негово време („Църковна история“, ii. 1. 13). Вижте том VIII, „Кандакия“.

Съкровище. Гръцки *gaza*, „царска съкровищница“, „съкровище“, дума от персийски произход, която влиза в употреба по това време сред гръцките и латинските писатели (Cicero De Officiis ii. 22 [76]). Преводачите на LXX я използват в Ездра 5:17; 6:1; 7:21; Исаия 39:2. Не се среща другаде в Новия завет, но се използва сложна форма за съкровищницата на Храма (Лука 21:1). Филип среща човек, който отговаря за *gaza*, съкровището. Евангелистът му помага да намери съкровище, точно както човекът от притчата на Матей 13:44 е намерил съкровище, като е търсил усърдно.

Да се поклони. Изглежда, че този евнух е бил обрязан прозелит на праведността (виж том V, стр. 63), който е посещавал Йерусалим, за да се поклони в Храма. Прозелити, както и евреи, са дошли в Йерусалим с тази цел, както може да се види от изброяването на присъстващите на Петдесетница (Деяния 2:10). Според Йоан 12:20, гърци също са дошли на празниците в Йерусалим. Евнухът е дошъл в Йерусалим в търсене на благословия, но преди да се прибере у дома, той трябва да получи такава, която надминава всичките му очаквания. Виж том IV, стр. 27–30.

28. Връщаше се. Тоест, от Йерусалим в Етиопия, в края на своето скорошно посещение на поклонение в Храма.

Четеше. По-скоро „четеше“. Очевидно е, че е чел на глас (виж стих 30), тъй като това е била често срещана практика сред ориенталците. Възможно е мъжът току-що да е купил свитъка на Исая, докато е бил в Йерусалим, и ако е така, прекрасните изказвания на евангелския пророк сигурно са му се сторили свежи и богати. От стихове 32, 33 става ясно, че е чел от 53-та глава на Исая във версия LXX.

29. Духът каза. Сравнете със стих 26. Тук Духът говори и дава изрични инструкции към евангелиста, чрез вътрешен подтик или чут глас.

Присъедини се. Този кралски чиновник несъмнено е имал голяма свита, към която би било естествено един-единствен пътник по пустинен път да се присъедини. Филип би могъл да се приближи и да чуе какво се чете, без да бъде смятан за натрапчив.

30. Филип се затича. Тоест, затича се към колесницата, в непосредствено послушание на Духа заповед. Християните трябва да подражават на този готов отговор. Тези, които правят това, ще открият повече хора, готови да слушат искрен, христоцентричен разговор, отколкото обикновено биха очаквали.

Разбираш ли? Обърни внимание на уелото начало на разговора: Филип току-що започна къде е намерил човека и е съобразил подхода си с интересите на потенциалния си служител. С това той дава пример, който всеки християнски работник да следва. Въпросът на Филип се отнасяше до значението, а не до думите. Формата му на гръцки предполага, че е очаквал отрицателен отговор. Евнухът може би е чул някои от еврейските тълкувания на пасажа, но вероятно не е имал представа, че думите се отнасят за Исус Христос. Но Филип е знаел значението им и е бил воден от Духа да обясни тяхното значение.

31. Как мога? Въпросът предполага липса на способности, защото той не е бил обучен да тълкува Писанията.

Водач. Гръцки *hodēgeō*, „да водя по пътя“, „да насочвам“. Същата дума е използвана от Исус за напътствието на Светия Дух (Йоан 16:13). Евнухът, завръщайки се в Етиопия, където ще бъде отделен от онези, които досега са го водили в Йерусалим, чувства, че се нуждае от умело наставление за този труден стих. Въпросът му подсказва, че той забелязва пасажа за първи път или Духът му го напомня с ново наблягане.

Желан. По-скоро „умоляван“. Думата предполага искрена молба и показва нетърпението на евнуха да получи повече наставления. Обърнете внимание колко гладко се изпълнява заповедта на Духа (ст. 29). Филип се приближава и самият евнух кани евангелиста да се качи в колесницата му и да се качи с него.

32. Мястото. Гръцки *periochē*, „съдържание“. Тази дума е била използвана като еквивалент за Еврейските термини параша или хафтар са пасажите от Писанието, определени за публично четене в синагогата (виж том V, стр. 57). Думата е била широко използвана сред

гърци и е възприет от Цицерон („Писма до Атик“, xiii. 25). Той е обозначава целия контекст на пасажа. „Писанието“ (единствено число, тук и на гръцки) се отнася до пасаж от Писанието, а не до цялата му съвкупност. Следователно изречението може да се преведе като „Съдържанието на пасажа от Писанието“. Цитираните стихове са от Исая 53:7, 8 и са дадени дума по дума от LXX.

Той беше воден. За общ коментар върху цитирания пасаж вижте Исая 53:7, 8, като се има предвид, че цитатът от Новия завет е превод на LXX, а не на еврейския текст.

33. Неговото унижение. Изречението може да бъде буквално преведено като „В унижението съдът Му беше отнет“, но тълкуването му може да има няколко тълкувания. Може да означава, че „Осъждането Му беше отнето“ или „отменено“; тоест, тъй като Той се смири, впоследствие беше въздигнат; или, алтернативно, „Справедливостта Му беше отказана в унижението Му“, както несъмнено беше по време на Неговия процес. Еврейският текст от Исая 53:8 подсказва: „Той беше отнет чрез потисничество и съд“; тоест, Той беше жертва на съдебно убийство.

Неговото поколение. Този израз е имал различни тълкувания: (1) „Кой ще изброи броя на онези, които споделиха живота Му и сякаш произлязоха от Него“; тоест, кой може да преброи верните Му ученици? (2) „Кой, доколкото стигаше Неговото поколение, беше достатъчно мъдър, за да обмисли?“ (3) „Кой ще изброи нечестията на кривото и извратено поколение, в което Той живя?“ Вижте също Исая 53:8.

Животът му е отнет. Еврейският текст от Исая 53:8 предполага, че Спасителят е бил удостоен с насилствена смърт. Версията LXX изразява същата мисъл и не споменава за отпътуването на Христос от земята при възнесението.

34. Моля те. Кратката среща на евнуха с този Божи човек сигурно е довела до много благоприятно впечатление върху него, защото той показва веднага увереност в способността на Филип да отговори на въпроса му. Това предоставя на Филип възможността, която търси. Християнинът често ще бъде изненадан от начина, по който възникват възможности, когато е готов и желае да ги използва.

На кого? Евнухът бил достатъчно запален, за да зададе най-важния въпрос относно пасажа, който чел, а именно, до кого се отнасят думите на Исая? Въпросът не бил решен по негово време и все още е много обсъждан в наше време (вижте върху Исая 41:8; 42:1; 52:13; 53:1). Филип обаче няма съмнения по темата – нито пък ние би трябвало. Въпросът му предоставя текста, с който да проповядва за Исус на етиопеца.

35. Отвори уста. Фразата, където и да се среща в Новия завет, предполага нещо като зададена дискусия, а не просто акт на говорене (вж. Мат. 5:2; 13:35; Деян. 10:34).

Същото писание. Филип среща евнуха на неговата земя, на прохода, където беше изучаване. Нямахме по-добро място, откъдето Филип да започне. Нито пък има за проповедника днес.

Проповядваше му за Исус. По време на престоя си в Йерусалим евнухът вероятно е чувал за учението на Исус. Делото на учениците е привлякло вниманието на целия град (гл. 2:41; 4:33; 5:12–14; 6:7, 8). Но много от дискусиите, които е чул, несъмнено класифицират Исус като самозванец и е много малко вероятно той да е видял Исая 53 в светлината на проповедите на апостола. Но това пророчество е едно от най-ясните старозаветни изображения на жертвената и заместителна смърт на Исус Христос като единствен път за спасение от преживяването, осъждането и разрушителната сила на греха. Продължението показва, че учението на Филип е включвало не само приложение на пророчеството към Исус Христос, но и напътствия за това какво означава да се присъединиш към общението на Неговото

ученици. От Новия завет става ясно, че подобни наставления са били дадени преди кандидатите за кръщение да бъдат потопени във вода.

Да проповядваш Исус е дело не само на всеки проповедник на евангелието, но и на всеки Християнин, независимо дали проповядването се извършва чрез слово или чрез свидетелството на ежедневието. Каквато и да е обявената тема на проповедта, нейната тема трябва да бъде Исус Христос.

36. Докато пътуваха, Филип и евнухът сигурно са пътували заедно известно време, защото той не само му представи фактите за спасението чрез Исус Христос, цитирани от Исаия 53, но и донесе наставлението дотам, че евнухът разбра значението на кръщението и го пожела за себе си.

Определена вода. През IV век това е било идентифицирано с Бетсура, Бетзур от 2 Лет. 11:7, на 32 км (20 мили) от Йерусалим и на 6,4 км (4 мили) от Хеврон. Един извор тук все още пази старото име в арабска форма, Бейт-Сур. Други смятат, че изворот е бил във Вади-ел-Хеси, между Елевтеропол и Газа, недалеч от старите градове Лакис и Еглон. Това по-добре съответства на близостта на събитието до Газа и на информацията, че пътят на пътуване е водил през пустинята.

Какво пречи? Нетърпението на евнуха да завърши подготовката си за членство в църквата на новооткрития си Господ е образцово. Инициативата беше негова; той не се нуждеше от подтикване от Филип. Той беше научил за Спасител и беше изоставил греховете си. Той беше наставен в Името и Пътя (вж. Деяния 4:12; Йоан 14:6). Каква причина може да бъде изтъкната, за да му се откаже обредът на кръщението?

37. Ако вярваш. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на този стих. Той Възможно е на този етап в текста да се е промъкнало незначително обяснение, извлечено от ранна кръщелна изповед. Трябва да се отбележи обаче, че истината, изразена в стих 37, е представена в различни форми и на други места в Библията (вж. Йоан 3:16; Деяния 2:38; 16:30, 31).

38. Той заповяда. Това доведе цялата свита до застой. Членовете ѝ трябваше са били заинтересовани свидетели на кръщението и някои от тях вероятно са формирали ядрото на първата християнска конгрегация в Етиопия. Преданието твърди, че евнухът е провъзгласил евангелието на своите сънародници.

Слиза и в двете. Гръцки *katabainō eis*, „да слеза до“ или „да слеза в“. Ако Ако този израз се появи сам по себе си, нямаше да има начин да се реши дали Филип и евнухът са слезли до ръба на водата или наистина са влезли в нея. Но допълнителният израз в стих 39 разрешава въпроса задоволително.

39. Излез. Гръцки *anabainō ek*, „да изляза от“. Това показва, че и двамата мъже са слезли във водата, иначе не биха могли да излязат от водата. Това със сигурност е било с цел кръщение чрез потапяне. Вижте върху Матей 3:6; Марк 16:16; Римляни 6:3–6. Тук имаме ясна илюстрация на метода на кръщение, използван в ранната църква, дори при такъв неочакван, доста неформален повод като този.

Духът. Духът беше инициирал срещата на Филип с евнуха и сега, когато той беше постигнал успешен резултат, Духът отново му откри нови възможности за служене.

Хванат. Гръцки *harpazō*, „да хвана“, „да отведе със сила“, „да отвлече“.

Същият глагол е използван по подобен начин в 1 Сол. 4:17; Откр. 12:5. Човешкото чувство естествено би накарало евангелиста да остане, за да завърши делото си с евнуха.

и да го напътства по-пълно. Но чрез свръхестествена сила Филип буквално бил откъснат от спътника си. Сравни 1 Царе 18:12; 2 Царе 2:16; Езекиил 3:12, 14.

И той отиде. Буквално „защото отиде“. Това обяснява по-ясно защо евнухът „не го видя повече“. Също така подсказва, че евнухът е приел изчезването на Филип като свръхестествено деяние, че не е прекарал време в безплодно търсене на своя учител и кръстител, а е продължил по своя път, тоест е продължил прекъснатото си пътуване.

Радост. Позицията на тази дума в края на фразата е типична за Лукан (вж. Лука 15:5; 19:6). Вярвайки, че Филип е в ръцете на Бог, евнухът не изпитвал безпокойство за него, а можел да си позволи да продължи пътя си, радвайки се на новата светлина, която бил получил. Евсевий („Църковна история“, ii. 1. 13; изд. на Льоб, том 1, стр. 110, 111) говори за евнуха, който се завръща в родната си страна и там проповядва „познанието за Бога на вселената и пребиваването на нашия Спасител, Който дава живот на хората“, и по този начин изпълнява думите „Етиопия скоро ще протегне ръце към Бога“ (Пс. 68:31). Важно е, че етиопската църква е имала елементи, подобни на юдаизма, през цялата си история. Тя е била рано отделена от останалата част от християнския свят и е запазила простотата на живота и ученията на ранната църква за известно време. Етиопските християни дълго време са спазвали седмия ден, съботата, заедно със спазването на първия ден от седмицата.

40. Беше намерен в. Гръцкият предлог eis може буквално да се преведе „в“, което предполага, че Филип е бил намерен в града. Не че е била изпратена група за търсене, а че там е било открито присъствието му.

Азот. Азот от Стария завет (1 Царе 5:1–7), един от петте главни града на филистимците, на около 5 км от морето и по средата между Газа и Йопия. Подобно на Газа, историята ѝ е белязана от последователни обсади: от асирийците (Ис. 20:1), от египтяните (Херодот, II, 159; виж върху Йер. 47:1), от макеите (1 Макавеи 5:68; 10:84). Възстановена е от римския генерал Габиний през 55 г. пр.н.е. Старото име се е запазило в съвременния Есдуд. Израелците са построили голям пристанищен град в непосредствена близост до древното място. Филип не остана там, а „премина“ или „замина“ (вижте Деяния 8:4). Разказът на Лука предполага, че Филип е продължил работата си като евангелизатор. Псалмистът споменава Филистия, която се е присъединила към Етиопия, за да осигури група от обърнати във вярата за Божия град (Пс. 87:4).

Той проповядваше. По-скоро „той проповядваше“ или „той продължи да проповядва“. Филиповото Забележителното преживяване с евнуха почти не е прекъсвало другите му дейности като проповедник на евангелието.

Във всички градове. Пътят му вероятно е минавал през Лида и Йопия и несъмнено можем да видим резултатите от труда му в процъфтяващите християнски общности, открити по-късно в тези два града (гл. 9:32, 36).

Кесарея. Кесарея се е намирала на пътя от Тир за Египет и е била от голямо историческо значение. Датира от римския период. В писанията на географа Страбон („География xvi. 2. 27; ок. 20 г. сл. Хр.“) е била известна само като Кулата на Стратон и е била просто място за кацане на кораби. Ирод Велики я е превърнал в процъфтяващо пристанище с пристанище, голямо колкото това на Пирея в Атина. Той е кръстил града на своя императорски покровител Август, наричайки го Кесарея Себастья, като последната дума е еквивалентна на латинското име Augusta (виж Йосиф Флавий, Древности xvi. 5. 1; Война i. 21. 5–7). След изгонването на Архелай от Юдея, тя става официална резиденция на римския прокуратор (вж. гл.

23:23, 24). Тацит (История, II, 78) говори за Кесария като за главен град, столица на Юдея. Населението му е било предимно езическо, с примес на евреи, което го е направило плодотворен център за мисионерска работа. Както показват следващите глави от Деяния (градът е споменат 15 пъти), той е бил видно място в ранната история на църквата. От гл. 21:8 може да се заключи, че Филип го е направил седалище на своята евангелизаторска работа. По-късно Кесария става сцена на трудовете на църковния отец Ориген. Вероятно това е родното място на историка-епископ Евсевий. Сега на мястото на древния град има само няколко разпръснати руини.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 AA 101, 103, 129; COL 308; EW 199; 6T 330 1-40AA 103-111 3 AA

103, 113; EW 199 4 AA

105, 113, 166; CM 58; DA 233; GC

219; PK 699; 3T 413; 6T 330, 403, 478; 8T 57 4, 5 GC 328 5-8AA 106; MH 139 9 GC 516 9, 10 GC 625 14 8T 57 17 EW 101 18, 19 9T 217 20 GC

128 23 2T 563 26-28AA 107

26-408T 57 29

MH 473 29-40AA 108

ГЛАВА 9

1 Савел, отивайки към Дамаск, 4 е повален на земята, 10 е призван за апостолство, 18 и е кръстен от Анания. 20 Той проповядва Христа смело. 23 Юдеите замислят да го убият, 29 както и гърците, но той се изплъзва и на двамата. 31 Църквата си почива, а Петър изцелява Еней от парализа, 36 и възстановява Тавита.

1. Саул. Вижте допълнителна бележка 2 към гл. 7.

И все пак. Гръцко еті, „все още“, свързвайки повествованието от гл. 9 с гл. 8:3. Докато църквата се е разширила извън Йерусалим (гл. 8:4-40), Савел е продължил да я преследва вътре и около столицата.

Издишване. Гръцки еτρεβ, „да вдишам“ или „навън“. Арестуването и клането на християни, образно казано, са били самият въздух, който Савел е дишал. Семитските народи често са свързвали емоцията на гняв с дишането.

Заплахи и клане. По-скоро „заплахи и убийство“. Ревността на преследвача се е засилило; той е готов да стигне до крайности, за да премахне омразното учение. Самият той признава това в гл. 22:4; 26:9-11. Той не се опитва да омаловажава ужасната роля, която е изиграл в опустошаването на църквата. Ранните църковни отци са виждали полупророчески паралелизъм между езика на Яков: „Вениамин ще хищничи като вълк; сутрин ще поглъща плячка, а вечер ще дели плячка“ (Бит. 49:27), и

поведението на човек, който се хвалел, че е от племето на Вениамин (Фил. 3:5) и който носил името на великия герой-цар на племето.

Срещу учениците. Имената на жертвите на това продължаващо преследване не са посочени, но по-късното признание на Павел: „Когато бяха убивани, аз дадох гласа си [гласувах] против тях“ (гл. 26:10), показва, че Стефан не е единственият убит по това време.

Ревността, която Савел проявил по време на смъртта на Стефан, довела до избирането му в Синедриона (АА 102) и скоро той бил въоръжен с власт от главните свещеници да преследва християни в Йерусалим. Ако в Йерусалим се знаело, че самаряни са били приети в църквата (виж гл. 8:1), омразата на юдеите несъмнено се засилила.

Първосвещеник Анна или Каиафа (виж гл. 4:6), и двамата садукееи, докато Савел се хвалел с това, че е строг фарисей (гл. 26:5). Но странността на този съюз (виж том V, стр. 51, 52) не възпирала суровия гонител. Коалицията от садукееи и фарисеи, която по-рано била сформирана срещу Исус Христос (Мат. 26:3), била подновена срещу Неговите последователи.

2. Желан. За предпочитане „поискано“ или „помолено“ от негово име, евентуално за да оправдае неговото въздигане в Синедриона.

Ранен живот на Павел

5

⁵ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 8:6).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

От раждането в Тарс до призоваването в Антиохия .

Писма. Това са документите, които съставляват „властта и пълномощията“ на Савел (гл. 26:12). Изглежда, че Рим е сътрудничил с еврейските власти, като е дал на първосвещеника правомощия за екстрадиция на евреи бегълци. Тази власт вероятно датира от около 56 г. пр.н.е. (Йосиф Флавий, Древности xiv. 8. 5 [146–148]; вж. 1 Макавеи 15:15–24).

Дамаск. Градът се смята за един от най-старите в света. Мястото му традиционно е било сцената на убийството на Авел. Йосиф Флавий (Древности i. 6. 4 [145]) приписва основаването на града на Уц, внук на Сим (том I, стр. 270). Той фигурира в историята на Авраам като родното място на неговия управител (Бит. 15:2). Давид разположил гарнизони там (2 Царе 8:6), но при Резон градът се превърнал в център на опозиция срещу Соломон (3 Царе 11:23–25). Неговите реки, Авана и Фарпар, били, в очите на прокажения сирийски генерал Нееман, по-добри от всички реки на Израел (4 Царе 5:12). Той бил център на Сирийското царство в неговите съюзи и войни с Израел и Юдея (4 Царе 14:28; 16:9, 10; Амос 1:3, 5). Той е търгувал със стоки с Тир, както и с вино и бяла вълна, както е отбелязано от Езекиил (гл. 27:16, 18). През 333 г. пр.н.е. македонският генерал Парменион превзема града за Александър Велики. Той е превзет отново от римския Помпей през 64 г. пр.н.е. По време на обръщането на Саул във вярата, той е под юрисдикцията на Вителий, тогавашен римски управител на Сирия. Когато Тиберий умира през 37 г. сл.н.е., Вителий побъзвава към Рим, а Арета IV, цар на набатейците, завзема контрола над Дамаск и го управлява чрез заместник. Така стоят нещата по времето, когато Саул бяга от града (2 Кор. 11:32).

Дамаск образувал оазис в сирийската пустиня. Река Абана, захранвана от снеговете на Антиливанските планини напоявали терена и го правили много продуктивен. Градът бил

добре описана като „предопределена столица“. Населението му е било предимно арамейско, но градът е притежавал голяма еврейска колония. Разказът (Деяния 9:2, 14) предполага, че сред тях е имало много „ученици на Господа“ (ст. 1). От тях много може да са били бежанци от преследването в и около Йерусалим и местните синагоги несъмнено са били призвани да наложат постановлението на Синедриона в Йерусалим. Лука не обяснява защо Савел е избрал това място за по-нататъшната си отмъстителна работа срещу църквата.

Могат да се предложат обаче следните причини: (1) Както беше отбелязано, християните са се укрили там, на значително разстояние от Юдея. (2) Имало е новопокръстени християни, които са били граждани на мястото. (3) Дамаск може да се е превърнал в отдалечен център на разрастващата се църква. (4) Савел може да е бил добре запознат с еврейските власти и да е можел да разчита на тяхното сътрудничество срещу християните.

Синагоги. Градът е бил космополитен и евреи от много народи вероятно са живели в него там. Както в Йерусалим (вж. гл. 6:9), националните групи са основавали свои собствени синагоги. Смята се, че по това време в град Дамаск е имало 30 или 40 синагоги. Без съмнение християните все още са посещавали благочестиво синагогите и именно срещу тях Савел е планирал да действа.

На този път. Тоест, „всеки, който принадлежеше към пътя“. Думата „път“ се появява като ранен синоним на християнството (вж. гл. 19:9, 23; 22:4; 24:14, 22). Сравнете употребата на Лука на „името“ (гл. 5:41, RSV), „словото“ (гл. 4:4; 8:4; 14:25), „пътят на спасението“ (гл. 16:17) и „пътят Господен“ (гл. 18:25). Терминът може да произхожда от Христовото изявление, че Той е „пътят“ (Йоан 14:6), или от Неговото позоваване на тесния „път“ (Мат. 7:14).

Мъже или жени. Включването на жени сред потенциалните му жертви подчертава яростта, с която Саул се е движил срещу християните (вж. гл. 22:4).

Вързани за Йерусалим. Мисията на Саул предполага, че прегрешението на християните е било извън юрисдикцията на местните трибунали (виж върху Матей 10:17) и е трябвало да бъде отнесено до Синедриона (том V, стр. 67) в Йерусалим. Свещеническата власт е била толкова голяма (виж по-горе под „писма“), че на еврейските власти е било позволено да арестуват онези, които желаят, дори на чужда земя.

3. Пътуваха. Сега няма начин да се знае по кой път са тръгнали Саул и неговите спътници тръгнаха, но имаха избор от поне два пътя. Единият от тях беше главният кервански път от Египет до Дамаск, който вървеше успоредно на палестинската брегова линия, докато не се простираше на изток, за да пресече река Йордан над Галилейското езеро. Другият път водеше през Самария и пресичаше Йордан южно от Галилейското езеро, и след като премина през Гадара, продължаваше на североизток към Дамаск. 240-те километра можеха да бъдат изминати за една седмица.

Близо до Дамаск. Мястото на видението на Саул е неизвестно. Противоречиви и неоснователни предания посочват четири различни места. То обаче трябва да е било сравнително близо до града, защото неговите спътници „го поведоха за ръка и го доведоха в Дамаск“ (ст. 8; вж. АА 117).

Книгата Деяния на апостолите съдържа три разказа за това, което се е случило близо до Дамаск. Относно малките вариации в паралелните библейски разкази вижте Допълнителна бележка върху Матей 3. Таблицата по-долу сравнява основните моменти в трите разказа.

Блестя. По-точно „проблясна“. Глави 22:6; 26:13 определят времето от деня като пладнe. Колкото и ярък да е обеденият блясък на източното слънце, Павел по-късно казва, че светлината, която видял от небето, била „по-силна от слънчевия блясък“ (гл. 26:13). Сред това сияние

Той толкова ясно видя прославения Христос, че се причислява към онези, които са имали привилегията да видят Господа след Неговото възкресение (Деяния 9:17; 1 Коринтяни 9:1; 15:8; АА 115). Що се отнася до начина на

ТРИ РАЗКАЗА ЗА ОБЪРНАТА СИ ВЪВ ВЕКА НА ПАВЕЛ

Лука Исторически Профил	Речта на Павел пред народа	Речта на Павел пред Агрипа
Деяния 9:1-9	Деяния 22:4-11	Деяния 26:9-18
стих 1. Савел преследваше дис- ципъли.	стих 4. Преследвани по този начин.	ст. 9-11. Преследва светиите.
ст. 2. Желани писма от	ст. 5. Получени писма от	ст. 12. Получена комисионна
първосвещеник на синагогата – гоги в Дамаск.	първосвещеникът и старейшини.	от главните свещеници.
Да доведе християните, както можете, така и жени, до Йерусалим.	Да доведе християните до Йерусалим да бъде каламбур –	
стих 3. Близко до Дамаск светлина от небето внезапно блестеше около него.	стих 6. Близко до Дамаск, около пладне, голяма светлина от небето внезапно блестеше около него.	стих 13. По пладне той видя светлина от небето горе яркостта на слънце, което грееше наоколо групата.
стих 4. Той падна на земята. Той чу глас: „Савле, Саул, защо те преследваш „Ти мен?“	стих 7. Той падна на земята. Той чу глас: „Савле, Саул, защо те преследваш „Ти мен?“	стих 14. Всички паднаха на земята. Той чу глас, в еврейски език: „Савле, Савле, защо продължаваш...“ „Сладък ли си аз?“
стих 5. Той каза: „Кой си ти, Господи?“ Господ каза: „Аз съм Иисус, когото преследваш – най- сладкото.“	стих 8. Той отговори: „Кой си „Ти, Господи?“ Господ каза: „Аз съм Исус от Назарет, когото „Ти гониш.“	стих 15. Той каза: „Кой си ти, Господи?“ Господ каза: „Аз съм Иисус, когото преследваш – най-сладкото.“
стих 6. Той каза: „Какво ще	Саул каза: „Какво ще	

„Господи, какво искаш ли да го направя? правя?“	Наистина ли, Господи?“	
Господ каза: „Стани, и влез в града“ — за инструкции.	Господ каза: „Стани, и отиди в Дамаск“ — за инструкции.	-----
стих 7.	стих 9. Неговите спътници видяха	-----
Неговите спътници стояха безмълвен, чувайки глас, но не виждам нищо човек.	светлината, но не чух гласът.	
стих 8.	стих 11. Той не можеше да вижда, защото	стихове 16-18. Господ му заповяда
Той стана, но видя не човек.	славата на тази светлина.	издигане.
Другарите го водеха покрай ръката в Дамаск.	Беше воден от ръката на спътници в Да- маскус.	-----

външен вид, естествено е да го смятаме за такъв, какъвто го е видял Стефан (вижте върху Деяния 7:55, 56).
Думите на мъченика: „Виждам небесата отворени и Човешкия Син, стоящ отдясно на Бога“ тогава са изглеждали като богохулство за пламенния пламен на фарисея Савел. Сега самият Савел вижда Човешкия Син в славата на Отца. Другарите на Савел чули глас, но не разграничили думите (виж [гл. 22:9](#); [срв. върху гл. 9:7](#)). Те видели светлината ([гл. 22:9](#)), но не разпознали образа на Този, Който говорил ([срв. върху Йоан 12:29](#)). Тези подробности доказват реалността на преживяването.

4. Паднаха. Светлината от небето така заля пътниците, че всички паднаха на земята (гл. 26:14), въпреки че Лука тук споменава само Саул. Няма доказателства, че някой от тях е бил на кон.

Чул глас. Сравнението с гл. 9:7 и 22:9 подсказва, че Саул е чул и разбрал гласа, който му е говорил, докато неговите спътници са чули звука, без да разбират какво е било казано (вижте гл. 9:7).

Саул. До този момент в повествованието името на Саул е било използвано в гръцката му форма, Саулос. Тук, както и в гл. 9:17; 22:7, 13; 26:14 обаче, е използвана еврейската форма на името, Саул. Това вероятно отразява действително изговорените думи: (1) от Исус, който според гл. 26:14 е говорил на еврейски (арамейски) език (виж том I, стр. 30); (2) от Анания, който вероятно е бил евреин и следователно е говорил еврейски (арамейски). За повторението на името на човек в божествени послания вж. Бит. 22:11; 1 Царе 3:10; Мат. 23:37; Лука 10:41; 22:31.

„Защо Ме гониш?“ Това е проникателен въпрос, който Христос зададе на преследвача; той оспори основата на неговото поведение и показа, че той не е познавал Този, Когото толкова безмилостно преследваше. Обърнете внимание, че Христос по този начин се идентифицира с...

Неговите ученици, че страданията им стават Негови (АА 117). „Във всичките им страдания Той беше оскърбен“ (Исая 63:9) и „който се докосва до вас, докосва зеницата на окото Му“ (Захария 2:8). Това, което беше направено на учениците, Господ го счете за направено на Себе Си (Матей 10:40).

5. Кой си Ти, Господи? Саул едва ли би използвал думата „Господ“ в цялото ѝ новозаветно значение. Това беше естествен израз на страхопочитание и уважение (вижте върху Йоан 1:38). Но Саул смътно усещаше божественото присъствие и го показва, като използва думата „Господ“.

Исус. Има някои текстови доказателства (вж. стр. 10) за прочитането „Исус от Назарет“ или „Исус Назарянинът“. Вероятно е обаче това да е вмъкнато от гл. 22:8, където се среща в собствения разказ на Павел. Исус от Назарет е името, което е било презрително използвано от обвинителите на Стефан (гл. 6:14), същото име, с което Савел е карал мъже и жени да богохулстват (гл. 26:11; вж. ст. 9). Използвайки това име за Себе Си, небесното Същество, което се явява на Савел, недвусмислено се идентифицира като Христос. Преследвачът капитулира. Осъзнаването, че Исус е Христос, бележи точката на обръщането на Савел и края на неговата ярост на преследване. Той е накаран да разбере това, което неговият господар, Гамалиил, е предложил преди това (гл. 5:39), че да преследваш Исус означава „да се бориш срещу Бога“. Вижте върху гл. 22:8; 26:15.

Когато гониш. Местоимението „ти“ е изразено категорично в гръцкия език, както и предходното местоимение „аз“. Това поставя Христос, в любов, мощ и слава, в рязък контраст със Савел, преследвач, но сега проснат и изпълнен със страх.

Трудно е. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на думите „трудно ти е да риташ срещу бодлите“. Има обаче солидна текстова основа за тези думи в гл. 26:14. Въпреки че думите се срещат в много латински текстове на гл. 9:5, те не се появяват в гръцки ръкописи. Тяхното присъствие в печатната гръцка Библия, от която е преведен KJV, е било преведено поради факта, че Еразъм (вж. том V, стр. 141, 142), при подготовката на печатното си издание на гръцкия Нов Завет, ги е превел на гръцки от латински и ги е вмъкнал в текста си. За коментар на тези думи вижте гл. 26:14.

6. И той трепереше. Текстовите доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на думите „и той трепереше и се чудеше и каза: Господи, какво искаш да направя? И Господ му каза.“ Въпросът на Саул „Какво да направя, Господи?“ обаче се появява с неотризиран текстов документ в гл. 22:10. Подобно на последната част на стих 5 (вижте по-горе под „Трудно е“), настоящият пасаж не се намира в гръцки ръкопис и очевидно е влязъл в KJV чрез вмъкване, направено от Еразъм от латинската Вулгата.

Стани. Саул продължаваше да лежи на земята там, където беше паднал.

Влезте в града. Това подсказва, че Саул и придружителите му са били близо до Дамаск (вж. ст.

3).

Ще ти се каже. В гл. 26:16–18 Павел дава по-подробен разказ за наставленията, които Христос му е дал. Разказът на Лука тук е по-кратък. Допълнителни наставления са дадени чрез Анания в стихове 15–17.

7. Мъжете. Саул беше снабден не само с власт за преследването си, но също и с редица помощници. Очевидно това е бил планът за пълното изкореняване на християнството от град Дамаск.

Стояха. Те бяха повалени (гл. 26:14). Вероятно са се издигнали пред Саул.

Безмълвно. Въпреки че преживяването беше по-малко интензивно за тях, отколкото за техния водач, то ги беше оставило безмълвни.

Чуване на глас. Гръцки *akouontes* ... *tes phōnēs*. На пръв поглед това твърдение изглежда противоречи на казаното в гл. 22:9, където Павел заявява, че неговите спътници „не чува“

гласът“ (tēn ... rhōpēn ouk ēkousan). Внимателното изучаване на двата разказа обаче помага да се обясни това привидно несъответствие. Глаголът ακοιῶ, „да чуя“, може да се отнася или до способността на ушите да чуват звук (вж. Мат. 11:15; 13:15), или до способността на ума да разбира чутото (вж. Марк 4:33; 1 Кор. 14:2). В настоящия пасаж думата, преведена като „глас“ (rhōpēs), е в родителен падеж. На гръцки това показва, че спътниците на Савел са чули само звука на гласа, но не са могли да разберат какво е казано. В гл. 22:9 думата, преведена като „глас“ (rhōpēn), е във винителен падеж и това, заедно с отрицателното „не“, означава, че те не са чули гласа достатъчно ясно, за да разберат какво е казано (вж. гл. 9:4, където, говорейки за Савел, който е разбирал, Лука използва винителен падеж като казва, че е „чул глас“ [ēkousen rhōpēn]). Това обяснение може да бъде допълнително подкрепено от факта, че гл. 22:9 също заявява, че можете „наистина видяха светлината“, докато настоящият стих казва, че те „стояха безмълвни... без да виждат никого“.

Те видяха ослепителната светлина, но зрението им не беше достатъчно ясно, за да различат Този, Който се разкри на Саул в светлината. По подобен начин е разумно да се разбере, че са чули звука на гласа, но не достатъчно ясно, за да разберат изречените думи.

Не виждайки никого. Те видяха небесната светлина (гл. 22:9), но не възприеха божествената форма, която Саул видя обгърната от тази светлина.

8. Очите им се отвориха, но те не виждаха.

Не видя никого. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочита „не видя нищо“. Той беше бил заслепен от ослепителната слава на небесната светлина (вж. гл. 22:11). Неговата слепота доказала, че видяното от него не е било просто халюцинация. За самия Савел слепотата може би е имала духовно значение. Той се е смятал за „водач на слепите“, хвалейки се, че вижда ясно (вж. Рим. 2:19). Сега, за известно време, докато вътрешна и външна светлина го огрее, той трябвало да приеме слепотата си. Новородената душа трябвало да бъде като – „младенец, плачещ за светлината, и

без език, освен плач“.

Някои коментатори намират доказателства за трайния ефект на това преживяване върху зрението му във факта, че той обикновено е диктувал писмата си (виж 2 Сол. 3:17), че е използвал големи букви, докато е писал (виж върху Галат. 6:11) и че не е разпознал първосвещеника, който е заповядал да бъде ударен (виж върху Деяния 23:2–5). Най-разумната от многото теории относно неговия „трън в плътта“ е, че това е било заболяване на очите, вероятно включващо пристъпи на мъчителна болка (виж върху 2 Кор. 12:7). При това предположение, пламенното желание на галатяните да си извадят очите, ако е възможно, и да му ги дадат, придобива особено значение (виж върху Галат. 4:15).

Те го водеха. Зрението на спътниците му беше сравнително незасегнато. Може би не бяха гледали толкова директно пламтящата слава или пълното сияние не ги беше обляло. Във всеки случай те успяха да насочат Савел, водейки за ръка онзи, който беше тръгнал като техен водач. Гордостта на Савел сега се превърна в унижение. Мисията му вече беше известна в Дамаск и пристигането му беше очаквано с нетърпение от свещеническата фракция и страхувано от християните. Сега той беше дошъл, но мисията се беше провалила. Писмата до синагогите така и не бяха доставени.

9. Три дни. Конфликтът в съвестната душа на Саул сигурно е бил ужасен и всичките три дни са били необходими, преди да се постигне мир. Божият Дух, освен това,

използва тези три безлюдни дни, за да просветли ума на поразения човек. В тихия мрак Савел успя да си припомни месианските пророчества, да ги приложи към Исус от Назарет и да прецени собственото си минало в светлината на новите си убеждения. Колко голяма трябва да е била неговата мъка, колко пламенни са били молитвите му за прошка, колко сладък е бил дарът на собствената прошка на Христос! Вижте АА 118–120.

Яжте, не пийте. Въздържанието не беше изцяло покаяно действие. Душевната му мъка временно надделя над обичайното желание за храна. Трите дни на слепота бяха период на самоанализ и покаяние.

10. Анания. За значението на името вижте гл. 5:1. Анания е било често срещано име сред юдеите. Няма друго споменаване на този конкретен ученик в Писанието, освен в гл. 22:12, където Павел го описва като „благочестив човек според закона, с добро мнение от всички юдеи, които живееха“ в Дамаск. Възможно е тези качества да са го направили водач на християнската общност и да са го подготвили да бъде Господен пратеник до Савел. Как е станал християнин, не е известно. Възможно е да е последвал Спасителя по време на земния живот на Христос или да е бил сред юдеите, обърнали се във вярата в деня на Петдесетница или по някое по-късно време. След това може да е бил принуден да избяга от Йерусалим поради преследването, последвало смъртта на Стефан.

Това обаче са само предположения. Но от думите, които Анания използва, за да изрази нежеланието си да посети Саул (гл. 9:13, 14), става ясно, че той все още поддържа надеждна връзка с Йерусалим, защото знае за опустошението, което преследвачът е причинил, и за целта на мисията му в Дамаск.

Във видение. Както Анания беше подготвен чрез видение да посети Саул, така и Саул беше подготвен за посещение от Анания (ст. 12). Относно тази подготовка чрез видение и нейното сходство с подготовката на Петър и Корнилий (гл. 10:1–8), Конибеър и Хаусън отбелязват: „Едновременната подготовка на сърцата на Анания и Савел и едновременната подготовка на тези на Петър и Корнилий – въпросите и колебанието на Петър, и въпросите и колебанието на Анания – единият се съмнява дали може да се сприятели с езичниците, другият се съмнява дали може да се обърне към врага на Църквата, – непоколебимото послушание на всеки от тях, когато божествената воля е била ясно изявена, – състоянието на ума, в което са се намирали както фарисеят, така и стотникът, всеки от които е чакал да види какво ще им каже Господ – тази близка аналогия няма да бъде забравена от онези, които с благоговение четат двете последователни глави [9 и 10], в които са разказани кръщението на Савел и кръщението на Корнилий в Деяния на апостолите.“

(„Животът и посланията на апостол Павел“, стр. 94).

Ето, тук съм, Господи. Тези думи изразяват готовността на Анания да изпълни Господните нареждания. Сравнете примерите на Самуил (1 Царе 3:1–10) и Исая (Исая 6:8).

11. Улица. От гр. *ghumē*, тесен проход между редици къщи. Името в крайна сметка е било използвано за по-широки пътни артерии. Въпреки това „улицата“ би била тясна по западните стандарти.

Права. Дълга права улица, известна днес с името Султания, все още минава през стария град Дамаск от изток на запад и е възможно да е същата, по която Анания е вървял, за да се срещне със Саул в къщата на Юда. Сегашното ниво на улицата е с около 30 стъпала над това от времето на Саул, така че не е възможно да се идентифицира къщата, където е отседнал Саул.

Юда. В разказа не се съдържа информация относно този Юда, нито защо Саул е бил отведен в дома си. Целият този разказ показва колко подробни са както знанието на Господа, така и Неговият план.

Савел от Тарс. Този пасаж е забележителен като първото споменаване в Писанието на родното място на апостола (вж. Допълнителна бележка 2 към гл. 7). Физическото му местоположение гарантирало важноста на Тарс. Въпреки че се намирал на 16 километра навътре в сушата, между града и морето се намирало безопасно пристанище и малки плователни съдове могли да достигнат града. Отвъд пределите на града се извисявали планините Тавър, през които тясното дефиле, известно като Киликийските порти, давало достъп до вътрешността на Мала Азия. Но древният град бил известен с нещо повече от стратегическото си местоположение. Той бил известен като университетски град и понякога бил наричан Атина на Мала Азия. Неговите учени били уважавани заради уменията си в науките, а сред философите му били много известни стоици, които може би са оказали известно влияние върху собствения мироглед на Савел. В областта на занаятите е важно да се отбележи, че изработването на палатки, занаятът на Савел (гл. 18:3), заемал видно място.

Моли се. По-скоро „се моли“, което означава непрекъснатост в молитвата (вж. 1 Сол. 5:17). Тук наистина има контраст между заплахата и клането, които преследвачът издишваше, докато се приближаваше към Дамаск, и молитвата на смиреното покаяние, в която сега живееше. Молитвите на Савел включваха молба за прошка за миналото, светлина и мъдрост за бъдещето, сила за делото, за което сега беше призван, и ходатайство за онези, които преди това е преследвал.

12. Във видение. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между запазване и пропускане тези думи, но Саул вероятно е бил информиран по този начин. Не е странно, че Господ, който се е разкрил на пътя за Дамаск, сега трябва да осигури успеха на плановете Си, като даде почти едновременни видения на онези, които планира да събере заедно.

Мъж. Въпреки че Исус говори на Анания, Той предава гледната точка на Савел. От това описание на Анания става ясно, че по това време той е бил непознат на Савел.

Влизане. Обърнете внимание на косвения начин, по който Господ дава наставленията си на Анания: Той разказва видението и очаква Анания да го превърне в реалност, като намери Савел и възстанови зрението му.

13. Чут от мнозина. По-скоро „чут от мнозина“. Анания се отдръпва от подразбиращата се заповед. Неговият послушен, но човешки дух се съпротивлява на мисълта да служи на някой с ужасната репутация на Саул. Той с уважение протестира пред Господа. Думите показват, че Анания е живял в Дамаск, а не е пристигнал току-що от Йерусалим (вж. ст. 10). Те също така показват колко широко разпространено сред християните е било знанието за яростта на нападенията на Саул срещу църквата. Докладите, за съжаление, са потвърдени от бежанците, дошли в града от Йерусалим.

Колко много зло. Вижте гл. 8:1, 3; 9:1.

Светии. За еврейския произход на термина вижте Пс. 16:3. За значението му сред християните вижте Рим. 1:7. Интересно е, че тази ранна употреба на думата в Новия завет (вж. Мат. 27:52) е от Анания, изпратен да бъде наставник на Савел, и че впоследствие е била използвана толкова често от самия апостол (Рим. 1:7; 15:25; 16:2; 2 Кор. 1:1; Еф. 1:1; Фил. 1:1; и др.).

14. Авторитет. Това беше официален авторитет, изразен в писмена форма, който Саул лично търсеше (виж стихове 1, 2).

Всички, които призовават. Да призоваваш Христос означава да вярваш в Него. Вижте гл. 2:21; вж. Деяния 9:21; 1 Кор. 1:2; 2 Тим. 2:22.

15. Върви. Думите „твоят път“ не се появяват в нито един гръцки текст. Недоумението на Анания произтича от неговото невежество относно истинското състояние на нещата. Но Господ знаеше всяко обстоятелство в тази ситуация и напътстваше слугата Си съответно.

Съд. Гръцката дума skeuos, „съд“, „оръдие“, се използва с широк спектър от значения в Новия завет (вж. Мат. 13:48; Лука 8:16; Йоан 19:29; Деяния 10:11; Рим. 9:21; 2 Кор. 4:7; 1 Сол. 4:4). Използван е от класическите писатели по отношение на полезни и надеждни роби. В този смисъл Господ прилага skeuos към Саул като инструмент, с който ще изпълни благодатната Си воля за езичниците. Думата за „избран“ (eklogē), която се среща тук за първи път в Новия завет, е преведена като „избор“ във всички останали случаи.

Носи името ми. Това обяснява целта на Господа при избирането на Саул; той трябваше да носи името на Христос или показват Неговия характер (вижте на гл. 3:16).

Езичници. Езичниците са поставени на първо място в списъка, защото полето на работа на Савел е трябвало да бъде особено сред тях (вижте Рим. 1:13, 14; 11:13). Това сигурно е било стряскащо откровение за Анания, който като благочестив юдеин все още не е осъзнавал, че целият свят трябва да чуе за Христос. Но сега той вижда в човека, за когото е чувал само като за великия гонител, някой, който е бил избран и обучен и направен по-подходящ от всички останали за делото на разпространение на евангелието по целия свят.

Царе. Думите намират достатъчно, но може би не изключително, изпълнение в речта на Павел пред Агрипа (гл. 26:1, 2) и вероятно пред Нерон (виж 2 Тим. 4:16).

Деца на Израел. Въпреки че е апостол на езичниците, Павел проповядва на юдеите в всяка възможност (виж гл. 13:5; 14:1; 17:1, 10; 18:4, 19; 19:8).

16. Ще покажа. Това предполага специални наставления, дадени от Христос на Савел, вероятно чрез видение (вж. гл. 20:23). Перспективата за страдание е склонна да възпира някои хора от предприемане на начинание. За Савел от Тарс обаче подобна перспектива би била предизвикателство. Тя би му позволила, ако не да изкупи миналото, поне да принесе плодове, достойни за покаянието си. Изпълнението на предсказанието за страдание е записано във 2 Кор. 11:23–28 и, по-малко подробно, във 2 Кор. 6:4, 5. Вижте също Мат. 5:10–12; Деян. 14:22; Рим. 8:17; 2 Тим. 2:12.

17. Анания отиде. Той прие уверенията на Господа и незабавно Му се подчини.

Поставяйки ръцете си. Това действие имаше двойна цел: (1) да изцели (виж Марк 16:18) и (2) да даде Светия Дух (вж. Деяния 6:6). Действието послужи за потвърждаване на видението на Саул (гл. 9:12) и за разпознаване на неговия изпратен от небето посетител.

Брат Савел. Бившият гонител се беше откъснал от еврейските власти и изглеждаше, че има малки шансове да бъде приет от християните. Следователно, използването на титлата „брат“ от Анания би го успокоило и би разсеяло страховете му.

Анания използва същата еврейска (арамейска) форма на името (Саул), каквато Исус вече е използвал във видението по пътя за Дамаск (виж на стих 4).

Господ, дори Исус. Тази съставна титла съчетава титлата, която Саул вече беше използвал за своя небесен събеседник (ст. 5), и собственото идентифициране на Христос като „Исус“ (ст. 5). Това също би успокоило поразения човек.

Това се оказа. Фактът, че Анания, дотогава непознат на Савел, вече знаеше за откровението по пътя за Дамаск, сигурно е потвърдил на Савел реалността на видяното и чутото.

Той ме е изпратил. Това свързва видението на Павел по пътя и посещението на Анания. Савел вече можел да очаква обещаните наставления (ст. 6), за които е даден по-подробен разказ в гл. 22:14–16.

Прогледай. Буквално „погледни нагоре“, което означава, възвърни зрението си. Тук има тясна връзка между полагането на ръце, възстановяването на зрението и изпълването със Светия Дух.

Бъдете изпълнени. Сравнете с Деяния 2:4; 4:31; Ефесяни 5:18.

18. Везни. Гръцки *lepidēs*, използван от Хипократ като технически термин за очно заболяване. Доколкото слепотата на Саул е резултат от свръхестествено проявление, е безплодно да се опитваме да идентифицираме точно неговото заболяване в съвременната медицинска терминология. Разбираемо е обаче, че Лука би използвал медицински термин, за да опише състоянието на Саул.

Той прогледа. Буквално „той погледна нагоре“, което означава, че прозрението му се възстанови. Веднага. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на тази дума. Че излекуване обаче е било мигновено, става ясно от думата „веднага“.

Кръстен. По-пълният разказ в гл. 22:16 показва, че Анания е увещавал Саул да се ангажира в обряда. Ясно е, че кръщението е било считано за условие за приемане в църквата (вижте върху Матей 3:6; Деяния 22:16). Никакви видения и откровения от Господа, никаква интензивност на личното убеждение не са освобождавали Саул от него. Кръщението вероятно е било извършено или в река Авана, или във Фарфар, спомената в разказа за Нееман (4 Царе 5:8–14). Обрядът е бил отслужен от Анания, като представител на Христос (AA 122).

19. Получиха месо. Първото изречение на този стих изглежда по-подходящо за края на стиха.

18. За употребата на „месо“, което означава „храна“, вижте Матей 3:4. Тридневният пост на Савел сигурно го е оставил слаб.

Укрепен. Както казва Калвин, „Той не освежи тялото си с храна, докато душата му не получи сила.“ Тогава и тялото, и душата бяха укрепени за делото, което им предстоеше.

Беше Саул. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „той беше“, отнасящо се, разбира се, до Саул.

Определени дни. Гръцката дума *hēmerai tines* се използва и от Лука в Деяния 10:48; 15:36; 16:12; 24:24; 25:13 и във всеки случай показва кратък период от време. Тя описва времето, през което Петър е прекарал с Корнилий, краткото време, прекарано от Павел и Варнава в Антиохия, краткия престой на Павел във Филипи, краткото време, през което Павел е бил задържан в Кесария, преди да бъде изслушан от Феликс, и подобен период между пристигането на Фест и посещението на Агрипа, за да го поздрави като нов управител. Тук тя е в контраст с израза „много дни“ в гл. 9:23, който в съзнанието на автора сякаш показва малко по-дълъг период. Вероятно е, от начина, по който тук се споменават „ученици“, в Дамаск да е имало много християни, дори в този ранен период. Савел вече е бил приет от тях не като враг, а като брат. Делото на верния Анания вече е завършено и той не се появява в други сцени от книгата Деяния.

20. Веднага. Христос изцели Саул „веднага“ (ст. 18); Саул започна своето свидетелство „веднага.“ Двете наречия са от една и съща гръцка дума.

Проповядвал Христос. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) предпочитаното четене „Исус“ към „Христос“, което все още не е било общоупотребявано. Проповядването, че Исус от Назарет е Христос, техният дългоочакван Месия, е било винаги основното съдържание на апостолските

послание към юдеите. Проповедите на Савел, подобно на тези на Петър (вижте гл. 2:16), със сигурност биха имали силен пророчески произход (АА 123, 125).

В синагогите. Савел, както Христос (вижте Лука 4:16), отивал в синагогите като места, където е най-вероятно да се намери публика за неговото евангелско провъзгласяване. Като пазител на съботата, той бил в синагогите в събота. Като апостол, той провъзгласявал там евангелието. Вместо да предаде на председателите на синагогите писмата, които бил получил от водачите в Йерусалим (Деяния 9:2), той им провъзгласил евангелието от далеч по-висша власт от тази на главните свещеници. За практиката на Павел да проповядва на „израилтяните“ в синагогите вижте стих 15.

Божият Син. За значението на титлата вижте Лука 1:35. Това е единственият случай, в който титлата се използва за Исус в Деяния. Това, което Павел провъзгласи, беше (1), че Христос наистина е Божият Син, не по-малко от синът на Давид, (2) че Исус от Назарет е бил показан като Христос. Това не само беше недоумение за юдеите (вж. Матей 22:41–46), но им се струваше богохулно твърдение. За юдеите беше необходима много благодат, за да приемат посланието за уникалната синовност на Исус.

21. Удивен. Вижте гл. 2:7. Това удивление е разбираемо в светлината на Саул репутация на гонител на християни. Възможно е властите в синагогата да са били инструктирани да съдействат на Савел в делото, което трябвало да извърши. От следващото става ясно, че славата му е била добре позната на евреите в Дамаск.

Унищожи ги. Или „ги опустоши“. Павел използва същия глагол, за да опише собственото си поведение (Гал. 1:13, 23). От силния израз, използван тук, е видно, че клането на християните в Йерусалим не се е ограничило до убиването с камъни на Стефан.

Призован с това име. Вижте гл. 2:21; 3:16; 4:12.

Дойде тук. По-скоро „беше дошъл тук“, което означава, че целта на Саул да дойде в Дамаск е била изоставена.

22. Саул се усъвършенстваше. Той нарастваше в опит и ефективност. Светият Дух му даваше все повече и повече власт с течение на времето.

Сила. В по-късните години тази дума играе важна роля в мисленето на Павел. „Всичко мога чрез Христос, Който ме подкрепява“ (Фил. 4:13). Той осъзнава, че именно Христос е чиято „сила“ е „усъвършенствана в немощ“ (2 Кор. 12:9); именно Христос е Този, Който го е „подкрепил“ или го е направил силен за служението (1 Тим. 1:12); и именно Христос е Този, Който го е „подкрепил“ в последните изпитания на живота му (2 Тим. 4:17).

Объркан. Гръцки *sugchunō*, „да събера“, „да объркам“, „да объркам“. На Саул Обучението при Гамалиил му се оказало полезно. Сега той можеше да използва задълбочените си познания за еврейската наука в подкрепа на новооткритите си убеждения. Методите му препоръчваха вярата му пред онези евреи, които искрено търсеха Надеждата на Израел; но те, за съжаление, нямаше да бъдат голяма част от неговите слушатели. Останалите евреи бяха „объркани“. Те чува техните Писания, приложени към живота на Исус от обучен ум. Те продължиха да отхвърлят Спасителя, но все още не бяха отишли достатъчно далеч, за да атакуват Саул.

Доказване. Гръцки *sumbibazō*, „да съединя“, „да накарам човек да се обедини с някого в заключение“; следователно „да демонстрирам“, „да докажа“. С изключително умение Саул изложи пророчествата за Месията, изпълнени в Исус от Назарет.

Това е истинският Христос. Или „това е Помазаникът [Месията]“.

23. Много дни. Гръцки *hēmerai hikanai*, израз, който се отнася в стих 43 до времето, което Петър прекарва в Йопия; в гл. 18:18 (преведено като „доста време“) до времето, през което Павел прекарва в Коринт след изслушването си пред Галион; и в гл. 27:7 (преведено като „много дни“) до продължителния период на бавно плаване на Павел по време на пътуването му до Рим. Следователно изглежда, че изразът обхваща сравнително дълъг, но неопределен период от време. За разлика от това, „някои дни“ означава по-кратък период (вижте на гл. 9:19).

Това разграничение е от голяма стойност при всеки опит за реконструкция на този период от кариерата на апостола. „Няколко дни“ от стих 19 и „много дни“ в настоящия стих изглежда разграничават два периода на пребиваване в Дамаск. Първият е кратък и завършва с обръкването на юдеите от Савел (ст. 22). Вторият е по-дълъг и завършва с бягството му от Дамаск (ст. 23–25). Посещението в Арабия (Гал. 1:15–18) може най-добре да се постави между тези два периода (АА 125–128). Лука не споменава за такова посещение, но Павел заявява, че е отишъл в Арабия скоро след обръщането си във вярата, преди завръщането си в Дамаск и преди да се върне в Йерусалим (Гал. 1:15–18). След кризата по пътя за Дамаск, почивката и уединението са били желателни и е било необходимо тихо общение с Бога, за да го подготви за годините на напрегнат труд, които предстоят. Ако „трите години“ от Гал. 1:18 се брои от обръщането на Саул във вярата, тогава и двете посещения в Дамаск биха били включени в този период и престоят в Арабия и престоят „много дни“ в града не е необходимо да бъдат прекомерно удължавани.

Точното местоположение на „Арабия“, където Савел отишъл, е неизвестно. Фактът обаче, че Дамаск по това време е бил окупиран от войските на Арета IV, цар на Арабия Петрея или Набатей (вижте Палестина по време на служението на Исус), прави вероятно Савел да е отишъл в този регион. Това е била толкова голяма област, простираща се от границите на Египет до околностите на Дамаск, че не дава конкретна представа къде е отишъл Савел. Няма и сигурни данни за определяне на времето на посещението му. За съответните хронологични факти вижте стр. 100.

Периодът на отсъствието на Саул вероятно е свидетел на голям растеж на християнското общество в Дамаск, с вид дисциплина и поклонение, подобни на тези в Йерусалим. Доколкото е известно, все още не са били приети езичници във вярата в църквата и проповядването на евангелието все още е било ограничено до юдеите. С дълбока обич към братята си по плът (Римляни 10:1), Савел енергично се заема с евангелизацията сред тях, докато ожесточеният им антагонизъм не го прогонва от Дамаск. Самият Савел вече вкусваше от омразата, която беше излята срещу Стефан.

Съветваха се. Властите бяха провокирани да заговорничат срещу Христос заради успеха на Неговото служение (вижте върху Матей 15:21; 19:3; Йоан 5:16). Въпреки това делото на Савел доведе юдеите до убийствена опозиция. Тяхната оценка за свидетелството на новия апостол може да се прецени от драстичните стъпки, които предприеха в опита си да унищожат Савел.

24. Чакане. Гръцки *eriboulē*, „план срещу някого“, следователно „заговор“. Същата дума се използва в гл. 20:3, 19; 23:30, но е специфичен за Деяния. Той предполага внимателно планирано противопоставяне, чиято цел е смъртта на Саул. Саул чул за заговора, вероятно чрез един от собствените си ученици (виж гл. 9:25). Фактът, че е бил предупреден, показва, че си е направил приятели в града и че те са били готови да му помогнат в настъпилата извънредна ситуация.

Наблюдаваха. По-скоро „наблюдаваха“, тайно, денем и нощем. За подробности относно този инцидент от живота на апостола вижте 2 Кор. 11:32, 33. Активно участие в заговора срещу Саул взел етнархът (управителят) на града. Този етнарх представлявал набатейците.

Арета, цар на Арабия Петрея, чиято столица била Петра в древен Едом и който бил баща на жената, с която Ирод Антипа се развел, за да се ожени за Иродиада (виж том V, стр. 40, 64). За предположение как Арета е завладял Дамаск вижте Деяния 9:2. Открити са дамаскини монети, носещи имената на Август и Тиберий, но не е намерена нито една за царуването на наследниците на Тиберий, Калигула и Клавдий. Тиберий е бил приятел и поддръжник на Ирод Антипа срещу Арета, но е възможно Калигула да е променил тази политика и да е създал нова етнархия в полза на Арета, на чиито предшественици е принадлежал Дамаск (Йосиф Флавий, Древности

xiii. 15. 2 [392]). Етнархът очевидно е искал да спечели благоволенieto на голямото еврейско население и, гледайки на Савел като нарушител на обществения ред, е предприел мерки за арестуването и осъждането му. От разказа на Лука изглежда, че юдеите са поели голяма част от отговорността за залавянето на Савел. Собствената история на Павел (2 Кор. 11:32) не противоречи на това, но показва, че са имали подкрепата на етнарха. Стражи очевидно са били разположени на всяка порта на града, през която беглец би могъл да се опита да премине, за да предотвратят бягството на Савел.

25. Учениците. Текстовите доказателства потвърждават (вж. стр. 10) тълкуването „неговите ученици“. Това добре подкрепено тълкуване е в съответствие с значението на фразата „много дни“ в стих 23. При второто си посещение в Дамаск Савел останал достатъчно дълго, за да събере около себе си група последователи, които го приели за свой учител и сега били готови да рискуват живота си за неговата безопасност.

Кошница. Гръцки *spuris*, „кошница“, вероятно ръчна кошница, както в Мат. 15:37. Но във 2 Кор.

11:33 Павел го описва с друга дума, *sarganē*, „плетена от раката или въже кошница“, която би била достатъчно голяма, за да побере човек. Това преживяване е споменато от Павел във връзка с неговите „немощи“ (в които той може да е включил и традиционния си дребен ръст), с които е бил доволен да се хвали (2 Кор. 11:30). Бягството е осъществено през отвор или „прозорец“ в градската стена (2 Кор. 11:33; вж. бягството на съгледвачите от дома на Раав, Исус Навин 2:15, и на Давид от собствения му дом, 1 Царе.

19:12). Саул изглежда е осъзнавал несъответствието на ситуацията: той е бил спасяван, по доста позорен начин, от самите хора, които е дошъл да изтреби!

26. Йерусалим. Това бягство от Дамаск до Йерусалим идва след тригодишния период на пребиваване в Арабия (виж Гал. 1:17, 18). Следователно това би било първото посещение на Савел в столицата от деня, в който е тръгнал за Дамаск, и вероятно той все още е бил познат на християните в Йерусалим само като техен твърд враг.

Изпитван да се присъедини. Тоест, „опитал се [или „опитал се“] да се присъедини“. Глаголът, преведен като „присъединявам се“ (*kollaō*), се използва за тясно и интимно общение, като например това на съпруг и съпруга; на братя; и на приятели (вж. Матей 19:5; Лука 15:15). Савел търсеше пълно братство с учениците. Ако Савел беше отишъл като евреин в Александрия или някой друг град, където евреите бяха многобройни, първата му мисъл щеше да бъде да потърси своите единоверци. Той го направи в Йерусалим: стремеше се да се присъедини към християнската общност. Но църквата се отнасяше с подозрение към него. Членовете ѝ познаваха Савел само от ужасните му гонения. Не можеше ли той все още да е решен да ги унищожи? Те щяха да бъдат предпазливи, докато не се уверят в неговата искреност. Тяхното невежество относно истинската природа на неговото обръщане във вярата може да се обясни поне с две причини: (1) „Тригодишното“ отсъствие (вижте Деяния 9:23) не даваше почти никаква основа за надеждни новини за отношението му към християнството; (2) политически

Промените в град Дамаск може да са (вижте стих 24) прекъснали комуникацията между християните там и тези в Йерусалим.

Страхувам се от него. Това изречение трябва да бъде въведено с „и“ вместо „но“. прави по-малко острия контраст между желанието на Савел да се присъедини към братята и последвалото им поведение. Тогава фразата може да гласи: „и всички [учениците] се бояха от него“. Те основателно се бояха страхували от него в миналото и, без да знаят причина да се променят, продължиха да се страхуват от него. Може би са се чудили дали той просто прикрива истинската си същност, за да ги шпионира и да провокира допълнителни проблеми.

Не вярвах. Това показва, че някой е информирал учениците за обръщането на Савел, но те не са били готови да приемат новината за такова чудо. Те са искали достоверни доказателства за неговата промяна, преди да го приемат в своята общност. При тези обстоятелства, тяхната предпазливост е била естествена и дори похвална.

27. Варнава. Защо Варнава приел Савел, когато другите ученици се страхували от него? Отговорът може да се намери в неговия характер, който изглежда е бил с доброта и щедрост (виж гл. 4:36, 37). Много коментатори предполагат, че Варнава е подкрепял Савел поради предишно познатство. Ако това е вярно, можем да видим как Варнава, поради силата на доверието си в безупречния характер на Савел, вярва в чудото на неговото обръщане във вярата и с радост го препоръчва на апостолите. Доброто действие свидетелства и за влиятелната позиция, която Варнава заема в църквата.

На апостолите. Тоест, той го завел при онези от апостолите, които се намирили тогава в Йерусалим. В по-конкретния разказ в Гал. 1:18, 19, самият Савел заявява, че е отишъл в Йерусалим, „за да види Петър“ и че единственият друг водещ учител, когото видял, бил „Яков, братът на Господа“. Въпреки че получил поръчението си директно от Исус, той искал да чуе за своя Господ от онези, които били очевидци на Неговия земен живот и служение. Тъй като са споменати само Петър и Яков, възможно е другите апостоли да са отсъствали от Йерусалим по това време. Възможно е също така, след като е усетил пулса на църквата, да не е направил опит да им наложи присъствието си. Той записва, че „беше непознат лице в църквите в Юдея“ (Гал. 1:22). Този израз обаче може просто да означава, че той е бил непознат на провинциалните църкви в Юдея, въпреки че е бил лично познат на членовете в Йерусалим. Предвид активната му евангелизаторска дейност в Йерусалим (Деяния 9:28, 29), едва ли е възможно той да е останал непознат за църквата в столицата. От друга страна, посещението му е продължило само 15 дни (Гал. 1:18) и е било прекъснато от опити за покушение върху живота му (Деяния 9:29, 30).

Заявен. Гръцки *diēgeomai*, „да заявя напълно“, „да заявя подробно“. Това, както гръцкият текст ясно посочва, е направено от Варнава от името на Савел. Това предполага пълен разказ за неговото обръщане във вярата от Савел на Варнава, който след това му е разказал прекрасната история.

Видял Господа. В нито един от другите записи за срещата на Саул по пътя за Дамаск (гл. 9:3–9; 22:6–11; 26:12–18) Изрично ли е посочено, че е видял Господ Исус. Обаче, в гл. 9:17; 26:16 се казва, че Господ се е явил на Саул, а в гл. 22:14 Анания говори за това, че е видял „този Праведник“. Сега Варнава ясно казва, че Савел „е видял Господа на пътя“. Това е в съответствие с по-късните твърдения на Павел – „Не видях ли аз Исус Христос?“ и „той [Господ] се яви и на мен“ (1 Кор. 9:1; 15:8).

Говорил му. За апостолите било важно да знаят, че Христос всъщност е говорил с този, когото Варнава е подкрепял. Те били получили своите поръчения директно от Господа (вижте върху Марк 3:14; Матей 28:19, 20; и т.н.). Те щяха да бъдат

впечатлен, като научил, че Саул също е бил лично упълномощен от същия Учител.

Проповядвал смело. Гръцки *parrēsiazomai*, „да говоря ясно“ или „свободно“; следователно „да ставам уверен“, „да имам смелост“ (вж. 9:29; 14:3; 18:26; и др.). Това беше доказателство за истинската природа на обръщането на Савел. Той смело защитаваше каузата, която първоначално си беше поставил за цел да унищожи. Варнава добре знаеше, че новината за смелото служение на Савел ще направи дълбоко впечатление в умовете на апостолите и ще ги накара да го приемат като един от своите.

Името на Исус. Вижте гл. 3:6, 16.

28. Беше с тях. Това предполага интимност на общуване.

Влизане и излизане. Това не означава, че Саул постоянно е излизал и не се е върнал в града, но че се е движел свободно в Йерусалим (виж гл. 1:21).

29. Говореше смело. Вижте стих 27. Първото изречение на стих 29 трябва да се разглежда заедно със стих 28. То буквално се чете „говорейки смело в името на Господа“. Второто изречение буквално се чете „той едновременно говореше и спореше с гърците“.

Име. Вижте гл. 2:21; 3:6, 16.

Спорно. Така преведената гръцка дума е използвана от Лука, за да опише срещата на Стефан с гърците (виж гл. 6:9). Има обаче забележителна разлика. „Гърците“ са спорили със Стефан; сега Савел спори с тях. Той, като тарзийски евреин, е бил добре подготвен за такъв разговор (виж гл. 9:11). Те са били разпалени до страстна ярост. Два пъти в рамките на няколко седмици животът на апостола е бил застрашен, първо в Дамаск (ст. 24), а сега в Йерусалим.

Гърци. Тоест, елинистически евреи (виж гл. 6:1).

Обикалях. Гръцки *epicheirēō*, „да сложа ръка на“, „да опитам“ (виж Деяния 19:13; срв. Лука 1:1; Деяния 9:23, 24).

Да убие. Саул беше готов да понесе смъртта, която беше нанесена на Стефан, но Господ имаше други планове за Своя смел слуга. Именно в този момент видението за предупреждение и наставление може да бъде поставено най-добре (вж. на гл. 22:17–21; вж. АА 130).

30. Братята знаеха. Сега познават Саул и заговора, който се крои срещу него. Знанието им ги подтиква към незабавни действия. Те го отвеждат на морския бряг, откъдето той може да избяга от страната.

Кесария. Не Кесария Филипова (в подножието на планината Хермон), а морското пристанище, което се намира на около 64 мили северозападно от Йерусалим. Това е място, от което до Тарс може лесно да се стигне или по море, или по пътя, който минава на север покрай брега на Сирия. В Кесария вероятно ще намери Филип. Двамата мъже, единият приятел, а другият някогашен противник на Стефан, по този начин ще се срещнат лице в лице като братя. Вижте гл. 8:40.

Изпрати го. Гръцки *exapostellō*, буквално „да го изпратя извън“. Това изглежда предполага че учениците изпратили Савел с кораб до Тарс. Няма непримирим конфликт между това и собственото твърдение на Павел: „След това дойдох в областите Сирия и Киликия“ (Гал. 1:21). Сирия и Киликия заедно образували една римска провинция по това време и отивайки в Тарс, Савел навлязъл в тази област. Алтернативни тълкувания са, че (1) лодката му е спирала в сирийски пристанища на път за Тарс в Киликия, (2) Савел първо отишъл в Тарс и след това предприел мисионерски пътувания до близките територии в Киликия и Сирия. Това последно предположение може да обясни наличието на християнски църкви в този район, което трябва

са установени независимо от Първото мисионерско пътуване на Павел (вижте върху Деяния 15:36, 41).

Тарс. Това, родният град на Савел (виж на стих 11), може би не е бил най-удобното убежище за апостола. Христовите думи, че „пророк няма почит в отечеството си“ (Йоан 4:44), вероятно са били болезнено верни в случая на Савел. Той не само се е връщал в родното си място; той се е връщал в родното си място; той се е връщал като ренегат-юдеин, отстъпник от вярата на бащите си, водач на презряната и преследвана секта на християните. Неговото посрещане може да се предположи и може да помогне да се обясни мълчанието му по въпроса за семейството му. В този момент разказът напуска Савел, докато Варнава не го търси за по-обширно служение (Деяния 11:25).

31. Тогава. По-скоро „следователно“. Моделът на събитията в стихове 29–32 е подобен на този на гл. 8:3–5. В по-ранното време Савел преследвал църквата, затова вярващите се разпръснали и проповядвали словото, и пътят се отворил за Филип да занесе евангелието в Самария. В настоящия случай самият Савел бил преследван, оттеглил се в Тарс, църквата получила облекчение и го използвала с полза, а Петър евангелизирал крайбрежните области.

Църкви. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „сега църквата в цяла Юдея, Галилея и Самария имаше мир“. Относно цялото християнско тяло, а не конкретни конгрегации. Това подчертава единството на местните църкви в колективното тяло на цялата църква. Следователно думата „църква“ изглежда се използва тук в универсален, а не в местен смисъл.

Почивка. Буквално „мир“. Почивката може да е възникнала от заминаването на Павел: когато той ляво, дразнещият фактор за евреите беше премахнат. Друга причина може би се крие в отклонението, причинено от опита на император Калигула да постави статуята си в Йерусалимския храм (виж стр. 78) – опит, от който той е бил разубеден, според Йосиф Флавий („Древности“ xviii. 8. 2–8), само от решителната съпротива на евреите, от искрените молби на цар Ирод Агрипа, който по това време е живял в град Рим, и от молбите на Петроний, управителя на Сирия. Според Йосиф Флавий сирийският управител е бил повлиян от проливни дъждове, които след дълга суша са паднали от ясно небе в отговор на молитвите на Израел.

Цяла Юдея. Това кратко известие обхваща голяма част от ранната църковна история и е особено важно. То е първото сведение за съществуването на организирани религиозни общности в градовете и селата на Палестина. Не се споменават местни църкви, но много от тях може да са възникнали като закъснен резултат от личното служение на Христос. Освен това, делото на Филип, Петър и Йоан трябва да се вземе предвид (вижте гл. 8:5, 6, 14, 25). Но какъвто и да е бил произходът на палестинските църкви, този стих свидетелства за тяхното съществуване и показва, че Христовата заповед (гл. 1:8) е била вярно изпълнявана.

Назидателен. Гръцко οἰκοδομεῖ, „да построя къща“, „да издигна сграда“ и, в по-широк смисъл, „да назидава“, „да изгражда“ като цяло. „Мирът“, споменат по-рано в стиха, даде възможност на църквата да бъде „изградена“ както в организационен, така и в духовен смисъл. Ойкодомео играе честа роля в речника на Павел (виж Деяния 20:32; Рим. 15:20; 1 Кор. 8:1; Гал. 2:18; и др.).

Страх от Господа. Фразата е често срещана в писанията на Стария завет, където описва благоговейно страхопочитание (вижте върху Йов 28:28; Пс. 19:9; Притчи 1:7). Рядко се среща в Новия завет, като английската форма на фразата е използвана само тук. Във 2 Кор. 5:11 „страхът Господен“ е по-добре преведено като „страх Господен“.

Утеха. Гръцки *paraklēsis*, „утеха“, „наставление“, „насърчение“ (вижте върху Мат. 5:4; Лука 6:24; Йоан 14:16). Фразата може да се преведе като „ходене... по [или „чрез“] съвета на Светия Дух“. Членовете на църквата се бояха от Господа и бяха водени от Духа; целият им живот беше под божествен контрол.

Бяха умножени. В резултат на задоволителното духовно състояние на църквата, нейните членове и групи се увеличиха по брой. Винаги ще бъде така. Дълбокият духовен живот от страна на християните ще бъде плодотворен за спасението на неспасените. Такива плодове могат да дойдат както от живота на миряните, така и от служението на църковните служители.

32. Стана. Вижте върху Лука 1:8. Фразата е типична за стила на Лука. Той я използва в поне 39 пъти в неговото Евангелие и 14 пъти в Деяния. Обикновено отбелязва момент в повествованието.

Петър. От този момент до гл. 11:25, повествованието напуска Савел и се насочва към делото на Петър. Поради това настоящият раздел понякога се описва като „Деяния на Петър“. Очевидно е обаче, че Лука дава този разказ за служението на Петър не като частична биография на този стълб на църквата, а като част от цялостния си литературен план за изобразяване на обръщането на езичниците. Когато чрез делото на Петър тази нова фаза на християнското служение е в ход, авторът се връща към кариерата на Савел и се концентрира върху мисионерските му усилия сред езичниците.

Разказът на Лука (Деяния 8:25) е оставил Петър, заедно с Йоан, да проповядва евангелието в самарийски села на път обратно към Йерусалим. След завръщането си той е получил 15-дневно посещение от Савел (Галатяни 1:18). Но е ясно, че апостолите не са се затворили в Йерусалим; те са отишли по-далеч и са служили на новосъздадени групи вярващи. Такива посещения са помогнали за обединяването на младата църква и са насърчили нейния балансиран растеж.

Преминал. Гръцки *dierchomai*, „минавам през“. За мисионерското му значение вижте гл. 8:4 (вж. Лука 9:6).

Във всички посоки. Това може да се преведе и като „сред всички тях“, отнасящо се до или към църковните групи от стих 31, или към „светиите“, споменати по-късно в този стих. Светии. Вижте стих 13.

Лида. Лод от Стария завет (1 Лет. 8:12; Ездра 2:33; Неем. 7:37; 11:35), известен в съвременния пъти като Луд. Градът е основан от заселници от племето на Вениамин (1 Лет. 8:1, 12) в богатата равнина Сарон. Намира се на 17,7 км югоизточно от Йопа и на един ден път северозападно от Йерусалим. Йосиф Флавий (Древности хх. 6. 2) го нарича село „не по-малко от град по големина“. По молба на Юда Макавей, Димитрий Сотер го прехвърля във владенията на Храма в Йерусалим (1 Макавей 11:32–34). Под управлението на римлянина Касий, известен с бруталното си изземване на собственост и средства, жителите са продадени като роби (Йосиф Флавий Древности хiv. 11. 2 [275]). Въпреки това, той е възвърнал предишния си просперитет и изглежда по това време е бил седалище на процъфтяваща християнска общност. Във войните, предшествващи разрушението на Йерусалим, той е опожарен от Цестий Гал през 66 г. сл. Хр. (Йосифова война II. 19. 1 [515, 516]), когато повечето от жителите му са отишли на Празника на шатрите в Йерусалим, и е окупиран от Веспасиан през 68 г. сл. Хр. (пак там IV. 8. 1 [444]). Когато градът е възстановен, вероятно при Адриан (ок. 130 г. сл. Хр.), той е преименуван на Диосполис (Град на Зевс). По-късно е седалище на една от главните епископии на сирийската църква. Изглежда, че забележителната му характеристика е била бедността. Според древен еврейски коментар, равин Натан (160 г. сл. Хр.) е казал: „В света има десет части бедност, девет в Лидия [Лидия] и една...“

в останалия свят" (Мидраш Раба, върху Естир 1:3, изд. Сончино, стр. 30). Много е вероятно вярата на Христос да е била засадена в града от евангелиста Филип. Градът би бил на пътя, по който Филип би пътувал, преминавайки през „всички градове“ по пътя си от Азот за Кесария (вижте върху Деяния 8:40).

Служението на Петър сред юдеи и езичници

6

33. *æneas*. Гръцко име *Aineias*, старо гръцко име, което не бива да се бърка с това на известния герой от Троя, Еней. В Йосиф Флавий („Древности“ xiv. 10. 22 [248]) името се използва за евреин, така че този човек е възможно да е бил елинистически евреин (виж гл. 6:1). Не ни се казва, че е бил ученик, но може да се заключи, че е бил сред „светиите“. Грижата, с която Лука записва, че Еней е бил осем години парализик, прикован на легло, може да отразява професионална точност (вж. Лука 13:11; Деяния 3:2; 4:22; 14:8). За доказателства за интереса на Лука към медицинските въпроси вижте Деяния 3:7; 9:18; 28:8. За значението на думата „парализа“ вижте Матей 4:24; Марк 2:3. Не може да се хвърли съмнение върху чудотворния характер на изцелението на този човек.

⁶ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 9:2). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

34. Исус Христос. Обърнете внимание на грижата, с която Петър избягва да претендира за каквато и да е лична власт да изцелява. Той признава само способността на Христос да помага на страдащия (вж. гл. 3:6, 12; 4:9, 10).

Прави те цял. По-скоро „те изцелява“. Употребата на сегашно време предполага, че изцелението беше незабавно (вж. „той стана веднага“).

Стани. Заповед, използвана от нашия Господ в подобни случаи (Мат. 9:6; Йоан 5:8).

Оправи си леглото. Той трябваше веднага да направи сам това, което другите бяха правили за него толкова години.

35. Всички, които живеяха. Тоест, не непременно всеки човек, а голям брой от жителите. С разпространяването на новината за това чудо, в района настъпи общо възраждане на благочестието.

Сарон. Гръцко име ho Sarōn, „Сарон“, от евр. Шарон. Не е известно село или град с това име. Употребата на член прави вероятно препратката да се отнася до равнината Сарон, която се е намирала между централните планини на Палестина и Средиземно море и се е простирала по крайбрежието от Йопа до Кармил. Тя е била известна със своята красота и плодородие (вижте Исаия 35:2; 65:10).

Видял го. Осемгодишната парализа на мъжа сигурно е била добре позната в района и да се види такъв човек да се разхожда изцелен сигурно е привлякло толкова внимание, колкото и изцелението на куция мъж в Храма (вж. гл. 3). Мнозина несъмнено са питали как мъжът е бил изцелен.

Обърна се към Господа. Чудото, което възстанови Еней физически, събуди вяра в силата на Исус Христос да изцелява духовно. По този начин кръгът от вярващи се разшири още повече. Подготвяше се пътят за даване на евангелието на езичниците, които живеяха в този крайбрежен район.

36. Йопа. Гръцки. Йорре, от евр. Yapho, което означава „красота“, съвременното Яфа. Вижте за Исус Навин 19:46; 2 Летописи 2:16; Йона 1:3. Градът е споменат от египтяните през 15 век пр.н.е. Мястото е било известно в гръцките легенди като мястото, където Андромеда е била вързана, когато е била освободена от Персей (Страбон, География xvi. 2. 28; Йосиф Флавий, Войни iii. 9). 3 [420, 421]). Градът се намирал на толкова висок хълм, че се твърдело, че Йерусалим можел да се види от върха му. Това било пристанището, най-близко до Йерусалим, и въпреки че пристанището било трудно и опасно за влизане, то било използвано за разтоварване на дървен материал, който първо при Соломон, а след това при Зерубавел, бил докаран от Ливан за строежа на Храма (1 Царе 5:9; 2 Летописи 2:16; Ездра 3:7). Това било пристанището, от което корабите плавали за Тарсис (Йона 1:3). При Макавеите пристанището и укрепленията били възстановени (1 Макавеи 14:5). Август дал града на Ирод Велики, а след това на Архелай (Йосиф Флавий, Древности xv. 7. 3; xvii. 11. 4). Когато Архелай бил свален от престола, градът станал част от римската провинция Сирия. Въпреки това, градът остава фанатично еврейски и остава лоялен към юдаизма по време на сътресенията от 66 до 70 г. сл. Хр. По времето на Петър и по-късно е известен като щаб на пирати. Тук, както в случая с Лида (виж Деяния 9:32), събирането на християнска група вероятно е извършено от Филип (виж гл. 8:40).

Ученик. Гръцки mathētria „ученичка“.

Табита. Арамейско име, Табиета, съответстващо на еврейското име Зивия в Стария завет (4 Царе 12:1; 2 Летописи 24:1) или Зивия (1 Летописи 8:9), „газела“. Гръцката форма,

Доркас означава „дива коза“ или „газела“. Фактът, че името на този ученик е дадено на два езика, може да подсказва някои точки на връзка между еврейската и елинистичната част на църквата.

Пълна с добри дела. Някои смятат, че Тавита е дяконица в църквата в Йопия. Ако това е вярно, може да отразява влиянието на Филип. Той е бил един от седемте (виж гл. 6:3, 5) и е възможно той да е пренесъл организацията на църквата в Йерусалим в църквите, които самият той е основал. По този начин Тавита може да е полагала специални грижи за вдовиците на църквата (вж. гл. 6:1; 9:39).

Милостиня. Гръцки *eleēmosynē*, „милост“, особено що се проявява в даването на милостиня, оттук и „благотворителност“, „благотворение“, „милостиня“. Благосклонността на Доркас се изразявала по два основни начина: тя давала услугите си в „добри дела“; тя давала средствата си в „милостиня“. Тя не се задоволявала да бъде благотворителна чрез посредник, а давала себе си, както и притежанията си.

37. Стана. Вижте стих 32.

Беше болен и почина. Подробностите за третирането на тялото на Доркас са доказателство че тя наистина е починала. Критиците често се опитват да хвърлят съмнение върху действителността на чудесата по възкресяване на мъртви, като твърдят, че човекът просто е бил в кома.

Измит. Обичаят да се измива трупът е бил практикуван от много хора в класическата времена. Сред евреите това е било известно като „пречистване на мъртвите“. В Мишна (Шабат 23.5, издание на Сончино на Талмуда, стр. 771) се казва: „Всички изисквания на мъртвия могат да бъдат изпълнени; той може да бъде помазан с масло и измит.“ Жените от църквата сега изпълнявали тази служба за своята любима Доркас.

Положена. В Йерусалим погребението се е извършвало в деня на смъртта (вж. гл. 5:6, 10). Извън столицата може да е имало интервал от три дни между смъртта и погребението. Трупът е бил оставян да лежи, докато всяка надежда за съживяване не е отминала и не е имало опасност някой да бъде погребан жив. През това време на чакане тялото обикновено е било полагано в горната стая, непосредствено под покрива. В случая с Тавита, църквата може да е отложила погребението с надеждата за божествена намеса. Петър току-що е излекувал Еней и благочестивите души може би са се надявали, че той ще възкреси Тавита.

38. Близко до Йопия. Лида се намирала само на 17,7 км югоизточно от Йопия, така че докладът за изцелението на Еней е можело бързо да се разпространи от един град в друг.

Не забавяне. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пряката форма на молба, която гласи: „молейки, не се бавете да дойдете при нас“. Пратениците може да са напуснали Йопия преди смъртта на Доркас, надявайки се, че апостолът ще пристигне навреме, за да предотврати смъртта. Ако, както е по-вероятно, смъртта вече е настъпила, църквата е вярвала, че възкресението е възможно чрез Божията сила. И в двата случая бързината е била наложителна, било то за спасяване на живот, било за предотвратяване на погребение.

39. Петър стана. Той беше готов да приеме всяка искрена молба, която му идваше, особено такъв спешен призив, какъвто дошъл от християните в Йопия.

Горна стая. Вижте стих 37.

Всички вдовици. Лука показва особено съчувствие към жените (вижте върху Лука 8:2, 3). Той споменава „вдовица“ девет пъти в своето Евангелие и три пъти в Деяния. „Вдовиците“ на църквата са били обект на специална разпоредба (вижте върху Деяния 6:1). Използваният тук израз предполага, че църквата в Йопия също е била организирана за благотворителност.

Палта и дрехи. Гръцки *chitōnes* и *himatia*, съответно (виж върху Мат. 5:40).

Доркас правеше. По-скоро „правише“. Нейният обичай беше да прави дрехи за благотворителни цели (вижте на стих 36).

40. Изгонете ги всички. Правейки това, Петър следваше примера на своя Господ при изцелението на дъщерята на Яир (вижте Марк 5:39, 40), на което беше свидетел. В стаята, където лежеше тялото на Доркас, се чуваше голям шум от скръб (Деяния 9:39).

Петър чувствал нужда от тишина, в която да може да общува с Бога. Сравнете метода на Илия с детето на вдовицата (1 Царе 17:17–23) и процедурата на Елисей при възкресението на сина на сунамитката 4 Царе 4:33. Обърнете внимание също как Божиите служители избягват показното показване на власт.

Молеше се. Петър коленичи и се отдава на искрена молитва, осъзнавайки, че само божествената сила може да постигне желаното чудо. Молитвата отново се оказва каналът, чрез който ранната църква получава сила (вж. гл. 1:14, 24; 6:4, 6; 8:15; 9:11; 10:2; и др.).

Смирена, благочестива и искрена природа на Петър е ясно разкрита в този инцидент (вж. гл. 3:1).

Обръщайки се. След като се е помолил и е получил вътрешна увереност, че молитвата му е чула, той осъзнава пълната си зависимост от свръхестествена сила, но когато е уверен в нейното действие, не се колебае да действа.

Тяло. Това не оставя място за съмнение относно естеството на последвалото чудо. Тавита беше мъртва (вижте на стих 37). Петър се обърна към безжизненото ѝ тяло.

Стани. Самата краткост на заповедта му показва непоколебимата му вяра, че молитвата му ще бъде изпълнена положително.

Седна. Гръцката дума anakathizō, „да седна“, се използва от медицинските писатели, за да опишат как пациент се изправя в леглото, както и от Лука в неговото Евангелие (гл. 7:15). Краткото описание на възстановяването на Доркас е изключително живо. Има отваряне на очите, сякаш след сън; неочакваната гледка на Петър, който вероятно ѝ е бил непознат; и драматичното изправяне на един, който е бил починал. Такива подробности съответстват добре на медицинските интереси на Лука.

41. Подаде ѝ ръката си. Тя прие протегнатата му ръка, защото вече беше в съзнание, за разлика от дъщерята на Яир, когато Исус „я хвана за ръка“ (Матей 9:25). Този детайл е доказателство, че двата разказа са независими. Последният не е просто ехо на по-ранната история, както някои твърдят.

Светиите. Вижте стих 13. Това не означава непременно, че вдовиците не са били „свети“ или християнки, въпреки че е напълно възможно някои от онези, на които Дорка е помогнала, да не са били членове на църквата.

Представил я жива. Петър се погрижил това Божие чудо да получи заслуженото признание, като първо събрал онези, които познавали Тавита лично и могли да свидетелстват за факта на смъртта ѝ, а след това публично я представил пред тях. По този начин той се уверил, че ще има достатъчно свидетелства за факта, че се е случило чудо.

42. Мнозина повярваха. Новината за такова чудо се разпространи бързо. Цялата област на Йопия се развълнува и евангелското послание получи голям тласък.

43. Това се случи. Вижте стих 32.

Бави се. Няма начин да се знае колко дълго се е бавил Петър. За коментар относно „много дни“ вижте стих 23.

Саймън, кожар. Лука проявява интерес към имената на второстепенните герои в историята си. (вж. гл. 9:11, 33, 36; 12:13; 21:16; и др.) и в професиите (вж. гл. 8:27; 10:1; 16:14; 18:3; 19:24). Професията на кожаря отблъсквала строгите евреи. Тя била или

защото това би изисквало контакт с трупове и кожи на мъртви животни, с риск от церемониално оскверняване (виж Лев. 11:24, 25), или защото като цяло е било отблъскваща и неприятна работа. Еврейските равини са твърдяли, че ако кожар, който е на път да се ожени, скрие професията си от бъдещата си съпруга, укриването се счита за измама, което би направило договора невалиден (Мишна Ктубот 7.10, Сончино, изд. на Талмуда, стр. 482, 483). Къщата на този кожар е била „край морето“ (Деяния 10:6). За Петър би било лесно, по време на дългия му престой при скромния, но гостоприемен Симон, да се върне към старото си професия риболов и по този начин да си изкарва прехраната. Фактът, че той е бил готов да се установи при кожар, показва, че апостолът вече е бил склонен да изостави еврейските предразсъдъци. Въпреки това Бог е подготвил Своя слуга за по-голямата стъпка да проповядва на езичника Корнилий (виж гл. 10).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1, 2 CP 268

1-5AA 114

1-13EW 200

1-22SR 268-275

1-43AA 112-132

3-5Ed 65; GW 58; SR 269; 3T 429

4-6AA 117

6 AA 120; CE 60; CM 41; CS 343; FE 127, 216; GC 601; LS 267; MM 325, 333; SL 15;

SR 270, 271; 1T 45, 511; 2T 166; 3T 430, 433; 4T 54; 5T 220, 584, 609; 6T 116, 480; 7T 252; 8C 94; 9C 169

7 AA 115

8 AA 117

8, 9 SR 271; 3T 430

9 AA 118

10-15AA 121; SR 272

11 3T 430, 431

15 AA 120, 121, 159, 163; EW 199, 222; GW 58; MB 34; 3T 429, 431, 433; 6T 415

15-18EW 201

16 1T 78

17 AA 121; 3T 433

17, 18 SR 272; 3T 431

18 AA 122

18-20SR 273

19, 20 AA 123

21 AA 124; EW 201

21, 22 CP 274

22 AA 125; EW 201

22-26SR 276

23-29EW 202

25, 26 AA 128

26, 27 CP 277

27, 29 AA 129

29, 30 CP 279

30 AA 130

32-39AA 131

34-40SR 281

36, 37 5T 304; WM 67

40 AA 132; GW 178; PK 48

40, 41 CP 282; 5T 304

ГЛАВА 10

1 Корнилий, благочестив човек, 5 получавайки заповед от ангел, повика Петър, 11 който чрез видение 15, 20 се учи да не презира езичниците. 34 И когато проповядва Христос на Корнилий и събратята му, 44 Светият Дух слиза върху тях, 48 и те се кръщават.

1. Кесария. Тоест, Кесария Палестинска, разположена на брега на Средиземно море, а не Кесария Филипова. Тя е била столица на римската провинция (виж гл. 8:40) и обичайна резиденция на римския прокуратор на Юдея. Несъмнено е била космополитен град и търговски център. Вижте Служението на Петър към евреите и езичниците.

Корнилий. Лука може би е научил подробностите от тази история по време на един от престойите си в Кесария (гл. 21:8; 23:33; 24:27). Обръщането на Корнилий бележи нов етап на разширяване в растежа на църквата. Корнилий е бил римски офицер, но не е бил напълно езичник. Той е бил „благочестив“ и „боял се от Бога“ и е давал милостиня на хората (вижте гл. 10:2). Въпреки това, в очите на евреите той е бил езичник, защото е бил необрязан.

Следователно приемането му в църквата бележи нов етап в разпространението на християнството. Разбираемо е тогава, че апостолите в Йерусалим са обърнали специално внимание на неговия случай (гл. 11:1-18). Поразителните, свръхестествени черти на обръщането на Корнилий трябва да са били важен фактор, който е накарал апостолите да приемат факта, че необрязан езичник може да стане християнин. На църквата обаче са били необходими още няколко години, за да осъзнае напълно, че езичниците трябва да се радват на абсолютно същия статут и привилегии като обрязаните евреи (вижте Деяния 15:1-31; Гал. 2:12).

Стотник. Вижте Лука 7:2. Един стотник командваше около 100 мъже. Той беше рангиран като нископоставен офицер, който е имал непосредствено командване над войниците и е бил главно отговорен за изпълнението на техните задължения и за поддържането на дисциплина. Центурионите не са се издигали често до по-високи позиции в римската армия. Корнелий е бил римски гражданин.

От групата. Гръцки *ek speirēs*, „от кохортата“, което показва, че Корнелий не е бил командир на кохортата, а офицер в нея. Кохортата, административната единица на римските помощни сили, се е състояла от 500 или 1000 мъже.

Италиански отряд. Вероятно това е била Кохорта II Италика, за която е известно, че е била разположена в Сирия по време на еврейско-римската война и очевидно е била там по-рано, по времето на настоящия разказ. Смята се, че тази кохорта е била съставена от освободени мъже или поне от мъже, които не са били от римски произход. Тя е била спомагателна кохорта от стрелци с лък.

2. Някой, който се боеше от Бога. Този израз и подобните думи „някой, който се покланяше „Бог“, както и изразът „благочестиви хора“, се използват многократно от Лука (гл. 10:22, 35; 13:16, 26, 50; 16:14; 17:4, 17; 18:7) по отношение на езичници, които подобно на Корнилий са приели юдаизма до степен да се покланят на Йехова. Много пъти, поне, това е включвало и спазване на съботата и въздържане от храни, забранени от закона. Но такива езичници не са се идентифицирали напълно с юдаизма, като са се поддали на обрязване или като са спазвали стриктно всички разпоредби, изисквани от един благочестив юдеин. Вижте том V, стр. 62, 63.

Тези изрази са предизвикали значителни научни дискусии. LXX се отнася до „онези, които се бояха“ (2 Лет. 5:6) по такъв начин, че кара някои учени да мислят, че се посочва конкретен клас, различен от пълноправните евреи. По подобен начин Йосиф Флавий (Древности xiv. 7. 2 [110]; изд. на Лъоб, том 7, стр. 505) говори за „онези, които се покланяха на Бога“, като изпращащи дарове на Храма от цял свят.

Направено е допълнително предположение, че тези, „които се боят от Бога“ и тези, „които покланяха се на Бога“, споменати в Деяния, са същите като „прозелитите на портата“, за които се предполага, че са представлявали призната група полупрозелити, които, макар и да са се покланяли на Йехова и да са спазвали някои от юдейския закон, не са били обрязани и следователно не са били считани за напълно евреи. Някои обаче поставят под въпрос това обяснение.

Следователно изглежда, че термините „богобоязлив“ (или „богобоязлив“) и „богобоязлив“ може да са били технически изрази в периода на Новия завет за определен клас полупрозелити на юдаизма, които са се радвали на известно признание в синагогата, както често се предполага. В по-късния юдаизъм подобен термин, „богобоязливи“, може да е представлявал някаква такава група. Богобоязливите едва ли са могли да имат някакъв официално признат статут в еврейските общности и връзката им с юдаизма сигурно е била до голяма степен неформална. Въпреки това присъствието на такива благочестиви мъже в целия римски свят е осигурявало на християнските проповедници аудитория от езичници, които, макар и да не са били робски обвързани с легализма на юдаизма, са били искрени търсачи на Бога и са били донякъде запознати с еврейските писания (особено LXX) и еврейските вярвания.

С целия си дом. Корнилий не се задоволил с това, че е открил по-висша истина за себе си, а се стремил да я сподели със семейството си, слугите си и другите, които попаднали под неговото влияние. Войникът, изпратен да намери Петър, е наречен „благочестив“ (ст. 7).

Много милостиня. Корнилий беше щедър като другия стотник, за когото юдеите казаха: „Той обича нашия народ и ни е построил синагога“ (Лука 7:5).

Хората. Тоест, юдеите, за разлика от „народите“, езичниците.

Молеше се. Комбинацията от милостиня и молитва е била често срещана както в юдаизма, така и в ранното християнство (виж Мат. 6:2, 5; Деяния 10:4; 1 Петрово 4:7, 8; Товит 12:8).

Тъй като видението, което следва, несъмнено може да се разглежда като отговор на молитвите на Корнилий, естествено е да се мисли, че той е търсил напътствие за по-дълбоко познание за Божия път (виж Деяния 11:14).

3. Видение. Гръцки *horama*, „това, което се вижда“, и по-специално, както тук, на гледка, която е божествено дадена. Фразата „във видение“ може да се преведе и като „във видение“. Вижте върху 1 Царе 3:1.

Очевидно. Гр. *phanerōs*, „ясно“, „отчетливо“, „явно“, „очевидно“.

Деветият час. Това беше следобедният час за молитва в Храма (вижте Матей 27:45; Деяния 3:1). Очевидно Корнилий е възприел юдейските часове за молитва, тъй като се е молел, когато му е дадено видението (гл. 10:30).

4. Погледна. Или „взираше се внимателно“, „взираше се“.

Той се страхуваше. Ангелът е наречен „човек“ ... в ярки дрехи“ (ст. 30; вж. гл. 1:10). За момента внезапната му поява ужаси Корнилий. Римските войници, охраняващи гробницата на Христос, които не бяха духовно настроени като Корнилий, се разтредоха и станаха като мъртви в присъствието на пламтящата слава на възкресения ангел (виж Матей 28:2, 4; срв. Дан. 10:7–11).

Какво е това? С този въпрос Корнилий посочи, че видението е включвало нещо повече от него. можеше да разбере и думите му могат да се тълкуват като внушение за готовността му да следва божественото ръководство. Сравнете отговора, който Савел даде, когато Христос му се яви на пътя близо до Дамаск (гл. 9:6).

Господ. Гръцки *kurios*, титла на уважение, която, когато се прилага към човешки същества, се превежда като „господар“ (гл. 16:30), но когато се отнася до Бог, означава „Господ“ (гл. 7:33). Кой превод е за предпочитане тук зависи от степента, до която Корнилий първоначално е разпознал ангела като небесен пратеник. „Господ“ вероятно е по-добрият превод.

Твоите молитви и твоите милостини. Вижте стих 2. Милостенците на Корнилий са били осезаем израз на искреността на вътрешния му духовен живот, подхранван, какъвто беше, от редовна молитва.

Излязоха. По-скоро „са се издигнали“. Молитвата може да се разглежда като подобна на тамян. възнасянето към Божия престол (виж Откр. 5:8; 8:3, 4) или към дима от всеизгарянето, което на еврейски се нарича „ола“, „това, което се възнася“. Това е особено подходящ израз, който се използва за молитва, отправена по време на вечерната жертва (виж върху Деяния 10:3).

Възпоменание. Гръцки *mnēmosynon*, дума, използвана многократно в LXX, за да се обозначи частта от хлебния принос, която свещеникът изгаря на олтара (Левит 2:2, 9, 16; 5:12; 6:15). Димът от жертвата, докато се издигаше, беше представителен за молитвите на Израел. Същата дума се появява в Товит 12:12, където ангел казва: „Донесох спомена за вашата молитва пред славата Господня“ (в RH Charles, Апокрифите и псевдописите на Стария завет, том 1, стр. 234). Молитвите на Корнилий бяха приемливи за Бога. Той следваше „истинската светлина, която осветява всеки човек“ (Йоан 1:9) и участваше във вярата, която от началото на света е отворила пътя към оправданието – вярата, че истинският Бог „съществува и че Той възнагражда онези, които Го търсят“ (Евр. 11:6).

5. Изпрати мъже. Бог пожела Корнилий да положи активни усилия да придобие познание за евангелието. Истините, получени в резултат на лично проучване, често са по-ценни от тези, които ни се налагат.

Повикайте Симон. Несъмнено стотникът е можел да открие, че апостол Симон е отседнал при кожаря Симон. Но Бог, Всезнаещият, е знаел къде е Петър и е насочил Корнилий съответно. В Своето всезнание Бог знае всяка интимна подробност за всеки един от тях. Осъзнаването на това от човека може да бъде възпиращ фактор от греха; по-добре, това е огромно насърчение за благочестив живот. Скитанията на псалмиста и съпътстващите ги скърби са били известни на Бога (Пс. 56:8). Дори падането на врабчето е отбелязано от Господа и космите на главите на хората са преброени (Мат. 10:29–31). Паралелът между преживяването на Корнилий и това на Анания и Савел (Деяния 9:10–12) е забележителен.

6. Симон, кожар. Вижте на гл. 9:43.

Той ще ти каже. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на думите „той ще ти каже какво трябва да правиш“. Същата мисъл обаче е изложена и в разказа на самия Петър за посещението при Корнилий (гл. 11:14), в изречението „който ще ти каже думи, чрез които ще се спасиш ти и целият ти дом“. Това е един от няколкото случая, открити в някои късни ръкописи на Деянията на апостолите, където очевидно е направен опит да се формира цялостно повествование в по-ранните глави чрез събиране и адаптиране на твърдения, които първоначално са се появили едва в по-късни глави (вж. гл. 9:6).

За обсъждане на статута на пълните прозелити и „прозелитите на портата“, които са приели юдейската вяра отчасти, вижте том V, стр. 62.

7. Благочестив войник. Думата „благочестив“ предполага, че този човек, подобно на своя началник стотник, е бил поклонник на истинския Бог, но едва ли обрзан прозелит (виж том...). V, стр. 62).

8. Заяви всички тези неща. Доверието, което Корнилий гласуваше на подчинените си, се вижда от това, че той откровено и веднага им разказа за видението си. Несъмнено те са знаели предишните му надежди и молитви и затова са били готови да споделят обещания отговор. Всичко това хвърля светлина върху характера на Корнилий, показвайки, че доколкото е бил в състояние, той се е опитвал да води под влиянието си към истината, която го е довела лично до по-висш живот.

До Йопия. Разстоянието от Кесария до Йопия беше около 48 километра. Йопия беше градът, откъдето Йона избяга, когато беше призван да проповядва на езичниците послание, което се оказа живот за тях. Сега, от същия този град Петър трябваше да бъде призван да проповядва евангелието на езичниците.

9. Наближаваше. Събитията, довели до видението на Петър, бяха така съчетани във времето, че да доведат кулминацията на това видение точно в часа, когато пратениците пристигнаха (виж стихове 17–20).

Покрив на къща. Гръцки *domos*, „сграда“, „къща“. Да се „изкачиш на къщата“ означаваше да се изкачиш на покрива на къщата, който на изток обикновено е бил равен. Това е било подходящо място за молитва и медитация. В град като Йопия и в къщата на кожаря, това е било може би единственото място, подходящо за подобна цел. За примери за други приложения на покривите на къщите вижте 1 Царе. 9:25; Джер. 19:13; Мат. 10:27 ч.

Шестият час. Тоест, пладне. Сред евреите това вероятно не е било един от редовни часове за молитва, а ранната еврейска литература не споменава нищо за това като такова. Особено благочестиви хора може да са го наблюдавали (виж Пс. 55:17) и молитвата на Петър в този час може да се тълкува така (виж върху Деяния 3:1). Възможни са обаче и други обяснения. Редовната сутрешна молитва, която обикновено се е провеждала около 9:00 ч. сутринта, по време на сутрешното приношение, може да се е извършвала чак по обяд. По този начин е възможно Петър да е извършвал сутрешната си молитва. Друга интересна възможност се предлага от еврейско разпореждане, което датира поне от 3 век сл. Хр. Това правило предвижда, че ако човек не е ял до обяд, първо трябва да направи следобедната си молитва, преди да се нахрани, защото следобедната молитва (обикновено около 15:00 ч.) не трябва да се казва скоро след хранене. Тъй като Петър е бил „много гладен“ (гл. 10:10), може би във въпросния ден той все още не е ял и затова нарочно е извършил вечерната си молитва в по-ранен час.

Каквото и обяснение да се приеме за това, че Петър се е молил в този час, ясно е, че Неговата медитация и преданост откриха пътя за получаването на видение в точно точния момент, което да го подготви да приеме пратениците от езичника Корнилий.

10. Много гладен. Очевидно Петър не е постил, защото е възнамерявал да яде. Неговият глад по обяд го е подготвил за заповедта да яде, която е трябвало да му бъде дадена във връзка с видението му (ст. 13). При тези обстоятелства заповедта е била особено силна.

Щях да ям. Буквално „желаеше да ям“ или „започна да иска да ям“.

Транс. Гръцка дума *ekstasis*, „отстояние“ и в по-широк смисъл, изместване на ума от нормалната му среда.

Английската дума „екстази“ произлиза от *ekstasis*.

Лука използва тази дума отново за видението на Павел в Храма (гл. 22:17). Тази дума е използвана в LXX, за да опише дълбокия сън на Авраам (Бит. 15:12). Тя представлява състояние, при което нормалното действие на сетивата е преустановено, така че видението се вижда само мислено, както в сън (виж 2 Кор. 12:3).

Екстазисът на Петър осигурява канал за откровение на божествената воля.

11. Небето се отвори. Което показва, че видението и посланието му са дошли от Бога (виж гл. 7:56).

Съд. Гръцки skeuos, дума, използвана за описание на домакински и други прибори; в настоящия случай, общ термин за съд.

До него. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

Страхотен лист. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) относно това дали този пасаж трябва да се чете както в KJV или „голям чаршаф, спуснат от четири ъгъла“. Думата, преведена като „ъгли“, е общата дума за „начало“ и следователно се отнася до край, който в случая на чаршаф биха били неговите ъгли. Очевидно това, което апостолът е видял, е бил разширен чаршаф, чиито четири ъгъла са били спуснати от това, което може да се нарече четирите края на отвореното небе.

12. Всякакви... зверове. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на думите „на земята и дивни зверове“. Същите думи обаче се намират в гл. 11:6.

Видението представляло цялото животинско творение. Очевидно са били представени както храните, разрешени за евреите, така и забранените, но използвани за храна от езичниците.

13. Заколи и яж. Петър беше гладен и естествените подтици на апетита бяха потвърдени от глас от небето. Неговата съпротива беше породена от съвестта. Петър все още не беше научил, че разликата между юдеин и езичник е премахната в Христос (Гал. 3:28, 29). Че Петър не успя да научи това напълно дори след това видение, се вижда от по-късното му преструване в Антиохия, за което Павел толкова откровено го смъмри (Гал. 2:9–21).

14. Не е така, Господи. Решителната съпротива на Петър дори срещу глас от небето е съвсем приемлива. хармония с характера му (виж Мат. 16:22; Йоан 13:8). Неговият възкликателен глас тук напомня на този на Езекиил, когато размишляваше за яденето на осквернена храна от страна на Израел (гл. 4:14). Въздържанието от нечиста плът беше един от най-характерните белези на евреина и отличие, на което той стриктно се придържаше. Това беше един от основните спорове между евреите и сирийците по време на Макавейската война (виж 2 Макавеи 6:18–31), спор, за който непоколебимите евреи доброволно пожертваха живота си.

Разграничението между чисти и нечисти животни обаче, ясно е направено в Лев. 11, предшества еврейския народ. Това разграничение е направено от Бог и е уважено от Ной, когато той е наблюдавал влизането на животните в ковчег (Бит. 7:2; вж. гл. 8:20).

Първоначалната храна на човека се е състояла от плодове, зърнени храни и ядки (Бит. 1:29). Преди месото да бъде добавено към тази диета (Бит. 9:2, 3), разликата между чисти и нечисти животни вече е била изяснена. Следователно няма основателна причина за твърдението, че забраната за нечисти храни е била премахната, когато еврейският церемониален закон е приключил на кръста. Във видението на Петър тези хранителни ограничения са имали символично отношение към еврейските различия между хората – самите те и езичниците – и премахването на тези различия е било спорният въпрос (вижте върху Бит. 9:3; Лев. 11; Деяния 10:15; Допълнителна бележка върху Лев. 11).

Обикновен. Употребата на думата „обикновен“ в смисъл на „нечист“ според Моисеевия ритуал отразявала юдейското отношение към езичниците. Всички, които не били евреи, били разглеждани като „обикновена“ гълпа, изключени от Божия завет. Практиките на тези духовни изгнаници, различни от тези на избрания народ, били наричани „обикновени“

неща, и тъй като тези „обикновени“ неща обикновено са били забранени от закона, всички такива забранени неща или действия са станали известни като „обикновени“. По подобен начин, когато ръцете на мъжете са били осквернявани церемониално, те са били известни като „обикновени ръце“ (буквален превод на израза, преведен като „осквернени ... ръце“ в Марк 7:2).

15. Какво Бог е очистил. Във видението чисти и нечисти животни стояха на една и съща основа, спускани от небето в един и същ чаршаф. По този начин те представляваха обща смесица от неща, сред които никое не трябваше да се нарича мръсно или нечисто. При тълкуването на видението трябва да се признае, че макар да е дадено в условията на физически глад (ст. 10), то не се отнасяше за храна, а за хора. За душите на хората, от всякакъв вид навсякъде, Петър трябваше да изпита глад. След като научи този урок, поне отчасти, Петър заяви: „Бог ми показва да не наричам никого мръсен или нечист“ (ст. 28). Езичниците, обикновено смятани за нечисти, очакваха духовното служение на Петър. Той не трябваше да се колебае да им служи. Те вече не трябваше да се смятат за нечисти.

16. Повторено три пъти. Видението е повторено три пъти, несъмнено, за да остане в съзнанието на апостола. По подобен начин сънят на фараона е бил даден два пъти (Бит. 41:32) и Исус три пъти е повторил на Петър заповедта: „Паси агънцата Ми“ или „Паси овцете Ми“ (Йоан 21:15–17), заповед, която сега щеше да придобие ново и по-пълно значение за него.

17. Съмняваше се. По-скоро „беше в недоумение“, „не можеше да разбере“. Тази дума се използва за недоумението на Ирод относно Христос, когато хората казваха, че Йоан Кръстител е възкръснал от мъртвите (Лука 9:7). Сега Петър, събуден от транс си, не знаеше как да приложи видяното и чутото. Представителите на Корнилий, които го повикаха в този момент, донесоха отговора. Вижте Деяния 10:28.

Стоеше пред портата. Общото местоположение на къщата на Симон беше описано на Корнилий (ст. 6) и когато неговите пратеници установиха, че подробностите съвпадат, това сигурно им е дало увереност, че задачата им ще бъде успешна. Съпадението на видението на Корнилий с това на Петър, за да се позволи на пратениците да пристигнат, след кратко пътуване (вижте на ст. 8), в жилището на Петър точно в точния момент, не беше съвпадение.

18. И повикаха. Тоест, някой от къщата да излезе. Пратениците несъмнено бяха езичници, като самия Корнилий, и затова биха се поколебали да влязат в еврейска къща, без да уведомят за присъствието си.

19. Петър се замисли. Петър размишляваше върху затруднението си и питаше какво е искал да научи Бог чрез видението. Докато размишляваше така, обяснението дойде.

Духът каза. Петър вече не беше в транс. Божественият Дух сега говореше към най-дълбоките кътчета на душата му. Напътствията на Духа подсказваха, че Петър трябва да свърже пристигането на делегацията с видението, което беше видял.

Трима мъже. Двамата слуги и войникът, когото Корнилий беше изпратил (ст. 7).

20. Слез долу. Петър все още беше на покрива.

Съмнявайки се. Или „колебайки се“. Както и преди, Петър все още не знаеше какъв е неговият Господ. правеше, но щеше да узнае по-късно (Йоан 13:7). Той и пратениците на Корнилий действаха по подтиците на Светия Дух. Видението не беше дало на Петър никакъв намек, че трябва да предприеме пътуване. Сега Петър беше информиран за това и разбра, че „без съмнение“ означаваше, че в края на пътуването му не трябва да прави разлика между юдеи и други хора. Така видението ставаше разбираемо малко по малко и недоумението му беше премахнато.

21. Които бяха изпратени. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на думите „които бяха изпратени до него от Корнилий“.

Каква е причината? Духът беше казал на Петър, че мъжете го чакат и че трябва да отиде с тях, но той не беше информиран за причината за идването им.

Естествено тогава, първият му въпрос беше относно целта на обаждането им.

22. Стотникът Корнилий. Описанието, дадено от неговите пратеници, сякаш предполага че Корнилий не е бил съвсем непознат в Йопия. Петър може би си е спомнил за другия стотник, чието име не е записано, който е бил разположен в Капернаум и е построил синагога за евреите (Лука 7:5). С това споменаване в паметта му се връщат думите, които неговият Учител е казал, хвалейки вярата на стотника, че „мнозина ще дойдат от изток и запад и ще насядат с Авраам, Исаак и Яков в небесното царство“ (Матей 8:11).

Този, който се бои от Бога. Вижте стих 2.

С добра репутация. Тоест, заради милостинята, която беше дал, и очевидното му благоговение пред истинския Бог. Благочестието на Корнилий беше известно не само сред населението на Кесария, но и сред всички юдеи.

Беше предупреден от Бога. Гръцки *chrēmatisō*, „да съветвам“. Тази дума е била използвана многократно от езически писатели за отговор чрез оракул. Йосиф Флавий я използва няколко пъти за това как Бог говори на хората и в настоящия пасаж това е ясно нейното значение. Използва се за увещания към мъдреците (Мат. 2:12) и към Йосиф (Мат. 2:22), за откровението, дадено на Симеон (Лука 2:26), и за божествените послания, изпратени до Моисей (Евр. 8:5) и до Ной (Евр. 11:7). Следователно, KJV е предал едната дума като „беше предупреден от Бога“.

Да чуят думи. Тоест, да научат от Петър какво Бог би искал Корнилий да направи (вж. гл. 11:14). По подобен начин юдеите често наричали Десетте заповеди „Десетте думи“ (вж. Изх. 20:1).

23. Повика той. За Петър, повикането на тези езичници в дома означаваше да направи първа стъпка към това да оставят настрана скрупулите, които евреите изпитваха към неевреите.

На следващия ден, тъй като беше около обяд, когато Петър се качи на покрива на къщата, за да се помоли, пристигането на пратениците след видението му трябва да е било в ранния следобед. Тъй като вече беше твърде късно да стигне до Кесария, която се намиреше на около 50 километра, Петър не тръгна до следващия ден. Също така, пратениците несъмнено се нуждаеха от почивка от пътуването си до Йопия.

Някои братя. Тези мъже, разбира се, бяха юдейски християни (ст. 45) и според Според гл. 11:12, те бяха шест на брой. Без съмнение Петър си спомняше думите на Христос: „Всяко слово може да се потвърди от устата на двама или трима свидетели“ (Мат. 18:16). Той искаше те да докладват на църквата каквото и да прави. Полезността на свидетелството им по-късно в Йерусалим се подразбира в Деяния 11:12. Без съмнение Петър ги информира за видението си и за посланието, което слугите на Корнилий бяха донесли. Добрата репутация на Корнилий щеше да има тежест за тях и да ги направи готови да тръгнат с Петър.

24. На следващия ден. Очевидно Петър и неговите спътници са пренощували на своите пътуване до Кесария, както вероятно са направили и пратениците от Корнилий по пътя си към Йопия (вижте стихове 7–9, 17). Пътят им минаваше по крайбрежието на Средиземно море.

Корнилий чакал. По-скоро „ги чакал“. Неговото подготвено отношение показва колко убеден бил той, че собственото му видение е реално и че Бог е на път да му даде отговор на молитвите му.

Роднини и близки приятели. Сред тях несъмнено са били войници под командването на Корнелий, които донякъде са симпатизирали на религиозните му чувства, и приятели от общността. Той се е стремил да доближи колкото се може повече хора до новата светлина, която е трябвало да получи.

25. Почитаха го. Този поклон беше най-крайната форма на източна почит. И така, Яир се поклонил пред Исус (Мат. 9:18), а Йоан – пред ангела (Откр. 22:8). Тази постъпка от страна на Корнилий, римски офицер, разкрива, че той разпознава Петър като Божи пратеник. Подобни действия със сигурност не са били обичайни сред римските войници, особено по отношение на евреите.

26. Вдигна го. Тоест, „вдигна го“. Отговорът на Петър показва, че поклонението трябва да се отдава само на Бога. Никога не би било правилно човек да изисква или получава такава почит от човека. Думите на Петър са успоредни с тези на Павел в Листра (гл. 14:15). Да се покланяш на светци или дори на ангели означава да заличиш разликата, която някога би трябвало да съществува между Бога и човека (виж Откр. 22:9).

27. Разговарял с него. Последващите забележки на Петър показват, че Корнилий е казал на апостола много неща, които не са конкретно споменати в текста.

Той влезе. Очевидно предходната част от разговора е била проведена близо до входа на къщата. Действието на Корнилий, като е излязъл да посрещне Петър, е било в духа на стотника от Евангелието, който е казал: „Не съм достоен да влезеш под моя покрив“ (Лука 7:6).

Много. Личността и поведението на Корнилий му бяха спечелили много приятели и в ентузиазма и вярата си той ги беше събрал, за да видят и чуят човек, за когото не познаваше нищо (вижте на стих 24).

7

28. Незаконно нещо. Апостолът заявява като известен факт, че евреин не може да общува с езичник. Действието на пратениците на Корнилий, които застанаха пред къщата на Симон и призоваха някого да дойде при тях на открито, показва, че те са били наясно с еврейските предразсъдъци. Такава еврейска изключителност е била известна на класическите писатели. Ювенал казва: „Тъй като са били свикнали да пренебрегват законите на Рим, те [евреите] учат, практикуват и почитат еврейския закон и всичко, което Моисей е предал в тайния си том, забранявайки да се посочва пътят на всеки, който не се покланя на същите обреди, и не водейки никого освен обрязаните до желания извор“ (Сатири xiv. 100–104; изд. на Люб, стр. 273). По подобен начин Тацит заявява: „Евреите са изключително лоялни един към друг и винаги са готови да проявят състрадание, но към всички останали хора изпитват само омраза и вражда. Те седят отделно по време на хранене и спят отделно“ (История, том 5; изд. на Люб, том 2, стр. 181, 183).

Петър, разбира се, говореше от гледна точка на традиционния фарисейство, а не от гледна точка на самия закон; но подобни чувства се проявяваха широко и се проявяваха в строги форми навсякъде, където евреи и езичници влизаха в контакт. Строгий евреин би се поколебал да влезе в къщата на езичник, както е отразено в една забрана в Мишна: „Жилището на езичниците е нечисто“ (Охолот 18.7, издание на Сончино на Талмуда, стр. 226). В древен еврейски коментар върху Левит се появява забележителен

⁷ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с ексегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 9:33). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

пример за церемониално оскверняване чрез контакт с езичник: „Разказва се, че Симеон, синът на Кимхит, излязъл да говори с един арабски цар и струя слюнка от устата му се разпръснала върху дрехите му и го осквернила. Брат му Юда влязъл и служел на първосвещенството вместо него“ (Мидраш Раба, върху Лев.

16:1, изд. Сончино, стр. 263). Индуисткото чувство за кастова принадлежност, за избягване на контакт с хора от по-ниска класа, макар че сега бавно изчезва под натиска на закона и либералните чувства, представлява близък съвременен паралел.

Да прави компания. Или „да се присъедини към него“ (вижте на гл. 9:26). Думата означава пряк контакт. Въпреки че обикновените житейски задължения принуждавали евреите постоянно да бъдат в компанията на езичници, те трябвало да избягват такъв контакт, ако е възможно, за да не бъдат церемониално осквернени.

Да не наричам никого обикновен. Апостолът сега показва, че е научил урока на видението. Човечеството беше изкупено чрез възплъщението, жертвата и възнесението на Христос и дори най-долният езичник вече не беше обикновен или нечист. Бог беше готов да приеме всички хора и чрез Исус Той го прави. Само грехът е това, което отделя хората от Него (Исая 59:2). Нечистотата трябва да се разглежда като морален, а не физически или расов недостатък. Последователят на Бога трябва да се научи да вижда във всеки грешник потенциала на изкупен, оправдан и осветен човек. Доколкото всеки човек е потенциален обект на такава богоугодна трансформация, той трябва да бъде уважаван като някой, в когото Божият образ не е напълно заличен и все още може да бъде възстановен (вижте 1 Петрово 2:17).

Класовата гордост, основана единствено на различия в културата или възможностите, и проявяваща се в действия и думи на презрение, от една гледна точка е дори по-малко извинима от различията, основани на религиозна основа. Последните са по-лесни за лечение.

От този стих става ясно, че урокът, който Бог даде на Петър, се отнасяше не до животните, а до хората. Всички хора трябваше да бъдат достигнати с евангелието; в крайна сметка те щяха да бъдат нечисти само когато отхвърлят Божиите усилия да ги спаси.

29. Без да се противопоставя, Петър дойде в Кесария без спор или въпрос, следвайки с вяра напътствията на Духа, макар че само смъртно виждаше какво Бог иска от него.

30. Преди четири дни. Това е ясен пример за метода за броене на времеви периоди чрез приобщаващо пресмятане (виж том I, стр. 182; том II, стр. 136, 137; том V, стр. 249, 250). Корнилий получил видението си и изпратил слугите си на първия ден от (ст. 3, 7, 8); те пристигнали в Йопия на втория ден (ст. 9, 17); те, заедно с Петър и приятелите му, напуснали Йопия на третия ден (ст. 23); и всички пристигнали в Кесария на четвъртия ден (ст. 24). Тъй като срещнали Корнилий приблизително в същия час, в който той получил видението си (вижте по-долу за „до този час“), общият период едва ли е могъл да бъде повече от 72 часа, но тъй като са били включени части от четири дни, Корнилий го е нарекъл „четири дни“.

Постях. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

До този час. Гръцкият текст на този пасаж е двусмислен, но вероятно е най-добре да се преведе като „Преди четири дни около този час“. Това показва, че пристигането на Петър в Кесария трябва да е било в средата на следобеда, около деветия час, същото време на деня, в което Корнилий е получил видението си.

В деветия час се помолих. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането: „Аз бях „молене на деветия час“, тоест молитвата на деветия час, отправена по време на следобедната жертва (вижте гл. 3:1; 10:3, 9). Така че целият този пасаж вероятно е най-добре да се прочете така: „Преди четири дни, около този час, се молах на деветия [часова молитва] в дома си.“

В блестящи дрехи. Вижте гл. 1:10. Този израз на гръцки е същият като преведения в Яков като „красиво облекло“ и „бляскаво облекло“ (Яков 2:2, 3). Прилагателното, преведено като „бляскаво“, е използвано от Йоан, за да опише облеклото на ангелите (Откр. 15:6) и на невестата на Агнето (гл. 19:8).

31. Твоята молитва. За разлика от паралелния пасаж в стих 4, където се говори за „молитви“ в множествено число, настоящият пасаж говори за „твоята молитва“, което предполага конкретна молба. Това придава по-голяма определеност на молитвата на Корнилий и на нейния обект.

Без съмнение това е било за по-голяма светлина и по-пълно познание на истината (вижте на стих 2).

Твоите милостини. Вижте стих 4.

Имаше в памет. Словесна форма на думата, преведена като „възпоменание“ в паралелен пасаж (виж на стих 4).

32. Йопия. Вижте гл. 9:36; 10:8.

Симон, кожар. Вижте гл. 9:43.

33. Добре си го направил. Изразът не е просто одобрение, а искрена благодарност (виж Фил. 4:14).

Всички сме тук. Думите подсказват, че приятелите, събрани около Корнелий, са споделяли неговия нетърпение да узнаят по-нататъшна истина и бяха готови да се съобразят с всичко, което можеше да им бъде разкрито като Божия воля.

Да чуя. Тази дума предполага също намерението да вярвам и да се подчинявам (вижте Йоан 5:24).

Стотникът очаквал да чуе от Петър думи, чрез които той и целият му дом биха могли да се спасят.

34. Отвори уста. Израз, използван за важни изказвания (вижте на гл. 8:35).

Уважаващ лицата. Гръцки *prosōpolēptēs*, „този, който приема лицето“ и следователно този, който прави разлика между хората въз основа на външния им вид. Този израз намира интересен паралел в еврейския израз *pašō' rhanim*, буквално „да повдигнеш лицето“, което в общата употреба също означава да прави несправедливи разграничения между хората. Сравнете английския израз „да загубиш лице“. Вижте том V, стр. 107. Петър е видял у своя Учител липса на „уважение към лицата“, независимо дали различията са били по социален ранг, знание или богатство. Това дори Неговите врагове са признавали (Мат. 22:16). Яков набляга на същия този елемент от характера като съществен за всички, които желаят да бъдат истински ученици на Христос (гл. 2:1–9). Петър е трябвало да научи, че пълното прилагане на този велик принцип изисква еврейските християни да приемат хората от другите раси в равноправно общение със себе си. Павел, защитникът на езическото християнство, подчертава този принцип в Рим.

2:9–11 От видението на Корнилий, успоредно на неговото собствено, Петър научава, че Бог се разкрива на всички, които се стремят към праведност, независимо дали са юдеи или езичници. Вижте Втор. 10:17; 1 Царе 16:7.

35. Във всеки народ. Петър смътно осъзнаваше, че християнството не трябва да бъде национално. В отношенията си с Корнилий той започнал да разбира как е възможно това, макар че все още не го разбирал напълно. Павел скоро щеше да заяви, че нито расата, нито полът, нито социалният статус имат някакво значение в Божиите очи (Гал. 3:28; Кол. 3:10, 11).

Евреите бяха започнали да гледат на себе си единствено като на обекти на Божия интерес, грижа и милост. Докато преди вавилонския плен те бяха съобразили живота си, религиозните си вярвания и практики с тези на езическите народи около тях (виж том IV, стр. 31), след пленничеството те положиха изключителни усилия да се изолират

себе си от своите езически съседи. Те развиха дух на изключителност, който ги накара да презират неевреите и да отричат годността им да бъдат приети от Бога.

В началото този дух на изключителност представляваше главната пречка пред напредъка на евангелието сред неевреите. Ако християнството беше останало само секта на юдаизма – както еврейските християни първоначално го възприемаха – то никога не би могло да претендира за лоялност на всички хора навсякъде. Следователно първата основна задача на църквата беше да разчупи стегнатите окови на юдаизма. При обръщането на Корнилий във вярата Светият Дух накара младата църква да направи първата си важна стъпка в тази посока.

Бои се от Него. Тази и следващата фраза могат да се разглеждат като обхващащи съответно двете скрижали на закона – първата се отнася до дълга на човека към Бога, втората – до дълга му към ближните. Вижте върху Михей 6:8; Матей 22:34–40.

Приет. Или „приемлив“. Бог вече няма избрана раса от хора. Той призовава всички мъжете да се покаят и приема онези, които го правят искрено.

36. Словото. Тоест, посланието, вестта за Месията, която донесе мир на земята чрез Спасител, Който е Христос Господ (виж Лука 2:14). Това беше проповядвано първо на Израел като Божи избран народ, но сега Петър разпозна, че Бог е прощаващ греховете на всеки, който вярва в Него (виж Деяния 10:43). Посланието за мир сега трябваше да бъде не само между Бога и избрания род, но и между Бога и езичниците.

Проповядване. Форма на гръцкия глагол euaggelizō, „да провъзгласявам блага вест“ и в технически християнски смисъл, „да проповядваме евангелието“ (виж Исая 52:7).

Мир. Казва се, че Бог създава мир както за този, който е далеч, така и за този, който е близо, за езичника и за юдеина (вж. върху Ис. 57:19; вж. гл. 49:6). Христос проповядваше този мир между Бога и всички народи без разлика (вж. Мат. 8:11; Йоан 12:32 вж. Мат. 28:19). Апостолите отнесоха тази блага вест на света. Обръщайки се към езичниците, Павел казва: „Вие, които някога бяхте далеч, сте направени близки чрез кръвта Христова“ (Еф. 2:13). Апостолите винаги проповядвали, че няма друго име под небето, чрез което хората да могат да се спасят, освен името Христово (Деяния 4:12), и че независимо дали са юдеи или гърци, Христос е всичко и във всички (Кол. 3:11). Следователно, в това учение за мира чрез Христос има хармония между Стария и Новия завет, между пророците и апостолите. Христос е Господ на всички (Рим. 3:29).

Обещаният мир е мир не предимно между хората, а между Бога и всеки човек, и се получава, когато изкуплението бъде прието чрез Исус Христос чрез вяра (Римляни 3:24–26; 5:1). Пратеникът на мира е Исус Христос; основата на мира е Неговото изкупително дело; условията на мира са вярата; благословията на мира е опрощението на греховете; плодът на мира е святостта.

Господ на всички. Доколкото Исус Христос е Господ на всички, всеки човек трябва да стои наравно пред Него. Казвайки това, Петър също така предпази Корнилий от мисълта, че евреите, които той разбираше като Месията, са само пророк и учител.

37. Дума. Гръцка rhēma, която набляга на изричането или проповядването на думата, а не отколкото самото „слово“ (логос), както в стих 36. Там това е цялото послание за спасение чрез Христос. Тук, по-конкретно, това е вестта за Исус, която се е разпространила след проповедта на Йоан Кръстител. Очевидно Корнилий и неговите приятели са знаели за тези вести, може би чрез учението, което вече се е разпространило чак до Кесария (гл. 8:40). Съдържанието на това учение е било, че макар Исус да е живял като

човек в Назарет, Той беше Божият помазаник, Месията, и беше показан като такъв чрез могъщите дела, които извърши (виж гл. 10:38). Това показва, че историята на Христос е била широко известна – че вестите за Него са били енергично и ефективно разгласявани от апостолите и миряните членове.

Започна от Галилея. След като Исус беше кръстен в Йордан, Той започна Своята проповед в Галилея (виж Марк 1:14).

38. Помазан. Гръцки *chrīō*, „помазвам“, същата дума, която се появява в различна форма като „Христос“ (виж на гл. 4:26). Появявайки се малко след споменаването на Христос от Петър в гл. 10:36, тази дума сякаш предполага, че именно при кръщението Си, когато е получил Духа, Исус от Назарет е станал публично и официално Месия (виж Мат. 3:16, 17), „Помазаникът“, въпреки че е бил „Агнецът, заклан от създанието на света“ (Откр. 13:8).

Свети Дух. Исус беше помазан при кръщението Си не с масло, а със Светия Дух (Матей 3:13–17).

Със сила. Когато Божият Син се смири при въплъщението, Той изостави независимото упражняване на Своите качества като второ лице на Божеството (вж. том 12).

V, стр. 918, 919). За всичко, което е постигнал на земята, Той е разчитал, както и другите хора, на сила отгоре (виж ДА 143; вж. Йоан 5:19, 30; 8:28).

Правене на добро. Животът на Исус показва последователен пример за отдаденост в служба на човечеството (виж гл. 2:22; ДА 70).

Угнетяван от дявола. В известен смисъл всички болести и страдания са от Сатана. Дори „трънът в плътта“ на Павел е бил „пратеник на Сатана, за да го удрия“ (2 Кор. 12:7). Но има и специфично демонично обсебване, което не винаги се разпознава като такова от съвременната медицинска диагноза. Това обсебване се проявява в цялата си ужасност и отблъскване през ранните години на провъзгласяването на евангелието. Исус побеждаваше тази сила винаги, когато я срещаше. Отново и отново Той изгонваше демони. Вижте Допълнителна бележка върху Марк 1.

Бог беше с него. Никодим призна: „Никой човек не може да извърши тези чудеса, които ти прави, освен ако Бог не е с него“ (Йоан 3:2).

39. Ние сме свидетели. Петър беше с Исус от началото на Неговото служение (Йоан 1:40–42). Апостолът осъзнавал, че основната цел на неговата мисия е да свидетелства за Христос на хората, както Господ му е заповядал (вж. Деяния 1:8, 21, 22; вж. Мат. 28:19, 20; Лука 24:48).

Земя. Гръцка дума *chōra*, „регион“, „селска местност“, тук е в контраст с града, Йерусалим (вижте Лука 2:8; Деяния 26:20).

Те убиха и обесиха. Вижте гл. 5:30. Както в гл. 2:23, Петър представя разпятието като главно действие на управниците и народа на Йерусалим, а не на римския управител.

Дърво. Гръцки *xulon*, „дърво“, но се използва в LXX и папирусите също за „дърво“. Ясно е, че се има предвид кръстът. Тук изглежда няма никаква алюзия към дървото за познание на доброто и злото в Едем, както предполагат някои коментатори.

40. Третият ден. Това е пример за приобщаващо пресмятане на период от време. За по-нататъшно обсъждане на този метод вижте том I, стр. 182; том II, стр. 136, 137; том V, стр. 249, 250; вж. стих 30. За времето, през което Христос е бил в гробницата, вижте Матей 16:21; Лука 23:53 до 24:6.

Показа го открито. Буквално „даде му да се яви“, тоест „направи го явен“. Христос не беше открит (вижте стих 41), но чрез много доказателства стана ясно на онези, които Го видяха, че Той е същият Исус, сега жив и прославен, който беше висял на кръста.

41. Не за всички. Юдеите като цяло, след като не успяха да разпознаят Исус като Месията, предсказан в старозаветните пророчества, едва ли биха били доброволни свидетели на Неговото възкресение (виж Лука 16:31). Фактът, че дори някои от учениците първоначално не бяха подготвени да приемат възкръсналия Христос (Мат. 28:17; Марк 16:14), илюстрира колко безполезна би била публичната му поява за юдеите като цяло.

Свидетели, избрани предварително. Учениците бяха избрани от самото начало не само да помагат на Исус в Неговото служение, но още повече, да бъдат свидетели след Неговото заминаване на това, което са видели и чули (вижте Матей 28:19, 20; Йоан 17:6-8; Деяния 1:8; 2 Петрово 1:16-18).

За нас. Вижте Деяния 1:3; 1 Кор. 15:5-8.

Яде и пи. Вижте Лука 24:42, 43; Йоан 21:13-15. Неговото ядене и пиене беше решаващото изпитание, което доказва, че Христос не е призрак на въображението на учениците.

42. Заповяда ни да проповядваме. Тази заповед се подразбира в Матей 28:18-20 и е обхваната от напътствието в Деяния 1:8 да свидетелстваме за Божието царство (вж. гл. 1:2).

Поставен от Бога. Съгласно условията на вечния завет, Христос трябваше да осъществи спасението на човека. Това прави уместно Той да бъде и съдия на хората, в пълно изпълнение на завета.

Бърз. Тоест, „жив“. Павел (гл. 17:31) е съгласен с Петър, свързвайки възкресението с уверението, че Този, Който е възкръснал, ще бъде бъдещият съдия на всички хора. Фактът, че Исус е бил човек, и все пак човек, победил греха и смъртта, и допълнителният факт, че в същото време Той е бил Бог, авторът на закона, по който хората се съдят, Го правят логичния и законен съдия на всички хора (вижте Йоан 5:22, 27).

43. Всички пророци. Както в по-ранните си речи (виж гл. 2:16, 30; 3:18), така и тук Петър разкрива разбиране на значението на старозаветните пророчества по отношение на Христос и Неговото дело. Несъмнено голяма част от това е резултат от учението, което той и другите апостоли са получили от Христос в периода между Неговото възкресение и Неговото възнесение (виж Лука 24:27, 44). В настоящия случай Петър вероятно е имал предвид пасажи като Исая. 49:6; Йоил 2:32. Фактът, че Петър използва старозаветни писания, за да подкрепи аргумента си, е доказателство, че е знаел, че Корнилий и домочадието му са запознати с тези писания.

Чрез Неговото име. Тези думи сигурно са направили дълбоко впечатление на нетърпеливите слушатели на Петър. Тук беше отговорът на техните съмнения и недоумения. Те трябваше да намерят спасение не като се подчинят на обрязване, нито на юдейските традиции, нито на всичко, което тези неща предполагат, а чрез простия акт на вяра в Христос и в силата на Неговото име (вижте гл. 3:16). Тяхното спасение беше в силата на божествените качества на Христос, за които Неговото име беше всеобхватен символ. Чрез Исус Христос от Назарет, те, макар и езичници, щяха да получат опрощение на греховете, което според пробудената им съвест е необходимото условие за мир с Бога. Удовлетворяването на предишните им копнежи ги постави в духовно състояние да се присъединят към чудесното събитие, за което разказва следващият стих.

Всеки, който вярва. Това е обещанието от Йоан 3:16. Тук Петър го повтаря, както Павел прави по-късно (Деяния 16:31). Спасението е чрез приемане на Божията благодат чрез Исус

Христос (Еф. 2:5, 8), а не чрез дела на закона (Гал. 2:16, 20, 21). Делата следват получаването на дара на спасението (Еф. 2:10; Фил. 2:12, 13).

Прощаване на греховете. Вижте гл. 2:38; 3:19.

44. Светият Дух слезе. Слизането на Светия Дух върху езичника Корнилий и семейството му преди кръщението им директно изпълниха за спътниците на Петър обещанието на Христос, че Светият Дух „ще ви води към всяка истина“ (Йоан 16:13). Въпреки видението на Петър, те все още не бяха подготвени да приемат езичниците напълно в църквата (Деяния 10:45), докато идването на Светия Дух не показва, че езичниците са приемливи за Бога.

Много християни са вярвали, че приемането на Светия Дух зависи от акта на водното кръщение. Те са учили, че кръщението има тайнствена сила и следователно е инструментална причина, която произвежда божествена благодат за получателя. Настоящият случай, в който Корнилий и семейството му са получили дара на Светия Дух, преди да бъдат кръстени с вода, показва, че приемането на Духа не зависи от акта на кръщението (вижте върху стих 47). Кръщението е по-скоро външен символ на вътрешно духовно обновление и черпи смисъла си от това преживяване (вижте стр. 43, 44; вижте върху Мат.

3:6; Рим. 6:3–6).

45. Те от обрязването. Тоест, шестимата еврейски християни, споменати в гл. 11:12 (вижте върху гл. 10:23) като спътници на Петър. Тяхното удивление е свидетелство за реалността на дара, който Корнилий и семейството му са получили. До този момент християните са приемали за даденост, че ако езичниците трябва да бъдат християни, първо трябва да станат пълноправни еврейски прозелити. Случаят с етиопския евнух, кръстен от Филип, вероятно не е изключение от това. Но Корнилий и семейството му са били езичници и еврейските християнски спътници на Петър не са могли да разберат как такива биха могли да получат дара на Светия Дух, без първо да са станали прозелити. Вероятно допълнителна причина за тяхното удивление може да се намери във факта, че някои древни юдеи са заявили, че в дните на Месията никакви прозелити няма да бъдат приемани в Израел (Талмуд „Абода Зара“

36, изд. на Сончино, стр. 8). Вярвайки, че месианското време е настъпило, спътниците на Петър може би са били повлияни в мисленето си от подобно изключително отношение към прозелитите.

Върху езичниците. Еврейските християнски спътници на Петър сега видяха определено изпълнение на видението на апостола. Корнилий и семейството му, изпълнени със Светия Дух, бяха доказателство, че никой човек отсега нататък не би могъл да нарече езичниците „мръсни или нечисти“. За събратята християни на Петър това доказателство несъмнено беше достатъчно.

46. Говорете на езици. Същият вид проявление на Божиите дарове беше направено тук, както в Йерусалим в деня на Петдесетница (вижте гл. 2:4). Думите предполагат внезапна тръпка от духовна радост и извисяване, която се прояви в изблик на непреднамерена хвала.

В историята на апостолската църква има редица записани случаи на проявление на Светия Дух чрез дара на езиците (вж. Деяния 19:6; вж. гл. 2:4; виж върху 1 Кор. 14). Този дар е бил даден с полезна цел. На Петдесетница той е дал възможност на апостоли да провъзгласят евангелието на неарамейски говорещите множества, събрани за празника. В случая с обърнатите във вярата на Аполос, които са били прекръстени от Павел в Ефес, е разумно да се заключи, че това ги е подготвило за по-широка област на християнска ефективност (виж върху Деяния 19:6). Така и в настоящия случай дарът на езиците е бил знак и свидетелство за спътниците на Петър, които не са били готови да приемат езичниците в църквата.

Товага Петър отговори. Не е зададен предишен въпрос, но очевидно думите на Петър в стих 47 са в отговор на смаяните въпроси на неговите еврейски християнски приятели какви действия би предприел, предвид факта, че езичникът Корнилий и семейството му са получили Светия Дух. Той е последвал божественото напътствие, като е дошъл да им проповядва; дали сега ще отиде докрай и ще ги кръсти?

47. Забранете водата. Можеше ли външният знак да бъде отказан на тези езичници, когато вътрешната и духовна благодат, която той символизира, е била толкова явно дарена директно от Бога? Обикновено, както в случая със самаряните (гл. 8:15–17), кръщението е било последвано от последващ акт на полагане на ръце, придружен от дара на духовната сила. Но сега дарът на Духа е бил даден първо и всичко, което е оставало, е бил външният акт на привеждане на тези вярващи в обществото на църквата. Събитието показва, че Бог дава Своите дарове директно, когато хората са готови да ги приемат (вижте гл. 10:44). Но то показва също толкова ясно, че никакви духовни дарове, колкото и чудни да са, не правят по този начин послушанието към определени външни форми, като например кръщението, ненужно. Всъщност, изключителният дар е бил даден именно с цел да се премахнат всякакви скрупули, които обрязаните може да са изпитвали относно кръщението си. Дарът на Духа е разчистил пътя и е последвало кръщението.

Както и ние. Петър разпозна, че Бог е избрал както езичници, така и евреи, и е дал една и съща благодат на всеки от тях.

48. Заповядал им да бъдат кръстени. Тълкуването сякаш предполага, че самият Петър не е кръщавал тези обърнати във вярата. Исус (Йоан 4:1, 2) и Павел (1 Кор. 1:14–16) се въздържали от кръщаване на обърнати във вярата и очевидно Петър е следвал подобен курс в този случай. Павел заявява, че като цяло се е въздържал от кръщаване, за да не възникнат разцепления и християнското единство да бъде нарушено от хората, които се разделят на групи под имената на онези, които са ги кръстили. Това може да е била и причината тук (вижте 1 Кор. 1:12).

Не ни е казано кой е извършил кръщението. Може би е било извършено от спътниците на Петър. Възможно е вече да е имало организирана конгрегация в Кесария, в резултат на делото на Филип, и нейните старейшини или дякони, или самият Филип, може да са действали по указания на Петър.

Господ. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „Исус Христос“.

Да се бави. Вероятно Петър се е съгласил да остане (виж гл. 11:3) и по този начин е показал, че е готов да действа след това според учението на видението си. Петър сигурно се е смесвал свободно с новопокръстените, ял е и е пил с тях (ст. 2, 3), без да се страхува да не бъде осквернен от това. Лука отделя толкова много място на преживяването на Петър в Кесария, че то трябва да се разглежда като повратна точка в живота на апостола, свидетелстваща за неговото съществено съгласие с Павел. Въпреки че впоследствие Петър се е поколебал в отношението си към езическите християни (Гал. 2:11–13) и е бил смъмрен от Павел за това, разказът за това строго смъмрение показва, че Петър до голяма степен е оставил настрана еврейските си предразсъдъци и е действал по този начин само под влиянието на някои много строги евреи, дошли от Йерусалим в Антиохия.

Някои дни. Вижте гл. 9:19.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1, 2 CP 282

1–48AA 132–141; Ev 558; EW 78; SR 282–290

2 CG 263; MH 209

2–5AA 133

4 3T 405; 7T 216

4-6SR 283

5, 7, 8 AA 134

9-16AA 135

11-13SR 306

11-16SR 284

15 AA 193; CP 307

17-20AA 136

17-24SR 286

19, 20 MX 473

21-23AA 137

24 AA 138

25, 26 AA 137

25-29SR 287

27-29AA 138

33 COL 59; FE 108; 4T 394

33, 34 AA 138

33-35SR 288

34 CS 133, 162; PK 31, 304, 369; PP 420; IT 475, 536; 4T 423; 7T 21; WM 109

34, 35 3T 172

38 CH 498; COL 417; DA 241; Ed 80; GC 20, 327; LS 87; ML 118, 130, 166, 227; PK

718; SC 11; 1T 482; 2T 136, 337; 3T 217; 4T 139, 227, 268; 6T 225, 415; 7T 221; 8T

208; 9T 31; WM 53, 56

43 ДА 211

44-48AA 139; SR 289

46, 47 CP 306

ГЛАВА 11

1 Петър, обвинен, че е отишъл при езичниците, 5 се защитава, 18 което е приети. 19 Евангелието се разпространява във Финикия, Кипър и Антиохия и Варнава е изпратен да ги утвърди. 26 Учениците там първо са наречени християни. 27 Те изпращат помощ на братята в Юдея по време на глад.

1. В Юдея. Или „в цяла Юдея“. Контекстът предполага, че докато Петър оставал в Кесария новината за контакта му с Корнилий се разпространила надалеч, вероятно първо до Йопия и Лидя, а след това до Йерусалим.

Езичниците. Това сигурно е било шокиращо за йерусалимската църква. Доколкото е известно, това е първият път, когато необрязани езичници са били кръстени и приети в църквата.

2. Към Йерусалим. Който все още е бил щабът (виж гл. 8:14).

На обрязването. Няма индикация, че този израз описва конкретен клас еврейски християни, защото всички християни са били или юдеи, или прозелити по времето, когато са се случили тези събития. Следователно протестът трябва да е дошъл от цялата църква. Разказът на Лука обаче е написан по-късно, когато онези, които бяха „от обрязаните“, се бяха превърнали в отделна група и когато тяхното влияние водеше до определено разделение в християнските конгрегации. Следователно употребата на този израз от Лука трябва да се приеме за значима. Вижте стих 3.

Тези, които са били родени евреи и които нито са чували за видението на Петър, нито са видели дарът на Светия Дух, излят върху Корнилий и неговото семейство, трябва да бъде простен, ако техните скрупули са ги накарали да оспорят поведението на Петър. Когато чули историята му, те били доволни (виж стих 18), но много еврейски християни другаде продължили да правят това предмет на спор (виж Деяния 15:1; Галатяни 2:11–14).

Спорни. Гръцки *diakrino*, „да отделя“, „да се съмнявам“, „да се колебаю“, „да променям“, „да дискриминирам“, „да се противопоставям“, „да се боря с“ (виж гл. 10:20; 11:12; 15:9). Тук това означава, че те са се отделили от Петър във враждебен смисъл, противопоставили са му се, спорили са с него. Спорните настоявали, че разликата между юдеин и езичник трябва да се запази. Тоест, християните трябва да общуват само с онези, които са станали прозелити на юдаизма и са се подчинили на ритуалния закон. Корнилий не е бил приет в общността на юдеите в Кесария (виж гл. 10:2) и активното юдаистично настроение в църквата би попречило на приемането му в християнската общност. Предразсъдъците, които са се натрупали сред юдеите през поколения церемониално спазване, правят това разбираемо. Цяла нация не се довежда до радикална промяна в чувствата за кратък период от време.

Между другото, фактът, че Петър е могъл да бъде оспорван войнствено, показва, че той не е бил смятан за глава на църквата, нито за „първенец на апостолите“ и със сигурност не е бил непогрешим.

3. Влезе. Вижте на гл. 10:28.

Необрязани мъже. Този израз, използван от един евреин, беше същността на презрението. Въсщност, това показва силата на чувството, което се е надигнало срещу Петър. Мъжете, с които той се е смесвал, не са наречени езичници, а „необрязани“ – думи на дълбок укор от устата на един благочестив юдеин.

Яде ли. Петър беше ял с мъже, сред които обикновено не би имало никакво значение за видовете храна и начините, по които е приготвена – неща, много важни за юдеина.

Това обвинение беше истинският проблем. Сравнете обвиненията на фарисеите срещу Христос (Лука 5:30; 15:1, 2; и др.). Еврейското отношение по отношение на храненето с езичници е поразително разкрито от пасаж в книгата „Юбилеи“, вероятно от края на 3 век пр.н.е.: „А ти,

сине мой Якове, помни думите ми и пази заповедите на Авраам, баща ти: отдели се от народите и не яж с тях“ (22:16; в RH Charles, Апокрифите и псевдоепиграфите на

Стар завет, том 2, стр. 46).

4. Петър преразказва въпроса. Вместо това, „започна и изложи въпроса“. Почти дословното повторение на повествованието от гл. 10 в гл. 11 изглежда на пръв поглед несъвместимо с умението на Лука в литературното писане. Някои коментатори предлагат обяснението, че Лука е получил първия разказ от учениците, които е срещнал в Кесария, а втория – от тези в Йерусалим, и е осъзнал, че сходството им потвърждава инцидента. Лука прави същото с разказите за преживяването на Павел в Дамаск (гл. 9; 22; 26), оставяйки малките вариации като доказателство за независими разкази и като показания на различни свидетели.

За по-пълнен коментар на историята, която следва в стихове 5–17, вижте гл. 10:9–48. В коментара на гл. 11:5–17 ще бъде обърнато внимание само на онези точки, които не са обсъдени в гл. 10. Вариациите в повествованието, както са дадени в гл. 10; 11, са малко и от малка важност.

5. Стигна дори до мен. В описанието на чаршафа, идващ „дори до мен“, тоест към мен, има ярък оттенък на личен спомен; той не само слезе, но се придвижи напред към Петър.

6. Размишлявах. Или „Размишлявах.“ Друг ярък детайл. Апостолът си спомня напрегнатия, нетърпелив поглед, с който е гледал странното видение.

9. Не те наричай мръсен. Предупреждението е насочено към преценката на Петър за хората, а не към на зверовете (виж на гл. 10:28).

10. Нарисувано отново. Малко по-ярко описание от това в паралела разказ в гл. 10:16.

11. Къде бях. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това и четенето „къде бяхме“, включително шестимата му спътници в изявлението.

12. Духът ми заповяда. Воден от Духа, Петър не повдигна никакъв спор, както онези „от обрязаните“ сега правеха. Те оспорваха онова, което Духът беше подтикнал Петър да направи.

Няма съмнение. Може да се цитират текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на тези думи.

Тези шест братя. Те бяха негови спътници по пътя към Кесария и Петър ги доведе в Йерусалим, за да може тяхното твърдение да потвърди неговия разказ и да разкажат на църквата на какво са били свидетели.

14. Ще бъдат спасени. Думите не се намират в описанието на речта на ангела в гл. 10:4–6, но се подразбират в него. Корнилий копнееше за спасение и когато в отговор на молитвата му беше казано да изпрати по някого, който може да говори с него, той знаеше, че ще чуе за пътя на спасението.

15. Започнах. Светият Дух беше готов да действа върху Корнилий и семейството му веднага щом тъй като всеки участник беше подготвен психологически и духовно да оцени какво ще се случи. Встъпителните думи на проповедта на Петър (гл. 10:34–43) несъмнено доведоха слушателите му до тази точка. Така че Духът е винаги готов да благославя, когато хората са готови да Го приемат.

В началото. Тоест, на празника Петдесетница. Тези думи на защита бяха изречени към други апостоли и ученици, които бяха споделяли дара на Петдесетницата. Петър свидетелства, че това, на което е бил свидетел в Кесария, е било не по-малко сигурно дело на Духа, отколкото това, което учениците са преживели в началото.

16. Спомних си аз. Какво прекрасно преживяване е било да имаш Духа припомнете си нещата, които Исус Христос им беше учил! Това е, което Христос беше обещал, че ще се случи (вижте Йоан 14:26).

Словото Господне. Специалното обещание, за което се говори, е записаното в гл. 1:5 относно кръщението от Светия Дух. Когато е било дадено, на учениците им се е струвало, че обещанието се отнася само за тях. Сега Петър вижда дара на Духа в по-широка перспектива, като такъв, който ще бъде даден и на онези, които не са от Израел. Тъй като кръщението от Светия Дух е било дадено и на тях, следователно, както по-голямото включва по-малкото, те също са били допустими за водно кръщение.

17. Като. Буквално „равни“. Те бяха, наравно с християнските евреи, получатели на Светия Дух.

Който повярва. Буквално „като повярва“, определено и окончателно. Думите се отнасят еднакво както до „тях“, така и до „нас“. По този начин двата случая са направени паралелни, както в стих 15. Защото, както вярата на Петър и апостолите е съществувала преди дара на Духа, така и с Корнилий

и неговите спътници там са съществували, преди дара, известна степен на вяра (вижте на гл. 10:35). В техния случай мярката на вяра беше достатъчна, за да ги квалифицира за по-големи дарове, и тяхната приемливост за кръщение и за общение с църквата стана очевидна.

Какво бях аз? Изречението гласи буквално: „Аз, кой бях аз? Способен да устоя на Бога?“ Тоест, как аз, бидейки такъв, какъвто съм, бях способен да устоя на Бога?

18. Мълчаха и прославиха. Или „мълчаха и започнаха да прославят“. Разликата във времето на двата гръцки глагола показва, че те първо „мълчаха“ и след това започнаха непрекъснато да изказват хвала. Могат да се цитират обаче важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за четенето „прославиха“, със същото време като „мълчаха“. Фактът, че Корнилий и домочадието му приеха Божия Дух, очевидно беше от огромно значение, тъй като имаше отношение към въпроса, който скоро щеше да възникне между Павел и юдаистите (виж Деяния 15; Гал. 2). Духът водеше в първата стъпка към свободния прием на езичници в църквата от ръцете на Петър, като беше добавено и официалното одобрение на апостолите и другите еврейски християни от Йерусалим.

Към езичниците. Юдеите са имали много високо мнение за себе си, сякаш Божиите благословии са били предназначени само за тях, а за другите народи – зле. „Ти си създал света заради нас“, казва книгата на Ездра. „Що се отнася до другите хора... Ти си казал, че са нищо, а са като слюнка. ... Тези езичници... винаги са били смятани за нищо.“

(2 Ездра 6:55–57). Очакваният Месия трябваше да спаси евреите и да ги направи славен народ, но трябваше да унищожи всички останали народи или да ги пороби на евреите. За да освободи нарастващата християнска църква от тази арогантност, Господ направи единственото проявление на Духа Си върху Корнилий и онези, които бяха с него.

Урокът, който църквата научи от преживяването на Корнилий, беше, че Бог е замислил „средната преградна стена“ (Еф. 2:14) между юдеи и езичници да бъде съборена. Павел знаеше, че евангелието на Христос трябва да извърши това събаряне. Типичните церемонии бяха прекратени със смъртта на Христос. Неговата спасителна благодат и божествена сила, дадени на вярващия и даващи му възможност да спазва закона, премахват осъждането на закона от грешника (Рим. 8:1–4). Тъй като и юдеи, и езичници се възползват от това, няма разлика: всички са осъдени; всички, които вярват, са спасени (Гал. 3:27–29); Кол. 3:10, 11). И двете групи са помирили с Бога и са доведени в хармония с небесния Отец (Еф. 2:11–22).

Това е „тайната“, която сега е разкрита (Еф. 3:1–12). Божията благодат е почивала върху Израел в плът. Те не бяха разбрали, че Той възнамеряваше това да се разпростре и върху народите. Сега в Христос всичко е изяснено. Езичниците могат да влязат в „общността на тайната“ (Еф. 3:9 на правдата), която включва всички в един и същ велик план на спасение.

Дадено покаяние. Бог дава покаяние. Вярата е дар от Бога (Рим. 12:3), както и покаянието, което я следва (Рим. 2:4; 2 Тим. 2:25). Чрез Своя Дух Бог беше дал на тези езичници не само възможността за покаяние, но и преживяването на такова покаяние.

Променени в сърцето си (вж. Йеремиа 24:7; Езекиил 11:19; 36:26), покаяни и простени, те бяха приети от Бога. Как всъщност Петър би могъл да устои на Бога?

19. Разпръснати. Това, което следва, е продължение на гл. 8:1–4. Направено е отклонение, за да се разкаже историята за работата на Филип със самаряните и етиопеца, на Савел с киликийците и на Петър с Корнилий и неговото домакинство. Това отклонение подготвя читателя за повествованието, което следва, а именно обръщането на гърците към евангелието.

Преследване. Или „скръб“. Отнася се за преследването, в което Саул е бил взе активно участие (виж гл. 8:1; 9:1, 2).

Относно Стефан. Смъртта на мъченика е последвана, както показва гл. 8:1–4, от фанатичен изблик срещу християните в Йерусалим. Това води до разпръскване на много вярващи. Филип работи в Самария и Кесария. Други отиват във Финикия, в градовете Тир, Сидон и Птолемида и вероятно играят важна роля в основаването на църквите, споменати в гл. 21:3–7; 27:3. В Кипър е подготвен пътят за по-късната работа на Варнава и Савел (виж гл. 13:4–13), виж Преследване и разширяване на ранната църква.

Що се отнася до Финикия. Тоест, Финикия, областта, в която са се намирали важните градове на Тир и Сидон (виж том II, стр. 67-69).

Кипър. Вижте гл. 13:4.

Антиохия. Тук е първият споменат контакт между младата християнска църква и столицата на Сирия. След Рим, Александрия и Ефес, Антиохия е най-големият град на Римската империя и дълго време главен християнски център. Вероятно Николай, прозелитът от Антиохия (гл. 6:5), се е завърнал, за да прогласи новата си вяра. Навлизането на християнството там е било от голямо значение. Разположена на река Оронт, на около 24 км навътре от пристанището Селевкия, Антиохия, основана от Селевк I Никатор около 300 г. пр.н.е. и кръстена на баща му Антиох, е нараснала по богатство и значение, за да се превърне във водещ град в Азия. Светът е приветствал нейните книжовници и литературни личности. Пред един от тях, Архий, Цицерон е произнесъл известна реч. Ювенал признава влиянието на Антиохия върху римския живот и вкус, като заявява: „Каква част от нашите утайки идват от Гърция? Сирийският Оронт отдавна се е излял в Тибър, носейки със себе си своя жаргон и маниери, своите флейти и наклонени струни на арфата“ (Сатири iii. 62–64; изд. на Люб, стр. 37).

Антиохия е имала голяма юдейска колония, в чиято чест Ирод Велики построява мраморна... колонада, която се простираше по цялата дължина на града. Антиохия е била щаб на римския префект или пропретор на Сирия. Християнството се е намирало в Антиохия в по-тесен контакт с гръцката култура, отколкото в Йерусалим или Кесария. Тук също се е сблъсквало с езичество в най-изкусителните и унизителни форми. Неговите горички до Дафни са били известни със своето сладострастно, идолопоклонническо поклонение. Беше удивителна победа, че църквата успя да направи Антиохия един от главните си щабове.

Само на евреите. Или „на никого освен на евреите“. Това, разбира се, трябваше да бъде очаквано от онези, които бяха напуснали Йерусалим преди обръщането на Корнилий да се е случило или да е станало общоизвестно. Те не бяха информирани, както Петър, че е дошло времето да изпълнят пророческата заповед на Христос в пълна степен (гл. 1:8). Отделянето на евреите очевидно е отбелязано в контраст както с предходния разказ за Петър и Корнилий, така и със следващото описание на мисионерските усилия.

20. Мъже от Кипър и Киреней. В случая с тези мъже, с техния по-космополитен произход, вероятно е имало по-малко колебание относно смесването с езичници, отколкото сред евреите от Палестина, домът на еврейската нация и крепостта на техните предразсъдъци. Кой са били тези мъже, можем само да гадаем: вероятно Луций Киренейски, който се появява в списъка с пророци в гл. 13:1; вероятно Симон Киренейски, който, има основание да се смята, е бил ученик на Христос (виж върху Мат. 27:32; виж Марк 15:21). Основателите на църквата в Антиохия трябва да останат неизвестни.

До Антиохия. Вижте стих 19.

Говориха. Времето на гръцкия глагол, използвано тук, предполага, че те са започнали да говорят и са продължили да говорят.

Гърци. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) главно между две тълкувания:

Hellēnistai, гръцкоговорящи евреи или, по-общо казано, „гръцкоговорящи“ и Hellēnai, гърци по произход – или, по-свободно в Новия завет, езичници – тежестта на доказателствата леко накланя в полза на първото. Ако приемем Hellēnistai, както прави KJV, тогава трябва да предположим, че акцентът е върху факта, че евангелистите, вместо да говорят на евреите като цяло (много от които, бидейки сирийци, говореха арамейски), са проповядвали особено на гръцкоговорящите евреи и прозелити. Ако е така, те са следвали стъпките на Стефан и косвено са подготвили пътя за Павел; защото елините са били, като цяло,

връзката между евреите като раса и елините, които са били езичници.

Като цяло обаче други доказателства наклонят везните в полза на тълкуването „Елинаи“,

Гърци (езичници). Няколко причини подкрепят това тълкуване: (1) Тъй като елините са били евреи, Лука естествено би ги включил сред евреите от стих 19 и следователно не би имало контраст, посочен от споменаването им в стих 20. Лука едва ли би имал повод да обърне внимание на факта, че проповядването в Антиохия е било насочено към елини, гръцки евреи, защото голям брой от тях вече е имало в църквата в Йерусалим (виж гл. 6:1) и вероятно тези гръцки и кипърски учители са били самите те гръцки евреи. Но специалното споменаване от Лука е уместно, ако те са започнали да проповядват на елините, т.е. гърците (езичниците), в Антиохия. (2) Така направеното сравнение между евреи и елини е напълно естествено (виж гл. 14:1; 18:4) и ако думата „елини“ е правилното тълкуване, тук е необходима бележка за напредък.

По-късни препратки ясно показват присъствието на езически християни в Антиохия Сирийска (гл. 15:1, 28–31; АА 155–161, 188). (3) Също така, ако това са били елини, те може да не са били изцяло езически идолопоклонници, когато са били обърнати във вярата. Може би, подобно на Корнилий, някои от тях вече са се бояли от Бога (вижте на гл. 10:2) и са посещавали службите в синагогата (вж. Коринтяните, Деяния 18:4).

Дали обръщането на елините в тази глава е предшествовало или е последвало обръщането на Корнилий, не може да се знае – данните са недостатъчни, за да се даде отговор. Изглежда вероятно работата в Антиохия да е продължила в продължение на много месеци сред елинистическите и други евреи и мъжете от Кипър и Кирена да са пристигнали, след като преживяването с Корнилий е задействало сили, които са довели до премахването на ограниченията за достигане до неевреи.

Проповядване. Вижте гл. 10:36.

21. Ръката Господня. Изразът е често срещан в Стария завет за пряката намеса на Бог в световните дела. Вижте Изх. 14:31: „И Израил видя великото дело [евр. йад, „ръка“], което Господ извърши върху египтяните.“ Сравнете твърдението на египетските магьосници: „Това е пръстът Божий“ (Изх. 8:19). Изразът прави живо истината за един много личен Бог.

Голям брой повярваха. Ето още един запис на феноменално увеличение в църква. Вижте гл. 2:47; 4:4; 5:14; 6:7; 8:6, 12; вижте върху гл. 9:31; 11:24.

22. Вести за тези неща. Или „докладът относно тях“, т.е. относно тези обърнати във вярата в Антиохия. Ако, както е вероятно, новопокръстените са били езичници, очевидно благоприятният прием, който новината за тяхното обръщане във вярата е получила в Йерусалим, несъмнено се дължи на приемането, което вероятно вече е било оказано на Корнилий.

Църква ... в Йерусалим. Вижте гл. 8:14.

Преследване и разширяване, ок. 34 – ок. 45 г. сл. Хр.

8

Изпратил Варнава. Да подсили делото в Антиохия и да му даде одобрението и ръководството на църквата в Йерусалим, точно както Петър и Йоан били изпратени в Самария (гл. 8:14). Може би изборът паднал върху Варнава, защото бил известен със съчувствието си към делото, което се извършвало в Антиохия. Той бил приятел на Савел, когото запознал с някои от учениците в Йерусалим (гл. 9:27) и сигурно е знаел за убежденията и надеждите на Савел относно езичниците. Следователно той би приветствал възможността да работи по същия начин. Фактът, че е от същата страна като някои от мисионерите, работещи в Антиохия, би го квалифицирал допълнително.

Че той трябва да си отиде. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на този израз.

⁸ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с ексегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 10:28). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Що се отнася до Антиохия, Варнава може да е посетил други сборове по пътя за Антиохия.

23. Божията благодат. За коментар вижте Рим. 3:24.

Беше доволен. Варнава виждаше в новата работа само това, което би заслужавало неговото одобрение, а фактът, че към църквата се добавяха все повече членове, беше източник на дълбока радост за него. Всъщност, целият християнски опит и програма трябваше по всяко време да бъдат изпълнени с непрекъсната и ненамаляваща радост.

Увещавахе. Или „започна да увещава“. Времето може да се разбира като начало на непрекъснато действие.

Цел. Варнава пожела те да могат да кажат, заедно с псалмиста: „Сърцето ми е „определен“ (Пс. 57:7; Пс. 108:1).

Прилепете се към Господа. Верността трябва да бъде към Самия Исус Христос и трябва да остане в Него „с намерение на сърцето“, както е посочено в предходния израз. Варнава беше видял резултата от действието на Божията благодат върху жителите на Антиохия, но знаеше, както знае всеки истински пастор, че човешката воля, или липсата ѝ, може да осуети тази благодат. „Веднъж спасен, спасен завинаги“ не е вярно; хората отстъпват и отстъпват от вярата, а сътрудничеството на човешката воля е необходимо, за да се завърши делото на освещението.

24. Добър. Или „праведен“ (виж Лука 18:18, 19). Отнесено към Варнава, това беше висока похвала и несъмнено изразяваше личното мнение на Лука за човека. Вероятно той внимаваше да запише тази препоръка, защото скоро щеше да се наложи да разкаже за спора, който щеше да раздели Варнава от собствения приятел и сътрудник на Лука, Савел от Тарс (Деяния 15:39).

Пълен със Светия Дух. Човек с характер като Варнава, изтъкнат сред гърците. Евреите от Антиохия биха имали голямо влияние както сред евреите, така и сред гърците в града. Същото е дадено и за Стефан (гл. 6:5). Именно вследствие на преследването след смъртта на Стефан проповедниците са дошли в Антиохия. Някои от тях може да са били гърци, които са били активни в делото, за което Стефан е бил мъченически убит.

Много хора. Буквално „голямо множество“, което предполага голямо увеличение на работата свързано в стих 21. Одобрението на църквата в Йерусалим за това, което се правеше, изразено в радостта и насърчението на Варнава, „сина на увещанието“, щеше да увеличи ревността на тези усърдни работници за Христос.

25. Варнава до Тарс. Това е важно. Предполага, че Савел би одобрил делото, което се е извършвало в Антиохия, и показва увереността на Варнава, че Савел е правилният човек, който да помогне в делото там. Това също така предполага, че е имало някакви контакти със Савел чрез писма или пратеници, откакто е заминал от Йерусалим. Може да се предположи, че Савел е останал в и около Тарс, проповядвайки евангелието там и в съседните градове на Киликия (виж стр. 101, 102; виж на гл. 15:41).

Да търси Савел. Буквално „да издири Савел“. Този, на когото Господ се беше явил и който беше белязан като „избран съд“ (гл. 9:15), за да носи името на Христос на езичниците, сега беше помолен да се присъедини към Варнава в това ново дело на проповядване на езичниците в Антиохия. Без съмнение, след като вече беше чул за действието на Божията сила там, Савел прие поканата.

26. Цяла година. За разлика от предишните случаи, тук продължителността на времето е дадена с точност. Саул беше проповядвал в Дамаск и Йерусалим, като животът му беше в ръцете му, така че

да говори. В църквата в Антиохия той намери известна степен на спокойствие и широк кръг от възможности, подходящи за неговата сериозност.

С църквата. Или „в църквата“. Не в църковната сграда – сградите не бяха във владение на църквата до 3-ти век – но в конгрегациите. Заинтересованите се срещали с вярващите и били включвани в тялото на църквата толкова бързо, колкото приемали напълно евангелското послание.

Учил е много хора. Вижте стихове 21, 24.

Наричали са се християни. По-скоро „получили името християни“. Римският император Юлиан, наричан Отстъпник (361–363 г. сл. Хр.), отбелязва, че склонността да се измислят прякори като форма на сатира характеризира населението на Антиохия по негово време. Същата тенденция несъмнено е преобладавала и по време на първата поява на християнството. Първата сричка на думата „християнин“ е от гръцката *Christos*, „Христос“, докато окончанието е по същество латинско и е сравнимо с думи като „помпейни“, последователите на Помпей и други партийни имена. По подобен начин в Евангелията се появява аналогичен термин „иродианци“ (*Herodianai*; Мат. 22:16), който очевидно отразява римската асоциация.

Възможно е също така името да е било дадено от езичниците като подигравка на християните, донякъде както терминът „лутерани“ е бил използван подигравателно 15 века по-късно от враговете на последователите на Лутер.

Очевидно учениците на Христос не са си дали това име; и тъй като употребата му би предполагала, че носещите го са последователи на Месията, Христос, сигурно е, че то не би им било дадено от евреите. Причината за новия термин е очевидна. Когато тези нови езичници се присъединили към църквата в Антиохия, никое от предишните имена не е обхващало цялото космополитно тяло. Те вече не са били само назаряни, галилеяни или гръцки евреи и в очите на жителите на Антиохия те сигурно са изглеждали странна смесица. Следователно хибридният термин „християни“ – гръцка дума с латинско окончание – изглежда им е подходил. По-късно това, което първоначално е било подигравка, се е превърнало в име, с което да се хвалят: „Ако някой страда като християнин, да се не срамува“ (1 Петрово 4:16).

Традицията обаче приписва произхода на името на Еводий, първият епископ на Антиохия. Игнатий, наследникът на Еводий като водач на църквата там, го използвал често.

27. В наши дни. Вижте допълнителните бележки към Глава 12, Бележка 2.

Дойдоха пророци. Изпълнение на пророчеството на Йоил, споменато от Петър в неговата петдесетна проповед (гл. 2:17), че ще има пророци в младата църква (виж Деяния 13:1, 2; Ефесяни 2:20). Не можем обаче да съберем от новозаветните записи ясно описание на това какво е представлявала тази служба на „пророците“. Те били мъже, притежаващи дар на Духа, които понякога били заети с проповядване и обясняване на Божието слово, а понякога имали силата да предсказват бъдещи събития, както Агав направил тук (виж Деяния 13:1; 15:32; 19:6; 21:9, 10; Римляни 12:6; 1 Коринтяни 12:10, 28, 29; 13:2; 14:6, 29–37). Мисията на пророците очевидно трябва да се приема като допълнително одобрение, дадено от църквата в Йерусалим на делото, което Савел и Варнава извършвали в Антиохия.

28. Агав. Същият пророк се появява по-късно в повествованието за Кесария (гл. 21:10, 11).

Означавано от Духа. Сравнете твърдението от гл. 21:11.

Голяма липса на храна. Този глад вероятно е споменатият от Йосиф Флавий (Древности хх. 2. 5), който разказва как Елена, царица на Адиабена, на изток от Тигър, докато посещавала Йерусалим, помогнала на хората, като им осигурила зърно от Александрия и сушени смокини от Кипър. Този глад може да се разглежда като частично изпълнение на пророчеството на Исус в Матей. 24:7. За връзката му с хронологията на Новия завет виж стр. 98, 100; Допълнителни бележки върху гл. 12, Бележка 1.

Свят. Гръцки οἰκουμένη, дума, отнасяща се до обитаваната земя. В Лука 2:1; 4:5 и На други места в Новия завет се използва за Римската империя.

Клавдий Цезар. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) пропускането на „Цезар“. Управлението на Клавдий е продължило от 41 до 54 г. сл. Хр., период, който е бил паметен с чести гладове (Светоний Клавдий xviii. 2; Тацит Анали xii. 43).

29. След това учениците. Тоест, църквата в Антиохия.

Според възможностите си. Буквално „както всеки е преуспявал“. Очевидно събирането е било направено, вследствие на пророчеството, преди да дойде самият глад. Несъмнено Савел и Варнава са били активни в подбуждането на езичниците да подкрепят тази благотворителна организация. Това е първото от онези събирания за „бедните светии... в Йерусалим“ (Рим. 15:25, 26), които впоследствие са били толкова важни в трудовете на Павел (вж. Деяния 24:17; 1 Кор. 16:1; 2 Кор. 9; Гал. 2:10) и които апостолът е разглеждал като връзка на съюз между юдейската и езическата част на църквата. Щедростта на новопокръстените в Йерусалим в славата на първата им любов (Деяния 2:45), заедно с последвалото им преследване (гл. 8:1), вероятно ги е оставила по-изложени от повечето други на натиска на бедността. По този начин, когато гладът е дошъл, той може да ги е намерил до голяма степен зависими от помощта на църкви, разположени в райони, които не са засегнати от глада. Църквата в Антиохия е дала достоен пример за други църкви.

30. Старейшини. Гръцки presbuteroi, „старейшини [мъже]“, и следователно „старейшини“, „презвитери“.

Това е първото сведение за такива служители в християнската църква. Вероятно те не са били апостолите, тъй като старейшините са споменати отделно от апостолите в гл. 15:2, 4, 6. Оттук нататък те се появяват като виден елемент от църковната организация. Терминът „старейшина“ и до значителна степен длъжността в църквата, за която се отнася, е имал произход както от езическия, така и от еврейския живот. Папируси от Египет показват, че „старейшините“ са играли важна роля в икономическия живот на местните селяни. Поради това към тях са били отправяни апелации по въпроси, свързани с наемането на земя и плащането на данъци (вж. Дж. Х. Моултън и Г. Милиган, „Речникът на гръцкия завет“, стр. 535). В Мала Азия терминът е бил използван за членовете на корпорация, а в Египет – за жреците на храм (вж. А.

Дайсман, Библейски изследвания, стр. 156, 233). В еврейския живот „старейшина“ (presbuteros) е било използвано за обозначаване на водача на местна синагога, както е показано от надписа на Теодот (виж гл. 6:9). Използвало се е и за миряни членове (евр. zeqenim) на Синедриона (виж гл.

4:5). По този начин терминът е бил готов за християнската църква да го приеме за своите служители, които са държали основните отговорности в местните си конгрегации. В допълнение към тези местни отговорности, старейшините в църквата в Йерусалим може също да са заемали позиция, донякъде аналогична на тази на зекенимите в юдейския Синедрион, доколкото те, заедно с апостолите, са показани в гл. 15, че са имали известна власт извън границите на собствената си конгрегация. В настоящия случай именно на тях са били изпратени средствата, събрани в Антиохия, за разпределение на нуждаещите се, чрез ръцете на Варнава и Савел.

В ранната църква старейшината е била известна още като *episkopos*, което означава „надзорител“, дума, която е влязла в английския език като „епископ“. Въпреки че исторически, поне от 3-ти век сл. Хр., термините „презвитер“ (старейшина) и „епископ“ са представлявали два различни църковни служители, доказателствата от Новия завет ясно показват, че в апостолски времена двата термина са се отнасяли до един и същ служител (вж. 1 Тим. 3:2–7 с Тит 1:5–9; вижте върху Деяния 20:28; вж. Фил. 1:1). Климент Римски (ок. 96 г. сл. Хр.) изглежда ги приравнява (Послание до Коринтяни 44), а Златоуст (починал 407 г. сл. Хр.) заявява: „В древността старейшините са били наричани надзорници [или епископи] и служители [или дякони] на Христос, а надзорниците – старейшини“ (Първа проповед върху Послание до Коринтяни 1, в Migne, Patrologia Graeca, том 62, колона 183).

Според посланието на Яков, едно от задълженията на старейшина е да посещава болните и да се моли към Господа за възстановяването им на здравето и помазването им с масло за изцеление (гл. 5:14). За обсъждане на по-късните развития в длъжностите на старейшина и епископ вижте стр. 26, 38–43.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–4AA 141; SR 290
12 AA 137; CP 290
15–17AA 141; SR 290
17 AA 193
18 AA 142; CP 291
19 AA 155
20 AA 166
20–25AA 156
21,24 CP 301
26 AA 157; CP 302
27–30BT 271

ГЛАВА 12

1 Цар Ирод преследва християните, убива Яков и затваря Петър; когото ангел предава по молитвите на църквата. 20 В гордостта си, присвоявайки си почитта, дължима на Бога, той е поразен от ангел и умира нещастно. 24 След смъртта му словото Божие преуспява.

1. Приблизително по това време. Събитието, разказано тук, трябва да се е случило не много преди смъртта на Ирод Агрипа I (виж стихове 20–23). Тъй като той умира през 44 г. сл. Хр. , събитията от началото на тази глава могат да бъдат датирани може би година по-рано или в първите месеци на 44 г. сл. Хр. .

Цар Ирод. Ирод Агрипа I е син на Аристобул и Береника, внук на Ирод Велики и хасмонеиската принцеса Мариамна, и брат на Иродиада, която се появява в историята за Йоан Кръстител (виж том V, стр. 40). Той е кръстен на държавника, който е бил главен министър на Август. След като баща му става жертва през 7 г. пр.н.е. на подозрителните настроения на дядо му Ирод Велики (виж том V, стр. 42), той е изпратен в Рим, отчасти като заложник, а отчасти, за да го предпазят от участие в интриги. Там той става близък с Калигула и Клавдий, и двамата по-късно стават императори. Когато Ирод Антипа се жени за сестрата на Ирод Агрипа, Иродиада, Агрипа е назначен за надзорник на пазара в Тиберия, но скоро се скарва с Антипа и отива в Рим. Тук той попада в немилост към Тиберий, защото изразява необмислено желание

че неговият приятел Калигула може да стане император. Той бил затворен от Тиберий и останал в затвора до смъртта на този император. Когато Калигула наследил Тиберий на трона, той обсипал приятеля си Агрипа с почести, дал му тетрархиите, първо на Филип, а след това на Лисаний (Лука 3:1), и му дал титлата цар. Когато Антипа бил свален от престола (виж том V, стр. 65), Агрипа наследил и неговите територии. За очерк на неговото царуване вижте том V, стр. 69, 234.

Протегна ръце. По-скоро „положи ръце“.

Да досаждам. Тоест, „да наранявам“ или „да огорчавам“. Тъй като Агрипа е искал да бъде смятан за предан юдеин, евреите лесно биха могли да го подбудят да атакува християните. Затова той започнал преследване на църквата, „разграбвайки домовете и имуществото на вярващите“ (АА 143).

2. Убил Яков. Ако апостолът беше виновен за богохулство или ерес, Синедрионът щеше да го осъди на смърт чрез убиване с камъни. Както в случая с Йоан Кръстител (Мат. 14:10), обезглавяването на апостол Яков показва, че смъртта му е била постановена от граждански владетел, който е използвал римски методи за наказание (вж. Мат. 20:23). Защо Ирод е избрал Яков за своя първа жертва, може само да се гадае; но докато Яков е проповядвал евангелието, той може да е продължил да заема видно място, което е споделял с Петър и Йоан в евангелската история. Възможно е той да е бил белязан от естествена пламенност, защото е бил наречен син на гръмотевицата (Марк 3:17). Предание, запазено от Евсевий (Църковна история ii. 9) от Климент Александрийски, записва, че обвинителят на Яков се е обърнал във вярата, когато е видял вярата и търпението на жертвата си.

Яков е изпълнявал кратко служение само 13 години след Христовото възнесение. От апостолите, той умря пръв, докато Йоан, брат му, вероятно беше последният от дванадесетте, който умря.

С меч. Смъртта от меч е била римски начин на наказание, който според Мишна (Санхедрин 7.3, изд. на Сончино на Талмуда, стр. 354), е бил прилаган понякога и от евреите.

3. Угодил на юдеите. Това била целта на Агрипа. Йосиф Флавий забелязва това. Сравнявайки Агрипа с Антипа, той казва, че последният „бил по-приятелски настроен към гърците, отколкото към юдеите“, но че Агрипа „изобщо не бил като“ Антипа (Древности хix. 7. 3).

В Мишна е разказан един инцидент (Сота 7.8; издание на Талмуда от Сончино, стр. 202). Това илюстрира чувствителността на царя към народната похвала или порицание. На Празник на шатрите в една съботна година, цар Агрипа чел закона. Когато стигнал до думите от Второзаконие 17:15: „Не можеш да поставиш над себе си чужденец, който не е твой брат“, очите му преливали от сълзи при мисълта за собствения му идумейски произход. Хората го видели да плаче и мислейки по-скоро за хасмонейския си произход, извикали: „Ти си наш брат, ти си наш брат!“ и сърцето на царя се утешило.

Освен ако Агрипа не е искал да се хареса главно на еврейските водачи, тази история предполага, че е настъпила голяма промяна спрямо по-ранното обществено мнение в полза на апостолите, посочено толкова ясно в гл. 2:47; 5:26. Без съмнение тази промяна е била причинена от бързото нарастване на членството в църквата.

Продължиха да вземат. Буквално „добавиха да вземат“, хванаха Петър, както и Яков. Изразът е близък превод на често срещан еврейски идиом.

Петър също. Петър, бидейки забележителна фигура сред дванадесетте, беше логичен обект на атаката на Ирод.

Дни на безквасния хляб. Този израз се отнася до целия празник Пасха, който се нарича както може да се види от Лука 22:1: „Празникът на безквасните хлябове ... Пасха“.

4. Хвърлете го в затвора. За да го държите затворник до края на празника.

Четири кватерниона. Кватернионът беше отряд от четирима мъже, използван за поддържане на стража. Вероятно двама войници са били оковани с вериги за затворника, а двама са стояли на стража отвън (виж на ст. 10). Четири такива отряда бяха назначени да отговарят за Петър, очевидно на ротация.

Великден. Гръцки pascha, „Пасха“. Преводът „Великден“ е несполучлив. Както бе отбелязано по-горе, има се предвид целият пасхален празник, а не само един ден от него. Петър е арестуван около началото на пасхалния празник (пасхалната вечеря се е яла през нощта, започваща на 15-ти Нисан), а намерението на царя е било да го осъди и накаже, след като празникът е приключил на 21-ви.

Думата „Великден“ е с англосаксонски произход, произлизаща от скандинавската дума Eðstre, богинята на пролетта, в чиято чест всяка година се е празнувал празник по време на пролетното равноденствие. Терминът „Великден“ сега правилно описва само християнския празник, който е заменил деня на Пасхата. За първи път се появява в християнската история през II век и е бил празнуван като празник на възкресението. Римските епископи настоявали честването му винаги да се пада в неделя. (Евсевий, Църковна история, ст. 23–25), обичай, който несъмнено е допринесъл за практиката на седмичното спазване на неделата. Вижте стр. 50.

Да го изведат. Буквално „да го заведат“ за осъждане, както Пилат е водил Исус напред към съдийския престол (Йоан 19:13).

5. Петър ... беше задържан. Което предполага поне няколко дни затвор.

Непрестанно. Гръцки ektenōs, „усърдно“, същата дума, която се използва в описанието на молитвата на Исус в Гетсиманската градина (Лука 22:44). Думата е преведена като „пламенен“ в 1 Петрово 4:8 и предполага интензивност. От общото положение на църквата може да се предположи, че тези молитви са били отправяни от групи християни, събиращи се в частни домове (Деяния 12:12), защото преследването от Агрипа би направило откритите християнски служби опасни, както често се е случвало в ранните дни на християнството.

6. Щял да донесе. Буквално „щеше да донесе“, допълнително доказателство за изминалото време между ареста на Петър и момента на планираната му екзекуция.

Същата нощ. Или „в същата нощ“.

Петър спеше. Вдъхновение и предизвикателство за вярата е да се види спокойният покой на апостола, като на някой, на когото Бог е дал съня на Своя възлюбен (виж Пс. 127:2), необезпокояван от страха от предстоящото страдание и смърт.

Пазители. Или „стражи“, тоест вероятно двамата войници от кватерниона, които са били не е окован с вериги за затворника.

7. Ангелът. По-скоро „ангел“.

Стигнах. Гръцко ephistēmi, буквално „да застана отгоре“, същият глагол, който се използва за явяването на ангелите на пастирите (Лука 2:9).

Светлина блесна. Точно както „славата Господня блестеше около“ пастирите, така сега присъствието на ангела донесе небесна слава в тъмния затвор.

Затвор. Гръцки oikēta, „жилище“, „камера“, „килия“. Атиняните са използвали този термин като евфемизъм за „затвор“.

Вдигна го. Или „събуди го“. Глаголът показва, че ангелът е събудил Петър от съня му, но не е задължително да му е помогнал да стане.

Веригите му паднаха. Петър беше вързан с вериги за двама членове на отряда войници. Въпреки че веригите паднаха от глезените и китките му, стражите не се събудиха.

8. Препаша се. Когато си легнал да спи, Петър естествено би свалил наметалото си, разхлабил пояса, който е ограждал туниката му, и събул сандалите си. Препашването на човек е била необходима подготовка за пътуване (виж Изх. 12:11; 4 Царе 4:29).

Дреха. Гръцки *rhulakē*, „стража“. „Първото и второто отделение“ може да се отнася до стражи, разположени близо до вътрешната врата на затвора и на врата на известно разстояние, или евентуално до стражи, оковани с вериги за него и други на вратата (виж на стих 4). Може би Петър е бил поставен във вътрешна тъмница и затова е трябвало да бъде преведен през два двора.

„Следвай ме.“ Ангелът не даде обяснение, а просто освободи Петър от оковите му, което действие беше достатъчно доказателство, за да оправдае апостоловото следване на него с вяра.

9. Не знаех. За Петър ситуацията очевидно изглеждаше много подобна на неговия ярък транс и видение, записано в гл. 10. Той сигурно си е помислил, че ще се събуди и ще се окаже окован за двамата войници, както преди се е събудил и е осъзнал, че е имал видение на покрива на къщата, докато се е молил.

10. Отделение. Гръцки *rhulakē*, „стража“. „Първото и второто отделение“ може да се отнася до стражи, разположени близо до вътрешната врата на затвора и на врата на известно разстояние, или евентуално до стражи, оковани с вериги за него и други на вратата (виж на стих 4). Може би Петър е бил поставен във вътрешна тъмница и затова е трябвало да бъде преведен през два двора.

Към града. Очевидно затворът е бил вътре в града. Възможно е да е бил в кулата на Антония (виж том V, стр. 225; вж. по-долу за „излезе“).

По негово собствено желание. По-скоро „по собствено желание“, като идеята е, че не е имало човешка сила използван (вж. Лев. 25:5). Без съмнение портата е била отворена от невидим ангел.

Простият и почти небрежен начин, по който Лука описва това чудо, е свидетелство до точността на неговия запис.

Излязоха. Има някои текстови доказателства (вж. стр. 10) за тълкуването „излизайки, те „слязъл по седемте стъпала и преминал през една улица.“ Въпреки че не може да се докаже, че това тълкуване е оригинално, то предполага по-подробно запознаване с Йерусалим, отколкото имаме сега. Възможно е да се основава на преданието, че Петър е бил затворен в кулата Антония, до която изглежда се е влизало по стълбище (виж гл. 21:34, 35, 40).

Улица. Гръцки *rhutē*, дума, означаваща улица или алея.

Ангелът си тръгна. Когато свръхестествената помощ вече не беше необходима, той позволи Петър да предприеме по-нататъшните стъпки, необходими за бягството му.

11. Дойде на себе си. Петър се озова свободен в хладния нощен въздух на откритата улица.

Господ. Петър нямаше никакво съмнение относно източника на тази навременна помощ.

Избави ме. Както преди (гл. 5:19), Учителят на Петър беше изпратил ангела Си да го избави.

Сега не можеше да има съмнение относно реалността на неговата свобода.

12. Обмислен. Или „разбран“, „схванат“. Отначало Петър бил „като сънуващите“ (Пс. 126:1) по отношение на освобождението си от затвора, но най-накрая умът му успял да схване чудесната истина и той могъл да действа според нея. Глаголът показва, че той също така е възприел обстоятелствата около освобождението; той е обхванал с един поглед цялата ситуация и е осъзнал какво трябва да направи.

Мария. Тази Мария беше роднина на Варнава (виж Кол. 4:10, където Марк е обозначен като „син на сестра на Варнава“, въпреки че изразът на гръцки означава по-скоро „братовчед на Варнава“). Тъй като бащата на Марк не се споменава, Мария може да е била вдовица. Подобно на Варнава (виж Деяния 4:36, 37), тя очевидно е притежавала средства, защото е могла да има къща, която е била достатъчно голяма, за да служи на църквата като място за срещи и молитва.

Йоан. Тъй като Петър говори за Марк като за свой „син“ (1 Петрово 5:13), е възможно младият мъж да е бил обърнат в вярата от него. Латинското име Марк подсказва някаква точка на контакт с римляни или римски евреи.

Събрани заедно да се молят. Буквално „събрани заедно и да се молят“. Вероятно подобни събирания са били обичайни в дома на Мария. По времето, когато Петър е бил освобождаван от затвора, групата усърдно се е молила (виж стих 5) за неговото избавление, защото са осъзнавали, че църквата е в час на криза.

13. Петър почукал. Когато ангелът отворил вратите на затвора, свръхестественото се намесило, за да задоволи една изключителна нужда. Но само няколко минути след чудото на освобождението му, Петър трябвало да почука на вратата на една къща, за да бъде задоволена нуждата му от прием по обичайния начин.

Порта. Гръцки *pylon*, виж върху Матей 26:71.

Девойка. Гръцки *paidiskē*, „младо момиче“, „служиня“.

Да слуша. Тук се подразбира чувство за опасност – опасност поради преследването, което ревността на Агрипа за юдаизма носеше на учениците. Савел преди това беше влизал във всяка къща и беше отвеждал мъже и жени в затвора (гл. 8:3) и сега имаше изглед за подобна опасност. Затова Рода не отвори вратата, докато не разбере кой може да иска достъп.

Рода. Често срещано гръцко име, което означава „роза“. Рода не се споменава отделно от това преживяване, но малко слуги са толкова добре познати. Подобно на крадеца на кръста, Мария, която изми краката на Исус, и неназованата вдовица, която пусна двете лепти в кутията за дарения на Храма, Рода е позната на всеки читател на Библията от 19 века.

14. Гласът на Петър. Несъмнено християнската любов на младата жена към един всеотдаен и смел войник на кръста я е накарала да слуша внимателно Петър, когато е имала възможност, и тя е познавала гласа му. Освен това, Петър е имал нотка на галилейски диалект в речта си, което е накарало една служиня да го разпознае при предишен случай (Матей 26:73).

От радост. Не поради липса на вяра, а от чиста радост, Рода не отвори вратата на Петър. Тя беше споделяла тревогата на братята за Петър и молитвите, отправени за него. Нейното силно желание да съобщи добрата новина за бягството на Петър я накара да загуби присъствие на духа си. По подобен начин Лука записва за учениците вечерта на възкресението, че когато познаха Исус, те „не повярваха от радост“.

(Лука 24:41).

15. Ти си луд. Когато Рода донесе новината, че Петър е на вратата, братята не можеха да ѝ повярват. Те нямаха достатъчно вяра, за да повярват, че Бог е отговорил на молитвите им. Затова, заключиха те, младата жена сигурно е луда.

Постоянно потвърждаван. Тоест, твърдо отстояван, уверено отстояван.

Неговият ангел. В Посланието до Евреите (гл. 1:14) здравата вяра на евреите относно ангелите е изразена във въпроса: „Не са ли всички те служебни духове, изпращани да служат на онези, които ще наследят спасение?“ Евреите вярвали, че има ангел-пазител

приписан на всеки човек и че когато ангелът се явил в човешка форма, той приел човешкия образ. През междузаветния период евреите развили сложна ангелология.

16. Продължи да чука. Петър беше толкова упорит в чукането за достъп, колкото вярващите бяха упорит в молитвата за неговото избавление.

Бяха изумени. Трудно би било да се намери по-добра илюстрация на нежеланието дори на добрите хора да вярват, че молитвите им получават определен и конкретен отговор. Когато Петър застана пред тях, те едва можеха да признаят, че това е той. И все пак Исус беше дал най-пълната гаранция на Своите последователи, че молитвите им с вяра ще бъдат отговорени (Йоан 14:13, 14).

17. Изведе го. Когато беше освободен от затвора и дойде на себе си, той възкликна: „Господ изпрати ангела Си“ (ст. 11). Сега той свидетелства, че Господ е Този, Който го е избавил.

Иди, покажи. Гръцки *αγγελῶ*, „да нося вест“, „да донеса вест“, „да обявя“.

Яков. Това несъмнено е Яков, който председателстваше събора в Йерусалим относно обрязването и който даде решението си по този въпрос (гл. 15:13). По този начин той в известен смисъл беше председателстващият старейшина на църквата в Йерусалим и беше естествено Петър да пожелае той да получи незабавно вест за неговото освобождение.

Този Яков може да е бил син на Алфей или Яков, който е бил брат на Господа. Братята на Исус не са вярвали в Него до края на живота Му на земята, дълго след като Дванадесетте са били избрани. На Яков, който е бил един от стълбовете на църквата в Йерусалим, след смъртта на Яков, син на Зеведей, Павел дава изричното название „брат Господен“ (Гал. 1:19; вж. гл. 2:9). Това вероятно е Яков, за когото Петър говори тук. Евсевий („Църковна история, ii. 23; изд. на Льоб, том 1, стр. 171“) го нарича епископ на Йерусалим и цитира „Мемоари“ на Хегезип (180 г. сл. Хр.) относно Яков, които, макар и не непременно точни, вероятно запазват някои елементи на истина: „„Той беше наричан „Праведният“ от всички хора от времето Господне до нашето време, тъй като мнозина се наричат Яков, но той беше свят от утробата на майка си. Не пиеше вино или спиртни напитки, нито ядеше месо; бръснар не се докосваше до главата му; не се мажеше с масло и не ходеше в бани. Само на него му беше позволено да влиза в светилището, защото не носеше вълна, а лен, и влизаше сам в храма и беше намиран коленичил и молещ се за прошка за хората, така че коленете му се втвърдяваха като на камила поради постоянното му поклонение пред Бога, коленичейки и молейки за прошка за хората.“ Според преданието той бил отнесен до върха на Храма и когато Той отказал да се отрече от Христос и настоял да се придържа към вярата си в Него, бил повален на земята, пребит с камъни и бит до смърт с тоягата на валяч (виж том V, стр. 71). Според Йосиф Флавий („Древности“ хх. 9. 1) той бил пребит с камъни до смърт. Вижте въведението към Посланието на Яков.

Палестина при Ирод Агрипа I

9

⁹ Никол, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 11:23).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

На друго място. Преместването на Петър на друго място е било в съответствие със заповедта, която Господ е дал на дванадесетте (Мат. 10:23). Няма начин да се знае на кое място е избягал Петър. Някои римокатолически писатели настояват, че той е отишъл в Рим и след като е основал църквата там, се е върнал в Йерусалим навреме за събора, записан в Деяния 15. Други предполагат, че е отишъл в Антиохия, което може би е по-малко вероятно, но няма следи от присъствието му там до след Йерусалимския събор (освен ако Гал. 2:1–10 не е приравнено към Деяния 11:30; вижте Допълнителни бележки към гл. 15, Бележка 1; вж. Гал. 2:12). Някой по-близък град, като Лида или Йоппия, може би е бил достатъчен за място за убежище. Фактът, че името на мястото не е посочено, предполага, че то е било сравнително маловажно за летописа на Лука.

18. Не малък шум. Стражите, които бяха оковани за Петър, сигурно са открили... Щом се събудиха, разбраха, че го няма, и знаеха, че животът им е на път да бъде загубен заради бягството му.

Това е краят на библейския разказ за дейността на Петър. Вече беше споменато споменаването му от Павел в Галатяни (гл. 1:18; 2:7, 8, 11, 14). Петър дава няколко намек за делата му в двете си послания (1 Петрово 1:1; 5:12, 13; 1 Петрово 1:14). Иначе нищо повече не се знае за него от нито един вдъхновен запис. Преданието има много да каже, но твърденията му трябва да бъдат приети или отхвърлени по същество. Твърдението в перифразата на Йероним на „Хроника“ на Евсевий, че Петър е проповядвал 25 години в Рим, е силно съмнително от факта, че Петър е бил в Йерусалим за събора (Деяния 15); че е присъствал в Антиохия, очевидно след събора 2 (Гал. 2:11–14; вижте Допълнителна бележка за Деяния 15); и че самият той намежда за трудове в северозападния регион.

на Мала Азия (1 Петрово 1:1; виж Евсевий, Църковна история, iii. 1). В светлината на Деяния 8-12, всичко това трябва да се е случило след освобождаването на Петър през 44 г. сл. Хр.

19. Да бъдат умъртвени. Буквално „за да бъдат отведени“, тоест, на екзекуция.

Същият глагол е преведен като „отведен...“ в разказите, дадени в Евангелията за процеса и разпятието на Исус (Матей 26:57; 27:2, 31; Марк 14:53; Лука 23:26). Римски закон, обнародван около 529 г. сл. Хр., гласи: „Грижата за затворените лица е отговорност на тъмничаря, който не бива да мисли, че някой жалък и подъл зависим ще бъде отговорен, ако затворник избяга по някакъв начин, защото Ние желаем самият той да понесе същото наказание, на което е доказано, че е подложен затворникът, който е избягал.“

(Кодексът на Юстиниан ix. 4. 4; в SP Scott, прев., Гражданското право, том 14, стр. 364).

Без съмнение това отдавна е бил законът, или поне обичаят, по отношение на пазач, от когото е избягал затворник. Във Филипи, тъмничарят, когато си помислил, че всичките му затворници са избягали, бил готов да се самоубие, вместо да понесе смъртното наказание от ръцете на закона (Деяния 16:27). Сравни гл. 27:42.

Към Кесария. Агрипа, който не е бил римски управител, е бил на власт в Кесария по това време, защото Йосиф Флавий казва, че е получил Юдея и Самария от Клавдий, в допълнение към областите, над които е управлявал под управлението на Калигула („Древности“, хіх. 8. 2).

20. Беше силно недоволен. Или „беше раздразнен“, „беше във враждебно настроение“

което предполага дълбоко вкоренено чувство на гняв.

Тир и Сидон. Тези два финикийски града, центрове на морската индустрия, не са били подчинени на Агрипа. В известен смисъл те са били автономни, макар и под контрола на Рим.

Вероятно уважението на Агрипа към хората в Берит (Бейрут), друго финикийско морско пристанище, разположено малко на север от Сидон, е било свързано с гнева му към жителите на двата по-стари града. Йосиф Флавий разказва за великолепните сгради, които Агрипа построил в Бейрут (пак там 7.5; виж том V, стр. 69). Ясно е, че по някакъв начин царският гняв се е усещал, пречейки на търговския просперитет на Тир и Сидон.

Те дойдоха. Тоест, те се присъединиха към общо пратеничество и изпратиха хора от двете страни. градове да правят представителства и да използват влиянието си, за да успокоят гнева на Ирод.

Бласт. Не е известно нищо друго за този човек. Титлата „камерхер“, срещана в надписите, е била често срещана във византийския период. От императорската употреба е пренесена в европейските дворове. Буквално е означавала служителят, който е отговарял за спалнята на царя и е определял нещо като високопоставен секретар. Възможно е представителите на двата града да са си осигурили приятелството с него чрез подкупи.

Желаеха мир. Тоест, „молеха за мир“. От тези думи не може да се разбере, че Агрипа всъщност е водил война срещу Тир и Сидон, а само че е бил в неприятелски отношения с тях. Вижте 1 Царе 5:11; Езекиил 27:17, които показват идентичността на търговските нужди на двете страни през широко разпределени интервали от тяхната история.

Беше подхранван. Обхватът на управлението на Ирод беше широк (виж том V, стр. 69, 234) и ако Ако той предпочете друго пристанище и отклони трафика от Тир и Сидон, той би могъл сериозно да осакати търговията им.

21. Определен ден. Йосиф Флавий казва (Древности хіх. 8. 2), че това е ден, определен за провеждане на празник, на който да се дават обети за безопасността на Цезар.

Съб. За графично описание на инцидента вижте „Древности“ на Йосиф Флавий, т. хviii. 6-8; хіх.

8. 2. Вижте допълнителните бележки в края на главата, бележка 1.

Реч. Или популярна тирада.

22. Народът. Гръцки *dēmos*, „множеството от хора“; езическото население, събрано на публично място. Само Лука използва тази дума и я използва само в нееврейски контекст.

Гласът на бог. Вероятно в смисъл на езическо поклонение на императора, а не на небесно същество (виж на стих 21).

23. Удари го. В стих 7 ангел удари Петър, за да го събуди и спаси. Тук, като го удари контраст, и ангел поразява Ирод, за да го унищожи. Поразяването от божествено действие обикновено предполага сурово наказание (виж 1 Царе 25:38; 2 Царе 19:35; Деяния 23:3).

Не даде славата на Бога. Думите не означават непременно само, че Агрипа е не успя да отдаде на Бога хвалата, която се полагаше на Него и само на Него. Да се отдаде славата на Бога винаги е включвало предприемане на такива действия, подходящи за обстоятелствата, които биха прославили Бога. Понякога това е означавало изповядване на греха и слабостта, както в Исус Навин 7:19 (вж. Йоан 9:24).

Изяден от червеи. В паралелния си разказ Йосиф Флавий не посочва конкретната форма на болестта. По-подробното описание на Лука може да отразява неговата професия, макар че е съмнително, че „изяден от червеи“ е замислено като техническо описание на конкретна болест.

Това е било божествено наказание. Да бъдеш изяден от червеи винаги е било смятано от древните за божествено наказание, поради отвратителния му характер. В историята са записани няколко случая на това: Феретима, царица на Кирена (Херодот, История iv. 205); Антиох Епифан (2 Мак. 9:5–10); Ирод Велики (Йосиф Флавий, Древности xvii. 6.5); и Галерий, враг на църквата по време на преследването на Диоклециан, 303 г. сл. Хр.

313 (Лактанций За начина, по който умряха преследвачите 33). Подобен разказ е даден и за смъртта на Филип II Испански. Агрипа умира през 44 г. сл. Хр. , на седмата година от царуването си, на 53-годишна възраст.

Предаде духа си. Вижте гл. 5:5.

24. Божието слово растеше и се умножаваше. Вижте гл. 6:7; 19:20; вижте върху гл. 11:24. „Семето е словото“ (Лука 8:11), каза Христос, и затова християнският историк Лука ни казва, че словото е било като семе: когато е било хвърлено усърдно, то е пораснало и е дало плод. Думите описват непрекъснато разширяване. Смъртта на Агрипа, като главен гонител, е оставила проповедниците на евангелието свободни да провъзгласяват посланието си и те не са се забавили да се възползват от възможността.

25. Варнава и Савел се завърнаха. Тоест, от посещението си в Йерусалим (гл. 11:27–30) към труда им сред новопокръстените езичници в Антиохия (вижте по-долу за „от Йерусалим“; вижте също Допълнителни бележки в края на главата, Бележка 2).

От Йерусалим. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) четенето „в Йерусалим“, сякаш Варнава и Савел се връщат в Йерусалим от „служението си“ на полето в Антиохия. Повечето редактори на гръцкия текст обаче, очевидно съдейки по контекста и като се има предвид, че гл. 12:25 е заключението на гл. 11:27–30, предпочитат да считат за оригинално по-слабо засвидетелстваното четене „от Йерусалим“, както е в KJV. Направено е предложение, според което по-добре засвидетелстваното четене може да се разбира в същия смисъл, като се обърне редът на „в Йерусалим“ и „когато изпълниха служението си“.

Непунктуационният гръцки текст позволява този превод, който буквално би гласял: „Варнава и Савел се върнаха, след като бяха изпълнили служението си в Йерусалим“.

Изпълнили служението си. Или „назначаване“, „дяконство“, „служение“. Гръцката дума е същото като преведеното като „облекчение“ в гл. 11:29. Варнава и Савел завършиха мисията, по която бяха изпратени от църквата в Антиохия.

Взеха със себе си Йоан. Вижте стих 12. Изборът е частично обяснен с връзката на Йоан с Варнава (Кол. 4:10), но показва също, че Йоан е започнал сърдечно делото по обръщането на езичниците във вярата. Вижте Деяния 13:5, 13; 15:37–39; 2 Тим. 4:11. Очевидно е, че до този момент е живял у дома си в Йерусалим.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ ПО ГЛАВА 12

Забележка 1

Сравнявайки разказа на Лука с този на Йосиф Флавий, изглежда вероятно делегатите от Тир и Сидон да са били сред онези, които са викали: „Глас на бог, а не на човек“ и са добавили, както съобщава Йосиф Флавий: „Бъди милостив към нас“. Обърнете внимание на ясения контраст между отказа на Петър да се поклони от страна на Корнилий и приемането от Агрипа на богохулното ласкателство от страна на множеството в Кесария. Разказът на Йосиф Флавий съвпада с този на Лука в следните подробности: (1) Сред множеството, което ласкаело Агрипа, имало някои, които се опитвали да си възвърнат благоволенieto му. (2) Денят бил „определен ден“. (3) Ирод бил облечен в царски одежди. (4) Ласкателството се състояло в това да го нарекат бог. (5) Той не ги смъмрил. (6) Той бил поразен веднага, така че трябвало да бъде отведен в двореца си. Йосиф Флавий добавя, че Агрипа признал, че ударът е дошъл от Бог като укор за приемането на подобно богохулно ласкателство и че всички очаквали той да умре веднага.

По отношение на последната част от разказа на Йосиф Флавий, където се казва, че силната болка се е увеличила много бързо, и на новозаветния разказ, който казва, че Агрипа е бил изяден от червеи, е забележително, че в разказа за смъртта на Антиох Епифан тези две характеристики са споменати като характеризиращи една и съща болест и са описани поотделно: „Всевиждащият Господ, Израилевият Бог, го порази със смъртоносен и невидим удар; думите веднага щом излязоха от устата му, той беше обзет от неизлечима болка в червата и вътрешните му органи му причиниха жестоки мъчения. ... Червеи всъщност се рояха от тялото на нечестивото същество“ (2 Макавеи 9:5, 9; в RH Charles, *Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament*, vol. 1, p. 144). Йосиф Флавий, който гледал на Агрипа с подчертано одобрение, просто описал формата, в която болестта на царя се проявила първоначално, и пропуснал отвратителните подробности от историята на смъртта на един, който в неговите очи бил велик цар. Писанието е дало по-пълното описание, защото целта на автора на Деяния е била да подчертае в цялата му сериозност греха, за който, както ни казва Йосиф Флавий, Агрипа знаел, че е поразен. Съгласуваните точки в двата разказа са толкова много, а разликите толкова незначителни и лесно обясними, че разказът на Йосиф Флавий трябва да се разглежда като почит към историческата точност и внимателност на Лука.

Забележка 2

В края на глава 12 възниква въпросът дали посещението на Варнава и Савел поради глад (гл. 11:27–30) се е случило преди или след затварянето на Петър и смъртта на Ирод Агрипа I, тъй като последният стих на глава 12 очевидно е заключението на повествованието, започнато в гл. 11:27–30. Този проблем е ясен от факта, че хронологичните доказателства сочат, че смъртта на Ирод е настъпила преди посещението на глада, ред, който изглежда е обратен на този, в който Лука разглежда тези събития.

При разглеждането на този проблем трябва да се отбележи, че Лука не винаги се опитва да бъде строго хронологичен в своите разкази нито в Евангелието, нито в Деянията на апостолите. В своето Евангелие (гл. 1:1–3) Лука споменава „мнозина“, които са се заели „да изложат по ред изявление на онези неща, в които ние най-сигурно вярваме“. От техните записи

Той избра, както „му се стори добре“, „имайки съвършено разбиране за всички неща от самото начало“, онези събития, които осигуряват съгласувано разказване на определени фази от ранната християнска история. След като е проследил дейностите на един герой (като Петър, главно, в Деяния 1–12) или е дал съгласувана картина на една област от развитието (като евангелието в Палестина, до гл. 11:18), Лука се е върнал и е подхванал друг етап или друг герой, и е проследил това до друга логическа точка на кулминация или заключение (вж. прехода, гл. 11:18, 19). Хронологичният ред понякога е по-малко важен за Лука от други видове подреденост, като например по тема или по географска област. Това отношение е характерно за литературата на неговото време, както и за Стария завет (вж. върху Бит. 25:19; 27:1; 35:29; Изх. 16:33, 35; 18:25).

Изразите „в тези дни“ (гл. 11:27) и „около това време“ (гл. 12:1) са използвани, както често в Евангелията, просто като стереотипни преходни фрази, не е задължително да посочват конкретно време хронологично. Напълно е възможно събитията от гл. 12:1–24 да са се случили между стихове 26 и 27 на гл. 11; гл. 12:25 логично следва гл. 11:30. „Служението“ (гл. 12:25) очевидно се отнася до носенето на „помощ на братята, които живееха в Юдея“ (гл. 11:29). По този начин посещението на глада ще дойде след затвора на Петър, чудотворното му освобождаване и напускането му на град Йерусалим и след смъртта на Ирод Агрипа I, която се случи през 44 г. сл. Хр.

Следвайки описания по-горе исторически метод, Лука е разказал историята на откриване на работа за езичниците в Антиохия. В края на този разказ, неговите герои, Варнава и Савел, са изпратени в Йерусалим, за да занесат дарението за помощ на гладуващите на старейшините. С оглед на тази промяна в обстановката, Лука се връща назад (гл. 12:1), за да запознае читателите си с това, което се е случвало в Йерусалим през периода, представен от неговия разказ за Антиохия. Той разказва историята за преследването на църквата от Ирод, включително убийството на Яков и затварянето на Петър, и за страшния край, до който стигна преследвачът. След това е готов да подеме отново повествованието си в Антиохия, с изпращането на Варнава и Савел като ръкоположени мисионери (гл. 13:1–3). Но първо той връща главните си герои към това място, като споменава (гл. 12:25), че те „се върнаха от Йерусалим, след като бяха изпълнили служението си“. Той също така използва тази възможност, за да представи нов герой, Йоан Марк (вече споменат между другото в Йерусалим, ст. 12), защото Марк ще придружи двамата по-възрастни мъже, докато тръгват на пътешествието, което Лука сега описва (гл. 13:4 до 14:27), първото пътуване на Павел.

Такова незначително изместване на разказа за посещението поради глада е напълно разумно в възглед за обичайния метод на Лука за организиране на материала му и не включва никакво съществено пренареждане или сливане на две събития или записи на събития, както правят някои възгледи (вижте Допълнителни бележки към Глава 15, Бележка 1).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–3AA 143; SR 292

1–25AA 143–154; Ev 581; SR 292–300

2 AA 597

2, 3 EW 186

4, 5 AA 145

5, 6 CP 293

6, 7 AA 146

6–10CG 42

6–115T 748

7 AA 152; EW 186
7, 8, 10 CP 295
8–10AA 147
11 CP 296
11–15AA 148
13–17SR 296
16–19AA 149
19 CP 297
21 AA 150
21–23EW 186
22 CP 298
22, 23 AA 151
23 AA 152; CP 299

ГЛАВА 13

1 Павел и Варнава са избрани да отидат при езичниците. 7 от Сергей Павел и Елима магьосника. 14 Павел проповядва в Антиохия, че Исус е Христос. 42 Езичниците вярват, 45 но юдеите отричат и хулят, 46 след което се обръщат към езичниците. 48 Всички, които са били определени за живот, са повярвали.

1. Църква ... в Антиохия. Вижте гл. 11:26. С тринадесета глава центърът на повествованието се измества от Йерусалим към Антиохия, както вече беше предвидено в гл. 11:19–30. От Антиохия Павел, като апостол на езичниците, тръгва на своите три големи мисионерски пътувания. Разказът за тези три пътувания заема по-голямата част от останалите глави на книгата Деяния. Следователно е съвсем уместно фокусът на повествованието сега да се премести в Антиохия. Там за първи път езичниците са дошли в голям брой в църквата. Вижте стр. 28, 29; вижте върху гл. 11:19, 20, 26.

Пророци и учители. Тук е първият път, когато се вижда, че хората, които са упражнявали определени дарби на Духа, функционират административно в църквата. Не се дават конкретни указания относно официалната църковна организация в Антиохия, въпреки че несъмнено е съществувала. Във всеки случай е ясно, че мъжете на Духа са действали активно. Вижте стр. 26, 38, 39.

Новият завет третира такива мъже като разпознаваема група, въпреки че те не са били организирани като официална класа. Човек е бил признат за принадлежащ към това число не само когато е бил възприеман като „духовен“ в смисъл на „благочестив“ (виж Гал. 6:1), но и когато е доказал, че притежава действащ дар на Светия Дух. По-късно, в християнската литература от II век, тези мъже се очертават като клас, известен като *pneumatikoi*, „духовни [хора]“. В крайна сметка те изчезнаха, несправедливо дискредитирани от появата на „лъжепророци“ (виж 1 Йоан 4:1) и от натиск от страна на избраните служители, старейшините или епископите (виж стр. 26, 38). За по-нататъшно обсъждане на даровете на Духа вижте 1 Кор. 1:12.

Различните връзки и дейности на споменатите тук мъже показват, че църквата в Антиохия се е радвала на космополитно ръководство. Варнава е бил киприец; Луций – киринеец; Манаин, очевидно палестински аристократ; и Савел – равин от Тарс в Киликия.

Варнава. Виж върху гл. 4:36; срв. гл. 9:27; 11:22.

Симеон. Първото име на този мъж, Симеон или Симон, показва, че е бил еврейин произход. Второто му име е латинско прилагателно, означаващо „черен“, което може да е приел или да му е дадено заради тъмния тен. Евреите често са имали

Езически имена в допълнение към еврейските им, като Йоан Марк, Симон Петър, Йосия Варнава и Савел, „който се нарича и Павел“ (вижте стих 9). Това второ име може да е било дадено на Симеон, за да го разграничи от други хора, носещи същото име.

Луций Киренейски. Фактът, че този човек е от Кирена, предполага, че той може да е бил един от евреите, които са избобили в тази провинция, и един от „кипърските и киренейските мъже“ (гл. 11:20), които са били сред първите, които са евангелизирали езичниците в Антиохия. Той може да е Луций, споменат в Рим. 16:21. Тъй като Кирена е била известна със своята медицинска школа и че надписите показват, че имената Луций и Лука могат да се използват взаимозаменяемо, някои писатели са идентифицирали този човек с автора на Деяния, лекаря Лука. Такива идентификации обаче трябва да се приемат с изключителна резерва, предвид факта, че името Луций е било много разпространено сред римляните и лесно е могло да бъде носено от повече от един виден християнин.

Манаен. Гръцка форма на еврейското име Менахем.

Отгледан. Гръцки *suntrophos*, дума, която може да означава, че Манаен е бил приемно дете брат на Ирод, може би в смисъл, че майката на Манаен е била кърмачка на Ирод, или че е бил отгледан с него, или дори просто че е бил по някакъв начин свързан с двора на Ирод. „Ирод тетрархът“ трябва да е Ирод Антипа (виж Мат. 14:1; Лука 3:19; 23:7–12; Том V, стр. 64, 65), владетелят, когото Исус веднъж нарече „онази лисица“ (Лука 13:32). Йосиф Флавий („Древности“ хв. 10. 5) споменава есеец на име Менахем или Манаен, който предсказал, че Ирод Велики ще стане цар. Талмудът познава и Менахем, за когото се предполага, че е бил на служба при Ирод Велики (виж Талмуд Хагига 16b, изд. Сончино, стр. 108). Съвпадението на името изглежда показва, че името Манаен е станало любимо сред онези, които са се радвали на благосклонността на Иродиановия род. Както Ирод Антипа, така и брат му Архелай са били образовани в Рим, а Манаен от Антиохия може да ги е придружил там. Как или кога е бил накаран да повярва в Исус като Христос, не е известно. Дейността му като християнски учител в Антиохия представлява поразителен контраст с кариерата на Ирод Антипа, владетелят, който убил Йоан Кръстител, подиграл се на Исус и който няколко години преди времето на настоящата история бил заточен в позор в Галия.

Ирод тетрархът. Вижте по-горе за „възпитан“.

Саул. Саул от Тарс е тук „сред пророците“ с далеч по-добри резултати, отколкото е било вярно за цар Саул хилядолетие по-рано (1 Царе 10:11, 12). Името на Саул е в края на списъка. Тълкуването на този пасаж на гръцки предполага, но не налага заключението, че първите трима мъже, посочени тук, са били пророци, а последните двама - учители.

Саул може би все още не е упражнявал пророческия дар.

Първото мисионерско пътуване на Павел, ок. 45 до 47 г. сл. Хр.

10

10 Никъл, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 12:18).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

2. Служил. Гр. *leitourgeō*, „служи“, дума, използвана в светския гръцки език за описание на служба, извършвана от държавен служител, и както в ЛXX, така и в Новия завет за служението на свещениците и левитите в светилището (Числа 18:2; Евр. 10:11). Павел я използва преносно за служението си сред езичниците, оприличавайки се на свещеник и представяйки езичниците като жертви на Бога (Римляни 15:16).

На Господа. Служението на пророците и учителите на Антиохия, тяхното дело на молитва, увещаване и поучение, беше посветено на Бога (виж Рим. 14:18; Кол. 3:24).

Постиха. Това беше тържествен акт на преданост, докато мъжете от Антиохия се изправиха пред работата, която им предстоеше. Добре е казано, че „пълнен стомах нито учи усърдно, нито се моли усърдно“. Вижте върху Матей 4:2, 3.

Светият Дух каза. Без съмнение Духът е изрекъл волята Си чрез устните на пророците, както е в гл. 20:23.

Отделно. В гръцкия език частицата *δέ* следва този глагол, показвайки определеността на заповедта и че тя трябва да бъде изпълнена незабавно. Варнава и Савел трябваше да бъдат отделени за нова работа.

Варнава и Савел. За предишното дружение между Савел и Варнава вижте гл. 9:27; 11:25, 26. От самото начало Савел е наречен „избран съд“ (вижте върху гл. 9:15) и е бил предназначен от Бога за обширна мисионерска служба. С оглед на предишното общуване на двамата мъже е логично Варнава да бъде избран за сътрудник на Савел. До този момент двамата мъже са били сред пророците и учителите на църквата. Сега те са били изпратени на отделна мисия, въз основа на вдъхновена заповед, и са били посветени за делото на апостолството сред езичниците.

За работата. Тъй като основната заповед е дошла от Светия Дух, може да се предположи, че общият курс на Първото мисионерско пътуване също е бил очертан от Духа. Със сигурност няма данни църквата да е проучвала планове за такова мисионерско пътуване.

3. Постиха и се молеха. Повторението на тези думи би показало, че постът от стих 2 продължава. Новата заповед призовава за интензивен духовен живот, към който постът е бил нормална прелюдия и съпровод. Изводът е, че тържествена служба на освещаване е бележила последните часове на поста.

Положиха ръце. Вижте гл. 6:6. Както апостолите положили ръце на Седемте, така направиха и Пророците и учителите на църквата в Антиохия свидетелстват за божественото поръчение на Савел и Варнава и молят за тях божественото благословение.

4. Изпратен. Тук започва първото мисионерско пътуване на Савел (Павел); вижте Първото мисионерско пътуване на Павел. Варнава и той сега тръгнаха под прякото ръководство на Светия Дух, очевидно с конкретни инструкции от този божествен Източник. Вижте стр. 29.

Как е трябвало да бъдат издържани тези мисионери? Няма данни за заплата, нито за някакъв фонд, който да им е бил предоставян. Вероятно, както е правил по-късно (гл. 18:3, 4), Павел е работил по занаята си през седмицата и е проповядвал в синагогите в събота. Години по-късно, пишейки до филипяните, Павел посочва, че е получил само малка подкрепа (Фил. 1:1). 4:15-18). Очевидно на младата църква все още не е хрумвало, че десетъкът, който винаги се е плащал на левитите, може правилно да се дава за използване от осветено християнско служение. Всъщност, все още не е имало духовенство като професионална класа.

До Селевкия. Този град се намирал на около 24 км от Антиохия, близо до устието на река Оронт, и бил морско пристанище за Антиохия. Селевкия е кръстена на своя основател, Селевк I Никатор (починал през 280 г. пр.н.е.), генерал на Александър, който основал Селевкидската империя. Пътешествията на Павел.

Отплавали за Кипър. Ако мисионерите не са били специално насочени, несъмнено те са избрали тази първа точка, защото Кипър е родното място на Варнава. Населението му е било предимно гръцко. Той е твърдял, че Афродита, или Венера, е негова богиня-покровителка. Главният ѝ център на поклонение е бил в Пафос, който е бил забележителен с разврата на блудниците-жрици от храма му. Металът *сиргит*, „мед“, е получил името си от острова, а медните мини, разположени само на кратко разстояние от Сирия, са привлекли много евреи. Вероятно именно сред тях евангелието вече е било проповядвано от пътуващи християнски евангелисти (гл. 11:19). Вероятно е също така някои от онези от Кипър, които са били обърнати във вярата в Йерусалим в деня на Петдесетница, да са отнесли християнското послание обратно в родината си.

5. Саламин. В източния край на острова това е било най-близкото пристанище на Кипър за тези, които идват от Селевкия.

Проповядваха. Те провъзгласяваха откровено от Писанията словото Божие, давайки посланието за разпнатия и възкръснал Спасител (виж стих 12).

Синагоги. Споменаването на „синагоги“ в множествено число предполага значително еврейско население. Следвайки общото си правило да проповядват първо на евреите (ст. 46), апостолите естествено са осъществили първите си контакти в синагогите. Службите в синагогите са предоставили особено ценни възможности за посетители като Савел и Варнава да проповядват (вижте том V, стр. 57, 58).

Йоан. Тоест, Йоан Марк, братовчедът на Варнава (вижте на Кол. 4:10).

Служител. От гр. *hypēretēs*, „гребец“ на кораб и следователно, в по-широк смисъл, „помощник“ от всякакъв вид. В Новия завет тази дума се използва за служител, който изпълнява присъди, наложени от съдия (Мат. 5:25), за служителя в синагогата (виж том V, стр. 56) и за служители под командването на еврейските водачи (Йоан 7:32). В допълнение към настоящия пасаж Лука използва този термин два пъти за служители на евангелието (Лука 1:2; Деяния 26:16). Конкретните задължения на Марк не са посочени, но очевидно той е помагал на двамата апостоли като цяло в тяхното служение.

6. През острова. Текстови доказателства потвърждават (виж стр. 10) текста „през целия остров“. Вероятно Павел и Варнава са проповядвали на различни места по пътя си през острова.

Пафос. Пафос се намирал в западния край на острова. Имало е стар град Пафос, известен със светилището си, посветено на Афродита, но по времето на Павел бил построен нов град на около 11 км по-на северозападно, който служил за щаб на римския управител на Кипър. Именно в този нов град дошли Павел и Варнава.

Магьосник. Гръцки *magos*, „magus“ (мн.ч. „magi“), първоначално персийска дума, обозначаваща жреческата класа сред иранските поклонници на огъня. Като такива, влъхвите заемали позиция на достойнство и уважение. Към тази класа принадлежали „мъдреците“, които посетили младенеца Исус (виж върху Мат. 2:1). Въпреки това, още през 5 век пр.н.е. терминът *magos* е придобил и лошия смисъл на „магьосник“ или „шарлатан“. Така гръцкият поет Софокъл кара Едип да хули Тирезий под това име, като някой, който практикува магия (Едип Цар 387). Лука използва подобен термин за Симон, магьосника в Самария (Деяния 8:9). Той очевидно го използва в общ смисъл във връзка с „лъжепророк“, за да покаже, че Варисус, макар и да е заемал влиятелна позиция при управителя, е бил шарлатан.

Лъжепророк. Упадъкът в използването на истинското откровение поражда лъжепророци, които от своя страна ускоряват разпадането.

Евреин. Претендентите за магически сили били често срещани сред евреите (виж Талмуд Беракот 59а, изд. Сончино, стр. 367). Те търгували с религиозния престиж на своята раса и се хвалели, освен със свещените си книги, с магии и заклинания, за които се твърди, че са им дошли от Соломон.

Вар-Исус. Това очевидно е еврейско име, но текстовите доказателства са толкова разделени относно правилното му изписване на гръцки, че окончателното решение за точното му значение на иврит или арамейски е едва ли възможно. Възможно е да означава „син на Исус Навин“ (вижте Матей 1:1).

7. Заместник. Гръцки *anthupatos*, гръцкият еквивалент на римската титла „проконсул“. Provinciите на Римската империя, под управлението на Август (27 г. пр.н.е.), са били разделени на два класа. Тези, които са се нуждаели от военен контрол, са били поставени под ръководството на императора като командир на легионите и са били управлявани от пропретори и прокуратори. По-мирните провинции са били оставени на управлението на Сената и са били под управлението на проконсули. Кипър е бил имперска провинция (вижте Страбон География xiv. 6. 6), но по-късно е преназначена на Сената (Дион Касий, Римска история, liii. 12. 7) и следователно по времето на Павел е управлявана от проконсул. Съществуването на проконсулско управление там се доказва и от факта, че от времето на Клавдий са запазени монети на Кипър, които дават титлата проконсул на местния владетел Коминий.

Прокъл. Лука тук, както и другаде, внимава да използва правилните титли за различните служители, които се появяват в неговия разказ (вж. върху Деяния 23:24; срв. върху Матей 27:2).

Сергий Павел. Латински надпис от 35 г. сл. Хр. , в който е изброена група от Арвалските братя, свещеници, служили като пазители на Тибър, съдържа името „Л[уций]“
Сергий Павел.“ Въпреки че не може да се направи категорична идентификация на този човек с проконсула в настоящото повествование, не е невъзможно те да са един и същ човек и Сергий Павел да е бил свещеник в Рим, преди да бъде изпратен в Кипър. Друг надпис, от Соли в Кипър, се обявява за от времето на „Павел, проконсул“. Учените многократно са се опитвали да идентифицират този проконсул със Сергий Павел от Деяния, но най-доброто мнение е, че датата на този надпис не може да се съгласува с времето на Първото мисионерско пътуване. Вероятно се отнася до проконсул, който е управлявал Кипър няколко десетилетия по-рано. Смята се, че Плиний Стари, пишещ около 90 г. сл. Хр. , посочва Сергий Павел като свой главен авторитет за фактите в определени части от своята „Естествена история“, но критичното проучване на ръкописните доказателства показва, че споменатият там човек е бил по-скоро Сергий Плавт. Следователно не е известно нищо със сигурност за Сергий Павел от Деяния, освен записаното от Лука.

Благоразумен човек. Прилагателното описва интелигентност и проникателност, както в Мат. 11:25; Лука 10:21; 1 Кор. 1:19. Присъствието на Елима със Сергий Павел показва, че проконсултът е бил човек с любознателен ум. Той със сигурност е проявил тази характеристика, когато е поискал да изслуша Варнава и Савел. Той е проявил благоразумие, когато е осъзнал по-висшия тип характер, представен от мисионерите. Едва ли е могъл да бъде подвластен на магьосника.

8. Елима. Многобройни предположения са направени от учените относно значението на това име, но окончателно заключение не е било възможно. Може би то представлява семитска дума, която има някакво значение като „магьосник“ или „вълшебник“. В този случай фразата „чрез тълкуване“ не би означавала, че „Елима“ е превод на „Варисус“, а би била просто начин да се добави, че той е бил магьосник.

Магьосник. Гръцки *magos* (виж на ст. 6).

Устоял им. Шарлатанинът се страхувал от загубата на влиянието, което смятал, че упражнява върху проконсула. Той виждал как жертвата му се еманципира, преминавайки от лековерие към магьосника към вяра в евангелието, и Елима бил решен да спре тази промяна. Яний и Ямврий се противопоставили на Моисей (2 Тим. 3:8) при донякъде подобни обстоятелства и със същия вид сатанински усилия.

Опитвайки се да се отвърне. По това време Сергий Павел все още не беше приел учението на Христос, въпреки че е вероятно както Елима, така и той да са чували много за посланието на апостолите, откакто бяха стигнали до Саламин. Магьосникът видя, че интересът на проконсула е събуден, и поиска да отклони вниманието му, за да не повика Варнава и Савел. Но проконсултът беше твърд в намерението си и нареди да доведат апостолите пред него.

9. Наричан Павел. На това място за първи път се въвежда името, с което апостолът на езичниците е най-известен. За обсъждане на имената Савел и Павел вижте Допълнителни бележки към гл. 7, Бележка 2.

Изпълнен със Светия Дух. Времето на гръцкото причастие тук предполага внезапно достъп до духовна сила, проявяваща се едновременно в прозрение за характера, праведно негодувание и предвиждане на божественото наказание, което ще бъде приложено. Очевидно присъдата на

Наказанието, което щеше да бъде наложено на Елима, беше разкрито на апостола от Духа. Павел знаеше от същия Източник, че това, което щеше да каже, ще се сбъдне.

Впери очи. Гръцко *atenizō*, „да се визира внимателно“. Предполага се, че такъв поглед е бил необходим, защото зрението на Павел е било дефектно в резултат на силната яркост, видяна по пътя за Дамаск. Но Лука използва тази гръцка дума многократно за втрещения поглед на хора с нормално зрение, докато гледат с удивление или изучаване (виж Деяния 3:4; Лука 4:20; 22:56). Елима трябвало да бъде наблюдаван, защото стоял наблизо, готов да използва всякакви средства, за да дискредитира апостолите. Но Павел го втрещил с поглед и отправил горчиво осъждане.

10. Всякаква хитрост и всяка пакост. Думата, преведена като „пакост“, се среща само тук в Новия завет. Основното му значение на „лекота [или „улеснение“] в работата“ придобива лошия смисъл на „нестабилност“ и „хитрост“. Павел е ясен и безрезервен в осъждането си на Елима. Изпълнен със Светия Дух, той обвинява магьосника унищожително, но истинно. Има хора, които смятат, че един изпълнен с Духа християнин ще покаже само относително пасивния „плод на Духа“, описан от Павел в Гал. 5:22, 23. Но Духът също така води Своите пратеници да идентифицират и дефинират греха открито и да го осъдят с ясни думи. Изпълненият с Духа Павел прави точно това в случая с Елима.

Дете на дявола. Вижте Йоан 8:44. Както дяволът е баща на лъжата, така и Елима, който търгуван с измама, би могъл да бъде наречен с този горчив епитет. Ако името Вар-Исус означава „Син на Исус Навин“ (име, което означава „Йехова е спасение“; вижте стих 6), характеристиката на Павел за него тук би била особено поразителен контраст.

Враг на всяка правда. Павел разпозна в проконсула искрено желание да да узнае истината. Гневът му пламна срещу Елима, задето се намеси в това желание.

Изопачават правилните пътища. Влиянието на Елима е било изопачаване и погрешно представяне на истинския Божий път. Той превърна правите пътеки, създадени от Бога, в криви, породени от човешката хитрост. Това беше точно обратното на това, което Исаия описа като истинско приготвяне на пътя Господен, правейки кривите прави (Исаия 40:4).

11. Ръката Господня. Вижте върху Деяния 11:21; вж. Изх. 9:3; Съдии 2:15. Въпросите, които Сергей Павел отправи към Елима, вероятно се отнасяха до юдейската вяра. Вместо да научи проконсула да познава Бога, той го беше подвел от пътя чрез собствените си претенции. Ръката Господня, чиито пътища Елима беше изопачил, щеше да падне върху него.

Ще ослепееш. Най-подходяща присъда, защото Елима се беше борил срещу светлината на истината. Формата на наказанието на Елима е в поразителен контраст с предишния опит на самия апостол. Павел беше спял за външната светлина, но беше осветен вътрешно от светлина от небето (виж гл. 9:9). Елима, ослепен за известно време, може би все още не е в състояние да приеме Светлината, която осветява всеки човек (Йоан 1:9).

За известно време. Фактът, че слепотата е била временна, предполага, че тя не е била само наказание, а целенасочено лекарство. Наказанието, наложено на Елима, е било по-леко от това на Анания и Сапфира, защото поведението им, ако продължи, би донесло разруха на църквата. Грехът им е бил срещу по-голяма светлина от тази, която е била дадена на кипърския магьосник.

Мъгла и мрак. Редът на думите показва постепенно намаляване на зрението. В Първо очите на Елима се помътняват, а след това той ослепява. Такава прецизност в повествованието изглежда отразява обучението на Лука като лекар (виж Кол. 4:14; вж. Деяния 9:18).

Да го води. Елима лъжливо и егоистично беше използвал знанията си, за да насочва другите погрешно, в своя полза. Сега трябваше да търси други, които да го водят в собствените му стъпки.

Той го направи пипкайки, защото такъв човек би искал да покаже възможно най-малко как точно думите на апостола са се сбъднали за него.

12. Наместникът. Проконсулт видя чудото и чу думите, които го съпътстваха. Той повярва, че апостолите показват по-голяма сила и прие тяхното послание, очевидно превъзхождащо това, на което Елима го беше учил.

Удивен. Или „удивен“. Тук, както в Матей 7:28, думата се използва за радостно удивление от чуването на евангелието.

Учение Господне. Тоест, учението за Исус Христос.

13. Павел и неговата компания. Буквално „тези, които бяха около Павел“. От този момент нататък Павел е разпознат като водач на мисията. Оттогава нататък Павел, апостолът на езичниците, е централната фигура в почти всяка сцена от книгата Деяния.

Пуснат. Гръцки анафѳ, често използван за моряци, „излизащи в морето“. Павел и неговата компания отплаваха на северозапад.

Перга в Памфилия. Памфилия е била малък регион около средата на южното крайбрежие на Мала Азия. През 43 г. сл. Хр., точно преди посещението на Павел, градът е обединен с Ликия, неговия западен съсед, за да образува имперска провинция. Перга е бил неговият главен град, разположен на река Цеструс, на около 13 километра от морето. Лука не съобщава за евангелизаторска дейност в града по това време, може би защото не е имало синагоги. Душевното безпокойство при заминаването на Йоан Марк може да е накарало Павел и Варнава да продължат напред. Те проповядвали в Перга на връщане (гл. 14:25). Вижте Първото мисионерско пътуване на Павел.

Йоан си тръгва. Тоест, Йоан Марк (вижте на стих 5). Няма никаква представа защо Йоан ляво. Може би се е страхувал от опасностите и трудностите на пътуването във вътрешността на страната.

Йоан Марк вероятно е бил същият човек като автора на второто Евангелие. Впоследствие той става ревностен работник за Христос. Павел говори за него по-късно с обич (Кол. 4:10) и желае да го види по време на последното си затворничество (2 Тим. 4:11). Ако Лука е знаел защо Йоан Марк се е оттеглил, уважението към по-успешния му опит по-късно очевидно е попречило на Лука да разкрие причината тук.

14. Тръгнали от Перга. Или „преминали от Перга“. Пътят на Павел и Варнава повел на север, вероятно по един от ръкавите на река Цеструс към провинция Галатия. За да стигнат до Антиохия, те „преминали“ през цялата ширина на Памфилия и югозападния ъгъл на Галатия. Вижте Първото мисионерско пътуване на Павел.

Антиохия. Писидия е била само регион по времето на Павел и не става провинция до края на 3-ти век сл. Хр. Въпросната Антиохия не се е намирала в Писидия, а наблизо, в областта Фригия. През 39 г. пр. Хр. обаче тя е попаднала под управлението на царя на Писидия и следователно е била известна като Писидийска Антиохия, за да се различава от другите градове със същото име. В новозаветните времена е била включена в провинция Галатия.

Антиохия е един от многото градове, построени от Селевк I Никатор (починал през 280 г. пр.н.е.), който го кръщава на баща си Антиох. Градът се намира в долните склонове на планините Тавър, на 1067 метра надморска височина. Населението му е получило форма на римско гражданство при Август. Антиохия вероятно е привлякла значително еврейско население, което очевидно е накарало езичниците да проявят интерес към юдаизма (ст. 42).

Вероятно по време на това пътуване Павел и неговият спътник са били изложени на „опасности от разбойници“, за които той говори във 2 Кор. 11:26. Писидия, през която са преминали, за да стигнат до Антиохия, е била планинска страна, която постепенно се е издигала на север. Страбон (починал около 24 г. сл. Хр.; География xii. 7. 2) говори за многобройни разбойничество в тези региони.

Синагогата. Въпреки че Павел е бил обявен за апостол на езичниците, той винаги е отивал първо в синагогите (виж гл. 13:5, 14), които често са предоставяли възможност на посетителите да говорят (виж том V, стр. 57, 58). Организацията на синагогата е изключвала всякакъв вид свещеническа церемония и проповядването от миряни е било установена практика за обучените за нея. Нито старейшините, нито книжниците на синагогата е било необходимо да бъдат от племето на Леви, както е било необходимо за свещениците в Храма.

В събота. Подобно на своя Господ (виж Лука 4:16), Павел редовно присъствал на службите в синагогата в съботния ден (виж Деяния 13:42–44; 17:2; 18:4; вж. гл. 16:13). Апостол Павел очевидно е имал двойна цел в това – той е искал да осъществи ефективен духовен контакт с юдеите (вижте по-горе за „синагогата“) и да освещава съботния ден „според заповедта“ (Лука 23:56).

15. Четене на закона. За мястото на четивата от Закона и Пророците в синагогалната служба виж том V, стр. 57, 58. Тези четива често са формирали основата за последвалата проповед. Въпреки че е невъзможно да се каже със сигурност какви са били четивата в тази конкретна събота, интересен факт е, че стихове 17 и 18 съдържат ключови думи, които се срещат и в Исаия 1:2 и Втор. 1:31, пасажи, които все още се четат заедно в една и съща събота по време на синагогалната служба (виж коментара върху Деяния 13:17, 18). Това би могло да подсказва, че тези два пасажа, които имат известно сходство по тема, може да са били четени заедно и по времето на Павел. Въпреки това, доколкото няма доказателства, че е имало установен цикъл за четене на Писанията в събота по времето на настоящото повествование (вижте Допълнителна бележка върху Лука 4), всеки опит да се установи времето от годината на посещението на Павел в Антиохия от датата, на която тези Писания биха били четени в цикъл, трябва да остане силно съмнителен.

Управителите на синагогата. Гръцки *archisynagōgōi*, термин, който е имал както езическа, така и еврейска употреба. В Тракия е открит езически надпис, в който титлата се прилага към водач на асоциация на бръснари. В еврейските среди този термин е бил еквивалент на еврейския израз *ro'sh hakkeneseth*, „глава на събранието“, длъжностно лице, което е било един от водещите мъже в еврейската общност. Неговото основно задължение, както е отразено тук, е било да организира богослуженията в синагогата; той е избирал онези, които са отправяли молитви, са чели Писанията и са произнасяли проповедта (вижте том V, стр. 56). Въпреки че обичайната практика изглежда е била да има само един такъв служител във всяка конгрегация, настоящият пасаж изглежда показва, че в някои случаи съвет от такива служители е ръководил делата на синагогата.

Владетелите несъмнено забелязали Павел и Варнава в събранието и вероятно, научавайки за равинското обучение на Павел, поканили апостола да говори, тъй като това било част от официалната им привилегия да отправят подобни покани.

Братя и мъже. Буквално „Братя и мъже“. Както в гл. 1:16; 2:37, това беше учтив начин на обръщение.

Увещание. Или „утеха“. Варнава е наречен „син на увещание“ (виж гл. 1). 4:36), и същата дума е използвана тук.

16. Приканване. По-скоро „сигнализиране“. Павел махна с ръка, за да заповяда тишина и да поиска внимание, а не за да покани някого да дойде, както сега разбираме приканването (виж гл. 12:17).

Израилтяни. Когато се вземат предвид аудиторията, темата и целта, не е изненадващо, че това обръщение на Павел в Антиохия, речта на Петър на Петдесетница и защитата на Стефан са сходни. Павел беше чул защитата на Стефан; виденията в

Дамаск (гл. 9:3–7) и Йерусалим (гл. 22:17–21) му бяха потвърдили истините, изречени от Стефан; сега той говореше смело за истината за възкресението.

Вие, които се боите от Бога. Изглежда, че аудиторията на Павел е включвала езичници или поне прозелити (вж. върху гл. 10:2; срв. гл. 13:42).

Дайте публика. Буквално „чуите!“

17. Бог на този народ. Павел въведе речта си подобно на Стефан. Еврейският подход към религията беше по-скоро исторически, отколкото богословски. Така Павел започва с преразказ на основните факти от историята на Израел, тема, която евреите никога не се уморяваха да слушат. Такъв подход показва също, че апостолите са признавали евреите за Божия избран народ.

Възвишен. Гръцко *hypsōb*, дума, която се среща и в LXX на Исая 1:2 (KJV, „отгледан“).

Това може да е ехо от хафтарата, откъсът от Писанието от Пророците, който може би току-що е бил прочетен (вижте върху Деяния 13:15; вж. върху стих 18).

Високо вдигната ръка. Тоест, с демонстрация на сила.

18. Четиридесет години. Времето, прекарано от евреите между напускането на Египет и достигането им Ханаан (виж Изх. 16:35; Чис. 14:33, 34; Втор. 8:2–4).

Той страда. Могат да се цитират текстови доказателства (вж. стр. 10) за четене на „той страда“ или „той изтърпя“ и „той роди“, „той отхрани“. Същият текстов вариант се среща в ръкописите LXX на Втор. 1:31, където еврейският текст би трябвало да се преведе като „той те роди“.

Всичко това подсказва възможността Павел да е говорил тук за Божията милостива грижа за Израел в пустинята, а не за Неговото търпение. Очевидната връзка между настоящия стих и Второзаконие 1:31 може да не е случайна, тъй като последният пасаж може да е бил част от четиво от Закона (параша), което е било прочетено преди Павел да започне да говори (вижте том V, стр. 57; вижте върху Деяния 13:15; вж. върху стих 17).

19. Седем народа. Те са изброени във Втор. 7:1, преди историята за преминаването на израилтяните през Йордан, като хетейците, гергесейците, аморейците, ханаанците, ферезейците, еврейците и евусейците.

Ханаан. Тоест, Ханаан.

Той раздели. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „той даде като наследство“.

20. Съдии. Управлението чрез пътуващи съдии беше първият Божий план за управлението на Неговия народ в Ханаан. Едва когато те показаха нежелание да сътрудничат с този план, Бог им даде цар „както всички народи“ (виж 1 Царе 8:5–9).

Четиристотин и петдесет години. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочита „Той даде земята им в наследство за около четиристотин и петдесет години. И след това даде съдии до пророк Самуил.“ За значението на този пасаж за еврейската хронология вижте том I, стр. 193.

21. Желаел цар. По този начин предците на еврейските слушатели на Павел отхвърлили Бога (1 Царе 8:7). Апостолът скоро щял да им каже (Деяния 13:23–28), че техните сънародници също отхвърлили Исус като Месия. Очакването на царски Месия, когото евреите от времето на Павел търсели напразно, ги накарало да извършат грях, подобен на този на техните предци.

Саул. Павел, настоящият говорител, също беше Саул от племето на Вениамин (вижте Фил. 3:5).

Четиридесет години. Продължителността на царуването на Саул не е посочена в Стария завет, но Иевостей, царуването на Саул най-малкият син (виж 1 Лет. 8:33), е бил на 40 години по времето на смъртта на Саул (2 Царе 2:10), а самият Саул е бил „млад мъж“, когато е избран за цар (1 Царе 9:2). Йосиф Флавий (Древности vi. 14. 9 [378]) казва, че Саул е царувал 18 години преди смъртта на Самуил и 22 години след нея, което твърдение е в съответствие с разказа на Павел тук. Вижте 1 Царе 13:1.

22. Намерих Давид. Тук Павел прави съставен цитат, по начина на равини, от Пс. 89:20 и 1 Царе 13:14.

Според сърцето ми. Вижте 1 Царе 13:14. Давид беше помазан за цар, защото беше човек по Божието сърце. Намерението на сърцето му беше да служи на Бога (Пс. 57:7; 108:1) и когато съгреша, се разкая с искреност и смирение (Пс. 32:5-7; 51:1-17). „Характерът се разкрива не чрез случайни добри дела и случайни злодеяния, а чрез склонността на обичайните думи и действия“ (SC 57, 58).

Изпълни цялата ми воля. Това силно напомня на Божиите думи към Кир в Исая 44:28. То заявява основното изискване за приемане от Бога и за служене на Него (виж Лука 22:42; Йоан 14:15; Евреи 10:9). Не извършителят на велики дела като такъв, а само този, който изпълнява волята на небесния Отец, ще влезе в царството (Матей 7:21-23).

23. Според обещанието Му. Общо позоваване на обещанията на Месията и може би по-специално към пасажи като 2 Царе 22:51; Пс. 132:11; вж. Деяния 2:30.

Вдигнат. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „донесен“.

Спасител, Исус. Името Исус означава „Йехова е спасение“ (вижте Матей 1:1). По този начин Павел можел да Го представи с особена пригодност като „Спасител“. Името на Исус вероятно не е било напълно непознато, дори в отдалечените райони на Писидия. Всеки юдеин, който е ходил на празник в Йерусалим през последните години, сигурно е чувал за Него. По начина, по който говорел, Павел сякаш предполагал, че слушателите му имат поне бегли познания за Исус и им предлагал да им донесе по-големи знания.

24. Кръщение на покаяние. Вижте Матей 3:1-12. Посланието на Йоан по същество е призив към покаяние в подготовка за идващия Месия. По този начин неговото кръщение означавало покаяние и опрощение на греховете (Лука 3:3). За разликата между кръщението на Йоан и духовното познание на онези, които са влезли в него, в сравнение с кръщението в името на Исус, вижте Деяния 19:1-7.

25. Изпълнен. Или „беше изпълняващ“.

Кого мислите вие? Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това четене и „Какво мислите вие?“. Този точен въпрос не се среща в Евангелията. За думите на Йоан вижте Матей 3:11; Марк 1:7; Лука 3:16; Йоан 1:20, 21, 27.

26. Братя и мъже. Вижте стих 15.

Род на Авраам. Гръцки *genos Abraam*, „родът на Авраам“, „Авраамов произход“.

Всеки, който се бои от Бога. Вижте стих 16.

До вас. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това тълкуване и „до нас“. Ако Последното тълкуване е оригинално, то е в съответствие със стих 17: „Бог... избра нашите бащи“. Очевидно е, че в цялото това обръщение Павел се е стремил да избегне нараняването на еврейските чувства. Винаги, когато можеше да го направи честно, той се причисляваше към слушателите си.

Това спасение. Във връзка със стих 23 указателното местоимение ясно показва, че Спасението, проповядвано от Павел, почиваше на делото на Исус Христос и беше постигнато чрез единение с Него.

27. Те не го познаха. Вижте гл. 3:17. Павел намеква, че сега той проповядва на Езичниците и разпръснатите юдеи, защото предложението за спасение беше отхвърлено от онези, които обикновено би трябвало да го приемат и които, ако го бяха направили, щяха да станат свидетели на онези, които бяха „далеч“ (Еф. 2:17), както географски, така и духовно.

Гласовете на пророците. Тоест, техните писания, които са запазили в писмена форма посланията, многократно провъзгласени от техните гласове първоначално.

Четете всяка събота. Вижте стих 15. Павел се обръща към четивата от съботната служба в синагогата, за да могат да свидетелстват за страдащия Месия, който се е реализирал в Исус. Мисълта за такъв Месия е в рязък контраст с концепцията за царския Месия, концепция, която е пречела на юдеите да приемат евангелието.

Изпълни ги. Павел използва техните собствени Писания, за да осъди евреите за греха им, че са разпнали Христос. Той обръща месианските пророчества обратно към евреите и заявява, че самите те са довели до тяхното изпълнение. Сравнете с Лука 24:26, 27, 32.

28. Няма причина за смъртта. Синедрионът осъди Исус по техническото обвинение в богохулство (Матей 26:65, 66), но не можа да представи достатъчно доказателства, за да докаже обвинението (ст. 59, 60). Когато дойдоха пред Пилат, те се поколебаха да настояват за обвинението и се държаха така, че заявиха в общи линии, че са Го осъдили като злодей (Йоан 18:30). След това обаче, в присъствието на колебаещия се Пилат, те добавиха, че според техния закон Той трябва да умре, защото се е направил Божи Син (Йоан 19:7) и че като се е направил цар, е говорил против императора (Йоан 19:12). Но Пилат каза, че „не е намерил причина за смърт“ в Него (Лука 23:22). Христос „не е извършил грях“ (1 Петрово 2:22).

29. Изпълни всичко. Тоест, пророчествата, които сочеха жестокото отношение, на което е бил подложен Исус, и другите обстоятелства, свързани със смъртта Му.

Те го свалиха. В настоящия контекст Павел изглежда казва, че същите мъже, които бяха осъдили Исус, са Го свалили и от кръста. В действителност Йосиф от Ариматея и Никодим, двама видни евреи, са тези, които Го свалиха и погребяха, мъже, които очевидно не са били замесени в осъждането на Исус (виж Лука 23:50, 51; вж. Йоан 19:39). В същото време е ясно, че премахването на тялото на Исус от кръста от тяхна страна е било в хармония с изразеното желание на еврейските водачи (Йоан 19:31). С оглед на всичко това, настоящото кратко резюме на Павел може да се разбира като обобщаващо.

Дърво. Вижте гл. 5:30.

30. Бог го възкреси. Вижте върху Деяния 2:32; срв. върху Йоан 5:26; 10:17, 18. Павел изтъкна възкресението като доказателство, че Бог изпълнява обещанието, дадено на Авраам и на Давид, за „потомството“, в което ще бъдат благословени всички народи на земята (Битие 12:1–3). Павел казва другаде, че Исус е бил „оявено, че е Божият Син със сила, според духа на святост, чрез възкресението от мъртвите“ (Римляни 1:4). Както при всеки аргумент, който апостолите изтъкват в тези ранни дни на началната църква, възкресението е необходимо за развитието на евангелския аргумент. Възкресението е доказателство, че Исус е Месията.

31. Виждан много дни. Павел говори като човек, който е разговарял със свидетели и е бил убеден в истинността на техните показания. Това, което казва тук, той дава в разширена форма в 1 Кор. 15:3–8. Вижте Допълнителна бележка върху Мат. 28.

От Галилея до Йерусалим. Апостолите и повечето от последователите на Христос били привлечени от Галилея. Така дори преди разпятието Неговите последователи били широко разпространени

характеризирани като галилеяни (Марк 14:70). Павел твърди този галилейски произход, въпреки официалното и дори народното презрение към онези, които са дошли от Галилея (виж Йоан 7:52; вж. гл. 1:46).

Кои са неговите свидетели? Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) между това тълкуване и „които сега са Негови свидетели“. Без да споменава възнесението на Исус, Павел намеква, че Той вече не е бил на земята, за да бъде видян от хората. Акцентът е върху свидетелството, дадено от онези, които са били с Христос по време на Неговото възплъщение. Очевидно в този случай Павел не е казал, че самият той е видял своя възкръснал Господ (виж 1 Кор. 15:8).

Църквата преди мисионерските пътувания на Павел.

11

Хората. Тоест, юдеите, до които Дванадесетте все още до голяма степен ограничаваха провъзгласяването на евангелието (виж гл. 26:17, 23).

32. Провъзгласявам ... блага вест. Гръцки euaggelizō, „да провъзгласявам добра новина“ и в технически християнски смисъл „да проповядвам евангелието“ (вижте гл. 5:42). Павел заявява, че докато дванадесетте са свидетели на Исус, Варнава и той са Неговите евангелисти, носителите на „добрата новина“.

Обещанието. Обещанието на пророчеството се превръща в „благата вест“ на евангелието. Обещанието и благата вест са едно.

11 Никъл, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 13:2).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

33. Изпълнен. Гръцки *ekplēgō*, „да изпълня напълно“, „да изпълня“ обещание.

Възкреси отново Исус. Или „възкреси Исус“. Тези думи най-естествено могат да се разберат като отнасящи се до възкресението на Христос. Но ако е така, възниква проблем по отношение на приложението на цитата, който следва от Пс. 2 (вижте по-долу за „този ден“). Следователно много коментатори разбират думите „възкреси Исус“ тук в същия смисъл, в който се появяват в гл. 3:22; 7:37, където те ясно се отнасят не до възкресението, а до въвеждането на Христос в този свят от Бога. Вижте Втор. 18:15.

Втори псалом. Цитатът е от Пс. 2:7. В древността обаче първият и вторият псалом понякога са били считани за един и затова някои ръкописи биха могли да посочат този пасаж като част от първия псалом.

Сине мой. Виж на Лука 1:35.

Днес. Този цитат от Пс. 2:7 е бил разбран в настоящия контекст в различни начини. Някои тълкуватели го приемат като пряко отнасящо се до възкресението на Исус. Според други, Пс. 2, в първоначалния си исторически контекст, е бил триумфална песен, написана, за да отпразнува победата на един израилев цар. Победата в този ден е доказала, че царят е избран „син“ на Бога, а самият ден е отбелязал ново зачеване или проявление на това синовство. Чрез вдъхновение Павел прилага думите на този псалм към Христос като Цар на Израел и като Божий Син в уникален смисъл, и към Неговото възкресение (вж. Втор. 18:15). Християнските вярващи направили възкресението основа на вярата си в Христовото синовство. Христос бил „първородният от мъртвите“ (Откр. 1:5) и възкресението се разбира като потвърждаване на титлата „Син Божий“. Вижте Лука 1:35.

Друго тълкуване на настоящия пасаж е да се разбере „обещанието“ (Деяния 13:32) в широкия смисъл на всички старозаветни обещания за Христос като Спасител, чието кулминационно изпълнение е възкресението (вижте по-горе за *ekplēgō* под „изпълнен“). Според тази гледна точка цитатът от Пс. 2:7 не би се отнасял директно до възкресението, а до живота на Исус като цяло, увенчан с възкресението. Подобна гледна точка поставя настоящия цитат в почти същата обстановка, както е в Евр. 1:5.

Още едно тълкуване произтича от разбирането на думите „възкреси Исус“ (вижте коментара по-горе) не като отнасящо се до възкресението, а до възплъщението. Цитатът от Пс. 2:7 след това ясно се отнася и до възплъщението и е в същата обстановка, както в Евр. 1:5. Деяния 13:34 след това говори конкретно за възкресението.

34. Относно това, което той повдигна. Павел тук се обръща директно към въпроса за възкресението и това може да показва, че в предишния стих той все още не го е обсъждал толкова конкретно (вижте стих 33).

Към тлението. Не като Лазар, който, след като беше възкресен за този живот, трябваше да умре отново. Въпреки че Христос е завинаги „човекът Христос Исус“ (1 Тим. 2:5; вижте Евр. 2:9–18), Той е и вечно въздигнат и прославен (вижте 1 Кор. 15:20–25; Фил. 2:9–11).

Сигурни милости на Давид. По-скоро „святи, верни [милости или благословии] на Давид“. Това е цитат от LXX на Исаия 55:3, където еврейската дума може да се преведе като „истинската, непоколебима любов към Давид“. Гръцката дума *hosios*, тук преведена като „свят“, е тази, която LXX често използва, за да представи еврейската *chesed*, „милост“, „постоянна любов“. Павел несъмнено е използвал LXX, когато е говорил в Антиохия, защото това е Библията на гръкоговорещите евреи. „Сигурните милости“, които Бог е обещал на Давид, включват обещанието за вечно царство (2 Царе 7:16), което е осъществено чрез Христос, Сина на Давид. Това широко разбиране на „сигурните милости на Давид“ е посочено от

обещание: „Ще склуча с теб вечен завет, дори верните милости на Давид“

(Исая 55:3). Победата на Христос, потвърдена чрез възкресението, беше изпълнение на този завет и решаващ момент в установяването на царството, обещано на Давид.

35. Твоят Свети. Цитат от Пс. 16:10. В оригинала този цитат е свързан с предишния чрез повторението на думата „свят“ (виж върху Деяния 13:34).

Аргументът, който Павел представя тук, е поразително паралелен с този на Петър в деня на Петдесетница (виж гл. 2:25–31). Той изразява основната теза на апостолската проповед.

Да видиш тление. Фактът, че Христос е възкръснал телесно на третия ден, предполага, че Неговото тяло, за разлика от телата на други умиращи хора, не е претърпяло разложение.

36. Служил на собственото си поколение. Или „служил в собственото си поколение“. Това предполага контраст между ограничената служба, която човек може да окаже на хората, колкото и велик или могъщ да е той, и безграничната, безкрайна служба на цялото човешко семейство, която Исус Христос, Човешкият Син, оказва.

По Божията воля. Тези думи могат да бъдат преведени просто като „Божията воля“ и приемани като пряко допълнение на „служил“ (в който случай предишната фраза трябва да се преведе „в собственото си поколение“ [вижте коментара по-горе]), или могат да бъдат свързани с глагола, който следва.

Думата, преведена като „ще“, е *boulē*, „съвет“, „цел“. По този начин пасажът може да се разбира като казващ, че Давид е служил на Божията цел, че е служил в съответствие с Неговата цел или че е заспал в съответствие с нея, когато делото на живота му е било завършено.

Заспа. Тоест, „заспа“. Павел използва тук обичайна библейска дума за смърт, „сън“ (виж Деяния 7:60; Йоан 11:11–14; 1 Солунци 4:13, 14). Езичниците смятали, че сънят на смъртта е вечен, както показват многобройни гръцки и римски епитафии.

37. Когато Бог възкреси. Вижте на стих 30.

Не видях поквара. Вижте стих 35; гл. 2:27. Контраст с преживяването на почитаните Давид, който въпреки високото си място в еврейската история, все още беше мъртъв.

38. Да ви бъде известно. Характерна черта на апостолската проповед е била да достигне кулминацията си проповедта с директно приложение към публиката (виж гл. 2:36; 7:51).

Братя и мъже. Вижте стих 15.

Проповядва се. Сегашното време подчертава факта, че прошката е била точно тогава моментът „да бъде провъзгласен“.

Прошка на греховете. Това послание за прошка на греховете е радостната новина на евангелието, носеща радост на всяко сърце, обременено с грях (виж 1 Йоан 1:9). То беше основната тема на проповедите на Павел (виж Деяния 26:18), както и на тези на Петър (гл. 2:38; 5:31; 10:43). То беше бремето на Йоан Кръстител (Марк 1:4) и на самия Исус (Мат. 9:2, 6; Лука 7:47, 48; 24:47).

39. Чрез него. Или „в него“, т.е., оправданието се получава чрез пребиваване в жизненоважна връзка с Христос.

Всички, които вярват. По-скоро „всеки, който вярва“ – твърдение, силно персонализирано като самото евангелие.

Са оправдани. По-скоро „е оправдан“. Глаголът, преведен като „е оправдан“, не се среща другаде в Деяния. В учението на Павел това всъщност е първият записан случай на доктрината за оправданието, която става толкова характерна за неговото богословие (виж Рим. 3:21–26). В контекста на „прощаване на греховете“ думата „оправдан“ означава „оправдан“, „обявен за невинен“.

Не да бъде оправдан. Сравнете Рим. 3:27, 28; Гал. 2:16–21. Тук е централна точка на Учението на Павел. Законът представя най-високия възможен стандарт за праведност; той изисква пълно послушание; жертвите свидетелстват за ужаса на греха; но законът няма сила да освободи съвестта или да донесе праведност. След грехопадението на човека целта на закона е била да посочи греха, да осъди (Рим. 7:7), а не да освободи хората от греха. Самият Павел е открил, че свободата от вината и истинският живот, който следва, могат да бъдат постигнати само чрез вяра в Исус Христос. „Праведният ще живее чрез вярата си“ (Авак. 2:4; виж Рим. 1:17; Гал. 3:11).

Мойсеев закон. За слушателите на Павел това означаваше Тората, целият Закон, съдържащ се в Петокнижието, както е тълкуван от книжниците.

40. Пазете се. Тържествено предупреждение, без което проповядването на евангелието е просто реторично представление.

Ела върху теб. Не след дълго след Авакум, чието пророчество щеше да бъде цитирано, халдейците, под ръководството на Навуходоносор, докарали върху земята и народа на Юдея ужасно наказание, което кулминирало във вавилонския плен. Тази жестока съдба била резултат от непокорството на евреите към Бога. Павел предупредил евреите, че не могат да очакват по-добра съдба, ако отхвърлят Исус Христос като Месия.

В пророците. Обща препратка към пророческата част на Стария завет, от която Авакум, когото Павел ще цитира, е бил част от това. Вижте Лука 24:44.

41. Ето, вие, презрители. Това е цитат от LXX на Авакум 1:5.

Погини. Това е преводът на LXX от Ав. 1:5, където традиционният еврейски текстът гласи темаху, „бъди изумен“.

Работете, работете. Павел сега завършва аргументацията си и прави строго приложение. Дългосрочното злодеяние води до неверие и закоравяване на сърцето срещу предупрежденията. „Делото“, за което говори Авакум, е издигането на халдейците, „този огорчен и прибързан народ“, за да изпълнят Божия съд (Авакум 1:6). Павел може би е имал предвид подобен съд, вече предсказан от Христос и предстоящ от римляните (Матей 24:2–20), и тясно свързан с отхвърлянето на Исус Христос от еврейския народ. Както в речта на Стефан (вижте върху Деяния 7:51), острият тон на предупреждението подсказва, че Павел е видял признаци на гняв и нетърпение сред слушателите си.

42. Когато евреите излязоха. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за прочита „като излизаха, те се молеха“, което би означавало, че както евреите, така и прозелитите са искали допълнителни наставления.

Думи. Гръцки *rhēmata*, „думи“ и в по-широк смисъл „дискурс“, „декларация“ (вж. в гл. 10:37). Хората искали да чуят пълното излагане на християнското учение.

Следващата събота. Гръцки *eis to metaxu sabbaton*, буквално „посред съботата“ (тоест, в средата на седмицата) или „следващата събота“. Сравнението със стих 44 (вижте коментара там) показва, че „следващата събота“ е по-добрият превод тук.

43. Събранието беше разпуснато. Или „синагогата беше разпусната“. Както Варнава и Павел се оттегли, последвани от много от слушателите им, както юдеи, така и други.

Религиозни прозелити. По-скоро „покланящи се прозелити“. Точният статус на тези лица е бил предмет на научен дебат, но вероятно те са били езичници по рождение, които са станали напълно юдейски по религия. Такива хора несъмнено са били често срещани в синагогите на Разсеянието. Вижте том V, стр. 62.

Убеден. По-скоро „опитва се да убеди“, „настоява“. Формата на използвания глагол тук може да се разбира като внушение, че това увещание е продължение на започнатото в синагогата.

В Божията благодат. При подобни обстоятелства Варнава е подтикнал новопокръстените в Антиохия Сирийска към същата цел (гл. 11:23). Въпреки че Лука не казва, че в Антиохия Писидийска вече са били направени действителни новопокръстени, апостолите сигурно са знаели намерението на питащите и затова са ги подтикнали да продължат „в Божията благодат“, на която вече са започнали да се радват.

44. Следваща събота. Гръцки *tō erchomenō sabbatō*, „в идната събота“ или евентуално „през идната седмица“. Провеждането на голямо публично религиозно събрание, заедно с факта, че по-нормалният превод на *tō erchomenō sabbatō* е „в идната събота“ или „следващата събота“, показва, че събранието е проведено „в събота“ (вижте на стих 42).

Почти целият град. Проповядването на евангелието, независимо дали от Христос в Палестина или от апостолите там и другаде, не се е извършвало тайно или само на малцина. Огромни тълпи чули провъзгласяването и цели градове били просветени и увещавани. Подразбиращият се контраст между „почти целия град“ и „юдеите“ (ст. 45) предполага, че тълпата тук е съдържала голяма част от езичници.

Очевидно е, че еврейската синагога, където се е провело събранието в тази „следваща събота“, не е могла да побере тълпата и съответно трябва да си представим слушателите, тълпящи се около вратите и прозорците, докато апостолите са били вътре и са говорили, или пък са се събрали на някое открито пространство близо до синагогата, обърнати от входа ѝ. От факта, че Лука не разказва тази беседа, може основателно да се предположи, че тя е била подобна на проповедта, която Павел е изнесъл предходната седмица.

Божие слово. Обърнете внимание на акцента върху Божието слово в стихове 44, 46, 48. Павел и Варнава представи евангелието като Божие послание на своите слушатели.

45. Юдеите. За разлика от голямата тълпа, дошла да чуе Павел и Варнава, в която очевидно е имало голям брой езичници (вижте на стих 44).

Завист. Гръцки *zēlos*, „ревност“ и следователно, в лош смисъл, „ревност“. Очевидно два фактора са допринесли за това чувство. Евреите от Антиохия несъмнено са били огорчени, че новодошли като Павел и Варнава са привлекли толкова голям интерес сред езичниците. Те също така са осъзнали, че тези езичници са били поканени на същите религиозни привилегии като тях самите и това е било отвратително за тях. Твърде дълго са смятали, че са изключително Божии деца, за да се задоволят езичниците да бъдат поканени за спасение при същите условия като тях самите. Те можеха да приемат послание като изпратено от Бога и можеха да понесат някои промени в своите учения и начин на поклонение, но не можеха да понесат езичниците да бъдат равни в Божиите очи с Неговия избран народ. Това практическо отхвърляне от страна на Павел и Варнава на изключителните привилегии, с които евреите се гордееха, беше повече, отколкото можеха да понесат.

Противоречие и богохулство. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на думата „противоречи“. За подобно поведение на евреите в Коринт вижте гл. 18:6.

46. Удебелен восъчен шрифт. Вижте гл. 9:27, 29; вж. гл. 13:9–11.

Първо... на вас. Христос беше дошъл първо при Своите Си (Йоан 1:11) и затова Неговите пратеници провъзгласиха благата си вест първо на юдеите. Редът за проповядване на

Евангелието беше „първо към юдеите, а после и към езичниците“ (Римляни 2:10). Проповядването към юдеите беше с цел те да станат средство, чрез което „всички народи на земята“ да „бъдат благословени“ чрез познание за спасението чрез Исус Христос (Битие 22:18). Те отхвърлиха тази привилегия. Но въпреки това посланието беше отнесено до езичниците.

Недостойни. В думите на Павел има нотка на ирония. Юдеите смятали себе си достойни за най-висшите Божии благословения, а апостолите им донесоха най-голямото благословение от всички – вечен живот чрез Христос Исус. Но в своята изключителност и ревнива гордост те отхвърлиха посланието и се показаха „недостойни“. Така, чрез отказа си, юдеите си наложиха осъждане.

Към езичниците. Тези думи бяха ехо от това, което Павел беше чул във видението си в Храма в Йерусалим малко след обръщането му във вярата (гл. 22:21); въпреки че вярващите езичници щяха да ги чуят с радост, юдеите щяха да ги чуят със завист.

47. Поставих те. Цитат от Исая 49:6. Там може да се разбира като отнасящо се, първо, до Израел, а пророчески – до Христос (вижте върху Исая 41:8; 49:6). Очевидно месианско приложение на този пасаж е направено от юдеите през междузаветния период, тъй като апокрифната Книга на Енох (гл. 48:4) заявява, че Месията „ще бъде светлината на езичниците“. Малко след раждането на Исус възрастният Симеон прилага това пророчество директно към Него, заявявайки, че Той ще бъде „светлина, която да просветлява езичниците“ (Лука 2:32). В настоящия случай Павел и Варнава вземат пророчество, първоначално предназначено за Израел, чието изпълнение Христос е инициирал, и го прилагат към християнската църква като цяло и към себе си в частност. Сега на тях е поверена отговорността да донесат добрата вест за спасение на света – отговорност, която евреите не са успели да изпълнят.

Краищата на земята. Вижте Мат. 28:19; Кол. 1:23.

48. Те се радваха. За разлика от юдеите, които бяха изпълнени със завист към Павел проповядвайки, езичниците с радост повярваха.

Слово Господне. Тоест, учението, което е имало за предмет Господ Исус. Вижте стих 44.

Бяха ръкоположени. Гръцки *tassō*, „да запиша“, „да назнача“, „да уреждам“. Тълкуването на този пасаж е било оспорвано остро от теолозите. Преводът на KJV изглежда подкрепя догмата за божествените постановления като определящи крайната съдба на хората. Гръцкият език обаче не изисква такъв превод. Формата на глагола тук може да се разбира както рефлексивно, така и пасивно, така че може да означава „назначиха се“ или „определиха се“. Това значение е илюстрирано от два египетски папируса от 3 век сл. Хр. Единият от тях казва: „Уговорих се с Аполос и той със сигурност определи единадесетия за слизането си [или „той със сигурност се определи да слезе на единадесетия“]“. Другият гласи: „Аз непременно се грижа за медта, както се определих [или „както се определих сам“]“. Тези примери илюстрират, че е възможно езикът на настоящия пасаж да се тълкува като „и повярваха толкова, колкото се бяха определили [или „определили“] за вечен живот“.

Подобно тълкуване е в хармония с контекста тук, защото според стих 46

Евреите бяха доказали, че са недостойни за вечен живот, а думите на този стих са предназначени да опишат обратното на това преживяване. Евреите бяха действали така, че да се обявят за недостойни, докато езичниците проявиха желание да бъдат счестени за достойни. Двете групи бяха като противостоящи войски, строили се в редица и до известна степен смятани за разположени от Бога на различни страни. Така езичниците се подреждаха,

и бяха предопределени за вечен живот. Текстът не показва, че Бог е предопределил някой човек за конкретен избор или че не би могъл по-късно да промени избора си, ако променящите се обстоятелства го наложат. Вижте Йоан 3:16–18; Римляни 8:29.

49. В целия регион. Евангелието вече беше получило широка публичност в Антиохия в Писидия (виж ст. 44). Сега в околните райони, граничещи с Фригия, Ликаония и Галатия, евангелското послание се разпространявало. Вероятно в много градове и села в района е имало поне няколко мъже и жени, които са се отказали да се покланят на боговете на страната си и са се обърнали към юдаизма. Сега много от тях, заедно с евреи, които са приели Христос, несъмнено са се събирали на малки групи тук-там като ученици на своя нов Учител, Исус от Назарет, Спасителя и Месията.

50. Благочестиви и почитени жени. Вероятно това са били езичници от висок ранг, които се бяха заинтересували от юдаизма. Може би чрез тях евреите са се опитвали да повлияят на водещите мъже на Антиохия. В много случаи евреите са откривали истински копнеж у такива жени за по-висш и по-чист живот, отколкото би могъл да се постигне в условията на дълбоко упадък на гръцкото и римското общество, и много от тях са оценили по-висшата етика в живота и вярата на Израел. Често такива жени са стигали дотам, че са ставали прозелити.

Началници. Чрез своите езически магистрати евреите в Антиохия поискали действия срещу Павел и Варнава, подобно на начина, по който евреите в Йерусалим били постъпили по отношение на Исус.

Засилено гонение. Очевидно Варнава и Павел не са могли да бъдат единствените страдащи. В самото начало християните в Антиохия Писидийска е трябвало да научат, че Божието царство идва само чрез „много скърби“ (гл. 14:22). Споменът за тези страдания се връщал отново и отново у Павел и накрая изплува в това, което е написал в последните мигове от живота си (2 Тим. 3:11).

Брегове. Тоест „граница“ или „региони“. Думата „брег“ преди се е използвала за всяка гранична зона, а не, както сега, само за „морското крайбрежие“.

51. Отърсиха праха. Това беше буквално послушание на Господната заповед (Матей 10:14) и показва, че тези мисионери имаха знание за това, което Исус беше учил дванадесетте. Тук този жест беше направен не срещу езичниците, а срещу невярващите и огорчени евреи, чиято прах от улиците беше нечиста за апостолите, поради отхвърлянето им на евангелието.

До Икония. Вижте гл. 14:1.

52. Изпълнен с радост. Формата на глагола, използвана тук, предполага, че това е било продължаващо преживяване. Такава „радост“ е нормален резултат от обръщането във вярата.

Със Светия Дух. Може би изпълването със Светия Дух предполага специфични дарби като говорене на езици и пророчество, но освен тези дарби, изпълването със сигурност се оказва стимул за духовен живот и радостта беше естествен резултат. Посланието на тази нова религиозна вяра беше толкова свежо за новопокръстените езичници, че те може би са показали повече външни прояви на радост, отколкото техните братя по вяра, обърнатите евреи (виж Рим. 14:17; виж върху Деяния 2:4; 15:9).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1, 2 АА 160

1–52АА 160–176

2 АА 163

2, 3 СР 303

3 АА 161

4, 5 AA 166
5-8AA 167; GC 516
9-12AA 168
13 AA 169
14, 15 AA 170
16 AA 171
22 Изд. 48
23-31AA 171
32-39AA 172
42-48AA 173
46-48COL 226
47 ГК 315
49 AA 174
50, 52 AA 176

ГЛАВА 14

1 Павел и Варнава са преследвани от Икония. 8 В Листра Павел изцелява един сакат, след което те са смятани за богове. 19 Павел е убит с камъни. 21 Те преминават през различни църкви, утвърждавайки учениците във вяра и търпение. 26 Връщайки се в Антиохия, те разказват какво Бог е направил с тях.

1. Икония. Пътуването на Павел и Варнава до Икония е описано накратко Лука, а изводът е, че по пътя е имало малко възможности за мисионерска работа. Градът се е намирал на около 90 мили югоизточно от Антиохия, на кръстопът на няколко важни пътя. Някои древни писатели го приписват на Фригия, други - на Ликаония. Градът е бил достатъчно голям и достойно достоен, за да бъде наречен Дамаск на Ликаония, и е отбелязан в по-късната християнска традиция като място на действие на историята на Павел и неговата обръната във вярата Текла. През Средновековието Икония се издига до значение като столица на селджукските султани и под съкратеното, променено име Коня, все още е процъфтяващ град в Турция. Вижте „Първото мисионерско пътуване на Павел“ и „Пътешествията на Павел“.

И двамата заедно. Очевидно това не е описвало едно специално посещение на синагогата, а многократни случаи, при които Павел и Варнава са отивали заедно, за да се срещнат с юдеите.

В синагогата. Както обикновено, Павел започнал своята работа сред юдеите и богобоязливите езичници, които се срещали с тях в поклонение. Очевидно тези посещения на синагогата били в съботни дни (вижте гл. 13:14, 44).

Така говореха. Те говореха при различни поводи, по време на някои от които очевидно присъстваха не само юдеи, но и езичници (вижте по-долу под „гърци“).

Голямо множество. Както при проповядването в Антиохия Сирийска (виж гл. 11:21, 24), така и тук имаше забележителен успех от проповядването на евангелието.

Гърци. Гръцко *Hellenes*, дума, използвана от Лука, за да обозначи езичник, за разлика от *Hellenistai*, с което той има предвид гръцки евреи (вж. гл. 11:20). Очевидно тук, както и в Антиохия, в синагогата е имало „вярващи“ езичници (вж. гл. 13:16). Освен това, апостолите са били в Икония доста време (виж гл. 14:3) и несъмнено са говорили и на други места освен в синагогата.

2. Невярващи юдеи. Или „юдеи, които не биха се убедили“. Думата, преведена като „невярващ“, има идеята за неверие, избухващо в бунт, и затова описва добре характера на тези юдеи, които преследваха Павел и Варнава.

Подбунили езичниците. В по-голямата си част преследванията, записани в книгата Деяния, са били причинени от враждебността на евреите. Случаят с Димитрий (гл. 19:24) е почти единственото изключение и дори там евреите изглежда са били отговорни за ожесточената реакция на гръцкия занаятчия. Значително по-късно, след средата на II век, евреите са били много активни в причиняването на смъртта на Поликарп в Смирна („Мъченичеството на Поликарп“, 13; Евсевий, Църковна история, iv. 15. 29). В началото на III век Тертулиан нарича еврейските синагоги по негово време „извори на преследване“.

(Скорпион 10).

Зло, засегнато. Думата, използвана тук, предполага не само лошия нрав, раздразнен срещу братя, а вредата, нанесена на умовете на онези, в които чувството е било развълнувано.

Срещу братята. Тоест, новопокръстените, за разлика от „невярващите юдеи“.

3. Дълго време. Вероятно няколко месеца. Тъй като новите вярващи бяха толкова много, беше необходим дълъг престой, за да се утвърди вярата им.

Говорейки смело. Тяхната смелост се състоеше в пълно изповядване на евангелието на божествената благодат, което те излагаха в рязък контраст с тесния юдаизъм, с който езическите прозелити към юдаизма бяха запознати дотогава. Вижте гл. 9:27–29. Такава смелост беше тясно свързана с чудодейни дела и с други знамения и чудеса, извършени в името на Исус Христос.

Който даде свидетелство. По-скоро „който“, тоест Господ. Чрез чудесата, които Той даде възможност Павел и Варнава да изпълнят, Той засвидетелства факта, че те са Негови хора, говорещи Неговата истина.

Слово на Неговата благодат. Тоест, посланието относно спасителната Божия благодат, радостта вест на евангелието. Проповядването на Павел винаги е било от гледна точка на незаслужената Божия благосклонност за спасение (виж Еф. 2:5, 8; Рим. 5:1, 2).

Знамения и чудеса. Те не бяха толкова основата на вярата, колкото доказателството за вяра. В запис не се посочват извършените „знаци“.

4. Беше разделен. Християните и нехристияните се превърнаха в ясно изразени групи в населението, съпътствани от огорчение на духа от страна на последните. Лука очевидно говори за по-голямата част от езическото население. Обърнатите към християнството несъмнено бяха в малцинство и вероятно произхождаха от по-нисшите класи на обществото, както е било обичайно в ранните дни на църквата (виж 1 Кор. 1:26–28). Както в Антиохия в Писидия, първенците на града бяха против тях (виж Деяния 13:50).

Част, поддържана от юдеите. Както по-късно, с проповядването на Павел в Солун (гл. 17:4, 5). Исус беше предсказал, че подобни разделения ще бъдат резултат от проповядването на Неговото слово (Лука 12:51–53).

5. Нападение. Гръцки *horēmē*, „нападение“ или „опит“. Думата не показва пряка атака тук, защото такава не се е случила (виж стих 6). Юдеите подбуждали и подтиквали своите езически събратя с надеждата, че ще последва насилие.

Властители. Тоест, управителите на юдейската синагога, където Павел и Варнава бяха започнали да проповядват, когато за първи път пристигнаха в Икония.

Използвайте ги злобно. Те претърпяха безсрамни обиди и възмущение. Това отбелязва планираното като подстрекателство към тълпа. Павел използва тясно свързана дума, за да опише собственото си поведение като гонител (1 Тим. 1:13).

Да ги убият с камъни. Убиването с камъни е било начинът на наказание на евреите за богохулство (Левит 24:14–16) и очевидно те са вярвали, че учението на апостолите е точно това. Там

вероятно не е имало правен процес, за да се стигне до този план; те просто са решили „да ги използват злобно“ (вж. върху Деяния 7:58; срв. Йоан 10:31).

6. Пазете се. Несъмнено е имало хора на страната на апостолите, които са имали достатъчен контакт с противниковата група, за да знаят за заговора. Лука не се опитва да преувеличи страданията на християнските евангелисти. Това едва спасяване от убиване с камъни е разказано с прост език, без подробности.

Избягали. Действието на апостолите било в подчинение на заповедта на Исус, когато са преследвани в един град, да бягат в друг (вижте Матей 10:23).

Листра. До 1885 г. точното местоположение на Листра е било неизвестно. През тази година е открит надпис, идентифициращ като Листра място, известно днес като Золдера. Намира се на около шест часа път югозападно от Икония. Пътувайки по пътя от Икония, апостолите са се изкачвали през хълмове до платото, на което се е намирала Листра. Въпреки че Ликаония е отбелязана в класическата литература като дива, нецивилизована страна, надписите показват, че Листра е била превърната в римска колония от Август и затова несъмнено се е радвала на по-висока култура от околната страна. Като римски търговски център Листра може да е имала евреи в населението си, но в Деянията на апостолите не се посочва, че градът е имал синагога, а контактите на Павел там изглежда са били предимно с езичници. Дори Тимотей, дете на набожна еврейска майка, вероятно от Листра, е израснал необрязан (вижте гл. 16:1, 3). Вижте Първото мисионерско пътуване на Павел.

Дерба. Мястото на Дерба е открито през 1956 г., когато надпис, споменаващ Дерба, е открит в Керти Хююк, на 83 км югоизточно от Икония, съвременна Кония. Друг надпис, потвърждаващ тази идентификация, е открит в по-скорошни години. Гай, по-късно един от спътниците на Павел, е от Дерба (гл. 20:4). Вижте Първото мисионерско пътуване на Павел.

Ликаония. Ликаония не е била римска провинция, а расова област, западната част на която се намирала в римската провинция Галатия, а източната част - в царството на Антиох Комагенски. Павел и Варнава очевидно останали в границите на провинция Галатия. В новозаветните времена Икония се смятала за принадлежаща на Фригия, така че, отивайки към Листра и Дерба, апостолите навлезли в нова област.

Лежи наоколо. Това предполага, че градовете Листра и Дервия са били малки и че Павел и Варнава са ги евангелизирали за кратко време. Доколкото са работили в селските райони, те сигурно са се срещали почти изцяло с езичници.

7. Проповядвал евангелието. Гръцки euaggelizō (виж на гл. 13:32).

8. От утробата на майка си. Пример за грижата на Лука като лекар да запише подробности по случая (вижте гл. 3:7; 9:33).

9. Чувал. Или „слушал съм“.

Взирайки се здраво. Гръцки atēnizō (виж на гл. 13:9; 23:1). Несъмнено вярата на куция мъж блестеше на лицето му и Павел разпозна тук човек, годен, като бъде изцелен, да стане знамение за жителите на Листра.

Той имаше вяра. Вярата беше предпоставка за чудотворно изцеление (виж Матей 9:22; Марк 9:23).

10. Силен глас. Павел повиши тона си над този, с който говореше на хората.

Изправете се. Тази команда би била подигравка за всеки, който не беше подготвени чрез вяра да преминат отвъд границите на обикновения човешки опит. Сакатият пожела да действа в отговор на вярата. Това е едно от поредицата чудеса, към които принадлежат изцелението на паралика (Матей 9:6, 7); сакатият във Витезда (Йоан 5:11, 14); и куцият мъж на портата (Деяния 3:6–8). Във всеки от тези случаи духовното възстановяване е съпътствано от физическо изцеление.

Паралелът между изцелението на куция от Петър при Красивата порта на Храмът (гл. 3:1–11) и изцелението на сакатия в Листра от Павел са очевидни.

Скочи и тръгна. Или „скочи и започна да ходи“. (Вижте гл. 3:8.)

11. Речта на Ликаония. Въпреки че Павел заявява, че е говорил на езици (1 Кор. 14:18), съвсем очевидно този дар не е включвал способността да се разбира езикът на Ликаония. Единственото последователно мнение, което може да се поддържа, е, че той и Варнава не са знаели, че жителите на Листра ще им се поклонят. Обвинение за техния характер е да се предположи, че те умишлено са позволили на хората да продължат с план за предлагане на божествено поклонение, за да могат да постигнат драматичен ефект, отхвърляйки такова поклонение. Жителите на Листра несъмнено са били двуезични и са могли да разберат какво казват Павел и Варнава на гръцки, но мисионерите не са могли да разберат какво казват хората, когато са изготвяли планове си за езическото жертвоприношение. Малко се знае за естеството на ликаонски език.

Боговете. В новозаветните времена вярването, че боговете по този начин ще се смесят с хората, е било разпространено не само от простите ликаонци, но и сред езичниците, както в градовете, така и в провинцията. В Ликаония е имало стара легенда, която е дала основа за това, което хората сега се опитвали да направят за Варнава и Павел. Според този мит Зевс и Хермес (Юпитер и Меркурий) са дошли в човешки облик и са били приети от възрастната двойка Филимон и Бавкида, на които са поднесли дарове (Метаморфози viii. 626–724). Легендата сочи, че мястото, където се предполага, че са обитавали боговете, по-късно се е превърнало в светилище за благочестиви поклонници, които са правили поклонения на мястото и са оставяли там дарове.

Юпитер ... Меркурий. Гр. Зевс и синът му ... Хермес, гръцкият Зевс, главният сред боговете, 12. Хермес, глашатай и пратеник на боговете и покровител на красноречието. В римския пантеон еквивалентите на тези богове са били Юпитер и Меркурий и съответно имената им се използват в KJV. Поклонението пред Зевс и Хермес изглежда е било популярно в района на Листра. Близко до Листра е открит надпис, който разказва, че определени мъже, чиито имена са ликаонски, са посветили статуя на Зевс. Близко до Листра е открит и каменен олтар, посветен на „Слушателя на молитви“, който вероятно е бил Зевс, и на Хермес. Жителите на Листра естествено биха повярвали, че ако някое божество дойде сред тях с добра цел, това ще бъде бог Юпитер, за когото е бил издигнат храм пред града им (виж на стих 13) и на когото е било отдавано главното им поклонение. Меркурий е бил смятан за главен придружител на Юпитер.

Варнава може би е бил по-впечатляващ от Павел и затова му е била присвоена титлата Юпитер. Тъй като Павел е говорил по-голямата част от времето, той е бил идентифициран като Меркурий.

13. Жрец на Юпитер. Смисълът на този пасаж изглежда е „жрецът на местния Зевс [намиращ се] пред града“. По този начин Зевс е бил божеството-пазител на Листра и неговият храм очевидно е стоял близо до портата на града, сякаш за да я защитава. Той е бил за жреца на

Зевс, че хората се затичаха с вика си и го доведоха, с всички приготовления за жертвоприношение, до входа на къщата, където бяха настанени апостолите.

Гирлянди. Такива гирлянди са познати от древни скулптури. Обикновено от бяла вълна, понякога са били украсявани с листа и цветя. Жреци, служители, врати и олтари, както и жертвени животни, често са били украсявани по този начин.

Портите. Гръцки *prithēnes*, дума, която може да се отнася или до портите на къща (виж гл. 12:14), или до друга сграда, или до град (виж Откр. 22:14). В настоящия случай думата е била тълкувана от някои като означаваща портата на къщата, където са били отседнали Павел и Варнава. Вероятно е по-добре обаче думата да се отнесе или до портите на града, или може би до входа на местния храм на Зевс (виж по-горе за „жрец на Юпитер“).

Извършено жертвоприношение. Актът на жертвоприношение вероятно би се състоял в прерязване на гърлата на воловете и изливане на част от кръвта им върху олтар.

14. Апостолите. Сложните приготовления за жертвоприношението естествено събудили подозренията на апостолите.

Разкъсайте дрехите си. За евреите това беше израз на изключителен ужас, използван особено като протест срещу богохулството (вижте Матей 26:65), което Павел и Варнава вече осъзнаваха, че езическите жители на Листра са на път да извършат в невежество. Не е известно доколко населението на Листра е разбирало този акт, но самата му насилственост сигурно ги е стреснала и арестувала.

Ран. Гръцки *ekprēdō*, „да изскоча напред“, „да се втурна навън“. Вероятно учениците са се втурнали навън от градската порта, където хората са се събирали за жертвоприношение, може би в храма, посветен на Зевс, който е бил „пред града им“ (виж на стих 13).

15. Като страсти. Думата обхваща по-пасивните чувства в човешкия живот, както и това, което е общоизвестно като „страсти“ (виж Яков 5:17). Може да се отбележи поразително сходство между езика на Павел и Варнава тук и този на Петър към Корнилий (Деяния 10:26).

Проповядвам ви. Буквално „да ви нося благата вест“ (вижте на гл. 13:32). За идолопоклонниците послание, което излага живия Бог на мястото на неми идоли, трябва да бъде „блага вест“, особено след като Исус Христос е възплътеният Бог, Спасителят на човеците.

Тези суети. Тоест, езическото жертвоприношение, което предстоеше да се извърши, и всичко, което то означаваше. Език като този често се използва, за да се опише празнотата и безполезността на езическото поклонение (Еф. 4:17; 1 Петрово 1:18).

Живият Бог. В контраст с тяхното идолопоклонство, апостолът призовава жителите на Листра да се обърнат към Бог, който е жив и действащ, който е създал небесата и земята, който е Дарителят на всички добри дарове и който ще съди всички хора. Исая драматично прави този контраст (Исая 40:6–31; 41:18–29; 44:6–28).

Небето, земята и морето. Това е в рязък контраст с популярните езически религии, които приписват небето, земята и морето на различни божества. Павел провъзгласява, че един Бог е създал всички тези неща и ги управлява.

Призивът към Божието творение е нещо, което се повтаря многократно в Писанието. Той стои в началото на цялата история на Божието отношение към вселената (Битие 1) и е основата на последното евангелско послание на предупреждение към света (Откр. 14:7).

16. Народи. Гръцки *ethnē*, често срещана новозаветна дума, обозначаваща езичници. Това е първият показател за това, което може да се нарече философия на историята на Павел. Подобна мисъл се появява

в речта си в Атина (гл. 17:30), където Павел заявява, че Бог е „пренебрегнал времената на невежеството“. Онези, които са преживели тези времена, ще бъдат справедливо третирани и съдени според ограничените си знания. Той разширява тази философия в Рим. 1; 2.

Невежеството и грехът на езическия свят бяха оставени да се развиват като част, така да се каже, от божествена драма, за да накарат езичниците да почувстват нуждата от изкупление и да ги подготвят за неговото приемане.

17. Без свидетел. Бог не е оставен без свидетел сред езичниците, като например тези в Листра. Тук отново е очертано това, което Павел по-късно разширява в Рим. 1:19, 20, въпреки че там неговата гледна точка е, че езичниците следователно са без извинение. В настоящия случай Павел подчертава доказателствата за божествената доброта, както е показано в природата, което неговите слушатели постоянно виждат. По-късно, обръщайки се към философи в Атина, Павел заявява, че „в Него живеем, движим се и съществуваме“ (Деяния 17:28; вж. Рим. 2:14, 15).

Вършеше добро. Това предполага продължаващото проявление на Неговата благодатна воля в полза на хората (виж Матей 5:45). Павел включва даването на дъжд, като по този начин прави контраст с Юпитер, предполагаемия бог на дъжда.

Наш. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) четенето „ваш“.

18. Едва сдържани. Толкова нетърпеливи бяха хората да се включат в този акт на поклонение. Някои от онези, които бяха възпрепятствани, несъмнено се отвърнаха от тези „суети“, за да служат на живия Бог. Във всеки случай, Павел несъмнено се труди в Листра достатъчно дълго, за да позволи основаването на църква там. Юдейката Лоида, заедно с дъщеря си Евникия и внука си Тимотей, несъмнено беше сред първите обърнати във вярата (2 Тим. 1:5; вижте върху Деяния 16:1).

Не е извършена жертва. Тоест, „от извършване на жертва“.

19. Юдеи от Антиохия. Явно писидийска Антиохия, както става ясно от контекста (виж гл. 13:14). Силата на враждебността на антиохийските евреи е очевидна от факта, че евреите от Антиохия и Икония са действали съгласувано и че евреите от Антиохия са пътували повече от 100 мили, за да възпрепятстват делото на апостолите.

Надпис, открит върху статуя в Антиохия, в който се посочва, че паметникът е бил издигнат в чест на този град от жителите на Листра, подсказва, че е съществувала тясна връзка между жителите на Антиохия и Листра.

Тези юдеи знаеха, че Павел и Варнава са от техния народ и гневът им се разпали срещу тях, вероятно защото смятали, че апостолите отхвърлят законовите изисквания, които били толкова скъпи за тях. В Листра обаче тези обвиняващи юдеи щяха да трябва да представят някакво друго обвинение, за да могат да настроят езичниците срещу апостолите. Чудото с изцелението на сакатия доказало реалността на силата на апостолите, но не и източника ѝ, и юдеите може би сега са я приписали на зла сила, за да повлияят на езичниците (сравнете подобното преживяване на Исус, Матей 12:24-27).

Убеди народа. Внезапната промяна в отношението на жителите на Листра напомня на онази, която превърна вика „осанна“ на йерусалимското множество във вик: „Да бъде разпнат“ (Матей 21:9; 27:22). Такива емоционални вълни не са трудни за разбиране в случая на суеверен народ, като ликаонците, които традиционно са описвани като ненадеждни. Подобна промяна, в обратна посока, се е появила сред езическия народ на Мелита (Малта; Деяния 28:3-6). Жителите на Листра вероятно са разсъждавали, че щом Павел и Варнава притежават такива мистериозни сили,

и ако не бяха богове по човешки образ, те трябва да са магьосници, вероятно демони. Евреите биха могли да засилят това чувство и да подтикнат хората към варварски действия.

Убиване с камъни на Павел. Такъв начин на наказание е бил характерен за евреите и евреите, подпомагани, разбира се, от езическите жители на Листра, несъмнено са били неговите подстрекатели. Това е единственият записан случай в живота на Павел, в който е претърпял тази форма на преследване (виж 2 Кор. 11:25). В Икония Павел току-що е избегнал убиването с камъни (Деяния 14:5, 6). И двата случая са споменати от Лука, но апостолът споменава само самото страдание. Това преживяване в Листра се откроява в паметта на Павел с отчетливост до края на живота му (2 Тим. 3:11, 12).

Извън града. Еврейският закон постановявал, че убиването с камъни трябва да се извършва извън лагера (Левит 24:14) или града. В настоящия случай обаче, може би както защото Листра е била езически град, така и защото убиването с камъни е било резултат от действия на тълпата, изглежда, че то се е случило в града. Следователно тялото на Павел е трябвало да бъде извлечено извън града.

20. Ученици. Тоест, новите вярващи. Очевидно те не са могли да предотвратят нападението, но те го последваха до мястото, където Павел, в безсъзнание, беше завлечен, като скръбните им мисли вероятно бяха загрижени как биха могли да осигурят благоговейно погребение. Разумно е да се смята, че Тимотей, за когото горчивото преживяване на Павел би било едновременно предизвикателство за служене и пример за преданост, е бил свидетел на убиването с камъни (АА 184, 185). Може би Лоида и Евникия също са присъствали в групата, първоначално скърбейки, но по-късно се радвайки, когато са открили, че любимият им учител не е мъртъв.

Той се изправи. Съживяването на Павел от безсъзнание и незабавната му проява на енергия и смелост при повторното влизане в града сигурно са били смятани за чудо. Това, че един, убит с камъни и оставен да умре от дива тълпа, се съживи и се разхожда, сякаш нищо не му се е случило, беше дори по-поразително доказателство за Божията сила, отколкото възстановяването на сакатия.

На следващия ден той си тръгна. Въпреки че провидението го предпази от смърт, Павел несъмнено осъзна, че настроението на населението не се е променило към него и че за известно време е най-добре да напусне града. Той посети Листра поне още две посещения (виж ст. 21; гл. 16:1).

С Варнава. Варнава не е бил такъв обект на завист от страна на юдеите. Въпреки че властта му като „син на увещание“ или „утеха“ беше голяма (виж гл. 4:36), тя очевидно не е била толкова демонстративна, колкото тази на неговия събрат апостол.

До Дервия. Вижте стих 6.

21. Проповядвал евангелието. Гръцки euaggelizō (виж на гл. 13:32).

Учил е мнозина. Или „направил е много ученици“. Може би Гай от Дервия, когото Лука споменава като един от спътниците на Павел в последвало пътуване (гл. 20:4), е бил един от обърнатите във вярата по това време. Извършената работа предполага престой, който може да е продължил няколко месеца.

Върнаха се отново. Щеше да е много по-лесно да продължат на изток към Тарс и да се върнат с кораб в Антиохия в Сирия. Но Павел и Варнава избраха дълъг и изтощителен път, изминавайки около 400 километра на връщане към морето. Но като се върнаха по пътя, който бяха изминали, те имаха възможност да разпръснат още повече семето на словото, което бяха посяли по-рано с такава лична опасност. Враждебността на евреите в Антиохия и Икония сигурно е отшумяла, за да може апостолите да посетят отново тези градове без по-нататъшна лична опасност. Може би на някои места градските служители са изтърпели мандата си, а други са ги наследили. Вижте Първото мисионерско пътуване на Павел.

22. Утвърждаване. По-скоро „укрепване“. Това не означава църковния обред на утвърждаване, обичаен в по-късни времена. Действието на Павел тук е в хармония със заповедта на Исус към Петър: „А ти, когато се обърнеш, укрепи братята си“ (Лука 22:32). Павел можеше да направи това чрез предупреждения и увещания, извлечени от собствените му изпитания и избавлението му от тях.

Вярата. Вероятно тук трябва да се разбира като обективен израз на вярата, т.е. в това, в което се е вярвало и проповядвало. Този смисъл на думата „вяра“, означаващ „съвкупност от вярвания“, се появява в по-късна апостолска литература (виж 2 Тим. 4:7; Юда 3:20) и вероятно се използва по подобен начин тук.

Че ние. На гръцки език думата *hoti*, „че“, често въвежда директен цитат, служейки до голяма степен като кавички на английски. Така думите „през много скърби трябва да влезем в Божието царство“ очевидно са директен цитат на това, което Павел е казал на църквите по време на това посещение. Използването от Лука на местоимението „ние“ е било прието от някои като обозначение, че и той е присъствал, за да чуе тези проповеди. Тъй като обаче той не дава никакви допълнителни указания, че е участвал в пътуванията на Павел до Второто мисионерско пътуване в Трояда (гл. 16:10), вероятно е най-добре под думата „ние“ да се разбира, че това е директен цитат на думите на Павел и че Павел се е идентифицирал със своите слушатели, докато е говорил.

Със сигурност би могъл да посочи собствените си трудности като илюстрации на истинността на посланието си!

Много скърби. По-скоро „много скърби“. Във второто послание на Павел до Тимотей, избраният ученик от Листра (виж Деяния 16:1–3), има трогателно споменаване на скърбите. Той говори за преследването, което е изтърпял в Антиохия, Икония и Листра, и заявява аксиомата, че „всички, които искат да живеят благочестиво в Христос Исус, ще бъдат гонени“ (2 Тим. 3:12; вж. Откр. 1:9; 7:14).

Божие царство. Вижте гл. 1:6. Тази фраза, позната в Евангелията, се среща рано и често в записаното учение на Павел (Рим. 14:17; 1 Кор. 4:20; 6:9; Кол. 4:11; 2 Сол. 1:5). За Павел това е действително царство, а Христос е Цар.

23. Ръкоположен. Гръцки *cheirotoneō*, буквално „да протегна ръка“. Тази дума е била използвана сред гърците за действието по избиране на длъжностни лица чрез вдигане на ръка; от това произлиза общото значение „да избира“, без особено внимание към използвания метод (виж 2 Кор. 8:19, където *cheirotoneō* се превежда като „избран“); и от това се развива по-нататъшното значение „да назнача“, независимо дали чрез избор или по друг начин (виж Деяния 10:41). Въз основа на този глагол някои учени предполагат, че старейшините, избрани в Листра, Икония и Антиохия, са били избрани чрез всенародно гласуване. Въпреки че вероятно е вярно, че в апостолската църква е била практикувана някаква система за избор (виж Деяния 6:3; 2 Кор. 8:19), трябва да се има сериозно съмнение дали такъв е бил използваният тук метод на избор. Настоящият пасаж показва, че Павел и Варнава, а не църквите, са направили избора и с оглед на това, по-широкото значение на „избрал“ или „назначил“ изглежда е най-добрият превод. Въпреки че несъмнено е имало официално ръкополагане (вижте 1 Тим. 4:14; 5:22; 2 Тим. 1:6), това не е задължително да се подразбира от използвания тук глагол. Местните обстоятелства вероятно са били такива, че апостолите са сметнали за по-мъдро да назначат служители директно в тези нови църкви, отколкото да отворят въпроса за общи избори. Павел изглежда е препоръчал подобна процедура на Тит (Тит 1:5).

По-късно епископите са били избирани редовно чрез гласуване на духовенството и народа. Така Фабиан от Рим е избран от народа през 236 г. сл. Хр. (Евсевий Църковен

История vi. 29. 2–4). Киприан Картагенски (починал през 258 г. сл. Хр.) говори за „избирателно право на цялото братство“ (Послание lxvii. 5; ANF, том 5, стр. 371). Конституциите на Светите апостоли (вероятно IV век) предвиждат, че църковните водачи трябва да бъдат „избрани от целия народ“ (viii. 2. 4; ANF, том 7, стр. 481). От IV век нататък е установена политика нов епископ да бъде номиниран от съседни епископи, а името му да бъде одобрено от духовенството и миряните на неговата епархия. През Средновековието под миряни се е разбирало, разбира се, аристокрацията, а не обикновеният човек.

Старейшини. Вижте гл. 11:30. По силата на властта, дадена им като мисионери (виж гл. 13:3), Павел и Варнава са поели водеща роля в избора на старейшини. По този начин те са въвели в езическите църкви форма на организация, която вече е била възприета от християните в Йерусалим. Тя е била основана на синагогата, а не на Храма (виж том V, стр. 57). Павел е организиран тези църкви скоро след като членовете им са станали християни, което показва, че организацията е от съществено значение за поддържането на духовния живот и растежа на църквата.

Моляше се с пост. Както беше процедурата, когато самите апостоли бяха изпратен от Антиохия (виж гл. 13:3).

Похвален. Тоест „поверен“. Тази дума внушава доверието, което един човек изпитва към друг, на когото е поверил пазенето на ценните си притежания. В настоящия случай това предполага абсолютно доверие в Бога.

24. Писидия. Вижте на гл. 13:14 ч.

Памфилия. Вижте гл. 13:13.

25. Перга. Градът, от който Марк се беше върнал (гл. 13:13). Няма споменаване, че апостолите са проповядвали преди това тук. Сега, при завръщането си, те правят това, което преди това очевидно са пропуснали.

Аталия. На път за провинцията апостолите очевидно са тръгнали директно от Пафос до Перга нагоре по река Цеструс (виж гл. 13:13). На връщане те направили обходен път, който ги отвел до Аталия, пристанище в устието на река Катаракт. Този град е построен от Атал II Филадельф, цар на Пергам (159–138 г. пр.н.е.). Няма сведения за каквато и да е работа, извършена в Аталия, и апостолите вероятно са отишли в нея само като пристанище, откъдето са могли да се качат на кораб за Сирия. Вижте Първото мисионерско пътуване на Павел.

26. Антиохия. В Сирия, откъдето апостолите бяха тръгнали на път. Корабът им можеше да мине между Киликия и Кипър и или да акостира в Селевкия, или да влезе в река Оронт и да отплава до Антиохия.

Препоръчани. Тоест „препоръчани“, „предадени“. Изпращайки Павел и Варнава, църквата в Антиохия ги беше предала на Божията благодат за напътствие, защита и подкрепа в техните трудове. Тази благодат не ги беше подвела.

Което те изпълниха. Павел и Варнава бяха изпратени от църквата в Антиохия за изпълнението на конкретна задача – евангелизацията на езичниците. Сега те можеха да се върнат в родната си общност с удовлетворението, че задачата им е изпълнена. Въпреки че едва бяха започнали да проповядват на езичниците, това, което бяха направили, беше добре направено.

27. Църквата. Тоест, християнската конгрегация в Антиохия, която била подтикната от Духа (гл. 13:2) да ги изпрати на път. Беше уместно апостолите да докладват на тази църква резултатите от първото си мисионерско пътуване.

Репетираха всичко. По време на интервала от мисионерското пътуване християните вероятно са чува малко или нищо от апостолите и можем добре да си представим нетърпението, с което сега се събраха, за да чуят доклада.

Бог беше направил. Великите неща, които бяха постигнали, всъщност бяха дела на Бог.

Отвори вратата. Тази многозначителна фраза е любима метафора на Павел (виж 1 Кор. 16:9; 2 Кор. 2:12; Кол. 4:3) и се среща тук вероятно като фрагмент от неговата реч.

До езичниците. Евангелските привилегии бяха дадени на всеки, който вярваше. Тази свобода е била предложена за първи път на езичниците в Антиохия, където Павел е помагал на Варнава и други в делото (гл. 11:20–26). Евангелието вече е било разпространено сред езичниците в много по-широко поле. Павел е изпълнявал задачата си да отиде при езичниците (гл. 22:21).

28. Дълго време. Или „не малко време“. Павел естествено е бил привлечен повече от Антиохия, отколкото от Йерусалим, защото именно в Антиохия езичниците за първи път са сформирали църква и именно тази църква го е назначила за мисионер сред езичниците. През този период двамата апостоли несъмнено продължават да привличат много езичници, обърнати във вярата, в допълнение към тези, които са спечелили преди това.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–3AA 177

1–28AA 177–188

4 AA 178

5, 6 AA 179

8–10EW 203

8–13AA 181

13–15EW 203

14–18AA 182

17 AA 598; Изд. 66

19 AA 183

19, 20 AA 184; EW 203

21–23AA 185

24–26AA 187

27 AA 188

ГЛАВА 15

1 Възникна голям раздор относно обрязването. 6 Апостолите се съвещаваха за това 22 и изпратиха решението си с писма до църквите. 36 Павел и Варнава, като решиха да посетят братята заедно, се скарваха и се разделиха.

Йерусалимският събор относно поведението на езичниците, ок. 49 г. сл. Хр.

12

12Никъл, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 13:32).

Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

1. Някои мъже. Пратениците на раздора не са посочени. Изглежда, че са били фарисеи, които са станали християни (виж стих 5).

От Юдея. Тоест, от Юдея до Антиохия. Тези нови учители идваха от центъра на апостолската власт, но очевидно без разрешение да преподават това, което излагат.

Учил братята. Църквата в Антиохия била космополитна общност, съставена от Евреи, езически прозелити и членове, обърнали се директно от езичеството (вж. гл. 11:19, 20). Освен това, Павел и Варнава, водещите духове в проповядването на езичниците, бяха видни там и бяха упълномощени от тази църква. Поради тези причини, а и тъй като Антиохийската църква беше най-близката до Юдея, съдържаща голям брой езичници, въпросът как да се отнасяме към езичниците в църквата от гледна точка на юдаизма естествено възникна там.

Обрежете се. Вижте гл. 7:8. Това изискване доказва нещо, което не е ясно посочено другаде в Писанието, че Павел и Варнава не са изисквали от своите езичници, обърнати във вярата си, да бъдат обрязани. Тук започва разказът за първия голям спор в християнската църква. Той със сигурност щеше да възникне веднага щом християнството се разпространи отвъд Палестина. Първите обърнати към християнството бяха евреи, но те запазиха повечето от практиките и предразсъдъците на религията, в която бяха отгледани. Затова те бяха шокирани да видят езичници да идват в християнската църква, без първо да са станали пълни прозелити на юдаизма. Може би е изглеждало, че обръщането във вярата на Корнилий, или дори това на етиопеца, или на самаряните, би решило въпроса. Тези, които сега излагат възражения, може би са били склонни да приемат Корнилий и неговото семейство в църквата. Но те вероятно твърдяха, че ръководството на Светия Дух е довело до...

изключение в случая на Корнилий, което не е опорочавало правилото за обрязване. Затова те са заявили, че онези, които са били въведени в църквата чрез кръщение, под ясното ръководство на Светия Дух, сега трябва да бъдат обрязани.

Тези агитатори дошли в Антиохия, вероятно твърдейки, че говорят от името на Яков, председателстващия служител на църквата в Йерусалим. Но Яков категорично отрекъл да ги е упълномощил да правят това (ст. 24). Въпреки това, доколкото изглежда е бил стриктно придържан към юдейските ритуали и обичаи в личния си живот (вж. Гал. 2:12), те вероятно се чувствали оправдани да го отъждествят със своето учение. Те твърдяли, че обрязването е част от закона и че ако бъде пренебрегнато или отхвърлено, целият закон е нарушен. Те не били нито подготвени, нито желаещи да признаят истинската връзка между Христос и закона. Юдаистите извели на преден план в Антиохия въпрос, който се оказал постоянна причина за раздори през цялото служение на Павел и оставил своя отпечатък върху повечето писания на Новия завет и дори върху постапостолската християнска литература. Може да се повдигне въпросът защо Господ не е предвидил подобни въпроси по време на Своето служение на земята. Той не се е занимавал с това конкретно, а е поставил общ акцент върху истинската религия като религия на душата, а не на външните обреди.

Христос положи широка основа и формулира принципи, а не подробни догми. Църквата трябваше да бъде водена стъпка по стъпка към цялата истина от Светия Дух (Йоан 16:13). Това не означаваше, че църквата трябваше да развие авторитетна традиция. Но показваше, че църквата трябваше да открие и преживее нова светлина. Християнството трябваше да реши много проблеми пред лицето на нови развития, но това не трябваше да се направи чрез промяна на ученията и примерите от Писанието (Римляни 15:4). Нова светлина, с решението на непредвидени проблеми, щеше да дойде от засиленото изучаване на истините на Писанието и прилагането на библейските принципи в работата на църквата.

Мойсеев начин. Или „обичай на Мойсей“. Практиката е била нещо повече от „начин“ в смисъл на „мода“. Обрязването е било дадено на Авраам от Бог (Битие 17:10–13) и е било потвърдено на Мойсей (Левит 12:3; вж. Йоан 7:22).

Не можете да бъдете спасени. Тук беше същината на проблема. Обрязването едва ли можеше да се изисква от езичниците поради древността на обичая, нито като условие за членство в църквата. Юдаистите го представиха като необходима стъпка към спасението. Бог обаче „отвори вратата на вярата за езичниците“ (гл. 14:27), развитие, което неминуемо доказва, че церемониалните обреди вече не са необходими.

2. Павел и Варнава. Тези апостоли бяха в центъра на спора, защото исканията на юдаистите представляваха пряко осъждане на делото, което тези двама мисионери бяха извършили в Киликия, в самата Антиохия и по време на първото им мисионерско пътуване. Такова дело те не можеха да тълкуват друго освен като триумф на Божията благодат. Те бяха провъзгласили спасение чрез вяра в Христос. Сега не можеха да стоят безучастно, докато на техните новопокръстени се казва, че приемането на Божията благодат чрез вяра не е достатъчно, а че трябва да се извършат външни обреди, за да се получи спасение.

Раздор. Гръцка дума *stasis*, „статус“, „партия“ или „фракция“. В Марк 15:7 и Лука 23:19 тя се използва за въстанието, в което Варава е бил водач. Тук изобразява ожесточен спор.

Спор. Гръцки *zētēsis*, „търсене“ и следователно „разпитване“ „дебат“.

Те решиха. Гръцки *tassō*, „да назначат“, „да уредят“ (вижте на гл. 13:48).

Павел и Варнава. Не биха могли да бъдат избрани по-добри представители на каузата за свобода в евангелието от тези двамата, които вече бяха работили толкова успешно сред езичниците.

Някои други. Те не са посочени поименно. Възможно е да са били някои от пророците в Антиохия (гл. 13:1) или някои от мъжете от Кипър и Кирене (гл. 11:20), които са имали специален интерес към езичниците. Тит отиде, вероятно като ярък пример за вида работа, която Светият Дух е дал възможност на Павел и Варнава да извършат (Гал. 2:1).

Към Йерусалим. По въпроса за отъждествяването на това посещение в Йерусалим с онова на Галатяни 2 вижте Допълнителни бележки в края на главата, Бележка 1.

Апостоли и старейшини. Петър, Йоан и Яков, братът на Господа, бяха в Йерусалим (виж Гал. 2:9; срв. гл. 1:19). Те, заедно със старейшините (виж върху Деяния 11:30) и евентуално други апостоли, които не са конкретно посочени, се явяват като ръководната група на младата църква. Фактът, че ранната църква е отнесла мъчителния въпрос за обрязването до съвет на апостолите и старейшините в Йерусалим, е изключително важен прецедент за църковната организация.

Това противоречи на теорията, че окончателното решение по църковни въпроси трябва да се взема от един човек, действащ като автократ. То също така илюстрира необходимостта от съвет и власт на по-широко ниво от това на местната конгрегация, когато са под въпрос дела, засягащи цялата църква. За църквата в Новия Завет апостолите и служителите на първоначалната конгрегация в Йерусалим логично са представлявали такъв апелативен съвет. В същото време по-късно в главата (гл. 15:22, 25) ще бъде отбелязано, че очевидно окончателното решение в настоящия случай се е основавало на съгласието на всички присъстващи, включително на тези, които са обжалвали случая като делегати от Антиохия, а не просто на решение на йерусалимските водачи.

Като отнесли проблема си в Йерусалим, Павел и Варнава, и всъщност цялата антиохийска църква, демонстрирали доверието си в ръководството на Светия Дух чрез ръководството в Йерусалим. Така Павел заявява, че е отишъл в Йерусалим „чрез откровение“ (Гал. 2:2). Вижте АА 96.

3. Доведени на път. Този обичай е записан многократно в Деянията (гл. 20:38; 21:16). Да придружаваш гост, и особено заминаващ учител за кратко разстояние по пътя му, се е смятало от евреите за акт на гостоприемство. Така Авраам е придружавал ангелите по пътя им към Содом (Бит. 18:16). Древна еврейска традиция гласи: „Учителят [придружава] учениците си до покрайнините на града; един колега [придружава] друг до срока на съботата; ученик [придружава] учителя си на неограничено разстояние“ (Талмуд Сота 46б, изд. Сончино, стр. 243). Декларация, приписвана на равин Меир (ок. 150 г. сл. Хр.), гласи: „Който не придружава другите или не позволява да бъде придружен, е като че пролива кръв“ (пак там, стр. 244).

Финикия. Тоест, Финикия. Пътят на апостолите от Антиохия до Йерусалим е минавал по крайбрежието през Сидон, Тир и вероятно Кесария, а след това през Самария. По пътя те намерили „братя“, което означава установени конгрегации. Някои от тях несъмнено са били основани от Филип. Относно произхода на други не е известно нищо освен настоящото кратко загатване, което подсказва колко много от ранната християнска история не е била запазена.

Обръщане на езичниците във вярата. Неизбежно това беше основната тема на Павел. Без съмнение той многократно е разказвал историята с пълни подробности и е подчертавал, както е правил Петър с преживяването на Корнилий, че Духът е поставил печата на одобрението Си върху приемането на необрязани мъже.

Предизвиква голяма радост. Формата на глагола, използвана тук, предполага, че докато Павел и Варнава се отправяли към Йерусалим, новината за обръщането на езичниците била приемана непрекъснато с радост. Това отношение от страна на църквите във Финикия и Самария контрастира поразително с тесногърдието и огорчението на фарисеите в църквата в Йерусалим (ст. 5) и юдаизиращата група, която се опитвала да говори от нейно име.

До всички. Сравнете гл. 11:2–4, 18. Църквата се зарадвала на добрата новина, която Павел и Варнава донесли. Онези, които настоявали за обрязване на езичниците, били само група сред християнските евреи и са описани като „някои от сектата на фарисеите, които повярвали“ (гл. 15:5). Фарисеите били искрени поддръжници на ритуалния закон.

4. Приети от църквата. При първото пристигане в Йерусалим, апостолите изглежда са били посрещнати сърдечно от църквата като цяло. Опозиционната фракция се проявила, след като апостолите публично подчертаха успеха си сред езичниците.

Апостолите. Вижте гл. 1:2.

Те заявиха. Сравнението със стих 6 изглежда показва, че е била проведена предварителна среща, на която Павел и Варнава разказали историята на мисионерските си усилия. Може би това е била срещата, проведена „насаме“ с „онези, които били на почит“, за които Павел по-късно говори (Гал. 2:2). Известно време сигурно е било отделено на разказването на историята за делата и страданията, за знаменията и чудесата, както и за чистотата и любовта на новопокръстените езичници. Такъв разказ е бил най-доброто възможно въведение към въпроса, който по-късно е бил обсъден и решен на съвета.

5. Въстание. Може би това въстание на юдаистите е наложило свикването на по-официално заседание на съвета.

Секта. Гръцки *haireisis* (виж на гл. 5:17). Някои от фарисеите станали християни.

Те приели Исус като учител, изпратен от Бога (виж Йоан 3:2), което било доказано чрез възкресението Му от мъртвите. Съответно, те очаквали Той да стане глава на царството, което трябвало да предаде на човечеството възстановен, прославен юдаизъм, със закона и Храма на полагащото им се място, а езичниците били допуснати като благосклонност, след обрязване. Именно те сега се изправили и протестирали срещу това, което Павел и Варнава правили. Може би общият въпрос бил обсъждан от гледна точка на отделен случай, този на Тит (виж Гал. 2:3), езичник, който не бил преминал през преходния етап на прозелитизъм. Участието на Тит в настоящия спор го подготвило по-късно да се бори срещу настояването на юдаистите върху остарелите форми на религия (вж. Тит 1:10, 14, 15).

Мойсеевият закон. Вижте гл. 6:13. Обрязването не е било единственото изискване. Юдаистите предлагаха да направят от християните. Това беше само техният входящ клин.

6. Апостоли и старейшини. Вижте стих 2; гл. 11:30. Сравнението с гл. 15:23 предполага, че освен църковните служители, „братя“, известни днес като миряни, също са взели известно участие в съвета.

7. Спор. Гръцки *zētēsis* (виж на ст. 2). Човешкият елемент, видим при боравенето с Такъв важен въпрос, какъвто беше решен тук, поразително демонстрира факта, че Божият водещ Дух работи с и чрез човешките същества и изпълнява Неговата воля въпреки техните слабости и разногласия.

Петър се изправи. Петър беше на власт, но не и на първенство. Той не председателстваше и въпреки че речта му определи основната тема на решението на събора, той не предложи окончателното решение. Фактът, че именно той е изиграл важна роля в обръщането на първия езичник, Корнилий, римлянин, и че това обръщане е било одобрено от църквата

(виж гл. 11:1–18), го постави в особено благоприятна позиция да настоява за приемането на други езичници сега.

Братя и мъже. Вижте гл. 1:16; 2:37; 13:15.

Преди доста време. Буквално „от ранните дни“. Петър намекна за обръщането на Корнилий (гл. 10), което се е случило може би десетилетие или повече по-рано. Много от нещата, свързани с настоящия проблем, се бяха случили оттогава.

Чрез моите уста. Петър не претендираше за достойнство, а се представяше за говорител на Бога.

8. Познава сърцата. Буквално „познаващ сърцата“. Този израз се използва в Новия завет другаде само в гл. 1:24. Бог беше действал, поставяйки необрязаните на същото ниво като обрязаните, и църквата не можеше да не действа съответно.

Светият Дух. Вижте гл. 10:44.

9. Няма разлика. Тоест, „няма разлика“. Бог беше дал на новопокръстените езичници, без обрязване, същото изливане на Духа, както беше дал за първи път на Петдесетница, без да прави разлика между юдеи и езичници. Това очевидно означаваше пълното приемане на езичниците в църквата. Вижте по-късното изявление на Павел за същия принцип (Римляни 10:12).

Пречиствайки сърцата им. Вярата беше пречистила сърцата на Корнилий и неговия дом. Спазването на закона за церемониите беше излишно и безсмислено, когато сърцето беше чисто пред Бога, който единствен може да съди чистотата. Церемониите на закона бяха за пречистване, но тук имаше по-висш идеал за чистота от този, на който настояваха фарисеите. Те обвиниха езичниците в нечистота, защото не спазваха церемониалния закон и преданията на старейшините. Петър беше научил, че никой човек не може да бъде наречен мръсен или нечист (гл. 10:28) и че пречистването трябва да бъде на сърцето, а не на плътта (виж Тит 1:15).

10. Защо изпитвате Бога? Тоест, защо експериментирате с Бога относно Неговата воля по отношение на приемането на езичниците, когато Той вече е изявил каква е Неговата воля за тях? Трябва ли човешката съпротива да бъде по-силна от Божията? Юдеите бяха изкушили Бога в пустинята (Евр. 3:9), когато пред очите на Неговите могъщи дела за тях, те роптаха срещу водачите, които Той им беше дал. Те бяха изкушили Христос (1 Кор. 10:9) и непокорството им им донесе наказанието на огнените змии. Анания и Сапфира бяха изкушили Божия Дух, като се опитваха да заблудят църквата относно приноса си (Деяния 5:9). Петър предупреди слушателите си да не изкушават Бога отново по въпроса за допускането на езичниците.

Ярем. Яремът, за който говори Петър, е церемониалният закон (виж АА 194), заедно с неговите традиционни разработвания, чрез които евреите се стремяха да постигнат спасение. Самият Павел не би могъл да каже по-строги думи от тези. Те се връщаха към собствения език на Христос относно „тежките бремена“ на традициите на фарисеите (Мат. 23:4) в сравнение с Неговото собствено „леко“ иго (гл. 11:30). Те очакваха предупреждението на Павел към галатяните да не се „вплитат отново в робското иго“ (Гал. 5:1).

Способен да понесе. Както първоначално е било замислено от Бога, церемониалните изисквания на закона Моисей не бяха непоносими. Само защото евреите загубиха от поглед истинското им значение, превръщайки ги в поредица от церемонии, чрез които се стремяха да получат спасение, тези неща се превърнаха в непоносимо иго. Освен това равините се бяха опитали да оградят закона, така че да оградят неговите предписания с допълнителни собствени разпоредби, така че да няма...

нямаше да има никакъв шанс да се наруши заповедта. В резултат на това еврейското церемониално спазване се беше превърнало в непоносимо бремe.

11. Благодар Господня. Петър настояваше, че не е съобразяване със закона, което донесе спасение, но благодаратта Господня. Това твърдение дойде като негов заключителен аргумент.

Ще бъдат спасени. Спасението, което Бог обещава, е по благодат (виж Рим. 3:21–26; 5:1, 2; 11:5, 6; Еф. 2:5, 8). Делата следват приемането на дара на спасението по благодат (Рим. 8:4; Еф. 2:9, 10; Фил. 2:12, 13).

12. Множеството. Тоест, събраната група (вижте на стих 6).

Запазиха мълчание. В отговор на убедителните показания на Петър, нямаше несъгласни гласове. Опозицията беше заглушена, дори и мнението на всички да не се промени. Предразсъдъците на Петър бяха преодоляни по въпроса за Корнилий; сега той беше преодолял предразсъдъците на другите.

Дадох публика. До този момент Павел и Варнава очевидно не бяха говорили подробно пред събранието. Сега речта на Петър беше подготвила публиката да ги изслуша как разказват забележителните събития от Първото мисионерско пътуване. Двамата мисионери повториха публично това, което вече бяха казали на апостолите и старейшините (ст. 4).

Чудеса и чудеса. Или „знамения и чудеса“ (вижте том V, стр. 208). С оглед на В разпитите на някои от присъстващите, без съмнение Варнава и Павел подчертавали чудотворната фаза на своята работа като доказателство за Божието приемане на резултатите. Техният доклад показвал, че чудеса са били извършвани както сред езичниците, така и сред юдеите.

13. Джеймс. Това вероятно е братът на Господа и водачът на църквата в Йерусалим. Вижте гл. 12:17.

Братя и мъже. Вижте гл. 1:16; 2:37; 13:15.

Внимавайте. Обобщението на Яков игнорира „много спорове“ (ст. 7). Прозрението на Петър (ст. 7–11) съответства на старозаветните пророчества и на този факт Яков основава решението си.

14. Симеон. Гръцко име Σιμεὼν, форма на името „Симон“, която отразява по-точно еврейското име Shim'on. Тази форма се използва за Петър само тук и може би във 2 Петрово 1:1 и е била естествена за Яков като говорител от Галилея.

Как Бог в началото. По-скоро „как Бог посети първо“. Тоест, това, което Петър беше разказал, бележи първото приемане на езичник в църквата.

Посещение. Гръцки ἐπισκεπτομαί, „гледам“, често, както тук, имащо конотацията на доброта (виж Лука 1:68; 7:16; Евреи 2:6).

Народ. Юдеите вярвали, че само те са „народът“ – Божият народ – и че всички останали са извън кръга на Божията любов. Но Яков провъзгласил, че Бог взема при Себе Си народ и от тези езически народи. Павел разпознал същата промяна (Римляни 9:26). Тъй като „избраният народ“ вече не е бил в очите на християните само евреи, церемониалните изисквания, които са отличавали евреите от езичниците, сега са били ненужни.

15. С това са съгласни. Тоест, с това действие от страна на Бог са съгласни и старозаветните пророци. Те очакваше с нетърпение обръщането на езичниците, което сега се случваше.

Както е написано. Цитатът в стихове 16, 17 е от LXX на Амос 9:11, 12. Публиката, запозната със старозаветните писания, може да си спомни други подобни пророчества, както Павел в Римляни 15:9–12. Фактът, че цитатът на Яков е от LXX и че LXX на

Този пасаж потвърждава аргумента му по-силно от алтернативното тълкуване на масоретския текст, повдига въпроса дали съборът е проведен на гръцки език.

В полза на идеята, че е така, е фактът, че много евреи, дори в Палестина, са били двуезични и че въпросът тук е бил съсредоточен върху гръкоговорящите християни. Присъствали са християни от Антиохия (виж Деяния 15:2), които може би са знаели арамейски, а може би и не, както и Тит и необрязани езичници (виж Гал. 2:3), които вероятно не са разбирали арамейски, без съмнение също са били там. Заради тях гръцкият би бил подходящ език за използване.

Има обаче основателни причини да се предполага, че Яков е произнесъл речта си на арамейски, вероятно цитирайки Писанието на тясно свързания еврейски език. Яков е изтъкнат, както в Новия завет, така и в раннохристиянската литература, като лидер на еврейското християнство. Въпросът, за който става въпрос, е бил по същество еврейски и е бил повдигнат от най-еврейските християнски евреи - фарисеите. С оглед на това би изглеждало разумно да се очаква, че дискусиата сред апостолите в Йерусалим по това време вероятно е била проведена на арамейски. Това обаче не означава, че Лука греша, цитирайки LXX, библийската версия, позната на гръцките му читатели. Еврейският текст на Амос 9:11, 12, както е в масоретския текст, не би бил неподходящ за неговия аргумент и ако не го е използвал, може би е цитирал от форма на еврейския текст, която е по-тясно свързана с LXX, отколкото е масоретският. Откритията в Кумран показват, че такива текстове са съществували поне за части от Стария завет (вижте том V, стр. 93).

16. Ще се върна. Тази фраза не съответства нито на еврейския текст, нито на LXX от Амос 9:11. Тя обаче е любим еврейски израз за „ще направя пак това и това“ (виж Екл. 9:11; Осия 2:9; 11:9). Това може да е индикация, че Яков е цитирал Стария завет на еврейски.

Скиния. Гръцки skēnē, „шатра“, представляваща еврейската дума sukkah, „колиба“, използвана на Празника на колибите (или шатрите), по време на който евреите са живели една седмица в крехки и временни убежища.

17. Остатък от мъжете. На този етап масоретският текст на Амос 9:12 гласи: „щеерит“ 'едом, „останакът от Едом“. В еврейската азбука обаче думите 'едом, „Едом“ и 'адам, „човек“, са почти идентични; LXX очевидно чете последната дума и така е преведена като „останакът от човеците“. Аргументът на Яков е подчертан от гръцкия превод. „Останакът от човеците“ – езичниците – трябвало да призовават „името на Бога“. Яков разпознава пророчеството като предсказание за обръщането на езичниците и следователно е уместно за въпроса, който сега обсъждаме.

Може да търси. Масоретският текст се различава значително от цитата на Яков, както се вижда от сравнението на този пасаж в Деяния с превода на Амос 9:12 (KJV). Последният изобразява възстановения народ на Израел (под образа на скинията) като притежатели на остатъка от Едом и всички езичници. Но когато Яков прилага това пророчество, то е декларация за намерението на Бог езичниците да Го търсят. Яков ясно заявява, че това търсене „след Господа“ трябва да бъде истинското изграждане както на дома Давид, така и на цялото човечество.

Моето име е наречено. Изразът „над които е наречено Моето име“ е семитски и означава „които са наречени с Моето име“. Появява се в еврейския текст на Втор. 28:10 и в гръцкия текст на Яков 2:7.

Казва Господ. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуване на последната част на стих 17 и стих 18, който може да се преведе или като (1) „казва Господ, Който изявява тези неща от древността“; или (2) „казва Господ, Който върши тези неща, които са били известни от древността“. И двата превода показват, че спасението на езичниците не е било новост в Божия план (вижте том IV, стр. 27–30).

18. Известно. Че Бог ще приеме езичници, стресна евреите, но Той го беше разкрил чрез пророците Си. Сега Той изпълняваше това, което знаеше и беше замислил от началото (вижте Ефесяни 3:2–12).

19. Моето изречение е. Буквално „Аз решавам“. Думите на Яков предполагат, че той говори с власт. Това, което следва обаче, не е декрет, защото когато е окончателно обнародван, той се е основавал на властта на апостолите и старейшините (виж гл. 16:4).

Проблем. Гръцки *parenchleō*, „тревожа“, „притеснявам“, „прилагам проблеми“, като поставям препятствия по начина на друг. Това е единственото място в Новия завет, където е използван този глагол.

Обръщат се. По-скоро „се обръщат“. Делото на обръщане във вярата е протичало сред езичниците точно в този момент. Този глагол (гр. *epistrephō*) се появява многократно в Деяния на апостолите във връзка с обръщането във вярата (вижте гл. 3:19). Че езичниците наистина се обръщат към Бога и че Бог ги приема, се доказва от доклада на Павел и Варнава, а може би и от присъствието на Тит, християнин от езичник (вижте Гал. 2:1; вж. Допълнителни бележки в края на главата, Бележка 1). Това е основната причина за взетото решение. Езичниците се обръщат във вярата; Бог ги приема. Как тогава църквата може да откаже да ги приеме?

Църквата все още не виждаше ясно, че церемониалните закони, сочещи към Христос, са изпълнени в Него и че етническите символи, характеризиращи евреите като евреи (като обрязването), също вече нямат значение. В продължение на десетилетия еврейските християни като цяло продължаваха да се идентифицират с храмовите ритуали и дори Павел се присъедини към тях, когато беше в Йерусалим (Деяния 20:16; 21:18–26; вж. гл. 18:19). Но по-късно беше разкрито, особено на Павел, че има богословска причина да не се изисква спазването на Моисеевите ритуали. Много от тях бяха „сенки“, сочещи към Христос и Неговото дело; след като мисията Му беше завършена, те вече няхаха значение (Кол. 2:11–20; Евр. 9:1–12). Други бяха характерни символи на юдаизма, които престанаха да бъдат значими, когато всички хора можеха еднакво да намерят спасение в Исус Христос, без да се налага да се идентифицират с еврейския народ (вж. Рим. 10:11, 12; Кол. 3:10, 11). Павел ясно виждал, че духът на легализъм, насърчаван от тези ритуали, се е превърнал в бариера между юдеи и езичници, която няма място сред хората, които са едно в Христос Исус (Еф. 2:13–16).

20. Пиша. Гръцки *epistellō*, „да изпратя съобщение“, „да напиша писмо“ (виж Евр. 13:22). Пратеници, изпратени от апостолите, взели със себе си писменото решение на съвета (виж Деяния 15:23).

Че се въздържат. Решението е било по същество практическо (вижте на стих 19). С появата на по-голямо богословско прозрение, въпросът за яденето на месо, жертвено на идоли, по-късно е бил разгледан в малко по-различна светлина (вижте по-долу за „омърсяванията на идоли“). Но при условията на момента, това решение е било най-далечното, до което църквата е сметнала за целесъобразно да стигне. Езичниците не можеха да не бъдат доволни, тъй като върху тях не е било наложено никакво изключително бреме, а тези с фарисейски уклон не можеха да отречат, че езичниците наистина са били обрънати във вярата. Посочените изисквания изглеждали особено приемливи за християнските евреи.

Замърсяване на идоли. С оглед на факта, че официалното писмено изявление на Йерусалимският събор се обяви против „меса, принесени в жертва на идоли“ (гр. eidōlothuta, „[неща], принесени в жертва на идоли“; ст. 29), вероятно е най-добре да се разбира „замърсяване на идоли“ тук в специфичния смисъл на храна (и напитки), които са били принасяни на езически божества. В гръцката и римската религия храната рутинно е била поднасяна на божествата в храмовете. Само малка част от нея обаче е била поставяна върху олтара. Останалата част е била или консумирана от живеещите във връзка с храма, или изпращана на пазара за продажба. В очите на строгите евреи такава храна е била замърсена. Така едно решение, приписвано на равин Акиба (ок. 100 г. сл. Хр.), заявява: „Месо, което се внася на място за идоли, е разрешено [за да се извлече някаква полза от него], но това, което се изнася, е забранено, защото се [счита] за жертвоприношение на мъртвите“ (Мишна 'Abodah Zarah 2. 3, Сончино, издание на Талмуда, стр. 145). По подобен начин друго правило от Мишна (кодифицирано около 200 г. сл. Хр.) заявява относно виното, принесено на идол, че „Йен несек (вино за възлияние) е забранено и прави [друго вино] забранено дори с най-малкото количество. Вино [смесено] с вино и вода с вода [дисквалифицира] дори с най-малкото количество. Вино [смесено] с вода и вода с вино [дисквалифицира, когато забраненият елемент] придава вкус. Това е общото правило: със същия вид [сместа се дисквалифицира] в най-малкото количество, но с различен вид [тя се дисквалифицира, когато забраненият елемент] придава вкус“ (пак там, 5. 8, Сончино, изд. на Талмуда, стр. 349). Следователно, един строгият еврей никога не е купувал месо на открития пазар, а само от еврейски месар. Когато пътувал, го е правил с кошницата си на гърба си; носел е храната си със себе си (вижте Марк 6:43).

Ювенал говори за „юдеи, които притежават кошница и сноп сено за цялото си обзавеждане“ (Сатири iii. 13, 14; изд. на Льоб, стр. 33).

С оглед на това силно юдейско чувство, съветът сметнал за уместно да помоли езическите християни да се въздържат от месо, принесено в жертва на идоли. Това би означавало не малко себеотрицание. Обръщението трябвало да откаже покани за много празнични събития или, ако присъства, да откаже да яде. Човек с добра съвест също би отказал да яде храна, поставена пред него в частен дом, освен ако не е убеден, че не е била принесена в храм. В същото време това ограничение имало практическата стойност да предпазва езическите християни от изкушението да участват в езически ритуали, където дегустацията на жертвената храна и вино е била съществена част от поклонението. Ако нищо, принесено в жертва на идол, не е трябвало да се яде, съвестният християнин би могъл ясно да разбере, че дори повърхностният ритуал на вкусане на храна и напитки пред олтара на императора е забранен. Изглежда, че това е било особено актуален проблем по времето на писане на Откровението (вижте Откр. 2:14).

Няколко години след Йерусалимския събор това ограничение срещнало известна съпротива. В Коринт мъжете претендирали за правото да ядат каквото си поискат, а Павел признал това право абстрактно, доколкото те могли да купуват храна по пазарите, без оглед на това дали е била принесена преди това в храм, тъй като „идолът е нищо“. Но той подкрепил ограничението, основавайки се на братска любов и уважение към скрупулите на другите (1 Кор. 8–10; вижте Рим. 14).

От блудство. В началото може да е изненадващо да се открие морално правило, поставено заедно с ограничения, които изглеждат чисто церемониални. Но първият елемент от указа е бил и морален, доколкото е бил основателен на втората заповед от Декалога. По отношение на блудството, левитският закон срещу всяка форма на нецеломидие е бил с право строг (Левит 18; 20:10–21).

Грехът на блудството, включващ липсата на каквото и да е истинско уважение към чистотата на женствеността, е бил толкова широко разпространено зло в древния свят, че може да се счита почти за характеристика на гръко-римския живот. Идолопоклонството и блудството понякога са били свързани в езическите култове. Както при блудниците-жрици на Афродита в Коринт и Пафос, проституцията често е била част от идолопоклонството. Мъжът, който се е отдавал на храма, по този начин е изразявал предполагаемата си вяра в почитаната по този начин богиня. Грехът на блудството е бил допустимо и дори рутинно нещо за езичника. Поради тази причина еврейският християнин би искал да знае, че новопокръстените езичници са влезли в чистота на живота (виж 1 Кор. 6:15; Откр. 2:14). Следователно на Йерусалимския събор християнството прави първата си публична стъпка към поддържането на високи морални стандарти, не само чрез общото си учение, но и чрез конкретно правило, установено за неговите членове.

Удушени неща. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на думите „и от удушени неща“. В Стария завет няма ясна забрана срещу яденето на „удушени неща“. Принципът обаче изглежда същият като този на следващата забрана – въздържане от ядене на кръв. Удушените животни обикновено не се обезкървяват и затова и плътта им не се обезкървява и затова плътта им не е приемлива за храна (вж. Лев. 17:13, 14). Изявлението на Яков може да се е основавало и на Моисеевите ограничения срещу плътта на животни, които са умрели от себе си или са били убити от друг звяр (Лев. 17:15; Втор. 14:21). Такива ограничения са били спазвани от ранната църква, както е засвидетелствано от Тертулиан (починал около 230 г. сл. Хр.), който, пишейки до езичниците, заявява: „Срамувайте се от подлите си постъпки пред християните, които не ядат дори животинска кръв по време на храненето си с проста и естествена храна; които се въздържат от удавени и умиращи от естествена смърт, единствено за да не се замърсят, нито от кръв, отделяна от вътрешностите“ (Апология

9; ANF, том 3, стр. 25). По подобен начин, едно древено правило в Източната църква гласи: „Ако някой епископ, или презвитер, или дякон, или дори някой от свещеническия списък яде месо с кръвта на живота му, или това, което е разкъсано от звяр, или което е умряло от самосебе си, нека бъде лишен от служба; защото това е забранено от закона. Но ако е от миряните, нека бъде отстранен“ (Апостолско правило 63; ANF, том 7, стр. 504). Древноеврейската традиция гласи, че когато вратът на животно бъде счупен, кръвта се стича в крайниците по такъв начин, че не може да бъде извадена, дори с помощта на сол (Талмуд Хулин 113а, изд. Сончино, стр. 621, 622).

От кръв. Забраната за употреба на кръв като храна е наложена веднага щом Животинската храна е била разрешена за мъжете (Бит. 9:4) и това често е било повтаряно в Моисеевия закон (Лев. 3:17; 7:26; 17:10; 19:26). Яденето на кръв се е смятало за грях против Господа в дните на Саул (1 Царе 14:33). Храната, приготвена с кръв, е била често срещана на трапезите както на гърците, така и на римляните. Например, това се намира в Омир: „Ето, на огъня лежат кози корема, които сложихме там за вечеря, след като ги бяхме напълнили с мазнина и кръв. Сега, който от двамата победи и се окаже по-добър човек, нека стане и си избере кой от тях ще иска.“

(Одисея xvii. 44–49; изд. на Льоб, том 2, стр. 199, 201).

Езичниците имали свикнали при жертвоприношенията си да пият кръв, смесена с вино. Йосиф Флавий, говорейки от гледна точка на евреите от I век сл. Хр., записва, че „кръв от всякакъв вид той [Мойсей] е забранил да се използва за храна, считайки я за душа и дух“ (Древности iii. 11. 2 [260]; изд. на Льоб, том 4, стр. 443). Отношението на евреите към тази забрана може да се види от изказване, приписвано на равин Шимон бен Азай (ок. 110 г. сл. Хр.): „В Тората има 365 забрани и сред тях

„Във всички закони няма такъв... ако Писанията ви увещават така относно забраната за кръв [Второзаконие 12:23], в сравнение с която няма по-лесна заповед измежду всички, колко повече това важи за всички останали заповеди!“ (Второзаконие 12:23; цитирано в Щрак и Билербек, Коментар към новия завет от Талмуда и Мидраша, том 2, стр. 734). Фактът, че забраната за кръв може да се счита за най-лесно спазваемата от всички заповеди, помага да се разбере чувството на еврейските християни в Йерусалим, че новопокръстените езичници трябва да я спазват. В продължение на няколко века, поне в някои райони, ранната християнска църква изглежда се е придържала към това правило (вижте по-горе за „удушени неща“). В същото време, особено на Запад, изглежда е направен опит ограниченията на Йерусалимския събор да се представят като чисто морални забрани.

Така Иринеи (ок. 185 г. сл. Хр.) цитира настоящия пасаж по следния начин: „...Да им се заповяда да се въздържат от суетните неща на идолите, от блудство и от кръв; и каквото не искат да им се прави на тях, нека не правят и на другите“ („Срещу ересите“, iii, 12, 14; ANF, том 1, стр. 435, 436). Че от такава гледна точка „кръв“ е била тълкувана като проливане на човешка кръв, т.е. убийство, е ясно от Тертулиан (починал около 230 г. сл. Хр.), който обяснява: „Забраната върху „кръвта“ ще разбираме много повече като (забрана) върху човешка кръв“ (За скромността , 12; ANF, том 4, стр. 86). Вижте Бит. 9:4.

21. От старо време. По-скоро „от древни поколения“. Яков очевидно не е имал друга мисъл, освен че еврейските християни ще запазят всичко, което юдаизмът им е дал, и че няма да се отделят от еврейската синагога.

В синагогите. Относно програмата на синагогално богослужение вижте том V, стр. 56–58. Еврейските християни все още посещавали синагогата, все още посещавали службите в синагогата. Връзката на този стих с предходния може да се разбира по различни начини. Някои го приемат като смисъл, че еврейските християни не трябва да се страхуват, че свободата на езичниците ще посегне на спазването на Моисеевите закони, защото те и децата им ще продължат да бъдат увещавани в закона всяка събота, докато посещават синагогата. Други разбират този стих като основа за забраните на Яков в този смисъл, че доколкото Моисей се чете в синагогата, езичниците трябва поне да се въздържат от нещата, които той изброява. Трети пък го виждат като смисъл, че езическите християни със сигурност не биха намерили забраните на Яков за трудни, тъй като вече са били запознати с тях от контактите си със синагогите, където законът редовно се е чел.

22. Хареса ми. Гръцки *dokeō*, „да изглежда подходящ“ или, както думата е била използвана в официален в този смисъл, пасажът тук може да се преведе като „беше наредено“, „беше гласувано“.

Цялата църква. Това показва важното място, което заемат членовете на църквата. Те се съгласиха с упълномощаването на представителите, изпратени с писмото. В по-късните векове миряните до голяма степен бяха изключени от официалните църковни събори.

С Павел и Варнава. Избраните мъже бяха изпратени заедно с Павел и Варнава, за да може потвърждението на приетите декрети да дойде от други устни, а не от тези на тези двама мъже, които бяха толкова лично замесени във въпроса. По този начин нямаше да има шанс някой непокорен юдаист да обвини Павел и Варнава във фалшификация.

Юда, наречен Варсава. Името Варсава носеше и Йосиф, „който беше наречен Юст“ (виж гл. 1:23). Ако Варсава се счита за фамилно име, това е Юда

и Йосиф вероятно са били братя. Йосиф поне е бил един от личните последователи на Исус. В гл. 15:32 Юда е наречен пророк.

Силас. Това може да е арамейско име или съкращение от римското Силванус. Като Юда, той беше пророк (ст. 32). Той стана спътник на Павел по време на Второто мисионерско пътуване (ст. 40) и вероятно е Силван, споменат в 1 Сол. 1:1; 2 Сол. 1:1; 1 Петрово 5:12.

Върховни мъже. Или „водещи мъже“, „авторитети“. Тяхната позиция може да е възникнала от фактът, че те бяха пророци (вижте стих 32). Ако бяха последователи на Исус, това също щеше да ги накара да бъдат силно уважавани от братята.

23. Писал писма. Това, което следва в тази глава, несъмнено е препис на изпратения документ, първият от дълга поредица от постановления и канони на събори, появяващи се в историята на църквата. Вероятно това писмо е написано на гръцки. Форматът му е гръцки; езичниците, най-заинтересовани от решенията, съдържащи се в него, са били предимно гръцкоговорящи, както несъмнено и църквата в Антиохия, до която е било изпратено.

От тях. Буквално „от тяхната ръка“, може би еврейски израз. Това не означава, че писмото е написано от тези мъже, а че е изпратено от тях.

Апостоли, старейшини и братя. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването, „Апостолите и старейшините, братя.“ Така водачите в Йерусалим уверили християните, до които писали, че всички те са братя в Христос.

Изпратете поздрав. Гръцки председател (вижте Рим. 1:7). Тази дума е обичаен поздрав в гръцки букви, но не се използва в Новия завет освен тук, в Деяния 23:26 и Яков 1:1.

Езичници. Както е посочено в стих 20, писмото на съвета е било адресирано до езичниците, а не до еврейските християни.

Антиохия, Сирия и Киликия. В Антиохия спорът относно изискванията, поставени пред езичниците, достигнал кулминацията си. Църквите в околните райони на Сирия несъмнено били замесени. Споменаването на Киликия подсказва, че Павел е извършил важна работа в родната си провинция, преди да работи с Варнава в Антиохия (виж гл. 11:25).

24. Кое то излезе. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) по отношение на запазването или пропускането на тези думи. От стих 1 става ясно, че те са от Юдея. Липсата им на авторитет контрастира с авторитета, даден на Юда и Сила от съвета (стих 27).

Подбиване. Гръцко *anakeuazō*, „да разстрои“. Юдаистите бяха разстроили вярата на новопокръстените езичници, защото техните твърдения бяха ударили в самата основа на християнския опит и вярвания – факта, че спасението не се постига чрез външни обреди или чрез отъждествяване с определена група хора.

Казване. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на думите „казвайки, Ye трябва да бъдат обрязани и да пазят закона.“

Не е дал такава заповед. По-скоро „не е дал никакви заповеди“. Това е пълно отричане, че на юдаистите е била дадена каквато и да е власт. Пасажът е важен и за оценката на твърденията, изтъкнати от същата група по-късно (Гал. 2:12).

25. Изглеждаше добре. Гръцки *dokeō*, виж на стих 22. Ако думите се приемат в официалния им смисъл В този смисъл, първата част на този стих може да се преведе като „Гласувахме единодушно да изпратим“. Алтернативен превод е „След като постигнахме съгласие, решихме да изпратим“.

Избрани мъже. Тоест Юда Варсава и Сила.

Възлюбен. Гръцки *agapētos*, прилагателно, което в Новия завет се прилага по-специално към онези, които са обединени във вяра и любов. Цялото писмо умишлено отдава почит на Павел и Варнава, а изразът „възлюбен“ осветлява твърдението на Павел, че „стълбовете“ на църквата в Йерусалим са дали на него и Варнава „десниците на общението“ (Гал. 2:9). Петър говори за Павел с този термин (2 Петрово 3:15).

Варнава и Павел. Вероятно името на Варнава е поставено първо тук, защото той е имал преди това е бил специален пратеник, изпратен от църквата в Йерусалим до Антиохия (гл. 11:22).

26. Рискувал. Гръцки *paradidōmi*, „да предам“, „да се ангажирам“. Този пасаж може да бъде разбира се по един от двата начина. Това може да означава, че са били мъже, които са показали готовност да дадат живота си заради Христос – което със сигурност е било вярно (виж гл. 13:50; 14:5, 19) – или може да означава по-общо, че са посветили живота си на каузата на Христос.

За името. Тук, както и преди, „име“ означава месианското достойнство и божествената власт на Исус. Мисионерите са проповядвали Исус като Христос. Вижте гл. 3:16.

27. Чрез уста. Буквално „чрез дума“. Сравнете израза „от уста на уста“.

28. Изглеждаше добре. Гръцкият глагол е същият тук, както в стих 25. Исус беше обещал, че Духът на истината ще води учениците Му към всяка истина (Йоан 16:13), а Лука често говори за тях като изпълнени с Духа. Затова можете от съвета без колебание твърдя, че техният Водач е Божият Дух. Под ръководството на Божия Дух.

Под ръководството на Духа на еврейските християни отхвърляха дългогодишните си предразсъдъци срещу общуването с езичници. Колко по-добре би било за църквата, ако тя винаги можеше честно да каже, че е под контрола и ръководството на Светия Дух.

Няма по-голямо бреме. Самите юдеи чувстваха това бреме в бремето си на законови обреди (вижте върху Деяния 15:10; Откровение 2:24).

29. Меса, принесени в жертва на идоли. Тази формулировка дава по-ясно определение на предупреждението на Яков срещу „замърсяванията на идоли“ (вижте на стих 20).

И от удушени неща. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на тези думи, както в стих 20. За обсъждане на тези забрани вижте стих 20.

Справям се добре. Гръцки *eu prassō*. Този израз може да означава или „да се разбирам добре“, или „да правя „дясно.“ Въпреки че първото значение е по-често срещано, християнската литература от II век подкрепя второто и то изглежда по-подходящо в настоящия контекст.

Доказателства от папирите показват, че *eu prassō* е термин, използван в посланията от периода койне, за да изрази учтива молба, а настоящият пасаж може дори да се преведе като „от което, моля, пазете се“.

Бъдете здрави. Форма на гръцкия глагол *rhōppumi*, „да бъдеш силен“, „да просперираш“, т.е. често срещан заключителен поздрав с гръцки букви. Това писмо следва стандартния гръцки стил както в началото, така и в края си (вижте на стих 23).

30. Пристигна в Антиохия. Естествено е да се предположи, че пратениците от съвета са се върнали на север през Самария и Финикия. Несъмнено сред езичниците в християнските събрания е имало радост от новината за получената свобода.

Множество. Гръцки *plēthos*, дума, използвана многократно в Деяния на апостолите за събирания на вярващи (гл. 4:32; 5:14; 6:2; 15:12). Тук се отнася до християнската конгрегация в Антиохия.

Предаде посланието. Сигурно е имало нетърпеливо външение, когато писмото беше тържествено отворено и прочетено на глас, може би с мърморене от едната страна и аплодисменти от другата, тъй като изречение след изречение отхвърляше ученията на юдаистите и потвърждаваше позицията, заета от Павел и Варнава. За езическите вярващи в Антиохия това послание беше харта за свобода, спечелена след истинска борба.

31. Утеха. Варнава, „синът на утехата“ (виж гл. 4:36), беше достоен член на такова посланичество. Утехата щяла да бъде почувствана както от юдеи, така и от езичници; първите, защото сега щяха да знаят на какво основание могат да приемат обърнатите във вярата езичници като събратя християни; вторите, защото сега бяха освободени от игото на церемониите и ритуалите. Вижте допълнителните бележки в края на главата, бележка 2.

32. Юда и Сила, бидейки пророци. Вижте гл. 13:1. Тук се използва „пророк“, а не някой, който непременно предсказва бъдещето, а на някой, който, бидейки изпълнен с Духа, говори от името на Бога с уникална власт. Следователно Юда и Сила са били квалифицирани както да увещават, така и да укрепват учениците. Увещаването ще е необходимо и на езичниците. Това беше видът работа, която Петър беше заповядал на своя Господ (Лука 22:32), и сега тя трябваше да бъде извършена при същите условия, които Петър се беше научил да използва в отношенията си с Корнилий.

33. С мир. Това е преводът на обичайния еврейски поздрав за сбогом. Той не означава, че на мъжете е било позволено да си тръгнат спокойно, а по-скоро, че молитвите на църквата за техния мир са ги съпътствали. Сравнете Марк 5:34.

До апостолите. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „до онези, които ги бяха изпратили“.

34. Въпреки това. Могат да се цитират текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на този стих. Тъй като обаче Павел малко след това избира Сила за свой спътник в следващото си мисионерско пътуване (ст. 40; вж. ст. 36), Сила трябва да е останал в Антиохия, след като Юда е заминал, или да се е върнал там скоро след това.

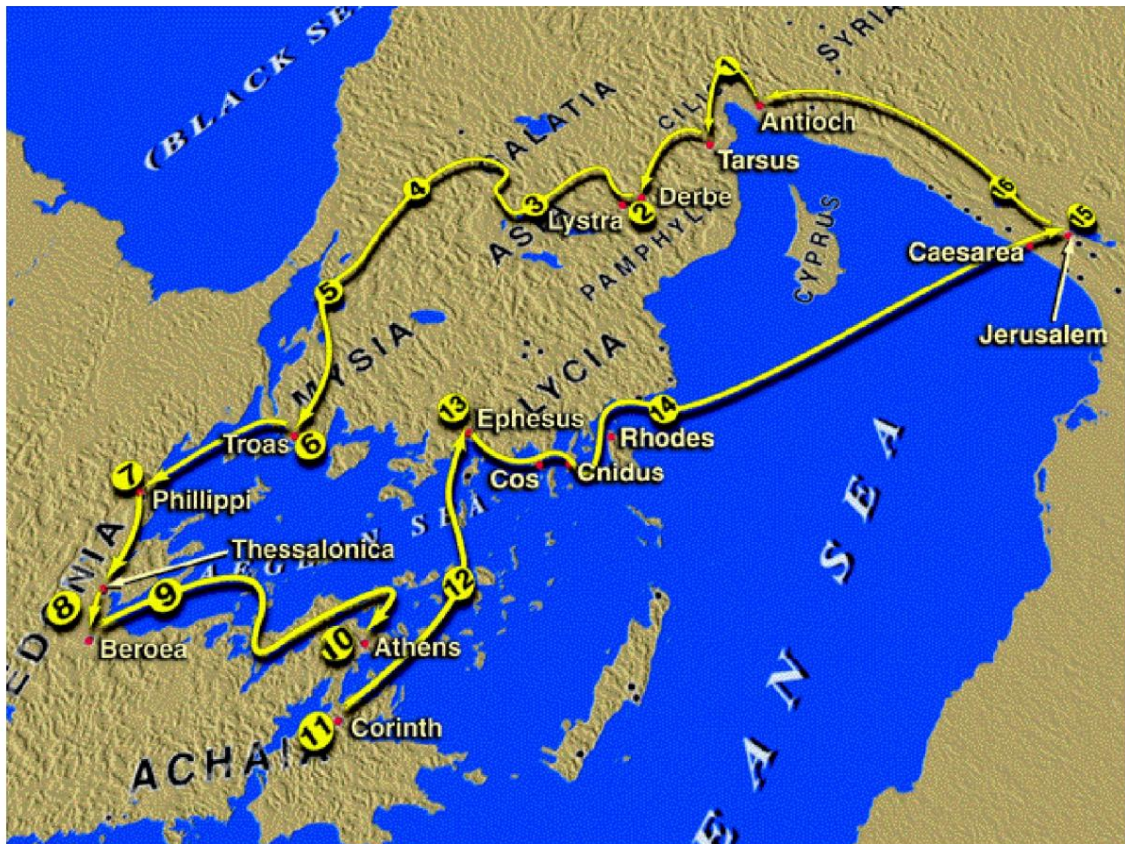
35. Проповядване. Форма на гръцкия глагол *euaggelizō* (виж на гл. 13:32). И двете поучават и проповядването трябваше да се извършва, за да се представи Исус като Спасител и да се наставлява в пътя на живот за Бога; несъмнено това беше особено важно за езичниците, които, както ставаше ясно, вече бяха участници в новия завет под евангелието.

36. Няколко дни по-късно. Вижте гл. 16:1.

Да започнем отново. Това предложение беше характерно за Павел. Сърцето му винаги беше изпълнено с „грижата за всички църкви“ (2 Кор. 11:28), която той винаги споменаваше в молитвите си (Рим. 1:9; Еф. 1:16; Фил. 1:3). Съдейки по загрижеността му за Тимотей, разкрита в посланията на Павел до него, Павел би бил също толкова загрижен за духовния растеж на отделните членове, които са негови деца във вярата, колкото и за общото състояние на църквите, които е основал. Павел предложи пътуването като възможност за повторно посещение на църквите, основани по време на първото пътуване, но той се разшири, когато беше подтикнат от Духа да отиде в Европа, в отговор на македонския призив.

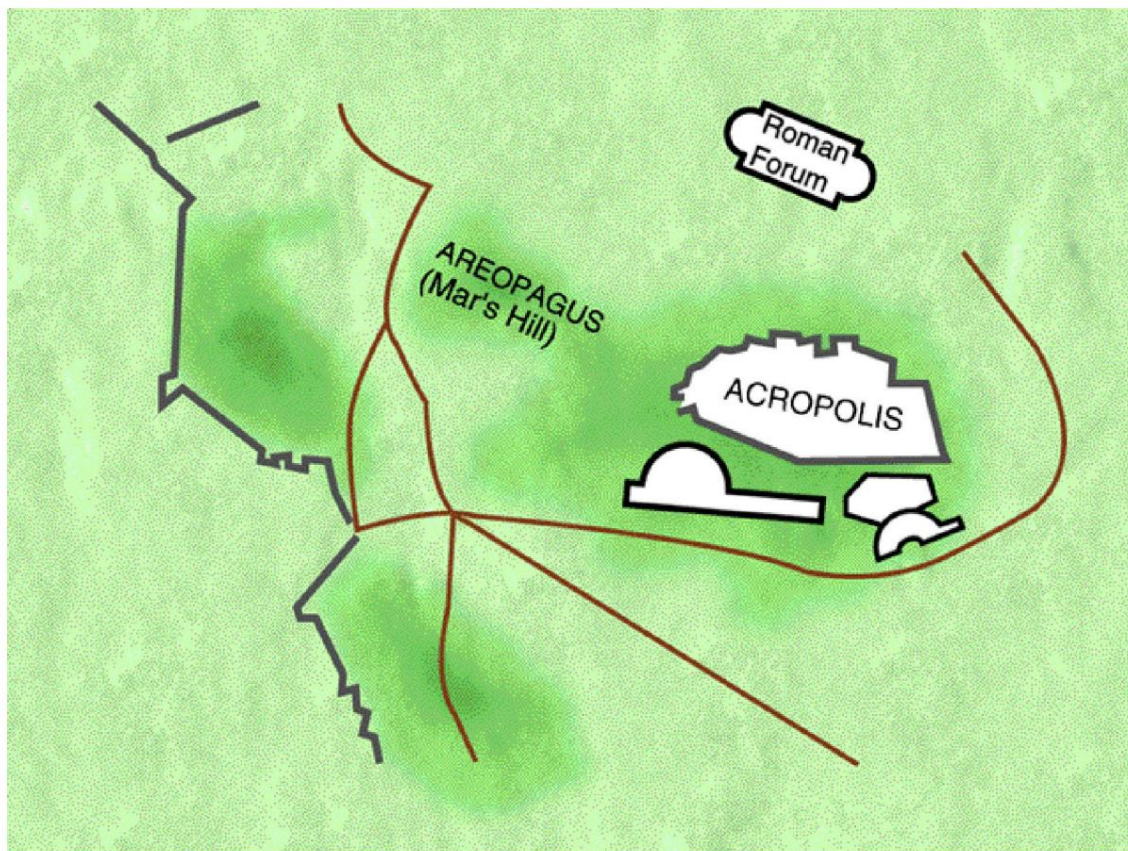
Второто мисионерско пътуване на Павел, ок. 49 до 52 г. сл. Хр.

13

Диаграма на Централна Атина

13Никъл, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 15:1). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

37. Решителен. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочита „беше решен“ или „желан“. Несъмнено семейните отношения на Варнава с Йоан Марк са го накарали да пожелае да вземе младия мъж още веднъж на мисионерско пътуване, за да му даде възможност да покаже годността си за служба (вж. Кол. 4:10). Без съмнение той е разпознавал, за разлика от Павел, обстоятелства, които поне отчасти са извинили предишното отдръпване на Йоан от трудна задача (вж. върху Деяния 13:13). За Павел, искрения и смел воин за Христос, всеки, който е постъпил така, е изглеждал, по думите на самия Господ, не „годен за Божието царство“ (Лука 9:62) и се е нуждаел от дисциплина, от отхвърляне поне за известно време, за да се подготви за по-нататъшна работа.

Фамилия. Буквално „който се нарича“.

38. Отстъпи от тях. Вижте гл. 13:13. Йоан Марк се беше върнал в Йерусалим от Перга.

Не отиде. Тези думи подсказват, че оплакването на Павел срещу Марк е било, че в Връщайки се в Йерусалим, той се беше отървал от тежестта на пътуването.

39. Спор. Гръцки *paroxysmos*, „раздразнение“, „остър гняв“. От тази дума произлиза Английското „пароксизъм“, което може да означава временно, макар и тежко, разделение, а не дълготрайно. Топлината на едно дългогодишно приятелство, запечатано от помощта на Варнава към Павел, когато той най-много се нуждаеше от човешки приятел (виж гл. 9:27), както и взаимното преследване на велико дело и успешното постигане на велико решение, направиха разрива между Варнава и Павел още по-болезнен. Това е последното споменаване в Деяния на Варнава или Марк. За църквата резултатът беше, че бяха предприети две мисионерски пътувания вместо едно. Въпреки че апостолите имаха различни мнения относно

Който беше достоен да се присъедини към такава работа, нямаше разделение между тях относно това каква работа трябва да се извърши в евангелието. Името на Варнава се среща в посланията на Павел в 1 Кор. 9:6; Галатяни 2:1, 9, 13; и Кол. 4:10. В писмото си до Коринтяните (1 Кор. 9:6), апостолът посочва Варнава, който е дал същия благороден пример като него, работейки със собствените си ръце и не получавайки подкрепа от църквите, където е работил в евангелието. Кол. 4:10 разкрива, че Павел отново е приел Йоан Марк като сътрудник (Филимон 24) и Павел се е научил да разпознава в Йоан Марк някой, който му е бил „полезен“ „за служението“ (2 Тим. 4:11). След като работи с Варнава в Кипър, Марк очевидно се връща при Петър и е с него в Рим (1 Петр. 5:13). Възможно е именно във връзка с този престой в Рим Марк да е работил отново с Павел.

Отплаваха за Кипър. Това беше родината на Варнава. Беше естествено той и Марк да започнат труда си тук.

40. Павел избра Сила. Вижте стих 34. Това показва интереса на Сила към евангелизацията сред езичниците и несъмнено той беше също толкова подходящ, колкото и Варнава, защото имаше дара на пророчеството. Сила вече можеше да претендира за титлата апостол, в по-широкия смисъл на „мисионер“, тъй като беше изпратен от църквата в Антиохия. Препоръчително. Вижте гл. 14:26.

41. Той отиде. Въпреки че местоимението се отнася само за Павел, повествованието показва, че Сила е придружавал по-опитния апостол. Следователно смисълът на пасажа е „те отидоха“ (вж. гл. 16:1, 6).

Сирия и Киликия. Тъй като Павел не е посетил родната си провинция Киликия по време на първото си пътуване, вероятно е църквите там да са били основани от него през годините му в Тарс след обръщането му във вярата (виж гл. 9:30; 11:25). Но юдаистите са били активни в двете посочени провинции и присъствието на Павел, със Сила като един от пратениците на съвета, сигурно е помогнало да се успокоят всякакви съмнения или въпроси в съзнанието на евреи или езичници в църквите, които те сега посещават.

Потвърждаващо. Вижте гл. 14:22.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ ПО ГЛАВА 15

Забележка 1

Един от най-заплетените проблеми в книгата Деяния е този, който произтича от сравнение на разказа на Лука за посещенията на Павел в Йерусалим със собствения разказ на апостола в Галатяни 1; 2. Досега Лука записва три такива посещения (Деяния 9:26–30; 11:27–30; 12:25; 15:1–29), докато Павел разказва само за две (Галатяни 1:18, 19; 2:1–10). От тези посещения, тези в Деяния 9:26–30 и Галатяни 1:18, 19 са очевидно едни и същи. Възниква обаче въпросът относно връзката между второто и третото посещения, записани в Деяния, с второто посещение в Галатяни. Кое от посещенията, записани от Лука в Деяния, е това, споменато от Павел в Галатяни?

Като цяло, учените са предложили три подхода към този проблем. Някои отъждествяват „посещение на глад“ от Деяния 11:27–30; 12:25 с пътуването от Галатяни 2:1–10. Много други смятат, че именно пътуването от Деяния 15, включващо Йерусалимския събор, е това, което Павел описва в Галатяни 2. Други пък, виждайки трудности и в двете идентификации, стигат до заключението, че разказите на Лука и Павел могат да бъдат хармонизирани само чрез радикална реконструкция. Едно такова решение предполага, че „посещението на глад“ (Деяния 11; 12) и „посещението на съвета“ (Деяния 15) всъщност са едно пътуване, което е и записаното от Павел в Посланието към Галатяните. Според тази гледна точка Лука е взел двата разказа в Деяния от различни източници и въпреки че се отнасят до едно и също пътуване, той погрешно ги е разбрал като две

посещения. Друг радикално критичен възглед би поставил това „посещение поради глад“ в края на Третото мисионерско пътуване на Павел преди първото му затворничество, което го прави идентично с пътуването му до Йерусалим, записано в Деяния 21, когато той приема дарение от църкви в Македония и Ахия (виж Римляни 15:25, 26). Пророк Агав е споменат в Деяния 21, както и в гл. 11, и в двата случая той е изрекъл пророчество.

При оценката на тези възгледи може да се каже първо, че третият тип подход, който налага радикални реконструкции на повествованието на Лука, изглежда отчита твърде малко знанията, които той е трябвало да има относно този етап от кариерата на Павел, и вдъхновението, което е озарило ума му. Човек, толкова заинтересован от биографията на Павел, колкото Лука, и който е имал толкова интимен личен контакт с него, колкото Лука, едва ли би могъл да бъде в такова невежество относно отношенията на Павел с църквата в Йерусалим по отношение на проблема с езичниците, че да не знае в кой момент от кариерата на Павел се е състоял Йерусалимският събор, нито пък изглежда разумно Лука да е объркал толкова много фактите в историята на Агав. От гледна точка на този коментар, подобна радикална реконструкция е неоправдана.

Могат да бъдат представени определени доказателства в полза на приравняването на „посещението поради глад“ на Павел и Варнава (Деяния 11:27–30; 12:25) с пътуването, което Павел описва в Галатяни 2:1–10:

1. Павел заявява, че е „възлязъл по откровение“ (Галатяни 2:2) в Йерусалим; Лука изглежда паралелно с това, като се изобразява „посещението на глада“ като пряк резултат от пророчеството на Агав, че предстои глад (Деяния 11:28).
2. В Галатяни 1:2 Павел твърди, че не е научил своя възглед за евангелието от хора и със сигурност не от юдаизиращите елементи на Йерусалимската църква, а единствено от Христос. След това той очертава живота си след обръщането си във вярата, като поставя специален акцент върху контактите си с водачите в Йерусалим, за да илюстрира, че взаимоотношенията му с тях са били сравнително оскъдни и последователно против юдаисткия дух. Ако второто посещение в Йерусалим, което Павел споменава тук (Гал. 2:1–10), се приравнява на това в Деяния 15, тогава апостолът очевидно е пропуснал едно посещение (това от Деяния 11) от разказа си в Галатяни – което би го направило непосредствено отговорен за обвинението, че умишлено е свел до минимум контактите си с Йерусалим в името на аргумента си. Павел едва ли е бил достатъчно наивен да направи това. Но ако в Гал. 2 той говори за „посещението поради глад“ и ако пише преди Събора в Йерусалим, както смятат много учени (виж стр. 104), тогава той е записал всичките си контакти с Йерусалим до момента на писането си и не може да бъде обвинен, че е укрил доказателства в името на аргумента си.
3. Павел заявява, че през годините между първото му посещение в Йерусалим (Гал. 1:18, 19) и въпросното посещение, той „е бил непознат лично за църквите в Юдея“ (гл. 1:22). Това твърдение едва ли би било в съответствие с факта, че е носил помощ за гладуващи там (Деяния 11:27–30), ако това пътуване се е случило между двете посещения, разказани в Галатяни 1; 2.
4. В Посланието до Галатяни, където Павел е до голяма степен загрижен за отношението на християнските езичници към юдаизма, той не споменава официалните действия, предприети от водачите в Йерусалим по отношение на този проблем. Това изглежда странно, освен ако второто пътуване до Йерусалим, което той описва в Посланието до Галатяни, не е това от Деяния 11:27–30 и Йерусалимският събор все още не се е състоял.
5. Ако пътуванията от Деяния 11 и Галатяни 2 са едни и същи, преструвката на Петър и Варнава в Антиохия (Галатяни 2:11–13) би се случила преди Йерусалимския събор и Първото мисионерско пътуване. Това е по-лесно за разбиране, отколкото ако се види, че са дали

път към юдейския натиск след преживяванията на Варнава с езиичниците по време на първото пътуване и след като и Варнава, и Петър публично се поставиха в авангарда на решението в Йерусалим (вижте Деяния 15:7–12). Ако Петър и Варнава бяха безстрашни да говорят в Йерусалим, защо по-късно трябваше да се преструват в Антиохия?

Подобни аргументи накараха много учени да заключат, че това е посещението на глада (Деяния 11), а не посещението на съвета (Деяния 15), което Павел записва в Галатяни 2.

Въпреки това, повечето от по-старите коментатори са отъждествили посещението от Галатяни 2 с това от Деяния 15 и остава много да се каже в подкрепа на това мнение:

1. Деяния 11:27–30; 12:25 не дават никакви указания, че проблемът с езиичниците е възникнал по време на посещението на глада. От друга страна, този проблем е очевидно предмет както на Деяния 15, така и на Галатяни 2. Освен това, Първото мисионерско пътуване (Деяния 13; 14) предоставя логичен контекст за проблема, представен в Галатяни 2.
2. Както в Деяния 15, така и в Галатяни 2 спорният въпрос е повдигнат от натрапници; Лука говори за тях като за „някои от сектата на фарисеите“ (Деяния 15:5), но Павел ги нарича по-енергично „лъжебрата“ (Галатяни 2:4). В разказа за „посещението на глада“ няма и намек за такива хора.
3. Във връзка с факта, че ако Гал. 2 се приравни към Деяния 15, посещението липсва в разказа на Павел в Гал. 1; 2, се предполага, че по време на „посещението поради глад“ Павел не е имал контакт с нито един апостол. Лука казва само, че той и Варнава са занесли дарове „на старейшините“ (Деяния 11:30) в Йерусалим. Следователно, разказвайки за контактите си с апостолите, Павел може да не е сметнал „посещението поради глад“ за достатъчно значимо, за да го спомене.
4. Няма необходимо противоречие между твърдението на Лука, че „помощта“ е била изпратена „на старейшините чрез ръцете на Варнава и Савел“ (гл. 11:30) и изявлението на Павел, че е бил „непознат лично на църквите в Юдея“ (Гал. 1:22). Краткият разказ на Лука би показал, че с това пътуване не е имало нищо по-свързано от носенето на събраните милостини на старейшините, мисия, която те биха могли да изпълнят бързо и след това да се върнат веднага към неотложната си работа в Антиохия. (За дискусията относно „старейшините“ вижте Деяния 11:30.) Следователно това пътуване може да е било пропуснато от Павел в Галатяни, тъй като не е било от достатъчно значение, за да бъде включено в изявлението му към галатийските църкви.
5. Въпреки че е по-лесно да се приеме, че прикриването на Варнава и Петър се е случило преди Йерусалимския събор, не е невъзможно да се разбере, че след това са отслабнали под юдейския натиск. Павел ясно посочва, че са действали против собственото си по-добро знание (Гал. 2:12, 13).
6. Разказът на Лука за „посещението поради глад“ не дава никакви индикации, че някой е придружавал Павел и Варнава до Йерусалим. Но Лука казва конкретно, че когато отишли в Йерусалим за събора, „някои други от тях също отишли с тях“ (Деяния 15:2). Това би намерило паралел в твърдението на Павел, че е взел Тит със себе си в Йерусалим по време на посещението, записано в Галатяни (гл. 2:1).

Поради гореизложените причини, много учени предпочитат да отъждествяват посещението на Павел и Варнава в Йерусалим в Деяния 15 с посещението, записано в Галатяни 2. Предварителната хронология, следвана в този коментар, отъждествява пътуването от Галатяни 2 с „съборното посещение“ от Деяния 15 (виж стр. 100).

Забележка 2

Трудно е да се надцени значението на решенията на Йерусалимския събор. Посочени са четири подробности, но общата разпоредба „няма по-голямо бремe“

беше жизненоважният. Цялата църква, с официално действие, обяви езичниците за свободни от ритуални изпълнения. Това беше прокламация за еманципация.

Влизането в църквата на етиопеца, самаряните, Корнилий и неговото домакинство, и особено на крайно езическите гърци в Антиохия, беше значимо и имаше кумулативен ефект върху мисленето на еврейския елемент в църквата. Но в Йерусалим църквата се събра на съвет и предприе окончателни действия. Обрязването, принасянето на жертви, измиванията и целият кръг от ритуали, които бяха част от или бяха възникнали около практиката на еврейската религия, не трябваше да се изискват от езичниците, кръстени в християнската църква.

Предвид важността на това решение, посочването на конкретни неща, които да се очакват от езичниците, може би беше по-маловажно, но въпреки това необходимо, за да се завърши картината. Истинската същност на решението се състоеше в общо изявление за това какво не трябва да се налага на езичниците. Към него беше приложено кратко, конкретно изявление за това какво би се очаквало. Избраните точки очевидно подчертаваха нещата, по отношение на които един езичник би могъл да сбърка или да бъде безразличен.

Колебанието на Петър в Антиохия (Гал. 2:11–14), упоритото настояване на умиращите-Твърдите юдаисти в Галатия (гл. 3:1, 2) и по-късният възход на юдаизиращите секти на назаряните и евионитите (виж стр. 53, 54) показват колко е било важно църквата да стигне до ясно решение по въпроса за юдаизирането. В противен случай църквата щеше да трябва да се обърне към древни форми и церемонии, почтени, но типични, чийто благословен Антитип е дошъл и е извършил Своео дело. Тя винаги щеше да чувства привличането на център, Йерусалим, дори след като това място е било разрушено. Още по-лошо, тя щеше да бъде национална, расова църква, еврейска в основата си. Без съмнение езичниците щяха да бъдат карани все повече да мислят, че са приети не по Божията благодат, а по благоволенieto на хората от „избраната“ раса. Такава интровертност, такова расово опетняване, такова съсредоточаване върху хората, би било обезсърчително и фатално по отношение на живота, програмата и напредъка на църквата.

Подобна ситуация би определила църквата като подвластна на форми и ритуали, както изразителна за неговата природа. Но истинската природа на християнството не е във форми и церемонии. Геният на християнството е неговата духовност, неговото поклонение пред Бога в дух и истина. Целта е била християнството да бъде освободено, доколкото е възможно, от форми, ритуали и церемонии. Ако пълният смисъл на решението на Йерусалимския събор беше приложен изцяло в по-късния опит на църквата, много грешки и отстъпничество щяха да бъдат избегнати.

Може да се зададе въпросът защо Йерусалимският събор не е уточнил като задължителни всички заповеди от Декалога. Отговорът е, че съборът не е разглеждал закона с десетте заповеди като такъв. Поклонението пред Бога, спазването на съботата, почитането на родителите, позволяването на ближните да живеят и да се радват на живота, това да бъдеш честен и доволен, са били дотолкова в основата и вътъка на основния морал на християнството, че не са били споменати. По-важното е, че това не са били точки на дебат на този събор. Както вече беше посочено, забраните са се отнасяли до неща, от които езичниците, дори след обръщането им във вярата, трябва особено да се пазят, или за да избегнат тежък грях, или за да избегнат практики, които биха могли да внесат раздор в църквата. Яденето на кръв и месо, от което кръвта не е била правилно отстранена, участието в идолопоклонство и блудството - всичко това са били често срещани практики сред езичниците, без да се е обръщало внимание на факта, че те са вредни или за тялото, или за духа, или и за двете.

Следователно, езичниците трябва да бъдат предупреждени срещу тези неща и въздържани от практикуването им.

Що се отнася до самите специфични клаузи, естествено е да се запитаме за техния статут в по-късния живот на църквата. Като споразумение между враждуващите езичници и евреи в църквата, то в някои отношения е било компромис или поне основа за общ живот (вижте стих 19). Не е дошло времето за провъзгласяване на пълния смисъл на учението на Павел (Гал. 2:2) и Павел, който е приел решението на събора като задоволително уреждане на въпроса в дебата, никога по-късно не се е позовавал на неговите клаузи. Дори когато обсъжда един от основните въпроси, които решението е разглеждало, а именно употребата на храна, принасяна в жертва на идоли, той не е приложил постановлението на събора (1 Кор. 8; 10). Въсъщност, съветът му относно яденето на храна едва ли би се считал за напълно в съответствие с решението на събора, макар че със сигурност не би противоречал на духа и намерението на събора. Той твърди, че не е непременно погрешно да се ядат неща, принесени в жертва на идоли, защото самите богове, представени от идолите, не съществуват. Погрешно би било да не се оценят скрупулите на друг християнин, който не би ял такива неща и би се притеснявал, когато съседът му го прави. Тази разпоредба би имала за цел да избегне ненужни търкания между еврейски и езически християни в техните социални контакти.

Когато Павел разглеждал въпроса за сексуалната нечистота, както правил многократно в посланията си, той не го направил, позовавайки се на Йерусалимския събор, а позовавайки се на основния библейски принцип, върху който се е основавало самото действие на събора. С други думи, той разглежда този проблем въз основа на факта, че християнинът принадлежи на Бога и цялата му личност се е превърнала в храм, обитаван от Светия Дух. В такова божествено присъствие не трябва да има нечистота.

Следователно, значението на събора не се е виждало предимно във въздействието върху църквата на неговите специфични забрани. Неговото значение се състои по-скоро в освобождаването на езическата християнска църква от религиозни обреди заради самите тях.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 AA 189

1-41AA 188-202, 400, 401; SR 304-309

2, 3 AA 190

4-6AA 191

5 AA 188

7 AA 192

8 AA 196

8-10AA 193; SR 307

12, 13 AA 194

14 КОЛ. 79

18 MX 433; 8T 282

19 AA 194; CP 307

20 AA 195

22, 23 AA 196

25-29AA 195

32, 35 AA 197

36 AA 201

36-40AA 170

37-41AA 202

ГЛАВА 16

1 Павел, след като обряза Тимотей, 7 и бидейки призван от Духа от една страна в друга, 14 обръща Лидия, 16 изгонва дух на гадаене. 19 Поради тази причина той и Сила са бичувани и затворени. 26 Вратите на затвора са отворени. 31 Тъмничарят е обърнат, 37 и те са освободени.

1. Дойде той. Гръцки *katantaō*, „да дойдеш“, „да пристигнеш на“ определено място. За употреба на единствено число виж гл. 15:41. Текстовите доказателства са разделени (вж. стр. 10) относно включването на „също“ между „той“ и „до“. Включването му може да служи за подчертаване на приемствеността между гл. 15:41 и 16:1. Разделянето на глави би било по-добре да се постави в гл. 15 между стихове 35 и 36.

Дерва и Листра. Това продължава посещението на църкви, построени преди това (гл. 15:36). Вижте гл. 14:6, където редът е обърнат в съответствие с географията. Тук Павел и Сила естествено биха отишли първо в Дерва (вижте Второто мисионерско пътуване на Павел). За да стигнат до този регион от Киликия, Павел и неговите спътници трябва да са преминали през известния планински проход, Киликийските порти, през които Александър Велики е превел войниците си.

Беше там. Не е сигурно дали това се отнася за Листра или за Дерва. Обоснованите мнения са в полза на Листра, въпреки че някои, въз основа на гл. 20:4, предпочитат Дерва (вижте гл. 14:6). Поне е ясно, че Тимотей е произхождал от областта Дерва-Листра и е бил известен на църквите в този район като плодотворен ученик.

Тимотей. Често срещано гръцко име, което означава „почитан от Бога“. Английската му форма е „Тимотей.“ Вероятно е бил обърнат от Павел по време на посещението му в Листра и Дервия по време на Първото мисионерско пътуване (виж гл. 14:6). Следователно Павел наистина е могъл да го нарече „моят възлюбен син“ (1 Кор. 4:17) и „моят собствен син във вярата“ (1 Тим. 1:2). Той е бил млад (1 Тим. 4:12; виж АА 203), вероятно не повече от 18 или 20 години, тъй като за младостта му все още се говори около дванадесет години по-късно в 1 Тим. 4:12. Но през почти двете години, изминали от заминаването на Павел от Листра (за хронология виж стр. 100, 102), Тимотей е бил добре познат заради своята преданост и „нелицемерна вяра“ (2 Тим. 1:5). Той е бил възпитаван да познава Стария завет от детството си (2 Тим. 3:15). Фактът, че е бил добре оценен от братята в Икония, както и в Листра (Деяния 16:2), предполага, че той се е занимавал с поддържането на контакт между двете църкви. Павел пише до него и за него, сякаш не е бил физически силен, а може би и по-малко силен в по-късен етап от живота си, тъй като е следвал строга мисионерска програма (1 Тим. 5:23). Изглежда е бил емоционален (2 Тим. 1:4), но готов да се изправи пред трудности и отговорности в силата на Христос (1 Кор. 16:10). За Тимотей се говори като за сътрудник на Павел (Рим. 16:21) и е бил спътник в труда му във Второто и Третото мисионерско пътуване поне до Троада (Деяния 20:4, 5). От 1 Кор. 4:17 научаваме, че той е бил пратеник на Павел до Коринт, а във 2 Кор. 1:1 той е заедно с Павел в поздрава към тази църква. Той е бил и пратеник между Павел и църквата в Солун (1 Сол. 3:2, 6) и сигурно е бил в Рим с Павел по време на първото му затворничество там, защото е споменат в посланието до филипяните (гл. 1:1; 2:19), до колосяните (гл. 1:1) и до Филимон (ст. 1). Евр. 13:23 се отнася до престоя му в затвора, събитие, което не може да бъде установено по време или място. Евсевий („Църковна история“, iii. 4. 5) пише за него като за първия епископ на Ефес. Твърди се, че е претърпял мъченическа смърт от ръцете на ефеското население.

Една жена. Буквално „една жена, вярна [или „вярваща“] еврейка“. Има оскъдни текстови доказателства (вж. стр. 10) за добавянето на „вдовица“ след „жена“. Ако бащата на Тимотей беше мъртъв, това, заедно с вероятната му разлика в религията, би обяснило известността на майката в историята на Тимотей. Името ѝ беше Евника (на гр. Eunike, „побеждаваща добре“ или „добра победа“). Очевидно Лоида и Евника бяха благочестиви християнки (2 Тим. 1:5) и се погрижиха да дадат на Тимотей християнско образование, основано на лично познание на Писанията (2 Тим. 3:15).

Отец. Лука не дава ясна информация относно религията на бащата на Тимотей. Това, че е бил „грък“, може да показва, че е бил езически езичник, като в този случай бракът му с Евника не би бил признат от юдеите; или пък е можел да е бил езичник, „който се е боял от Бога“ (виж гл. 10:2). Очевидно обаче той не е бил пълноправен прозелит, защото синът му Тимотей не е бил обрязан.

2. Добре описано. Подобни изрази са използвани за Корнилий (гл. 10:22) и за Анания (гл. 22:12). Такъв разказ би насърчил Павел да избере младия мъж за свой спътник.

Братя. Тоест, членовете на християнските църкви в района. По време на трите или четири години, изминали от предишното посещение на Павел (гл. 14:6, 7), новите църкви се бяха развили и характерът на такъв ревностен член като Тимотей беше добре познат. Общуването между църквите в Листра и Икония беше лесно, тъй като разстоянието между тях беше само 20 мили.

3. Него би Павел. Очевидно Павел е искал Тимотей да заеме мястото, което би било заето от Йоан Марк, да действа като „помощник“ (виж гл. 13:5) и по този начин да започне „делото на евангелизатор“ (2 Тим. 4:5). Апостолът вижда колко полезен спътник може да бъде Тимотей, но осъзнава, че ако не бъде обрязан, ще бъде причина за проблеми, вместо помощ.

Обрязал го. Вероятно самият Павел е извършил обряда. Този акт на пръв поглед изглежда несъвместим с поведението на Павел по отношение на Тит, когото той отказал да обреже (виж върху Галатяни 2:3), и с общото му учение относно обрязването (виж върху 1 Коринтяни 7:18, 19; Галатяни 5:2–6). Но има ясен контраст между случаите на Тит и Тимотей. Тит бил грък и обрязването му би довело до принцип, от който Павел не бил готов да се откаже. Смесеният произход на Тимотей го направил евреин, защото равинският кодекс постановявал, че детето на еврейска майка се счита за евреин (Талмуд Йебамот 45б, изд. Сончино, стр. 297). Ако и двамата му родители бяха верни евреи, той щеше да бъде обрязан на осмия ден (Лев. 12:3), но религиозните различия между родителите му несъмнено са попречили на това.

Сега обаче младият Тимотей щеше да започне обществена работа и щеше да бъде в тесен контакт с евреи. Ако не беше обрязан, той щеше да бъде източник на трудности за евреите, които щяха да си помислят, че един лош евреин не може да бъде добър водач като християнин. Следователно Павел не виждаше непоследователност в това да се противопостави на учението, че обрязването е духовна необходимост, съществена за спасението, като същевременно обреже това момче от еврейски произход, за да не се съблазнява. Това беше в хармония с неговата заявена философия (вижте 1 Кор. 9:20) и е причината, записана от Лука за действието – „заради евреите“.

4. Декрети. Гръцки *dogmata*, „мнения“, „преценки“, „декрети“, от *dokein*, „да се даде мнение“. „Декретите“ тук са решенията на събора в Йерусалим (виж гл. 15:22–31). Изводът е, че Павел е предал копия от решенията (наречени

„послание“ в гл. 15:30) до църквите, които той преди това беше основал. Апостолите дадоха указите на езическите християни за тяхно ръководство и спазване. В тях нямаше нищо, което християнският евреин би могъл да пренебрегне, а свободата, дадена на езичниците, не се отнасяше за еврейските християни. За езичниците обаче те щяха да приемат характера на харта, върху която езичниците биха могли да заемат позиция в случай на спор с юдаистите. Същите укази може би са помогнали на много езичници да решат да влязат в християнската църква, знаейки, че няма да бъдат обременени с тежък кръг от церемонии.

5. Установена. Или „укрепена“. Църквата, излизайки от ранна детска възраст, се готви да постигат голям напредък, а мисионерите укрепват членовете си за това развитие.

Увеличили се по брой. Премахната е била изключително важна бариера за приемането на езичници и броят на християните се е умножавал ежедневно. Но тук може да се има предвид не само увеличаване на броя на вярващите, но и увеличаване на броя на конгрегациите. Не е дадена допълнителна информация. Три века по-късно, когато християнството е легализирано, църквата е включвала всички вярващи в града, организирани в редица конгрегации. Конгрегациите в околните села също са били включени в тази „църква“, по подобие на гръцките и римските градове-държави. Председателстващият старейшина на централната конгрегация по това време е станал епископ, който е носил тежки отговорности както в църквата, така и в държавата. По времето на Павел и повече от два века след това, докато християнството не става държавна религия, християните не са притежавали църковни сгради. Вижте стр. 26, 38.

6. И сега, когато. Текстовите доказателства потвърждават (вж. стр. 10) тълкуването „но те преминаха“, а не „сега, когато бяха преминали през всичко“. Гръцкото тълкуване на стихове 5, 6 предполага разделяне в повествованието в този момент. Един епизод е завършен, друг започва. Това е от значение за тълкуването на следващите стихове.

Фригия. Неясно дефинирана област в Западна Мала Азия (виж „Пътешествията на Павел“). Името е използвано по-скоро с етнологично, отколкото с политическо значение и по това време не е означавало римска провинция. Евангелското послание може вече да е било разпространено там от жителите на района, които са били в Йерусалим по време на Петдесетница. Фригия представлява особен интерес за християните, защото по-късно е включвала църквите в долината Лик, Колоса и Лаодикия. Вижте допълнителната бележка в края на главата.

Галатия. Тоест, земята на галите (гр. Galatai). Един голям клон на галските Хората се преместили на запад в Европа и заели територия, известна като Галия, която приблизително съответства на съвременна Франция. През 3 век пр.н.е. друг клон на същия народ се излял на юг през Гърция и в Мала Азия, където се заселили в централната част на страната и погълнали много от фригийците. На свой ред галатяните по-късно били завладени от римляните и през 25 г. пр.н.е., по времето на Цезар Август, тяхната територия станала римска провинция (виж том V, стр. 23). Жителите говорили келтски диалект, подобен на този, използван от галите в Западна Европа, и запазили бързината на емоциите и склонността към внезапни промени, които характеризирали келтския темперамент. Те с готовност приели фригийската религия с нейното оргиастично поклонение на великата богиня на земята Кибела, в чиито храмове се намирали жреци-евнуси, посветени на нейна служба (виж върху Галатяни 5:12). Главното седалище на това поклонение бил град Песин.

В Галатяни 4:13–15 (вижте коментара там) Павел говори за посещението си в Галатия, където изглежда е бил задържан от сериозно заболяване, вероятно някакво очно заболяване. Много коментатори са разбрали изказването на Павел за „трън в плътта“ (2 Кор. 12:7; вж. Деяния 9:18) като отнасящо се до очно заболяване. Вероятно това е довело до по-дълъг престой в този район, отколкото Павел първоначално е възнамерявал. По време на това заболяване галатяните са имали възможност да покажат своята изключителна преданост към него. Той заявява, че биха „извадили“ „собствените си очи“, ако беше възможно да заменят неговите с тях и по този начин да облекчат страданието му. Те смятали, че е най-висшата им „благословия“ да имат сред себе си такъв човек като Павел. Те го приели „като ангел Божий, като Христос Исус“. Споменът за това посрещане направил скръбта му още по-горчива, когато по-късно открил, че галатяните са подведени от юдаистки учители и ги смъмрил, че са изоставили първата си любов.

Бяха забранени. По-скоро „след като бяха забранени“, което означава, че забраната на Духа е била дадена скоро след като групата е напуснала областта Икония и преди да влязат във Фригия. Вижте допълнителната бележка в края на главата.

Свети Дух. Как Духът напътства Павел, било чрез вътрешни подтици, било през нощта видения или чрез пророчества, дадени чрез онези, които са получили дара (вж. гл. 21:4), Лука не казва (вж. върху гл. 2:4; 8:29, 39; 13:2). Но Павел знаеше, както и да го знаеше, че Бог чрез Духа му забранява да влезе в Азия, а след това и във Витиния (гл. 16:7), и не влезе в нито един от тези региони. За известно време той беше държан далеч от Азия, с нейните пренаселени градове като Ефес, Смирна и Сардис, които имаха големи еврейски общности и бяха големи центрове на идолопоклонническо поклонение. Такива градове сигурно са силно привличали Павел, но той беше напълно послушен на заповедите на Духа.

Така мисионерската група била водена към северозападния бряг, без да знае къде ще бъде следващата им задача.

В Азия. Вижте върху гл. 2:9; вижте допълнителната бележка в края на главата.

7. Мизия. Вижте допълнителната бележка в края на главата.

Анализиран. Архаичен израз, означаващ „опитван“ (вж. гл. 9:26).

Витиния. Витиния, разположена на север от маршрута на Павел, имала големи градове като Никомидия и Никея и значително еврейско население. Естествено било Павел и неговата група да пожелаят да работят там. Но Господ имал други планове за Своите доброволни, послушни слуги и те били водени не на север, а на запад (вижте Допълнителната бележка в края на главата). Няма сведения за каквато и да е работа, която са вършили на този етап от пътуването си, и вероятно са преминали само през някои маловажни села.

Дух. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „Духът на Исус“. Това потвърждава възгледът, че Духът е в същото отношение към Сина, както и към Отца, и следователно може да се говори за него или като за Духа на Бога, или като за Духа на Христос, или като за Духа на Исус (вж. Рим. 8:9).

Не ги е търпял. Тоест, не им е позволявал. Възможно е Петър да е работил в „Понт, Галатия, Кападокия, Азия и Витиния“, защото именно до обърнатите във вярата в тези региони е написал първото си послание (1 Петрово 1:1). Вероятно време за това служение е било след неговото „преструване“ в Антиохия (Гал. 2:11–16). Следователно някои предполагат възможността, докато Павел е работил във Фригия, на път за Европа, а Варнава, който също се е „преструвал“ (Гал. 2:13), е проповядвал в Кипър (Деяния 15:39), Петър е могъл да работи в самите региони, включително Северна Галатия, от които Духът сега е изключвал Павел. До каква степен Павел и Петър в този момент са

Не е известно как са се справили с различията си. Но тези двама велики Божии мъже може би са били спестени от по-нататъшно недоразумение, като са били възпрепятствани да се срещнат отново на „мисионното поле“; и Павел е могъл да каже, че е избегнал да гради върху основата на друг човек (Римляни 15:20). Както и да е, основната причина за забраната за работа във Витиния и Азия изглежда е била божествената цел евангелието да бъде пренесено в Европа по това време.

8. Минавайки покрай Мизия. Тоест, те пропуснаха Мизия. Мизия обикновено се смяташе за част от Азия, където им беше забранено от Духа да проповядват (вижте Допълнителна бележка в края на главата).

Слезе. От планинската вътрешност.

Троада. Най-накрая пътванията им ги доведоха до брега и те погледнаха на запад към водите на Егейско море. Град Александрия Троада, наречен така в чест на Александър Велики, по това време се смяташе за римска колония и свободен град. Мястото на древна Троа се намираше на няколко мили северно от Троада. Но Павел несъмнено не се интересуваше особено от разказа на Омир за обсадата на стария гръцки град. Въпросите, които занимаваха мислите му сега, се отнасяха до най-добрия начин за провъзгласяване на Христос за Спасител, за да могат жителите на Троада да намерят вечен живот. Такива мисли несъмнено се изразиха в молитвите на Павел и в отговор на тези молитви дойде видението, записано в стих 9. Няма споменаване за мисионерска работа, извършена от Павел в Троада по това време, но Писанието дава достатъчно доказателства, че по-късно там е била основана църква (вижте върху Деяния 20:5–12; 2 Кор. 2:12, 13; 2 Тим. 4:13).

9. Видение. Гръцка дума *horama*, „това, което се вижда“, следователно „видение“. Думата *horama* е използвана 11 пъти от Лука в Деяния, а другаде само веднъж (Мат. 17:9). За „видения“ вижте Деяния 2:17. Сравнете по-ранното видение на Павел, записано в гл. 22:17–21.

Македония. Първоначално държава на север от класическа Гърция. Тя бързо се издигна до власт при Филип (359–336 г. пр.н.е.) и Александър Велики (336–323 г. пр.н.е.). През 142 г. пр.н.е. обаче става римска провинция и запазва този статут до времето на Павел (виж том V, стр. 23–28). Много от процъфтяващите му градове са имали големи еврейски общности, което би осигурило отлична основа за християнско евангелизиране. Някои се чудят как Павел е знаел, че човекът, когото е видял във видението, е македонец. Един отговор се появява в собствените думи на човека – той се свързва с Македония. Друг отговор е, че Лука не е дал непременно пълен отчет за видението, а е записал само основните му характеристики, пропускайки подробности, които просто подкрепят общия план, който е записал.

Молил се. Гръцко *parakaleō*, буквално „да призовеш на своя страна“, следователно „да призовеш“, „да се обърнеш“, „да умоляваш“. Думата придава усещане за неотложност на молбата на човека. Вижте върху Матей 5:4.

Ела. Гръцки *diabainō*, буквално „да преминеш през“ или „да прекосиш“.

Помощ. Гръцки *boētheō*, „да се притека на вика [на тези в опасност]“, следователно „да се окаже подкрепа“, „да се помогне“.

Нас. Мъжът говори от името на всички свои сънародници в Македония. От по-съвременна гледна точка, призивът може да се тълкува още по-широко, като се осъзнае, че човекът стои в Европа и призовава Павел да влезе в този велик континент с евангелското послание. Това е един от ключовите моменти в историята. Голяма част от бъдещето на Европа зависи от отговора на Павел на призива. Европа може да бъде благодарна, че смелият апостол не се поколеба да отговори на призива, който сега му беше дошъл. Досега той беше възпрепятстван

от изпълнението на голямото му желание да евангелизира в Азия и Витиния (виж върху стихове 6, 7); но сега цял континент го зове и той не може да не е видял причината, която стои зад божествените забрани, на които толкова вярно се е подчинявал.

Македонският зов, викът на онези, които не познават Христос, е подтикнал безброй хиляди да напуснат домовете си и да отнесат евангелието в непознати земи, където са работили в условия на дискомфорт, самота, болест и под сянката на смъртта. Такава саможертвоотдайна служба е донесла сила на църквата. Когато тя си затваря ушите за македонските призови, се прокрадва духовна слабост. Призивът може да не бъде изразен от нуждаещите се, защото те може да не са наясно с духовната си нищета. Но тяхната нужда е силен призив за християнина и той ще побърза, подобно на Павел, да спаси онези, които не осъзнават, че са изгубени.

10. Веднага. Поради неотложността на призива, Павел незабавно се приготвил да влезе в Македония. Тъй като преди това му било пречено да проповядва, несъмнено той бил повече от обикновено нетърпелив да разкаже на другите за Христос.

Ние. Началото на първия пасаж с „ние“ в Деяния (ст. 10–17). Другите пасажи се намират в гл. 20:5 до 21:18; 27:1 до 28:16. Те се отнасят предимно до пътувания и предполагат, че авторът е бил спътник на Павел в тези случаи (вижте том V, стр. 663). Когато повествованието се разказва в трето лице и първото лице на местоимението внезапно се въвежда, заключението е ясно, че авторът е станал действащо лице в записаните събития. Повечето коментатори заключават, че Лука, авторът на Деяния (вижте Въведението), се е присъединил към мисионерската група в Трояда, а не че е писал изкуствено от гледна точка на Сила или Тимотей. Тъй като Лука не споменава собственото си обръщане във вярата, разумно е да се предположи, че то се е случило известно време преди този преход в Трояда. Тъй като той включва себе си във фразата „Господ ни беше призовал да проповядваме евангелието“, Лука също трябва да бъде считан за един от евангелистите.

Стремеше се. По-скоро „търсеше“. Търсенето би било свързано с начини и средства за преминаване през Егейско море до Европа.

Да отида. Буквално „да изляза“ или „напред“ от Азия в Македония, която досега беше непозната на мисионерите. Трябва да се осъзнае обаче, че разликата между Азия и Европа не е съществувала по времето на Павел. Една и съща гръцка култура е обхващала и двете области и е създавала общ модел.

Събиране със сигурност. Гръцко *sumbibazō* (виж гл. 9:22). Тук *sumbibazō* може да се преведе като „заключващ“. Евангелистите са използвали осветен разум, за да решат каква е Божията воля за тях.

11. Разхлабване. Думата „разхлабване“ има морски асоциации, отнасящи се до освобождаването на въжета, държащи кораб на док. За допълнителни доказателства за морските познания на автора вижте Допълнителна бележка към Глава 27.

Дойдохме по прав път. Гръцки *euthudromēō*, „да тичам по прав път“ и, както морски термин, „да тичаш пред вятъра“. Фактът, че са се движили „по прав път“, предполага, че Павел и неговата компания са имали вятъра в своя полза. Течението сигурно е било срещу тях, защото то тече на юг от Хелеспонт и на изток между Самотраки и континента. Пътуването от Трояда до Филипи, около 200 километра, е отнело пет дни (гл. 20:6).

Самотракия. Остров, разположен в северната част на Егейско море, срещу тракийския бряг, на около половината път между Трояда и тракийското пристанище Неапол. Вероятно са прекарвали всяка нощ в пристанище, както е било обичайно по онова време.

Неаполис. Името, което означава „Нов град“, е било много разпространено навсякъде, където гръцки е бил говорен. Той е оцелял в два забележителни случая: в Неапол, Италия, и в Наблус, Палестина. Разглежданият тук град е бил в Тракия, но е служил като пристанище на Филипи, който се намира на около 16 километра на северозапад. Неаполис е идентифициран със съвременната Кавала, където има римски акведукт, колони и гръцки и латински надписи, свидетелстващи за предишното значение на сега разрушения град. Това е бил източният край на Егнатиевия път, големият път, който е свързвал Егейско и Адриатическо море.

12. Оттам. В Неапол вероятно са напуснали кораба си и са отишли по суша до непосредствената си цел, Филипи.

Филипи. Първоначално известен като Кренидес, „място на малки фонтани“, градът е възстановен от Филип Македонски (359–336 г. пр.н.е.), баща на Александър Велики, и е кръстен в негова чест. Между Неапол и Филипи се е простирала планинска верига, в която са се намирали богати находища на злато и сребро.

Главният град в тази част. Тази фраза представлява някои трудности. Филипи не е бил главният град на нито едно от четирите подразделения на римската провинция Македония (вижте стих 9), като главните градове са Амфиполис, Солун, Пела и Пелагония.

В гръцкия обаче няма определителен член, следователно е възможно Лука да е имал предвид просто да каже, че това е главен град на областта, а не официална столица. Прилагателното *protos*, „първи“, тук преведено като „главен“, често се среща върху монети на градове, които не са столици.

Възможно е също така да е използвал думата *teris*, преведена като „част“ или „област“, в смисъл на „гранична земя“, и че това е първият град в тази гранична област, или като най-важния, или като първия, до който пътниците биха дошли от Тракия. Това е било точно местоположението на Филипи, който е бил гарнизон като римски аванпост, поради неспокойните племена в Тракия.

Колония. Филипи става римска колония след поражението на Брут и Касий от Октавиан и Антоний през 42 г. пр.н.е. След битката при Акциум, 31 г. пр.н.е., този статут е засилен и пълното име на града, както е показано на намерените монети, става *Colonia Augusta Julia Philippensis*. Римската колония има малко общо с нашата съвременна концепция за колония. Тя е част от завладяна територия, предназначена за римски граждани, които често са ветерани войници. Те са изпращани под ръководството на Рим и са марширували до местоназначението си като армия, за да възпроизведат еквивалент на римския граждански и социален живот. Тези колонии често са били на границите като защита и като контрол върху местните провинциални магистрати. Имената на колониите са били запазени в списъците на римските племена. Те са взели със себе си латинския си език и римските си монети.

Често техните главни магистрати са били назначавани от града-майка и са били независими от управителите на провинцията, където е била установена колонията. По този начин колонията е била тясно свързана с Рим. Тези колонии понякога са били описвани като „крепостите на империята“ (Cicero *De Lege Agraria* ii. 27. 73; Loeb ed., *Speeches*, vol. 3, p. 449) или „миниатюри, така да се каже, и по някакъв начин копия“ на жителите на Рим (Aulus Gellius *Attic Nights* xvi. 13. 9; Loeb ed., vol. 3, p. 181). Следователно духът на колонията е бил силно римски. Така в този македонски град Павел, самият той римски гражданин, се е сблъскал директно с процъфтяващ пример за римска имперска организация.

Някои дни. Вижте гл. 9:19. Тук фразата изглежда се отнася за по-малко от една седмица, защото изглежда, че съботата в гл. 16:13 е била първата им във Филипи.

13. В събота Павел, Сила, Тимотей и Лука бяха в непознат град, в непозната земя. Те бяха там от няколко дни, но когато дойде съботата, те естествено копнееха да бъдат със събратя евреи, с които да се покланят и на които да споделят добрата си новина за спасение (вижте гл. 13:14).

Извън града. По-скоро „извън портата“. Вероятно те търсили синагога в града и като не намерили такава, отишли да търсят временно място за поклонение край реката. Като алтернатива, те може да са знаели, че синагогата или мястото за срещи се намира извън градската стена.

Край реката. Гръцки *para potamon*, „край река“, т.е. несъмнено край потока Гангити, които се вливали в река Стримон.

Молитва. Гръцки *proseuchē*, „молитва“ или вероятно тук „място за молитва“ (виж 3 Мак. 7:20; вж. Деяния 1:14; 16:16). Ако във Филипи не е имало синагоги, малкото евреи може да са си създали място за срещи на брега на реката, където са могли да извършват церемониалните си измивания (вж. Ездра 8:15, 21; Пс. 137:1).

Ювенал (Сатири iii. 13, 14; Люб, изд., стр. 33) отбелязва това като един от случаите на упадък на старата религия на Рим: „Свещеният извор, горичката и светилището са дадени под наем на евреите.“ Подходящо приложение се вижда в друг ред от същия автор (пак там 296; Люб, изд., стр. 55): „Кажете, къде е твоят стоеж?

„В кой молитвен магазин [*proseuchē*] ще те намеря?“ Такива заграждения или оратории често са били кръгли и без покрив. Практиката да се имат такива места продължава и по времето на Тертулиан, който говори за молитвите край водата (*orationes litorales*) на евреите (*Ad Nationes* i. 13).

Имаше обичай да се прави. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за прочита „където е трябвало да има място за молитва“ (вижте по-горе под „молитва“).

Седна. Често срещан обичай сред еврейските учители (виж том V, стр. 57, 58).

Говори. Или „започна да говори“. Формата на гръцкия глагол подсказва, че и четирите апостоли се обърнаха към групата.

Жени, които са се убеждавали там. Фразата може би е по-добре да се преведе като „жени, които бяха се събрали“ или „събрали жени“. Някой е отбелязал, че „македонският мъж“ (ст. 9) се оказва благочестива група еврейски жени. Някои проповедници биха намерили в това извинение за пренебрегването на задачата си, но Павел и неговите спътници не бяха толкова лесно разубедени от задачата си. Фактът, че на мястото за молитва са били събрани само жени, показва почти пълно отсъствие на еврейски мъже сред местното население. Това би обяснило вероятната липса на синагога, тъй като никой не можеше да бъде създадена без минимален брой членове от десет мъже. Някои от жените, които мисионерите откриха, може да са били прозелити, като Лидия (вижте на стих 14). Такива жени естествено биха приветствали еврейски непознати, които идваха да дават наставления. В Македония жените изглеждат да се радвали на по-голяма свобода, отколкото е било обичайно за техния пол по онова време.

14. Лидия. Популярно име за момиче в римско време. Но е възможно тя да е взела името, подобно на толкова много роби и жени от класата на освободените работници, от родината си, старото царство Лидия, което е било македонска колония.

Продавачка на пурпурно платно. Тоест, на пурпурен плат (вижте Лука 16:19). Фактът, че тя, а не съпругът ѝ, е посочена като продавачка на пурпурно платно, предполага, че тя е управлявала собствен бизнес и вероятно е била заможна жена.

Тиатир. Лидийски град в провинция Азия. Основан е като колония от Македония, в резултат на завладяването на персийската монархия от Александър Велики. Името му е включено сред имената на седемте църкви в книгата Откровение (гл. 1:11; 2:18–29). Градът, подобно на много други градове в Мала Азия, е бил известен със своите бояджийски работилници, които са съперничили на тези в Тир и Милет. Надписи, открити в областта, показват, че в Тиатир е имало гилдия на бояджии на пурпурно платно, към която може да е принадлежала и Лидия.

Покляняше се на Бога. Вижте гл. 10:2.

Чу. По-скоро „чувах“, тоест, слушах, за определен период от време.

Чието сърце Господ отвори. Господ беше призвал евангелистите да проповядват евангелието в Македония и те не бяха загубили време в изпълнението на Неговата задача. Сега Господ съдейства на усилията им, като отваря сърцето на виден член от тяхната аудитория. Лука осъзнава нуждата от такова божествено сътрудничество; той знае, че проповядването им е напразно без действието на Духа върху сърцето на слушателя.

Че тя присъства. Буквално „да присъства“, „да обръща внимание“. Господ отвори сърцето на Лидия, за да може тя да обърне внимание на посланието. Контекстът показва, че тя е приела това послание.

15. Тя е била кръстена. Вероятно в самата река, край която се е намирало „мястото за молитва“. Вижте Мат. 3:6; Деяния 8:38. Няма нужда да се предполага, че кръщението се е състояло в тази събота. Всъщност, фразата „слушаше“ (вижте стих 14) дава време за обучение и позволява кръщението да се извърши известно време след първата среща между жената и мисионерската група. Фактът, че „домакинството ѝ“ е било кръстено, не е доказателство за практиката на кръщение на бебета от апостолите. „Домакинството“ на Лидия може да се е състояло от роби и други работници (вж. гл. 10:2; 16:32, 33). Те може също да са били прозелити (вижте гл. 10:2). За тях юдаизмът е бил „учител“, водещ ги към Христос (вижте Гал. 3:24). Евдия и Синтихия, както и други жени от Филипи, които „се трудили“ с Павел „в евангелието“ (вж. върху Фил. 4:2, 3), може би са били сред „жените“ от стих 13. Групата формира първата християнска църква в Европа, основана от Павел. Чрез любящото си гостоприемство и непоколебимата си привързаност към вярата тя спечелила специално място в симпатиите на Павел.

Умолявана. Гръцко *parakaleō*, „умолявам“ (виж на стих 9). Времето на гръцки предполага, че тя е продължила да умолява, докато Павел не се е предал.

Ако сте преценили. Гръцката конструкция предполага утвърдителен отговор. Проповедниците бяха признали качеството на нейната вяра и я бяха кръстили. Ако тя беше годна за този благословен обред, не беше ли тогава годна да бъде тяхна домакиня?

Останете там. Подобно на двамата ученици, които последвали Исус (Йоан 1:37–39), Лидия била нетърпелива да запази учителите, чиито уроци намирала за толкова полезни за новооткритото си сърце. Четиримата мисионери вероятно са се издържали с труд – Павел като майстор на шатри (виж върху Деяния 18:3; 1 Сол. 2:9; 2 Сол. 3:8; и т.н.), Лука може би като лекар. Сега Лидия ги настояла да станат нейни гости.

Принуден. Гръцки *parabiazomai*, „да принудя със сила“, „да принудя с молба“.

„Ние“ подсказва, че домът на Лука не е бил във Филипи, както някои са смятали.

16. Към молитвата. Текстови доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочитането „към молитвата“. Това тогава може да се тълкува като „към мястото за молитва“ (вж. на стих 13). Дори без член, изразът може да се сравни със съвременния ни израз „отивам на църква“. Инцидентът, разказан впоследствие, вероятно се е случил в събота известно време след съботата

споменато в стих 13, след кръщението на първите обърнати във вярата (стих 15) и след като делото на мисионерите стана известно в града.

Девица. Гръцки paidiskē, млада робиня.

Дух на гадаене. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „дух на питон“.

В гръцката митология Питонът е бил дракон или змия, за когото се е смятало, че е пазил оракула в Делфи и че е бил убит от Аполон, който впоследствие е известен като Питийския Аполон. Питонът е бил почитан в Делфи като символ на мъдростта. Плутарх (около 120 г. сл. Хр.), самият той жрец на Питийския Аполон, казва, че името „Питон“ е било дадено на онези, които, практикувайки вентрилоkvизъм, са били приписвани на изключителни сили („За прекратяването на оракулите“, 9). Фактът, че Лука тук използва това необичайно прилагателно, предполага или че това е начинът, по който жителите на Филипи са говорили за момичето, или че самият Лука е разпознал в дивите ѝ изкривявания и пронизителни викове сходство с техниките на жриците в Делфи. Ясно е, че местното население е вярвало, че робинята притежава свръхестествени способности и несъмнено дивите ѝ викове са били забелязани и приети като оракули. Господарите ѝ са се възползвали от предполагаемото ѝ вдъхновение и са карали момичето да дава отговори на онези, които са я разпитвали.

Нейните господари. Нейните съсобственици, мъже, които бяха открили странната сила на момичето и експлоатираха го за своя собствена изгода.

Голяма печалба. Вижте стих 19.

Пророкуване. Гръцко manteuomai, „да предсказвам“, „да пророкувам“, използвано само тук в Новия завет.

В LXX терминът винаги се използва за думите на лъжливи пророци (Втор. 18:10; 1 Царе 2:1).

28:8; Езек. 13:6; и др.). Тук може да се тълкува в същия смисъл: „да се преструваш, че предсказваш бъдещето“.

17. Следвал. Гръцки katakolutheō, „да следвам“, „да следвам отблизо“. Момичето следвало отблизо мисионерите и продължавало да вика на глас (вж. ст. 18). Сравнете публичността, дадена на Исус от нечисти духове или демони (Лука 4:33–37; 8:26–36).

Нас. Последното срещане на приобщаващото местоимение в тази част от повествованието. То не се използва отново до гл. 20:5, където Павел се завръща във Филипи. Следователно изглежда вероятно Лука да е останал във Филипи, вероятно за да разпространява евангелието в този район, и отново да е възобновил общуването си с апостолите, когато Павел е минал през града по време на третото си мисионерско пътуване. Това би дало на Лука престой от около седем години във Филипи (виж стр. 102), въпреки че, разбира се, трябва да се признае, че е възможно да е правил различни пътувания до съседни райони през това време.

Всевишният Бог. Гръцки ho theos ho hupsistos, буквално „Всевишният Бог“.

За правилното разбиране на тази титла е необходимо да се има предвид обстановката, в която е била използвана, и значението на думата хупсистос. Тази дума е била поетичен термин, означаващ „най-висок“ или „най-висш“, и често се е отнасяла до позиция или ранг. Нейната религиозна конотация може да бъде свързана със семитската терминология. Ханаанците имали бог на небесния свод, когото наричали Елион, „Всевишни“. Тази титла се прилагала и към Йехова, Бога на израилтяните (вижте Бит. 14:18). Гърците използвали хупсистос като еквивалент на Елион и го използвали за Зевс, главата на собствения си пантеон. Когато влезли в контакт с еврейската религия, те използвали хупсистос, за да представят Йехова, Бога на евреите. Така се използва и в LXX (Бит. 14:18–22; Числа 24:16; Втор. 32:8; 2 Царе 22:14; и др.).

Титлата станала толкова известна чрез мисионерската дейност на евреите от разпръснатото население, че била използвана за Божеството от хора, които били усвоили някои еврейски учения, без да са приели напълно тяхната религия. Надписи от царството на Босфора, северно от Черно море, направени през 1 век сл. Хр. и следователно съвременни на Павел, свидетелстват достатъчно за подобна употреба на думата „хупсистос“.

В настоящия случай титлата хупсистос е била произнесена от робинята. Тъй като се казва, че е била обладана от „дух на питон“ (вижте Деяния 16:16), думите ѝ трябва да се разглеждат в контекста на езическия им контекст. Следователно, когато тя говори за „всевишния Бог“, тя вероятно е имала предвид общоприетото езическо схващане за неясно божествено същество, което би трябвало да председателства добре познатия гръцки пантеон. Въпреки това, думите ѝ изразяваха голяма истина. Християните, които тя следваше, бяха истински слуги на единствения и всевишен Бог. За донякъде подобни случаи вижте Марк 1:24; 5:7.

Пътят на спасението. Вижте Йоан 14:6; Деяния 4:12, където Исус Христос е разкрит като единственият път на спасението. Помраченият ум на момичето копнее да участва в „пътя на спасението“, но демонът в нея оспорвал този „път“ и думите ѝ възпрепятствали работата на мисионерите.

18. Много дни. Или последователни съботи, когато Павел и групата му се връщаха в молитвения дом, или след като започна да говори в събота (виж стих 16), тя продължи при всяка възможност, ден след ден.

Да бъдеш наскърбен. Вижте гл. 4:2. Има граница на това, което дори един християнин може пасивно да понесе, когато Господното дело е възпрепятствано.

Дух. Тук е идентифициран извършителят на „гадаенето“ на момичето (ст. 16). За обсъждане на обсебването от зли духове или демони вижте Допълнителна бележка върху Марк 1.

Аз заповядвам. Тук Павел последва примера на своя Учител с обладаните от демони в Гадара (виж Лука 8:29; виж върху Марк 5:7).

В името. Вижте гл. 3:6, 16.

Той излезе. В изпълнение на обещанието на Учителя (Марк 16:17). Злият дух не можа да устои на заповедта; послушанието му беше незабавно (вж. Марк 9:26; вижте върху Мат.).

15:28; Марк 1:31; Йоан 4:53). Тук разказът свършва, що се отнася до момичето, но не можем да повярваме, че тя е била оставена да се върне обратно в невежество и неверие или нещо по-лошо. Със сигурност е допустимо да мислим, че тя е станала християнка (АА 213) и е намерила подслон при жените, които са „работили“ с апостола (Фил. 4:3).

19. Печалби. Гръцко *ergasia* (вж. гл. 19:24, 25). Хората могат да толерират странни религии или спекулациите на философи, но биха били подтикнати към насилие от всичко, което заплашва бизнеса им (вж. гл. 19:23–28). Такива обстоятелства сигурно са били в основата на многото гонения на ранната църква.

Беше изчезнал. Появата на същия гръцки глагол, както в предишния стих за „излезе“, подчертава, че и в двата случая действието е било едно и също; мъжката работа и духът на гадаене бяха отминали.

Павел и Сила. Дватама бяха най-видните членове на мисионерската група, и двамата бяха евреи (вж. ст. 20). Лука и Тимотей избягаха, вероятно заради езическия си вид (вж. том V, стр. 664; ст. 1).

Дрю. Гръцки *hēkō*, „да влача [със сила]“, използвано също в Деяния 21:30; Яков 2:6.

Пазар. Гръцки агора (виж върху Мат. 11:16). Съответствал е на Римския форум и е бил център не само на социалния и бизнес живот, но и на правораздаването.

Владетели. Гръцки archontes, „командири“, „началници“, „владетели“; като цяло „власти“. Конкретните членове на тази група са посочени в следващия стих.

20. Магистрати. Гръцки stratēgoi, „граждански командири“ или „управители“. Римската титла За такива служители се е използвал дуумвир или претор. Те са били главните граждански магистрати в римската колония. Обикновено е имало двама такива служители. Те са имали правомощия да налагат наказания на нарушителите. Надписи от Филипи показват, че жителите на този град неправилно са използвали термина stratēgoi за дуумвири. Това между другото потвърждава точността на Лука в използването на термина тук.

Да бъдеш евреин. Ситуацията е характерна за много от ранните преследвания, които са преживели от християните. Докато бяха изложени на враждебността на евреите, те едновременно с това често бяха идентифицирани от езичниците като евреи. Така те понасяха двойно страдание – като християни и като евреи. Ако император Клавдий вече беше постановил изгонването на евреите от град Рим (виж гл. 18:2; виж стр. 98), неговият указ несъмнено е бил известен в римската колония Филипи (виж гл. 16:12, 13) и би засилил настоящото обвинение.

Изключително голяма беда. Гръцко ektarassō, интензивна форма на глагола, преведен като „притеснявам“ в гл. 17:8. Видът беда и смущение е посочен в стих 6, където християнските мисионери са обвинени, че са „преобърнали света с главата надолу“.

21. Учете. Вместо това, „провъзгласявайте“ или „провъзгласявайте публично“.

Митници. Обвинението на робовладелците се отнася не само до това, което Павел проповядваше, но и до ритуалите и социалните навици на евреите, които те вярваха, че Павел защитава (вижте гл. 15:1).

Незаконно. На евреите е било позволено да следват собствената си религия, но им е било забранено да правят прозелити от римски граждани.

Като римляни, жителите на Филипи, като колония, са имали право на титла римски граждани, титла, която онези, които са били просто жители на гръцки град, като Солун или Коринт, не са могли да претендират (виж стр. 94; виж на стих 12).

22. Множество се надигна. В знак на съчувствие към мъжете, чиито печалби бяха застрашени от изцелението на девойката.

Разкъсаха дрехите им. Тоест, разкъсаха дрехите на Павел и Сила, подготвяйки се за бичуването, което щеше да последва.

Да бия. Гръцко rhabdizō, „да бия с пръчки“, от rhabdos, „пръчка“, отнасящо се до специфична римска форма на наказание. Стратегите (виж на ст. 20) са имали официални придружители, известни като ликтори, всеки от които е носел снопове тояги като символи на своята служба. Такива тояги са били използвани за бичуване на мисионерите. Възможно е Лука да е видял как е било наложено жестоко наказание. Павел е претърпял подобно страдание при два други случая (виж 2 Кор. 11:25). Възниква въпросът: Защо не е поискал освобождаване от такова унижително, болезнено наказание въз основа на римското си гражданство, както е направил по-късно в Йерусалим (Деяния 22:25)? Някои са поставили под въпрос, без основание, истинността на твърдението му за гражданство. Други са предположили, че е можел да си осигури освобождаване, но

само за себе си, оставяйки Сила да понесе наказания, от които самият той се е отървал. Но е вероятно Сила да е бил и римски гражданин (виж гл. 16:37). Може би насилието на тълпата е направило невъзможно твърденията му да бъдат чути (виж ст. 37).

23. Налагаше много удари с камшик. Юдеите ограничаваха това наказание до 39 удара с камшик (вижте Втор. 1:2). 25:3; 2 Кор. 11:24), но римската практика е зависела от преценката на местния служител. Павел говори за това, че е бил „срамно умоляван“ във Филипи (1 Сол. 2:2).

В затвора. Това би попречило на двамата християни да продължат да учат. От стих 35 изглежда, че властите са възнамерявали да ги държат в затвора за една нощ и след това да ги изгонят от града.

Тъмничар. Гръцки *desmophulax*, буквално „пазач на затвора“; не просто ключар, а служител, вероятно бивш войник.

24. Вътрешен затвор. Римските затвори често са имали външна и вътрешна част. В първата беше караулната, където можеха да влизат светлина и въздух. Отвъд нея се намираше вътрешният затвор, където, когато вратата беше затворена, светлината и въздухът бяха изключени. Условието в такава килия бяха ужасяващи и налагаха ужасно наказание на затворника.

Колове. Гръцки *xulon*, „дърво“, „дървен материал“. В Новия завет *xulon* се използва също за „дърво“ (Лука 23:31; Откр. 2:7; 22:2, 14), за изделия, изработени от дървета, като например „бесилка“ или „кръст“ (Деяния 5:30; 10:39; 13:29; Гал. 3:13; 1 Петрово 2:24), и за „тояги“ или „тояги“ (Мат. 26:47; и др.). Тук думата се отнася до коловете, инструмент за мъчения, дървена рамка с дупки, в които са били пъхани глава, крака и ръце, като по този начин затворникът е бил поставян в изключително неудобно положение. От Йов 13:27; 33:11 изглежда, че подобно наказание е било добре познато в много ранен период на Изток. При Павел и Сила били вързани само краката, а останалата част от тялото била оставена да лежи на земята – особено мъчителна позиция за мъже, наказани като апостолите.

25. В полунощ. Тъй като за сън не можеше да се говори, Павел и Сила прекараха нощта в молитвени упражнения.

Молеха се и пееха хвалебствени песни. Или „молейки се, те пееха химни“ за гръцкия изразява едно непрекъснато действие, а не две. Добре установените религиозни навици на мисионерите преодолявали най-обезкуражаващите обстоятелства. Дори когато били в тъмница и оковани така, че не могли да коленичат в молитва, те продължавали да хвалят Господа. Химнът може да е бил един от молитвените псалми, но каквото и да пеели, думите на Тертулиан били верни: „Макар тялото да е затворено, макар плътта да е ограничена, всичко е отворено за духа. ... Кракът не усеща веригата, когато умът е на небесата“ (Ad Martyras 2; ANF, том 3, стр. 694).

Към Бога. Те бяха слуги на Всевишния Бог, страдаха заради Него и искрено хвалеха святото Му име. Бог, от своя страна, им даваше Своята утеха и сила по начин, неразбираем за онези, които не Му служат.

Чуха ги. По-скоро „ги слушахме“. Вътрешният затвор държеше други обитатели, изгнаници и престъпници, които никога преди не бяха чували подобни звуци на място, което обикновено ехтеше от диви ругатни и мръсни шепи.

26. Голямо земетресение. Показателно за божествена намеса (вж. Мат. 28:2; Откр. 16:18; вж. Деяния 4:31), защото ангели дошли да избавят верните Божии служители (АА 215). Последниците от подобен катаклизъм нямало да се ограничат само до затвора, а ще се усетят в целия град и ще повлияят на умовете на магистратите и народа, когато връзката между земетресението и християнските затворници станала известна.

Вратите бяха отворени. Силата на земетресението беше достатъчна, за да обясни това. ефект. Основите на затвора бяха разклатени и вратите вероятно бяха отключени (вж. гл. 5:19; 12:10).

Окови. Или „вериги“. Затворниците са били държани с вериги, които несъмнено са били закрепени за стените. Силата на земетресението е била достатъчна, за да освободи тези вериги и по този начин да освободи затворниците. Освобождението може да е било извършено и от ангели (АА 215), въпреки че ангели не са споменати, както в гл. 5:19; 12:7.

27. Пазач на затвора. Вижте стих 23.

Събуждане. Стреснат от сън от земетресението. Или е спал там, където, след събуждането, Той можеше веднага да види дали вратите на затвора са здраво затворени или пък, поради земетресението, побърза да види дали затворниците му са избягали.

Щеше да се самоубие. По-скоро „щеше да се самоубие“. Тъмничарят знаеше, че според римския закон ще трябва да отговори с живота си, ако затворниците избягат (виж гл. 12:19). При такива обстоятелства самоубийството изглеждаше за предпочитане. Някои от най-великите умове на езическия класически свят смятаха подобно самоубийство за оправдано и дори похвално.

28. Павел извика. От гнусния мрак на вътрешния затвор апостолът можеше да види формата на тъмничаря, очертан на фона на външната светлина. Той разбра намерението на ужасения мъж, осъзна заключението, до което беше стигнал тъмничарят, и пожела да предотврати самоубийството. Дори сред собствените си значителни страдания, Павел мислеше за спасението на друг. Той се тревожеше дори човекът, който го беше тласнал в отвратителния затвор, да не погине в отчаянието си.

„Не си вреди.“ Звукът на гласа на Павел беше достатъчен, за да арестува тъмничаря. ръка. Поне един от затворниците му не беше избягал! Посланието на Павел беше още по-успокояващо – никой не липсваше. Възможността за бягство може би все още не е осенила останалите затворници. Те също бяха спрени от спокойния пример на Павел.

29. За светлина. По-скоро „за светлини“, вероятно за да може да преброи затворниците си.

Втурна се вътре. Или „влетя вътре“.

Дойде треперещ. Буквално „изпитвайки ужас“. Бързата поредица от необикновени събития счупи професионалната му твърдост и го изпълни със страх.

Падна. Може би е чул как робинята отдава почит на това, че са слуги на Всевишния Бог (ст. 17). От инструкциите му (ст. 23) той е знаел, че те са необичайни затворници, и сега, след като не са избягали, вероятно ги е смятал за нещо повече от просто... мъже.

30. Изведе ги навън. Далеч от този тъмен вътрешен затвор и от другите затворници. Това беше допустимо, въпреки дадената му задача (ст. 23), защото те вече бяха показали, че нямат намерение да избягат.

Господа. Гръцко *kurioi*, титла на уважение. *Kurios* (единствено число) обикновено се превежда като „господар“, и е същата дума, използвана от Павел и Сила за Христос в стих 31 (вижте на гл. 9:5).

Какво трябва да направя? Малко вероятно е тъмничарят да е разбрал напълно собствения си въпрос и трябва да внимаваме да не придаваме съвременен смисъл на думите му. Но под влиянието на Светия Дух, той се е сблъскал с голямо чувство за духовна нужда и заедно с всичките си други страхове, той се е страхувал да застане в присъствието на праведен Бог. Страхът от земните последици е отворил пътя за страх от божествените ефекти. Когато умът е обзет от ужас, той не се спира, за да раздели страховете си на категории. Но ужасът, който е изисквал уверение за настояща безопасност, е събудил и желание за окончателно спасение. Сравнете неговите

въпросът с въпроса на Саул по пътя за Дамаск (гл. 9:6). Езическият тъмничар не е подозирал колко ефективно ще бъде собственото му запитване, за да доведе безброй други също до намиране на вечен живот.

31. Те казаха. Апелът беше адресиран и до двамата мисионери и те се обединиха в отговора.

Вярвайте. Обстоятелствата не позволяваха задълбочена богословска дискусия. Страхливият човек се нуждаеше от кратки насоки за спасение. Неговата ситуация можеше да се сравни с тази на разбойника на кръста (вижте върху Лука 23:39–43). Християнските затворници умело послужиха на спешната нужда на тъмничаря. Те обединиха християнското учение в проста формула, която изпадналият в беда човек можеше лесно да разбере. Формулата не представляваше обхвата на тяхното учение. В момента обаче те внушиха на моления истината, че спасението зависи от личната вяра в изкупителния живот и дело на Исус. За значението на вярата в християнското учение вижте върху Матей 9:28; Йоан 1:7, 12; 3:18; Деяния 10:43.

Господ Исус Христос. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на думата „Христос“.

Ще бъдеш спасен. Обърни внимание на сигурността на отговора, не на колебливо съмнение, а на увереност. Апостолът и неговият спътник бяха установили, че формулата е вярна. Те се радваха на спасение чрез вяра в Господ Исус и по този начин бяха квалифицирани да уверят друг грешник, че и той може да намери изкупление чрез вяра. Обещанието беше разширено, за да включи „дома“ на тъмничаря, тоест членовете на неговото домакинство, които щяха да повярват в Исус.

32. Те говориха. След като отговориха с едно изречение на настойчивия въпрос на тъмничаря, те сега обяснете християнското послание по-подробно (вж. гл. 8:5, 12; 10:36–38).

Неговият дом. Търговският пазач не се задоволил само да осигури собственото си спасение; той искал и другите да се радват на божествения дар. Затова той сътрудничил с Божиите служители и събрал членовете на домакинството си, за да могат всички да научат пътя на живота. Каква необичайна конгрегация и каква странна сграда за срещи, но колко благословени резултати!

33. Той ги взе. Веднага щом тъмничарят получи осъждане, той показа, че е променил сърцето си. Закоравелият езически служител стана състрадателен християнин, загрижен за благополучието на страдащите евангелисти. Той нямаше власт да освободи затворниците, но правеше каквото можеше, за да облекчи болките им, като измиваше разкъсаните им гърбове. Такова нежно служение беше практическо доказателство за неговото обръщане в вярата.

Беше кръстен. Ясно е, че наставленията, дадени от Павел и Сила, бяха изчерпателни. Те бяха приети от все сърце от домакинството на тъмничаря и ги накараха да желаят и да приемат кръщение. Този, който току-що беше измил раните на затворниците си, сега, заедно с тези, които бяха скъпи за него, беше измит от петната на греха. Това взаимно служение е типично за истинско християнско общение. Не е неразумно да се предположи, че затворът е съдържал басейн или щерна, където е можело да се извършва кръщение чрез потапяне. Вижте Матей 3:6.

Веднага. Не се губеше време. Между полунощ и зазоряване (ст. 25, 35) затворът беше разтърсен, затворниците освободени, жизненоважният въпрос зададен, отговорът даден, обръщането във вярата преживяно и кръщението отслужено.

34. В дома му. Новопокръстеният мъж проявява грижовно гостоприемство. Той извежда мисионерите от ужасния затвор и ги приема в сравнителния уют на собствения си дом.

Сервирам месо. Буквално „слагам маса“, често срещан гръцки израз за приготвяне на храна. Павел и Сила вероятно не бяха яли от ранната сутрин и храната щеше да им е повече от обикновено добре дошла след изпитанията, през които бяха преминали. Но първите им мисли бяха за духовните нужди на необърнатите; собствените им физически желания заемаха второ място в мислите им.

Радваше се. Гръцко *agalliao'*, „да се радвам [интензивно]“, израз на изключителна радост. Фразата „с целия си дом“ може да се свързва с мисълта за радост или за вяра, или и с двете, т.е. цялото домакинство се радваше и вярваше.

Вярвайки в Бог. По-скоро „след като е повярвал в Бог“. Човекът е повярвал напълно и напълно, веднъж завинаги, и с почти неизразима радост е очаквал новия си живот с Христос.

Тази глава представя ярка картина на началото на християнското дело в Европа. Записаните обръщания във вярата са драматични и от най-различни видове. Имало е Лидия, заселничка от Азия, очевидно богата и изискана жена. Вероятно е имало и робинята, която е била освободена от демонично обсебване (вижте стих 18). Следва обръщането на един тъмничар, езичник и несъмнено римски гражданин, от суров и закоравял тип, който би се смятал за най-малко склонен да откликне на евангелието. В тази смесена група от обвърнати във вярата се е съдържало обещание за бъдещи евангелски триумфи на континентална Европа.

35. Магистрати. Вижте стих 20.

Сержанти. Гръцки *rhaddouchoi*, „носещи жезъли“, т.е. римските служители, известни като ликтори (вж. ст. 22). Възможно е те да са били същите, които са нанесли ударите на първо място.

Пуснете тези мъже. Не е посочена причина за тази заповед. Магистратите може да са сметнали наказанието за достатъчно или може да са почувствали, че са действали прибързано, наказвайки обвиняемите без редовен съдебен процес или разследване на миналото им. Вероятно земетресението е разтревожило магистратите. Светият Дух също може да е събудил в тях тревожно чувство за неправомерно деяние. Във всеки случай те са искали да освободят двамата затворници възможно най-бързо и възможно най-тихо.

36. Пазителят. Вижте стих 23.

Каза тези думи. Вместо това, „съобщи тези думи“. Тъмничарят несъмнено дойде с голям радост, очаквайки Павел и Сила веднага да се възползват от освобождаването си.

Излезте и си идете. Вместо това, „излезте, излезте“, тоест, от затворническите участъци.

В мир. Вероятно конвенционален израз, но може би е имал допълнителен смисъл в светлината на новооткритата вяра на тъмничаря.

37. Павел им каза. Тоест, той отправи забележките си към онези, които бяха изпратени от магистратите. Неговият отговор представлява кратко обвинение срещу несправедливостта, извършена от магистратите, защото всяка дума е от съдебно значение.

Биеха ни открито. Тоест, публично. Без съмнение са били вързани за палуса или

публично място за бичуване пред очите на хората от града. Съгласно Lex Valeria от 509 г. пр.н.е. и Lex Porcia от 248 г. пр.н.е., римските граждани са били освободени от такова унижително наказание като бичуване. Фактът, че Верес, управител на Сицилия, е нарушил този закон, е едно от най-тежките обвинения, повдигнати срещу него от Цицерон: „Да връзваш римски гражданин е престъпление, да го бичуваш е мерзост“ (Срещу Верес v. 66. 170; Loeb ed.,

Веринови речи, том 2, стр. 655). Твърдението „Аз съм римски гражданин“ често е действало почти като магия за спиране на несправедливото насилие от страна на провинциалните магистрати.

Неосъден. Или „неизпитан“. Не е имало официален съдебен процес. Тълпата е довела мисионерите пред магистратите, но не е имало възможност за защита (ст. 22).

На затворници, които дори не са били признати за виновни, е било наложено краткосрочно наказание.

Тъй като са римляни, робовладелците са основавали разсъжденията си на подобно твърдение (ст. 21). Тук Павел включва Сила като римски гражданин. Фалшивото твърдение за римско гражданство е било престъпление, наказуемо със смърт. Предизвикателството, което Павел отправя към градските власти, може да бъде отправено само от осветен, воден от Духа християнин. Методът на Павел не одобрява войнствена самозащита от страна на обвинените вярващи.

Нека дойдат. Магистратите са допуснали груба грешка, като са наказали публично човек, който не е бил осъден от съда. Павел сега настоява, че те лично са изкупили несправедливостта. По този начин той може би се е надявал да осигури по-добро отношение към новопокръстените във Филипи, много от които вероятно са били римски граждани. Не личната чест на Павел, а тази на евангелието е била заложена на карта.

38. Те се страхуваха. С основание, защото несправедливото наказание на римски гражданин би могло да доведе до отстраняването, унижението и невъзможността на магистратите да заемат други отговорни длъжности. Това обяснява техните прекалено настойчиви усилия да намерят тихо решение на затрудненото си положение. Пледът за незнание за гражданството на жертвите не би бил достатъчно оправдание за незаконните им действия. Те можеха само да се надяват да убедят Павел и Сила да приемат дискретно споразумение за причинената им несправедливост. Те не знаеха за безкористния характер на мъжете, с които толкова жестоко се бяха отнесли.

39. Умолявах. Гръцки παρακαλέω, „умолявам“ (виж ст. 9). Допълнително значение може да се извлече от превода „извиних се“ (RSV).

Изведоха ги. В опит да се поправят, те лично освободиха Павел и Сила от затвора.

Желан. Гръцки ἐθέλω, „да питам“, „да разпитвам“, но също така се използва в смисъл на прося, умолявайки. Формата на глагола подсказва, че магистратите са продължили да молят евангелистите да напуснат Филипи тихо.

40. Те излязоха. След като постигнаха целта си да покажат на магистратите сериозната им грешка и публично да защитят евангелието, мисионерите проявиха образцово великодушие. Те не отправиха никакви самонадеяни, неудобни искания, а тихо се съгласиха с молбата на чиновниците.

В къщата на Лидия. Изглежда, че къщата на Лидия е била място за срещи на братята, както и място за настаняване на мисионерите. Вероятно те са останали при нея, докато не станат годни да пътуват по-далеч.

Братя. Те включваха домакинството на Лидия и това на тъмничаря.

Утешени. Или „увещавани“. В разгара на собственото си страдание и възстановяване, основната им грижа все още беше за християните, които бяха довели в църквата.

И си тръгна. Тъй като повествованието е завършено в трето лице, очевидно е, че Лука останал във Филипи. Какво е направил Тимотей, не е споменато конкретно. Възможно е той да е останал с Лука, тъй като се появява отново едва в гл. 17:14, когато е видян в Берия със Сила. От друга страна, възможно е да е придружавал Павел и Сила в по-нататъшните им пътувания.

Лука отново се появява в гл. 20:5, където втората част с „ние“ започва (виж гл. 16:10). Изглежда вероятно той да е останал в околностите на Филипи (гл. 20:6), докато Павел отново не е преминал през Македония по време на Третото си мисионерско пътуване. Така двамата християнски работници са били разделени за около шест години (виж стр. 102). Можем спокойно да вярваме, че Лука е използвал тези години за разпространение на евангелието в нуждаеща се Македония и че е дал силно ръководство на църквата във Филипи. Качеството на филипийската църква е безупречно, съдейки от писмото, което Павел е написал до нейните членове. Църквата със сигурност е била благодарна за служението на Павел и е направила всичко възможно да се отплати на апостола с гостоприемни дела (Фил. 4:14–18 и вероятно 2 Кор. 11:9).

ДОПЪЛНИТЕЛНА БЕЛЕЖКА ПО ГЛАВА 16

Разказът на Лука в Деяния 16:6–8 поражда два тясно свързани проблема. Първият се отнася до маршрута на Павел през Централна Мала Азия, вторият се занимава с идентичността на галатийските църкви. Изследването на тези два въпроса е довело до формирането на теориите за Северната и Южната Галатия. Сър Уилям Рамзи, главният поддръжник на южната теория, твърди, че посланието на Павел до галатяните е адресирано до църкви, основани в Южна Галатия по време на Първото мисионерско пътуване. Дж. Б. Лайтфут, Кирсон Лейк и други смятат, че посланието е написано до църкви, възникнали в резултат на служението на Павел в Северна Галатия по време на Второто му мисионерско пътуване, както е записано в стихове 6–8. Окончателен отговор на тези проблеми може да не е възможен, но по-ясно разбиране на свързаните с тях въпроси може да се получи, като се разгледат някои ключови фрази в пасажа:

1. „Фригия и областта Галатия“ (ст. 6). Гр. Phrygia kai Galatikē chōra, която може буквално да се преведе като „Фригия и галатийска област“. Много дискусии са се съсредоточили върху значението на тази фраза и учените все още поддържат различни мнения. Тежестта на граматическите и контекстуалните доказателства обаче изглежда подсказва, че Лука тук е говорил за две тясно свързани области – Фригия и по-слабо дефинирана област, обитавана от галатяни. Историята на Фригия може да се проследи до второто хилядолетие пр.н.е., когато фригийски нашественици нахлуват от Балканите, побеждават част от хетския народ в западна Мала Азия и установяват свой собствен етнически район. Около хилядолетие по-късно, през 278 г. пр.н.е., галите навлизат в Мала Азия от север и завладяват останалата част от Фригия, полагайки основите на това, което по-късно е известно като Галатия (вижте стих 6). По времето на Лука римската провинция Галатия се е простирила в централна Мала Азия в посока север-юг и е включвала области, които не са били Галатия в истинския смисъл на думата. Че Лука не е имал предвид това политическо разделение, може да се заключи от употребата му на думата chōra, която е била използвана свободно за обозначаване на „земя“, „страна“, „регион“ и не е била технически термин, използван за определяне на конкретни политически области. Следователно изглежда вероятно, след като посети Дерва, Листра, Икония и други градове на Ликаония (гл. 16:1–4; вж. гл. 14:6; виж Второто мисионерско пътуване на Павел), групата на Павел е отишла на запад във Фригия и на север в регион, известен на местно ниво като Галатия. И в двете области те проповядвали добрата новина на езическите жители и по този начин създавали групи от вярващи, които се развивали в галатийските църкви (АА 207, 208). Вижте Пътуванията на Павел.
2. „Азия“. Има няколко възможни тълкувания на този термин, но в този контекст те могат да се сведат до две: (1) римската провинция Азия, която е обхващала западния край на полуостров Мала Азия; (2) крайбрежната зона на тази провинция, граничеща с

източните брегове на Егейско море, където са се намирали гръцки градове като Ефес, Смирна, Пергам и Лаодикия (вж. Откр. 1–3). Когато се опитваме да решим кой от тези два е посочен от Лука, се сблъскваме с граматически момент в повествованието, който трябва да бъде изяснен. Гръцката конструкция в Деяния 16:6 може да се разбира като предполагаща, че Павел и неговите спътници са отишли във Фригия и Галатийската област, защото им е било забранено от Духа да проповядват в Азия (вж. ст. 6). Това би поставило забраната преди да напуснат района на градовете, в които вече са основали църкви, и би показало, че „Галатия“, както е използвано тук, се отнася до различна област. Според това тълкуване, те биха планирали да преминат от района на предишните си дела в Азия. В този случай „Азия“ може да се отнася до провинцията, тъй като границата ѝ е била близо до градовете, които току-що са посетили (ст. 1, 2, 4). Възражението, че впоследствие са преминали през провинция Азия, отивайки към Троада (ст. 8), може да се отговори с обяснението, че напътствията на Духа, макар и да ги възпират да проповядват словото в Азия (ст. 6), не им забраняват да преминават през района. От друга страна, Лаодикия, най-източният от гръцките градове, също се намира близо до пътешествениците (вижте „Пътешествията на Павел“) и Павел може би е имал план да посети този район. Тъй като е бил ограничен от езика, обичайният му план изглежда е бил да проповядва в гръцкоговорящи райони, вместо да се опитва да дава евангелието чрез тълкуватели на езици, които самият той не е можел да използва. Освен това, какъвто и да е точният маршрут, който е поел впоследствие, той със сигурност не е преминал през тези гръцки градове в този случай, така че втората от алтернативите дава приемливо тълкуване. Това е в подкрепа на гл. 2:9, 10, което ясно показва, че Азия и Фригия са отделни области, докато римската провинция Азия несъмнено е включвала част от Фригия. Следователно евангелистите изпълнили божественото предписание или като преминали през източните граници на римската провинция Азия, без да спират да проповядват, или като не навлезли в гъсто населената гръцка градска област, която се простирала навътре от брега на Егейско море.

3. „Мисия“ (ст. 7). Това е бил крайният северозападен нос на Мала Азия, граничещ с Хелеспонт и Пропонтида (Мраморно море) на север и Егейско море на запад. Намира се в границите на провинция Азия. Лука използва израза ката

тен Мусиан, което може да се преведе като „срещу Мизия“, показвайки, че той е бил в близост до Мизия, без всъщност да е влязъл в нея. Това е в хармония с твърдението, че Павел е искал да влезе във Витиния, съседна на Мизия на изток. Изглежда тогава, че християнската група е дошла на запад от Фригия и галатийския регион близо до кръстовището на Витиния и Мизия, с намерението първо да евангелизира Витиния. За пореден път обаче Духът се намесва, влизането във Витиния е забранено и групата се обръща на запад, преминавайки близо до южните граници на Мизия и накрая навлизайки в тази област на път за главното ѝ пристанище, Троада.

Сега вниманието може да бъде насочено към проблема с Галатия. Тези, които държат Юга Галатийската теория вярва, че по време на Първото мисионерско пътуване, работата на Павел в и около градовете Писидийска Антиохия, Икония, Листра и Дервия е създала църкви, които с право биха могли да бъдат наречени „галатийски“, тъй като всички те са се намирали в границите на римската провинция Галатия. Но тази теория е трудно да се хармонизира с внимателния език на Лука. Той говори за Писидийска Антиохия (виж гл. 13:14); въздържа се от локализиране на Икония в каквато и да е политическа област (гл. 13:51; 14:1); и конкретно определя Листра и Дервия като ликаонски градове (гл. 14:6). Никъде той не свързва нито един от тези градове с Галатия. От друга страна, той въвежда „Галатия“ във Втората мисионерска книга.

Пътешествие и очевидно го отличава от всяка спомената по-рано област. Както вече беше показано, Павел напуска Ликаония и отива във Фригия, област, която е различна от Галатия (гл. 16:6; 18:23), макар че е възможно да е в тясна връзка с нея. Следователно изглежда вероятно „църквите на Галатия“ (Гал. 1:2) да са тези, основани от апостола, след като той напуска Фригия и преди да достигне границите на Витиния и Мизия. Някои защитници на северногалатийската теория биха разширили пътуванията на Павел в северните области на провинция Галатия, около столицата Анкира (днешна Анкара). Такова разширение е възможно, но не е необходимо. Разумно е работата на Павел да се ограничи до област непосредствено южно от Витиния. Това води до приемането на модифицирана версия на северногалатийската теория. Разминаването в мненията по този проблем не е жизненоважно за целостта на книгата Деяния. Въпреки това е полезно да имаме възможно най-ясна представа за местоположението на църквите, до които Павел е написал страстното си послание до Галатяните.

С пристигането на апостола в Троада, несигурността относно маршрута му изчезва. Основната и най-плодотворна част от второто му мисионерско пътуване е пред него, а Европа е на път да приеме евангелието.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1 AA 184
1-3AA 203
1-40AA 202-220
3 AA 204
4, 5 AA 206
5 AA 402
6 AA 207
9 CS 56; GW 465; TM 43; 3T 39, 404; 4T 156; 5T 732; 6T 27; 8T 16; 9T 46, 49
9-12AA 211
13-18AA 212
14 СЛ 15
16 ГК 516
16, 17 EW 203
17 AA 216
18-28EW 204
19-24AA 213
19-253T 406
24-34AA 426
25 AA 214; МБ 35
25, 26 МЛ 20
26, 27 AA 215
28 Изд. 66; SR 312
28-30AA 216
30 AA 208, 329; COL 112, 231; CSW 114; DA 104; Ev 248; EW 205, 234; GC 369, 518;
MH 120; MM 31, 191; PK 435; SR 359; 1T 450, 705; 2T 289; 3T 32; 4T 178, 401; 6T
88; 7T 72, 159
31-39AA 217; EW 205
35, 36 AA 214
40 AA 218

ГЛАВА 17

1 Павел проповядва в Солун, 4 където едни вярват, а други го гонят. 10 Изпратен е в Берия и там проповядва. 13 Преследван в Солун, 15 той идва в Атина и спори, и проповядва живия Бог на непознати, 34 чрез което мнозина се обръщат към Христос.

1. Беше преминал през. Гръцки *diodeuō*, „да си проправя път“, от *dia*, „през“ и *hodos*, „път“. В Новия завет гръцкият глагол се среща само тук и в Лука 8:1. Употребата му предоставя допълнителни доказателства за общото авторство на двете книги.

Амфиполис. На около 48 км югозападно от Филипи. В по-ранни времена този град е бил известен като Енеа Ходой („Деветте пътя“), в знак на признание за стратегическото му положение. Под управлението на римляните Амфиполис става столица на първата от четирите части, на които е разделена римската провинция Македония.

Аполония. На около 48 км югозападно от Амфиполис. Точното местоположение на града е несигурно. Двата града, споменати току-що, може да са били спирки за нощувка на пътниците от Филипи, въпреки че разстояния от около 48 км дневно биха оказали голямо напрежение върху мъжете, които наскоро са били бичувани. Мисионерите не се бавели в двата града, вероятно защото в тях имало малко, ако изобщо имало, евреи.

Солун. Разположен на около 59 км (37 мили) малко на север от Аполония. Градът е бил известен по-рано като Термае, но е разширен от Филип Македонски и преименуван от Касандър в чест на Солун, съпругата му и дъщеря на Филип. Градът е бил удобно разположен за търговия в Термайския залив и се е превърнал в пристанище с известно значение. Като Солун, той все още е важен град.

Еврейска синагога. Като оживен търговски център, Солун привличал евреи в голям брой. Тези членове на Разпръснатото население (виж том V, стр. 59–61) са се радвали на религиозна свобода и са могли да построят свое собствено място за поклонение. Вероятно е синагогата в Солун да е обслужвала и близки градове, чието еврейско население не е било достатъчно голямо, за да поддържа собствена сграда.

2. Какъвто беше неговият начин на живот. Вижте върху Деяния 13:5, 14; вж. върху Лука 4:16.

Влезе. С право, като евреин. Може би е бил поканен да говори, както в Писидия Антиохия (виж на гл. 13:14).

Три съботни дни. Гръцки *epi sabbata tria*, буквално „в три съботи“. RSV има „в продължение на три седмици“. Този превод изглежда неоснователен. Прилагайки правилото, че се предпочита първичният, директен и очевиден превод, освен ако формата или контекстът не изискват адаптирано значение, преводът „съботи“ е подходящ тук. Няма нищо в гръцкия език, езиков или контекстуален, или при описаните обстоятелства, което да изисква превода „седмици“. От 68 консултирани превода на този пасаж, на 13 езика, само един от тях, освен RSV, а именно немският на Бюмер, дава четенето „три седмици“. RSV дава „съботи“ като бележка в полетата. Много преводи използват израза „съботни дни“ или „последователни съботи“, което изключва всякаква мисъл за „седмици“. Следователно можем да заключим, че преводът „в три съботи“ е валиден

14Никъл, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 15:37). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

и да бъде предпочитан. За връзката на Павел със спазването на съботата вижте гл. 13:14; 16:13. В интервалите между съботите апостолът несъмнено е работил в занаята си за изработване на шатри (виж Деяния 18:3; 1 Сол. 2:9; 2 Сол. 3:8). Фактът, че на Павел е било позволено да проповядва три съботи подред, показва уважението, което му е било отдавано като равин, и неговото искрено красноречие.

Разсъждавал. Гръцки *diálogos*, „разговарям“, „разсъждавам“, „обсъждам“, а не „споря“, както е преведен същият глагол в стих 17. Свидетелството на Павел беше безстрашно както винаги. Той проповядваше Божието евангелие не „само с думи, но и със сила, в Светия Дух и с голяма увереност“ (1 Сол. 1:5). В същото време той беше нежен, „както бавачка се грижи за децата си“ (1 Сол. 2:7). В резултат на това не само юдеи и прозелити бяха спасени, но и много езичници се обърнаха „от идолите, за да служат на живия и истински Бог“ (1 Сол. 1:9).

От Писанията. По-скоро „от Писанията“. Павел черпи аргументите си от Писанията, както правеха Исус (Лука 24:25–27, 44) и Стефан (Деяния 7), и както самият той направи в Антиохия Писидийска (гл. 13:16–41).

3. Откриване. Гръцки *diapainō*. Същата дума е използвана от Лука за (1) Христовото отваряне или обяснявайки Писанията на учениците по пътя за Емаус (Лука 24:32), (2) Христос отваря умовете на единадесетте, „за да могат да разберат писанията“ (ст. 45), и (3) Господ отваря сърцето на Лидия, за да може тя да разбере учението на Павел (Деяния 16:14). Тук Павел следва примера на своя Учител и отваря Писанието, за да могат умовете на слушателите му да се отворят, за да приемат посланието му.

Твърдя. Гръцката дума *paratithēmi*, „да се изложи“, използвана за сервиране на храна на маса (гл. 16:34) или, преносно, за излагане на аргументи. „Да се твърди“ в по-стария си смисъл не е означавало да се изложи съмнително предположение, а „да се цитира“. Павел е представил библийски доказателства за своето учение и е убедително ги представил пред слушателите си в синагогата.

Христос. Гръцкият превод използва артикул, който се чете като „Христос“ или „Месията“. Апостолът има за цел да поправи погрешните представи на юдеите за Месията (виж върху Лука 4:19).

Трябва да има нужди. Или „беше необходимо“. Павел показва как Месията не може да победи грех, освен ако Той не е страдал. Страданието е било необходимо за триумф (вижте върху Лука 24:26, 27).

Страдал съм и възкръснал. По-скоро „да страдам и да възкръсна“. Павел конкретно разглежда два аспекта на християнското учение, които евреите трудно приемали – страдащия Месия и Неговото възкресение. 53-та глава от Исая би заемала видно място в подобно изследване (вж. върху Лука 24:26, 27; вж. върху Деяния 8:32–35; 13:26–33).

Че този Исус. Гръцката конструкция оправдава вмъкването на „казвайки“ преди „че“. Тогава фразата може да гласи „казвайки, че този е Месията Исус, когото аз ви проповядвам“ (вж. гл. 9:22).

4. Някои от тях. Тоест, от юдеите в синагогата (вж. гл. 13:43). Това бяха вероятно в малцинство в сравнение с невярващите евреи (гл. 17:5).

Повярваха. По-скоро „бяха убедени“, тоест, от разсъжденията на Павел.

Общуваха с Павел. Буквално „бяха определени на Павел [от Бога]“, за да бъдат ученици. Родъръм превежда като „да се присъединят към Павел“.

Благочестиви гърци. Има някои текстови доказателства (вж. стр. 10) за четенето „благочестив хора и гърци.“ Някои от тях бяха прозелити (вижте гл. 10:2). Но

Солунската църква изглежда е била предимно езическа, а някои от членовете ѝ са били спечелени от идолопоклонство, без да преминават през юдаизма (1 Сол. 1:9; 2:14).

Голямо множество. Тези езичници не бяха спъвани от предразсъдъците, които толкова много се придържаха към тях. отблизо за тези, които са родени евреи.

Жени от висшата йерархия. Те може да са били икономически и социално независими, като Лидия (гл. 16:14), или съпруги на висшите мъже в града. Не е възможно да се определи дали са били юдейки или езичници. Жените са се радвали на голяма свобода в Македония. Изглежда вероятно този стих (гл. 17:4) да обхваща повече от трите съботи, споменати в стих 2. Тенорът на повествованието, с картината на процъфтяващо дело в Солун, и посланието на Павел (1 Солунци) предполагат престой от повече от три седмици.

5. Които не повярваха. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи. Дали това изречение е пропуснато е от малко значение, защото стих 4 казва, че някои юдеи са повярвали, а е очевидно, че онези юдеи, които са вдигнали тълпа срещу Павел и Сила, „не са повярвали“. Проповядването на евангелието в синагогата почти винаги е водило до остри разделения сред онези, които са го чували (вж. гл. 13:14, 43–45; 14:1, 2; 19:8, 9).

Завиждащ. Гръцки *zēlōō*, „разпалвам се от завист“, т.е. ревнувам (вж. гл. 13:45).

Развратници от по-нисш вид. Изразът може да се преведе по-точно като „подли хора от тълпата“ (RV). Думите се отнасят за мъжете, които без определено призвание се мотаеха по пазара, изкарвайки си несигурен доход, готови за всичко лошо или добро, което можеше да се случи. Завистливите евреи бяха склонни да наемат такива негодници, да ги организират като тълпа и да ги използват, за да всеят проблеми срещу мисионерите и техните...

новоповярвалите.

Поставете целия град. Думата за „всички“ не се появява в гръцкия език. Пропускането ѝ не отслабва силата на повествованието.

Вдигане на шум. Гръцки *thorubēō*, „да смущавам“, „да хвърлям в объркване“. Техниката за размирици, използвана от евреите, е била копирана от враговете на християнството през следващите векове. Противниците на църквата са повдигали проблеми и след това често са обвинявали християните в причиняване на безредиците.

Нападнат. Гръцки *ephistēmi*, „да се сблъскам с [някако, нещо] внезапно“ (вж. Лука 20:1; Деяния 22:13; 23:27). Това непровокирано нападение е акт на обществено безредие, който е трябвало да накара властите да дисциплинират юдеите, вместо да накажат Ясон или Павел.

Язон. Гръцко име, често приемано от евреи, чието еврейско име е било Исус Навин (2 Макавеи 4:7; виж Йосиф Флавий, Древности, xii. 5. 1 [239]). Името се среща и в списък на „роднините“ на Павел (Римляни 16:21), но няма доказателства, които да предполагат, че това се отнася до солунския приятел на Павел. Фактът, че Павел се е установил при него, би означавало, че той е бил евреин. Неговата гостоприемна постъпка сега му донесла фанатичния гняв на неговите невярващи сънародници.

Те. Павел и Сила.

Хора. Гръцки *dēmos*, вероятно „народно събрание“, за разлика от *laos*, което обикновено представлява хората като племе, нация. Тъй като Солун е бил свободен гръцки град, евреите

може да е планирал да отнесе въпроса пред демоса като народен съд.

Като алтернатива, те може би са се надявали, че развълнуваната тълпа ще линчува мисионерите, без да бъдат съдени.

6. Не ги намериха. Бдителни приятели вероятно бяха извели тайно Павел и Сила от къщата и ги криеха, докато не успеят да бъдат безопасно изнесени от Солун (ст. 10). Когато се отказали от желаната плячка, бунтовниците заловили местни жертви, но се разпоредили с тях по-законно.

Дрю. Гръцки *suō*, „да влача“ или „да тегля“. В гл. 8:3 думата е използвана за „влаченето“ на Саул мъже и жени в затвора.

Някои братя. Тези братя са неназовани, но в никакъв случай не са незабелязани.

Управители на града. Гръцки *politarchai*, от *polis* („град“) и *archōn* („владетел“). В известен В литературата думата изглежда е била използвана само от Лука, но археологията е показала, че той я е използвал точно. Открити са деветнадесет надписа, в които се използва думата *politarchēs*. В повечето случаи се отнася до магистрати в македонски градове, а пет надписа всъщност се отнасят до Солун, така че подробната точност на Лука е потвърдена. Той правилно е описал служителите във Филипи, римска колония, като *stratēgoi*.

(виж гл. 16:20); но Солун е бил свободен македонски град и неговите неримски магистрати, от които по това време е имало пет или шест, са били официално известни като политархи.

Именно пред тези служители са били задържани Язон и приятелите му.

Обърна света с главата надолу. Или „разбуни света“, както е казано и в Деяния 21:38; Гал.

5:12. За коментар на думата „свят“ (гр. *oikoumenē*) вижте Мат. 24:14; Лука 2:1.

Подобни обвинения в създаване на проблеми бяха повдигнати срещу Илиия (1 Царе 18:17) и срещу християните от 3-ти век (Апология на Тертулиан 40; Ad Nationes 9). Подобни обвинения ще бъдат повдигнати срещу Божия народ в последните дни (GC 614, 615).

В настоящия случай обвинението несъмнено е било преувеличено в разгара на момента, но значението му беше сериозно. Римляните се гордееха със своя *Pax Romana* („Римски мир“) и бяха готови да се справят строго с онези, които го нарушаваха. Но колкото и преувеличено да е било обвинението, то показва, че репутацията на мисионерите за привличане на последователи ги е предшествовала до Солун и свидетелства за бързото разпространение на християнството.

7. Приел. Гръцки *hypodechomai*, „да приеме [като гост]“, „да забавлява“, както в Лука 10:38; 19:6; Яков 2:25. Апостолите били гости на Язон и следователно той бил смятан за симпатизант на тяхното учение.

Всички тези. Тоест, Язон и някои братя. Павел и Сила, които обвинителите бяха не са намерени, също биха били включени в обвинението, ако бъдат заловени. В още по-широк смисъл обвинението може да е било срещу цялата християнска църква.

Декрети. Гръцки догмати (виж гл. 16:4). Вероятно става дума за римски закони срещу бунтовническо учение. Възможно е обаче „декретите“ тук да се отнасят до условията на едикта, издаден от император Клавдий, според който евреите трябвало да бъдат изгонени от Рим, ако този едикт е бил провокиран от растежа на християнството (виж том...).

V, стр. 71; виж гл. 18:2). Всъщност този указ е бил обвързващ само в Рим и неговите колонии (като например Филипи), но това би повлияло на всички части на Римската империя. По този начин,

Солун, макар и свободен град, е бил под имперското управление и е щял да хармонизира законодателството си с насоките на римската имперска политика.

Друг цар. Гръцки *basileus heteros*, т.е. различен вид цар (виж върху Мат.

6:24). На тази фраза обвинителите основаха основното си обвинение: Те твърдяха, че християните провъзгласяват съпернически цар или император. По-сериозно обвинение едва ли би могло да бъде повдигнато срещу която и да е група (виж Марк 12:14; виж върху Лука 23:2) и въпреки че не беше вярно, имаше достатъчно основания, за да изглежда правдоподобно. Християните навсякъде проповядвали превъзходството на Христовото царство (виж върху Мат. 3:2, 3; Йоан 18:36) и думите им лесно можели да бъдат тълкувани като подстрекателски настроения от враждебни критици. От писмата до солунците става ясно, че Павел е наблягал на царството в проповядването си и е подчертавал второто идване на Христос като Цар (1 Сол. 1:9, 10; 2:12; 4:14-17; 5:2, 23; 2 Сол. 1:5-8; 2:8). В очите на римски служител подобно учение било достатъчно, за да обоснове обвинението, което разгневените евреи и техните сътрудници сега отправяли.

8. Смутен. Гръцки *tarassō*, „развълнувам“, „разбунтувам“. Новините, съобщени от евреите, смутиха жителите на Солун. Обществото се страхуваше от въстание, съпътстващо го от ужаси, докато властите носеха отговорност за това, че не са успели да поддържат реда и са допуснали предателски дейности.

Хора. Гръцки *ochlos*, „тълпа“, „множество“, „обикновени хора“ – различна дума от което е преведено като „хора“ (*dēmos*) в стих 5.

9. Гаранция. Гръцко *hikanos*, буквално „достатъчен“, но тук се използва като технически термин, еквивалентен на „гаранция“. Язон вероятно е трябвало да заплати определена сума пари, вместо да доведе Павел и Сила лично, или като залог, че евангелистите няма да се върнат, за да създават проблеми на града, или като гаранция за собственото си добро поведение. Местните християни поемали големи рискове от името на мисионерите, но те доброволно поемали опасността заради евангелието (вж. 1 Сол. 1:6; 2:14). Ясно е, че магистратите отказвали да бъдат принудени да предприемат неразумни действия и заслужават похвала за умереното си решение. Вероятно са преценили, че няма достатъчно доказателства за осъдителна присъда.

Другият. По-скоро „другите“.

10. Веднага изпратен. Или поради заповед на магистратите, или поради непосредствената опасност (вж. гл. 9:25). Павел и Сила бяха благодетели на новите вярващи, но сега нещата се обърнаха и солунските християни се грижеха ефикасно за мисионерите. Павел никога не забравяше тяхната доброта и често копнееше да ги види отново. Поне в два други случая той се опитваше да направи повторни посещения на църквата в Солун, но трябваше да се задоволи да изпрати Тимотей на негово място (вж. 1 Сол. 2:18; 3:1, 2).

Берея. Малък македонски град на около 80 километра югозападно от Солун. Градът е имал далеч по-малко търговско значение от Солун. Градът все още запазва името си в съвременната Верия. Библейската форма на името може би е по-точно преведена като Берея. Вижте Второто мисионерско пътуване на Павел.

В синагогата. Еврейското население беше достатъчно голямо, за да поддържа собствено място за поклонение. Павел имаше навик да започва евангелското си дело в синагогата (вж. стихове 1, 2), но в този случай, веднага след смутите в Солун, подобно действие изискваше необичайна смелост.

11. Благороден. Буквално „благороден“ (вж. 1 Кор. 1:26). Тук думата означава щедрия, лоялен нрав, който в идеалния случай би трябвало да характеризира хората с аристократичен произход. Именно това качество на доброта и непредубеденост апостолът и Лука са се възхищавали у берийските евреи. За разлика от тези в синагогата в Солун, те не са били робини на предразсъдъците, а с отворени умове са били готови да изучават истините, които Павел е представял.

Приеха словото. Тоест, Божието Слово. Павел им даде същото библийско учение, което той беше дал на юдеите в Солун (ст. 3).

Готовност. Или „нетърпение“. Те нетърпеливо желяха просветление.

Търсен. Гръцки ἀνακρίνω, „да изследвам“, „да изследвам“, „да пресявам [доказателства]“, особено в правен смисъл, както в гл. 4:9; 12:19. В Йоан 5:39 се използва различна дума, ερευνᾶν („да изследвам“, „да изследвам“). Берейците използвали осветен разум при изучаването на Писанията и открили, че вдъхновените думи разказват за Месия, който ще страда и ще възкръсне отново. След като изследвали доказателствата и открили кое е истина, те доказали своята искреност, като приели новото учение. Обратно обърнатите във вярата от Берейците винаги са били считани, особено от онези, които наблягат на правото на лична преценка, за представители на онези, които показват правилната връзка между разума и вярата, избягвайки лековерието от една страна и скептицизма от друга. В готовността си да погледнат на това, което е предложено като истина, и да го проверят спрямо почитан авторитет - Писанията, като накрая следват истината такава, каквато са я открили, те представляват добър пример за подражание.

Ежедневно. Употребата на тази дума подсказва, че престоят на Павел при берейците е бил поне достатъчно дълго, за да насочи питащите към задълбочено изучаване на Словото.

12. Следователно. В резултат на усърдно, ежедневно изследване на Писанията, мнозина повярваха евангелското послание. Библията все още ще носи убеждение и обръщане във вярата на онези, които искрено търсят истината на нейните страници.

Много от тях повярваха. За разлика от „някои от тях повярваха“ (ст. 4).

Почтени жени. Тоест, жени с висок ранг или положение, отличаващи се със своята влияние и богатство (вж. гл. 13:50).

Които бяха гръци. Фразата се отнася особено за жените, но е вероятно, че мъжете също бяха включени (вижте на стих 4).

13. Юдеи от Солун. Те не се задоволили с прогонването на мисионерите от собствения им град; омразата им преследваше християните до Берия (вж. гл. 14:19).

Божието слово. Това е терминът на Лука. Солунските юдеи, които не приеха посланието на Павел, не биха го описали като „Божието слово“. Предразсъдъците и дългото обучение в еврейското учение заслепиха очите им (вж. 2 Кор. 3:14, 15).

Раздвижен. Гръцки σαλεύω, „развълнувам“, „разтърсвам старателно“. Цифрата внушава буря в морето, където всички са смутени, достатъчно подходящо описание за объркването, което евреите от Солун са се стремили да създадат. Важни текстови доказателства (вж. стр. 10) могат да бъдат цитирани за тълкуването: „те също дойдоха там, раздвижвайки и смущавайки народа“ (вижте по-долу под „народът“). Юдеите вероятно са повдигнали обвинения, подобни на тези, които са повдигнали срещу християните в Солун, обвинявайки вярващите в подбуждане на политически безредици.

Хората. Гръцки οἱ ὄχλοι, „тълпите“. Очевидно солунските юдеи са опитали същите действия на тълпата срещу апостолите в Берия, каквито са били успешни в собствения им град (ст. 5–10).

14. Веднага. Както от Солун (ст. 10), така и от Берия, заминаването на апостолите бяха направени набързо. За пореден път местните християни, нови във вярата и с личен риск, се погрижиха за безопасността на своите учители.

Като че ли към морето. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „до морето“. Това внезапно действие е било подготовка за качване на кораб за дестинация, която може би все още не е била определена. Тъй като няма споменаване на места за спиране между Берия и Атина (тъй като Амфиполис и Аполония са изброени между Филипи и Солун в стих 1), се предполага, че Павел е пътувал по море. Заобикаляйки нос Суниум, той е щял да влезе в Атина през пристанището Пирея (вижте на стих 16). Дотук е бил придружен от някои, които са тръгнали с него от Берия (ст. 15), но те се върнали и той останал сам. Желанието му за другарство и съвет е изразено в посланието, което е изпратил със завръщащите се беряни за Сила и Тимотей да дойдат при него „с всякаква бързина“ (ст. 15). От 1 Сол. 3:1–3 изглежда, че Тимотей е дошъл в Атина, вероятно след инцидента на Ареопага, и е бил изпратен обратно скоро след това, със съвети и утеха за онези в Солун, за които е съобщил, че страдат от големи трудности.

Сила и Тимотей. Тимотей не е споменаван по име, откакто е въведен в повествованието в Листра (виж гл. 16:1), но изглежда, че след обрязването си (ст. 3) той е бил постоянно с Павел. Сега, със Сила, той е отделен от старшия евангелист. Преследващите го юдеи жадували за кръвта на Павел и е било малко вероятно да тормозят по-малко видните работници, ако останат в Берия. По този начин Сила и Тимотей щяха да бъдат свободни да укрепват новите вярващи в Берия и Солун.

15. Дирижиран. Очевидно цялата грижа и насока на пътуването на Павел са били в ръцете на берийците, а не в неговите. Те лично го придружаваха по време на пътуването, като по този начин гарантираха неговата безопасност.

Към Атина. Апостолът вероятно е планирал да премине пеша през Македония до Гърция, но неочакваната криза довела до изоставяне на плана и той предприел директен път към Атина (виж Второто мисионерско пътуване на Павел; виж на стих 16). Там той можел безопасно да изчака своите колеги мисионери. Може би е планирал да изчака, без да проповядва, но пламенният му, евангелизаторски дух бил развълнуван от гледките, които видял в Атина.

С всякаква бързина. Или „възможно най-бързо“. Онези, които бяха придружили Павел до Атина, бяха изпратени обратно в Берия с инструкции Тимотей и Сила да се присъединят незабавно към апостола. Има основание да се смята, че Павел не е можел лесно да пътува или да работи сам поради немощите си (вж. гл. 9:18). Той се е нуждаел от присъствието на верните си спътници, за да може незабавно да се заеме с работата си. В 1 Сол. 3:1, 2 се внушава, че поне Тимотей е дошъл в Атина. Очевидно скоро след това Павел го е изпратил обратно, за да се грижи за новопокръстените в Солун. От Атина Павел отишъл в Коринт (Деяния 18:1), където по-късно Сила и Тимотей се присъединили към него (ст. 5).

Те си тръгнаха. Тоест, беряните, които бяха завели Павел в Атина. За първи път по време на големите си мисионерски пътувания апостолът е оставен без компания на сътрудници.

16. Атина. Столицата на древна Атика и на съвременна Гърция, разположена в югоизточния край на римската провинция Ахая (вижте „Пътешествията на Павел“). Тя се намира на 4 1/2 мили от морето и е била свързана с пристанището Пирея чрез широк, ограден със стени коридор. Преданието датира от 1581 г. пр.н.е., но градът става известен едва около 600 г. пр.н.е. През следващите 200 години Атина се изкачва до върха на

нейната мощ и достига своя Златен век при Перикъл (461–430 г. пр.н.е.). Сред нейните прочути синове са Софокъл, Сократ, Платон, Аристотел и Демостен. През 338 г. пр.н.е. обаче градът е смазан от нарастващата мощ на Македония и през II век пр.н.е. е включен в римската провинция Ахая. По времето на Павел Атина вече не притежава ефективна политическа власт, но все още е признатият интелектуален център на света и е смятана за университетски град на Римската империя. Населението вероятно е наброявало 250 000 души по това време. Вижте Второто мисионерско пътуване на Павел.

Централната точка на Атина е бил Акрополът („горен“ или „по-висок“ град). Това е бил хълм висок около 500 фута и е бил мястото на няколко известни храма, главните и най-красивите от които са били Партенона, Ерехтейона и Храмът на Безкрилата победа. На по-нисък хълм, западно от Акропола, се е издигал Ареопагът („хълмът на Марс“, виж на стих 19), гол скален издатина, простираща се в посока северозапад-югоизток. В такава обстановка се е намирал Павел, докато е очаквал пристигането на Сила и Тимотей от Берия.

Неговият дух. Тоест, неговият ум, неговите вътрешни духовни дълбини.

Беше развълнуван. Гръцки рагохипб, „дразня“, „провокирам“, „събуждам към гняв“ (вж. гл. 15:39). Очевидно Павел не е възнамерявал да проповядва в Атина, но гледките, които е видял, са го подтикнали към действие и той се е почувствал подтикнат да говори още преди Тимотей и Сила да пристигнат.

Напълно отдадени на идолопоклонство. По-скоро „пълни с идоли“. Йосиф Флавий описва атиняните като бидейки „най-благочестивият от гърците“ (Срещу Апион ii. 12 [130]; изд. на Льоб, стр. 345). Според един древен доклад в Атина по времето на Павел е имало повече от 3000 статуи. Една от улиците ѝ е била украсена с бюст на бога-пратеник Хермес пред всяка къща. Храмове, портици, колонади и дворове са били изпълнени с изящно издълбани произведения на изкуството, които пищно провъзгласявали гръцката любов към красотата. Павел, с елинистичния си произход, едва ли би могъл да остане безразличен към естетическата привлекателност на такова художествено богатство, но всяко удоволствие, което би изпитал, би било заглушено от духовните последици от видяното. По-голямата част от статуите са били свързани с езическото поклонение и с право биха могли да бъдат описани като „идоли“. За един еврейин подобна гледка би била крещящо нарушение на първата и втората заповед. За един християнин гледката би донесла още по-голяма скръб, разкривайки пропастта, която се простира между гръцкото езичество и евангелското откровение за Бога в Христос. И все пак Павел е споделял толкова пълно желанието на Спасителя да изкупи хората от техните глупости, че последната му реакция е била евангелистична.

Той не можеше да пренебрегне възможността да проповядва евангелието на атиняните.

17. Следователно, праведният му гняв срещу разпространеното идолопоклонство не се изрази просто в гневни изблици, а го накара да се опита да евангелизира езическия град.

Спорно. Вижте стих 2.

Синагога. Няма доказателства, че в Атина е съществувала голяма колония от евреи, но В града са открити ранни еврейски надписи. Павел, както обикновено (вж. върху Деяния 9:15; 13:5, 14; вж. върху Лука 4:16), отишъл първо при юдеите, естествено очаквайки подкрепа от тях в борбата си срещу идолопоклонството. Разказът не дава никакъв намек за приемането му сред сънародниците му и не оставя никакви сведения за осезаеми резултати от работата му с тях.

Благочестиви хора. Вижте гл. 10:2.

Пазар. Гръцки агора (виж върху Мат. 11:16; Деяния 16:19). В Атина е имало две агори, единият е бил търговският пазар, докато другият, за който става дума тук, е бил социалният център на града. По времето на Павел той е бил украсен с множество

статуи, изображения на национални герои, както и на повечето богове в гръцкия пантеон. Тази агора е била арената, където са се провеждали повечето политически и философски дискусии в Атина. Тук Павел е слушал професионални и любители философи, които са спорили помежду си и със своите слушатели. Апостолът е бил свободен да участва в дискусиите и да излага собствената си философия на живота.

Тези, които го срещнаха. По-скоро „случайно дошлите“, тоест случайните минувачи, трудна почва, в която да се посее евангелско семе.

18. Философи. Буквално „любители на мъдростта“, термин, използван за онези, на които е било дадено към стремежа към мъдрост или учене.

Епикурейци. Двете философски школи, епикурейците и стоиците, са били в това време великите представители на гръцката мисъл. Епикурейството е получило името си от своя основател Епикур, който е живял дълъг и спокоен живот в Атина, от около 342 до 270 г. пр.н.е. В хармония с волята на основателя си, срещите се провеждали в градина и затова епикурейците понякога били известни като „Училището на градината“. Разсъжденията на Епикур включвали както физическо, така и етично решение на проблемите на вселената. В компанията на най-замислените мъже по онова време, той отхвърлял популярния политеизъм, от който все още не смеел открито да се отрече, и проповядвал, че боговете в своето спокойствие са твърде далеч от хората, за да се тревожат за човешките скърби или грехове. Те не се нуждаели от жертвоприношения и не отговаряли на молитви. Най-голямото зло на света било суеверието, което поробвало умовете на повечето хора и било източник на повечето престъпления и нещастия. Целта на човека е била постигането на щастие, а първата стъпка към него е била еманципацията от идеята за бъдещо наказание. Следващата стъпка е била да се осъзнае, че щастieto се състои в приятните емоции. Опитът показва, че това, което някои наричат удоволствие, често е повече от компенсирано от болката, която следва; следователно той е учел, че човек трябва да избягва чувствените ексцесии. Животът на самия Епикур изглежда е бил белязан от самоконтрол, доброта, щедрост, благочестие и патриотизъм (Диоген Лаерций, т. 10).

Но той смятал човешките закони просто за конвенционални договорености и не намирал място за по-висш морален закон. Следователно всеки човек бил оставен сам да преценява законността на собствените си удоволствия и повечето хора избирали живот на комфорт и самодоволство. Понякога, но твърде рядко, внимателното обмисляне балансиракло склонността на епикурейца да потъва в животинска природа. По-често онези, които се посвещаваха на угаждането на вкуса, от една страна, и на сексуалната свобода, от друга, предоставяха печални доказателства за дълбочината на деградацията, до която подобна философия позволяваше на мъжете да потънат.

На Епикур се приписва заслугата за предвиждането на някои от така наречените открития на съвременната наука в света на физиката. Той изключва идеята както за сътворението, така и за контрола. Той учи, че материята е съществувала от вечността и че безкрайните атоми, от които е съставена материята, чрез процес на привличане и отблъскване са влезли в многобройни комбинации, от които е произлязъл светът на природата, такъв какъвто го виждат хората. Поемата на Лукреций, „De Rerum Natura“, е може би най-възвишеният израз на тази негативна и практически атеистична система, защото тя притежава известно благородство на възмутен протест срещу суеверието, което толкова здраво е обхванало езическия свят.

Епикурейската поезия дава характерни примери за етичното учение на тази система. Хораций казва: „Престанете да питате какво ще донесе утрешният ден и отчитайте като печалба всеки ден, който съдбата ви дава“ (Оди i. 9; Льоб, изд., 29).

„Прояви мъдрост. Прецеди виното; и тъй като животът е кратък, пресечи далечните надежди! Дори докато говорим, завистливото време е отминало. Пожъни реколтата на днешния ден, като се доверяваш възможно най-малко на утрешния!“ (пак там, 11; изд. на Льоб, стр. 33).

Павел сега беше изправен лице в лице с тази философия. В стихове 22–31 научаваме как той се занимаваше с това. Той утвърждаваше личността на живия Бог като Създател, Владетел, Отец; обвързващата сила на божествения закон, написан в сърцето; благородството на живот, издигнат над неистовото търсене на удоволствие и прекаран не за себе си, а за другите и за Бога. Накрая, той посочи моралната отговорност на човека в светлината на възкресението и съда.

Такова учение отличавало апостола от езическите проповядващи висша философия.

Стоикс. Тази философска школа е получила името си не от своя основател Зенон (ок. 340–ок. 260 г. пр.н.е.), на Китиум в Кипър, но от Стоа Пойкиле, изрисуваната веранда на агората в Атина, където Зенон е проповядвал. Йосиф Флавий (Живот 2 [12]) заявява, че има прилики между стоиците и фарисеите. Всъщност може да се каже, че отношението им към моралния живот на езическото по това време е представляло много черти, подобни на това на фарисеите. Те са учили, че истинската мъдрост се състои в това да бъдеш господар, а не роб, на обстоятелствата. Нещата, които не са в нашата власт, не трябва нито да бъдат желани, нито да бъдат избягвани, а трябва да бъдат приемани със спокойствие. Търсещият мъдрост е бил учен да бъде безразличен както към удоволствието, така и към болката и да поддържа интелектуален неутралитет. Стоическата теология е била по-благородна от тази на епикурейците. Стоиците са схващали божествен ум, проникващ във вселената и уреждащ нейните дела. Те са признавали неговата власт в делата на народите и в живота на отделните хора, но са имали практическа вяра в свободата на човешката воля. „Наръчникът по етика“, запис на философията на бившия роб Епиктет, и „Размишленията“ на императора Марк Аврелий, показват как робът и императорът в известен смисъл се считат за равни според тази философска система. Трудовете на Сенека показват, че етиката на стоиците е била подобна на тази на християните. Много от стоиците стават учители на синовете на благороднически семейства и упражняват влияние, сравнимо с това на йезуитските изповедници в Европа през 17-ти и 18-ти век.

Имаше няколко недостатъка на етичната ефективност на тяхната философия: (1) Стремейки се към безразличие към себе си, те губеха и съчувствие към другите; (2) Стремейки се към етично съвършенство чрез действието на собствената си воля, те погрешно предполагаха, че съществува собствена воля, погрешно предполагаха, че хората са способни да изработят своето собствено спасение; (3) Наблягайки на съвършения живот, на високия идеал – подобно на фарисеите – те го превърнаха в маска за егоистичен и покварен живот. Подобно на фарисеите, те твърде често бяха „лицемери“ (или „актьори в театрални постановки“), играейки роля пред света, на която вътрешният им характер не съответстваше. На езика на сатирика:

„Хора, които подражават на куриите и живеят като вакханки, се осмеляват да говорят за морал“ (Ювенал Сатири ii. 2, 3; изд. на Льоб, стр. 17).

Очевидно е имало многобройни прилики между по-добрите представители на тази школа на мисълта и Павел, но въпреки това дори за тях основните принципи, които той представлявал, биха им се сторили празна мечта. Когато Павел говорил за Исус и възкресението, и за предстоящ съд, стоиците се свивали от мисълта, че се нуждаят от прошка и изкупление.

Срещнат. Гръцки sumballō, „събирам“, не непременно с лоши намерения, но като непринудена среща.

Бъбривец. От гр. spermologos, буквално „семесябирач“, често използван за птици, които събират разпръснати семена. Тук философите прилагат термина към Павел, като човек, който, след като е събрал разпръснати парченца знание, е прекалено готов да поучи онези, които са по-добре информирани.

Чужди богове. Тоест, чужди божества. Гръцката дума, преведена тук като „богове“ (daimonia), се използва от новозаветните писатели за „демони“ или „дяволи“ (виж върху Марк 1:23), злонамерени свръхестествени същества, недостойни за човешкото поклонение. Но езическите писатели са използвали daimonia за по-нисш ред божествени същества, не непременно зли, които са претендирали за обожание от страна на хората. Едно от обвиненията, повдигнати срещу Сократ, обвинението, по което е осъден, е, че той въвежда нови daimonia (Xenophont Memorabilia i. 1. 1, 2). Но интелектуалната атмосфера в Атина се е променила след преследването на Сократ, защото не гняв, а любопитство е подтикнало оспорващите Павел. Те не са атакували Павел заради учението му; сред изобилието от идоли вероятно не са чувствали затруднение да дадат място на Исус, при условие че Той няма да се стреми да сваля собствените им божества.

Някои смятат, че атиняните, използвайки думата за множествено число „богове“, са разбирали, че „Исус“ е едно ново божество, а Анастасис (на гръцки „възкресение“) друго. Атиняните са посветили храмове и олтари на Конкорд, а Епименид им е заповядал да издигнат олтари на Дързостта и Позора (Цицерон За Законите, II. 11), двамата демони, които са обвинили за разрушението на града си. Би било естествено гърците да мислят за християнския проповедник като за проповедник на нови „божества“. Те също така са виждали, че той има да каже още нещо, което те все още не са чули.

Исус. Спасителят беше постоянната тема на апостолските проповеди (вж. гл. 2:22; 3:13; 5:30, 42; 8:5, 35; 9:20; 11:20; 13:23; и др.). Павел смело провъзгласява същия Исус на скептичните интелектуалци в Атина.

Възкресение. Това е била и централна тема в проповедите на ранната църква (вж. гл. 2:24; 3:15; 4:2, 10; 10:40; и др.). Павел е имал личен опит, за да докаже възкресението на Христос, защото е разговарял с възкръсналия Господ (гл. 9:4–6). Но апостолът е проповядвал и за окончателното възкресение на всички хора (вж. Деяния 17:32; 1 Кор. 15:51; 1 Сол. 4:14–16) и това е, което е стреснало философите на Атина. Те вече вярвали в безсмъртието на душата, но били изумени да чуят някой да проповядва буквалното възкресение на тялото. В 1 Кор. 15:35–44 виждаме естеството на възраженията, повдигнати срещу това учение, и начина, по който Павел им е отговорил.

19. Взеха го. Гръцко epilambanō, „да го хванат“. Не трябва да се предполага, че е било използвано или умишлено насилие. Павел е бил сам и ако е вярно, че зрението му е било проблем за него (виж гл. 9:18), може би е бил донякъде зависим от другите, за да се придвижва лесно от място на място. Epilambanō често се използва за хващане за ръка, за да помогне или защити (виж Марк 8:23; Деяния 23:19) и е използвана от Лука, за да опише действието на Варнава, когато той „взе“ Павел „и го заведе при апостолите“ (гл. 9:27). Нещо повече, целият контекст показва, че действието на тълпата в никакъв случай не е било арест, защото когато речта му приключи, „Павел се отдели от тях“ (гл. 17:33), очевидно без да е бил подложен на никакъв принуда.

Ареопаг. Гръцки Арeos Пагос, „хълмът на Арес“, като Арес е гръцкият еквивалент на латинския Марс, богът на войната; следователно Арeos Пагос е преведено като „хълмът на Марс“ в стих 22. Защото...

местоположение вижте на ст. 16. Мястото е било известно като място за срещи на атинския съвет на Ареопаг, който е получил името си от хълма, на който се е събирал. Този съвет, който твърди, че дължи произхода си на Атина, богинята-покровителка на града, е бил най-старият и най-почитан трибунал в Атина. Сред членовете му са били мъже от най-висок официален ранг. Първоначално той се е състоял само от онези, които са служили на високата длъжност на архонт и са навършили 60 години. Перикъл до известна степен е ограничил широката му власт (V век пр.н.е.) и именно като говорител на партията, която се е противопоставяла на идеите на Перикъл за прогрес, Есхил е написал трагедията „Евменид“, която подчертава божествената власт на съвета. Точно каква власт може да е упражнявал този съвет по времето на Павел, не е известно.

Мненията относно това дали Павел е бил отведен на хълма или пред съвета са разделени. В гръцкия текст определителният член стои пред Areios Pagos, което дава превода „Ареопаг“, който може да се отнася до хълма или до съвета на Ареопага, който отдавна е наричан просто „Ареопаг“. Самият хълм е бил сравнително малък и претъпкан с олтари, така че съветът обикновено се е събирал в Стоа Базилейос, „Царската веранда“, и се е събирал на хълма на Марс само за да произнесе решението си. Ако Павел е бил отведен пред съвета, е изключително малко вероятно да е имало някакво съдебно производство. Появата му по-скоро би била с цел да представи учението си пред върховния интелектуален орган на университетския град. Ако, от друга страна, е бил отведен само на хълма, той все пак е можел да бъде чул от доста избрана група епикурейски и стоически философи, които са искали да решат стойността на неговото странно учение. Там, далеч от суматохата на агората (вижте на стих 17), апостолът би могъл свободно да изложи своето учение. Някои предполагат, че съдът е заседавал, когато Павел е бил доведен на хълма, особено след като един от членовете на съда е бил обърнат във вярата чрез проповедите на Павел (вижте стих 34). Но няма доказателства по този въпрос.

Можем ли да знаем? Идиоматичен израз, който тук може да се преведе като: „Възможно ли е „за нас да знаем?“ – въпрос, който може би е бил учтив, саркастичен или ироничен. Епикурейците и стоиците не се съмнявали в собствената си способност да разберат всичко, което Павел би могъл да им каже, но очевидно били нетърпеливи да чуят за странното му учение.

Ново учение. Гръцки *kaínos*, „ново“ по качество; следователно тук, подразбиращо се, нещо различни от обичайните безплодни философии, разпространявани от атиняните и толкова високо ценени от тях.

20. Странни неща. Изречението може да се преведе като „Защото ни донасяш изненадващи неща.“ Никога преди публиката му не беше чувала подобно учение, каквото Павел им донасяше. Неговото послание привлече вниманието им от странността на съдържанието му.

Бихме искали да знаем. Тоест, искаме да знаем (вж. ст. 19). Тяхната всепоглъщаща страст беше „да знаеш“, да придобиеш знание.

Какво означават тези неща. Павел успя да скицира само общите черти на посланието си. (ст. 18). Сега слушателите му искаха да им бъде обяснено значението и приложението му.

21. Всички атиняни. По-скоро „всички атиняни“. Този стих е скоба, която обяснява предходните. Неспойната любознателност на атинския ум е била пословична. С думи, почти идентични с тези, които Лука използва тук, Демостен по-рано упреждал съгражданите си, че си губят времето на агората, питайки за новини за движенията на Филип Македонски или за действията на собствените си пратеници, когато е трябвало да посветят усилията си на подготовка за война (Първа Филипова 10–13 [43]).

Чужденци. Тоест, чужденци, пребиваващи в Атина, от които имаше много.

Интелектуалният живот на града привличал много смесена група – млади римляни, изпратени да завършат образованието си, художници, туристи, философи и любопитни хора от всяка провинция в империята и дори отвъд нея.

Прекарвах си времето. По-буквално, „имаха свободно време за“. Времето на гръцката дума Глаголът предполага, че това е било тяхното постоянно състояние на ума. Ако цялото време на човек е прекарано в определено занимание, няма свободно време за нищо друго. Атиняните са могли да намерят време за търсене на новост, но за малко друго освен това.

Някакво ново нещо. Буквално „някакво по-ново нещо“ или, както бихме казали, „най-новите новини“. Тази склонност на атинското население се потвърждава от твърдения на класически автори. Тукидид представя Клеон като оплакващ се от сънародниците си, че те имат навика да играят ролята на „зрител на думи и слушатели на дела“ (История III.

38. 4; изд. на Лъоб, Тукидид, том 2, стр. 63). Вече е споменато подобно обвинение, отправено от Демостен.

22. Хълмът на Марс. По-скоро „Ареопагът“ (виж на ст. 19). Ако апостолът стоеше на върха на скалистия хълм, той гледаше надолу към храма на Хефест на северозапад и към Партеона, който се издигаше над него на Акропола. На върха на този по-голям хълм стоеше колосалната бронзова статуя на Атина, която беше смятана за богиня-пазителка на любимата си Атина. Под апостола се намираше самият град, който наистина беше „пълнен с идоли“. Вижте илюстрацията срещу стр. 352.

Атиняни. Въпреки че това е уважително начало, речта, която следва, не е на съден човек (вж. върху ст. 19), а на пламенен защитник на специфични, но ценени вярвания. Павел възприема езика на атинските оратори. Това е в съответствие с навика му да се приспособява към публиката си (вж. върху 1 Кор. 9:19–22). Фактът, че Павел е успял да направи това, говори високо за неговите способности. Лука съгласява речта на апостола в десет стиха (Деяния 17:22–31), но е вероятно Павел да е говорил много по-подробно, особено пред толкова изтъкната публика.

Възприемам. Гръцки *theōreō*, „да видя“, „да гледам“, което предполага, че Павел е основавал своите забележки за това, което е видял.

Твърде суверен. Гръцката дума *deisidaimonesterōi* е сравнително прилагателно, образувано от *deidō* („страхувам се“) и *daimōn* („божество“) и може да се преведе като „по-богобоязлив“. Гръцката дума (*deisidaimōn*) се е използвала както в добър, така и в лош смисъл. Дейсидаймон е бил консултант на гадатели и вярващ в поличиби. Той например би избягвал пътуване, ако види невестулка на пътя. Ярък пример за тази свръхрелигиозност на високопоставени лица е този на Никий, атинския генерал, който винаги е бил потискан от чувство за ревност на боговете и затова е отменял важни стратегически движения, защото е имало лунно затъмнение (История на Тукидид, vii. 504). Император Марк Аврелий, стоик („Размишления“ i. 16), се поздравява, че не е деисидаймон, а, поради предаността на майка си, теосеб, благочестив човек (пак там i. 3).

Павел вероятно не би използвал дума в пренебрежителен смисъл в самото начало на речта си. Той по-скоро би коментирал скрупулозния начин, по който атиняните са се стремели да признаят всички форми на божество. Подобно начало би привлякло вниманието на философите и на атиняните като цяло.

23. Минал. По-скоро „минал през“, тоест през града, било то по време на спокойно скитане, било докато влизал в града и прониквал до центъра му.

Видях. Гръцки *anatheōreō*, „да гледам внимателно“, „да наблюдавам точно“.

Молитви. Гръцки *sebasmata*, „обекти на поклонение“, а не „актове на поклонение“. Павел беше видял и изучил много от многобройните статуи и техните надписи. Той учтиво идентифицира тези скулптури като атинските божества, обектите на тяхното поклонение. По този начин той се стреми да създаде добронамереност още в началото, за да може да получи по-нататъшно внимание. Той беше решен да спечели, а не да отчужди публиката си.

Намерих олтар. В гръцкия език има емфатичен съюз между думите, преведени като „намерих“ и „олтар“, така че фразата би трябвало да гласи „намерих и олтар“, тоест в допълнение към множеството религиозни предмети, които вече бяха споменати. Гръцката дума за „олтар“ (*bōmos*) се използва само тук в Новия завет, но се появява и в LXX, където понякога се отнася до езически олтари (Исх. 34:13; Числа 23:1; Втор. 7:5).

С този надпис. Буквално „върху който беше написано“.

Към Непознатия Бог. Гръцки *agnōstō theō*, „към непознат Бог“. Това необичайно приписване е било център на много дискусии. Някои се съмняват в съществуването на олтар с такъв надпис, а други смятат, че Павел или Лука говорят в единствено число за надпис, който обикновено се среща в множествено число, т.е. „към непознати богове“. Разумно решение на проблема може да се намери в разглеждане на древни препратки към олтари с подобни надписи. Могат да се споменат четири от тях: (1) Павзаний (ок. 150 г. сл. Хр.) казва, че по пътя от Фалерон, едно от пристанищата на Атина, е имало олтари на богове, наричани неизвестни (i. 1. 4); (2) същият писател записва, че в Олимпия също е имало олтар на неизвестни богове (i. 14. 8); (3) Диоген Лаерций (i. 110), писател от началото на III век, разказва как Епименид от Крит бил поканен да помогне на Атина по време на голямо бедствие. Критянинът завел няколко черни и няколко бели овце в Ареопага и ги пуснал да се разхождат из града. Където и да легнела една от овцете, се принасяла жертва и на мястото се издигал олтар. Паметниците на това изкупление не носили име. (4) Филострат (ок. 200 г. сл. Хр.) в „Животът на Аполоний Тиански“ (vi. 3) споменава специално Атина, където, казва той, е имало дори олтари на неизвестни божества. Такива препратки са достатъчни, за да се установи фактът, че гръците са издигали олтари на богове, чиито имена не са знаели. Въпреки че извън Новия завет няма известни сведения за олтар с надпис в единствено число „на непознат бог“, цитираните по-горе доказателства показват възможността такъв олтар да е съществувал по времето на Павел. Наличието на такъв олтар би било в хармония с това, което е известно за атинската религиозна философия. Жителите на града са били нетърпеливи да умиловят всички божества и са издигали олтари на непознат бог или на непознати богове, за да не бъде пренебрегнат никой. Такава практика представлява върховното признание, подобно на това, което понякога се чува от устата на съвременния учен, за човешката безпомощност да реши проблемите на вселената. Латински еквивалент на гръцките надписи е открит върху олтар, открит в Остия, морското пристанище на Рим, и сега във Ватиканския музей. Този олтар представя жертвена група на Митра и носи надписа „Символът на неоткриваемия Бог“. Олтар е открит и в Пергам с пречупен надпис на гръцки, очевидно посвещаващ го на непознати богове.

Кого. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „какво“ и „този“ вместо „кого“ и „него“. Павел несъмнено е използвал местоимения от среден род, въпреки че е имал предвид

към Божеството, тъй като атиняните все още не са знаели за личността на живия Бог. Възможно е той да е имал предвид и Божеството, както в стих 29, където гръцката дума за „Божество“ (theion) е от среден род.

Невежествено. Гръцко agnoountes, причастие, означаващо „незнаещ“. Тук Павел прави игра на гръцки думи. Той заявява, че „непознатият [agnostos] бог“ е Този, „на когото вие [които] не познавате [agnoountes] се покланяте“.

Декларирам. Гръцки kataggellō, „да обявя“, „да провъзглася“. В стих 18 философите са използвали почти същата дума (kataggeleus, „гласник“, „провъзгласител“), за да опишат Павел като „излагач на чужди богове“. Павел не си прави труда да отрече обвинението, а взема думата (kataggellō) и я използва, за да оправдае собствената си процедура. По този начин той е успял да представи истинския Бог, когото е обичал и на когото е служил.

24. Бог. Сега, когато Павел говори за истинския Бог, той пропуска средния род на стих 23 и използва мъжки род. Това поставя Този, на когото се покланя, на по-високо ниво от боговете на атиняните.

Това е създало света. Тук апостолът дава окончателната идентификация на Бога, за когото говори – Той е Създателят. Това Го отличава от всички лъжливи богове (вж. върху Йер. 10:10–12). Сътворението от личен Бог е учение, противоположно както на епикурейската, така и на стоическата философия, но Павел го заявява така, че това предизвиква удивлението и интереса на неговите слушатели и му е позволено да продължи. Думата, преведена като „свят“ (космос), е била използвана от гърците по отношение на подредената вселена и може да обхваща както „небето, така и земята“ (вж. върху Мат. 4:8).

Всичко в него. Безстрашният оратор не оставя място за погрешно тълкуване на думите си или за вмъкване на скептични идеи – Бог не само е създал вселената, но и е създал всички неща в нея. Подобно учение е смъртен удар за езическата митология.

Той е Господ. По-скоро „Той, бидейки Господ“. Това поставя Бога на Павел неизмеримо над всички други предполагаеми божества и Го прави притежател и владетел на цялата вселена.

Не живее в храмове. Вижте върху Деяния 7:48; вж. Йоан 4:21–24. Докато говорим за „храмове“ Павел вероятно би посочил великолепните образци на гръцко архитектурно майсторство, с които е бил заобиколен в Атина. Неговото учение за вездесъщността и трансцендентността на Бога е направило езическото поклонение да изглежда безсмислено и откъснато от високите духовни качества, които той сега провъзгласявал.

25. Почитан. Гръцки therapeuō, „лекувам“, „изцелявам“ в медицински смисъл, но тук е използван с религиозно значение и значение „да служиш“. Павел подчертава духовния характер на служението, което Бог очаква от хората, за разлика от материалистичното поклонение, което неновородените хора са склонни да отдават.

Той имаше нужда от всичко. Буквално, „[сякаш] имаше нужда от нещо допълнително“. Паган Религииите представяли своите богове като зависими от човешките дарове и алчни за тях. Павел обяснява, че истинският Бог е различен. Хората трябва да мислят за Бог като за върховен дарител, който не изисква нищо от ръцете си освен справедливост, милост и смирение (Михей 6:8). Други еврейски и езически писатели са свидетелствали за същата истина. Давид е казал: „Не желаяш жертва, иначе бих я дал“ (Пс. 51:16), а латинският епикурейски поет Лукреций (De Rerum Natura ii. 649–651; Loeb ed., стр. 131) е писал за божественото

природа, казвайки, че е „без опасност, сама по себе си могъща със собствените си ресурси, изобщо не се нуждае от нас, нито е умилостивена с услуги, нито е докосната от гняв“.

Дава на всички. С тези думи Павел включваше слушателите си и заявяваше, че и те са зависими от Бога, за когото говори.

Живот и дихание. Тези две съществителни могат да се тълкуват, за да се разбере смъртното съществуване на човека. Бог дава на човека първоначален живот и поддържа този живот, като му дава физическо дихание. По този начин Павел подчертава пълната зависимост на човека от единствения истински Бог.

26. Една кръв. Могат да се цитират важни текстови доказателства (вж. стр. 10) за пропускането на „кръв“, която дума може да е била добавена по-късно, за да се изясни мисълта. Павел заявява историческата истина, че всички хора и следователно всички народи произлизат от един общ прародител, Адам. Вярата е такава, която никой грък, и особено никой атинянин, вероятно не би приел. За такива хора разграничението между грък и варварин е било радикално и съществено. Единият по природа е бил предназначен да бъде роб на другия (Аристотел, „Политика“ i. 2.

б). Но в теологията на Павел нямаше място за „висша“ раса. Той вярваше на разказа от Битие за сътворението на човека. Виждаше единството на физическата структура, на потенциалното или действителното развитие, което забранява на която и да е раса или нация – еврейска, елинска, латинска или тевтонска – да приема, че е кремът и цветът на човечеството. Сравнете Галатяни 3:28; Кол. 3:11, където Павел подчертава единството, постигнато чрез вяра в Христос. Християнинът е двойно задължен да признае единството на хората – чрез сътворението и чрез спасението.

Цялото лице на земята. Още едно звено във веригата на разсъжденията на Павел. Създателят е възнамерявал мъжете да населят всички части на земята, без да отдават превъзходство на жителите на която и да е конкретна част.

Определил е. Гръцки *horizō*, „да маркирам границите“, „да назнача“, „да определя“. Формата на използваната тук дума е причастие и може да се преведе като „като е определил“.

Времена преди определените. Гръцки *prostetagmenoi kairoi*, „определени времена [или „сезони“]“. Смисълът се възприема по-лесно, ако думата „тяхните“ се вмъкне така, че фразата да гласи „след като са определили определените си времена“. Думата „времена“ (*kairoi*) се отнася до исторически епохи, а не до годишни сезони. Позоваването е на Божието знание за човешките дела.

Граници. Тоест, Бог, чрез Своето провидение, е определил естествените граници или граници за народите (виж върху Дан. 4:17; срв. Втор. 32:8).

27. Търсете Господа. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „търсете Бога“, а някои доказателства могат да бъдат цитирани и за прочитането „търсете Божеството“. Но значението е ясно: Бог така е планирал Своето творение, че всички, които желаят, да могат да Го търсят и намерят.

Ако е възможно. Гръцки *ei ara ge*, „ако тогава наистина“ или „че тогава наистина“. Бог очаква хората да Го търсят. Единственото съмнение произтича от факта, че често хората не избират да го правят.

Може да се усеща след това. Гръцко *psēlaphō*, „да пипам“, „да докосвам“, „да усещам“, използвано в LXX за акта на опипване в тъмното (Втор. 28:29; Йоан 5:14; и др.). Това уместно описва сяпото търсене на познание за Върховното Същество от страна на хората.

Намерете го. Олтарът на Непознатия Бог беше свидетел, че не са Го намерили. „Светът с мъдрост не позна Бога“ (1 Кор. 1:21). Но Павел ни увери, че

Истинският търсач би могъл да знае. Бог желае да бъде намерен. Той е „възнаграждаващ на онези, които Го търсят усърдно“ (Евр. 11:6).

Недалеч. Цялото изречение е много категорично и буквално гласи: „И все пак Той не е далеч от всеки един от нас.“ В думите на Павел няма съмнение; той по-скоро прави позитивно твърдение на факта. Господ е близо до хората, дори когато те не Го признават. Това прави сравнително лесно за хората да намерят Бога, защото Той е до тях, очаква тяхното пробуждане и помага в усилията им да Го открият. Бог може и се разкрива според степента на ревност и сериозност, проявени от онези, които Го търсят. В този момент стоиците биха видели паралели между собственото си учение и мисленето на Павел, но епикурейците биха били отблъснати, защото думите на апостола представляват атака срещу основния атеизъм на тяхната система.

28. В Него живеем. Цялото изречение буквално гласи: „В [или „чрез“] Него ние живеем, движим се и съществуваме.“ Думите на апостола изразяват мисълта, че не само първоначалната ни зависимост е от Създателя, но че всички наши дейности – физически, умствени и духовни – произлизат от Него. В учението на Павел личността на всемогъщия, всезнаещ Бог не е слята, както е Богът на пантеиста, с безличната Душа на света, а се откроява с ужасяваща отчетливост в характера на Създателя и Поддръжника на целия живот. „Чрез действията на природата Бог работи, ден след ден, час след час, миг след миг, за да ни поддържа живи, да ни изгражда и възстановява...

Силата, действаща чрез тези средства, е Божията сила“ (МН 112, 113).

Вашите собствени поети. Възможно е тази фраза да се отнася до първото твърдение в този стих, както и до следващия цитат. Думите „защото в Него живеем, движим се и съществуваме“ са почти точен цитат от строфа, която изглежда е написана от Епименид Критянин (6 век пр.н.е.) и е записана от коментатора Ишодад от 9 век: „Създадох гробница за теб, о, свят и висш – критяните, винаги лъжци, зли зверове, безделни кореми!“

„Но Ти не си мъртъв; Ти живееш и пребъдваш довека;

Защото в Тебе живеем, движим се и съществуваме“

(цитирано в Ф. Ф. Брус, „Книгата на Деянията [Новият международен коментар върху Новия завет], стр. 359).

Този пасаж е интересен не само с оглед на възможната връзка на Епименид с олтара „На непознатия Бог“ (вижте стих 23), но и особено защото съдържа цитата, който Павел използва за критяните в Тит 1:12. Фактът, че Павел цитира Епименид в последния случай, увеличава вероятността той да е имал предвид този стих.

Втората фраза, „защото ние сме и негово потомство“, очевидно е цитат от гръцки поет и Павел е бил признат за такъв. Тя произлиза от Арат (ок. 270 г. пр.н.е.), който е бил приятел на Зенон, основател на стоиците. Подобно на Павел, Арат е от Киликия. Неговата дидактична поема,

„Феномени“, разглеждаща основните факти на астрономическата и метеорологичната наука, както е била известна тогава, започва с обръщение към Зевс и съдържа думите, които Павел цитира: „От Зевс нека

започнем; него ние, смъртните, никога не оставяме без име;

пълни със Зевс са всички улици и всички пазари

на хората; пълно е морето и небесата му;

винаги всички ние имаме нужда от Зевс, защото ние сме и негово потомство.“

(Феномени 1–5; Loeb ed., стр. 381).

Цитатът веднага ще привлече вниманието на слушателите на Павел. Като цитира от собствената им литература, Павел илюстрира политиката си да стане „всичко за всички“ (1 Кор. 9:22). Те биха осъзнали, че не си имат работа с необразован юдеин, като търговците и екзорсистите, толкова често срещани в гръцките градове, а с човек, притежаващ култура като тяхната и запознат с мислите на техните поети. Няма нужда да се преувеличава класическата ерудиция на Павел, но от споменатите тук препратки и от цитата в 1 Кор. 15:32 е ясно, че апостолът е бил запознат с гръцки автори и е могъл да въведе подходящи цитати от техните произведения, когато ситуацията го е налагала. По този начин той не е задължително да подкрепя чувствата, разкрити в контекста на думите, които използва, а просто използва гръцки писатели, за да илюстрира по-висшето учение, което представя.

Психологическият подход на Павел в този момент е поучителен. Апостолът не казва още в началото им казва, че имат твърде високо мнение за себе си, че са само създания от пръстта, деца на дявола. Вместо това, той посочва, че са приели твърде ниско мнение за положението си. Забравили са, че са Божии потомци и са се сметнали, както са направили невярващите евреи, за „недостойни за вечен живот“ (Деяния 13:46).

29. Божието потомство. Апостолът веднага използва думите на гръцкия поет (виж на стих 28), за да се бори с идолопоклонството. Ако наистина сме Божие „потомство“, нашата представа за Него трябва да се издига нагоре, а не да се спуска към идоли, които, бидейки направени от хора, са по-долу от тях. Въпреки че той се придържа към същата истина, изречена от старозаветните пророци (1 Царе 18:27; Пс. 135:15–18; Ис. 44:9–20), тонът на Павел, когато говори за идолопоклонството, е много различен от техния. Той е изучавал началото на идолопоклонството и вместо да говори за него с презрение, омраза и подигравка, говори за него със съжаление към онези, които са негови жертви.

Не би трябвало да мисли. Щом човек е по-ценен от материалните неща, колко по-високо е положението това трябва да бъде Божеството.

Божество. Гръцки theion, „божественост“, „божество“. Theion е използван от Йосиф Флавий (Древности viii. 4. 2 [107]) и Филон („Неизменността на Бога xxiii [105]“) за единствения истински Бог и тук е използван от Павел като термин, приемлив за гръцката му аудитория.

Злато, или сребро, или камък. Първата дума би напомнила на атиняните за разточителното използване от злато в колосалната статуя на Атина от Фидий, която се е намирала в Партенона. Среброто не е било често използвано, но светилищата на Артемида (Диана) в Ефес (виж гл. 19:24) са примери за неговата употреба. „Камък“ е терминът, който обикновено се е прилагал за мрамора на планината Пентеликус, който е бил толкова широко използван в красивата скулптура и архитектура на Атина.

Гравирано от изкуството. По-скоро „гравирано [или „скулптурирано“] произведение на изкуството“.

Човешко устройство. По-скоро „мисъл [или „въображение“] на човека“. Това и предходното Фразата разкрива осъзнаването на Павел за изкуството, с което е бил заобиколен в Атина.

30. Времена на това невежество. Изречението буквално гласи „Времената на невежеството, следователно“. Думата, използвана тук за „невежество“ (agnoia), и думите за „неизвестен“ и „невеж“ в стих 23 са от същия корен и илюстрират тясно преплетената структура на речта на Павел. Той характеризира и частично извинява целия предхристиянски период като основан на липса на знание, особено знание за божественото.

Намигна на гр. *hypereidon*, „да пренебрегнеш“. Английският израз, както се използва сега, предполага не просто толерантност, а съучастие и оправдаване на злото. Павел всъщност е намирал утеха в мисълта, че невежеството намалява вината и по този начин наказанието, дължимо на езическия свят. В миналите векове на света е имало „преминаване“ (пареза) на човешките грехове, тъй като пълното възмездие не е сполетяло грешниците.

Това се дължеше на Божието дълготърпение (вижте Рим. 3:25). В голямата Си милост Господ даваше прошка на хората, при условие на покаяние, заради изкупителната жертва на Христос.

Но сега. В оригинала няма дума за „но“. Гръцкият израз обаче посочва контраста между миналите времена на невежество и настоящото време на просветление, въведено от проповеди като тези на Павел.

Заповядва. Или „провъзгласява“, „обявява“, „заявява“.

Всички мъже навсякъде. Изчерпателна фраза, която обхваща всяко човешко същество и хармонизира със световния характер на евангелската поръчка (вж. Мат. 24:14; Марк 16:15).

Покайте се. Бог е посочил греховността на човека, но Неговата богата милост я е направила възможно е той да намери прошка, при условие на покаяние.

В този момент от обръщението на Павел реакцията както на стоиците, така и на епикурейците, които са следвали мисълта на Павел, би започнала да се променя. Епикуреецът може би е съжалявал за грешките, които е допускал в търсенето си на удоволствие. Но промяна, каквато е предполагало покаянието – промяна на ума, отвращение към миналото и решителност да се живее на по-висше ниво в бъдещето – е била напълно чужда на неговите мисли. Стоиците, от друга страна, са приемали последствията от действията си с безмятежно безразличие. Те са благодарили, че не са като другите хора, че са успели със собствените си усилия да постигнат етично съвършенство. Но идеята за покаяние все още не е била осенена в мислите им (вж. Марк Аврелий „Размишления“ i. 1–16).

31. Защото. Или „доколкото“. Павел извежда призива за покаяние от факта на предстоящия съд.

Ден. Тоест, определено време, не непременно буквален ден.

Ще съдя. Гръцки *mellō krinein*, „да бъде на път да съдя“ или просто в бъдеще време „ще съдя“, „възнамерявам да съдя“. Павел, цитирайки Пс. 9:8, подчертава сигурността и евентуално близостта на съда (вж. Деяния 24:25; Рим. 2:5, 6, 16). Провъзгласяването на предстоящ съд е неразделна част от Павловото и християнското учение (вж. Откр. 14:6, 7). Християнството не оставя хората в невежество за това, което ги очаква, а дава изчерпателен, макар и задължително кратък, преглед на предстоящите събития. Но мисълта за съд рядко е добре дошла за човечеството. Хората не обичат да се изправят пред перспективата да застанат пред Божия съд. Гърците не са били изключение в това отношение и е вероятно от този момент нататък епикурейците и стоиците силно да са се съпротивлявали на тълкуването на Павел.

Свят. Гръцки *oikoumenē*, „обитаваната земя“ (вж. върху Мат. 24:14; Лука 2:1). Думата е била често използвана и за обозначаване на римския свят или цивилизования свят, за разлика от варварските региони.

В праведност. Тоест, в праведна атмосфера, справедливо (вж. Пс. 9:8; 96:13; 2 Тим. 4:8).

Чрез този човек. Буквално „чрез един човек“. От произнасянето по-долу за християните е ясно, че Павел говори за Исус, но записът на речта не показва, че апостолът е имал възможност публично да разпознае „човека“ (вижте на стих 32).

Когато е определил. Тоест, назначил е, специално за делото на съда.

Сравнете с Деяния 10:42; Римляни 2:16.

Дадено е уверение. Тоест, предоставило е основания за доверие.

До всички човеци. Думата за „човеци“ не се появява в гръцкия език, но Павел отново подчертава универсалния характер на евангелския призив.

Възкреси го. Възкресението на Исус е представено тук като залог за Божиите намерения към човечеството, по отношение на съда и, косвено, на даването на вечен живот чрез Христос Исус. На Павел е била отказана възможността да развие темата си, защото споменаването на възкресението предизвиква презрението на слушателите му и доведе речта му до рязък край. Ако обръщението беше пълно, Павел вероятно щеше да говори с по-определен език за живота и делото на Исус и ключовата Му позиция в Божия план за човечеството. Обърнете внимание как се развива аргументът му. Павел първо говори за Бог като Създател на света и човека и за правилата, които Той е направил за пребиваването на човека на земята. След това той разсъждава, че всичко това трябва да вдъхнови хората да знаят, че Бог е много по-възвишен от хората. Това трябва да ги накара да Го търсят, знаейки, че такъв Създател никога не е далеч и очаква приближаването на Своето творение. Но сега дните, когато непросветените хора трябваше да зависят от Божието откровение чрез природата, са към своя край. Той е говорил чрез Човешкия Син, за когото възкресението доказва, че е Божият Син.

Чрез този Син Бог ще съди света, за който съд хората трябва да се подготвят чрез покаяние.

32. Когато чуа. Изглежда, че на апостола е било обърнато уважително внимание, докато не повдигнал темата за възкресението от мъртвите. Това, че мъртвите ще бъдат възкресени, изглеждало невероятно за епикурейците и стоиците, както и за гърците като цяло и дори за садукееите (вж. Деяния 23:8; 26:8; 1 Кор. 15:35). Светът тогава, както и сега, бил готов да повярва в безсмъртието на душата, но не желаел да приеме доктрината за възкресението на тялото.

Някои се подиграваха. Гръцкото време предполага, че те са започнали да се подиграват, тоест в този момент в речта на Павел. Думата „някои“ може да включва както епикурейци, така и стоици.

Чуй те отново. Някои може би са имали искрено желание да чуят повече по толкова важна тема, но изглежда, че никога повече не са чували от Апостола на езичниците. Сравнете отношението на Феликс (гл. 24:25).

34. Въпреки това. Това, от друга страна, е в щастлив контраст с онези, които отхвърлиха посланието на Павел.

Клав. Гръцки калао (виж на гл. 5:13; 9:26). В ума на апостола имаше привличаща сила. характер и думи, които привличали мъжете към него. Някои смятат атинската реч на Павел за неуспешна, но подобна преценка не е справедлива предвид новопокръстените, които той е спечелил.

Дионисий Ареопагит. Тоест, член на съвета на Ареопага (виж на ст. 19). Поне в по-ранни времена, конституцията на съвета е изисквала членовете му да са заемали висока магистърска длъжност, като например тази на архонт, и да са над 60-годишна възраст. Вероятно следователно този обърнат във вярата е бил известен човек. Според предание, приписвано от Евсевий („Църковна история iii. 4. 9, 10; iv. 4. 23) на епископ на Коринт, този Дионисий става първият епископ на Атина. Под името на този човек е запазен подробен трактат върху Небесната йерархия, но е от много по-късна дата, вероятно от

4-ти или 5-ти век. Легендата за Седемте шампиони на християнския свят е превърнала Дионисий в Сен Дени на Франция.

Дамарис. Вероятно Дамалис, „юница“, доста често срещано гръцко име. Няма данни за самоличността на тази жена, обърната във вярата. Златоуст и други са смятали, че тя е съпругата на Дионисий, но това не се основава на нито един известен факт.

Други с тях. Контрастът между това и „голямото множество“ в Солун (ст. 4) и „мнозината“ в Берия (ст. 12) е значителен. Не по-малко поразителна е липсата на каквото и да е споменаване на Атина в посланията на Павел. Най-близкото до споменаване е вероятното включване на атинските християни сред „светиите, които са в цяла Ахия“ (2 Кор. 1:1). Когато Павел дошъл в Коринт, той намерил публика с по-ниско интелектуално ниво и им проповядвал съответно. Той „решил да не знае между тях нищо друго освен Исус Христос, и то разпнат“ (1 Кор. 2:2). Той съсредоточил посланието си върху Христовия кръст и Божият Дух му дал забележителен успех. Но в Атина Павел бил воден от същия Дух да говори с философите и приспособил речта си към техните умствени навици. Той не спечелил многобройни новопокръстени, както бе отбелязано по-горе, но била основана църква, която останала постоянен и почтен паметник на силата на евангелието да спасява хората от робството на греха и изкушението и да ги прави свободни в Христос Исус. Сравнете АА 240, 241.

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–52Т 695
1–34АА 221–242
2–5АА 229
3 GC 405; SR 373
6, 7, 10 АА 230
11 CSW 84; 1Т 49; 2Т 343
11, 12 АА 231; 2Т 696
13 АА 232
14, 15 АА 233
16 АА 234
16–31МН 214
17, 18 АА 235
19, 20 АА 236
21 6Т 70
22, 23 АА 237
23 Ед 67; 8Т 257
23–26SR 312
24–28АА 238; PK 49, 50
25 ML 137; PP 525; SR 312
26, 27 АА 20; DA 403; Изд. 67, 174; SR 313
27 DA 69; FE 440; TM 460
28 CS 17; MH 417; MM 9; PP 115; 8Т 260
29–32АА 239
30 FE 111
31 DA 633; GK 548; 1Т 54
32–346Т 142
34 АА 240

ГЛАВА 18

3 Павел се труди с ръцете си и проповядва в Коринт на езичниците. 9 Господ окуражава го във видение. 12 Обвинен е пред заместника Галион, но е освободен. 18 След това, като обикаляше от град на град, укрепваше учениците. 24 Аполос, по-съвършено наставляван от Акила и Прискила, 28 проповядва Христос с голяма сила.

1. Павел си тръгна. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на „Павел“, като се чете „той си тръгна“.

До Коринт. На около 64 км югозападно от Атина. Павел е можел да пътува по Коринтския провлак или по море от Пирея до Кенхрея. Град Коринт се е намирал на провлака и е имал пристанище на двата бряга - едното в Кенхрея на изток, а другото в Лехеон на запад. Градът е бил от търговско значение още от ранните гръцки времена. Търговията е донесла лукс и порок. Тук Павел започва своя труд, с далеч по-плодотворни резултати, отколкото в Атина.

2. Aquila. Латинско име, което означава „орел“, чийто гръцки еквивалент е Akulas. Онкелос, вероятно друга променена форма, е носено от традиционния автор на един от еврейските Таргуми (виж том V, стр. 95, 96). Често срещана склонност на евреите, когато живеят в езически страни, е да приемат имена, производни на животни.

Роден в Понт. Буквално „човек от Понт по род“. Провинциите в Мала Азия изобилствали с еврейски семейства от разпръснатото население, както се вижда в цялата книга Деяния (вж. върху Деяния 2:9, 10; вж. 1 Петрово 1:1). Някои евреи от Понт били в Йерусалим на Петдесетница (Деяния 2:9). Понт попаднал под римска власт, когато неговият цар Митридат бил завладян от Помпей около век преди това време.

Наскоро дошъл от Италия. Вижте по-долу под „Клавдий беше заповядал“.

Прискила. Името се появява и другаде (2 Тим. 4:19; вж. най-добре засвидетелствания гръцки текст на Рим. 16:3; 1 Кор. 16:19) под формата Приска; на която е умалително. Името Приска вероятно отразява връзка с рода, или клана, на Приските, който от най-ранни римски времена е осигурявал на града-държава дълга поредица от претори и консули. Бракът на Акила и Прискила може да бъде пример за влиянието на образованите евреи сред висшата класа жени в Рим. Поставянето на името на Прискила на първо място (Деяния 18:18; Римляни 16:3; 2 Тим. 4:19) би било обяснимо, ако тя беше римлянка от знатен произход. Фактът, че е участвала в обучението на Аполос (виж Деяния 18:26), предполага, че е била жена с култура.

Въпросът дали тези двама души са били обърнати във вярата на Павел, не може да бъде окончателно решен, но някои факти сочат, че не са били: (1) В летописите не се споменава дали някога са слушали Павел, както е правила Лидия (гл. 16:14), факт, който Лука едва ли би пропуснал, ако се беше случил. (2) Фактът, че Павел без колебание се е присъединил към тях (гл. 18:3) дори преди да е започнал да проповядва в синагогата, би могъл да предполага съчувствено отношение от тяхна страна.

Клавдий беше заповядал. Разказът за изгонването на евреите от града Рим (виж стр. 80) е даден от Светоний по следния начин: „Тъй като юдеите постоянно вдигали безредици по настояване на Христ, той [Клавдий] ги изгони от Рим“

(„Животиви на цезарите“, т. 25, 4; изд. на Лъоб, Светоний, т. 2, стр. 53). По това време в град Рим, в подножието на хълма Яникулум, се е заселила значителна колония от евреи (виж Павел в Рим). Те са упражнявали значително влияние върху висшите класи в

Рим; те са имали свои собствени синагоги и места за молитва (виж гл. 16:13); били са толерирани като *religio licita* (законно призната религия); и са поддържали свои собствени гробища по Апиевия път. Заповедта за изгонването им от Рим изглежда е била внезапна; Светоний смятал, че човек, наричан на латински „Хрестус“, е свързан с тази заповед. Светоний не съобщава нищо повече за този човек. Но по това време звуците на гръцките „i“ и „e“ са били едва различими и Тертулиан (Апология iii. 5) казва, че гръцкото име Христос често се е произнасяло по същия начин като *Chrēstos* „добър“, „полезен“ или „мил“. Възможно обяснение на указа на Клавдий е, че християните са дошли в Рим след Петдесетница и са последвали смутове като тези в Антиохия Писидийска (гл. 13:50), в Листра (гл. 14:19), в Солун (гл. 17:5–8) и в Берия (гл. 17:13). Името на Христос е било често споменавано както от тези, които са го приели, така и от тези, които са го отхвърлили. Съответно, римските магистрати, които подобно на Галион сякаш не са се интересували много от въпроси, свързани с имена и думи (гл. 18:15), лесно биха заключили, че Христос е водач на една от партиите и биха могли да предположат (както в Солун, гл. 17:7), че Той твърди, че е царски претендент за земен трон. Това обяснение би обяснило смутовете, объркването на имена и указа за изгонване (виж том V, стр. 71).

Акила и съпругата му са били в Рим до изгонването си и тъй като много от евреите в Рим или техните потомци са били освободени (виж гл. 6:9), вероятно е Акила или родителите му да са принадлежали към тази класа. Акила и Прискила са споменати по-късно (Рим. 16:3), сякаш са се завърнали в Рим. Ако са го направили, то е било след като са били с Павел в Ефес, защото са били с него, когато той е написал оттам първото послание до Коринт (1 Кор. 16:19) и къщата, в която са живели там, е била предоставена на служба на християните в Ефес. Ако Тимотей е бил в Ефес, когато Павел е адресирал второ послание до него, те все още са били в този град тогава (2 Тим. 4:19). Не е известно нищо повече за движението им.

Що се отнася до това кои са били първите проповедници на новата вяра в Рим, може да се формира представа от следните данни: (1) Не е възможно да са минали двадесет и пет години от деня на Петдесетница, без евреите в Рим да получат някои конкретни новини за събитията в Палестина, където евангелието се проповядва със забележителен успех. (2) Сред присъстващите на Петдесетница са били „чужденци от Рим, евреи и прозелити“ (Деяния 2:10). (3) Сред елинистическите евреи, които са спорили със Стефан, са били освободени от Рим и самият Стефан може да е принадлежал към тази класа (вижте гл. 6:5, 9). (4) Андроник и Юния, на които Павел изпраща поздрав, са били „в Христос“ преди него (Римляни 16:7). Сред тях тогава трябва да се търсят основателите на Римската църква, а не апостол Петър, на когото преданието отдава почитта. Всичко показва, че теологията на християните в Рим е била подобна на великите принципи, установени от Стефан, чието разбиране на евангелието е повлияло на Павел. Това би обяснило до голяма степен защо Акила и Прискила са намерили толкова лесно да приемат апостол Павел в Коринт. Възможно е много от посочените от Павел в Римляни 16:3–15 да са били изгонени от Рим при Клавдий и по-късно да са се върнали.

3. Да живеят с тях. Според Талмуда (Сука 51b; изд. Сончино, стр. 245), поне в Александрия всеки занаятчия е бил заедно по време на службите в синагогата. Влизащ непознат лесно е можел да намери своите колеги занаятчий в синагогата и да си осигури подслон при

тях. Ако това е било практиката и в Коринт, както е вероятно, Павел лесно е намерил настаняване и работа при Акила и Прискила.

Майстори на палатки. Занаятът за изработване на палатки беше такъв, който Павел лесно би могъл да научи и практикувал в родния си град Тарс. Този град бил известен тогава и по-късно с грубите тъкани от козя козина, много търсени за корабни платна и палатки, и известен на римляните от името на провинцията Килициум. Провинция Понт, от която произхождал Акила, била известна със същия вид стоки, материалът за които бил доставян от козите, които пасяли по склоновете на планините Тавър и съседните вериги.

Намекът за богатство в произхода на Павел и получаването от него висока степен на образование нямат отношение към факта, че от него се е изисквало да научи занаят, защото равинската поговорка „Който не учи сина си на занаят, го учи да бъде крадец“ прави подобно обучение почти повсеместно в еврейските семейства. Например, великият Хилел е бил дърводелец. Следователно Павел е бил подготвен да работи за препитанието си в Коринт, както е правил в Солун, като по този начин се е предпазвал от всяко обвинение в личен интерес при проповядването на евангелието сред гърците (1 Кор. 9:15–19; 2 Кор. 11:7–13; 1 Сол. 2:9). Той започва в Коринт като нов занаятчия, работещ за заплата или може би като партньор в работилницата на евреин, който все още не е бил известен на град Коринт като нищо друго освен евреин.

4. Разсъждавал. Павел винаги отивал първо при юдеите (вж. гл. 13:5, 14). Но в Коринт, както по-късно и в Ефес (гл. 19:8, 9), не му било позволено да остане в синагогата през целия период на престоя си в града (вж. гл. 18:7).

Всяка събота. Павел беше в Коринт поне година и шест месеца (виж стих 11).

Убеден. Или „опита се да убеди“.

Гърци. Гръцки *Hellenai*, вероятно не гръцкоговорящи евреи или прозелити в техническия смисъл на думата, а както другаде (вижте гл. 11:20), тези, които са били езичници. Павел може да е срещнал някои от тях, ако са били „богобоязливи“ (виж гл. 10:2), в синагогата, но с много от тях несъмнено е общувал в работата си и на други места.

5. Когато Сила и Тимотей дойдоха. Или „когато Сила и Тимотей слязоха“, тоест „от Македония“. 1 Сол. 3:2 показва, че Тимотей, който очевидно е дошъл при Павел в Атина, е бил изпратен почти веднага обратно в Солун за допълнителни новини за църквата там. Той се върна с добър доклад за тяхната вяра и любов (1 Сол. 3:6). Вероятно по това време „братята, които дойдоха от Македония“ (2 Кор. 11:9), донесоха ново доказателство за уважение и любов към Павел под формата на дарове.

Притиснат в духа. Текстовите доказателства потвърждават (вж. стр. 10) прочита „той беше принуден [или „притиснат“] от словото [или „посланието“]“. RSV е по-малко категоричен; Павел „беше зает с проповядване“. Познавайки Божието Слово, Павел се чувствал подтикнат да го изкаже (вж. Пс. 39:3). Не е сигурно дали е имало някаква връзка между пристигането на Сила и Тимотей и този импулс да проповядва. Няма индикация, че даровете, които може да са донесли, са направили Павел по-малко зает в занаята му, а 1 Кор. 9 е против тази идея, въпреки че е възможно даровете да са му позволили за известно време да се посвети постоянно на проповядването. Той вече е бил под принуда да проповядва и несъмнено окуражаващите думи от Сила и Тимотей само са засилили тази принуда.

Свидетелствал... Исус беше Христос. Или „свидетелствайки... че Исус е Христос“, подчертавайки, че Исус е страдащият Месия, Спасителят, истина, която юдеите е трябвало много да научат.

6. Противопоставиха се сами на себе си. Или „противопоставиха се сами на себе си“. Глаголът предполага силна опозиция, като сила, строена в бойни редици. Опозицията срещу Павел беше добре организирана и решителна.

Богохулствал. Гръцки blasphēmō, „да хулиш [за някого]“, „да укоряваш“, „да хулиш“. Думата произлиза от blax, „глупав“ и rhēmī, „да говориш“. Със сигурност неоснователният укор е „глупава реч“, а богохулството е много повече. В настоящия случай богохулството на юдеите несъмнено включва злословие не само срещу Павел, но и срещу Христос, което е богохулство в пълния му смисъл. Сравнете употребата на blasphēmō във 2 Петрово 2:2: „Пътят на истината ще бъде хулен.“ Същото поведение, макар че думата е различна, е описано в Деяния 19:9: „хулеха този път пред народа“. Тези безредици възпроизведоха това, което несъмнено вече се беше случило в Рим (вижте върху гл. 18:2) и това, което се беше случило на много други места (вижте гл. 13; 14; и т.н.). Ехо от богохулствата може да се открие в израза „Проклет да бъде Исус!“ (1 Кор. 12:3).

Отърси дрехите си. За значението на деянието виж Неем. 5:13; Мат. 10:14; Деяния 13:51. Като акт на юдеин към юдеи, това е изразило възмущението на апостола по-добре от всяко друго действие. Това е било последното средство на Павел. Неговите призови към разума и съвестта са били посрещнати само с грубо насилие.

Кръв. Той използва думата „кръв“ в смисъл на „унищожение“, използвайки фигуративен език (вж. Исус Навин 2:19). Мисълта и формата, в която е изразена, са по същество еврейски (вж. върху Матей 27:25). Сравнете езика на Езекиил, който определя неговата отговорност като страж (Езекиил 3:18, 19).

Към езичниците. Вижте гл. 13:46. Очевидно това, което Павел е казал за отвръщането от Юдеите са имали само ограничено и локално приложение. Апостолът не е прекратил всякаква работа сред юдеите, а просто се е отказал да им проповядва в Коринт (вж. гл. 9:15; 19:8).

7. Къщата на един човек. Павел използвал тази къща за поучение и богослужение. Вероятно той все още живеел с Акила и Прискила.

Юстус. Това е било римско фамилно име (вж. гл. 1:23). Текстови доказателства могат да бъдат и цитирани (вж. стр. 10) за името Титий Юстус. Няма причина обаче да се заключи от този факт, че той е същият като Тит от Гал. 2:3, когото Павел по-късно оставя в Крит. Името Тит е сред по-разпространените римски имена. Тит, който е изпратен в Крит, обаче е бил тясно свързан с църквата в Коринт, както се вижда от 2 Кор. 7:14; 8:16, 23. Юст, споменат тук, бил необрязан езичник като Тит и посещавал синагогата като „богобоязлив“ (вижте по-долу под „почитан“).

Почитан. Гръцки sebotai, „да почитам“, „да се покланям“. Формата на думата, използвана тук, се прилага за „религиозни прозелити“ (гл. 13:43) и за „благочестиви гърци“ (гл. 17:4; вижте гл. 10:2). Следователно домът му е бил подходящо място, където както евреи, така и езичници са могли да се срещат и където езичниците несъмнено биха били по-склонни да дойдат, отколкото в такъв, който принадлежи на евреин.

Присъединил се здраво. Или „беше съседен“, „беше до вратата“ (RSV). Очевидно, след като Павел беше тъй като в синагогата в Коринт му се противопоставяха, той избра близко място за срещи, за да може лесно да дойде всеки юдеин, който би могъл да промени чувствата си към евангелието. Но тази близост ще бъде и допълнителна причина за огорчение, особено когато броят на последователите на Павел започне да се увеличава и когато дори един от началниците на синагогата прие евангелието (ст. 8).

8. Крисп, главният владетел. Или „Крисп, владетелят“. Думата „владетел“ включва идеята „началник“. Този Крисп е споменат в 1 Кор. 1:14 като един от малкото, които самият Павел е кръстил. Водещата му позиция сред юдеите, преди обръщането му във вярата, и приемането на евангелието от цялото му семейство го правят забележим сред християните.

Повярваха и бяха кръстени. Гръцката форма на двата глагола предполага процес, продължаващ за неопределен период от време. Сред обръналите се във вярата е Гай (1 Кор. 1:14), вероятно човек с по-високо социално положение от другите, който е бил известен сред християните с гостоприемството си и който е приел Павел като гост при второто му посещение (Рим. 16:23). Членовете на домакинството на Стефанас, „първите плодове на Ахия“, очевидно са били сред най-ранните обрънати във вярата там (1 Кор. 16:15). Те самият Павел е кръстил (1 Кор. 1:16). Също така следните могат да бъдат считани за обрънати във вярата тогава или скоро след това: Фортунат и Ахаик (1 Кор. 16:17); Хлоя, видна жена, обръната във вярата (1 Кор. 1:11); Кварт, брат, и Ераст, градският камерхер (Рим. 16:23); и Епенет, също сред „първите плодове на Ахия“ (Рим. 16:5). Сила и Тимотей били с Павел по това време и несъмнено те кръстили повечето от обрънатите във вярата (вижте 1 Кор. 1:14–16).

9. Тогава Господ каза. Или „И Господ каза“. Ето още едно видение, дадено на Павел. Очевидно, съдейки по думите на Господа, по някаква причина апостолът е губил смелостта си и е бил в опасност от телесна повреда. Павел е получил това послание по същия начин, по който е извършил македонското призвание (гл. 16:9, 19), но тук самият Господ се е явил на Своя слуга. Видения от Бога са му били дадени в различни големи кризи в живота му. Той е видял Господ Исус за първи път по време на своето обръщане във вярата (гл. 9:4–6; вж. АА 115). По-късно е чул същия глас и е видял същата форма във видението си в храма в Йерусалим (гл. 22:17–21). Сега той отново е видял и чул своя Господ.

Не бойте се. Или „Не бойте се“. Думите предполагат, че Павел в момента е бил в известен страх и депресия и е чувствал тежко бремето на задачата, която е изпълнявал за своя Господ. В по-голямата си част неговите новопокръстени са били от класа на робите или освободените; тези от култура, съответстваща на неговата собствена, независимо дали са гърци или евреи, сякаш бавно са приемали проповедите му (вж. 1 Кор. 1:26, 27). Несъмнено той е бил и в лична физическа опасност. Той вече е видял как хулата на евреите избухва във физическо насилие. Това лесно можело да се случи отново. Господ милостиво се обръща към него с думите: „Не бой се“.

Говори. Или „продължавай да говориш“.

Не мълчи. Или „не започвай да мълчиш“. Изкушението в един момент на Слабостта му беше да се убеждава в мълчание, когато думите изглеждаха безплодни. Но това беше призование към него да проповядва още по-постоянно от преди. Нищо не трябваше да спира свидетелството на Павел. Илия беше преминал през подобна криза на обезсърчение (1 Царе 19:4–14), а Йеремиа също неведнъж (Ер. 1:6–8; 15:15–21).

10. Аз съм с теб. В оригинала „Аз“ е категорично. Заповедта, която Исус току-що беше дал, беше последвана от обещание, което задоволи нуждата на Павел в момента. Въпреки че хората бяха против него, Христос беше с него. Обещанието, дадено някога на църквата като цяло, „Ето, Аз съм с вас през всичките дни“ (Матей 28:20), тук беше повторено лично на Павел – „Аз съм с теб“. Въпреки че подчинението на тази допълнителна заповед означаваше живот на страдание, с нея имаше уверението, че злите намерения на хората ще бъдат възпрепятствани и че делото на Павел няма да бъде възпрепятствано завинаги.

Да те наранят. Или „да ти навредят“, „да те малтретират“. Христос не обеща на Павел свобода от нападение. Но на врага нямаше да бъде позволено да му се насилва. Това уверение означаваше за апостола това, което Елисей беше научил и провъзгласил векове по-рано: „Тези, които са с нас, са повече от тези, които са с тях“ (4 Царе 6:16).

Много хора. Думите напомнят на онези, казани на Илия в момента му на слабост, „Но оставих си седем хиляди в Израил“ (1 Царе 19:18). Дори сред онези, които бяха най-дълбоко затънали в пороците на Коринт (1 Коринтяни 5:10, 11), имаше честни души, копнеещи за избавление и чакащи призива за покаяние. Този призив Павел и неговите последователи трябва да отправят.

Тъй като Коринт е бил един от важните центрове на търговска дейност през този период, от човешка гледна точка е било жизненоважно църквата още от самото начало да утвърди позицията си. Значението и обширността на християнската общност в Коринт могат да се видят от посланията, които Павел пише след това до църквата там. Чрез видение Господ даде на Павел милостиво уверение, че проповядването му ще бъде изобилно благословено. Той се изправи утешен, готов за всяка задача.

11. Той продължи. Гр. *kathizō*, „да седна“, „да се установя на място“. Глаголът подсказва постоянство и продължителност.

Година и шест месеца. Времето, прекарано в Коринт, даде на Павел възможност не само да основае и организира църква, но и да работи в съседните области, като например пристанището Кенхрея (виж Рим. 16:1). Освен проповядването и поучението си към коринтяните, Павел вероятно по това време написа двете послания до солунците, които се считат за най-ранните му писма и може би най-ранната литература в целия Нов Завет, освен ако Посланието на Яков не е датирано по-рано. Обръщението във 2 Коринтяни (гл. 1:1), „до църквата Божия, която е в Коринт, с всички светии, които са в цяла Ахая“, ясно показва разпространението на евангелието отвъд пределите на града. Този обширен плод Павел разпозна като изпълнение на обещанието на Господа, дадено му във видение, което го подготви за идването на следващото гонение.

12. Галион. Първоначално пълното му име е било Марк Аней Новат, но след като е осиновен от богат римлянин на име Луций Юний Галион, оттогава е известен като Юний Аней Галион. Той е брат на стоическия философ Сенека, учител на Нерон. Сенека посвещава на брат си, проконсула, два трактата, върху „Гняв“ и „Блажен живот“. Галион вероятно е бил проконсул на Ахая някъде между 51 и 53 г. сл. Хр. (виж стр. 98). След като се оттегля от Ахая вследствие на пристъп на треска (Послания на Сенека, *civ.* 1), той се завръща в Рим. Отначало се радва на благоволенieto на Нерон, но в крайна сметка попада под гнева на тиранина и според едно предание е екзекутиран от него.

Друга традиция го представя като предчувстващ съдбата си чрез самоубийство. Тацит обаче говори за него само като „смутен от смъртта на брат си Сенека“ и молец Нерон за живота му (*Annals* xv. 73; Loeb ed., Tacitus, vol. 4, p. 333).

Заместник. По-скоро „проконсул“ (виж гл. 13:7). Тук Лука също показва характерната си точност в използването на официални титли. При Тиберий Ахая, която включвала цяла Гърция на юг от провинция Македония, била имперска провинция и следователно се управлявала от прокуратор. Но около 44 г. сл. Хр. тя отново била превърната в сенаторска провинция от Клавдий, тъй като вече не се нуждала от пряк военен контрол (Тацит, *Анали* i. 76; Светоний, *Животи на цезарите* v. 25. 3). Следователно по време на посещението на Павел тя отново била управлявана от проконсул.

Юдеите вдигнаха въстание. По-скоро „вдигнаха се“. Думата „въстание“ е придобила, откакто е преведен KJV, специалното значение на бунт на поданици срещу техните владетели. Това не се е случило тук. Юдеите очевидно са се надявали, че като се обединят срещу Павел, ще могат да постигнат изгонването на апостола от града.

Съдийски престол. Обичайно е било римските управители на провинциите да провеждат съдебни заседания на агората, или форумата, т.е. пазарното място, в определени дни (виж гл. 19:38), така че всеки да може да се обърне към тях, за да бъдат удовлетворени оплакванията му. Юдеите очевидно са се възползвали от такъв повод. Но за Галион те биха изглеждали като група евреи, обвиняващи един от собствената си раса в някакво погрешно учение. Ако той беше дошъл наскоро от Рим, вероятно е чул там за смутите около „Христ“ (виж гл. 18:2) и би сметнал, че това е спор по същия въпрос. Вижте илюстрациите срещу стр. 448, 449.

13. Този човек. Гръцки houtos, „този“ или „този“, указателно местоимение кладенец изразявайки презрението, което искаха да внушат на Галион.

Законът. Изглежда очевидно, че в това обръщение към проконсула юдеите са имали предвид, а не законът на Мойсей, а законът на Рим. Тяхната мисъл би била, че макар, като въпрос на политика, евреите да са били прогонени от Рим, юдаизмът все още е religio licita, толериран и признат от римската държава. Следователно обвинението им не би било свързано с някакъв аспект от юдейската религия, а с това, че Павел проповядва нова религия, която не е призната (вж. гл. 17:7).

14. Отвори устата си. Често срещана формула, използвана за въвеждане на официална дискусия (вж. Мат. 5:2; 13:35; Деяния 10:34). Павел се канеше да се защити официално, но това се оказа ненужно.

каза Галион. Галион едва ли е живял в Ахая дълго време без да е чувал за новото християнско движение. Той несъмнено е знаел за трудностите на евреите. Вероятно е знаел и нещо за Павел. Но от негова гледна точка – на философ и държавник – това не е било въпрос за негова преценка. Той не е възнамерявал да прокара категорична граница между религиите, признати от Рим, и тези, които не са.

Въпрос на неправда или злонамерена похот. По-скоро „въпрос на неправда или злонамерено злодеяние“. Двете неща, които един магистрат би взел предвид, са (1) всяко злодеяние (вж. гл. 24:20) или акт на несправедливост, или (2) всяко безскрупулно поведение, включващо морална несправедливост. При разглеждането на такива въпроси той би изпълнявал дълга си на администратор на римското право и справедливостта. И двата израза, използвани тук, сочат към явни неправди, като грабеж или нападение; вторият обозначава тези, при които измамната хитрост или сръчност е основната характеристика.

Разумът би го направил. Или „според разума“, „както е правилно“.

Ще бъда търпелив с вас. Тоест, ще изслушам вашия случай. Глаголът се използва и като технически термин за разглеждане на жалба. Галион показва с езика си, че римляните се смятат за по-висши от толерираните евреи. Но ако случаят им го оправдаваше, евреите трябваше да се ползват с предимството на такава толерантност и той щеше да разследва всички въпроси, които се отнасяха до неговата длъжност и римското право.

15. Въпрос. По-скоро „въпроси“.

Думи и имена. Или „говорене и имена“. Несъмнено много точки относно ученията на Павел биха били повдигнати от юдеите, ако имаха възможност. Но дали Исус е Христос или не, за римляните би било въпрос изцяло на теологично определение, върху което римското право не би имало никакво значение. Ако Галион беше чул

името „Христ“ в Рим (виж на ст. 2), той би бил още по-готов да последва поведението на своя царски господар и да се отърве от еврейските спореци възможно най-скоро (вж. гл. 23:29).

Вашият закон. Буквално „законът, който е според вас“. С акцента си Галион намекнал, че е разбрал докрай позоваването им на закон. В техния случай е замесен юдейският, а не римският закон, и той отказал да се намеси.

Няма съдия. Категоричното отхвърляне на случая от страна на Галион буквално гласи: „Съдия по тези неща не искам да бъда.“ Гръцката дума за „съдия“ е категорична, както и местоимението за „аз“. Галион се отказва от юрисдикция по делото, защото то не е свързано с римското право.

16. Той ги е тласкал. Без съмнение е бил седнал на агората или форума със своите ликтори и други служители около него, той заповяда мястото да бъде разчистено от досадните спореци за „думи и имена“. Той имаше достатъчно работа с въпроси, които попадаха в неговата юрисдикция в натоварения търговски живот на Коринт.

17. Гърците. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) тълкуването „всички те взеха Состен“.

Взе. По-скоро „сграбчи“ (вж. гл. 16:19; 17:19). Същият глагол е използван и в гл. 21:30 за насилствените действия на тълпата в Йерусалим и веднага след това (ст. 33) за поведението на хилядника при спасяването на Павел.

Состен. Името е било често срещано; не е необходимо той да се отъждествява със Состен, споменат в 1 Кор. 1:1, въпреки че е възможно водачът на преследването впоследствие да е бил обърнат във вярата, както е в случая със самия Павел.

Главен владетел. Пропуснете „главен“, както в стих 8. Состен очевидно е бил назначен за владетел на синагога след обръщането на Крисп (ст. 8). Възможно е той да е искал да покаже ревността си срещу християните, като незабавно повдигне обвинения срещу Павел пред проконсула. Като говорител, той щеше да привлече вниманието на околната тълпа, много от която щяха да бъдат гърци. Те очевидно доловиха презрителния тон на Галион и последваха неблагоприятното му решение със собствен урок, и то груб. Или може би юдеите са се обърнали срещу новия си водач след провала му в случая (вижте по-горе под „гърците“). Павел несъмнено е имал не малко симпатизанти сред езичниците. Във всеки случай, тълпата открои Состен за своето специално внимание.

Бие го. Или „започна да го бие“.

Галион не се интересува от нищо от тези неща. По-скоро „нищо от тези неща не се интересува от Галион“. Декларацията на Галион отразява безразличието на светските хора към разкритата истина. Но думите не означават непременно, че той е безразличен към религията. Той признава границите на своята юрисдикция. Неговото решение сигурно е създавало прецедент, полезен за разпространението на християнството.

Относно начина, по който римляните са гледали на еврейския живот (вж. ст. 14), вижте том V, стр. 60–62; том VI, стр. 59, 60.

18. Бави се ... доста време. Буквално, „след като остана много дни“. Павел беше живял и работил в сравнително спокойствие в продължение на година и шест месеца (ст. 11). След този период, или може би през последната му част, той бил доведен пред Галион. След тази криза апостолът имал още едно време на мир, в което да работи.

В Сирия. Мотивите за пътуването му може да са били следните: (1) Тъй като по-късно (вж. на гл. 20:3, 4), той несъмнено е искал лично да предаде даровете, събрани за учениците в Йерусалим (вж. Рим. 15:25, 26; Гал. 2:10). Ясно е, че когато Павел е решил да

На завръщане той искал да стигне до Йерусалим възможно най-скоро, защото отказал да остане в Ефес, въпреки че проповедите му били приети по-лесно от юдеите там, отколкото на много други места. (2) Неотдавнашният му обет изисквал посещение на Храма. (3) Той искал да съобщи за резултатите от труда си сред езичниците, особено в все още отдалечените райони на Македония и Ахая (вж. Деяния 15:4).

Прискила и Акила. Вижте стих 2.

Кенхрея. Източното пристанище на Коринт, на Сароническия залив. Римляни 16:1 предполага, че там е имало организирана църква. Благодарността, с която Павел говори за Фива и за нейното християнско служение (Римляни 16:2), показва, че той е имал близък контакт с тази църква. Вероятно той я е основал.

Обет. Няма съмнение, че „обетът“ е бил личен обет, модифицирана форма на временният обет на назорей, описан в Числа 6:1–21. Последният изискваше отделяне от света и обикновения живот на хората (думата „назорей“ означава „отделен“ или „посветен“ човек). По време на срока на обета си назорейът не трябваше да пие вино или спиртни напитки, нито да си бръсне главата или лицето. В края на периода на обета си той трябваше да си обръсне главата в Храма и да изгори косата си в олтарния огън, под жертвата си.

След като изпълнили обета си, назореите в Деяния 21:24 обръснали главите си. На хората, намиращи се на разстояние от Йерусалим, очевидно е било позволено да подстрижат косата си късо и да донесат остриганите кичури със себе си в Храма, за да ги принесат в жертва, когато останалата част от косата им бъде обръсната от главите им. Това е, което Павел направил в Кенхрея, преди да започне пътуването си до Сирия. От 1 Коринтяни 11:14 е очевидно, че Павел е смятал дългата коса при мъжете за женствена, но назорейският обет непременно е водил до дълга коса. Следователно, макар че е следвал обета, той го е направил в модифицирана форма, като е остригал главата си преди пътуването заради външния вид и обичая, освен ако периодът на обета му не е приключил, когато е стигнал до Кенхрея.

Главният импулс, от който са произлезли обетите, често е била изразена благодарност за избавление от опасност, последвана от страх. Страхът, обещанието и избавлението са отбелязани в разказа за делото на Павел в Коринт и обетът за посвещение на програмата за проповядване на евангелието би бил естествен резултат. Павел нито е презирал, нито е осъждал изразите на благочестиво чувство, защото не ги е смятал за легалистични, както е смятал за някои други практики на юдеите.

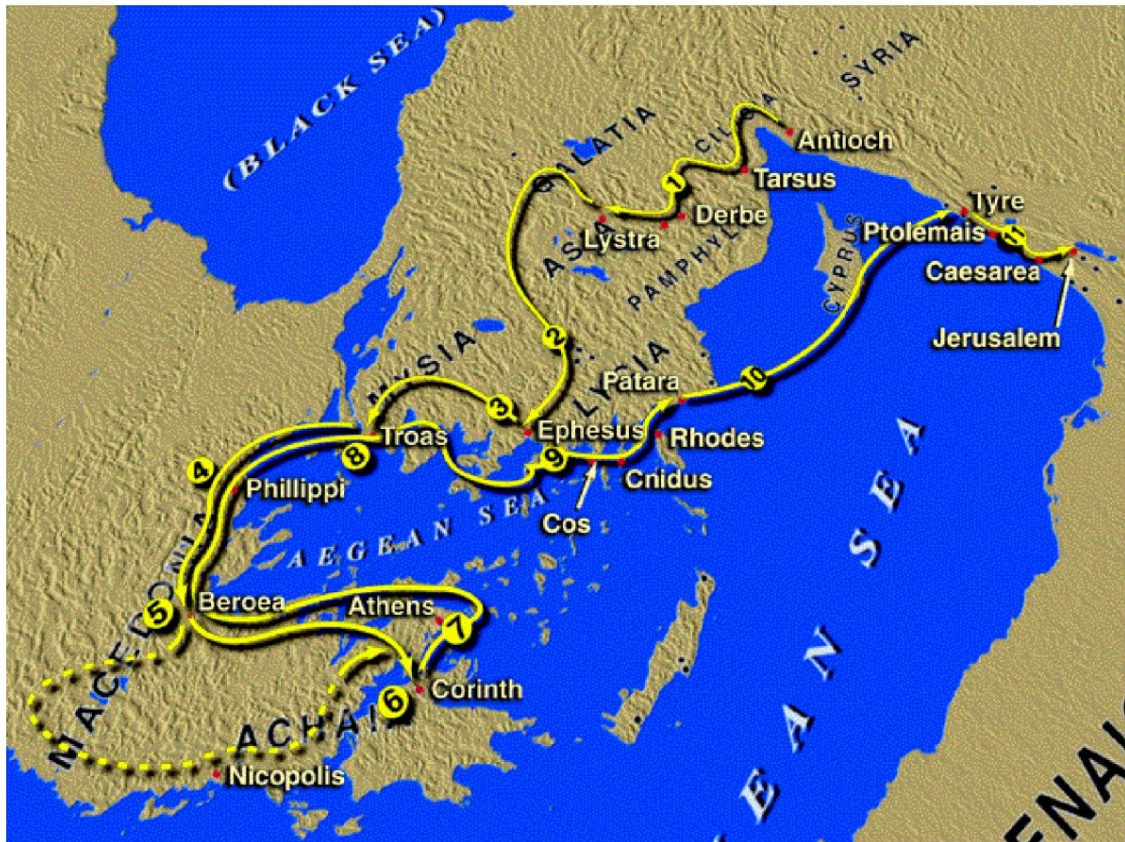
Възможно е също така Павел да е прилагал принципа си да бъде „всичко за всички хора“. (1 Кор. 9:22) и следователно като юдеин е действал от съчувствие към юдеите (ст. 20). Назорейският обет би показал на всички негови юдейски братя, че самият той не презира закона, нито учи други юдеи да го презират (вж. върху Деяния 21:21–24).

19. Той дойде в Ефес. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „те дойдоха в Ефес“. Гръцкият глагол, преведен като „той дойде“, е морски термин, означаващ „идва на сушата“. Ефес е бил известен град, столица на гръцката област Йония, а по-късно и на римската провинция Азия. Той става сцена на по-късните трудове на апостол Йоан. Градът се е намирал недалеч от морето, на хълмиста местност в устието на Кайстер, между по-големите реки Хермус и Меандър. Ефес е бил ранно гръцко селище на западния бряг на Мала Азия, но през VI век пр.н.е. попада под властта на царете на Лидия. От самото начало той е бил център за поклонение на Артемида (римската Диана; вж. гл. 19:24), чийто храм там е бил посещаван от поклонници от целия известен свят. В продължение на векове Изтокът и Западът са влезли в тесен контакт в Ефес и там религията на Гърция е придобила по-ориенталски характер и е включвала магия, мистерии и

прелести. По времето на Павел Ефес е бил най-оживеният и популярен град в проконсулска Азия. Имало е достатъчно евреи за поне една синагога.

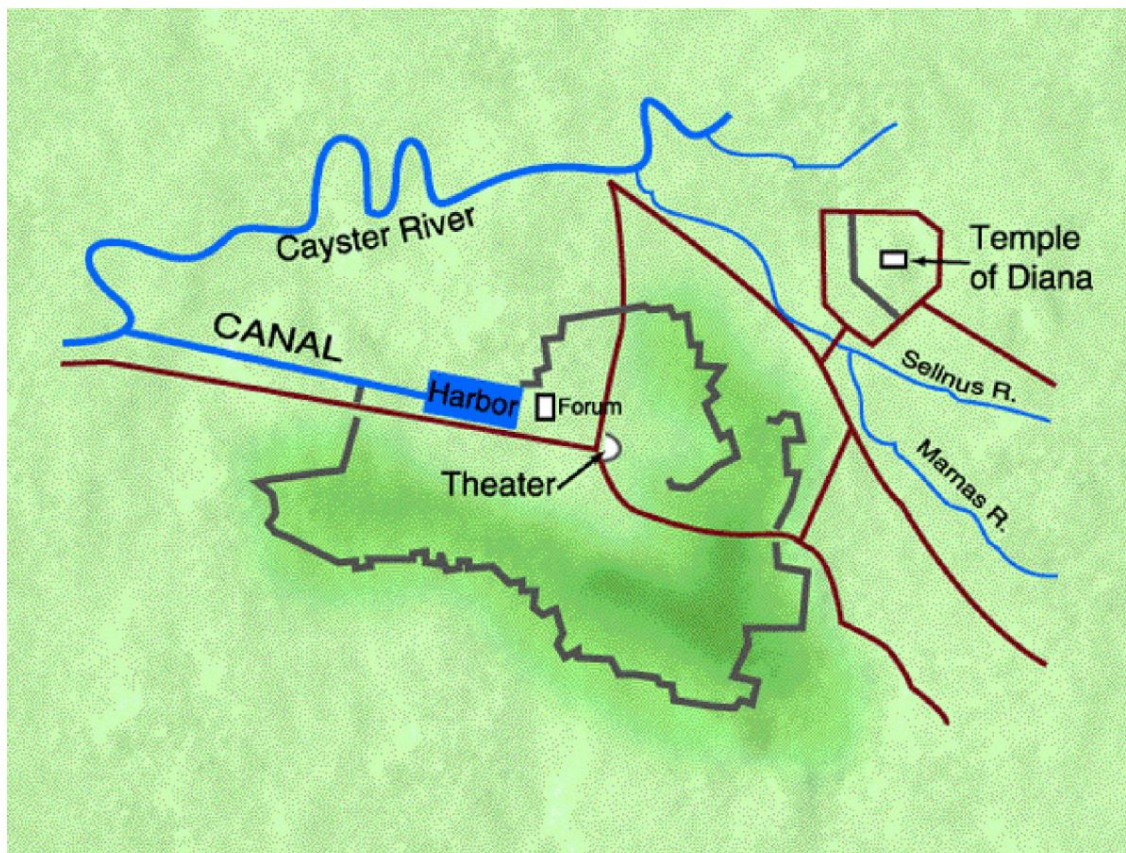
Третото мисионерско пътуване на Павел, ок. 53 до 58 г. сл. Хр.

15

Околностите на Ефес

15Никъл, Ф. Д. (1978). Коментар на Библията на адвентистите от седмия ден: Светата Библия с екзегетични и обяснителни коментари. Серия с коментарни справки (Деян. 17:1). Вашингтон, окръг Колумбия: Асоциация на издателствата „Ревю енд Хералд“.

Оставил ги там. Предполага се, че Акила и Прискила се заселили за известно време в Ефес. За различните им премествания вижте стих 2.

В синагогата. Това беше обичайната практика на Павел; той не можеше да се откаже от собствения си народ, въпреки че постоянно беше подложен на грубо отношение от тяхна страна, но ги потърси отново тук веднага щом пристигна. Обаче това, което проповядва тук, изглежда е било прието с по-малко враждебност, защото ефеските го умоляваха да остане по-дълго (ст. 20). Възможно е космополитният характер на ефеското население да е имал нещо общо с тази разлика в отношението.

Разсъждавал. Гръцко *dialegomai* (виж на гл. 20:7).

20. Желаше го. Глаголът, преведен тук като „желаше“, най-често се предава като „молеше“. Тяхното желание беше обнадеждаващ знак и обещавахе добри плодове след това. Никъде, освен в Берия, Павел не намери по-възприемчиво отношение към истината, която представяше. Той гледаше на коринтяните като на деца, нуждаещи се да бъдат хранени с мляко (1 Кор. 3:2), но по-късно се оказа способен да обяви на ефесяните „цялата Божия воля“ (Деяния 20:27), защото те бяха способни да споделят неговото знание за тайната на евангелието (Еф. 3:4).

С тях. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на тези думи.

Не се съгласи. Буквално „не кимна“, тоест, не се съгласи.

21. Сбогува се с тях. По-скоро „взе си сбогом с тях“. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) пропускането на думите „Непременно трябва да празнувам този празник, който идва в Йерусалим; но“. Пропуснатите думи се считат за вмъкване, предложено от гл. 20:16.

Приемането на валидността на пропуска прави ненужно обсъждането на това кой еврейски празник може да е бил това.

Ще се върна. Веднага щом Павел имаше възможност, той изпълни обещанието си (гл. 19:1).

Ако Бог е дал. Павел и Яков са единодушни, че почиват на волята на Отца, която урежда всичко добре, дори когато използват почти същия израз (вж. Яков 4:15). За тях това е било много повече от формулата *deo volente*, „ако Бог е дал“, която преди е била толкова често на устните на християните. За демонстрацията на Божията воля чрез предотвратяването от Духа на това, което Павел е очаквал да направи, вижте Деяния 16:6, 7.

22. В Кесария. Очевидно в този стих е обхванато много действие. В Кесария Той несъмнено подновил контакта си с евангелиста Филип. По-късно бил гост в дома на Филип в Кесария (гл. 21:8).

Изкачи се. Тоест, от крайбрежния град до град Йерусалим.

Поздрави църквата. Или „поздрави църквата“. Това наистина е кратко известие за посещение на това, което тогава е било центърът на целия християнски живот и действие. Това е четвъртото посещение на Павел в Йерусалим след неговото обръщане във вярата (вж. гл. 9:26; 11:30; 15:4; 21:17). Не се споменава за събиране на църквата, както в гл. 14:27, нито за доклад за това, което Павел и неговите спътници са извършвали. Дори името на града не е посочено, нито се казва нещо за изпълнението на обета на Павел. Някои предполагат, че Павел е бил посрещнат хладно и че позицията му относно закона по отношение на езическите християни е отчуждила от него християните в Йерусалим, които по природа са били ревностни за закона. Но това е малко повече от спекулация. Каквато и да е причината, апостолът побързал възможно най-скоро към това, което сигурно е било сродното общество на християните в Антиохия.

Към Антиохия. Завръщането на Павел в Антиохия бележи края на Второто мисионерско пътуване. То се е случило около 52 г. сл. Хр. (вж. стр. 102).

23. Прекара известно време. Посещението сигурно е било с продължителност няколко месеца. Именно към този повод някои отнасят раздора, за който Павел разказва в Гал. 2:11–14. Обосновката е, че Павел отсъствал от Антиохия дълго време и че юдаизиращата партия е имала време да организира нова атака срещу свободата на езичниците. Те оказали нов натиск върху Петър и застоял елемент на нестабилност в характера му го накарал да им се поддаде. Други обаче твърдят, че инцидентът се е случил преди Павел и Сила да напуснат Антиохия след Йерусалимския събор (вижте гл. 15:39, 40).

Той си тръгна. Антиохия е началната точка на Третото мисионерско пътуване, както и на двете предходни (гл. 13:1–3; 15:36–40).

Галатия и Фригия. Без съмнение Павел е поел в същата посока както преди, посещавайки Листра и Дерва, преди да стигне до по-северната част на Мала Азия (вижте допълнителната бележка към глава 16).

Укрепване. Павел не е бил само евангелист, който е основавал нови църкви; той е бил и пастор в смисъл, че е поддържал активна загриженост за продължаващото благополучие на своите църкви. За някои от тези църкви, създадени по време на Първото мисионерско пътуване, това е било четвъртото посещение на Павел (виж гл. 13:51; 14:6, 21; 16:1, 6).

24. Аполос. Вероятно съкращение от Аполоний или Аполодор. Следните стихове са в скоби и предоставят предистория за това, което се е случило по-късно. Фактите, дадени в Новия завет относно Аполос, предполагат, че той е имал видно място в ранната църква. Неговото влияние като християнски учител се е усещало осезаемо в Коринт. Павел споменава група свои последователи там (виж 1 Кор. 1:12; 3:5; 4:6).

Роден в Александрия. Буквално „александриец по рождение“. Беше в Александрия и от евреи, че е бил направен преводът на LXX на Стария завет. Александрия е била голям център на образованието, съдържащ една от най-големите библиотеки на древния свят. Философът Филон е бил изключителен интелектуален лидер сред евреите там. Тъй като е живял до около 50 г. сл. Хр., Аполос е напълно възможно да е попаднал под негово влияние.

Красноречив. Гръцки *logios*, „учен“, „красноречив“. И двата превода дават само половината от представа за думата. Той беше учен и можеше да използва знанията си ефективно.

Могъщ. Гръцки *dunatos*, „способен“, „могъщ“.

25. Беше инструктиран. Гръцки *katēcheō*, „да проучва“ и, в по-широк смисъл, „да преподава“ устно.“ Думата, от която произлиза английската дума „catechize“ (катехизирам), предполага, че Аполос е бил обучаван от някого, в допълнение към собственото си изучаване на Стария завет. Знаем от Йосиф Флавий (Древности xviii. 5. 2), че учението и кръщението на Йоан са произвели голям ефект сред евреите. Следователно не е изненадващо, че в Йерусалим и Ефес са се появили евреи, които са приели учението на Кръстителя за Исус. Но такова обучение несъмнено е било кратко. Те са знаели, че Йоан е кръщавал в подготовка за идващото царство и са чували за неговото посочване на Исус като Божи Агнец и за гласа от небето, когато е бил кръстен. Но Йоан е бил обезглавен малко след това, а Исус е срещнал смъртта на Голгота. Много от учениците на Йоан може би не са знаели какво се е случило във връзка с посланието на Христос след това – основаването на Неговата църква, обредите на християнското кръщение и Господната вечеря, изливането на Светия Дух, учението относно обръщането след покаяние и приемането на дара на спасението по благодат чрез вяра. Самият Йоан Кръстител е разбирал смъртно какво е правил Исус. представяше в този смисъл, защото дойде ден, когато той изпрати да попита Господа: „Ти ли си, Който трябва да дойде?“ (Матей 11:3).

Пътят. Имаше много неща, които всеки, който вървеше по „пътя“ на Йоан, трябваше да знае относно „пътя“ на Господа. Фразата се използва в полутехнически смисъл, както във фразата „който и да е от този път“ (вижте гл. 9:2), като еквивалент на това, което днес би се нарекло християнска религия.

Пламенен в духа. Или „пламенен в духа“ (вж. Рим. 12:11, където също думата „дух“ означава духа на човека, а не Светия Дух на Бога).

Говореше и поучаваше усърдно. По-скоро „говореше [или „започна“] да говори и поучаваше точно“.

Господните неща. Изразът „пътят Господен“ е превод на старозаветни думи (Исая 40:3), цитирани от евангелските писатели относно проповедите на Йоан (Матей 3:3; Марк 1:3; Лука 3:4; Йоан 1:23). Аполос може би е бил много точен в провъзгласяването на това, което Йоан е проповядвал за идването на небесното царство, илюстрирано от собствените му изследвания на Стария завет. Той може би е показал как Йоан е посочил Исус и може би е разказал голяма част от делата и думите на Христос като доказателство, че Бог изпраща по-велики пророци, отколкото евреите са имали от дълго време, и че следователно животът на Христос е свидетелство, че изкуплението е близо. Но учителят на Аполос, който и да е бил той, не е отвел ученика си отвъд посланието на Кръстителя, който е признал Исус за Христос. Следователно последният несъмнено би изглеждал на Аполос като водач на прославен юдаизъм, който би запазил отличителните черти на старата религия.

Без съмнение той все още не беше научил, че „обрязването е нищо“ (1 Кор. 7:19; вж. Гал.

5:6) и не осъзнаваха, че жертвоприношението е „готово да изчезне“ (Евр. 8:13).

Знаещ. Гръцки epistamai, „да бъдеш запознат с“, „да бъдеш запознат с“.

Кръщението на Йоан. Под „кръщение“ трябва да се включи идеята за религиозното знание и опит, за които кръщението е било въведение. Думите са пълни с интерес, показвайки, че делото на Йоан Кръстител като предшественик на Христос е достигнало по-далеч, отколкото показва евангелският разказ. Със сигурност е достигнало до Александрия.

Относно ограниченията на това „кръщение“ вижте коментара по-горе за „беше инструктиран“.

26. Говорете смело. Това изискваше смелост, защото юдеите в никакъв случай не бяха готови да слушат съобщенията относно идването на Месията. Говорителят трябва да бъде подготвен с знание и красноречие, както и със смелост, за да обсъди тази тема, относно която юдеите многократно са били заблуждавани от измамници.

Акила и Прискила. Текстовите доказателства подкрепят (вж. стр. 10) прочитането „Прискила и Акила“, както в стих 18 (вж. Рим. 16:3; 2 Тим. 4:19). Тя очевидно е участвала активно в наставляването на Аполос, което показва, че е била жена с голяма власт и пламенност сред християните. Акила и Прискила очевидно са продължили да посещават службите в синагогата. Когато Аполос се появил там в образа на равин и предал посланието си (вж. Деяния 13:14, 15), те го чули и били привлечени от него.

Те го хванаха. След като беше стигнал дотам в посланието на Йоан, Аполос щеше да съчувства много повече на Акила и Прискила в позицията им относно Христос, отколкото на юдеите, които не бяха последвали дотук. Той беше готов да приеме Месията, но не разбираше по какъв начин Исус е изпълнил условията на тази титла.

Изложен. Или „изложен“, „обяснен“.

Божият път. Това, което те „изяснило“ на Аполос, беше научено от Павел, а може би и чрез по-ранни контакти с християнството в Рим (вижте стих 2). То би включвало доктрините за спасението по благодат, оправданието чрез вяра, дара на Светия Дух след обръщане във вярата и кръщение, както и значението и необходимостта от Господната вечеря. Несъмнено би последвало, както в случая с дванадесетте мъже, обсъдени в гл. 19:1–

7, че Аполос, който преди това познавал само Йоановото кръщение, ще бъде кръстен отново в „името на Господ Исус“.

По-съвършено. По-скоро „по-точно“.

27. Беше склонен да отиде. Тоест, искаше да отиде.

В Ахая. Вероятно в Коринт, главния град на Ахая. Формулировката на гл. 19:1 и препратката към Аполос в 1 Кор. 1:12 правят това сигурно. Неговото обучение, естествени способности и скорошно обучение и опит го квалифицират да извърши там дело, подобно на това, което Павел е предприел в Атина. Няма данни за апостолско поръчение до Аполос, но някои от коринтяните започнали да го смятат за равен на Павел (1 Кор. 1:12). От това възникнало силно партийно чувство в тази църква, което Павел смъмрил (1 Кор. 3:3–17). Няма причина да се предполага, че самият Аполос е причинил тази ситуация, защото Павел говори за Аполос като за човек, който полива това, което самият той е засадил (1 Кор. 3:6). Възможно е знанието на Аполос за съществуването на партийност в църквата да го е накарало да не желае да се върне в Коринт (1 Кор. 16:12).

Братята писаха. Това е първият запис на това, което стана известно като „препоръчителни писма“ (вижте върху 2 Кор. 3:1; срв. Рим. 16:1, 2; Кол. 4:10), написани от една църква до друга от името на носителя на препоръката. Те бяха „пълномощията“ на тази

време. Фактът, че църквата в Ефес е била готова да даде на Аполос такова писмо, показва отличното впечатление, което той е направил, докато е бил там.

Увещаващ. Или „насърчаващ“. Този пасаж може да се преведе и като „насърчаващи [Аполос], братята писаха до учениците“.

Помогна им много... чрез благодат. Този пасаж може да се преведе и като „чрез „благодатта помогна много на онези, които бяха повярвали.“ Този превод изглежда за предпочитане, защото чрез Божията благодат, съдействаща с даровете на мъдростта и красноречието, Аполос успя да доведе хората до по-дълбоко преживяване в Христос. Това точно съответства на казаното от Павел за отношението на Аполос към собственото му дело: „Аз насадих, Аполос напои“; „Аз положих основата, а друг гради върху нея“ (1 Кор. 3:6, 10).

28. Силно убеден. Гр. *diakatelegchomai*, „да аргументирам старателно“, „да убедим старателно“. Аполос подложил възраженията на юдеите на проверка от Писанието и ги опровергал. Той довел юдеите до същото заключение, към което Павел ги бил подтикнал. Неговият метод вероятно е бил различен от този на Павел, като разликата е била в неговата личност. Неговите трудове естествено привлекли последователи към новия проповедник и може би му дали по-голям числен успех, отколкото е съпътствал усилията на Павел. Тъй като Аполос не се появява отново в Деянията, тук трябва да се отбележи какво е известно за по-късната му история. Въпреки че името му е било използвано в Коринт като парола на група, Павел не посочва доктринални различия между себе си и Аполос и тъй като и двамата са били в тесен контакт с Акила и Прискила, вероятно не е имало несъгласие. От 1 Кор. 16:12 би изглеждало, че Аполос в крайна сметка се е завърнал в Ефес, вероятно с препоръчителни писма от църквата в Коринт (2 Кор. 3:1). Павел имал доверие в него, както се вижда от желанието му да се върне отново в Коринт със Стефан, Фортунат и Ахаик (1 Кор. 16:12, 17). Аполос изчезва от погледа му след това чак до края на кариерата му. Можем да вярваме, че годините след това са били изпълнени със сериозна евангелизаторска работа, каквато е извършвал в Ефес и Коринт. Към края на служението на Павел (около 67 г. сл. Хр.) Аполос е споменат от Павел (Тит 3:13). Той е бил в компания на Зина, адвоката, тоест човек, който подобно на Аполос е имал установена репутация за задълбочено познаване на закона, както юдейския, така и римския (виж върху Мат. 22:35; том V, стр. 55, 56). Чувството на Павел към Аполос очевидно е продължило да бъде изпълнено с обич, защото той е помолил Тит да му окаже всякаква възможна помощ. Аполос работел в Крит и там очевидно се събрал около себе си отделна група ученици, които Павел разграничава от онези, които били свързани с него (Тит 3:13, 14).

Исус беше Христос. По-скоро „Христосът да бъде Исус“ или „Исус да бъде Христос“ (вижте на стих 5; гл. 17:3).

КОМЕНТАРИ НА ЕЛЪН Г. УАЙТ

1–3AA 243, 349

1–18AA 243–254

3 AA 347; CT 279; FE 97; PP 593; 4T 409

4, 5 AA 350

5 AA 247

5–7AA 248

8 AA 249

9, 10 AA 250; PK 277

11 AA 270, 298; Ев 327; 7T 268

12, 13 AA 252
14–17AA 253
18 AA 254
18, 19 AA 351
18–21AA 269–280
19–21AA 269
23 AA 281
24 AA 269
25–28AA 270

ГЛАВА 19

6 Светият Дух е даден чрез ръцете на Павел. 9 Юдеите хулят неговото учение, което е потвърдено с чудеса. 13 Еврейските екзорсисти 16 са бити от дявола. 19 Книги за магьосничество са изгаряни. 24 Димитрий, от любов към печалбата, вдига бунт срещу Павел, 35 който е успокоен от градския писар.

1. Докато Аполос беше в Коринт. Скобите относно Аполос бяха приключили, Сега повествованието се връща към Павел. Аполос намира в Коринт много ефективен център за работата си в Ахaya и изглежда го е направил свой щаб за времето си. В този момент Павел се е движил на запад (гл. 18:23) през Мала Азия към Ефес.

Горни брегове. Или „горни райони“ на по-голяма област (виж гл. 13:50). Те се намират по-навътре в сушата. Пътуването на апостола вероятно е било през Ликаония, Галатия и Фригия, които е посещавал преди това.

Дойде в Ефес. Това посещение беше в изпълнение на обещанието, дадено от него, когато той напуснал града преди това (гл. 18:21).

Някои ученици. Те са наречени „ученици“, защото подобно на Аполос, са се научили някои неща относно Исус, въз основа на които те бяха привлечени да слушат Павел, който можеше да ги научи на повече.

2. Тъй като повярвахте. Или „след като повярвахте“. Тоест, или когато повярвахте, или доколкото повярвахте. Павел се обърна към мъжете като към вярващи. Тъй като беше пристигнал наскоро, той не знаеше произхода на всички, които се появяваха сред членовете на събранието. Но Павел вероятно забеляза у тези мъже липсата на духовни дарби и може би липсата на мира, радостта и сиянието, които се разкриваха у онези, въведени изцяло в посланието на евангелието.

Дали има някакъв Свети Дух. Позицията на тези ученици е толкова подобна на тази на Аполос, когато той пристига в Ефес, че е разумно да се смята, че са били обърнати във вярата му. Разбира се, те трябва да са познавали Светия Дух като име в Стария завет и в учението на Йоан Кръстител (Матей 3:11), но освен това изглежда са били в невежество относно природата на Духа. Те са приели кръщение като знак на покаяние и несъмнено са водили праведен живот, но не са навлезли в преживяването на „правда, мир и радост“, което е било тяхно „в Светия Дух“.

(Рим. 14:17). Очевидно е, че те са били юдейски, а не езически ученици.

3. Към какво? По-скоро „В какво?“ (вижте върху гл. 2:41; 8:38). Новозаветният израз е „кръщавам в“ или „кръщавам в“, за да изрази близкото единение с Бога, в което хората биват въведени чрез символичния акт на потапяне. Отговорите на мъжете досега показват непълно обучение, което не отговаря на това, което кандидатите за кръщение обикновено получават, а също и непълен духовен опит, съответстващ на липсата им на

знание. Те несъмнено не са осъзнавали собствената си липса и вероятно са се смятали за напълно годни да принадлежат към общността на вярващите.

До Йоановото кръщение. По-скоро „в Йоановото кръщение“. Кръщението може би е имало било е било от Аполос, било е дадено преди той да получи по-пълните си наставления от Акила и Прискила или от някой подобен на него. С изключение на стих 4, това е последното новозаветно позоваване на Йоан Кръстител.

4. Кръщение на покаяние. Павел обобщава това, което Йоан проповядва – кръщение на покаяние и вяра в Този, Който ще последва – но тези ефески ученици не знаеха нищо за кръщението на Духа и даровете на Духа и малко за доктрините на вярата в Христос.

5. Когато чува това. „Това“ е предоставено от преводачите и вероятно трябва да бъде пропуснато. Това, което тези обърнати във вярата чува, несъмнено не беше простото твърдение, че Исус е Месията, а аргументите, със старозаветни писания, чрез които Павел доказва това като истина, показвайки, че в Него е изпълнен старозаветният завет. Въпреки че описанието тук е кратко, тяхното убеждение не е било непременно внезапно или без пълно наставление.

В името. По-скоро „в името“. За значението на „име“ вижте гл. 3:16; 4:12. Ето пример за хора, кръстени отново след приемането на жизненоважна истина, нова за тях. Но това не дава основание за чести повторни кръщения. Повторното кръщение трябва да се извършва рядко. Очистването от греховете, които влизат в опита на християнина в ежедневието му живот в грешния свят, се осигурява от опрощаващата благодат на Бог чрез Христос (1 Йоан 1:9; 2:1, 2) и се засвидетелства от обряда за измиване на краката, който символизира отмиване на греха (Йоан 13:4–10). Когато човек е кръстен в Христос, повторно кръщение се изисква само ако е имало определено отстъпничество от вярванията и стандартите, които изисква общението с Христос. Изключения от това общо правило биха били случаи като описания тук. Кръщението в името на Христос е залог за влизане в завета на спасението и е предназначено да бъде постоянно и трайно преживяване.

6. Положи ръце. Вижте гл. 6:6.

Светият Дух дойде. Това беше преживяване, споделяно от всички, чието кръщение е записано в книгата Деяния. Духът дойде в този случай като подготовка за великото дело, което трябваше да промени Ефес от град, изцяло посветен на богинята Артемида (Диана), в място, достатъчно спечелено за Христос, за да стане център на християнския живот в целия този район и това за няколко века напред.

Говореше на езици. По-скоро „започна да говори на езици“. Това беше петдесетно изливане. Както в Йерусалим дарът оказва влияние върху евреите, събрани на празника от всички краища на империята, така и сега Духът, даден в този център на езическа дейност, щеше да има подобен резултат, така че удивлението на хората от такава сила да може да привлече вниманието към посланието и да спечели обърнати във вярата към Христос. „Така те бяха квалифицирани да работят като мисионери в Ефес и околностите му, а също и да отидат да провъзгласяват евангелието в Мала Азия“ (EGW RH 31 август 1911 г.).

Пророкувал. По-скоро „започнал да пророкува“. Това означава по-убедително представяне на евангелието, което включва тълкуване на старозаветните пророчества и по-голяма сила на проповядването. Предсказването на бъдещи събития би било от малка полза за Христовото дело в този момент и не е непременно предвидено с тази дума.

7. Бяха около дванадесет. Разказът предполага, че тези 12 души са образували група, вероятно посещавайки заедно събранията на църквата, но едва тогава са участвали пълноценно в нейния живот.